ADOLYGIAD ANNIBYNNOL
o'r Llysoedd Troseddol

ADOLYGIAD ANNIBYNNOL O'R LLYSOEDD TROSEDDOL

RHAN II – CYFROL 1

Bydd y ffigurau a'r graffiau ar gael yn Gymraeg yn fuan.

Cynnwys – Cyfrol 1

Rhagair **12**

Crynodeb Gweithredol **18**

Pwrpas a Chyd-destun 18

Egwyddorion 23

Cwmpas 26

Methodoleg 27

Modelu 30

Anghymesuredd 32

Y Gwaith Gweithredu Hanfodol sydd ei Angen 33

Crynodeb o'r Argymhellion 34

Pennod 3: Un System Cyfiawnder Troseddol 34

Pennod 4: Yr Heddlu a'r Erlyniad: Cael Pethau'n Iawn y Tro Cyntaf 39

Pennod 5: Datgeliadau 43

Pennod 6: Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith 45

Pennod 7: Paratoi ar gyfer y Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli'r Achos 49

Pennod 8: Cymryd Rhan o Bell 53

Pennod 9: Prosesau Gwrandawiadau 56

Pennod 10: Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol 60

Pennod 11: Materion Cyfiawnder Troseddol Ehangach 65

Pennod 1 – Cyflwyniad **68**

Strwythur yr Adolygiad 71

Strategaeth Unedig: Rhan I (Yr Adolygiad Polisi) a Rhan II (Yr Adolygiad Effeithlonrwydd) 73

Dull Egwyddorol 74

Diffinio a Mesur Effeithlonrwydd 76

Themâu Cyffredinol ar gyfer Diwygio'r System 78

Deallusrwydd Artiffisial (AI) 80

Casgliad 84

Pennod 2 – Cyd-destun **85**

Trosolwg 85

Graddfa'r Argyfwng 90
Cam 1 Diagnosis o'r Broblem 93
Diffinio Effeithlonrwydd 96
Canlyniadau 97
Llys y Goron 97
Llysoedd Ynadon 102
Costau GLlTEF fesul Datrysiad 106
Metrigau Effeithlonrwydd 109
Amser Gwrandawiad fesul Diwrnod Eistedd 110
Amser Gwrandawiad fesul Achos 119
Cyfyngiadau Capasiti 125
Capasiti Ystafelloedd Llys ac Ystadau 127
Capasiti Gweithlu Barnwrol a'r Sector Cyfreithiol Ehangach 129
Dyrannu Diwrnodau Eistedd 132
Y Cyd-destun yn y Dyfodol 133
Twf o'r Argyfwng Presennol yn y Dyfodol 133
Cyd-destun Cyfiawnder Troseddol sy'n Esblygu yn y Degawd Nesaf 135
Risgiau a Chyfleoedd Technoleg yn y Dyfodol 136
Casgliad 139
Pennod 3 – Un System Cyfiawnder Troseddol 141
Rhagymadrodd 141
Strwythur y Bennod 143
Strwythur Llywodraethu Cyfredol 144
Arweinyddiaeth Weinidogol 144
Yr Arglwyddes Brif Ustus a'r Farnwriaeth 145
Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol 147
Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol 148
Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol 148
Comisiynwyr Heddlu a Throsedd 150
Cytundeb Fframwaith GLlTEF 150
Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol 151
Data Unigol, Cydlyniadol ac o Ansawdd Gwael 151

Beth Ddylai Llywodraethu Cyfiawnder Troseddol ei Gyflawni 154
Ymdrechion Hanesyddol i Ddiwygio 155
Un Weledigaeth ar gyfer Cyfiawnder Troseddol 157
Cydlynu Cyfiawnder Troseddol 161
Y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol 175
Arweinyddiaeth 175
Amlder 177
Aelodaeth 178
Atebolrwydd am Gyflawni 180
Strwythurau Llywodraethu ac Atebolrwydd Pellach 181
Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol 181
Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol 187
Arolygiad o'r Llysoedd Troseddol 194
Rôl Technoleg mewn Llywodraethu 199
Pam fod Rheolaeth ar Dechnoleg yn Angenrheidiol 200
Cyrff a Swyddogaethau Cyfredol 201
Arweinyddiaeth Gweithredu Technoleg 202
Meithrin Capasiti 204
Cydnerthedd Seiber 206
Rhyngweithrededd Systemau 207
Integreiddio Deallusrwydd Artiffisial 212
Casgliad 215
Pennod 4 – Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Gael yn Iawn y Tro Cyntaf 218
Rhagymadrodd 218
Hanes, Rôl a Phwerau'r Heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron ac Awdurdodau Erlyn Eraill 222
Cyfrifoldeb Cyhuddo 224
Achosion lle mae'r Heddlu yn Cyhuddo 225
Achosion lle mae Gwasanaeth Erlyn y Goron yn Cyhuddo 226
Y Darlun Data Cyfredol 227
(i) Yr Heddlu, Arestio a Chyfweliad 229
Proses: Arestio ac Ymchwiliad Cynnar 230

Cynrychiolaeth Gyfreithiol yn yr Orsaf Heddlu 232
Presenoldeb Cyfreithwyr yr Amddiffyniad yn yr Orsaf Heddlu..... 233
Hysbysiad o Gyhuddiad 237
Astudiaeth Achos B: Hysbysiadau Cyhuddo, Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr..... 239
Llunio Datganiadau a Chasglu Tystiolaeth 240
Iechyd Meddwl..... 244
'Y Gofal Cywir, yr Unigolyn Cywir' 245
Astudiaeth Achos E: Y Tîm Lleihau Niwed, Heddlu Trafnidiaeth Prydeinig247
Gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio 247
Astudiaeth Achos F: Cyswllt a Dargyfeirio, Heddlu Durham 250
(ii) Paratoi a Chwblhau Ffeiliau Achos..... 252
Proses: Creu Ffeil a Chyhuddo 253
Cyd-destun Gweithredol a Rhwystrau..... 258
Diffyg Profiad yr Heddlu 260
Deall y Gofynion o ran Ansawdd Ffeiliau..... 262
Amseroldeb Gwneud Penderfyniadau..... 264
Camddosbarthu Achosion 268
Datrysiadau: Dull Cymesur o Lunio Ffeiliau 269
Gwella Ansawdd Ffeiliau..... 270
Astudiaeth Achos G: Cynorthwyydd Sgwrsio, Adran Rochdale, Heddlu Manceinion Fwyaf 277
Diwylliant o Gydweithredu 277
Astudiaeth Achos H: Peilot Cyd-leoli, Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr 279
Gwirio Ansawdd Ffeiliau 284
Astudiaeth Achos I: Prosiect Sherlock / Ymgyrch Prudent, Heddlu Swydd Northampton..... 285
Astudiaeth Achos J: Awtomeiddio Prosesau Robotig, Heddlu Sir Gaerhirfryn 288
Y Defnydd Cymesur o Gynlluniau Gweithredu 289
Technoleg Rheoli Achosion 291

Astudiaeth Achos K: Rhyngwynebau Rhaglennu Rhaglenni 293
Cwtogi 296
Fframwaith Deddfwriaethol 299
Lleihau'r Baich o Olygu 301
Astudiaeth Achos L: DocDefender, Heddlu Swydd Bedford 307
Caffael a Llywodraethu Technoleg 309
Caffael a Llywodraethu'r Heddlu 309
Gallu Digidol Mewnol Gwasanaeth Erlyn y Goron 311
(iii) Moderneiddio Gwasanaeth Erlyn y Goron 312
Adnoddau Rheoli Achosion y Dyfodol 312
Gwella Gweithdrefnau Gweithredol Gwasanaeth Erlyn y Goron drwy Ddefnyddio Technoleg 314
Adnoddau Cynhyrchiant AI 315
Dyfodol Adnoddau sy'n Helpu i wneud Penderfyniadau wedi'u Galluogi gan AI .. 315
Astudiaeth Achos M: Heddlu De Swydd Efrog 318
Casgliad 320
Pennod 5 – Datgelu 323
Rhagymadrodd 323
Cefndir 326
Diwygio Blaenorol 330
Y Gyfraith a'r Drefniadaeth Gyfredol 332
Fframwaith Cyfreithiol a Gweithdrefnol 332
Dyletswyddau Datgelu a Diogelwch Treial Teg 333
Cymhlethdod a'r Broses 335
Deunydd 'Rhagdybiaeth Wrthbrofadwy' 336
Hyfforddiant y Gweithlu 342
Heriau yn y Llys 348
Cydymffurfio â'r Broses 349
Effaith Technoleg – 'Datgelu yn yr Oes Ddigidol' 350
Argymhellion 352
Perchnogaeth Datgelu 352
Diwygio'r Rhagdybiaeth Wrthbrofadwy 353

Rheoli Deunydd Niferus 357

Astudiaeth Achos N: Y Swyddfa Twyll Difrifol – Adolygiad â Chymorth Technoleg 358

Hyfforddiant 359

Creu Atodlenni o Ddeunydd Nas Defnyddiwyd 360

Cefnogi Manylion Cychwynnol Achos yr Erlyniad 361

Datganiadau Prydlon a Chyflawn o Achosion yr Amddiffyniad 366

Datgelu mewn Achosion RASSO 371

Trefn Datgelu Dwys 374

Casgliad 376

Cynnwys – Cyfrol 2

Pennod 6 – Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith ..... Error! Bookmark not defined.

Cyflwyniad ..... **Error! Bookmark not defined.**

Y System Bresennol a'r Heriau ..... **Error! Bookmark not defined.**

Cytundeb Fframwaith GLlTEF ..... **Error! Bookmark not defined.**

Dyrannu Adnoddau drwy'r Concordat ..... **Error! Bookmark not defined.**

Trefnu Amserlenni a Rhestru Achosion ..... **Error! Bookmark not defined.**

Heriau yn y Dull Presennol o Restru ..... **Error! Bookmark not defined.**

Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**

Y Cytundeb Concordat ..... **Error! Bookmark not defined.**

Fframwaith Rhestru Cenedlaethol Llys y Goron ..... **Error! Bookmark not defined.**

Y Broses Rhestru Llys Ynadon ..... **Error! Bookmark not defined.**

Technoleg a Deallusrwydd Artiffisial (AI) ..... **Error! Bookmark not defined.**

Gweithlu ..... **Error! Bookmark not defined.**

Hyblygrwydd Rhanbarthol ..... **Error! Bookmark not defined.**

Casgliad ..... **Error! Bookmark not defined.**

Pennod 7 – Paratoi ar gyfer Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli Achosion Parhaus .... Error! Bookmark not defined.

Cyflwyniad ..... **Error! Bookmark not defined.**

Rheolau Trefniadaeth Droseddol ..... **Error! Bookmark not defined.**

Y Llys Ynadon ..... **Error! Bookmark not defined.**
Swyddogion Cynnydd Achosion yn Llys Ynadon ..... **Error! Bookmark not defined.**
Ymgorffori Egwyddorion Trawsnewid Cyfiawnder Diannod ..... **Error! Bookmark not defined.**
Cynnydd Achosion o'r Llys Ynadon ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y Ffurflen Rheoli Achosion yn Well ..... **Error! Bookmark not defined.**
Adnoddau Cynnydd Achosion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Llys y Goron ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial (PTPH) ..... **Error! Bookmark not defined.**
..... **Error! Bookmark not defined.**
..... **Error! Bookmark not defined.**
Prosesau Rheoli Achosion yn Well ..... **Error! Bookmark not defined.**
Swyddogion Cynnydd Achosion yn Llys y Goron ..... **Error! Bookmark not defined.**
Rheoli Achosion Barnwrol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Adnoddau Rheoli Achosion Digidol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Dull gweithredu ar ôl PTPH ..... **Error! Bookmark not defined.**
Casgliad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Pennod 8 – Cyfranogiad o Bell ..... Error! Bookmark not defined.
Cyflwyniad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Bresennol a Heriau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Deddfwriaeth ..... **Error! Bookmark not defined.**
Defnyddio Fideo yn y Llysoedd ..... **Error! Bookmark not defined.**
Defnyddio Fideo mewn Carchardai ..... **Error! Bookmark not defined.**
Defnyddio Fideo ar gyfer Cyfranogwyr Proffesiynol yn y Llys ..... **Error! Bookmark not defined.**
Amrywiad Rhanbarthol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Risgiau a Chyfleodd Mwy o Ddefnydd o Gyfranogiad o Bell: Tystiolaeth sydd ar Gael ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Gwrandawiadau Cyntaf yn y llys ynadon ..... **Error! Bookmark not defined.**
Atgyfeiriadau Gweithdrefn Un Ynad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial (PTPH) **Error! Bookmark not defined.**

Gwrandawiadau Rhagarweiniol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Treial ..... **Error! Bookmark not defined.**
Dedfrydu, Atafaelu a Gorchmynion Atodol Eraill ..... **Error! Bookmark not defined.**
Oriau Dyddiau Eistedd Llys y Goron ..... **Error! Bookmark not defined.**
Data Cyfranogiad o Bell ..... **Error! Bookmark not defined.**
Cyfieithu ar y Pryd ..... **Error! Bookmark not defined.**
Buddsoddiad mewn Seilwaith ..... **Error! Bookmark not defined.**
Casgliad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Pennod 9 – Prosesau Gwrandawiadau ..... Error! Bookmark not defined.
Cyflwyniad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Gwasanaethau Carcharu a Hebrwng Carcharorion (PECS) ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Bresennol a Heriau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Rhesymau dros Oedi ..... **Error! Bookmark not defined.**
Effaith Oedi ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Cyfieithu ar y Pryd ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Bresennol a Heriau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Cyfieithu Tu Hwnt i Ystafell y Llys ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Bresennol a Heriau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhelliad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Trawsgrifiad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Bresennol a Heriau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Bwndeli Rheithgor Digidol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Bresennol a Heriau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Tystiolaeth Arbenigol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Bresennol a Heriau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Tystiolaeth a Recordiwyd ymlaen Llaw ..... **Error! Bookmark not defined.**

Y System Bresennol a Heriau: ABEs ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Bresennol a Heriau: Adran 28 o Ddeddf Tystiolaeth Ieuenctid a Throseddol 1999 ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhelliad: Adran 28 o Ddeddf Cyfiawnder Ieuenctid a Thystiolaeth Droseddol 1999..... **Error! Bookmark not defined.**
Y Model Goleudy ..... **Error! Bookmark not defined.**
Model Rhestru Cenedlaethol ar gyfer Adran 28 ..... **Error! Bookmark not defined.**
Adroddiadau Cyn Dedfrydu (PSRs) ..... **Error! Bookmark not defined.**
Y System Gyfredol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Argymhellion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Profiad y Llys i Ddiffynyddion, Dioddefwyr a Thystion.... **Error! Bookmark not defined.**
Casgliad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Pennod 10 – Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol.....Error! Bookmark not defined.
Cyflwyniad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Gweithlu Cyfreithiol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Cynghorwyr cyfreithiol..... **Error! Bookmark not defined.**
Gweithlu Cymorth Cyfreithiol Troseddol..... **Error! Bookmark not defined.**
Diwygio'r Farchnad..... **Error! Bookmark not defined.**
Gwasanaeth Erlyn y Goron (CPS)..... **Error! Bookmark not defined.**
Y Farnwriaeth ..... **Error! Bookmark not defined.**
Ynadon..... **Error! Bookmark not defined.**
Barnwyr Cyflogedig a Barnwyr a Dalwyd am Ffioedd . **Error! Bookmark not defined.**
Adnoddau ar gyfer Gweithlu Ehangach y System Cyfiawnder Troseddol ..... **Error! Bookmark not defined.**
Casgliad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Pennod 11 – Materion Cyfiawnder Ehangach.....Error! Bookmark not defined.
Cyflwyniad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Ystadau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Llysoedd Datrys Problemau..... **Error! Bookmark not defined.**
Iechyd Meddwl ..... **Error! Bookmark not defined.**
Camddefnyddio Sylweddau ..... **Error! Bookmark not defined.**

Menywod ..... **Error! Bookmark not defined.**
Plant ..... **Error! Bookmark not defined.**
Troseddau Treisio a Throseddau Rhywiol Difrifol (RASSO) ..... **Error! Bookmark not defined.**
Casgliad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Atodiad A – Geirfa ..... Error! Bookmark not defined.
Acronymau a Byrfoddau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Atodiad B – Cylch Gorchwyl ..... Error! Bookmark not defined.
Cyd-destun ..... **Error! Bookmark not defined.**
Pwrpas ..... **Error! Bookmark not defined.**
Cwmpas ..... **Error! Bookmark not defined.**
Atodiad C – Diolchiadau ..... Error! Bookmark not defined.
Gweinidogion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Unigolion ..... **Error! Bookmark not defined.**
Sefydliadau ..... **Error! Bookmark not defined.**
Aelodau o'r Cyhoedd ..... **Error! Bookmark not defined.**
Atodiad D – Tîm Adolygu Annibynnol ..... Error! Bookmark not defined.
Atodiad E – Atodiad Technegol ..... Error! Bookmark not defined.
Dadansoddiad o Senarios ..... **Error! Bookmark not defined.**
Cyflwyniad ..... **Error! Bookmark not defined.**
Metrigau Effeithlonrwydd ..... **Error! Bookmark not defined.**
Methodoleg ..... **Error! Bookmark not defined.**
Allbynnau – Llys y Goron ..... **Error! Bookmark not defined.**
Allbynnau – Llys ynadon ..... **Error! Bookmark not defined.**
Trafodaeth o Ddadansoddiad o Senarios ..... **Error! Bookmark not defined.**
Dadansoddiad o Senarios – Rhagdybiaethau a Rhybuddion Manwl .. **Error! Bookmark not defined.**
Methodoleg Rhagamcanion Llwyth Achosion Llys Ynadon ..... **Error! Bookmark not defined.**
Grwpiau Treialon Aneffeithiol ..... **Error! Bookmark not defined.**

Rhagair

1. Mae'r argyfwng sy'n wynebu'r llysoedd troseddol (a chyfiawnder troseddol yn gyffredinol) yn gwaethygu o fis i fis. O ran Llys y Goron, ar ddiwedd mis Medi 2025, roedd y llwyth achosion sydd heb eu datrys yn fwy na'r senario uchel a nodwyd ar adeg ysgrifennu Rhan I o fy Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol[1].

2. Ar 18 Mehefin 2025, chwe mis yn unig ar ôl fy mhenodiad, anfonais Ran I o fy Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol at y Gwir Anrhydeddus Shabana Mahmood AS, yr Arglwydd Ganghellor a'r Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder ar y pryd; ar 7 Gorffennaf 2025, fe'i cyhoeddwyd. Ar 5 Medi 2025, cyn i ymateb gan y llywodraeth ddod i law, penodwyd y Gwir Anrhydeddus David Lammy AS i olynu Ms Mahmood; cafodd hefyd ei benodi yn Ddirprwy Brif Weinidog. Yna disgynnodd arno ef i ystyried fy argymhellion a llunio ei ymateb ei hun; heb ymateb ffurfiol, cyhoeddwyd cyfres o newidiadau polisi i'r Senedd ar 2 Rhagfyr 2025.

3. Yn y cyfamser, rwyf wedi bwrw ymlaen ag ail ran Cylch Gorchwyl fy Adolygiad ynghylch effeithlonrwydd. Mewn amgylchiadau arferol, byddai disgwyl i archwiliad o'r hyn y gellid ei wneud i wella effeithlonrwydd ddod cyn ystyriaethau o newid polisi. Fodd bynnag, mae wedi bod yn glir o ddechrau'r prosiect na fyddai mesurau effeithlonrwydd a mwy o gyllid yn dechrau mynd i'r afael â'r heriau o fewn cyfiawnder troseddol a'r ôl-groniad o achosion sydd heb eu datrys[2]. Mae achosion sy'n dod i mewn i'r system yn cynyddu, mae oedi yn mynd yn hirach ac mae hyd y treialon wedi cynyddu[3]. Yn ogystal, mae nifer cyfreithwyr yr amddiffyniad yn y maes troseddol yn gostwng a rhagwelir y bydd yn gostwng ymhellach; mae traean o'r bargyfreithwyr troseddol wedi nodi eu

1
2
3

bod yn ystyried gadael y Bar yn gyfan gwbl[4]. Fel y mae, yn 2024, roedd tua 1,100 o achosion yn aneffeithiol oherwydd nad oedd eiriolwr ar gael (boed ar gyfer yr erlyniad neu ar gyfer yr amddiffyniad)[5].

4. Nid oes gennyf unrhyw amheuaeth bod yn rhaid cael dull gweithredu system gyfan i ddatrys yr argyfwng hwn er mwyn rhoi'r system yn ôl ar sail gynaliadwy. O ganlyniad, roedd yr un mor amlwg y byddai deddfwriaeth sylfaenol yn angenrheidiol ar gyfer unrhyw newidiadau strwythurol i'r system llysoedd ac felly roedd yn hanfodol blaenoriaethu gwaith polisi ar gyfer deddfwriaeth o'r fath fel y gellid ei gyflymu. Nid yw hynny'n golygu nad yw gwella effeithlonrwydd pob agwedd ar gyfiawnder troseddol hefyd yn hollbwysig.

5. Mae'r rheswm yn syml: mae canlyniad oedi anghymeradwy wedi achosi trallod i ddioddefwyr, tystion ac, yn wir, i lawer o'r rheini sydd wedi'u cyhuddo o drosedd sy'n wynebu honiadau'n hongian uwch eu pennau am flynyddoedd: ni all yr un ohonynt symud ymlaen â'u bywydau. Cadarnhaodd Pennod 2 o Ran I o'r Adolygiad (Diagnosis o'r Broblem) y casgliad hwnnw ac mae Pennod 2 o'r Adolygiad hwn (Cyd-destun) yn bwriadu pwysleisio hynny. Fel y dywedais lawer gwaith, mae diwygio strwythurol a gwelliannau i effeithlonrwydd (ynghyd ag adnoddau gwell) i gyd yn hanfodol os oes gobaith realistig o fynd i'r afael â'r problemau y mae cyfiawnder troseddol yn ei wynebu. Yn fy marn i, mae'r argymhellion o'r rhan hon o'r Adolygiad, a'r argymhellion o Ran I, yn rhoi'r cyfle gorau i ganiatáu i'r system cyfiawnder troseddol gael ei gosod ar y trywydd sy'n arwain at leihau oedi a chyfiawnder mwy estmwyth i bawb dan sylw.

6. Er mwyn cynorthwyo gyda'r rhan hon o'r Adolygiad, rwyf wedi parhau i weithio gyda chynghorwyr a gymeradwywyd gan yr Arglwydd Ganghellor ar y dechrau. Mae'r Athro David Ormerod CBE, CB (Anrh.), wedi defnyddio ei wybodaeth aruthrol am gyfraith a gweithdrefn droseddol drwyddi draw ac mae Chris Mayer CBE a Shaun McNally CBE ill dau wedi defnyddio eu profiad helaeth o weithrediad ymarferol y system llysoedd i ymgysylltu â phawb a oedd yn rhan

4

5

ohoni ac maent wedi bod yn amhrisiadwy o ran fy helpu i lunio argymhellion sy'n ymarferol o safbwynt gweithredol.

7. Yn ogystal, mae'r Cylch Gorchwyl yn gofyn yn benodol i mi ystyried sut y gellid defnyddio technolegau newydd, gan gynnwys deallusrwydd artiffisial, i wella'r llysoedd troseddol. Yn yr amgylchiadau hynny, cytunodd yr Arglwydd Ganghellor i mi benodi dau gynghorydd ychwanegol. Y cyntaf yw Jay Bangle, sydd bellach yn Brif Swyddog Technoleg ac Arloesi yn Tiamat, ymgynghoriaeth trawsnewid digidol, ond a fu gynt yn Brif Swyddog Technoleg ar gyfer Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi (GLlTEF), a hefyd yr Athro Katie Atkinson sy'n Athro Gwyddoniaeth Gyfrifiadurol ym Mhrifysgol Lerpwl ac sydd wedi gwasanaethu o'r blaen fel Llywydd Cymdeithas Ryngwladol Deallusrwydd Artiffisial a'r Gyfraith. Mae'r ddau wedi darparu mewnwelediad ac arbenigedd sydd ymhell y tu hwnt i fy ngwybodaeth am botensial TG ac wedi helpu gyda'r rhagolygon o ymgymryd â thrawsnewid digidol a defnyddio deallusrwydd artiffisial yn gyfrifol. Rwyf yn ddiolchgar iawn i'r ddau ohonynt.

8. Mae'r Weinyddiaeth Gyfiawnder wedi parhau i fod yn hynod gefnogol i'r rhan hon o'r Adolygiad. Mae'r tîm sylweddol o weision sifil wedi'i helaethu wrth i heriau mwy manwl gwella effeithlonrwydd fod angen mwy o ymchwiliad, mwy o ddadansoddi a mwy o fanylion. Mae Clare Toogood wedi parhau i ddwyn ei phrofiad sylweddol o weithredu ym maes cyfiawnder troseddol a rheoli'r dasg gynyddol gymhleth y bu'n rhaid i mi fynd i'r afael â hi[6]. Gan weithio fel aelodau o'r adolygiad annibynnol, mae tasg y tîm wedi parhau i gydlynu'r Adolygiad, i gasglu a dadansoddi'r dystiolaeth (gan gynnwys yr ymatebion a dderbyniwyd i ddechrau a'r rhai a dderbyniwyd yn fwy diweddar) ac i helpu i lunio'r Adolygiad.

9. Er mwyn sicrhau fy mod wedi gwrando ar gynifer o safbwyntiau â phosibl, mae'r tîm wedi adolygu'r sylwadau amrywiol a gyflwynwyd ar ôl y cais cychwynnol am dystiolaeth, ac wedi ceisio a chael rhagor o dystiolaeth a barn gan nifer fawr o bobl a sefydliadau eraill sy'n ymwneud ag agweddau perthnasol ar gyfiawnder

66

troseddol, neu sydd â diddordeb ynddynt. Rwy'n ddiolchgar i bawb sydd wedi ymateb i geisiadau am gymorth.

10. Ar wahân i waith y tîm, rwyf i wedi mynychu nifer o gynadleddau a hefyd wedi cyfarfod ar sail un i un â 116 o brif gyfranogwyr mewn cyfiawnder troseddol[7]. I bawb yr wyf wedi ymgysylltu â nhw, lle rwyf wedi ffurfio barn, rwyf wedi ceisio adrodd yn llawn am fy meddylfryd, nid yn unig i weld beth oedd yr ymateb a gwrando ar effeithiau ymarferol. O ystyried nifer a natur manwl gywir yr argymhellion na'r rhai a gynhwysir yn Rhan I, nid yw hynny bob amser wedi bod yn bosibl. Beth bynnag am hynny, rwy'n ailadrodd fy niolch i bawb sydd wedi ceisio fy nghynorthwyo am yr hyn sydd wedi bod, mewn rhai achosion, yn ymgysylltiad dro ar ôl tro ac am eu parodrwydd i ymateb i ymholiadau pellach eto.

11. Ar yr un pryd, rwyf wedi parhau i ddibynnu ar y llenyddiaeth academaidd mewn perthynas â'r DU ac awdurdodaethau eraill, ac unwaith eto, mae'r Athro Ormerod wedi rhoi llawer ohonynt ar waith. Fel y nodais yn glir yn Rhan I o'r Adolygiad, rwyf yn hynod ddiolchgar i bawb a fu'n fodlon neilltuo amser ac ymdrech i ymateb a chaniatáu i mi lunio barn mor gyflawn â phosibl o'r problemau a'r atebion posibl o ystod eang o awdurdodaethau. Mae eu gwaith wedi bod yn amhrisiadwy ond rwy'n ailadrodd nad wyf wedi bod yn paratoi papur academaidd o'r math a fyddai'n cynnwys cyfeiriadau helaeth at ysgolheictod academaidd cyhoeddedig ac rwy'n ymwybodol nad wyf wedi croesgyfeirio eu holl waith yn y testun neu, yn fwy arwyddocaol, wedi rhoi clod iddynt, yn unigol, am eu heffaith ar yr Adolygiad hwn. Ni fwriedir unrhyw anghwrteisi na diffyg gwerthfawrogiad.

12. Mae'r llywodraeth wedi parhau i barchu'r ffaith bod yr Adolygiad hwn yn gwbl annibynnol, ond mae gwleidyddion a swyddogion wedi parhau i gynnig barn mewn perthynas â'u meysydd cyfrifoldeb amrywiol, sydd wedi bod o wir

7

gymorth i mi. Rwy'n sôn yn benodol am yr anogaeth a gefais gan y Gweinidog dros Lysoedd a Gwasanaethau Cyfreithiol, Sarah Sackman CB, AS.

13. Ar gyfer yr Adolygiad hwn, mae gennyf dri sylw pellach. Yn gyntaf, pan gyhoeddais Ran I o'r Adolygiad, roeddwn yn rhagweld cyhoeddi Rhan II yn 'niwedd 2025' ac yna gallu gwneud sylwadau ar ymateb y llywodraeth i Ran I. Achoswyd oedi i unrhyw ymateb o ganlyniad i newid Arglwydd Ganghellor (nid yw'r cyfan ar gyrraedd eto) ac rwyf yn ymwybodol bod yr heriau a grëwyd gan ddigwyddiadau eraill hefyd wedi cyfrannu at yr oedi. Yn ogystal, mae'r cyhoeddiad diweddar o ddiddymu Comisiynwyr Heddlu a Throseddu a sylwadau gan yr Ysgrifennydd Cartref a oedd yn cyfleu newidiadau yn nhrefniadaeth plismona yng Nghymru a Lloegr hefyd wedi golygu bod angen eu hystyried yn y bennod sy'n ymdrin â llywodraethiant yn gyffredinol. O ganlyniad, mae 'diwedd 2025' wedi dod yn 'ddechrau 2026'. Mae'n ddrwg gennyf am yr oedi oherwydd nid oes gennyf unrhyw amheuaeth bod yr heriau sy'n wynebu cyfiawnder troseddol yn cynyddu ac mae angen sylw brys iawn arnynt.

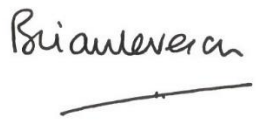
14. Yn ail, rwyf yn ailadrodd yr hyn a ddywedais mewn perthynas â Rhan I. Mae'r Adolygiad hwn yn yr un modd wedi'i anelu at nifer o gynulleidfaoedd gwahanol a fydd hefyd â gwahanol lefelau o fod yn gyfarwydd â iaith prosesau'r system cyfiawnder troseddol. Unwaith eto, yn hytrach na chynnwys esboniadau o'r termau a ddefnyddir yn nhestun yr Adolygiad, mae pob un wedi'i ddiffinio yn y Rhestr Termau (Atodiad A).

15. Yn drydydd, fel gyda Rhan I, ceir rhywfaint o ailadrodd rhwng penodau. Mae hyn fel y gellir darllen pob pwnc ar ei ben ei hun neu allan o drefn ac mae'n fwriad i gynorthwyo'r rheini sydd â diddordeb mewn rhan o fy nadadansoddiad o'r problemau a'r argymhellion sy'n ceisio mynd i'r afael â nhw yn unig.
16. Hoffwn gloi drwy ailadrodd bod rhaid gweld y mesurau effeithlonrwydd hyn fel rhan hanfodol o'r elfennau adeiladu sydd eu hangen (ynghyd â'r newidiadau strwythurol a nodwyd yn Rhan I) i achub y system cyfiawnder troseddol rhag disgyniad i oedi o'r fath fel bod yr holl hyder yn y system yn cael ei golli. Nid wyf yn honni y gellir eu cyflawni heb gost a heb ymdrech ar y cyd gan bawb sy'n

ymwneud â hyn – yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron (CPS), y proffesiynau cyfreithiol, y Weinyddiaeth ac, wrth gwrs, y farnwriaeth.

17. Unwaith eto, diolchaf i bawb sydd wedi cyfrannu at yr Adolygiad hwn ac at Ran I[8]. Mae pawb wedi cydnabod yr angen am newid i'r system ac wedi ceisio cynorthwyo wrth ddilyn y dull egwyddorol a nodir yn Rhan I o degwch, cymesuredd a thryloywder, rwyf wedi ceisio nodi'r gwelliannau mwyaf effeithiol i'w hargymell[9]. Rwyf ond gobeithio y gall yr asiantaethau amrywiol sy'n ffurfio cyfiawnder troseddol roi eu gwahaniaethau o'r neilltu pan fydd penderfyniadau wedi'u gwneud o'r diwedd a chyfrannu at y dasg frys o adfer cyflymder i'r system cyfiawnder troseddol.

18. I gloi, hoffwn fynegi fy niolch i'm cynghorwyr a'r tîm sydd wedi fy nghynorthwyo o'r dechrau i'r diwedd ac y mae eu hymdrechion wedi ymestyn ymhell y tu hwnt i'r hyn a ddisgwylir[10]. Rwyf bellach yn trosglwyddo'r baich o wneud penderfyniadau a'u rhoi ar waith ar gyfer Rhan I a Rhan II i'r llywodraeth, i'r Senedd, i'r farnwriaeth ac, yn olaf, i'r asiantaethau amrywiol sydd gyda'i gilydd yn ffurfio ein system cyfiawnder troseddol i sicrhau ei bod unwaith eto, o fewn amser rhesymol, yn gallu cyflawni cyfiawnder i bawb.

Y Gwir Anrhydeddus. Syr Brian Leveson

12 Ionawr 2026

8

9

10

Crynodeb Gweithredol

Pwrpas a Chyd-destun

1. Mae cyfiawnder troseddol yng Nghymru a Lloegr yn wynebu argyfwng digynsail. Mae Rhan Ia o'r Adolygiad hwn yn ei gwneud yn glir bod diwygiadau ar raddfa fawr i'r llysoedd troseddol yn hanfodol er mwyn lleihau'r llwyth achosion a welir yn Llys y Goron.[11] Heb ddiwygio o'r fath, ni ellir sefydlogi'r system, ac ni all fod yn gynaliadwy, yn effeithiol nac yn deilwng o hyder y cyhoedd y mae'n bodoli i'w hamddiffyn. Nid oes gennyf unrhyw amheuaeth bod y cynigion yn Rhan I yn hanfodol i osgoi methiant llwyr i'r system, ac nid yw dim a ddywedaf yn Rhan II yn lleihau'r angen hwnnw. Ond ni fydd diwygio strwythurol yn unig yn cyflawni system sy'n gweithio fel y dylai. I gyflawni cyfiawnder sy'n amserol, yn deg ac yn gymesur, rhaid i'r llysoedd weithredu'n effeithlon hefyd. Mae Rhan II o'r Adolygiad hwn, yr Adolygiad Effeithlonrwydd, yn archwilio a yw'r system bresennol yn bodloni'r safon honno ac yn archwilio effeithlonrwydd prosesau o gyhuddiad i euogfarn/rhyddfarn. At ddibenion yr Adolygiad hwn, diffinnir effeithlonrwydd fel 'y defnydd cymesur ac effeithiol o amser ac adnoddau i sicrhau bod achosion troseddol yn cael eu paratoi yn hwylus ac yn deg'. Nid yw'n fesur o gyflymder yn unig, na pha mor gyflym y gall achos symud drwy'r system, ond o ba mor dda y mae'r system yn defnyddio ei hadnoddau i gyflawni cyfiawnder yn deg, yn ddibynadwy ac mewn modd amserol. Mae'r Adolygiad hwn yn canfod ar hyn o bryd bod y llysoedd troseddol ymhell o gyflawni hyn.

2. Yn syml, nid yw'r llysoedd troseddol yn gweithredu fel y dylent. Mae derbyniadau (achosion sy'n dod i mewn i'r system) yn parhau i fod yn fwy na'r datrysiadau (achosion wedi'u cwblhau) ac er bod nifer yr achosion a benderfynwyd yn Llys y Goron wedi gwella yn y blynyddoedd diwethaf, mae hyn i raddau helaeth oherwydd bod cyfansoddiad y datrysiadau wedi newid. Mae Llys y Goron bellach yn penderfynu mwy o achosion traddodi ar gyfer dedfrydu, yn hytrach na threialon rheithgor cymhleth a hirach. Mae achosion mwy cymhleth bellach yn

[11]

cymryd llawer mwy o amser i'w cwblhau ac mae mwy o dreialon aneffeithiol. Mae gwrandawiadau wedi mynd yn fyrrach ac yn fwy tameidiog, gan fynnu mwy o sesiynau i gwblhau achos. Mae pledion euog hwyr yn ychwanegu at amser ac ymdrech a wastraffwyd. Yn Llys y Goron, er bod dyddiau eistedd (nifer y dyddiau y mae barnwyr wedi'u hamserlennu i wrando ar achosion yn y llysoedd) ar eu huchaf erioed, mae'r amser a dreulir yn gwrando ar achosion bob dydd wedi gostwng. Y canlyniad yw amser ac adnoddau a wastraffwyd a methiant i ddarparu datrysiad amserol a theg i achosion, gan wadu cyfiawnder i bawb sy'n gysylltiedig â'r achosion hynny.

3. Nid yw aneffeithlonrwydd yn gyfyngedig i'r llysoedd; mae'n amlwg ar draws y system cyfiawnder ac mae oedi yn digwydd yn y llys yn aml oherwydd problemau sy'n codi mewn mannau eraill yn y broses. Mae penderfyniadau cyhuddo yn cymryd llawer mwy o amser nag yr oeddynt, ac mae ffeiliau achos o ansawdd gwael yn aml yn arwain at ohiriadau. Mae pwysau ar y llysoedd yn cael eu gwaethygu gan heriau gweithredol megis cyflwyno diffynyddion yn hwyr, prinder gweithwyr proffesiynol cyfreithiol a gwasanaethau cymorth bregus. Mae gwendidau yn y seilwaith technolegol, yn enwedig systemau sy'n methu â chefnogi rhyngweithrededd effeithiol rhwng asiantaethau, yn tanseilio ymhellach gweinyddiad effeithlon cyfiawnder.

4. Yn Rhan II o'r Adolygiad hwn, yr Adolygiad Effeithlonrwydd, rwyf yn ystyried sut mae aneffeithlonrwydd systemig yn creu ei rwystr sylweddol ei hun i weinyddu cyfiawnder ac yn nodi argymhellion i wella rheolaeth achosion, cymell cydweithredu rhyngasiantaethol, cryfhau arweinyddiaeth leol a datblygu gweithlu mwy profiadol ac ymatebol. Mae gweithredu'r mesurau hyn cyn gynted ag y bo gweithrediadau'n caniatáu yn angenrheidiol er mwyn i'r system weithio mor effeithiol â phosibl, ac eto rhaid imi bwysleisio na fydd gwelliannau mewn effeithlonrwydd yn unig yn datrys yr argyfwng y mae'r system yn ei wynebu. Mae'r modelu a nodir yn Atodiad E (Atodiad Technegol) yn dangos yn glir pam bod rhaid i'r diwygiadau strwythurol a nodir yn Rhan I fynd rhagddynt heb oedi os yw'r system am osgoi chwalu'n gyfan gwbl, a pham bod rhaid mynd i'r afael ag

aneffeithlonrwydd ar y cyd â gwneud newidiadau i ddeddfwriaeth a chapasiti ychwanegol os oes unrhyw obaith o adfer ymarferoldeb y llysoedd troseddol.

5. Fel yr amlinellais ym mhennod Adnabod y Broblem yn Rhan I o'r Adolygiad hwn, mae'r rhesymau dros yr argyfwng yn y llysoedd troseddol yn gymhleth ac yn hir dymor. Mae cyfuniad o ostyngiadau parhaus mewn cyllid, cymhlethdod cynyddol treialon troseddol a chynnydd yn nifer yr achosion, ynghyd ag effaith eithriadol pandemig COVID-19, wedi rhoi straen digynsail ar y system. Mae degawdau o ostyngiadau parhaus mewn cyllid wedi gadael llai o ystafelloedd llys ar gael i'r llysoedd troseddol, gweithlu llai a llai profiadol ac ystad llys adfeiliedig. Ar yr un pryd, mae cymhlethdod y gyfraith droseddol a'r drefniadaeth droseddol wedi cynyddu'n sylweddol. Bob blwyddyn gwelir cynnydd parhaus mewn troseddau newydd ac mae'r Rheolau Trefniadaeth Droseddol wedi dyblu o ran hyd ers 2005.[12] Mae faint o dystiolaeth sydd angen ei datgelu wedi cynyddu, oherwydd datblygiadau mewn technoleg (yn enwedig technoleg ddigidol) a gwyddor fforensig (fel dadansoddi DNA). Mae amddiffyniadau ychwanegol ar gyfer dioddefwyr a thystion bregus, a gyflwynwyd yn briodol i wella tegwch a diogelu'r rhai sydd mewn perygl, wedi ychwanegu pwysau pellach. Mae'r datblygiadau hyn i gyd wedi'u cynllunio i wella'r modd y cyflwynir cyfiawnder a thegwch yr achosion, ond maent wedi cynyddu'n sylweddol faint o amser y mae treialon gyda rheithgor yn ei gymryd. Nid yw canlyniadau'r heriau hyn yn newydd, a thrafodwyd llawer ohonynt yn fy 'Adolygiad o Effeithlonrwydd mewn Achosion Troseddol' a gyhoeddwyd ym mis Ionawr 2015 ('Adroddiad 2015'). Fodd bynnag, fe wnaeth pwysau eithriadol, megis effaith pandemig COVID-19, waethygu'r sefyllfa anodd trwy leihau capasiti'r llysoedd ymhellach, yn enwedig ar gyfer treialon gyda rheithgor. Effaith cronnus y ffactorau hyn yw system sydd bellach wedi'i llethu gan y galw ac yn methu fwyfwy â diwallu anghenion y rhai y mae'n eu gwasanaethu.

6. Mae canlyniad cyfiawnder wedi'i oedi yn ddifrifol. Mae oedi yn dirywio hyder y cyhoedd ac yn codi cwestiynau am gyfreithlondeb y system cyfiawnder. I

12

ddioddefwyr a thystion, gall yr effaith fod yn drychinebus. Mae bywydau'n cael eu rhoi ar stop wrth iddynt aros, yn aml am flynyddoedd, i roi tystiolaeth. Mae diffynyddion yn cael eu gadael mewn ansicrwydd; eu dyfodol yn ansicr. Mae'r effaith ar y system ehangach yr un mor ddifrifol. Mae oedi yn cyfrannu'n uniongyrchol at orlenwi yn y carchardai o ganlyniad i gynnydd yn y boblogaeth sydd ar remand. Mae diffynyddion yn fwy tebygol o oedi cyn cyflwyno pledion euog, gan arwain at dreialon ychwanegol yn cael eu hamserlennu, dim ond i wthio ymhellach i'r dyfodol y tebygolrwydd o ddarparu cyfiawnder.[13] Mae hyn nid yn unig yn gwastraffu amser gwerthfawr y llys ond hefyd yn gwaethygu'r llwyth achosion sy'n weddill ymhellach. Mae hefyd yn peryglu gwadu cyfiawnder, gan y gall oedi hir arwain at ddioddefwyr a thystion yn ymwahanu oddi wrth y broses neu'n darparu tystiolaeth o ansawdd is.

7. Nid oedd ymdrechion blaenorol i fynd i'r afael ag aneffeithlonrwydd yn debygol o gyflawni eu heffaith gadarnhaol ar y system oherwydd y natur silo lle mae asiantaethau cyfiawnder troseddol yn gweithredu. Mae partneriaid cyfiawnder troseddol yn gweithredu gyda blaenoriaethau, ffrydiau ariannu ac amcanion gwahanol. Mae absenoldeb atebolrwydd a rennir ac arweinyddiaeth gydgysylltiedig yn arwain at brosesau penderfynu sydd wedi'u rhannu a gallu cyfyngedig i fynd i'r afael ag effeithiau dilynol penderfyniadau a wneir ar draws asiantaethau. Mae'r graddau y mae seilwaith digidol yn parhau i fod wedi'i dameidio ar draws y system cyfiawnder troseddol hefyd wedi fy nharo. Mae asiantaethau'n parhau i gaffael a threialu technoleg ar eu pennau eu hunain, gyda chyfyngiadau ar integreiddio rhwng systemau newydd a hen systemau ac ar draws asiantaethau, a chyfyngiadau ar rannu gwybodaeth a enillwyd o gynnal cynlluniau peilot. Mae'r dull tameidiog hwn yn atgyfnerthu'r diffyg cydlyniad sydd wedi bod yn nodweddiadol o'r system ers tro.

8. I fynd i'r afael â'r heriau hyn, comisiynodd y cyn Arglwydd Ganghellor yr Adolygiad Annibynnol hwn o'r Llysoedd Troseddol ym mis Rhagfyr 2024. Mae'r Cylch Gorchwyl, a gyhoeddwyd ar 12 Rhagfyr 2024, ac sydd i'w weld yn llawn yn

13

Atodiad B (Cylch Gorchwyl), yn ei gwneud yn ofynnol i'r Adolygiad ddarparu opsiynau ac argymhellion ar gyfer: a) sut y gellid diwygio'r llysoedd troseddol i sicrhau bod achosion yn cael eu trin yn gymesur, a b) sut y gallent weithredu mor effeithlon â phosibl.

9. Mae'r Cylch Gorchwyl yn nodi ymhellach y dylai'r Adolygiad ystyried:

   a. opsiynau hirdymor ar gyfer diwygio'r llysoedd troseddol, gyda'r nod o leihau'r galw ar y Llys y Goron drwy gadw mwy o achosion yn y llysoedd is; ac

   b. effeithlonrwydd a phrydlondeb prosesau o gyhuddo unigolyn hyd at ei euogfarnu/rhyddfarnu.

10. Mae Cylch Gorchwyl hefyd yn nodi y dylai argymhellion ystyried y cyd-destun gweithredol ac ariannol tebygol ar yr adeg y gellir eu hystyried a'u gweithredu. Rwyf yn llwyr gydnabod yr amgylchedd cyllidol heriol y mae'r llywodraeth yn gweithredu ynddo ar hyn o bryd. Fodd bynnag, mae graddfa a natur brys yr argyfwng yn y llysoedd troseddol yn golygu na ellir ei ddatrys o fewn terfynau adnoddau presennol. Bydd diogelu'r system ar gyfer y dyfodol yn gofyn am fuddsoddiad parhaus a strategol mewn gwasanaethau, pobl, seilwaith a thechnoleg. Bydd angen cyllid ar lawer o'r argymhellion yn yr Adolygiad hwn ac, mewn rhai achosion, bydd angen i'r buddsoddiad hwnnw fod yn sylweddol. Mae hynny'n anochel. Fodd bynnag, mae dadl 'gwario i arbed' hefyd ar gyfer llawer o'r argymhellion – gall buddsoddiad strategol nawr sicrhau enillion effeithlonrwydd sy'n lleihau costau yn y dyfodol ac yn sicrhau buddion hirdymor. Yn bwysicach, bydd yr enillion hynny'n helpu i fynd i'r afael â'r llwyth achosion agored ac yn rhoi'r system ar sail gynaliadwy. Os yw'r llywodraeth o ddifrif ynglŷn â diwygio, rhaid i uwch arweinwyr ar draws adrannau'r llywodraeth sy'n gysylltiedig â chyfiawnder gydweithio'n effeithiol â Thrysorlys EF a'i gilydd i sicrhau buddsoddiad cydlynol ac angenrheidiol ar draws y system cyfiawnder troseddol gyfan. Er bod cyllid yn hanfodol, nid yw buddsoddiad yn unig yn ddigon. Heb ddiwygiadau i ddeddfwriaeth a'r argymhellion effeithlonrwydd a nodir yn yr

Adolygiad hwn, mae perygl gwirioneddol y bydd adnoddau ychwanegol yn gwreiddio heriau presennol yn hytrach na'u datrys. Bydd angen strategaeth gytbwys ar welliant parhaol sy'n cyfuno diwygio deddfwriaethol, effeithlonrwydd gweithredol a buddsoddiad wedi'i dargedu.

Egwyddorion

11. Fy nod ers y dechrau yw gwneud argymhellion sydd, o'u hystyried gyda'i gilydd, yn helpu i ailsefydlogi'r system cyfiawnder troseddol yn y tymor byr, gan ddarparu sylfaen gadarn hefyd ar gyfer system gynaliadwy ac effeithiol yn yr hirdymor.[14] Yn union fel yn Rhan I, bum dan arweiniad pum egwyddor gyffredinol wrth ddatblygu fy argymhellion. Drwyddi draw, byddaf yn ymdrechu i ddangos sut mae'r argymhellion yn adlewyrchu'r egwyddorion hyn, sef:

    a. Darparu ar gyfer gwneud penderfyniadau priodol a teg. Yn benodol, rhaid i'r amser a'r ffurf y mae'r broses gwneud penderfyniadau yn eu cymryd adlewyrchu natur y drosedd a'r effaith bosibl ar y rhai dan sylw, a rhaid iddynt fodloni disgwyliadau uchel diffynyddion, dioddefwyr a thystion o ran gwrandawiad teg a buan ar honiadau gan lys annibynnol mewn fforwm sy'n gymesur â'r honiadau.

    b. Cynyddu cyfranogiad, gan gynnal egwyddorion cyfiawnder agored (ac eithrio mewn amgylchiadau eithriadol) a hyrwyddo cyfranogiad effeithiol gan ddiffynyddion, dioddefwyr a thystion.

    c. Sicrhau agwedd gymesur at brosesau treial, gan roi hyder i'r cyhoedd, tra'n cydbwyso hawliau pawb sy'n ymwneud â'r achos.

    d. Darparu achosion teg sy'n diogelu rhag canlyniadau anghymesur i rai carfannau o gymdeithas ac sy'n gyson â'r hawl i gael achos teg a hawliau eraill a warantir gan gyfraith gwlad ac a adlewyrchir yn y Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol (ECHR).

14

e. Sicrhau fod amseroldeb, o'r arestiad hyd at penderfynu'r achos, yn cael ei ystyried ac yn cael y pwyslais priodol wrth weinyddu cyfiawnder, er budd pawb sy'n gysylltiedig â'r achos – diffynyddion, dioddefwyr a thystion.

12. Yn ogystal â'r egwyddorion cyffredinol a lywiodd yr Adolygiad Polisi, rwyf wedi mabwysiadu egwyddorion pellach, sy'n benodol i wella prosesau ac effeithlonrwydd gweithredol. Y rhain yw:

a. Cael pethau'n iawn y tro cyntaf
Hyrwyddo gwneud penderfyniadau a gweithredu ar draws y system cyfiawnder troseddol sy'n gywir ac o ansawdd uchel y tro cyntaf.

b. Hyrwyddo diwylliant datrys problemau
Meithrin diwylliant o gydweithredu, arweinyddiaeth effeithiol a ffocws ar ddatrys problemau a chyflawni ar draws y system cyfiawnder troseddol.

c. Ehangu prosesau drwy dechnoleg
Sicrhau bod technoleg, gan gynnwys AI, yn ehangu yn hytrach na disodli penderfyniadau o ansawdd uchel, teg a chymesur.

d. Arbenigedd
Parhau i feithrin system cyfiawnder troseddol sy'n seiliedig ar arbenigedd a chyfraniadau'r farnwriaeth, yr ynadaeth, y sector cyfreithiol, yr heddlu a'r gweithlu cyfiawnder troseddol ehangach wrth gyflawni cyfiawnder o ansawdd uchel.

e. Lleihau gwastraff
Rhoi'r adnoddau i'r system cyfiawnder troseddol fod yn fwy effeithiol i ddefnyddio ei hadnoddau a'i seilwaith mewn ffordd sy'n lleihau prinder a gwastraff, yn gwella cost-effeithiolrwydd ac yn galluogi buddsoddi yn y system lle mae ei angen fwyaf.

f. Cynaliadwyedd ac addasu
Meithrin model cyflenwi ar gyfer cyfiawnder troseddol sy'n gynaliadwy ac sy'n hybu lefel briodol o ffocws ar addasu ac arloesi hirdymor.

13. Mae technoleg yn hollbwysig ar gyfer gwella effeithlonrwydd. Mae Cylch Gorchwyl yr Adolygiad hwn yn mynnu ystyriaeth benodol o'i rôl, yn enwedig y defnydd cynyddol a thargedig o awtomeiddio ac AI i wella effeithlonrwydd ar draws y system cyfiawnder. Mae gan ddefnydd cyfrifol o AI y potensial i ail-lunio prosesau gweithredol a datgloi enillion mewn capasiti, effeithlonrwydd a mynediad at gyfiawnder. Fodd bynnag, rhaid i'r gwaith gweithredu fod yn ofalus, yn dryloyw a rhaid iddo gael ei arwain gan safonau moesegol a chyfreithiol clir er mwyn sicrhau bod technoleg yn cryfhau, yn hytrach na thanseilio, egwyddorion cyfiawnder.

14. Mae gwireddu'r buddion hyn yn gofyn am fwy nag awtomeiddio llifoedd gwaith presennol yn unig, sy'n peryglu parhau ag aneffeithlonrwydd a gall gyfyngu ar fanteision posibl systemau datblygedig. Yn hytrach, wrth weithredu atebion technoleg, boed yn seiliedig ar AI neu fel arall, mae ail-beiriannu'r prosesau busnes sylfaenol yn hanfodol. Mae ailgynllunio yn sicrhau bod prosesau wedi'u symleiddio, yn cyd-fynd â nodau sefydliadol ac yn manteisio'n llawn ar alluoedd technolegol. Mae'r dull hwn yn cynyddu'r elw ar fuddsoddiad, yn gwella'r cyflwr dringadwy ac yn sefydlu sylfaen ar gyfer arloesi parhaus a rhagoriaeth weithredol.

15. Mae cyflymder y newid technolegol yn golygu y gall yr amgylchedd y mae'r llysoedd yn gweithredu ynddo fod yn anadnabyddadwy o fewn degawd. Drwy gydol yr Adolygiad hwn, rwyf yn archwilio sut y gall adnoddau digidol a deallusrwydd artiffisial (AI) wella effeithlonrwydd, cefnogi gwell penderfyniadau a meithrin cydweithrediad ar draws y system. Fel y mae'r Athro Richard Susskind wedi sylwi'n gywir, rhaid inni ddechrau datglygu gweledigaeth ar gyfer cyfiawnder troseddol yn 2035; un sy'n cofleidio potensial trawsnewidiol technoleg wrth ddiogelu tegwch ac ymddiriedaeth y cyhoedd.[15] Os defnyddir AI yn gyfrifol, gall leihau oedi, symleiddio prosesau a helpu i adeiladu system gyfiawnder sy'n fwy ymatebol, gwydn a galluog i ateb gofynion tirwedd sy'n esblygu'n gyflym.

15

16. Fel rhan o'r ymdrechion parhaus i sicrhau tryloywder ac atebolrwydd wrth fabwysiadu AI, mae Gweithgor Deallusrwydd Artiffisial y farnwriaeth a GLlTEF wedi datblygu set o egwyddorion ar gyfer defnyddio AI. Mae'r rhain yn trosi'r diogelwch moesegol a chyfreithiol a drafodwyd uchod yn fframwaith ymarferol ar gyfer ei weithredu ar draws y llysoedd, gan arwain y defnydd o AI mewn ffordd sy'n cynnal tegwch, tryloywder ac ymddiriedaeth y cyhoedd.[16] Rwy'n cymeradwyo'r egwyddorion hyn ac yn ystyried eu bod yn ddigon eang fel fy mod wedi'u mabwysiadu i lywio fy argymhellion ar gyfer defnyddio AI yn gyfrifol. Fodd bynnag, rwy'n cydnabod nad oes fframwaith unedig ar hyn o bryd yn llywodraethu defnydd moesegol o AI ar draws y system cyfiawnder troseddol.

Cwmpas

17. Mae graddfa'r argyfwng ac ehangder y Cylch Gorchwyl yn golygu bod yr Adolygiad hwn wedi'i strwythuro yn ddwy ran. Yn Rhan I o'r Adolygiad, yr Adolygiad Polisi, a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2025, cyflwynais gynigion polisi ar gyfer diwygiadau strwythurol i'r llysoedd troseddol i fynd i'r afael â'r galw cynyddol, sicrhau bod achosion yn cael eu trin yn gymesur a sicrhau cynaliadwyedd y system gyfiawnder. Mae'r diwygiadau a argymhellir hyn yn cynnwys creu Adran Mainc y Llys y Goron (CCBD), cadw mwy o achosion yn yr is-lysoedd, cynyddu dyddiau eistedd yn sylweddol a chynyddu'r defnydd o dreialon barnwr yn unig, a bydd pob un ohonynt yn gofyn am amser a buddsoddiad sylweddol i'w gweithredu. Gobeithiaf o hyd y bydd y fframwaith polisi yr wyf wedi'i amlinellu yn Rhan I o'r Adolygiad hwn yn sail ar gyfer newid parhaol a system gyfiawnder gynaliadwy.

18. Mae gwneud y newidiadau strwythurol a argymhellir yn Rhan I yn gam pwysig ac angenrheidiol, fodd bynnag, bydd y diwygiadau hynny yn cymryd amser i'w cyflawni a'u gweithredu. Yn y cyfamser, mae llawer mwy y mae'n rhaid ei wneud, ac ni fydd gwneud y newidiadau strwythurol yn unig yn arwain at sicrhau'r newid sydd ei angen ar draws yr holl system cyfiawnder troseddol i adfer hyder a chyflawni cyfiawnder teg ac amserol i'r rhai yr effeithir arnynt. Ochr yn ochr â

16

mesurau deddfwriaethol, gallai gwelliannau i effeithlonrwydd gweithrediadau'r llys arwain at ostyngiad sylweddol yn y llwyth achosion agored a gweithio i adfer hyder yn y system cyfiawnder troseddol. Yn Rhan II o'r Adolygiad hwn, yr Adolygiad Effeithlonrwydd, rhof sylw i'r arferion gweithredol a sut y cynhelir achosion troseddol o ddydd i ddydd. Nid yw'r her o aneffeithlonrwydd yn arunig nac yn ddamweiniol; mae'n systemig ac yn treiddio i bob cam o'r broses cyfiawnder troseddol, gan fynnu archwiliad trylwyr. Yn unol â hynny, ac yn dilyn yr un dull ag yn Rhan I, mae'r Adolygiad hwn yn dilyn dilyniant cronolegol achosion troseddol, o'r ymchwiliad i'r penderfyniad cyhuddo ac o'r cyhuddiad hyd at y datrysiad, gan archwilio pob cam yn fanwl. Ym mhob pwynt, rwy'n asesu achosion a chanlyniadau aneffeithlonrwydd ac yn cynnig argymhellion wedi'u targedu ar gyfer gwella. Lle bo'n briodol, rwyf hefyd yn ailymweld â'r argymhellion a wnaed yn fy adroddiad yn 2015 gan roi sylwadau ar eu gweithrediad a'u perthnasedd parhaus.

Methodoleg

19. Wrth gynnal yr Adolygiad Effeithlonrwydd hwn, rwyf wedi gwneud y mwyaf o'r sylfaen dystiolaeth sylweddol a gasglwyd yn ystod Rhan I. Rhoddodd yr ymgysylltiad eang â gweithwyr proffesiynol cyfiawnder troseddol, ymarferwyr rheng flaen, academyddion ac aelodau'r cyhoedd fewnwelediad gwerthfawr i'r heriau strwythurol sy'n wynebu'r llysoedd. Cefais 302 o gyflwyniadau i'r Adolygiad yn ymwneud â gwella effeithlonrwydd gweithredol ac mae'r cyfraniadau hyn wedi llywio cwmpas a chyfeiriad Rhan II. Diolchaf i'r rhai a roddodd o'u hamser i ystyried y materion a gwneud cyflwyniadau. Dylid nodi nad yw'r Adolygiad hwn wedi'i gynnal fel ymarfer ymgynghori statudol neu ffurfiol ac felly, yn unol â hynny, ni fydd adroddiad ymatebion i'r ymgynghoriad yn cael ei gyhoeddi.

20. Mae'r dystiolaeth hon wedi rhoi darlun amhrisiadwy o'r system cyfiawnder troseddol heddiw ac mae'n sail i'r argymhellion a wnaf. Yn hollbwysig, mae wedi helpu i lywio fy null strategol, sy'n cyfuno mewnwelediad o'r top i lawr a phrofiad o'r gwaelod i fyny i ddeall y sefyllfa yn fwy effeithiol a mynd i'r afael ag

aneffeithlonrwydd yn y llysoedd troseddol. O'r top, rwyf wedi archwilio strwythurau cyflenwi traws-Whitehall ac asiantaethau cyfiawnder cenedlaethol i archwilio sut mae polisi, llywodraethu a goruchwyliaeth strategol yn siapio cyflenwi gweithredol. Rwyf wedi cynnal trafodaethau wedi'u targedu, i brofi fy meddwl mor gynnar â phosibl, gydag ystod eang o bartneriaid ac arweinwyr, gan gynnwys GLlTEF, HMPPS, Cyngor y Bar, Cymdeithas y Bar Troseddol, Cymdeithas y Gyfraith a Chyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu (NPCC). Rwyf wedi cyfarfod â Gweinidogion o'r Weinyddiaeth Gyfiawnder, yn ogystal â dau gyn-Arglwydd Ganghellor, y Swyddfa Gartref yn ogystal â'r Twrnai Cyffredinol ac wedi ymgysylltu â swyddogion o'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol a Thrysorlys Ei Fawrhydi, a CPS. Rwyf wedi rhannu a thrafod fy meddyliau ar amrywiol fyrddau a fforymau gan gynnwys y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol, Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol a Grŵp Gwella'r Llysoedd Troseddol (CCIG). Cefais hefyd y cyfle i fynychu cynadleddau megis Uwchgynhadledd Arloesi a Digidol NPCC a chynhadledd flynyddol Cymdeithas Cyfreithwyr Cyfraith Droseddol lle amlinellais fy meddyliau a chroesawu mewnbwn gan gyfranogwyr. Rwyf hefyd wedi parhau i ymgysylltu â'r farnwriaeth, y CCIG a'r grŵp Ymateb Barnwrol yn ogystal â'r Cyngor Barnwyr Cylchdaith. Mae'r trafodaethau hyn wedi bod yn amhrisiadwy wrth ddyfnhau fy nealltwriaeth o natur a graddfa'r argyfwng presennol, a'i effaith ar draws y system, ac wrth siapio argymhellion sy'n ymarferol ac yn debygol o fod yn effeithiol. Yn gyfan gwbl, cynhaliais 116 o gyfarfodydd yn bersonol, gyda'r tîm Adolygu yn cynnal cyfarfodydd pellach ar fy rhan. Hoffwn ddiolch i bawb a wnaeth roi o'u hamser i gyfarfod y tîm.

21. O'r gwaelod, ceisiais farn y rhai sy'n gweithio'n uniongyrchol o fewn y system, gan gynnwys staff y llys, ymarferwyr cyfreithiol a defnyddwyr, i ddeall sut mae prosesau'n gweithredu yn ymarferol a lle maent yn methu. Ar gyfer Rhan II, rhoddais bwyslais bwriadol ar gasglu adborth gan y rhai sy'n gweithio ar y rheng flaen. Mae hyn yn sicrhau bod yr Adolygiad yn adlewyrchu'r heriau dyddiol y mae staff yn eu hwynebu a bod fy argymhellion yn ymarferol ac wedi'u gwreiddio mewn realiti gweithredol. Ymwelodd tîm yr Adolygiad a minnau 13 Llys y Goron a saith llys ynadon. Cynlluniwyd yr ymweliadau hyn i glywed yn uniongyrchol gan y

rhai sy'n gyfrifol am swyddogaethau a phrosesau hanfodol, megis swyddogion rhestru. Cawsant eu hategu gan gyfarfodydd â rheolwyr llys, y farnwriaeth a chynghorwyr cyfreithiol. Gyda'i gilydd, rhoddodd yr ymgysylltiadau hyn olwg gytbwys ar weithrediad beunyddiol y llysoedd ac roedd yn gyfle i arsylwi ar yr hyn sy'n gweithio'n dda mewn rhai ardaloedd, yn ogystal â lle mae'r pwysau ar ei fwyaf. Hoffwn fynegi fy niolch i staff GLlTEF a helpodd i drefnu'r ymweliadau.

22. Ymgymerodd tîm yr Adolygiad hefyd â chyfres o ymweliadau gweithredol â heddluoedd, safleoedd CPS a charchardai ledled Cymru a Lloegr. Rhoddodd yr ymweliadau hyn fewnwelediad gwerthfawr i'r heriau sydd, er eu bod yn wahanol i'r rhai y mae'r llysoedd yn eu hwynebu, yn cael effaith uniongyrchol a sylweddol ar eu gwaith. Roeddent hefyd yn gyfle i asesu amrywiadau rhanbarthol o ran darpariaeth, gan amlygu gwahaniaethau mewn capasiti a dulliau gweithredu sy'n dylanwadu ar effeithiolrwydd y system gyfan.

23. Roeddwn yn hynod o ddiolchgar am y cyfle i ymweld â dwy fenter, y Lighthouse yn Camden a Hope Street yn Southampton. Mae'r ddwy fenter yn darparu gwasanaethau hanfodol ar gyfer eu cymunedau lleol, tra hefyd yn cefnogi system cyfiawnder troseddol fwy effeithiol. Trafodaf menter Lighthouse ym Mhennod 9 (Prosesau Gwrandawiadau) ac rwy'n croesawu'r penderfyniad diweddar i ehangu model Lighthouse ar gyfer plant sy'n ddioddefwyr ledled Cymru a Lloegr ac argymhellaf ei fod yn caniatáu ar gyfer recordiadau ABE yn ogystal â gwrandawiadau adran 28. Trafodaf menter Hope Street hefyd ym Mhennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach). Rhoddodd yr ymgysylltiad hwn ddealltwriaeth ddyfnach o gylch bywyd llawn achos troseddol a'r rhyngddibyniaethau ar draws yr amrywiol asiantaethau.

24. Yn ogystal â'r ymweliadau hyn, cynhaliais gyfres o drafodaethau bord gron. Dyluniwyd y rhain i brofi argymhellion penodol gyda grwpiau rheng flaen wedi'u targedu, gan gynnwys cynrychiolwyr o'r heddlu, CPS, ymarferwyr yr amddiffyniad troseddol ac arweinwyr technoleg ar draws y system cyfiawnder troseddol. Profodd y trafodaethau hyn i fod yn hollbwysig wrth asesu ymarferoldeb cynigion a mireinio eu cwmpas a'u cymhwyso i sicrhau eu bod yn effeithiol ac yn

gyraeddadwy. Mae'r dull strategol o gasglu mewnwelediad wedi bod yn hanfodol wrth nodi nid yn unig rwystrau systemig i effeithlonrwydd ond hefyd y realiti ymarferol y mae'n rhaid iddynt lywio unrhyw ddiwygio ystyrlon.

25. Ochr yn ochr â'r ymgysylltiadau helaeth hyn, y mae rhestr lawn ohonynt i'w gweld yn Atodiad C (Cydnabyddiaethau), rwyf wedi archwilio llenyddiaeth newydd, testunau academaidd ac amrywiaeth o ffynonellau eraill, gan gynnwys data cyhoeddedig ac anghyhoeddedig ar bynciau sy'n berthnasol i'r Adolygiad hwn. Mae'r rhain wedi cynnwys meysydd megis trawsnewid digidol, AI ac ymagweddau rhyngwladol at gyfiawnder troseddol. Fodd bynnag, nid traethawd academaidd yw hwn ond glasbrint ar gyfer diwygio ymarferol ac, am y rheswm hwnnw, nid wyf wedi ceisio cynnwys troednodiadau helaeth. Mae mewnwelediadau cymharol o awdurdodaethau eraill wedi bod yn arbennig o werthfawr wrth leoli'r Adolygiad hwn o fewn cyd-destun byd-eang a thechnolegol ehangach. Mae'r gwaith hwn wedi cynnwys trafodaethau dilynol gyda chymheiriaid yn yr Alban a Ffrainc yn ogystal ag estyn allan ymhellach i awdurdodaethau ledled Dwyrain Ewrop.

26. Mae un casgliad yn amlwg: ym mhob cam, mae'r Adolygiad hwn wedi atgyfnerthu'r angen am becyn cynhwysfawr o ddiwygiadau; ac, lle bo'n angenrheidiol, diwygiadau radical. Mae hefyd wedi cadarnhau i ba raddau y mae'r realiti hwn yn cael ei gydnabod gan y rhai sydd â'r ddealltwriaeth ddyfnaf o sut mae'r system cyfiawnder troseddol yn gweithredu ar hyn o bryd. Rwy'n parhau i fod yn ddiolchgar iawn i bawb sydd wedi cyfrannu at yr Adolygiad hwn drwy eu tystiolaeth, eu mewnwelediad a'u hymgysylltiad. Mae eu hymrwymiad i wella'r system cyfiawnder troseddol wedi bod yn amhrisiadwy wrth lunio'r argymhellion hyn.

Modelu

27. Darparodd y Weinyddiaeth Gyfiawnder dîm dadansoddol profiadol i mi ac mae hyn wedi rhoi i mi mynediad i ystod eang o ddata, ac rwyf yn ddiolchgar am hynny. Mae hyn wedi galluogi'r Adolygiad i ddadansoddi a deall y rhesymau dros

aneffeithlonrwydd yn y llysoedd troseddol a chynnal rhywfaint o fodelu i gefnogi fy ystyriaeth o argymhellion.

28. Gofynnodd y Cylch Gorchwyl i mi ystyried yr effeithiau y gallai unrhyw newidiadau eu cael ar sut mae'r galw am wasanaethau yn llifo drwy'r llysoedd troseddol. Oherwydd y pwysau amser sylweddol y mae'r Adolygiad wedi'i gynnal oddi tano, nid yw wedi bod yn bosibl darparu asesiad meintiol o'r effaith ar draws y system cyfiawnder troseddol ar gyfer pob argymhelliad a amlinellir yn yr Adolygiad hwn. Nid wyf ychwaith wedi ceisio modelu yn erbyn argymhellion Rhan I nac adolygiadau annibynnol eraill. Yn lle hynny, mae'r Adolygiad Effeithlonrwydd yn darparu asesiad naratif o effeithiau drwy gydol y penodau, yn seiliedig ar dystiolaeth feintiol, lle bo ar gael, neu fy ymgysylltiad helaeth ag arbenigwyr, adolygiadau llenyddiaeth a thystiolaeth ansoddol. Mae'n ceisio mapio argymhellion i brif ysgogwyr effeithlonrwydd a fydd yn cael eu cyflwyno ym Mhennod 2 (Cyd-destun) (capasiti dyddiau eistedd, amser gwrandawiad fesul achos ac amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd). Nod y rhain yw darparu disgrifiad clir o effaith arfaethedig yr argymhellion hyn ar y prif ysgogwyr effeithlonrwydd yn Llys y Goron a'r llysoedd ynadon.

29. Mae'r dadansoddiad a geir yn Atodiad E (Atodiad Technegol) yn edrych ar effaith gwella'r ysgogwyr hyn ar lwyth achosion Llys y Goron a'r llys ynadon. Mae hyn yn dangos y gall enillion cynhyrchiant gael effaith amlwg ar yr ôl-groniad. Fodd bynnag, mae’n rhaid inni fod yn realistig. Ni fydd unrhyw welliannau mewn effeithlonrwydd o ganlyniad i'r argymhellion a nodir yn yr Adolygiad hwn yn digwydd dros nos. Mae modelu yn dangos, o dan amodau presennol, a chan dybio y gwelir newid mwy realistig a graddol, y byddai angen i lysoedd gyflawni lefelau cynhyrchiant hynod optimistaidd i wrthdroi'r duedd a gweld gostyngiad parhaus yn y llwyth achosion agored o fewn pum mlynedd. Yn bwysicach fyth, ni ddylid ystyried cyrraedd lefel lle mae'r llwyth achosion agored yn dechrau gostwng ar ôl sawl blwyddyn yn llwyddiant. Tan y pwynt hwn, bydd y llwyth achosion agored yn parhau i gyrraedd uchelfannau hanesyddol, ac er byddai gweld gostyngiad yn y patrwm hwn yn arwydd calonogol o gynnydd, nid yw'n golygu bod llwyth achosion y llys wedi gwella i lefel dderbyniol. Ni all enillion

effeithlonrwydd ar eu pen eu hunain ddatrys yr heriau sy'n wynebu'r system. Rhaid gweithredu'r argymhellion a nodir trwy gydol y rhan hon o'r Adolygiad ochr yn ochr â'r newidiadau polisi a amlinellir yn Rhan I i weld adferiad cyflymach a mwy cynaliadwy i'r system.

30. Wrth gwrs, bydd y Weinyddiaeth Gyfiawnder eisiau, ac angen, cynnal ymarferion modelu mwy manwl ar effaith weithredol ac ariannol yr argymhellion a'u rhyngweithrediad ag argymhellion adolygiadau annibynnol eraill, er mwyn o leiaf llywio asesiadau effaith unrhyw argymhellion a dderbynnir. Bydd angen hefyd, wrth gwrs, ystyried effeithiau posibl unrhyw un o'r argymhellion hyn ar y carchardai.

31. Mae diagnosis effeithiol o aneffeithlonrwydd hefyd yn dibynnu ar argaeledd data cadarn a chyson i ddeall tueddiadau a materion sylfaenol, ac rwyf wedi defnyddio data meintiol lle bynnag y bo modd i gefnogi neu herio fy argymhellion. Mewn rhai meysydd o'r Adolygiad hwn (megis ar nifer y diffynyddion heb gynrychiolydd), nid yw data o ansawdd uchel wedi bod ar gael, naill ai oherwydd nid oes digon o amser wedi bod ar gael i sicrhau'r data neu oherwydd cyfyngiadau ar ansawdd data presennol. Mewn meysydd eraill, mae cynlluniau peilot parhaus neu dystiolaeth amhendant wedi ei gwneud hi'n anodd dod i gasgliadau pendant. Lle mae hyn yn wir, rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn rhoi sylw i gasglu rhagor o dystiolaeth i lywio datblygiad polisi yn y dyfodol. Rwyf hefyd wedi cyflwyno set o argymhellion ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol) i wella systemau data a llywodraethu y gobeithiaf fydd yn cefnogi'r gwaith o gasglu gwell data a thystiolaeth ar rai materion.

Anghymesuredd

32. Mae'n hanfodol deall mai dim yn ôl cyflymder neu gost-effeithiolrwydd yn unig y mae'r system llysoedd yn cael ei mesur, ond hefyd yn ôl ei gallu i gyflwyno cyfiawnder yn deg i bawb. Fel yn Rhan I, rwyf wedi ystyried yn ofalus effeithiau posibl fy argymhellion ar degwch ac effeithlonrwydd cyffredinol achosion troseddol. Mae anghymesuredd – lle gall polisïau, gweithdrefnau neu ganlyniadau effeithio'n andwyol ar rai grwpiau – yn parhau i fod yn fater

sylweddol a rhaid mynd i'r afael ag ef yr un mor drylwyr ag egwyddorion eraill.[17] Yn y cyd-destun hwn, rhaid rhoi sylw penodol i brofiadau defnyddwyr gwasanaethau'r llysoedd, gan gynnwys diffynyddion, tystion, dioddefwyr a'u teuluoedd.

33. Drwy gydol y broses o ddatblygu fy argymhellion, rwyf wedi ystyried yn weithredol sut y gallai newidiadau effeithio ar anghymesuredd o fewn y system. Fodd bynnag, mae'n bwysig nodi nad wyf wedi cynnal Asesiad Effaith Cydraddoldeb cynhwysfawr ar gyfer pob argymhelliad a amlinellir yn yr Adolygiad hwn. Serch hynny, rwyf yn annog Y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn gryf i ymgymryd ag asesiadau o'r fath fel rhan o'r broses weithredu. Bydd hyn yn helpu i nodi a mynd i'r afael ag unrhyw ganlyniadau anfwriadol, gan sicrhau bod diwygiadau yn gwella effeithlonrwydd a thegwch y system llysoedd troseddol. Drwy sicrhau bod cydraddoldeb ac anghymesuredd yn arwain ymdrechion diwygio, gall y system wasanaethu ei defnyddwyr yn fwy effeithiol a chynnal egwyddorion cyfiawnder y mae'n seiliedig arnynt.

Y Gwaith Gweithredu Hanfodol sydd ei Angen

34. Bydd yr Adolygiad hwn yn ei gwneud yn glir, er bod gwelliannau effeithlonrwydd yn hanfodol i'r system weithredu mor effeithiol â phosibl, ni fydd yr argymhellion a nodir – os cânt eu gweithredu ar eu pennau eu hunain – yn datrys yr argyfwng. Yn yr un modd ag y dangosodd Rhan I na allai adnoddau ychwanegol yn unig ddatrys yr argyfwng o fewn unrhyw amserlen realistig, mae'r Adolygiad hwn yn cadarnhau bod yr un peth yn wir am fesurau effeithlonrwydd. Ar yr un pryd, ni fydd diwygio strwythurol ar ei ben ei hun yn ddigonol i sicrhau system sy'n gweithredu mor effeithiol ag y mae'n rhaid iddi wneud. Yr hyn sydd ei angen yw cyfuniad o'r tri: mwy o adnoddau, diwygio strwythurol y llysoedd ac ystod eang o fesurau effeithlonrwydd. Mae gwneud diwygiadau polisi a newidiadau gweithredol gyda'i gilydd yn cynrychioli'r ateb mwyaf pwerus i'r argyfwng, a dim ond trwy dderbyn y ddau y bydd arweinwyr yn cael cyfle i gyflawni system

[17]

cyfiawnder troseddol sy'n gynaliadwy, yn effeithiol ac yn haeddu hyder y cyhoedd y mae'n bodoli i'w hamddiffyn.

35. Mae'r Adolygiad hwn yn nodi argymhellion ymarferol y bwriedir eu gweithredu yn y tymor byr. Fel yn Rhan I, mae'r cynigion wedi'u strwythuro i adlewyrchu sut mae aneffeithlonrwydd yn rhedeg yn olynol trwy bob cam o'r broses cyfiawnder troseddol ac ar draws y nifer o sefydliadau sy'n ei ffurfio. Er bod gwella ymarferoldeb y llysoedd troseddol yn parhau i fod yn ganolbwynt i mi, mae dod ag achosion i ben yn dibynnu ar ymdrechion cydgysylltiedig holl bartneriaid cyfiawnder troseddol. Yn unol â hynny, mae fy argymhellion yn ymestyn y tu hwnt i'r llysoedd i'r system ehangach – gan gydnabod bod yn rhaid i effeithlonrwydd fod yn gyfrifoldeb a rennir os yw cyfiawnder i'w gyflawni'n ddibynadwy ac yn deg.

36. O'u cyfuno â'r cynigion o Ran I, bydd yr argymhellion hyn yn mynd i'r afael â rhwystrau gweithredol, ymddygiadol a diwylliannol sy'n tanseilio effeithiolrwydd y system. Rhaid i'r llywodraeth fod yn barod i symud y ddwy set o argymhellion yn eu blaen ar y cyd – mynd i'r afael ag aneffeithlonrwydd cyn gynted â phosibl, wrth osod y sylfeini ar gyfer diwygio hirdymor. O'r herwydd, mae fy argymhellion yn rhifol yn dilyn ymlaen o Ran I i'w gwneud yn glir y dylid eu hystyried ar y cyd.

Crynodeb o'r Argymhellion

Pennod 3: Un System Cyfiawnder Troseddol

37. Mae'r system cyfiawnder troseddol yn dameidiog, ac felly hefyd ei llywodraethiant. Nid oes gan unrhyw gorff sengl y pŵer i gyfarwyddo na mandadu bod asiantaethau yn cydweithredu ar draws y system i sicrhau gweledigaeth gyffredin. Mae asiantaethau'n gweithredu gyda chyllidebau ar wahân, llinellau atebolrwydd gwahanol a blaenoriaethau gwahanol. Mae hyn wedi arwain at brosesau penderfynu mewn siloau, dyblygu ymdrechion a methiant i ragweld ac ymateb i risgiau sy'n dod i'r amlwg; yn fwyaf nodedig, y llwyth achosion agored cynyddol yn y llysoedd troseddol.

38. Mae strwythurau llywodraethu presennol wedi methu'n gyson â sbarduno perfformiad gweithredol boddhaol neu sicrhau atebolrwydd. Er bod y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol (NCJB) yn dod ag uwch arweinwyr ynghyd, nid oes ganddo weledigaeth unedig ac nid oes ganddo'r mecanweithiau i ddwyn asiantaethau i gyfrif. Ar lefel weithredol, mae'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol (CJAG), wedi'i gyfyngu yn yr un modd. Ar lefel leol, mae effeithiolrwydd Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn amrywio'n fawr, ac yn aml cânt eu siapio gan flaenoriaethau eu cadeiryddion yn hytrach na chenhadaeth system gyfan a rennir.

39. Mae datblygiadau cyflym mewn AI a thechnolegau arloesol eraill yn ail-lunio'r system cyfiawnder troseddol, gan gyflwyno risgiau a chyfleoedd hirdymor. Rhaid i ddiwygiadau effeithlonrwydd ymateb i newidiadau yn y dyfodol, gan gynnwys cymhlethdod cynyddol tystiolaeth ddigidol, disgwyliadau cynyddol y cyhoedd, a bygythiadau seiber cynyddol. Mae systemau TG sydd wedi dyddio a phrosesau â llaw yn peryglu tanseilio cynnydd oni bai bod systemau'n cael eu datblygu i fod yn addas, yn rhyngweithredol ac yn gallu gwrthsefyll y dyfodol.

40. Nod yr argymhellion yn y bennod hon yw: annog datblygu gweledigaeth genedlaethol glir ar gyfer cyfiawnder troseddol; cyflwyno arweinyddiaeth ac atebolrwydd clir dan gyfarwyddyd y Prif Weinidog; hybu strwythurau llywodraethu cryfach; a sicrhau dull mwy cyson o reoli perfformiad. Bydd hyn yn cynnwys, ymhlith camau eraill, gweledigaeth gan y llywodraeth a bennir gan yr Ysgrifenyddion Gwladol allweddol; cyflwyno Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog fel Ail Ysgrifennydd Parhaol yn y Weinyddiaeth Gyfiawnder; nodi mecanwaith i archwilio gweithrediadau GLlTEF; gwella ansawdd data a rhyngweithrededd ar draws asiantaethau; ac adeiladu ymrwymiad cyfunol i ddefnyddio technoleg ddigidol a AI yn gyfrifol i gefnogi effeithlonrwydd, tryloywder a chyflawni.

Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 46: Rwy'n argymell bod y llywodraeth, a llywodraethau olynol, yn penderfynu ar un weledigaeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol gyfan. Dylai'r llywodraeth nodi canlyniadau allweddol ar gyfer cyflawni'r weledigaeth er mwyn mesur cynnydd a wedyn gellid dwyn y rhai sy'n gyfrifol yn atebol am gyflawni'r canlyniadau hynny. Dylai'r weledigaeth hon ystyried annibyniaeth weithredol yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron, y llysoedd a'r farnwriaeth.

Argymhelliad 47: Rwy'n argymell y dylai Ysgrifenyddion Gwladol a Gweinidogion sy'n aelodau o'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol gyfarfod mewn is-bwyllgor Cabinet i gydlynu polisi cyfiawnder troseddol sy'n diwallu anghenion y system o'r dechrau i'r diwedd. Dylent roi sylw i'r blaenoriaethau a osodir gan llywodraeth ganolog a chyngor ar bolisi gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Ni ddylai'r dull hwn drechu annibyniaeth weithredol yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron, y llysoedd na'r farnwriaeth.

Argymhelliad 48: Rwy'n argymell y dylai'r Prif Weinidog benodi Ail Ysgrifennydd Parhaol newydd i'r Weinyddiaeth Gyfiawnder - Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog'. Dylent fod yn atebol i Ysgrifennydd y Cabinet a'r Senedd, a dylid diffinio pwerau a chyfrifoldebau'r Cynghorydd mewn deddfwriaeth. Dylent fod yn gyfrifol am y strategaeth werthuso ar gyfer argymhellion a wneir yn y ddwy ran o'r Adolygiad hwn. Dylai Ysgrifenyddiaeth y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol adrodd i'r Cynghorydd.

Argymhelliad 49: Rwy'n argymell y dylid rhoi statws statudol i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Dylid rhannu cadeiryddiaeth y bwrdd rhwng yr Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder ac Ysgrifennydd Gwladol yr Adran Gartref, a dylai'r bwrdd gyfarfod o leiaf pedair gwaith y flwyddyn.

Argymhelliad 50: Rwy'n argymell y dylai'r Ysgrifennydd Gwladol dros Iechyd fod yn aelod parhaol o'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Rwy'n argymell y dylai'r Ysgrifennydd Gwladol dros Addysg fynychu'r Bwrdd ar sail ad hoc ac rwy'n cymeradwyo'r cynnig y dylai Prif Arolygydd Arolygiaeth ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol fynychu'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ar sail ad hoc hefyd.

Argymhelliad 51: Rwy'n argymell bod y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn cytuno ar set cyffredin o fesurau perfformiad ac yn eu cyhoeddi i asesu cynnydd. Dylai byrddau llywodraethu eraill ddilyn y mesurau hyn a dylid eu cefnogi gan strwythurau adrodd cytûn rhwng y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol a Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol.

Argymhelliad 52: Rwy'n argymell y dylid gwahodd Uwch Was Sifil o'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol i fynychu'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol.

Argymhelliad 53: Rwy'n argymell ailstrwythuro is-grwpiau'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol yn fwrdd llywodraethu cyffredinol o'r enw'r Bwrdd Goruchwylio Perfformiad. Dylai Uwch Weision Sifil o'r Weinyddiaeth Gyfiawnder, y Swyddfa Gartref, Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol a'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol fynychu hwn, a dylai gynnwys uwch ddadansoddwr.

Argymhelliad 54: Rwy'n argymell y dylai pob asiantaeth, partner ac adran cyfiawnder troseddol wella ansawdd data at ddibenion llunio polisi, gan ddefnyddio'r gwaith a wnaed gan Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r Weinyddiaeth Gyfiawnder i wella ansawdd eu data. Dylai pob asiantaeth wneud rhagor o waith i alinio diffiniadau data ar draws y system cyfiawnder troseddol ac ystyried llunio asedau data traws-system gwell, megis dynodwyr unigryw.

Argymhelliad 55: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn addasu nifer y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol ac yn diwygio eu ffiniau ochr yn ochr â gwaith i alinio'r ffiniau y mae'r holl asiantaethau cyfiawnder troseddol yn gweithredu ynddynt.

Argymhelliad 56: Rwy'n argymell bod y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cael statws statudol a bod Cadeiryddion Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cael eu mandadu i ddilyn y cyfeiriad a'r weledigaeth a osodir gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Dylai aelodau Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol benderfynu pwy sy'n eu cadeirio.

Argymhelliad 57: Rwy'n argymell y dylai Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol gael Barnwr Preswyl a chynrychiolydd o'r ynadaeth yn bresennol, ac y dylid cynnal

cyfarfodydd y Byrddau y tu allan i oriau'r llys. Dylai Barnwr Preswyl gael hyfforddiant ar weithrediadau'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol trwy'r Coleg Barnwrol fel rhan o hyfforddiant cynefino Barnwyr Preswyl (yr wyf yn ei argymell ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol)).

Argymhelliad 58: Rwy'n argymell bod mecanwaith yn cael ei roi mewn lle i archwilio gweithrediad Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi, heb danseilio penderfyniadau barnwrol annibynnol. Gallai hyn fod naill ai drwy arolygiad thematig ar y cyd trwy Arolygiaeth ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol, trwy adroddiad ac archwiliad gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol neu drwy adfer Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd Ei Fawrhydi.

Argymhelliad 59: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn cyflwyno rôl arweinyddiaeth technoleg yn y system cyfiawnder troseddol i weithredu fel prif gydlynydd technoleg a deallusrwydd artiffisial ar draws y system cyfiawnder troseddol. Dylai'r arweinydd technoleg adrodd i Gynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog.

Argymhelliad 60: Rwy'n argymell, drwy rôl arweinyddiaeth technoleg newydd y system cyfiawnder troseddol, y dylai'r llywodraeth ehangu ei galluoedd i fonitro datblygiad technoleg er mwyn sicrhau bod adnoddau yn parhau i fod yn addas i'r pwrpas a bod system cyfiawnder troseddol hyblyg ganddi sy'n manteisio ar dechnoleg newydd sy'n gwella cynhyrchiant a gwneud penderfyniadau gwybodus, wrth sicrhau rhyngweithrededd a chydymffurfiaeth â gofynion preifatrwydd data.

Argymhelliad 61: Rwy'n argymell datblygiad parhaus a defnydd pellach o integreiddio systemau (fel Rhyngwynebau Rhaglennu Cymwysiadau) i gefnogi rhyngweithrededd digidol ar draws y system cyfiawnder troseddol.

Argymhelliad 62: Rwy'n argymell, unwaith y caiff adnoddau deallusrwydd artiffisial eu mabwysiadu, eu bod yn cael eu hintegreiddio i mewn i blatfformau presennol a rhyngwynebau unigol er mwyn sicrhau profiad hawdd ei ddefnyddio i staff y system cyfiawnder troseddol.

Pennod 4: Yr Heddlu a'r Erlyniad: Cael Pethau'n Iawn y Tro Cyntaf

41. Mae camau cynnar y system cyfiawnder troseddol yn hollbwysig ar gyfer siapio trywydd achosion: yn benodol, ymchwiliadau'r heddlu, gwaith casglu tystiolaeth a phenderfyniadau cyhuddo a wneir gan yr heddlu a CPS. Mae ansawdd a chyflymder y gwaith hwn yn siapio'n uniongyrchol a yw achosion yn symud ymlaen yn esmwyth neu'n wynebu oedi sylweddol. Ar y cam hwn, mae'n hanfodol cael pethau'n iawn y tro cyntaf er mwyn sicrhau bod cyfiawnder yn cael ei weinyddu'n effeithlon a theg.

42. Mae oedi parhaus, aneffeithlonrwydd a methiannau yn y cam hwn yn tanseilio'r broses gyfiawnder gyfan. Mae materion megis ffeiliau achos o ansawdd gwael yn cael eu paratoi ar gyfer penderfyniadau cyhuddo, hyfforddiant a phrosesau anghyson, canllawiau rhy gymhleth a systemau tameidiog yn golygu bod achosion yn rhy aml yn cael eu paratoi'n wael neu'n cael eu camgyfeirio. Mae bylchau cyfathrebu rhwng yr heddlu a CPS, ynghyd â gofynion gweinyddol beichus, yn arwain at drafod diangen, ac oedi dro ar ôl tro sy'n rhwystro dioddefwyr, tystion a diffynyddion, tra'n erydu hyder y cyhoedd yn sgil hynny yn gallu'r llysoedd i gyflawni cyfiawnder amserol ac effeithiol.

43. Bydd ei gael yn iawn y tro cyntaf yn golygu llai o oedi, llai o wastraff a chanlyniadau gwell i ddioddefwyr, tystion a diffynyddion. Mae'r argymhellion yn canolbwyntio ar wella cydweithrediad rhwng yr heddlu a'r erlynwyr, symleiddio canllawiau a buddsoddi mewn adnoddau digidol a gwella sgiliau'r gweithlu. Mae'r argymhellion hefyd yn galw am ddull mwy cymesur o baratoi ffeiliau a diwygio gwybodaeth, gwella rhyngweithrededd systemau digidol a buddsoddiad wedi'i dargedu yn sgiliau'r gweithlu. Y nod cyffredinol yw lleihau oedi, lleihau ymdrech a wastreffir a sicrhau mai dim ond achosion sydd wedi'u paratoi'n dda ac sy'n barod i'w gwrando sy'n mynd gerbron y llys, sydd drwy hynny yn cefnogi effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd y system cyfiawnder troseddol.

    Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 63: Rwy'n argymell bod yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol yn newid y 'Contract Cyngor dros y Ffôn mewn Gorsaf Heddlu' i ganiatáu i gyfreithwyr yr amddiffyniad gael yr opsiwn i ddarparu cyngor cychwynnol gan ddefnyddio cyswllt fideo o bell, lle bo hynny'n briodol (er enghraifft, nid mewn achosion y rheini dan 18 oed neu unigolion bregus fel arall, nac mewn perthynas â throseddau ditiadwy yn unig).

Argymhelliad 64: Rwy'n argymell y dylai pob heddlu ddatblygu mecanwaith awtomatig y gellir ei ddefnyddio i gyfathrebu canlyniadau cyhuddo i gyfreithwyr yr amddiffyniad. I hwyluso'r broses hon, dylai negeseuon testun Canolfan Alwadau Cyfreithiwr yr Amddiffyniad gynnwys rhif cyfeirnod dalfa.

Argymhelliad 65: Rwy'n argymell defnydd ehangach o adnodd deallusrwydd artiffisial cymeradwy i'r heddlu i brosesu tystiolaeth, paratoi ffeiliau a chynorthwyo i ddatrys troseddau, gyda goruchwyliaeth ac atebolrwydd dynol. Dylai hyn gynnwys swyddogaethau gweinyddol megis crynhoi ffeiliau er mwyn trosglwyddo gwybodaeth yn gyflymach ac yn fwy effeithiol rhwng swyddogion.

Argymhelliad 66: Rwy'n cymeradwyo gwasanaethau cyswllt a dargyfeirio presennol ac yn argymell bod angen mwy o fuddsoddiad yn y gwasanaethau hynny y bydd cyswllt a dargyfeirio yn cyfeirio unigolion atynt ar gyfer triniaeth a chefnogaeth bellach. Rwyf hefyd yn argymell y dylai timau cyswllt a dargyfeirio gael mynediad at systemau'r GIG a'r llysoedd er mwyn gallu rhannu gwybodaeth sy'n ymwneud ag iechyd meddwl yn well.

Argymhelliad 67: Rwy'n argymell y dylai hyfforddiant gloywi ar baratoi ffeiliau achos gael ei ddatblygu ar y cyd gan y Coleg Plismona a Gwasanaeth Erlyn y Goron a'i gyflwyno gan swyddogion perthnasol yn rheolaidd. Rwyf hefyd yn argymell datblygu a gweithredu ystorfa ganolog ar gyfer canllawiau paratoi ffeiliau achos ac arfer gorau, dan oruchwyliaeth un sefydliad atebol, fel Cyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu neu'r Coleg Plismona.

Argymhelliad 68: Rwy'n argymell y dylid treialu adnoddau cymorth ar gyfer paratoi ffeiliau achos i'r heddlu gyda golwg ar eu cyflwyno'n genedlaethol i gefnogi'r broses o baratoi ffeiliau achos.

Argymhelliad 69: Lle y bo'n gymesur ac yn briodol i'r achos, rwy'n argymell y dylid gosod gofyniad ar swyddogion heddlu ac erlynwyr i gydweithio cyn neu yn syth ar ôl i'r heddlu gyflwyno ffeil achos i'w hadolygu, a'i alluogi gan adnoddau cydweithio digidol diogel. Dim ond fel dewis olaf y dylid defnyddio cynlluniau gweithredu.

Argymhelliad 70: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Erlyn y Goron a'r holl heddluoedd yn cydymffurfio ac yn hyddysg â Chanllawiau Microsoft 365 ar gyfer Llywodraeth y DU. Bydd hyn yn sicrhau cydweithrediad effeithiol a diogel rhwng asiantaethau. Dylai Gwasanaeth Erlyn y Goron a'r heddlu ddarparu addysg a hyfforddiant digonol a hygyrch i wella dealltwriaeth staff o'r swyddogaethau, a'r defnydd cywir, o wasanaethau Microsoft. Dylid sicrhau bod y canllawiau hyn ar gael yn rhwydd, er enghraifft ar y fewnrwyd, i sicrhau y gall staff ddefnyddio'r adnoddau'n hyderus i'w potensial llawn.

Argymhelliad 71: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Erlyn y Goron ddatblygu polisi clir ar gyfer defnyddio Microsoft Teams sy'n dangos yn glir y gwahaniaeth rhwng yr hyn a ystyrir yn 'cydweithio' a 'chofnod corfforaethol'.

Argymhelliad 72: Rwy'n argymell y dylid mabwysiadu swyddogaethau ansawdd achosion a ffeiliau ym mhob heddlu, gyda chefnogaeth gwirio ansawdd achosion awtomataidd yn unol ag egwyddorion cenedlaethol.

Argymhelliad 73: Rwy'n argymell y dylid defnyddio ateb awtomataidd i gefnogi'r broses o wirio ffeiliau achos, gyda golwg hirdymor at ddefnyddio deallusrwydd artiffisial i gefnogi gwirio ansawdd.

Argymhelliad 74: Rwy'n argymell bod yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron yn cytuno ar brotocol gweithio newydd ac, cyn i Wasanaeth Erlyn y Goron gyflwyno cais cynllun gweithredu, dylai'r heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron sicrhau bod yr achos wedi'i adolygu gan uwch swyddog neu erlynydd. Mae'r cam hwn yn caniatáu i unrhyw faterion gael eu nodi a'u datrys yn fewnol, gan leihau gwaith diangen. Dylai Gwasanaeth Erlyn y Goron ddefnyddio'r cynllun gweithredu fel dewis olaf yn unig, gan sicrhau dull mwy adeiladol a chymesur.

Argymhelliad 75: Rwy'n argymell y dylid lleihau'r cytundeb lefel gwasanaeth ar gyfer penderfyniad cyhuddo Gwasanaeth Erlyn y Goron o 28 diwrnod ar gyfer achosion Cyhuddiad Gwyrdd (mechnïaeth heddlu cyn-cyhuddo) ar ôl pob cynllun gweithredu i uchafswm o ddeg diwrnod.

Argymhelliad 76: Rwy'n argymell y dylid dileu'r gofyniad i'r heddlu ddiwygio gwybodaeth cyn cyhuddo. Mae'r heddlu'n parhau i fod yn gyfrifol am y deunydd cyn iddo gael ei ddatgelu, ond dylai diwygio gwybodaeth ddigwydd yn dilyn arwydd gan Wasanaeth Erlyn y Goron y bydd cyhuddiad yn cael ei wneud. Dylai fod rhai eithriadau i hyn lle mae'r deunydd yn sensitif, megis deunydd a allai amlygu hil neu ryw yr unigolyn.

Argymhelliad 77: Rwy'n argymell y dylai'r Swyddfa Gartref, Gwasanaeth Digidol yr Heddlu a heddluoedd unigol fabwysiadu datrysiadau awtomataidd i gefnogi'r gwaith o ddiwygio testun a deunydd amlgyfrwng.

Argymhelliad 78: Rwy'n argymell strategaeth orfodol ar gyfer datblygu a chaffael digidol a thechnoleg yr heddlu, y dylid ei gweithredu ar y cyd â Gwasanaeth Erlyn y Goron. Rhaid ystyried yr argymhelliad hwn ochr yn ochr ag argymhelliad 59 ar gyfer arweinydd technoleg yn y system cyfiawnder troseddol ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol) a'i integreiddio â gwaith y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol.

Argymhelliad 79: Rwy'n argymell buddsoddi mewn arbenigedd digidol a thechnolegol o fewn Gwasanaeth Erlyn y Goron i leihau dibyniaeth ar gyflenwyr allanol a hybu arloesi mewnol. Mae hyn yn cynnwys hyfforddi staff presennol ac ystyried creu swyddi newydd i gefnogi'r nodau hyn.

Argymhelliad 80: Rwy'n argymell ymchwilio i adnoddau sy'n cael eu galluogi gan ddeallusrwydd artiffisial i wella'r ffordd y mae Gwasanaeth Erlyn y Goron yn gwneud penderfyniadau. Gallai adnoddau o'r fath gefnogi penderfyniadau cyhuddo seiliedig ar dystiolaeth, cael gafael ar wybodaeth weithredol a gweithdrefnau gweithredu safonol, neu nodi camau nesaf neu gamau sydd ar goll yn seiliedig ar statws achos cyfredol.

Pennod 5: Datgeliadau

44. Mae datgeliadau yn parhau i fod yn un o agweddau mwyaf cymhleth a beichus y broses cyfiawnder troseddol, ond un sy'n hanfodol i degwch. Mae'r drefn bresennol yn rhoi pwysau sylweddol ar yr heddlu, erlynwyr a'r amddiffyniad, yn enwedig wrth drin deunydd nas defnyddiwyd a deunydd rhagdybiaeth wrthbrofol. Mae maint y dystiolaeth ddigidol, ynghyd â chanllawiau tameidiog ac arferion anghyson, yn cyfrannu at oedi, treialon aneffeithiol a risgiau i degwch.

45. Gan adeiladu ar adolygiadau blaenorol, gan gynnwys yr 'Adolygiad Annibynnol o Ddatgelu a Throseddau Twyll' diweddaraf gan Jonathan Fisher CB (2025), mae'r argymhellion yn ceisio symleiddio'r broses ddatgelu trwy gyfuno canllawiau, gwella hyfforddiant ac ail-ganolbwyntio ar fframwaith statudol Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol (CPIA) 1996. Argymhellir defnyddio adnoddau AI i gynorthwyo cynghorwyr cyfreithiol i grynhoi IDPC, gan helpu i leihau'r baich gweinyddol a gwella'r broses o wneud penderfyniadau yn gynnar yn y broses.

46. Mae Datganiadau Achos yr Amddiffyniad yn aml yn hwyr neu'n annigonol, gan danseilio'r gwaith o baratoi ar gyfer treial a rheoli achosion barnwrol. Argymhellir goruchwyliaeth farnwrol gryfach i sicrhau cyflwyniad amserol cyn y PTPH. Mewn achosion RASSO, mae arferion datgelu anghyson a cheisiadau tystiolaeth ddigidol ymwthiol yn cyfrannu at oedi ac at faich ar ddioddefwyr, sy'n gofyn am newid diwylliannol a gwell hyfforddiant.

47. Yn gyffredinol, mae gwella datgeliadau yn hanfodol er mwyn lleihau oedi, osgoi treialon chwâl ac adfer hyder y cyhoedd yn dilyn cyfres o achosion camwedd cyfiawnder amlwg. Rhaid i ddiwygio fod yn gydweithredol, yn ymarferol ac yn cael ei gefnogi gan arweinyddiaeth a thechnoleg. Bydd gwreiddio datgelu fel cyfrifoldeb a rennir ar draws pob asiantaeth cyfiawnder troseddol yn helpu i sicrhau bod cyfiawnder yn cael ei weinyddu'n deg, yn effeithlon ac yn gyson, gan gofio y gall methiannau arwain at gamweddau cyfiawnder difrifol fel y mae enghreifftiau dros nifer o ddegawdau wedi dangos.

Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 81: Yn amodol ar ganlyniad yr adolygiadau a'r cynlluniau peilot presennol, argymhellaf ddiddymu'r model o ddeunydd 'rhagdybiaeth wrthbrofol' sy'n cael ei ddatgelu o fewn Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu. Ar yr un pryd, dylid hyrwyddo defnydd cliriach a mwy cyson o'r fframwaith presennol a geir yn Neddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996.

Argymhelliad 82: Rwy'n argymell y dylai Cymdeithas y Gyfraith a Chyngor y Bar gynhyrchu canllawiau ar y broses a'r camau nesaf lle y bu diffygion wrth ddiwygio deunydd a ddatgelwyd i'r amddiffyniad. Dylai hyn gynnwys yr ystyriaethau moesegol y mae'n rhaid eu hystyried wrth drin deunydd wedi'i ddiwygio neu ddeunydd heb ei ddiwygio.

Argymhelliad 83: Rwy'n argymell y dylai'r Coleg Plismona a Gwasanaeth Erlyn y Goron gyd-ddatblygu hyfforddiant i ddarparu hyfforddiant datgelu ymarferol, seiliedig ar senarios sy'n adlewyrchu realiti gweithredol. Dylai'r Bwrdd Goruchwylio Perfformiad (fel yr argymhellir ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol)) oruchwylio, gorfodi a gwerthuso effeithiolrwydd yr hyfforddiant hwn.

Argymhelliad 84: Rwy'n argymell bod yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron ac asiantaethau erlyn eraill yn defnyddio adnoddau crynhoi deallusrwydd artiffisial i gynhyrchu crynodebau clir, llawn cyd-destun o ddeunydd a restrir mewn atodlenni datgelu yn dilyn cynlluniau peilot llwyddiannus a gwerthusiad cadarnhaol.

Argymhelliad 85: Rwy'n argymell bod y Pwyllgor Rheolau Trefniadaeth Droseddol yn diweddaru'r Rheolau Trefniadaeth Droseddol i gyd-fynd â Rhaglen Adnewyddu Trawsnewid Cyfiawnder Diannod, sy'n nodi bod yn rhaid mewnbynnu Manylion Cychwynnol Achos yr Erlyniad i'r Platfform Cyffredin o leiaf bum niwrnod cyn y gwrandawiad cyntaf.

Argymhelliad 86: Rwy'n argymell defnyddio adnoddau deallusrwydd artiffisial yn ehangach i grynhoi Manylion Cychwynnol Achos yr Erlyniad yn seiliedig ar set o gwestiynau safonol i hwyluso staff Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi

a phartneriaid perthnasol eraill yn eu rolau adolygu rhagarweiniol. Dylai hyn fod yn amodol ar dreial peilot llwyddiannus a gwerthusiad cyn ei gyflwyno'n llawn.

Argymhelliad 87: Rwy'n argymell y dylid caniatáu i'r amddiffyniad gynnig termau chwilio ar gyfer deunydd nas defnyddiwyd, yn amodol ar unrhyw benderfyniad barnwrol. Yna dylai'r erlyniad ddatgelu canlyniadau'r chwiliadau hynny i'r amddiffyniad.

Argymhelliad 88: Rwy'n argymell y dylai'r Arglwyddes Brif Ustus ystyried gweithredu Cyfarwyddyd Ymarfer Troseddol sy'n grymuso barnwyr i atal codi materion newydd yn y treial na chodwyd nac a ddatgelwyd yn y Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial, heb achos da.

Argymhelliad 89: Rwy'n argymell y dylai'r Coleg Plismona, Gwasanaeth Erlyn y Goron ac asiantaethau erlyn eraill wneud rhagor o waith i hybu cysondeb yn y ffordd y mae canllawiau presennol mewn achosion o dreisio a throseddau rhywiol yn cael eu cymhwyso a'u dehongli ar draws y system cyfiawnder troseddol drwy hyfforddiant gwell.

Argymhelliad 90: Rwy'n argymell, pe bai'r llywodraeth yn gweithredu argymhelliad Jonathan Fisher CB ar gyfundrefn datgelu dwys, y dylai'r Arglwyddes Brif Ustus gyflwyno Cyfarwyddyd Ymarfer Troseddol yn nodi y dylai'r diffiniad o achosion o fewn cwmpas fod yn unol â diffiniad adran 29 Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996.

Pennod 6: Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith

48. Cyfrifoldeb a swyddogaeth y farnwriaeth annibynnol yw trefnu gwrandawiad, proses a elwir yn 'rhestru', a dyma fel y bydd; fodd bynnag, mae llwyddiant hyn yn dibynnu'n fawr ar staff GLlTEF, sy'n cefnogi'r broses o restru a rheoli achosion yn y llysoedd ynadon a Llys y Goron. Yn y llysoedd ynadon, mae mabwysiadu adnodd rhestru canolog ar gyfer trefnu achosion wedi arwain at ddull cymharol safonol, a oruchwylir gan dimau cyfreithiol. Mewn cyferbyniad, mae Llys y Goron yn parhau i weithredu o dan system lle mae swyddogion rhestru, sy'n gweithredu dan gyfarwyddyd Barnwyr Preswyl, yn gweithredu polisïau a bennir yn lleol, gan

gynnwys terminoleg amrywiol. Mae hyn yn arwain at amrywiad sylweddol o ran sut mae achosion yn cael eu blaenoriaethu a'u rhestru ledled Cymru a Lloegr.

49. Mae absenoldeb polisi rhestru cenedlaethol cyson, ynghyd â therminoleg leol anghyson, yn creu dryswch ac aneffeithlonrwydd, gan ei gwneud hi'n anodd cydlynu adnoddau neu symud achosion rhwng llysoedd, ac yn amhosibl datblygu adnodd amserlennu fel yr un a gyflwynwyd yn y llysoedd ynadon. Rhaid i swyddogion rhestru lywio eu ffordd drwy dirwedd tameidiog o systemau TG, ac nid oes yr un ohonynt yn darparu data amser real, cyfunedig ar gyfer gwneud penderfyniadau. Mae effeithiau andwyol diffyg adnodd amserlennu cenedlaethol unedig yn cyfyngu ymhellach ar y gallu i wneud y gorau o gapasiti'r llys ac ymateb yn hyblyg i newidiadau mewn galw.

50. Mae pwysau mewn mannau eraill yn y system cyfiawnder troseddol wedi dwysáu'r heriau hyn. Mae llwythi achosion cynyddol, oedi mewn pledion euog, prinder eiriolwyr ar gael ac ansicrwydd ynghylch dyraniadau dyddiau eistedd i gyd yn ychwanegu at gymhlethdod ac anrhagweladwyedd rhestru. Mae gor-restru wedi dod yn fwy cyffredin fel ffordd o wneud y mwyaf o adnoddau ystafelloedd llys a barnwrol, ond mae hyn wedi arwain at gyfraddau uwch o dreialon aneffeithiol, gyda chanlyniadau negyddol i ddiffynyddion, dioddefwyr a thystion, a defnydd aneffeithlon o adnoddau.

51. Rhaid i newidiadau i arferion rhestru sicrhau proses restru fwy cyson, effeithlon a theg ar draws pob llys troseddol. Bydd hyn yn gofyn am sefydlu safonau a therminoleg cenedlaethol yn Llys y Goron, buddsoddi mewn technoleg fodern a darparu mynediad at ddata amser real, galluogi mwy o hyblygrwydd daearyddol yn y ffordd y caiff achosion ac adnoddau eu rheoli, a gwobrwyo a chefnogi'r gweithlu rhestru yn ddigonol. Y nod cyffredinol yw lleihau oedi, gwneud gwell defnydd o'r capasiti sydd ar gael a sicrhau profiad tecach a mwy rhagweladwy i holl ddefnyddwyr y llys.

Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 91: Rwy'n argymell y dylai'r Weinyddiaeth Gyfiawnder, Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi (gan gynnwys ei fwrdd gweithredol) a'r Bwrdd Gweithredol Barnwrol geisio cytuno ar ddyraniadau dyddiau eistedd aml-flwyddyn yn y llysoedd troseddol lle bo hynny'n bosibl. Rwyf hefyd yn argymell eu bod yn parhau i benderfynu ar ddyraniadau dyddiau eistedd, boed yn ddyraniadau un flwyddyn neu aml-flwyddyn, cyn gynted â phosibl yn y flwyddyn ariannol ac yn parhau i gynnal panelau yn ystod y flwyddyn i asesu perfformiad y system.

Argymhelliad 92: Rwy'n argymell bod yr uwch farnwriaeth yn datblygu ac yn cyflwyno Fframwaith Rhestru Cenedlaethol ar gyfer Llys y Goron. Dylai hwn gynnwys, fel isafswm, terminoleg gyson, egwyddorion cyson y dylid seilio'r broses o restru achosion arnynt a chynllun blaenoriaethu i gynnwys rhestr ddiffiniol o ffactorau perthnasol i'w hystyried a phwysoliad gwrthrychol i'w gysylltu â phob ffactor yn seiliedig ar yr egwyddorion. Rhaid iddo hefyd gael ei gynllunio yn y fath fodd fel ei fod yn gallu cael ei drosi'n adnodd rhestru digidol yn rhwydd.

Argymhelliad 93: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn blaenoriaethu datblygu adnodd fewnol o fewn y Platfform Cyffredin sy'n galluogi swyddogion rhestru a'r farnwriaeth i gael mynediad at ddata gweithredol perthnasol a'i ddadansoddi'n uniongyrchol. Gallai hyn fod ar ffurf adroddiad, dangosfwrdd neu ran arall o ryngwyneb y defnyddiwr sy'n arddangos metrigau a mewnwelediadau allweddol mewn amser real. Dylid cynllunio'r adnodd i gefnogi arferion rhestru effeithiol, lleihau'r ddibyniaeth ar gasglu data â llaw a'i alinio â'r Fframwaith Rhestru Cenedlaethol, gan gynnwys dangosyddion perfformiad allweddol y cytunwyd arnynt ar gyfer monitro mewnol.

Argymhelliad 94: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn cyflwyno adnodd trefnu ar gyfer Llysoedd y Goron o fewn y Platfform Cyffredin. Dylai'r adnodd hwn ddarparu ymarferoldeb i reoli holl swyddogaethau rhestru sylfaenol, gan gymryd lle dewisiadau amgen a ddatblygwyd yn lleol, a dwyn ynghyd yr holl ddata angenrheidiol i lywio penderfyniadau rhestru. Dim ond gyda chyflwyno Fframwaith Rhestru Cenedlaethol y bydd datblygu'r adnodd hwn yn bosibl, a dylid ei gynllunio yn unol â'r egwyddorion a gytunwyd arnynt gan y farnwriaeth.

Argymhelliad 95: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn parhau i ddatblygu ei ddull rhestru sy'n seiliedig ar ddata ar gyfer yr awdurdodaeth droseddol. Dylid ei ddefnyddio i wneud defnydd o ddeallusrwydd artiffisial fel rhan o adnoddau amserlennu'r llys ynadon a Llys y Goron. Dylai hyn gynnwys fframwaith clir sy'n gwahaniaethu ffactorau rhestru gwrthrychol oddi wrth asesiadau proffesiynol goddrychol, a dull ar gyfer cipio'r ddau fel y gellir hyfforddi adnoddau deallusrwydd artiffisial, lle bo'n briodol, ar yr ystod lawn o ystyriaethau a ddefnyddir ar hyn o bryd gan y farnwriaeth a swyddogion rhestru.

Argymhelliad 96: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn adolygu graddfeydd cyflog swyddogion rhestru er mwyn sicrhau eu bod yn berthnasol i'r sgiliau sydd eu hangen ar gyfer y rôl a bod cysondeb ar draws pob Llys y Goron. Dylid rhoi sylw i ba gyfrifoldebau ychwanegol y dylid disgwyl i swyddogion rhestru ymgymryd â nhw er mwyn sicrhau bod y lefel gywir o flaenoriaeth yn cael ei rhoi i'w dyletswyddau rhestru. Rwyf hefyd yn argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn diweddaru ei becyn dysgu a datblygu i ddarparu llwybr clir i mewn i rôl y swyddog restru, ymgorffori egwyddorion y Fframwaith Rhestru Cenedlaethol a rhoi i swyddogion rhestru'r sgiliau a'r wybodaeth i fod mor effeithiol â phosibl.

Argymhelliad 97: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r farnwriaeth yn gweithio i normaleiddio'r arfer o symud achosion rhwng Llysoedd y Goron, gan gynnwys ar draws ffiniau cylchdeithiau, er mwyn gwneud y defnydd gorau o ddyddiau eistedd a'r capasiti sydd ar gael. Dylai hyn gynnwys diweddaru'r Cyfarwyddiadau Ymarfer Troseddol i a) adlewyrchu'r amgylchiadau ehangach lle dylid symud achos o un Llys y Goron i un arall a b) disodli'r gofyniad am gytundeb Barnwr Llywyddol a Chyfarwyddwr Cyflawni gyda chytundeb gan Farnwr Preswyl y llys sy'n anfon ac sy'n derbyn yr achos. Dylid rhoi ystyriaeth debyg i ymarferoldeb symud achosion rhwng llysoedd ynadon a'r broses leol sydd ei hangen i wneud hynny.

Pennod 7: Paratoi ar gyfer y Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli’r Achos

52. Mae'n amlwg bod absenoldeb paratoadau cadarn ar gyfer y gwrandawiad cyntaf ac anghysondeb wrth reoli’r achos yn tanseilio effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd achosion troseddol. Er gwaethaf cyflwyno fframweithiau strwythuredig, megis rhaglen Trawsnewid Cyfiawnder Diannod (TSJ) a Llawlyfr Rheoli Achosion yn Well (BCM), mae methiannau parhaus mewn ymgysylltiad cynnar, ffurflenni rheoli achosion anghyflawn a diffyg gwybodaeth amserol gan asiantaethau allweddol yn aml yn arwain at oedi, gohiriadau a gwrandawiadau aneffeithiol ac yn cyfrannu at gyfraddau cynyddol o dreialon aneffeithiol a threialon a ddad-restrwyd. Mae cymhlethdod y Rheolau Trefniadaeth Droseddol a heriau gyda'u deall yn ychwanegu at y problemau hyn ac mae absenoldeb swyddogion hwyluso achosion pwrpasol ac amrywiadau mewn cydymffurfio â disgwyliadau gweithdrefnol yn gwanhau goruchwyliaeth ac atebolrwydd ymhellach.

53. Mae cymhlethdod cynyddol cyfraith a gweithdrefn droseddol, gan gynnwys y defnydd o dystiolaeth ddigidol a mesurau arbennig, wedi gwneud paratoi achosion yn fwy heriol ac mae’n cymryd mwy o amser. Mae anallu'r system i sicrhau paratoadau cynnar, cydgysylltiedig ac atebol ar gyfer y gwrandawiad cyntaf yn ysgogydd sylweddol ar gyfer aneffeithlonrwydd ac oedi.

54. Mae'r argymhellion yn y bennod hon wedi'u llunio i fynd i'r afael â'r heriau hyn drwy gryfhau rheolaeth achosion cynnar, adfer a rhoi adnoddau i swyddogion hwyluso achosion a gwreiddio'r defnydd o adnoddau digidol i gefnogi paratoadau amserol ac effeithiol. Dylai fod mecanweithiau atebolrwydd wedi'u hymgorffori mewn adnoddau o'r fath i sicrhau y cedwir at gyfarwyddiadau a bod pawb sy'n ymwneud ag achosion llys yn chwarae eu rhan. Os cânt eu gweithredu, dylai'r diwygiadau hyn leihau oedi, gwella parodrwydd ar gyfer treialon a sicrhau bod gwrandawiadau'n effeithiol y tro cyntaf y cânt eu rhestru.

Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 98: Rwy'n argymell bod y Pwyllgor Rheolau Trefniadaeth Droseddol yn ail-ddylunio'r Rheolau Trefniadaeth Droseddol, gan sicrhau y rhoddir pwyslais ar symlrwydd a hygyrchedd, er mwyn cryfhau ymlyniad a dealltwriaeth ar gyfer gweithwyr proffesiynol cyfreithiol, staff y llys a'r cyhoedd yn gyffredinol. Dylid dylunio'r Rheolau newydd mewn partneriaeth ag arbenigwyr digidol i hwyluso'r broses o'u digideiddio fel y gellir datblygu adnodd rhyngweithiol i gefnogi gweithwyr proffesiynol cyfreithiol wrth iddynt wneud penderfyniadau.

Argymhelliad 99: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn cyflwyno Swyddogion Hwyluso Achosion, neu'r hyn sy'n cyfateb iddynt, gyda phwerau swyddog awdurdodedig i gynorthwyo gyda rheolaeth a chynnydd achosion yn y llys ynadon a goruchwylio rhestru.

Argymhelliad 100: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r Coleg Barnwrol, fel y bo'n briodol, roi mwy o bwyslais ar egwyddorion rheoli achos yn eu deunyddiau hyfforddi ar gyfer ynadon, cynghorwyr cyfreithiol a Swyddogion Hwyluso Achosion (os cânt eu gweithredu), a rhaid i gyrff proffesiynol wneud yr un fath ar gyfer eu haelodau.

Argymhelliad 101: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn defnyddio cynghorwyr cyfreithiol i eistedd ar eu pen eu hunain mewn Llysoedd Ple Dieuog Disgwyliedig. Dylai'r gwaith ailgychwyn ar frys gyda'r Weinyddiaeth Gyfiawnder i adolygu'r pwerau sydd eu hangen ar gynghorydd cyfreithiol i alluogi hyn a dylid diwygio'r Rheolau Trefniadaeth Droseddol i roi'r holl bwerau angenrheidiol i gynghorwyr cyfreithiol, ac eithrio'r ffaith y dylai mainc o ynadon barhau i wneud penderfyniadau ynghylch dyrannu a wrthwynebir a mechnïaeth.

Argymhelliad 102: Rwy'n argymell bod y Coleg Barnwrol yn diweddaru ei raglen hyfforddi i ynadon i gynnwys hyfforddiant ar lenwi'r ffurflen Rheoli Achosion yn Well fel bod ynadon yn deall canlyniadau peidio â chydymffurfio a bod y ffurflenni o ansawdd gwell.

Argymhelliad 103: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn addasu'r hyfforddiant cyfredol ar gyfer cynghorwyr cyfreithiol i gynnwys llenwi ffurflen Rheoli Achosion yn Well er mwyn mynd i'r afael â diffyg cydymffurfio a gwella safon y ffurflenni fel bod digon o fanylion yn cael eu cynnwys.

Argymhelliad 104: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn diweddaru'r ffurflen Rheoli Achosion yn Well i gynnwys, fel isafswm: a) cyfarwyddyd safonol ar gyfer cyfarfod eiriolwyr cyn y Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial i sicrhau bod y ffurflen Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial wedi'i llenwi'n barod ar gyfer y gwrandawiad; b) unrhyw gais am arwydd o ddedfryd cyn y Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial; c) dyddiadau ac amseroedd ar gyfer cydymffurfio â chyfarwyddiadau (gan gynnwys pryd y mae deunyddiau allweddol i'w cyflwyno; a d) blwch ticio i ddynodi ffurflen anghyflawn o ganlyniad i eiriolwyr nad ydynt wedi gallu, neu'n anfodlon, darparu'r wybodaeth sydd ei hangen.

Argymhelliad 105: Rwy'n argymell bod yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol yn diwygio strwythurau ffioedd fel bod presenoldeb yr eiriolwr yng nghyfarfod yr eiriolwyr cyn y Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial yn gymwys ar gyfer taliad ymgysylltu cynnar, waeth pryd y telir.

Argymhelliad 106: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn newid y swyddogaeth dechnegol ar y Platfform Cyffredin fel na ellir cwblhau canlyniad achos yn llawn yn y llys ynadon a'i rannu â Llys y Goron nes bod y ffurflen Rheoli Achosion yn Well wedi'i llenwi.

Argymhelliad 107: Rwy'n argymell bod y Pwyllgor Rheolau Trefniadaeth Droseddol a'r Weinyddiaeth Gyfiawnder yn diwygio ac yn symleiddio'r ffurflen Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial fel ei bod yn hygyrch ac yn hawdd i'w defnyddio.

Argymhelliad 108: Rwy'n argymell bod y Coleg Barnwrol yn adolygu ei adnoddau hyfforddiant presennol ar Reoli Achosion yn Well i sicrhau bod yr holl farnwriaeth troseddol yn hyddysg â'r arferion presennol, a rhaid i gyrff proffesiynol wneud yr un peth ar gyfer eu haelodau.

Argymhelliad 109: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn cyflwyno Swyddogion Hwyluso Achosion pwrpasol (neu gyfwerth) yn Llys y Goron, gan ddilyn y dull a awgrymwyd ar gyfer llys ynadon (gweler argymhelliad 100), ar radd briodol ac â'r un pwerau ledled Cymru a Lloegr.

Argymhelliad 110: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn sefydlu mewnflwch ar gyfer Swyddogion Hwyluso Achosion (a gaiff ei reoli gan adnodd awtomataidd) ar gyfer pob llys er mwyn eu galluogi i ymdrin â materion gweinyddol y tu allan i'r ystafell llys, trwy ohebiaeth neu gyfarfodydd.

Argymhelliad 111: Rwy'n argymell y dylai'r Uwch Farnwriaeth ddiweddaru'r Cyfarwyddiadau Ymarfer Troseddol i roi arweiniad ar e-bost neu ddulliau cyfathrebu eraill i farnwyr trwy'r Swyddog Hwyluso Achosion a bod y cyrff proffesiynol yn rhoi arweiniad cyson a chlir ar sut i eirio negeseuon e-bost a anfonir at farnwyr, gan amlinellu'r dull priodol o gyfathrebu y tu allan i'r llys, a diogelu parch barnwrol a chynnal proffesiynoldeb.

Argymhelliad 112: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn ehangu pwerau awdurdodedig Swyddogion Hwyluso Achosion i'w cefnogi wrth hwyluso achosion.

Argymhelliad 113: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn datblygu ac yn gweithredu adnodd digidol rhyngweithiol ar gyfer hwyluso achosion ar gyfer llysoedd ynadon a Llys y Goron, i gefnogi'r ymdrech i hwyluso achosion mewn modd mwy effeithiol a chyson a sicrhau atebolrwydd am gadw at gyfarwyddiadau. Dylai staff y llys gael hyfforddiant i gefnogi'r defnydd effeithiol o adnodd o'r fath, a dylai'r Coleg Barnwrol sicrhau bod y farnwriaeth hefyd yn cael hyfforddiant addas ar hyn.

Argymhelliad 114: Rwy'n argymell bod yr Uwch Farnwriaeth yn diweddaru'r Cyfarwyddiadau Ymarfer Troseddol i atal rhestru gwrandawiadau yn rheolaidd dim ond i sicrhau ymgysylltiad neu i gadw at gyfarwyddiadau.

Argymhelliad 115: Rwy'n argymell bod yr Uwch Farnwriaeth yn diweddaru'r Cyfarwyddiadau Ymarfer Troseddol fel y dylid ei gwneud yn ofynnol i eiriolwr newydd ei benodi ar achos adolygu'r achos yn brydlon ar ôl ei benodi a chyflwyno hysbysiad ffurfiol i'r llys o unrhyw faterion sy'n weddill sy'n effeithio ar barodrwydd y treial cyn gynted â phosibl.

Argymhelliad 116: Rwy'n argymell bod yr Uwch Farnwriaeth yn cyflwyno'r broses Gwrandawiadau Adolygu Terfynol yn genedlaethol, fel y'i treialwyd gan Lys y Goron Lerpwl, yn amodol ar werthusiad cadarn.

Pennod 8: Cymryd Rhan o Bell

55. Mae'r defnydd o gyfathrebiadau digidol ac yn benodol platfformau galwadau fideo ar draws cymdeithas yn gyffredinol, wedi datblygu'n sylweddol ers fy Adolygiad Effeithlonrwydd yn 2015, gyda chynnydd wedi'i gyflymu yn ystod pandemig COVID-19. Mae cymryd rhan o bell hefyd wedi cynyddu ers 2015 ar draws y system cyfiawnder troseddol, gyda chefnogaeth buddsoddiadau mawr mewn caledwedd fideo (e.e. prosiect Esblygiad Sain a Fideo Digidol (DAVE) a Chanolfannau Cynadledda Fideo mewn carchardai) a meddalwedd (Platfform Fideo'r Cwmwl (CVP)). Mae'r datblygiadau hyn wedi galluogi diffynyddion ar remand i fynychu gwrandawiadau o bell, yn ogystal â gweithwyr proffesiynol cyfreithiol, a rhai tystion.

56. Er gwaetha'r cynnydd, mae'r heriau'n parhau. Mae dibynadwyedd technegol a bylchau mewn ymarferoldeb yn rhwystro defnydd di-dor o hyn. Mae amrywiadau rhanbarthol o ran mabwysiadu ac agweddau barnwrol anghyson yn creu profiadau amrywiol. Mae'r dystiolaeth sy'n bodoli o ran effeithiau gwrandawiadau o bell ar effeithlonrwydd ac ansawdd cyfiawnder yn gymysg ac mae angen ystyriaeth ofalus. Am y rheswm hwn, rwyf wedi gwahaniaethu rhwng treialon a gwrandawiadau eraill, cyfranogwyr llys proffesiynol ac eraill a diffynyddion ar fechnïaeth ac ar remand. Rwyf hefyd wedi ystyried cyfleoedd ar gyfer gwrandawiadau y bell rhannol a llawn. Fodd bynnag, gyda'r mesurau

diogelu cywir ar waith, credaf fod cyfleoedd pellach i ehangu'r defnydd o gymryd rhan o bell mewn rhai gwrandawiadau ar gyfer rhai cyfranogwyr.

57. Mae'r argymhellion yn y bennod hon wedi'u cynllunio i leihau oedi, gwneud y gorau o adnoddau a chynnal tegwch a thryloywder ar draws y system cyfiawnder troseddol. Nod y rhain yw lleddfu'r pwysau ar PECS, gan leihau oedi gyda chludiant ar gyfer diffynyddion ar remand. Nod y rhain hefyd yw rhyddhau capasiti yn y sector cyfreithiol ac i'r heddlu trwy leihau amser teithio ar gyfer ymddangosiadau wyneb yn wyneb, i ryddhau ystafelloedd llys lle mae gwrandawiadau gyfan gwbl o bell y gellir wedyn eu hailgyfeirio i wrandawiadau sy'n bwysig i barhau i'w cyflawni wyneb yn wyneb wrth ddiogelu cyfiawnder agored a chyfranogiad effeithiol.

Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 117: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r farnwriaeth fabwysiadu dull 'profi, dysgu a chostio' i alluogi cynnal gwrandawiadau cyntaf yn y llys ynadon yn rhannol o bell yn ddiofyn ar gyfer diffynyddion sy'n ymddangos o'r ddalfa. Dylai gwerthusiad o hyn ystyried effeithiau ar y broses a safon cyfiawnder.

Argymhelliad 118: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r farnwriaeth gynnal prawf o'r cysyniad ar gyfer cynnal gwrandawiadau atgyfeirio Gweithdrefn Un Ynad o bell yn llawn, gyda darpariaethau priodol wedi'u gwneud i gynnal mynediad y cyhoedd a chynnal egwyddor cyfiawnder agored. Dylai gwerthusiad o'r prawf o'r cysyniad ystyried yr effeithiau ar effeithlonrwydd y system ac ar ansawdd cyfiawnder.

Argymhelliad 119: Rwy'n argymell y dylid cynnal pob gwrandawiad rhagarweiniol heblaw am y Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial (gan gynnwys crybwylliadau, Gwrandawiadau Rheoli Achosion Pellach ac Adolygiadau Cyn Treial) yn rhannol o bell yn ddiofyn, gyda'r gallu i'r Barnwr symud i wrandawiadau cwbl o bell os yw rhestrau'n cael eu llunio mewn ffordd sy'n addas i wneud hynny. Dylai Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r farnwriaeth hwyluso hyn ac wrth wneud hynny ystyried y

prosesau cyfiawnder agored ar gyfer cefnogi arsylwi o bell ar y gwrandawiadau hyn, gan gynnwys ystyried porth diogel. Dylid monitro a gwerthuso effaith y newid hwn.

Argymhelliad 120: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r farnwriaeth gynnal y rhagdybiaeth y cynhelir treialon wyneb yn wyneb. Fodd bynnag, dylent alluogi'r heddlu a thystion proffesiynol i fynychu trwy gyswllt fideo yn ddiofyn. Dylai barnwr y treial gadw'r pŵer ym mhob achos i orchymyn presenoldeb wyneb yn wyneb, gan gynnwys lle gofynnir iddynt wneud hynny gan yr amddiffyniad.

Argymhelliad 121: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r farnwriaeth ond ei gwneud yn ofynnol i ddiffynyddion ar remand ymddangos yn bersonol ar gyfer gwrandawiadau dedfrydu os bydd datganiad effaith ar y dioddefwr yn cael ei draddodi yn y llys. Dylai Gwasanaeth Erlyn y Goron gadarnhau a fydd hyn yn digwydd ymlaen llaw. Fel arall, dylid rhagdybio bod diffynyddion ar remand yn ymddangos trwy gyswllt fideo o'r carchar, yn amodol ar orchymyn i'r gwrthwyneb gan y Barnwr. Yn ogystal, rwyf yn argymell y dylid cynnal gwrandawiadau atafaelu a gwrandawiadau gorchmynion ategol eraill yn rhannol o bell yn ddiofyn.

Argymhelliad 122: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r farnwriaeth yn ystyried ehangu oriau dyddiau eistedd Llys y Goron ar gyfer Adran Mainc Llys y Goron a modelu'r effaith y gallai hyn ei gael.

Argymhelliad 123: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn casglu ac yn cyhoeddi data ar y defnydd o fideo ar draws pob gwrandawiad llys a threial.

Argymhelliad 124: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r farnwriaeth ailgyflwyno eu cynllun peilot 'Cyfieithu ar y Pryd drwy Blatfform Fideo'r Cwmwl ar gyfer Diffynyddion ar Remand'.

Argymhelliad 125: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi, Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi a'r heddlu barhau i fuddsoddi mewn caledwedd a meddalwedd priodol i gefnogi holl argymhellion yr Adolygiad hwn. Dylai hyn gynnwys buddsoddiad parhaus a chyflwyniad 'Esblygiad Sain a Fideo Digidol',

Canolfannau Cynadledda Fideo, y ‘Gwasanaeth Archebu Dolenni Fideo’ a'r cyfleusterau i'r heddlu roi tystiolaeth o bell ac i alluogi diffynyddion i ymddangos o bell yn y gwrandawiad cyntaf.

Pennod 9: Prosesau Gwrandawiadau

58. Mae treialon troseddol yn dibynnu ar ddarpariaeth amserol ac effeithiol o amrywiaeth o wasanaethau a mewnbynnau o bob rhan o'r system cyfiawnder troseddol. Mae'r rhain yn cynnwys diffynyddion yn cyrraedd o’r ddalfa yn brydlon (drwy PECS), presenoldeb tystion arbenigol, argaeledd cyfieithwyr a chyfieithwyr ar y pryd, a pharatoi Adroddiadau Cyn Dedfrydu (ACD). Mae'r llysoedd hefyd yn defnyddio mwy a mwy o dechnoleg, megis bwndeli rheithgor digidol, a gwasanaethau trawsgrifio, i gefnogi’r broses o gynnal treialon. Mae mesurau arbennig, gan gynnwys defnyddio tystiolaeth a recordiwyd ymlaen llaw, yn cynnig rhagor o gyfleoedd i sicrhau achosion teg ac effeithlon.

59. Fodd bynnag, mae effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd treialon troseddol yn aml yn cael eu tanseilio gan ddarpariaeth hwyr neu absennol o’r gwasanaethau allweddol hyn. Mae problemau parhaus yn cynnwys oedi wrth gludo diffynyddion o'r carchar i'r llys, diffyg tystion arbenigol sydd wedi'u hyfforddi'n ddigonol, prinder cyfieithwyr ac ôl-groniadau sylweddol wrth baratoi Adroddiadau Cyn Dedfrydu. Mae'r materion hyn yn cyfrannu'n uniongyrchol at y nifer cynyddol o dreialon aneffeithiol a threialon a ddad-restrwyd, gan arwain at wastraff amser llys a chyfiawnder wedi’i oedi i’r holl bartïon. Mae’r cymhlethdodau sy’n gysylltiedig â chydlynu asiantaethau a darparwyr lluosog, ynghyd â thechnoleg a chontractau darfodedig neu dameidiog, yn gwaethygu'r heriau hyn ymhellach ac yn cyfyngu ar allu'r llysoedd i wneud y defnydd mwyaf o dyddiau eistedd.

60. Rhaid i ddiwygiadau sicrhau bod treialon troseddol yn rhedeg yn deg ac yn effeithlon drwy warantu bod gwasanaethau hanfodol yn cael eu darparu'n amserol ac yn ddibynadwy, gan wneud y defnydd mwyaf o dechnoleg a phrosesau symlach, a galluogi pob cyfranogwr i gymryd rhan lawn yn yr achos. Y

nod cyffredinol yw lleihau oedi, lleihau'r amser llys a wastreffir a sicrhau cyfiawnder sy'n effeithiol ac yn deg.

Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 126: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi a Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn cydweithio i sicrhau bod ganddynt wybodaeth amserol am leoliad carcharorion a bod manylion cyswllt Uned Rheoli Troseddwyr y carchar ar gael yn rhwydd o fewn un system a bod Swyddogion Rhestru yn dosbarthu rhestrau'r llys i'r carchar lle mae'r diffynnydd yn cael ei gadw.

Argymhelliad 127: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn anfon rhestrau cadarn o leiaf bythefnos ymlaen llaw a rhestrau dyddiol erbyn terfyn amser cyraeddadwy ond uchelgeisiol ar gyfer y diwrnod cyn y gwrandawiad, y trefn amser penodol i'w gytuno arno ar y cyd ac i gydymffurfio ag o'n genedlaethol, gydag unrhyw newidiadau dilynol yn cael eu gwneud yn uniongyrchol gyda'r carchar i ganiatáu amser i drefnu symudiadau carcharorion. Dylid datblygu dangosydd perfformiad allweddol cysylltiedig ar gyfer Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi hefyd i fesur cywirdeb ac amseroldeb.

Argymhelliad 128: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi gytuno ar ddangosydd perfformiad allweddol i asesu amseroedd gweithredu mewn perthynas â chasglu carcharorion dan gontract Gwasanaethau Hebrwng a Chadw Carcharorion o sefydliadau Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi.

Argymhelliad 129: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn gweithio gyda'r awdurdodau perthnasol i sicrhau bod lonydd bws ledled y wlad ar gael i gerbydau Gwasanaethau Hebrwng a Chadw Carcharorion tra byddant yn cludo carcharorion.

Argymhelliad 130: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn parhau i ddatblygu'r gallu i gasglu data ar oedi yn y llysoedd ac yn ogystal bod Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi, Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a chyflenwyr Gwasanaethau Hebrwng a Chadw Carcharorion yn cydweithio i ddatblygu mesurau perfformiad traws-system mwy manwl, ac i sicrhau bod mesurau perfformiad

digon manwl wedi'u cynnwys mewn unrhyw gontractau cyflenwyr Gwasanaethau Hebrwng a Chadw Carcharorion newydd, i nodi methiannau system ehangach ac ysgogi gwelliannau. Byddai hwn yn bwnc priodol i'w godi a'i flaenoriaethu yn y Bwrdd Goruchwylio Perfformiad.

Argymhelliad 131: Rwy'n argymell, fel rhan o'r contract cyfieithwyr ar y pryd newydd, y dylai'r Weinyddiaeth Gyfiawnder fonitro perfformiad y ddau gyflenwr dan gontract, yn enwedig mewn perthynas ag argaeledd a chywirdeb cyfieithiadau deallusrwydd artiffisial.

Argymhelliad 132: Rwy'n argymell, mewn achosion mechnïaeth, y dylai'r heddlu wirio a fydd y diffynnydd angen cyfieithydd yn y llys, ac y dylai fod system awtomataidd i sicrhau bod yr holl wybodaeth angenrheidiol sydd ei hangen i drefnu cyfieithydd ar gael i Ganolfannau Gwasanaethau'r Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd.

Argymhelliad 133: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn ymchwilio i ddefnyddio deallusrwydd artiffisial at ddibenion cyfieithu ar y pryd i'w ddefnyddio yn y llysoedd ac yn sefydlu trefn fonitro o ddeallusrwydd artiffisial gyda metrigau i bennu a dwyn i gyfrif lefel y cywirdeb a'r gwallau. Yn amodol ar gymeradwyaeth y barnwr, yn dilyn profi'r cyfleuster, dylid defnyddio cyfieithu deallusrwydd artiffisial hefyd mewn gwrandawiadau cyn treial a gwrandawiadau rhagarweiniol lle nad yw cyfieithwyr ar y pryd traddodiadol ar gael. Bydd hyn yn sicrhau y gwneir cynnydd, hyd yn oed os yw'n fach iawn.

Argymhelliad 134: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r heddlu yn archwilio'r defnydd o gyfieithu deallusrwydd artiffisial mewn gwasanaethau rheng flaen yr heddlu a Chanolfannau Gwasanaethau'r Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd.

Argymhelliad 135: Rwy'n argymell y dylid treialu trawsgrifio deallusrwydd artiffisial ac, yn amodol ar ganfyddiadau a threfniadau priodol ar gyfer archwilio, y dylid ei fabwysiadu yn y llysoedd troseddol gan Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei

Fawrhydi, a dylai pob contract trawsgrifio newydd yn y llysoedd ynadon gynnwys trawsgrifio deallusrwydd artiffisial fel rhagosodiad.

Argymhelliad 136: Rwy'n argymell bod y Coleg Barnwrol yn adolygu'n barhaus hyfforddiant sydd ar gael i farnwyr yn Llys y Goron ac i farnwyr Rhanbarth (llysoedd ynadon) ar ddefnyddio tystiolaeth wyddonol arbenigol. Rwyf hefyd yn annog Y Gymdeithas Frenhinol i barhau i gyhoeddi a diweddaru cyflwyniadau ar gyfer barnwyr. Dylid cynnal ymgynghoriad gyda'r Rheoleiddiwr Gwyddor Fforensig a'r heddlu i sicrhau bod yr hyfforddiant hwn yn addas i'r pwrpas.

Argymhelliad 137: Rwy'n argymell bod yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron yn buddsoddi mewn gwasanaethau fforensig digidol ac yn recriwtio mwy o arbenigwyr fforensig digidol.

Argymhelliad 138: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn cymryd camau i gofnodi data ar ba mor gyffredin yw tystiolaeth synthetig yn y llysoedd troseddol, gan gynnwys casglu data ar i ba raddau y mae ffugiadau dwfn (deepfakes) yn effeithio ar achosion llys, a nodi pa fath o droseddau y gallai ffugiadau dwfn neu ffugiadau dwfn posibl effeithio arnynt fwyaf.

Argymhelliad 139: Rwy'n argymell y dylid gweld mwy o gydweithredu rhwng y Rheoleiddiwr Gwyddor Fforensig, y Labordy Gwyddor Fforensig ac asiantaethau priodol ar draws y system cyfiawnder troseddol – Y Swyddfa Gartref, Gwasanaeth Erlyn y Goron a Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi – i sicrhau lefel briodol o lywodraethu ac, wedi hynny, cydymffurfiaeth ddilynol â Chod y Rheoleiddiwr Gwyddor Fforensig er mwyn deall ei effaith ar achosion llys.

Argymhelliad 140: Rwy'n argymell bod y Coleg Plismona yn adolygu'r hyfforddiant sydd ar gael ar gyfer cynnal cyfweliadau Sicrhau'r Dystiolaeth Orau, gan gynnwys hyfforddiant gloywi, ac yn datblygu fframwaith sicrhau ansawdd i asesu'r ansawdd. Rwyf hefyd yn argymell bod y Coleg Plismona yn ystyried defnyddio swyddogion arbenigol mewn cyfweliadau Sicrhau'r Dystiolaeth Orau.

Argymhelliad 141: Rwy'n argymell, fel rhan o fodel rhestru cenedlaethol, y dylid cyflwyno cysondeb i'r ffordd y mae gwrandawiadau adran 28 yn cael eu hamserlennu, a gallai hyn gynnwys ystyried cynnal treialon peilot o groesholi adran 28 yn rhannol o bell.

Argymhelliad 142: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi yn adolygu lefel y manylion sydd eu hangen mewn Adroddiadau Cyn Dedfrydu i'w gwneud yn fwy cymesur.

Argymhelliad 143: Rwy'n argymell mabwysiadu a chyflwyno cynllun peilot 'adroddiad dilysu' gan Wasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi yn genedlaethol, gan y gellir ei gynhyrchu'n gyflymach nag Adroddiad Cyn Dedfrydu traddodiadol i gefnogi cyngor yn y llys ar y diwrnod cyn gynted ag y bydd gwelliannau o'r cynllun peilot yn caniatáu.

Argymhelliad 144: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn parhau â'r gwaith o wella'r broses ddigidol ar gyfer Adroddiadau Cyn Dedfrydu, gan gynnwys dylunio templed Adroddiad Cyn Dedfrydu digidol newydd a chyflwyno system rheoli achosion newydd.

Argymhelliad 145: Rwy'n argymell y dylai'r Weinyddiaeth Gyfiawnder fod yn ystyried lefel gynaliadwy a phriodol o gyllid a ddyrannwyd i'r Gwasanaeth Prawf, gan adlewyrchu'r pwysau cynyddol sydd ar y Gwasanaeth Prawf yn dilyn newidiadau i'r Mesur Dedfrydu.

Argymhelliad 146: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn cydlynu datblygiad deallusrwydd artiffisial wedi'i guradu'n ofalus ar GOV.UK i'w ddefnyddio gan y cyhoedd er mwyn gwella mynediad at wybodaeth am y system cyfiawnder troseddol.

Pennod 10: Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol

61. Mae barnwriaeth a gweithlu cyfreithiol o ansawdd uchel a phrofiadol yn ganolog i weithrediad effeithiol y llysoedd troseddol. Mae'r sectorau hyn yn wynebu heriau mawr a chynyddol. Mae yna ostyngiad sylweddol a pharhaus yn nifer y cyfreithwyr cymorth cyfreithiol troseddol a chyfreithwyr ar ddyletswydd, gyda gweithlu sy'n heneiddio, diffyg newydd-ddyfodiaid a heriau gyda chadw staff.

Mae cadw staff hefyd yn broblem barhaus ymysg cynghorwyr cyfreithiol, sy'n deillio'n bennaf o anghysondebau cyflog a datblygiad gyrfa cyfyngedig. Mae'r llwyth achosion agored yn y llysoedd wedi cynyddu llwyth gwaith y gweithwyr ac wedi rhoi pwysau o ganlyniad ar strwythurau cyflog gweithwyr proffesiynol, tra bod pryderon ynghylch lles a diogelwch yn cael eu gwaethygu gan amgylcheddau gwaith gwael. Mae'r gallu i weithio'n hyblyg yn parhau i fod yn gyfyngedig, sy'n effeithio'n andwyol ar y rhai sydd â chyfrifoldebau gofalu, yn enwedig menywod.

62. Mae'r farnwriaeth hefyd yn wynebu heriau wrth geisio recriwtio a chadw staff, gyda phrosesau penodi hir a chymhleth, cronfa sy'n heneiddio o farnwyr sy'n eistedd a phryderon ynghylch pa mor ddeniadol yw rolau sy'n derbyn cyflog. Mae ystad y llysoedd sy'n dirywio yn tanseilio morâl ymhellach ac yn atal darpar recriwtiaid rhag ymgeisio am swyddi. Heb ymyrraeth, mae'r materion hyn yn bygwth cynaliadwyedd y system cyfiawnder troseddol ac yn peri risg y bydd y ddarpariaeth gwasanaeth yn chwalu.

63. Rhaid i ddiwygiadau fynd i'r afael â heriau uniongyrchol a systemig i'r gweithlu drwy gynyddu recriwtio, gwella'r ymdrechion i gadw gafael ar staff a chreu amodau sy'n galluogi'r farnwriaeth a'r gweithlu cyfreithiol i ateb y galw presennol a'r galw yn y dyfodol. Mae hyn yn cynnwys sicrhau tâl priodol, cyflwyno ymgyrchoedd recriwtio wedi'u targedu, cymhellion i ymuno â'r proffesiynau hyn, sefydlu llwybrau gyrfa cliriach a chefnogi'r rheini sydd â chyfrifoldebau gofalu, ynghyd â meithrin hyblygrwydd ac amodau gwaith gwell. Y nod cyffredinol yw adeiladu gweithlu gwydn sydd â digon o adnoddau a gweithlu cymhellol sy'n gallu cyflawni cyfiawnder yn effeithlon ac yn deg, nawr ac yn y dyfodol.

Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 147: Rwy'n argymell bod cyflogau Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn cyd-fynd â chyflogau cyfreithwyr Gwasanaeth Erlyn y Goron i gefnogi'r ymdrechion i ddal gafael ar gynghorwyr cyfreithiol.

Argymhelliad 148: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn sefydlu llwybrau gyrfa a chyfleoedd datblygu cliriach ar gyfer cynghorwyr cyfreithiol, gan gynnwys darparu prentisiaethau.

Argymhelliad 149: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn sefydlu cronfa o Gymdeithion Llys ledled y wlad er mwyn i'r farnwriaeth yn y llys ynadon gael cymorth sy'n fwy hyblyg a hygyrch.

Argymhelliad 150: Rwy'n argymell y dylai'r Weinyddiaeth Gyfiawnder gyd-ariannu hyfforddiant Cymhwyster Gorsafoedd Heddlu a Chymhwyster Llysoedd Ynadon ar gyfer cyfreithwyr ar ddyletswydd.

Argymhelliad 151: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn rhoi grantiau i gwmnïau cyfreithiol cymorth cyfreithiol troseddol cofrestredig i ariannu cytundebau hyfforddi ar gyfer cyfreithwyr troseddol iau a bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn gweithio gyda chyrff proffesiynol i gynllunio ymgyrchoedd recriwtio i ddenu cyfreithwyr iau i ymgymryd â gwaith cymorth cyfreithiol troseddol.

Argymhelliad 152: Rwy'n argymell bod y Sefydliad Siartredig Gweithredwyr Cyfreithiol yn gwella ei hyfforddiant i ganiatáu i gyfreithwyr gael eu cydnabod yn ffurfiol fel cyfreithwyr ar ddyletswydd ar ôl iddynt gymhwyso.

Argymhelliad 153: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn ystyried y ffordd orau o ail-ymgysylltu â'r gweithlu cymorth cyfreithiol troseddol sydd wedi gadael y proffesiwn oherwydd cyfrifoldebau gofalu, gan weithio ar y cyd â'r gweithlu cyfreithiol troseddol i fynd i'r afael â'r mater hwn ar gyfer bargyfreithwyr a chyfreithwyr.

Argymhelliad 154: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol yn ymrwymo i adolygu ffioedd cymorth cyfreithiol ac yn adrodd ar hyn yn flynyddol o 2027 ymlaen.

Argymhelliad 155: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn cynyddu terfynau isaf ac uchaf trothwyon incwm ar gyfer cymorth cyfreithiol troseddol yn y llys ynadon i £13,000 a £34,250, yn ôl eu trefn, yn unol ag argymhellion Adolygiad y Prawf Modd.

Argymhelliad 156: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn casglu ac yn cyhoeddi data ar nifer y diffynyddion heb gynrychiolydd a'r effeithiau ar effeithlonrwydd y llys.

Argymhelliad 157: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn gostwng y trothwy ar gyfer taliadau paratoi a wastraffwyd. Bydd hyn yn sicrhau bod eiriolwyr a gyfarwyddwyd yn cael eu talu'n briodol am eu gwaith paratoi a dosbarthiad cymesur o ffioedd yn gynharach yn y broses, gan annog ymgysylltiad cynnar a gwella'r gwaith o baratoi achosion.

Argymhelliad 158: Rwy'n argymell bod yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol yn hyrwyddo'r ffi ymgysylltu cyn-cyhuddo i gyfreithwyr ar ddyletswydd ac yn annog ei defnydd yn weithredol i hwyluso mwy o Ddatrysiadau y Tu Allan i'r Llys.

Argymhelliad 159: Rwy'n argymell bod yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol yn gweithredu system dalu newydd wrth ddosbarthu ffioedd cymorth cyfreithiol ac yn symud i system dalu fesul cam i gymell ymgysylltiad cynharach, talu cyfreithwyr mewn modd mwy amserol a chymell perfformiad da.

Argymhelliad 160: Rwy'n argymell bod yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol a'r Weinyddiaeth Gyfiawnder yn casglu data mwy manwl am fargyfreithwyr a chyfreithwyr, gan ddefnyddio'r cytundeb rhannu data presennol sydd ganddynt gyda Chymdeithas y Gyfraith a Chymdeithas y Bar Troseddol, i ddeall cynaliadwyedd y gweithlu.

Argymhelliad 161: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn gweithio gyda'r proffesiynau cyfreithiol i bennu'r model gweithredu gorau ar gyfer y farchnad cymorth cyfreithiol o ystyried yr amgylchiadau presennol.

Argymhelliad 162: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn parhau â'i hymdrechion i fynd i'r afael â'r heriau o ran denu a recriwtio ynadon, gyda datrysiadau sy'n mynd i'r afael â chyflymder y broses recriwtio a pha mor aml y mae recriwtio yn digwydd. Rwyf yn annog y Weinyddiaeth Gyfiawnder i weithredu ar ganfyddiadau o'r cynlluniau peilot yn gyflym er mwyn recriwtio'r nifer gofynnol o ynadon cyn gynted â phosibl.

Argymhelliad 163: Rwy'n argymell bod yr Uwch Farnwriaeth yn parhau i weithio'n agos â'r Weinyddiaeth Gyfiawnder wrth iddi ddiwygio rôl ynad, gan gynnwys sut y cânt eu hyfforddi, eu derbyn i'r ynadaeth a swyddogaethau'r rôl.

Argymhelliad 164: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn symud y pŵer a geir mewn prif ddeddfwriaeth sy'n manylu ar dreuliau gwirfoddolwyr i ddeddfwriaeth eilaidd i ganiatáu mwy o hyblygrwydd wrth wneud newidiadau i dreuliau ynadon, gan alluogi ymatebion cyflymach i newidiadau mewn gofynion treuliau.

Argymhelliad 165: Rwy'n argymell bod y Swyddfa Farnwrol yn ystyried y ffordd orau o gydnabod cyfraniadau ynadon.

Argymhelliad 166: Rwy'n argymell bod y Comisiwn Penodiadau Barnwrol yn adolygu ei brosesau recriwtio, gan symud tuag at fodel mwy hyblyg erbyn 2027 (gan ganiatáu i ymgyrchoedd recriwtio presennol ddod i ben) er mwyn hwyluso rhagolwg gwell o adnoddau o fewn llysoedd.

Argymhelliad 167: Rwy'n argymell bod y Swyddfa Farnwrol yn gweithredu cyfnodau rhybudd gofynnol ar ymddeoliad ar gyfer y farnwriaeth, gan weithio'n agos â'r Comisiwn Penodiadau Barnwrol wrth ddylunio a gweithredu'r cyfnod hwn i ystyried prosesau recriwtio ehangach. Dylid gofyn am rybudd addas hefyd mewn perthynas â chymryd cyfnod o absenoldeb.

Argymhelliad 168: Rwy'n argymell bod y Swyddfa Farnwrol yn gweithio gyda'r Uwch Farnwr Rhanbarth (Prif Ynad) i adolygu'r broses leoli ar gyfer Barnwyr Rhanbarth a Dirprwy Farnwyr Rhanbarth (llysoedd ynadon) ac yn gweithredu model sy'n cydbwyso anghenion lleol a goruchwyliaeth genedlaethol briodol yn fwy effeithiol.

Argymhelliad 169: Rwy'n argymell bod y Coleg Barnwrol, mewn cydweithrediad â Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi, yn adolygu adnoddau hyfforddi ar gyfer Barnwyr Preswyl newydd eu penodi, gan ganolbwyntio'n arbennig ar oruchwylio prosesau'r llys, i gefnogi eu cyfnod sefydlu a sicrhau bod Llysoedd y Goron yn rhedeg yn esmwyth.

Argymhelliad 170: Rwy'n argymell bod y Comisiwn Penodiadau Barnwrol a'r Coleg Barnwrol yn cynnal arolwg i ddeall y rhwystrau y mae barnwyr sy'n eistedd yn eu hwynebu wrth geisio datblygu eu gyrfa a deall eu hanghenion cymorth i ddatblygu cynllun gyrfa o fewn y farnwriaeth.

Argymhelliad 171: Rwy'n argymell defnyddio adnoddau deallusrwydd artiffisial sydd wedi'u targedu i wella sgiliau gweithredol a gwybodaeth gweithluoedd ar draws heddluoedd, Gwasanaeth Erlyn y Goron, Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi.

Pennod 11: Materion Cyfiawnder Troseddol Ehangach

64. Mae nifer o faterion a ffactorau critigol sy'n dylanwadu ar y system cyfiawnder troseddol y tu hwnt i effeithlonrwydd gweithredol: ystad y llysoedd, Llysoedd Datrys Problemau (PSC), iechyd meddwl, camddefnyddio sylweddau, menywod, plant a RASSO. Mae'r materion a'r ffactorau hyn yn ymddangos ar sawl cam gwahanol yn y system cyfiawnder troseddol ac, er nad ydynt yn ymwneud yn benodol ag effeithlonrwydd, maent yn haeddu sylw manwl. Er bod pob maes wedi bod yn destun adolygiadau blaenorol, mae eu heffaith ar berfformiad a gwytnwch yn parhau i fod yn sylweddol. Mae mynd i'r afael â nhw yn hanfodol nid yn unig ar gyfer lleihau oedi a gwella effeithlonrwydd ond hefyd ar gyfer cyflawni cyfrifoldebau cymdeithasol ehangach a sicrhau cyfiawnder sy'n parchu bregusrwydd pob cyfranogwr. Mae diwygiadau yn y meysydd hyn yn cyflawni gwelliannau i'r system gyfan, gan gynnig enillion uniongyrchol trwy gyfranogiad effeithiol a buddion hirdymor trwy leihau troseddu a gwella adsefydlu.

65. Mae PSCs yn enghraifft o ddulliau arloesol o fynd i'r afael ag achosion sylfaenol troseddu drwy oruchwyliaeth farnwrol a chymorth amlasiantaethol, gan leihau'r dibyniaeth ar ddedfrydau carchar byr a gwella canlyniadau adsefydlu. Mae'r heriau sy'n gysylltiedig â salwch meddwl yn parhau ar draws y system, gyda ymatebion tameidiog ac ymyrraeth gynnar annigonol yn creu effaith 'drws troi'. Er bod menywod a phlant yn gyfran llai o achosion, mae ganddynt anghenion cymhleth sy'n gofyn am ymyriadau sy'n ymateb i drawma ac sy'n ystyried rhyw, a

mesurau dargyfeiriol. I fenywod, mae dewisiadau amgen yn y gymuned yn lle eu bod yn cael eu cadw dan glo a mentrau fel Hope Street yn hanfodol, tra i blant, mae safonau cenedlaethol cyson ar gyfer OOCRs a thrin achosion amserol yn hanfodol i atal niwed hirdymor.

66. Mae achosion RASSO yn wynebu oedi difrifol, materion datgelu cymhleth a phrinder gweithwyr proffesiynol cymwys, sy'n tanseilio hyder dioddefwyr ac effeithiolrwydd treialon. Mae'r argymhellion yn cynnwys rheoli achosion barnwrol cryfach, arferion datgelu gwell a chydweithrediad wedi'i dargedu ar draws y system. Yn olaf, mae ystad y llysoedd yn dioddef o danfuddsoddi cronig, gydag ôl-groniad cynnal a chadw o £1.3 biliwn a chyfleusterau nad ydynt yn addas ar gyfer gofynion modern. Argymhellir strategaeth ystad sy'n edrych i'r dyfodol ac arolygiad annibynnol i sicrhau capasiti, hygyrchedd a gwytnwch. Ar y cyd, mae'r themâu hyn yn galw am fuddsoddiad a rheolaeth gydgysylltiedig, hirdymor ar draws y llywodraeth ac asiantaethau cyfiawnder i drawsnewid dyheadau yn welliannau diriaethol.

Yn yr achos hwn:

Argymhelliad 172: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi yn cyhoeddi strategaeth ystad ar ôl 2031, a ddylai ystyried effaith yr argymhellion a wneir yn nwy ran yr Adolygiad hwn. I gefnogi hyn, dylai adolygu a chyhoeddi sut y gellir gwneud y mwyaf o gapasiti'r ystad droseddol i ystyried yr argymhellion a wneir yn nwy ran yr Adolygiad hwn.

Argymhelliad 173: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn comisiynu arolygiad o'r llysoedd, a gyflwynir yn unol â'r mecanwaith ar gyfer arolygu gweinyddu'r llysoedd fel yr amlinellir ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol), i ddarparu sicrwydd annibynnol ar ystad gorfforol y llys a nodi meysydd i'w gwella.

Argymhelliad 174: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn gwerthuso'r achos dros lysoedd datrys problemau yn rhanbarthol, dan arweiniad fframwaith cenedlaethol i sicrhau cysondeb, galluogi mesur effaith a llywio dyraniad adnoddau.

Argymhelliad 175: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn datblygu strategaeth trawslywodraethol gynhwysfawr ar salwch meddwl a'i effaith ar y system cyfiawnder troseddol. Dylai hyn gynnwys salwch meddwl diffynyddion, dioddefwyr a thystion.

Argymhelliad 176: Rwy'n argymell ehangu cylch gwaith y Byrddau Partneriaeth Cyffuriau i gynnwys darpariaethau iechyd meddwl. Dylid ehangu eu haelodaeth hefyd i gynnwys cynrychiolwyr o lysoedd ynadon a'r Gwasanaeth Prawf (sy'n rhan o Wasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi).

Argymhelliad 177: Rwy'n argymell bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn ehangu'r cyllid ar gyfer cyfleusterau cymunedol i fenywod fel dewis amgen i'w cadw dan glo.

Argymhelliad 178: Rwy'n argymell datblygu hyfforddiant safonol ar gyfer swyddogion heddlu i sicrhau gwell Datrysiadau y Tu Allan i'r Llys ar gyfer plant. Dylid cyflwyno hyn drwy ymdrechion cydweithredol y Coleg Plismona a Chymdeithas y Gyfraith, wedi'i ategu gan weinyddiaeth ganolog drwy'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol.

Argymhelliad 179: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn adolygu'r polisi deddfwriaethol presennol ar gyfer cyfnodau adsefydlu cofnodion troseddol sy'n berthnasol i ddiffynyddion a gyflawnodd droseddau pan oeddent dan 18 oed, waeth beth yw eu hoedran pan gawsant eu heuogfarnu.

Argymhelliad 180: Rwy'n argymell bod barnwyr a phawb arall sy'n ymwneud â chyfiawnder troseddol, gan gynnwys Gwasanaeth Erlyn y Goron a Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi, yn cydweithio ar fentrau traws-system wedi'u targedu i wella effeithlonrwydd ymdrin ag achosion treisio, wedi'u llywio gan ymchwil i rwystrau systemig ac yn adeiladu ar ddiwygiadau blaenorol fel Ymgyrch Soteria, a rhoi adroddiad ar ganlyniadau mesuradwy.

Pennod 1 – Cyflwyniad

1. Yn fy araith ymadael pan ymddeolais fel Llywydd Adran Mainc y Frenhines yn 2019, rhagwelais, heb weithredu pendant, y byddai'r pwysau sy'n wynebu'r llysoedd troseddol yn dwysáu a'r perygl y gallai'r system fynd i argyfwng. Mae'r perygl hwnnw bellach wedi gwireddu. Er gwaethaf ymrwymiad llawer ar draws y system, mae'r llysoedd troseddol wedi'u gorlethu ac mae'r system bellach ar ei thor bwynt[18]. Fel y nodais yn Rhan I o'r Adolygiad hwn (Pennod 2: Diagnosis o'r Broblem), nid oes un achos sengl i'r argyfwng hwn, sydd wedi datblygu dros gyfnod sylweddol o amser[19]. Mae cyfuniad o ostyngiadau parhaus mewn cyllid, cymhlethdod cynyddol treialon troseddol a chynnydd yng nghyfaint yr achosion, ynghyd ag effaith eithriadol pandemig COVID-19, wedi rhoi straen digynsail ar y system.

2. Er bod rhai o'r heriau hyn yn rhai hirsefydlog, mae'r sefyllfa bresennol y mae'r llysoedd troseddol yn ei hwynebu yn ddigynsail. Mae'r cynnydd yn nifer yr achosion sy'n dod i mewn i Llys y Goron, yn benodol ers 2019, wedi arwain at lwyth achosion anrheoladwy sy'n fwy na'r rhagolygon a wnaed gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder ar adeg cyhoeddi Rhan I o'r Adolygiad hwn hyd yn oed[20]. Ym mis Medi, roedd bron i 80,000 o achosion heb eu datrys yn Llys y Goron – cynnydd o tua 5,000 o achosion ar ddiwedd 2024[21]. Mae treialon bellach yn cael eu rhestru mor bell ymlaen â 2030[22], gyda'r Weinyddiaeth Gyfiawnder bellach yn rhagamcanu y bydd llwyth achosion agored Llys y Goron yn cyrraedd 100,000 erbyn mis Tachwedd 2027[23]. Mae'r sefyllfa yn y llysoedd ynadon yr un mor frawychus, gyda thua 373,000 o achosion troseddol agored ym mis Medi

18
19
20
21
22
23

2025 – i fyny o tua 222,000, ar gyfartaledd, yn 2019, sy'n cynrychioli cynnydd o tua 70%[24]. Mae effaith hyn ar weinyddu cyfiawnder yn glir: nid yn unig y mae cyfiawnder yn cael ei ohirio, mae'n cael ei wadu.

3. Mae'r sefyllfa digynsail sy'n wynebu'r system cyfiawnder troseddol yn galw am ymateb o'r un maint. Ym Rhan I o'r Adolygiad hwn, nodais gyfres o ddiwygiadau strwythurol sydd, yn fy marn i, yn hanfodol os oes i fod unrhyw obaith o sefydlogi'r system. Rhaid imi fod yn glir, heb weithredu ar unwaith i fynd i'r afael â'r llwyth achosion sy'n cynyddu'n gyson, mae'r llysoedd yn wynebu'r risg wirioneddol iawn o gwymp effeithiol: bydd achosion yn darfod mewn blynyddoedd, bydd dioddefwyr a thystion yn datgysylltu a gall y rhai sy'n mynychu treialon wneud hynny ymhell ar ôl i'r atgof bylu a phan fydd tystiolaeth wedi dirywio. Bydd treialon a restrir chwe blynedd neu fwy ar ôl y digwyddiad yn amddifadu'r system o unrhyw effaith ataliol; mae troseddwyr yn teimlo'n hyderus i gyflawni troseddau pellach, tra bod dioddefwyr yn colli ffydd, yn rhoi'r gorau i erlyniadau neu'n methu ag adrodd am droseddau o gwbl. Mae canlyniadau anweithgarwch yn llym: bydd y llwyth achosion agored yn cynyddu'n aruthrol, ni fydd asiantaethau'n gallu ymdopi, bydd aneffeithlonrwydd yn gwreiddio ac yn y pen draw gall anghyfraith fynd heb ei reoli, gan arwain at ddadansoddiad posibl mewn trefn gyhoeddus a hyd yn oed gwyliadwriaeth - pwynt lle bydd y system cyfiawnder troseddol wedi methu'n llwyr. Mae gweithredu'r diwygiadau arfaethedig yn hanfodol os oes i fod unrhyw obaith o system gyfiawnder gynaliadwy sy'n deilwng o hyder y cyhoedd, ac rwy'n croesawu ymrwymiad y llywodraeth i weithredu llawer o'r argymhellion a wneuthum yn Rhan I[25].

4. Rwyf wedi nodi'r llwyth achosion cynyddol, ond ni ellir priodoli'r argyfwng yn gyfan gwbl i'r llwyth achosion agored. Mae aneffeithlonrwydd systemig yn treiddio drwy'r broses cyfiawnder troseddol, gan rwystro ymdrechion i weinyddu cyfiawnder yn effeithiol a gwaethygu'r straen ar gapasiti a achosir gan faint yr achosion. Nid yw gwella effeithlonrwydd, gan sicrhau bod achosion yn cael eu paratoi, eu rheoli a'u datrys yn gyflym ac yn deg drwy ddefnydd cymesur ac

24

25

effeithiol o amser ac adnoddau, yn ddewisol; mae'n ofyniad sylfaenol ar gyfer adfer ymarferoldeb a hyder yn y system. Bydd yr angen hwn yn dod yn fwy dybryd fyth yn llys ynadon gan y bydd cynlluniau i leihau achosion yn Llys y Goron, y mae'r llywodraeth wedi ymrwymo iddynt, yn gweld galw ychwanegol ar eu capasiti a'u gallu.

5. Fodd bynnag, bydd y rhan hon o'r Adolygiad yn egluro na fydd gwelliannau effeithlonrwydd yn unig, lle bynnag y cânt eu gwneud, yn datrys yr argyfwng. Yn union fel yn Rhan I, cadarnhaodd y data dadansoddol i gyd na allai adnoddau ychwanegol yn unig ddatrys yr argyfwng mewn unrhyw amserlen realistig, a'r hyn sydd wedi dod yn amlwg yn ystod yr Adolygiad hwn i effeithlonrwydd yw na ellir datrys yr argyfwng yn y system drwy fesurau effeithlonrwydd yn unig. Ar yr un pryd, ni fydd diwygio strwythurol yn unig yn ddigonol i sicrhau system sy'n gweithredu mor effeithiol ag y mae'n rhaid iddi. Yr hyn sydd ei angen yw cyfuniad o'r tri: mwy o adnoddau, diwygio strwythurol y llysoedd ac ystod eang o fesurau effeithlonrwydd. Mae gweithredu diwygiadau polisi a newid gweithredol gyda'i gilydd yn un o'r ffyrdd mwyaf pwerus i ddatrys argyfwng, a dim ond drwy dderbyn y ddau y bydd arweinwyr yn cael cyfle i gyflawni system cyfiawnder troseddol sy'n gynaliadwy, yn effeithiol ac yn haeddu hyder y cyhoedd ei bod yn bodoli i'w hamddiffyn.

6. Mae ymdrechion i wella effeithlonrwydd achosion troseddol wedi bod yn destun adolygiad ers tro – gan gynnwys fy 'Adolygiad o Effeithlonrwydd Achosion Troseddol' i, a gyhoeddwyd yn 2015 (Adroddiad 2015). Ond nid yw'r heriau wedi'u hwynebu'n ddigonol. Rwy'n cydnabod ac yn talu teyrnged i'r nifer o adolygiadau a ragflaenodd yr un hwn: o'r Comisiwn Brenhinol ar Weithdrefn Droseddol (1981), y Comisiwn Brenhinol ar Gyfiawnder Troseddol (1993), Adolygiad Narey (1997), Adolygiad Auld (2001), Adolygiad Carter (2003), i adolygiadau mwy diweddar fel Adolygiad Annibynnol Cymorth Cyfreithiol Troseddol (CLAIR) (2021) ac Adolygiad Fisher ar ddatgelu (2025)[26]. Mae pob un wedi ceisio nodi gwendidau a chynnig atebion i fynd i'r afael ag agweddau ar y broblem. Er gwaethaf y nifer o

26

ymdrechion i ddiwygio, mae'r problemau wedi gwreiddio'n rhy ddwfn, ac mae materion heb eu datrys bellach wedi cydgyfarfod i bwynt sy'n galw am weithredu brys a phenderfynol. Nid yw'r pwysau'n gynyddol: maent yn bodoli.

7. Gan gydnabod yr argyfwng a'r canlyniadau dwys y mae'n eu hachosi, cyhoeddodd cyn Arglwydd Ganghellor Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol ar 12 Rhagfyr 2024, a gofynnwyd i mi ei gynnal. Nododd Cylch Gorchwyl bwrpas yr Adolygiad: darparu opsiynau ac argymhellion ar gyfer a) sut y gellid diwygio'r llysoedd troseddol i sicrhau bod achosion yn cael eu trin yn gymesur a b) sut y gallent weithredu mor effeithlon â phosibl[27]. Nododd y Cylch Gorchwyl ymhellach y dylai'r Adolygiad ystyried:

   a. opsiynau hirdymor ar gyfer diwygio'r llysoedd troseddol, gyda'r nod o leihau'r galw ar Llys y Goron drwy gadw mwy o achosion yn y llysoedd is; a
   b. effeithlonrwydd ac amseroldeb prosesau o'r adeg cyhuddo i'r adeg euogfarn/rhyddfarn.

Strwythur yr Adolygiad

8. Gan gydnabod ehangder sylweddol y Cylch Gorchwyl, cynhaliwyd yr Adolygiad mewn dwy ran i wneud y dasg haws i'w rheoli. O ystyried pa mor frys oedd y sefyllfa, a graddfa a natur y diwygiadau sydd eu hangen (y mae llawer ohonynt yn gofyn am ddeddfwriaeth sylfaenol), ystyriwyd ei bod yn hanfodol y dylid mynd i'r afael â materion polisi yn gyntaf yn Rhan I (yr Adolygiad Polisi), gan roi'r amser sydd ei angen ar y llywodraeth i ddechrau newid deddfwriaethol. Fe'i cyhoeddwyd ar 9 Gorffennaf 2025 ac amlinellodd argymhellion ar gyfer diwygio'r llysoedd troseddol i ymateb i'r galw a'r llwyth gwaith cynyddol. Canolbwyntiodd yr argymhellion polisi ar ddiwygio strwythur y llysoedd troseddol, gyda'r nod o leihau'r galw ar Llys y Goron, gan sicrhau bod achosion yn cael eu trin yn deg ond yn gymesur. Nododd yr Adolygiad egwyddorion cyffredinol y byddai ei

27

argymhellion yn seiliedig arnynt, a gorchuddiwyd ei ganfyddiadau â dadansoddiad egwyddorol trwy graffu'n drylwyr ar y dystiolaeth a'r data oedd ar gael.

9. Yn Rhan II o'r Adolygiad hwn (yr Adolygiad Effeithlonrwydd), trowch at arferion gweithredol ynglŷn â sut y cynhelir achosion troseddol o ddydd i ddydd. Er bod y galw cynyddol wedi rhoi straen sylweddol ar y system, mae aneffeithlonrwydd ei hun wedi dod yn rhwystr critigol i gyfiawnder. Mae canlyniadau aneffeithlonrwydd yn ddifrifol: mae dioddefwyr yn aros yn hirach am benderfyniad, mae diffynyddion yn wynebu ansicrwydd hirfaith ac mae gweithwyr proffesiynol yn cael eu gorfodi i weithio o fewn systemau sy'n rhwystro yn hytrach na chefnogi eu hymdrechion. Nid ymarfer technegol yw gwella effeithlonrwydd – mae'n ofyniad sylfaenol ar gyfer adfer gweithrediad y system ac felly hyder ynddi yn ogystal â diogelu hawliau pawb sydd wedi'u cynnwys yn ei phrosesau. Er mwyn cyfiawnhau gwariant cynyddol angenrheidiol ar gyfiawnder troseddol, fodd bynnag, mae'n hanfodol bod pob rhan o'r broses cyfiawnder troseddol yn dangos y gall weithredu'n effeithlon a darparu'r budd mwyaf posibl ar gyfer y cyllid cyhoeddus y mae'n ei dderbyn.

10. Fel y bydd Rhan II yn ei ddangos, mae heriau aneffeithlonrwydd yn gynaliadwy ac yn systemig, ac nid ydynt yn gyfyngedig i unrhyw faes sengl yn y system cyfiawnder. Yn wir, mae llawer yn tarddu y tu allan i'r llysoedd eu hunain – boed hynny mewn ymchwiliad, cynnydd achosion neu ddatgelu – ac eto maent yn cael effaith ddofn ar allu'r llysoedd i weithredu'n effeithiol. Fel yn Rhan I, mae'r Adolygiad hwn yn dilyn dilyniant cronolegol achosion troseddol, o'r ymchwiliad i'r penderfyniad cyhuddo ac o'r cyhuddiad hyd at y datrysiad, gan archwilio pob cam yn fanwl. Ym mhob pwynt, rwy'n asesu achosion a chanlyniadau aneffeithlonrwydd ac yn cynnig argymhellion wedi'u targedu ar gyfer gwella. Rwyf hefyd yn ailymweld ag argymhellion o'm Hadroddiad 2015, gan roi sylwadau ar eu gweithrediad a'u perthnasedd parhaus lle bo'n briodol. Mae rhywfaint o ailadrodd rhwng Rhan I a Rhan II, ac ar draws penodau yn yr Adolygiad hwn, yn fwriadol oherwydd bod polisi ac effeithlonrwydd wedi'u cydblethu. Mae pob

pennod yn cynnig dadansoddiad manwl o'i phwnc ac wedi'i chynllunio i fod yn gallu cael ei darllen yn annibynnol, gan alluogi darllenwyr i ymgysylltu â meysydd penodol o ddiddordeb heb golli cyd-destun.

Strategaeth Unedig: Rhan I (Yr Adolygiad Polisi) a Rhan II (Yr Adolygiad Effeithlonrwydd)

11. Er bod angen deddfwriaeth i weithredu'r argymhellion polisi ar gyfer diwygio strwythurol yn Rhan I, mae Rhan II yn canolbwyntio ar newidiadau ymarferol a gweithredol a gynlluniwyd i wella'r ffordd y mae'r system yn gweithio ac i'w gweithredu cyn gynted ag y bydd prosesau'n caniatáu. Er eu bod wedi'u cyflwyno fel adroddiadau ar wahân a gellir eu gweld fel archwiliadau annibynnol i'w meysydd penodol, bwriedir i Rannau I a II gael eu derbyn fel strategaeth unedig ar gyfer diwygio. Fel y mae'r modelu a nodir yn fanwl yn Atodiad E (Atodiad Technegol) yn ei ddangos, ni all mesurau effeithlonrwydd yn unig ddatrys yr argyfwng. Fodd bynnag, pan gânt eu cyfuno â diwygio deddfwriaethol, maent yn cynnig y gobaith cryfaf o newid ystyrlon. Ochr yn ochr â mesurau deddfwriaethol, gallai gwelliannau i effeithlonrwydd y llysoedd arwain at ostyngiad sylweddol yn y llwyth achosion agored. Felly, mae'r argymhellion a gynhwysir ym mhob Adolygiad yn rhyng-gysylltiedig a rhaid eu datblygu ar y cyd os yw'r system cyfiawnder troseddol i'w sefydlogi a'i hadfer.
12. Gyda'i gilydd, mae Rhan I a Rhan II yn cynnig pecyn cydlynol o ddiwygiadau sy'n ceisio nid yn unig trin symptomau oedi, ond mynd i'r afael â'i achosion sylfaenol. Fel y nodais pan gyhoeddais Ran I ac a ailadroddais yn Rhagair yr Adolygiad hwn, nid yw'r argymhellion hyn wedi'u cynllunio i fod yn 'ddetholiad' o opsiynau. Rhaid i'r llywodraeth fod yn barod i symud ymlaen gyda'r ddwy set o argymhellion ar y cyd, gan geisio mynd i'r afael ag aneffeithlonrwydd a gwella perfformiad cyn gynted â phosibl, ac ar yr un pryd gosod y sylfeini ar gyfer diwygio hirdymor drwy ddeddfwriaeth. Rhaid i sefydliadau perthnasol ac adrannau'r llywodraeth gymryd cyfrifoldeb am benderfynu pa fesurau y gellir eu gweithredu heb oedi a pha rai a fydd angen buddsoddiad a mwy o amser. Nid yw hynny'n golygu mynnu glynu'n

gaeth wrth bob un o'r argymhellion a wneuthum yn Rhan I (neu, yn wir, y rhai a gynhwysir yn yr Adolygiad hwn) ond, yn hytrach, derbyn prif ystyr yr argymhellion fel yr unig fecanwaith sydd ar gael i fynd i'r afael â'r broblem. Ailadroddaf: dim ond drwy ymdrech barhaus a chydgysylltiedig y gellir sicrhau cynnydd ystyrlon, a dim ond wedyn y gall y system cyfiawnder troseddol ddechrau gwella o'r argyfwng y mae'n ei wynebu.

Dull Egwyddorol

13. Fel yn Rhan I, rwyf wedi cael fy arwain gan bum egwyddor gyffredinol sy'n sail i'm hargymhellion ar gyfer system gyfiawnder gynaliadwy ac effeithiol. Dyma'r rhain:
    a. Darparu prosesau gwneud penderfyniadau priodol a theg. Yn benodol, rhaid i amser a ffurf y broses o wneud penderfyniadau adlewyrchu natur y drosedd a'r effaith bosibl ar y rhai sy'n gysylltiedig, a rhaid iddi fodloni disgwyliadau uchel diffynyddion, dioddefwyr a thystion o ran gwrandawiad teg a phrydlon o honiadau gan lys annibynnol mewn fforwm sy'n gymesur â'r honiadau.
    b. Uwchgyflawni cyfranogiad, gan gynnal egwyddorion cyfiawnder agored (ac eithrio mewn amgylchiadau eithriadol) a hybu cyfranogiad effeithiol gan ddiffynyddion, dioddefwyr a thystion.
    c. Darparu dull cymesur o ran prosesau treial, gan roi hyder i'r cyhoedd, wrth gydbwyso hawliau pawb sy'n gysylltiedig.
    d. Sicrhau achosion teg sy'n diogelu rhag canlyniadau anghymesur i rai rhannau o'r gymdeithas ac sy'n gyson â'r hawl i dreial teg a hawliau eraill a warantir gan gyfraith gwlad a'r ECHR.
    e. Sicrhau bod amseroldeb, o'r arestiad hyd at y datrysiad, yn cael ei ystyried a'i bwysoli'n briodol wrth weinyddu cyfiawnder, er budd pawb sy'n gysylltiedig, hynny yw diffynyddion, dioddefwyr a thystion.
14. Fy nod ar gyfer yr Adolygiad hwn yw gwneud argymhellion sy'n cynyddu effeithlonrwydd ar draws y system cyfiawnder troseddol, gan leihau oedi a sicrhau cyflwyno cyfiawnder yn amserol. Yn ogystal â'r egwyddorion cyffredinol a

lywiodd yr Adolygiad Polisi, rwyf wedi mabwysiadu egwyddorion pellach sy'n benodol i wella prosesau ac effeithlonrwydd gweithredol. Drwy gydol yr Adolygiad Effeithlonrwydd hwn, byddaf yn mynd i'r afael â'r egwyddorion hyn ac yn dangos y ffordd y mae'r argymhellion yn eu hadlewyrchu. Dyma nhw:

a. Ei gael yn iawn y tro cyntaf
   Hyrwyddo penderfyniadau a gweithredu trwy gydol y system cyfiawnder troseddol sy'n gywir ac o ansawdd uchel y tro cyntaf.
b. Diwylliant datrys problemau
   Meithrin diwylliant o gydweithredu, arweinyddiaeth effeithiol a ffocws ar ddatrys problemau a chyflawni ar draws y system cyfiawnder troseddol.
c. Ehangu prosesau drwy dechnoleg

   Sicrhau bod technoleg, gan gynnwys Deallusrwydd Artiffisial (AI), yn ehangu yn hytrach na disodli penderfyniadau o ansawdd uchel, teg a chymesur.
d. Arbenigedd
   Parhau i feithrin system cyfiawnder troseddol sy'n seiliedig ar arbenigedd a chyfraniadau'r farnwriaeth, yr ynadaeth, y sector cyfreithiol, yr heddlu a'r gweithlu cyfiawnder troseddol ehangach wrth gyflwyno cyfiawnder o ansawdd uchel.
e. Lleihau gwastraff
   Cyfarparu'r system cyfiawnder troseddol yn fwy effeithiol i ddefnyddio ei hadnoddau a'i seilwaith mewn ffordd sy'n lleihau prinder a gwastraff, yn gwella costeffeithiolrwydd ac yn galluogi buddsoddi yn y system lle mae'r angen mwyaf.
f. Cynaliadwyedd ac addasu
   Meithrin model cyflenwi ar gyfer cyfiawnder troseddol sy'n gynaliadwy ac sy'n hybu lefel briodol o ffocws ar addasu ac arloesi hirdymor.

Diffinio a Mesur Effeithlonrwydd

15. At ddibenion yr Adolygiad hwn, rwyf yn diffinio effeithlonrwydd fel ‘y defnydd cymesur ac effeithiol o amser ac adnoddau i sicrhau paratoi cyflym ac ateb teg i achosion troseddol’. Nid yw effeithlonrwydd yn ymwneud â chyflymder gwell yn y broses yn unig; mae'n adlewyrchu pa mor dda y mae'r system yn defnyddio ei chapasiti i gyflawni cyfiawnder yn ddibynadwy. Er mwyn archwilio ac asesu effeithlonrwydd, mae'r Adolygiad hwn yn mabwysiadu tri phrif ysgogydd effeithlonrwydd: amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd, capasiti diwrnodau eistedd a'r amser a gymerir fesul achos. Archwilir a diffinnir y mesurau hyn ymhellach ym Mhennod 2 (Cyd-destun). Er bod y Cylch Gorchwyl yn gofyn i mi ystyried effaith newidiadau ar sut mae'r galw yn llifo drwy'r llysoedd, ni all modelu ddarparu'r holl atebion. Mae cyfyngiadau amser wedi golygu nad yw wedi bod yn bosibl meintioli effaith pob argymhelliad, heb sôn am eu rhyngweithio nac ag argymhellion Rhan I nac ag argymhellion eraill yn yr adolygiad hwn ac adolygiadau eraill. Bydd Weinyddiaeth Gyfiawnder, wrth gwrs, eisiau, ac angen, cynnal modelu mwy manwl ar effaith weithredol ac ariannol yr argymhellion, yn enwedig i lywio asesiadau effaith unrhyw argymhellion a gymerir ymlaen. Er mwyn asesu effaith, mae'r Adolygiad hwn yn cynnig asesiad naratif yn seiliedig ar dystiolaeth feintiol lle bo ar gael neu ymgysylltiad arbenigol, llenyddiaeth a thystiolaeth ansoddol ac mae'n ceisio mapio argymhellion i'r prif ysgogwyr effeithlonrwydd a gyflwynwyd uchod (sydd wedi'u cynnwys ar ddiwedd pob pennod). Nod y mapiau hyn yw darparu adnodd polisi sy'n nodi effaith ragweladwy'r argymhellion hyn ar brif ysgogwyr effeithlonrwydd yn llysoedd ynadon a Llys y Goron. Yna mae Atodiad E (Atodiad Technegol) yn edrych ar effaith gwella'r ysgogwyr hyn ar lwyth achosion llysoedd ynadon a Llys y Goron.

16. Mae diagnosis effeithiol o aneffeithlonrwydd yn dibynnu ar ddata cadarn a chyson, ac eto mewn rhai meysydd nid yw data o ansawdd uchel wedi bod ar gael oherwydd cyfyngiadau amser, cyfyngiadau mewn setiau data cyfredol neu dystiolaeth anghymhellol o gynlluniau peilot parhaus. Lle mae penodau'n nodi'r

bylchau hyn, rwy'n argymell blaenoriaethu casglu a dadansoddi data pellach i lywio datblygiad polisi yn y dyfodol. Yn y pen draw, bydd gwella ansawdd ac argaeledd data yn sail i ymdrechion i wella effeithlonrwydd ar draws y system cyfiawnder troseddol.

17. Mae argymhellion yn yr Adolygiad Effeithlonrwydd hwn wedi'u llunio drwy ddulliau o'r brig i lawr ac o'r gwaelod i fyny: gan archwilio llywodraethu ac atebolrwydd ar y lefelau uchaf, a chan ymgysylltu'n uniongyrchol â'r rhai sy'n cyflawni cyfiawnder ar lawr gwlad: ym maes plismona, erlyn a'r llysoedd. Mae mewnwelediadau o nifer o ymweliadau, cyflwyniadau helaeth a deialog barhaus gyda gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio yn y system wedi bod yn hanfodol wrth nodi beth sy'n rhaid ei newid a sut y gellir cyflawni diwygiad ystyrlon a chynaliadwy. Dylid nodi nad yw'r Adolygiad hwn wedi'i gynnal fel ymgynghoriad statudol neu ffurfiol; yn unol â hynny, ni chyhoeddwyd ymatebion i'r ymgynghoriad.

18. Ni ellir mesur effeithiolrwydd y system gyfiawnder yn syml drwy gyflymder neu gost-effeithlonrwydd yn unig, ond drwy ei gallu i gyflwyno cyfiawnder yn deg i bob cyfranogwr. Mae anghymesuredd, lle mae polisïau, gweithdrefnau neu ganlyniadau yn effeithio'n andwyol ar rai grwpiau megis hil, rhywedd neu nodweddion gwarchodedig eraill, yn parhau i fod yn fater sylweddol yn y system cyfiawnder troseddol[28]. Fel y tynnwyd sylw ato yn Rhan I, rwyf wedi rhoi ystyriaeth ofalus i effeithiau posibl fy argymhellion ar degwch ac effeithlonrwydd cyffredinol achosion troseddol yn y llysoedd troseddol. Yn y cyd-destun hwn, rhaid rhoi sylw penodol i brofiadau defnyddwyr gwasanaethau'r llys, gan gynnwys dioddefwyr, tystion ac, wrth gwrs, diffynyddion ynghyd â phawb arall yr effeithir arnynt gan yr ymddygiad sydd wedi arwain at honiad am drosedd. Drwy sicrhau bod cydraddoldeb ac anghymesuredd yn arwain y gwaith o ddiwygio, gall

28

y system wasanaethu ei defnyddwyr yn fwy effeithiol a chynnal egwyddorion cyfiawnder y mae'n seiliedig arnynt.

Themâu Cyffredinol ar gyfer Diwygio'r System

19. Yr hyn sy'n parhau i fod yn flaenoriaeth glir i bob cyfranogwr ar draws y system cyfiawnder troseddol yw, fel y nodais yn fy Adroddiad yn 2015 ac a gadarnheuais yn Rhan I o'r Adolygiad hwn: mae 'sicrhau ei fod yn gywir y tro cyntaf' yn hanfodol. Mae gwallau cynnar, boed hynny wrth lunio achos, penderfyniadau cyhuddo neu baratoi ar gyfer treial, yn creu oedi y gellir ei osgoi ac yn rhoi straen diangen ar system sydd eisoes dan bwysau. Mae amser llys yn adnodd cyfyng a gwerthfawr, ond nid ar adeg y treial y penderfynir ar effeithiolrwydd ei ddefnydd, ond ymhell cyn hynny: drwy ansawdd ymchwiliadau'r heddlu, prydlondeb a chywirdeb penderfyniadau cyhuddo a chyflawnrwydd ffeiliau achos. Nid yw effeithlonrwydd yn fater sy'n gyfyngedig i'r ystafell llys yn unig; mae'n gyfrifoldeb a rennir ar draws yr holl weithwyr proffesiynol o fewn y system cyfiawnder troseddol a rhaid ei wreiddio drwyddi draw. Mae arweinyddiaeth unedig yn hanfodol i feithrin diwylliant o ddatrys problemau a hyrwyddo atebolrwydd a rennir. Mae system fwy cydlynol, sy'n cael ei thanategu gan lywodraethu cadarn a phartneriaethau effeithiol, yn hollbwysig. Nod fy argymhellion nid yn unig yw gwella ymarferoldeb y system ond hefyd dylanwadu'n gadarnhaol ar ymddygiad y rheini sy'n gweithredu o fewn iddi.

20. Mae arweinyddiaeth gydlynol ac unedig nid yn unig yn hanfodol ar gyfer cydlyniant ar draws y system; mae hefyd yn allweddol i ddenu a chadw'r bobl iawn. Drwy gydol yr Adolygiad hwn, fe'm trawodd gan broffesiynoldeb a gwydnwch yr heddlu, erlynwyr, cyfreithwyr yr amddiffyniad a staff y llys, y Gwasanaeth Prawf a'r carchardai a'r farnwriaeth gyfan, ymhlith eraill, i gyd yn wyneb system dan straen aruthrol. Mae eu gallu i gynnal egwyddorion cyfiawnder er gwaethaf heriau systemig yn ganmoladwy. Fodd bynnag, rwy'n cydnabod na ellir cynnal gwydnwch yn y tymor hir heb y cymorth cywir. Mae sicrhau bod y

system yn meddu ar yr adnoddau i ateb y galw, yn awr ac yn y dyfodol, yn gofyn am ganolbwyntio ar gefnogi a datblygu'r bobl y mae'n dibynnu arnynt; mae hyn yn cynnwys cadw arbenigedd presennol a denu talent newydd. Bydd ymrwymiad parhaus y gweithwyr proffesiynol hyn yn hollbwysig i gyflawni'r newidiadau y mae'r Adolygiad hwn yn galw amdanynt, ac mae'r argymhellion a nodaf wedi'u llunio i gynorthwyo'r broses honno yn hytrach nag ychwanegu at y baich.

21. Fel y nodais yn glir o'r cychwyn cyntaf, mae'r Adolygiad hwn yn ceisio mynd i'r afael â'r argyfwng ac ar yr un pryd, cynhyrchu system cyfiawnder troseddol gynaliadwy. Bydd diogelu'r system cyfiawnder troseddol ar gyfer y dyfodol yn gofyn am fuddsoddiad sylweddol a pharhaus – mewn adnoddau, gwasanaethau a thechnoleg. Gall buddsoddi strategol nawr sicrhau enillion effeithlonrwydd sy'n lleihau costau yn y dyfodol ac yn sicrhau buddion hirdymor. Nododd Cylch Gorchwyl yr Adolygiad hwn yn glir bod yn rhaid ystyried realiti ariannol, ac rwy'n cydnabod bod rhai o fy argymhellion yn debygol o ofyn am fuddsoddiad ariannol sylweddol, yn aml ar draws sawl adran. Fodd bynnag, nid wyf yn gwybod a yw darpariaeth ariannol wedi'i gwneud ar gyfer y buddsoddiad posibl sydd ei angen, ac os felly i ba raddau. Fel sy'n ofynnol gan y Cylch Gorchwyl, rwy'n cydnabod y cyfyngiadau y mae'r llywodraeth a phawb sy'n ymwneud â chyfiawnder troseddol yn gweithredu oddi tanynt, ond, rwy'n ailadrodd y ddadl a wneuthum yn Rhan I – mae adfer ymarferoldeb i'r llysoedd troseddol yn gofyn am ymrwymiad ariannol parhaus. Rhaid i setliadau cyllido trawslywodraethol ar gyfer cyfiawnder troseddol fod yn gydlynol, wedi'u tanategu gan weledigaeth glir ar gyfer y system a rhaid i'r Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r Swyddfa Gartref weithio mewn partneriaeth â Thrysorlys EF i sicrhau'r buddsoddiad angenrheidiol. Fel y nodais yn Rhan I, 'pan na ellir fforddio buddsoddiadau pellach, mae systemau'n mynd yn sgerotig ac mewn perygl o chwalu'[29].

29

22. Rhaid imi, fodd bynnag, bwysleisio eto na fydd arian yn unig yn adfer y system. Mae Rhan II yn adeiladu ar y mewnwelediad hwn trwy gydnabod, er bod buddsoddiad yn hanfodol, ni ellir datrys aneffeithlonrwydd gyda gwariant di-drefn. Rhaid deall gwella effeithlonrwydd fel sicrhau aliniad strategol adnoddau, prosesau a chanlyniadau. Heb ddiwygio'r ffordd y caiff y system ei harwain a'i chydlynu, ar lefelau strwythurol a gweithredol, mae unrhyw gyllid ychwanegol yn peryglu gwreiddio'r problemau y mae'n ceisio'u datrys. Bydd ymdrechion i leihau costau neu wario'n adweithiol heb newid ar draws y system yn tanseilio gallu'r system i gyflawni cyfiawnder.

Deallusrwydd Artiffisial (AI)

23. Mae gwneud defnydd o dechnoleg sydd ar gael yn hollbwysig er mwyn gwella effeithlonrwydd. Mae Cylch Gorchwyl yr Adolygiad hwn yn gofyn am ystyriaeth benodol o'i rôl, yn enwedig y defnydd cynyddol o awtomeiddio a deallusrwydd artiffisial (AI) i wella effeithlonrwydd ar draws y system cyfiawnder. Mae gan ddefnydd cyfrifol o AI y potensial i ail-lunio prosesau gweithredol a datgloi enillion mewn capasiti, effeithlonrwydd a mynediad at gyfiawnder. Wrth weithredu technoleg, boed yn seiliedig ar AI neu fel arall, mae ail-beiriannu'r prosesau busnes sylfaenol yn hanfodol. Mae awtomeiddio llifoedd gwaith presennol yn syml yn parhau ag aneffeithlonrwydd ac yn cyfyngu ar fanteision posibl systemau uwch. Mae ailgynllunio bwriadol yn sicrhau bod prosesau wedi'u symleiddio, wedi'u halinio â nodau sefydliadol ac wedi'u optimeiddio i fanteisio'n llawn ar alluoedd technolegol. Mae'r dull hwn yn gwneud y mwyaf o enillion ar fuddsoddiad, yn gwella graddfa ac yn sefydlu sylfaen ar gyfer arloesi parhaus a rhagoriaeth weithredol.

24. Rhaid croesawu datblygiad cyflym AI gyda diogelwch cadarn i sicrhau bod ei ddefnydd yn cryfhau egwyddorion cyfiawnder, yn hytrach na'u tanseilio. Pan gymerir penderfyniadau y dylid gweithredu peilotiaid sydd wedi bod yn amlwg yn llwyddiannus yn llawn, rhaid i'r defnydd fod yn ofalus ac yn dryloyw, wedi'i

lywodraethu gan safonau moesegol a chyfreithiol clir ac wedi'i gefnogi gan hyfforddiant priodol ar gyfer y rhai sy'n ofynnol i weithredu systemau.

25. Gyda hyn mewn golwg, mae Gweithgor o AI y farnwriaeth a GLlTEF wedi datblygu egwyddorion AI sy'n darparu fframwaith strwythuredig ar gyfer gweithredu'n gyfrifol ar draws y Llysoedd[30].

    a. Cyfreithlon:
    Bydd y defnydd o AI yn cydymffurfio â'r holl gyfreithiau, safonau a rheoliadau perthnasol.

    b. Cymesur:
    Ni fydd systemau AI yn gwneud penderfyniadau lle mae'n hanfodol cael goruchwyliaeth ddynol i sicrhau bod cyfiawnder yn cael ei weinyddu'n deg ac yn cynnal annibyniaeth farnwrol.

    c. Teg:
    Bydd systemau AI yn trin pob unigolyn yn deg ac yn ddiduedd, ac ni fyddant yn gwahaniaethu'n annheg yn erbyn unigolion na sefydliadau.

    d. Dibynadwy:
    Rhaid i systemau AI weithredu'n gyson mewn ffordd gadarn, ddiogel a saff, bod wedi'u seilio ar ddata a chydymffurfio â safonau technoleg sefydliadol.

    e. Diogel:
    Bydd systemau AI yn diogelu preifatrwydd drwy sicrhau ansawdd, argaeledd a diogelwch data yn unol â deddfau preifatrwydd.

    f. Egluradwy:
    Bydd gan bobl fynediad at wybodaeth am sut mae systemau AI yn gweithredu, a byddant yn gallu deall y wybodaeth honno, gan alluogi unigolion y mae systemau AI yn effeithio arnynt i ddeall eu hallbynnau.

    g. Tryloyw:
    Byddwn yn rhoi mynediad cyhoeddus i wybodaeth berthnasol am systemau AI a ddefnyddir ar draws y llysoedd a'r tribiwnlysoedd, gan ddiogelu pryderon dilys ynghylch diogelwch ac eiddo deallusol.

30

h. Atebol:

   Bydd y defnydd o AI yn cael ei lywodraethu'n briodol, gyda llinellau atebolrwydd clir wedi'u nodi i sicrhau goruchwyliaeth ddynol effeithiol o systemau AI drwy gydol eu cylchred bywyd.

i. Dadleuol:

   Dylai'r defnydd o AI yn y llysoedd a'r tribiwnlysoedd fod yn agored i her, gyda phrosesau cymesur a hygyrch ar waith i bobl allu dadlau yn erbyn allbynnau system AI.

26. Rwy'n cefnogi'r egwyddorion hyn ac yn ystyried eu bod yn ddigon eang fel fy mod wedi eu mabwysiadu i lywio fy argymhellion ar gyfer defnydd cyfrifol o AI. Er bod y rhain ar wahân i'r egwyddorion a amlinellir yng Nghynllun Gweithredu AI y Weinyddiaeth Gyfiawnder ar gyfer Cyfiawnder, maent yn cyd-fynd i raddau helaeth[31]. Rwy'n cydnabod nad oes fframwaith traws-system ar hyn o bryd sy'n llywodraethu defnydd moesegol o AI ar draws y system cyfiawnder troseddol. Er bod canllawiau eraill yn bodoli, megis Rhestr Wirio AI Cyfrifol ar gyfer Plismona a Fframwaith Moeseg AI a Gwyddor Data y Weinyddiaeth Gyfiawnder, nid yw'r rhain yn cael eu cymhwyso'n gyson ar draws asiantaethau[32]. Rwy'n gwbl ymwybodol o gynlluniau'r CCIG[33] i gyd-ddatblygu set o egwyddorion, ac rwy'n annog ac yn cefnogi'r gwaith hwn yn gryf[34]. Rhaid i fframwaith o'r fath allu esblygu ochr yn ochr â datblygiadau technolegol a'i lywio gan y corff cynyddol o ymchwil academaidd ar AI cyfrifol. Mae'n hanfodol bod y set hon o egwyddorion yn y dyfodol yn adlewyrchu realiti gweithredol a gwerthoedd parhaol cyfiawnder.

27. Mae'r adnoddau AI sydd ar gael i'w mabwysiadu ar draws y system cyfiawnder troseddol yn fras yn disgyn i un o bedwar categori. Dyma nhw:

   a. adnoddau cynhyrchiant sy'n awtomeiddio tasgau i leihau beichiau gweinyddol;

31

32

33

34

b. adnoddau mewnwelediad sy’n dadansoddi llawer iawn o ddata ac yn tynnu sylw at ffeithiau allweddol i gefnogi gwneud penderfyniadau gwybodus;
c. adnoddau hygyrchedd sy'n dileu rhwystrau i wella mynediad i'r system cyfiawnder troseddol; ac
d. adnoddau rhagfynegi sy'n dadansoddi data i ragweld canlyniadau yn y dyfodol.

28. Fy marn i yw, er bod defnyddio AI yn hanfodol ar gyfer gwella effeithlonrwydd ar draws y system, y dylid defnyddio AI yn unig i ategu penderfyniadau dynol yn hytrach na'u disodli. Mae defnyddio rhai categorïau o adnoddau AI, megis adnoddau rhagfynegi, i ddisodli penderfyniadau dynol yn codi pryderon moesegol ac ymarferol dwfn. Yn foesegol, maent yn peryglu erydu atebolrwydd a thryloywder oherwydd bod penderfyniadau a wneir gan adnoddau o'r fath yn aml yn anodd eu holrhain neu eu herio, yn enwedig pan fydd modelau'n gweithredu fel 'blychau duon', gan danseilio ymddiriedaeth y cyhoedd a dull priodol. Gall yr adnoddau hyn hefyd fygwth penderfyniadau annibynnol ar draws y system gan y gall dibynnu ar ragfynegiadau awtomataidd roi pwysau ar y sawl sy'n gwneud penderfyniadau, megis barnwyr ac ynadon, i gydymffurfio ag allbynnau meddalwedd yn hytrach na defnyddio'u disgresiwn eu hunain, gan leihau'r ymreolaeth a'r diddueddrwydd sy'n hanfodol i gyfiawnder. Yn ymarferol, mae'r adnoddau hyn fel arfer yn dibynnu ar ddata hyfforddi hanesyddol a all ymgorffori rhagfarnau systemig, gan arwain at ganlyniadau gwahaniaethol yn erbyn grwpiau ymylol. Ymhellach, mae dileu barn ddynol yn dileu'r gallu i ystyried cyd-destun, empathi amgylchiadau manwl na all adnoddau AI eu dal yn llawn oni bai eu bod wedi'u hyfforddi'n benodol i ystyried hynny.

29. Gyda hyn mewn golwg, rwyf o’r farn y dylai ffocws yr asiantaethau cyfansoddol ar draws y system cyfiawnder troseddol fod ar sicrhau bod adnoddau AI a ddefnyddir yn cyd-fynd â’r tair categori cyntaf – cynhyrchiant, mewnwelediad a hygyrchedd – er mwyn sicrhau eu bod yn ategu penderfyniadau dynol yn hytrach na’u disodli.

Casgliad

30. Mae'r system cyfiawnder troseddol yn gweithredu dan straen annioddefol ac mae maint yr argyfwng presennol yn galw am fwy na myfyrio neu ailadrodd; mae'n galw am weithredu cydgysylltiedig brys. Fel y mae adolygiadau'r gorffennol wedi'i ddangos, nid yw diagnosio'r broblem yn ddigon; cyflawni diwygiad effeithiol a chynaliadwy yw'r hyn sy'n bwysig. Mae'r Adolygiad hwn, yn ei gyfanrwydd, yn ceisio torri'r cylch hwnnw, gan gynnig argymhellion sy'n ymarferol ac y gellir eu gweithredu. Mae'r amser ar gyfer cynnydd graddol wedi mynd heibio. Rhaid i ddiwygio fod yn radical, ar draws y system, yn gynaliadwy ac, yn bwysicaf oll, yn cael ei weithredu. Mae'r penodau sy'n dilyn yn adeiladu ar y sylfaen hon, gan fynd i'r afael ag aneffeithlonrwydd wrth ei wraidd a darparu cynllun cydlynol ar gyfer newid.

31. Os gweithredir ar yr argymhellion, byddant nid yn unig yn gwella effeithlonrwydd ond hefyd yn helpu i adfer hyder y cyhoedd yn y system cyfiawnder. Nid oes gennyf unrhyw amheuaeth na fydd newid graddol neu dameidiog yn gwneud fawr i newid y darlun cyffredinol; rhaid i'r ymateb i'r argyfwng hwn gael ei lywio gan ymdeimlad newydd o frys, penderfyniad a chyflymder. Gydag ymrwymiad a chydweithrediad gwirioneddol ar draws pob partner, mae cyfle gwirioneddol i drawsnewid system dan straen yn un sy'n bwrpasol, yn wydn ac yn addas i ateb gofynion y dyfodol.

Pennod 2 – Cyd-destun

Trosolwg

1. Fel y nodir yn y Cyflwyniad, mae'n hanfodol sicrhau bod prosesau'r llysoedd troseddol yn cael eu cyflawni'n fwy effeithlon. Dyma oedd ffocws fy Adroddiad yn 2015 ac mae wedi dod yn fwy brys fyth oherwydd y sefyllfa enbyd y mae'r system cyfiawnder troseddol yn ei chael ei hun ynddi ddegawd yn ddiweddarach. Fel y dywedais o ddechrau'r Adolygiad hwn, er na all gwelliannau effeithlonrwydd yn unig ddatrys yr argyfwng, gallant helpu i arafu'r cyflymder y mae'n datblygu ag ef a dylid eu hystyried yn rhan hanfodol o'r ateb. Mae'r heriau effeithlonrwydd yr wyf yn ceisio mynd i'r afael â nhw yn cynnwys arweinyddiaeth wedi'i halinio, cydweithio a datrys problemau; lleihau gwastraff i'r eithaf a gwneud y defnydd gorau o adnoddau presennol; gwella prosesau gan gynnwys trwy dechnoleg newydd; a pharhau i werthfawrogi a buddsoddi mewn arbenigedd dynol a gwneud penderfyniadau. Gall gwaith ar weithredu a gwireddu buddion yr argymhellion a wneir yn y rhan hon ddechrau ochr yn ochr â'r diwygiadau strwythurol a'r gwelliannau capasiti a argymhellais yn Rhan I (er bod angen rhywfaint o amser arwain ar y rheini i wneud y newidiadau deddfwriaethol angenrheidiol, penderfyniadau buddsoddi a chynlluniau cyflawni). Bydd y dull cyfunol hwn yn galluogi i gynnydd cyflymach gael ei wneud ar gyflawni'r galw cynyddol yn y llysoedd troseddol ac atal twf llwythi achosion agored.

2. Mae'r bennod hon yn archwilio'r ffyrdd y mae'r llysoedd troseddol, asiantaethau cyfiawnder troseddol a rhannau perthnasol eraill o'r system wedi mynd yn fwyfwy aneffeithlon yn y blynyddoedd diwethaf. Mae'n agor trwy ailadrodd y dystiolaeth ar raddfa'r argyfwng a'i darddiad, fel y'i cyflwynwyd ym mhennod Diagnosio'r Broblem o Ran I – ac mae'r cyfan yr un mor berthnasol i Ran II ag yr oedd i Ran I. Mae'r bennod yn adeiladu ar ddull sy'n seiliedig ar ddata ac ymgysylltiad helaeth ag uwch arweinwyr a staff rheng flaen. Mae'n archwilio symptomau ac achosion aneffeithlonrwydd fel achos a chanlyniad i'r llwyth achosion agored digynsail yn llysoedd ynadon a Llys y Goron.

3. Mae perfformiad yn dirywio ar draws llysoedd ynadon a Llys y Goron. Mae diffyg parhaus rhwng cyflenwad a galw yn llywio twf y llwyth achosion agored a dirywiad yn y ffordd amserol o ddod ag achosion i ben. Mae oedi cynyddol yn arbennig o amlwg yn y mathau o achosion sydd eisoes â'r amseroedd rhedeg cyfartalog hiraf, sef lle mae statws mechnïaeth diffynnydd yn golygu nad yw ei achos yn brif flaenoriaeth i gael ei dreialu. Mae canlyniadau perfformiad pennawd yn Llys y Goron yn is nag yr oeddent ddeng mlynedd yn ôl. Er bod rhai dangosyddion yn awgrymu bod effeithlonrwydd yn gwella nawr, mae hyn oherwydd datrysiadau cynyddol o achosion sy'n cymryd llai o amser, megis cyflwyniadau ar gyfer dedfrydu ac achosion wedi'u gollwng, gyda nifer cynyddol o dreialon yn llwyth achosion agored Llys y Goron. Yn fyr, mae llysoedd yn treulio mwy o amser yn rheoli gwrandawiadau wrth baratoi ar gyfer treial ac yn delio ag achosion byr, syml, tra bod yr achosion mwy cymhleth yn aros yn y llwyth achosion agored.

4. Mae llawer o ffactorau cyfrannol yn llywio'r canlyniadau hyn. Er mwyn dadansoddi'r rhain ymhellach, rwyf wedi defnyddio tri metrig allweddol sy'n gysylltiedig yn gryf â pherfformiad effeithlon y llys:

    a. **Amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd**: Mae'r amser gwirioneddol y mae Llys y Goron yn ei dreulio yn gwrando ar faterion sy'n ymwneud ag achosion, nid ond cynnal treialon, yn ystod diwrnod eistedd wedi gostwng yn sylweddol. Rhwng 2016/17 a 2024/25, gostyngodd hyn 16%, o 3.8 awr i 3.2 awr[35]. Mae hyn yn gynnyrch cyfuniad o ffactorau. Yn gyntaf, bu cynnydd sylweddol yn nifer y treialon aneffeithiol yn y llys ynadon a Llys y Goron[36], nad ydynt yn mynd rhagddynt fel y cynlluniwyd ac y mae'n rhaid eu haildrefnu oherwydd amrywiaeth o ffactorau traws-systemol. Mae yna hefyd niferoedd uchel o dreialon a ddad-restrwyd (y rhai a ohiriwyd cyn y diwrnod y dylent fod wedi cymryd lle) a threialon chwâl (y rhai a ganslwyd ar y diwrnod heb yr angen i aildrefnu oherwydd bod ple euog neu fod yr

35

36

erlyniad yn gollwng yr achos)[37]. Mae Llys y Goron, yn benodol, wedi profi niferoedd cynyddol o dreialon a ddad-restrwyd, a gododd o tua 13,000 yn 2019 i tua 18,000 yn 2024[38]. Gall yr aflonyddwch hyn i weithdrefn y llys arwain at amser a wastreffir, yn enwedig mewn achosion lle nad yw'n bosibl gwrando ar achos arall yn yr ystafell llys yn y slot amser a wagwyd, tra hefyd yn achosi aflonyddwch i ddioddefwyr, diffynyddion ac asiantaethau eraill ar draws y system. Yn ail, mae amser a dreuliwyd ar wrandawiadau nad ydynt yn dreial wedi cynyddu, a gall y rhain fethu hefyd oherwydd diffyg paratoi ac aflonyddu ar amserlenni'r llys. Yn drydydd, fel y disgrifir isod, ymddengys bod achosion llai llafurus yn cael eu blaenoriaethu mewn rhai achosion. Mae'r ffactorau hyn gyda'i gilydd yn cyfrannu at fwy o dreialon byrrach sy'n golygu mwy o fylchau rhwng gwrandawiadau a llai o ddefnydd effeithlon o amser y llys.

b. **Amser gwrandawiad fesul achos**: Yn gyffredinol, mae achosion yn gofyn am fwy o amser gwrandawiad a mwy o wrandawiadau i gyrraedd eu casgliad yn Llys y Goron. Mae'r amser gwrandawiad cyfartalog a nifer y gwrandawiadau sydd eu hangen i ddatrys achosion wedi cynyddu, ar sail tebyg i'w gilydd, ar gyfer pob math o achosion ac eithrio achosion sydd wedi'u gollwng gan yr erlyniad. Er bod yr amser gwrandawiad cyfartalog ar draws pob achos a ddaeth i ben wedi gostwng mewn gwirionedd o 3.6 awr i 3.3 awr rhwng 2016 a 2024[39], mae'n debygol bod hyn, i raddau helaeth, oherwydd bod y llys yn datrys cyfaint uwch o waith 'symlach', gan adael mwy o waith treial cymhleth yn y llwyth achosion. Ar sail tebyg i'w gilydd, cynyddodd yr amser gwrandawiad fesul achos o 1.5 i 1.9 awr ar gyfer achosion ple euog a 14.9 i 16.7 awr ar gyfer achosion a aeth ymlaen i dreial[40].

c. **Capasiti**: Mae capasiti ac adnoddau sydd ar gael i'r llysoedd troseddol wedi bod dan bwysau dros yr 10 i 15 mlynedd diwethaf ac yn annigonol i ateb

37
38
39
40

lefelau'r galw sy'n dod i mewn ar hyn o bryd, heb sôn am fynd i'r afael â'r llwyth achosion agored. Mae capasitïau ystafelloedd llys a chapasiti barnwrol presennol, er eu bod yn ddigonol i ateb dyraniadau diwrnodau eistedd presennol, yn ymddangos fel pe baent yn rhedeg yn agos at eu terfynau. Bydd angen buddsoddiad sylweddol i wireddu'r uchelgeisiau a nodais yn Rhan I i gyrraedd 130,000 o ddiwrnodau eistedd[41]. Wrth ystyried i ba raddau y gellid cynyddu'r defnydd o ystad y llys, y prif ffactor cyfyngol yw adnoddau ehangach y system, gan gynnwys argaeledd cyfreithwyr yr amddiffyniad a bargyfreithwyr troseddol. Rhaid cynllunio unrhyw fuddsoddiad a thwf mewn capasitïau barnwrol ac ystafelloedd llys yn ofalus hefyd ar y cyd â phartneriaid cyfiawnder troseddol eraill. Mae'r broses o ddyrannu diwrnodau eistedd hefyd wedi bod yn anhyblyg yn y gorffennol wrth ymateb i'r galw cynyddol, er bod ymdrechion yn cael eu gwneud yn amlwg bellach i wella amseriad a chynyddu adnoddau.

5. Mae'r bennod yn dod i ben drwy ystyried cyd-destun aneffeithlonrwydd yn y dyfodol mewn cyfiawnder troseddol. Mae hyn yn ystyried nid yn unig sut y gall yr argyfwng presennol waethygu'n fawr ac y bydd yn gwaethygu heb weithredu, ond hefyd y cyfleoedd a'r risgiau anhysbys yn y dyfodol. Gall hyn fod drwy newidiadau demograffig, ymddangosiad mathau newydd o drosedd, neu ddefnyddio AI o fewn gwaith cyfreithiol.

6. Nid yw'r aneffeithlonrwydd a nodwyd uchod yn ganlyniad i'r ffordd y mae'r llysoedd yn cael eu rheoli yn unig, ond hefyd yn ganlyniad i aneffeithlonrwydd ar draws y system cyfiawnder troseddol. Mae gweithgarwch ymchwiliol, achosoin yr erlyniad a'r amddiffyniad yn cael effaith sylweddol ar allu'r llysoedd i redeg yn effeithlon, fel y mae gweithgareddau carchardai a phrawf. Mae hyn yn gofyn am goreograffi manwl, fel petai, i ddod â'r partïon cywir at ei gilydd ar yr amser a'r lle cywir gyda'r dystiolaeth a'r deunyddiau cywir. Fodd bynnag, mae oedi o ddechrau'r broses yn lleihau'r tebygolrwydd o ganlyniadau cyflym a theg yn y llysoedd. Mae oedi mewn gorsafoedd heddlu oherwydd diffyg cyfreithwyr ar ddyletswydd ar gael a methiannau mewn cyfathrebiadau dilynol rhwng yr heddlu a chyfreithwyr yr amddiffyniad yn cael effeithiau andwyol ar wneud penderfyniadau a chynnydd cynnar achosion. Mae'r heddlu hefyd yn neilltuo cryn dipyn o amser i baratoi ac i ddileu gwybodaeth sensitif mewn achosion pan

41

fydd CPS yn y pen draw yn penderfynu peidio â bwrw ymlaen ymhellach, sy'n cynrychioli cost cyfle sylweddol. Mae niferoedd sylweddol o achosion yn sownd mewn proses ailadroddus rhwng yr heddlu a'r CPS yn aros i gynlluniau gweithredu helaeth gael eu datrys er mwyn bodloni safonau ffeiliau achos. Nid yw llawer o dreialon yn dechrau ar y dyddiad y cânt eu rhestru oherwydd problemau paratoi achos yr amddiffyniad a'r erlyniad ac, yn fwy diweddar, anhygyrchedd cwnsel. Gall problemau gweithdrefnol a logistaidd pellach, sydd i raddau helaeth y tu allan i reolaeth uniongyrchol y llys, hefyd ohirio cynnydd amserol achosion. Mae hyn yn cynnwys datgelu annigonol sy'n gofyn am ohiriadau, methiant i gyflwyno carcharorion i'r doc mewn pryd gan gontractwyr hebrwng carcharorion (am amrywiaeth o resymau), anhygyrchedd cyfieithwyr a darpariaeth hwyr adroddiadau cyn dedfrydu gan y Gwasanaeth Prawf. Mae'r dadansoddiad a gyflwynaf yn y bennod hon yn canolbwyntio ar effeithlonrwydd yn y llysoedd, ond heb os, mae'r aneffeithlonrwydd hwn yn cael ei lywio gan ffactorau o bob rhan o'r system, y byddaf yn eu harchwilio'n fanylach trwy gydol yr Adolygiad hwn.

7. Wrth wraidd yr her hon mae darniad y system cyfiawnder troseddol ei hun a'r angen am arweinyddiaeth a chydweithrediad cydlynol ac aliniol[42]. Mae gan bob rhan o'r system, gan gynnwys yr heddlu, CPS, y proffesiynau cyfreithiol, GLlTEF, Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi, y farnwriaeth a'r adrannau llywodraeth ganolog sy'n gyfrifol am asiantaethau cyfiawnder troseddol allweddol, ei blaenoriaethau, cyllidebau, gweithrediadau ac arweinwyr penodol ei hun. Er bod cryn dystiolaeth o gydweithrediad agos rhwng asiantaethau, prin yw'r dystiolaeth o hyd o wir integreiddio amcanion ac adnoddau.

8. Felly, mae angen diwygio pendant a radical ar unwaith. Mae'r dadansoddiad a nodir yn Atodiad E (Atodiad Technegol), ac a grynhoir yn y bennod hon, yn dangos bod lleihau'r aneffeithlonrwydd sy'n treiddio drwy'r system cyfiawnder troseddol yn hanfodol, ond hefyd nad yw'n ddigon ar ei ben ei hun i ddatrys yr argyfwng hwn. Ar hyn o bryd, ni all y system brosesu achosion troseddol yn ddigon cyflym i

42

gymell cyfranogwyr i ymgysylltu'n gynnar a thorri'r cylch o oedi annerbyniol sy'n arwain yn effeithiol at wrthod cyfiawnder. Mae hyn yn gofyn am becyn cyfannol o fuddsoddiad hirdymor, ochr yn ochr â'r diwygiadau polisi a nodir yn Rhan I ac mae'r mesurau effeithlonrwydd a nodaf yn Rhan II yn hanfodol.

Graddfa'r Argyfwng

9. Y ddadl fwyaf cymhellol dros weithredu yw graddfa digynsail yr argyfwng mewn cyfiawnder troseddol. Pan ddechreuais weithio ar yr Adolygiad hwn, roedd y llwyth achosion agored yn Llys y Goron eisoes wedi cyrraedd uchafbwynt erioed, ac mae wedi parhau i dyfu'n gyflym ers hynny, er gwaethaf ymdrechion parhaus i fynd i'r afael ag ef. Ym mis Medi 2025, roedd bron i 80,000 o achosion agored yn Llys y Goron – mwy na dwywaith y lefel ym mis Medi 2019 (tua 35,000)[43], ac yn uwch na'r senario galw uchel yr oedd y Weinyddiaeth Gyfiawnder wedi'i ragweld pan gyhoeddodd ragolygon llwyth achosion agored am y tro cyntaf ym mis Gorffennaf 2025[44]. Yn yr un modd, yn y llysoedd ynadon, roedd tua 373,000 o achosion troseddol agored ym mis Medi 2025, o'i gymharu â thua 215,000 ym mis Medi 2019 (cynnydd o 74%)[45]. Mae hefyd werth nodi, er bod llwyth achosion agored y llysoedd ynadon yn llawer uwch, mai dim ond yn cyfateb i werth tua thri mis o dderbyniadau ydyw, tra yn Llys y Goron mae'n cyfateb i werth mwy na chwe mis.

10. Mae'r twf yn y llwyth achosion agored yn parhau i fod yn gysylltiedig yn gryf ag oedi wrth gloi achosion troseddol. Cynyddodd yr amser canolrifol y mae'n ei gymryd ar Lys y Goron i gloi achos, ar ôl iddo gael ei dderbyn o'r llys ynadon, o 101 o ddyddiau i 160 o ddyddiau rhwng Ch1 2019 a Ch3 2025 (cynnydd o 58%)[46]. Yn yr un modd, yn Ch3 2025, roedd 27% o achosion yn llwyth achosion agored Llys y Goron yn flwydd oed neu'n hŷn ac roedd 8% yn ddwy flwydd oed neu'n hŷn, o'i gymharu â ffigurau o 7% a 2% yn y drefn honno yn Ch3 2019[47]. Dylid nodi bod

43
44
45
46
47

amrywiadau eang a chynyddol yn oed gwahanol fathau o achosion, yn enwedig mewn achosion lle mae diffynyddion ar fechnïaeth. Mae amrywiadau rhanbarthol hefyd yn y cyflymder y gall llysoedd ddatrys achosion. Ar y cyfan, mae'r oedi hyn yn cael effeithiau dinistriol ar bawb sy'n ymwneud â'r broses cyfiawnder troseddol yn ogystal ag effaith erydol ar gywirdeb y system, a hyder y cyhoedd ynddi.

11. Gall ymchwiliadau a phrosesau llys oedi gael effeithiau andwyol sylweddol ar ddioddefwyr a thystion. Yn gyntaf, gall oedi erydu eu hatgofion o ddigwyddiadau yn y gorffennol a'u hyder yn eu hatgofion, sy'n lleihau ansawdd eu tystiolaeth. Yn ail, mae oedi yn tarfu ymhellach ar eu bywydau, gan eu hatal rhag goresgyn trawma'r drosedd, gan arwain at salwch meddwl parhaus ynghyd â gofid o gymryd rhan yn y broses. Yn y pen draw, mae oedi yn niweidio ffydd ac ymddiriedaeth dioddefwyr, tystion a'r cyhoedd yn gyffredinol yn y system cyfiawnder troseddol, gan arwain at dynnu'n ôl o achosion penodol ac ymddieithrio mwy cyffredinol[48].

12. I'r diffynnydd, gall oedi waethygu effeithiau economaidd a seicolegol aros treial. Gall y cyfnodau hir o ansicrwydd lle na all diffynyddion weithio a theithio hefyd arwain at straen emosiynol ychwanegol ar eu perthnasoedd personol, tra y dywedwyd hefyd mewn rhai achosion fod diffynyddion di-euog wedi ystyried pledio'n euog[49].

13. Cynyddodd poblogaeth y diffynyddion hynny a oedd ar remand yn y carchar yn aros am dreial a dedfryd yn gyflym o tua 9,700 i tua 17,000 rhwng Rhagfyr 2019 a Rhagfyr 2024 (cynnydd o 75%) o ganlyniad i'r llwyth achosion agored cynyddol[50]. Mae nifer uwch o garcharorion ar remand a chyfnodau hir ar remand yn cael effeithiau niweidiol ar garcharorion a charchardai derbyn. Mae cyfnod hirach o ansicrwydd i garcharorion lle efallai na fydd ganddynt fynediad at yr ystod o weithgareddau sydd ar gael fel arfer, ac yn ôl diffiniad nid oes ganddynt

48

49

50

gynlluniau dedfrydu ac ni allant wneud cyrsiau i leihau eu risg o droseddu[51]. Mae'r pwysau ar gapasiti'r carchardai derbyn hefyd yn achosi i garcharorion ar remand gael eu symud i sefydliadau ymhellach o'r llysoedd lle maent i fod i ymddangos, sy'n cynyddu'r galw ar gyflenwyr hebrwng carcharorion a'r risg o gyflenwi hwyr ac oedi i wrandawiadau, a byddaf yn mynd i'r afael â hyn ymhellach ym Mhennod 9 (Prosesau Gwrandawiad). Gall oedi fod yr un mor niweidiol i ddiffynyddion ar fechnïaeth sydd yn aml yn wynebu'r amseroedd aros hiraf.

14. Mae oedi hefyd yn lleihau'r cymhelliant i ddiffynyddion gyflwyno pledion euog yn gynnar yn y broses. Er bod cyfran gyffredinol y diffynyddion sy'n pledio'n euog wedi aros yn sefydlog (ac eithrio cyfnod COVID-19), bu bron i gyfran y diffynyddion sy'n pledio'n euog i bob cyhuddiad yn y pedwerydd, pumed a chweched gwrandawiad (neu fwy) ddyblu o 12% yn 2019 i 22% yn 2024[52]. Mae hyn yn datgelu cylch adborth cadarnhaol pwerus lle mae cymhellion i gyflwyno ple euog cynnar yn lleihau yn y gobaith y bydd achwynwyr a thystion yn tynnu'n ôl, gan ymestyn hyd achosion a chynyddu'r tebygolrwydd y gall yr erlyniad gael ei hepgor[53].

15. Er bod oedi yn effeithio ar bob achos sy'n mynd drwy'r llysoedd, rwyf yn cydnabod yr heriau penodol y mae oedi yn eu hachosi ar gyfer achosion Troseddau Rhywiol a Thrais Domestig. Mae'r gyfradd ple euog cynnar[54] ar gyfer achosion treisio ym maes oedolion wedi bod yn is yn gyson na'r gyfradd gyffredinol ar gyfer pob trosedd gyda'i gilydd. Mae'r amser a gymerir o gyrraedd Llys y Goron i gwblhau hefyd yn hirach ar gyfer y troseddau hyn[55]. Yn ogystal, mae cyfradd uwch o ddiffynyddion ar fechnïaeth ar gyfer troseddau rhywiol nag ar gyfer troseddau eraill[56]. Mae'r ffactorau hyn yn cyfuno i gynhyrchu oedi sy'n arbennig o acíwt, gyda gwerth canolrif o 364 o ddiwrnodau o gyhuddo i gwblhau

51
52
53
54
55
56

yn Llys y Goron ar gyfer achosion treisio ym maes o oedolion o'i gymharu â 179 o ddiwrnodau ar draws pob achos trosedd yn Ch3 2025[57]. Bydd llawer o'r argymhellion yn yr Adolygiad hwn o fudd i achosion Troseddau Rhywiol a Thrais Domestig a, lle mae problemau arbennig o amlwg a gwahanol yn ymwneud ag effeithlonrwydd y llysoedd, byddaf yn gwneud rhai argymhellion penodol i achosion Troseddau Rhywiol a Thrais Domestig. Fodd bynnag, o ystyried ehangder ac amseriad yr Adolygiad hwn, nid wyf wedi gallu archwilio'r holl sbardunau penodol o oedi mewn achosion Troseddau Rhywiol a Thrais Domestig yn fanwl, ac rwyf yn cydnabod bod mwy o waith i'w wneud, gan adeiladu ar adroddiadau blaenorol[58]. Byddaf yn trafod hyn yn fanylach ym Mhennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach).

16. Mae'n amlwg, heb weithredu, y bydd y llwyth achosion agored a'i effeithiau ar ddiffynyddion, dioddefwyr a thystion yn parhau i dyfu'n gyflym yn y dyfodol. Mae rhagolygon Weinyddiaeth Gyfiawnder yn awgrymu erbyn hyn y bydd oddeutu 100,000 o achosion agored yn Llys y Goron erbyn mis Tachwedd 2027[59].

Cam 1 Diagnosis o'r Broblem

17. Mae'n hanfodol deall achosion yr argyfwng hwn er mwyn llunio ymateb effeithiol. Yn Adran I[60], Diagnosis o'r Broblem, nodais dri phrif achos i'r argyfwng:

    a. Tanfuddsoddiad mewn cyfiawnder troseddol dros nifer o flynyddoedd: Rhwng 2002/03 a 2025/26, ni chynyddodd gwariant dyddiol y Weinyddiaeth Gyfiawnder o gwbl mewn termau real tra bod cyfanswm y gwariant ar draws holl adrannau'r llywodraeth wedi cynyddu tua 40%. Y gostyngiadau mwyaf serth ar gyfer y Weinyddiaeth Gyfiawnder oedd rhwng 2007/08 a 2016/17 ar gyfer gwariant dyddiol (-33% mewn termau real) a rhwng 2007/08 a 2015/16 ar gyfer buddsoddiad cyfalaf, yn bennaf mewn llysoedd a charchardai (-69% mewn termau real)[61]. Ar ben hynny, mae dadansoddiad yr IFS yn

57
58
59
60
61

awgrymu y bydd gwariant mewn termau real yn parhau i fod yn sylweddol is na lefelau 2007/08 tan o leiaf 2028/29, tra bydd gwariant iechyd a gofal cymdeithasol yn parhau i dyfu'n gyflym, gan gymryd mwy a mwy o gyfanswm y gyllideb, fel y dangosir yn Ffig. 2.1[62]. Dilynodd GLlTEF raglen resymoli ar draws ei weithlu ac ystad, gan gynnwys gostyngiad o 22% yn ei weithlu cyffredinol rhwng 2010/11 a 2024/25[63] a gostyngiad o tua 40% yn nifer yr adeiladau llysoedd a thribiwnlysoedd dros gyfnod tebyg[64]. Gostyngodd gwariant cymorth cyfreithiol troseddol hefyd 42% mewn termau real rhwng 2005/06 a 2016/17[65]. Er bod peth o'r gostyngiad hwn mewn cyllid a chapasiti yn adlewyrchu'r gostyngiad mewn galw a llwythi achosion dros y cyfnod 2010 i 2019, profodd yn heriol i godi lefel yr allbynnau pan ddechreuodd y galw dyfu eto heb gapasiti sbâr. Er nad wyf yn cyflwyno dadansoddiad manwl yma, cafodd hyn ei waethygu ymhellach gan heriau ehangach o ran cyllid a gweithlu ar draws y system cyfiawnder troseddol, gan gynnwys yr heddlu a'r CPS.

62

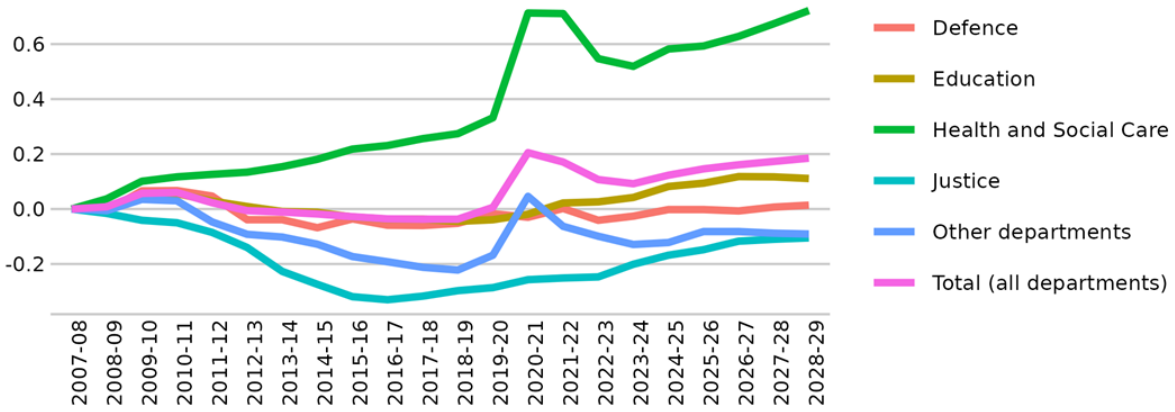
63

64

65

Figure 2.1

Relative day-to-day spending on justice vs other government departments

Source: Institute for Fiscal Studies

Note: Values denote the percentage change in real-terms RDEL excluding depreciation. 2023/24 to 2028/29 figures are as of the Spending Review 2025, adjusted for employer NICs changes, Machinery of Government changes, increased pension contributions (SCAPE), and budget cover transfers. Past lines are adjusted backwards using growth rates in past PESAs, apart from the 'Total' and 'other departments' lines which are adjusted backwards using the OBR's long-run series for public sector current expenditure (PSCE) in RDEL.

b. **Cymhlethdod cynyddol cyfraith a gweithdrefn droseddol**: Mae diwygiadau sy'n llywodraethu datgelu, pwerau'r heddlu ac ymchwiliadau a'r dull o drin tystiolaeth dioddefwyr a thystion bregus wedi creu mesurau diogelu angenrheidiol yn y broses. Mae datblygiadau technolegol a gwyddonol wedi creu adnoddau newydd ar gyfer canfod. Er bod y newidiadau hyn yn dderbyniol, maent hefyd wedi dod â beichiau ychwanegol yn yr amser a'r adnoddau sydd eu hangen i gynnal ymchwiliadau ac achosion llys. Mae achosion eraill yn cynnwys lledaeniad parhaus troseddau troseddol newydd, yn ogystal ag ehangu rheolau a chanllawiau gweithdrefnol hynod dechnegol.

c. **Effaith gyfunol llwythi achosion cynyddol ers 2019 a COVID-19 ac, i raddau llai, y gweithredu diwydiannol a ddaeth i law gan y Bar Troseddol**: gwaethygodd COVID-19 y twf yn y llwyth achosion agored trwy amharu ar waith arferol y llysoedd, gan gyfyngu'n ddifrifol ar eu capasiti i gynnal gwrandawiadau wyneb yn wyneb, yn enwedig treialon. Ers 2019, bu twf amlwg hefyd yn nifer yr achosion newydd sy'n dod i mewn i Llys y

Goron, gan wrthdroi tuedd ar i lawr rhwng 2010 a 2019[66]. Mae trais a throseddau rhywiol, sy'n cymryd mwy o amser ymchwilio ac amser y llys, hefyd yn cynrychioli cyfran llawer uwch o'r llwyth achosion. Er ei bod yn anodd bod yn fanwl gywir ynghylch achosion uniongyrchol y cynnydd, nid oes amheuaeth bod hyn, o leiaf yn rhannol, wedi'i lywio gan ffocws llywodraethau olynol ar fwy o blismona mewn ymateb i bryder cyhoeddus sylweddol am drosedd, ac yn enwedig troseddau cyllyll a thrais yn erbyn menywod a merched.

Diffinio Effeithlonrwydd

18. Fel y nodwyd eisoes, ar gyfer yr Adolygiad hwn, rwyf yn diffinio effeithlonrwydd fel: 'Y defnydd cymesur ac effeithiol o amser ac adnoddau i sicrhau paratoi buan a datrys achosion troseddol yn deg.'

19. Er bod llawer o themâu tebyg, mae hyn yn gwyro oddi wrth y ffocws ar arbed costau a gynhwyswyd yn fy Adolygiad yn 2015. Diffiniodd yr adolygiad hwnnw, a gafodd dasg wahanol, effeithlonrwydd fel yr angen i:

> ‘ddangos ffyrdd y gallai fod yn bosibl, yn gyson â buddiannau cyfiawnder, symleiddio datrysiad achosion troseddol, a thrwy hynny leihau cost achosion troseddol i bob corff cyhoeddus’[67].

Er y bydd sicrhau gwerth am arian i’r cyhoedd bob amser yn bwysig, mae’r gwahaniaeth hwn yn cydnabod pa mor frys yw’r argyfwng presennol sy’n gwaethygu. Dylid ailfuddsoddi arbedion y gellir eu gwneud yn gyflym drwy effeithlonrwydd tra bydd rhai argymhellion yn gofyn am fuddsoddiad ymlaen llaw er mwyn gwireddu buddion yn y dyfodol. Rhaid i nod pwysicaf effeithlonrwydd nawr fod i gyflymu datrys achosion a lleihau’r oedi ofnadwy y mae diffynyddion, dioddefwyr a thystion yn ei wynebu.

66

67

Canlyniadau

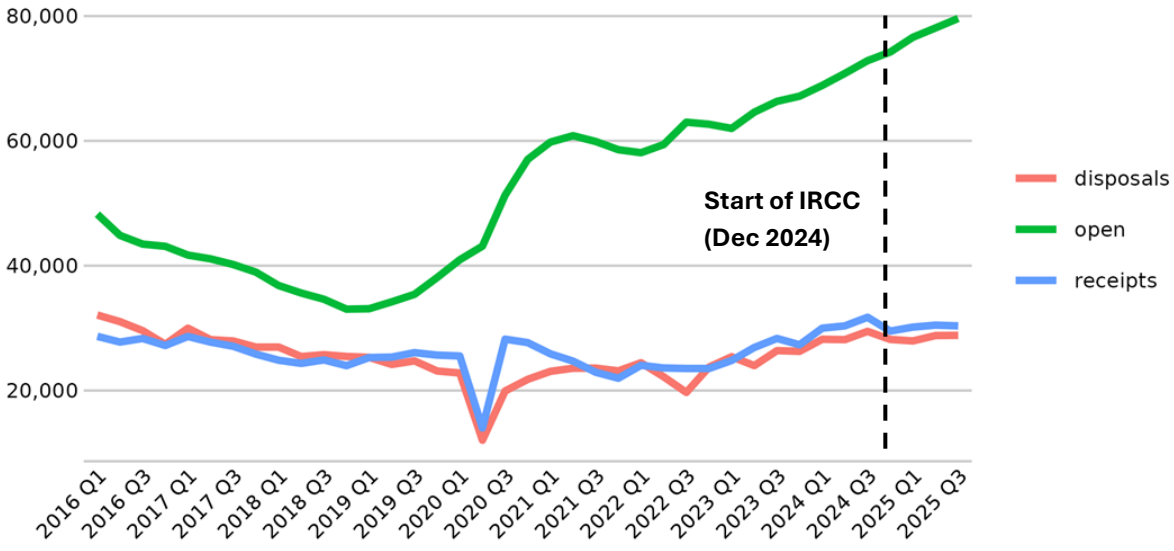
Llys y Goron

20. Fel y nodais uchod, mae'r llwyth achosion sydd heb eu datrys yn Llys y Goron yn parhau i dyfu (gweler Ffig. 2.2). Ym mis Medi 2025, roedd bron i 80,000 o achosion heb eu datrys yn Llys y Goron[68]. Mae hyn tua 5,000 yn fwy nag ym mis Rhagfyr 2024 pan ddechreuais yr Adolygiad hwn, a mwy na dwywaith y lefel ym mis Medi 2019 (tua 35,000). Bu cynnydd serth rhwng mis Rhagfyr 2019 a mis Rhagfyr 2020 (o tua 38,000 i tua 57,000), yn amlwg o ganlyniad i COVID-19. Fodd bynnag, ar ôl dweud hynny, rhwng mis Rhagfyr 2020 a mis Medi 2025, mae'r gyfradd twf gyfartalog yn y llwyth achosion agored wedi bod oddeutu 4,800 o achosion y flwyddyn[69]. Mae cyflymder y twf hwn yn llawer uwch na thueddiadau hanesyddol; roedd y twf cyfartalog tua 1,000 o achosion agored y flwyddyn rhwng 1990 a 2014[70].

Figure 2.2

Receipts, Disposals and Open Caseload in the Crown Court

2016 Q1 - 2025 Q3

Source: Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025

68

69

70

21. Ar yr un pryd, mae'n cymryd mwy o amser i achosion fynd drwy Lys y Goron. Rhwng Ch1[71] 2016 a Ch3 2025, cynyddodd hyd canolrifol yr amser a gymerwyd o'r trosedd i'w gwblhau ar gyfer pob trosedd o 45% (o 242 diwrnod i 350 diwrnod)[72]. Mae Ffigur 2.3 yn dangos dosbarthiadau o'r cyfnodau hyn yn ôl blwyddyn, gan wahaniaethu rhwng diffynyddion a oedd wedi pleidio'n ddieuog (oherwydd dyma'r achosion sy'n cymryd y mwyaf o amser) a'r rhai a oedd ar fechnïaeth (oherwydd bod achosion sy'n cynnwys carcharorion a gedwir ar remand yn y ddalfa fel arfer yn cael eu blaenoriaethu i fodloni terfynau amser statudol y ddalfa). Ar gyfer y diffynyddion 'eraill' (gan gynnwys y rhai a blediodd yn euog, a gedwir ar remand neu eu traddodi ar gyfer dedfryd o'r llysoedd ynadon), roedd y dosbarthiadau hyn yn eithaf sefydlog rhwng 2016 a 2019, ond wedi hynny cynyddodd amlder gwerthoedd mwy eithafol. Yn 2016, roedd yr 25% hiraf o amseroedd ar gyfer y grŵp 'arall' i gyd dros 430 diwrnod ond yn 2024 roeddent i gyd dros 686 diwrnod – cynnydd o 60%. Ar gyfer y grŵp 'dieuog ar fechnïaeth', mae hyd yn oed yr 25% byrraf o amseroedd yn cymryd mwy o amser (o dan 357 diwrnod yn 2016 i dan 638 diwrnod yn 2024 – cynnydd o 79%), ac mae'r 25% uchaf wedi cynyddu ymhellach fyth (gan ddechrau o dros 813 diwrnod yn 2016 i dros 1,669 diwrnod yn 2024 – cynnydd o 105%). Mae'r grŵp hwn, yn benodol, yn tynnu sylw at yr oedi cynyddol i gyfiawnder a'r duedd i gael mwy o amgylchiadau eithriadol ymhlith y gwaith mwyaf dwys o ran adnoddau a ymdrinnir yn y llysoedd troseddol.

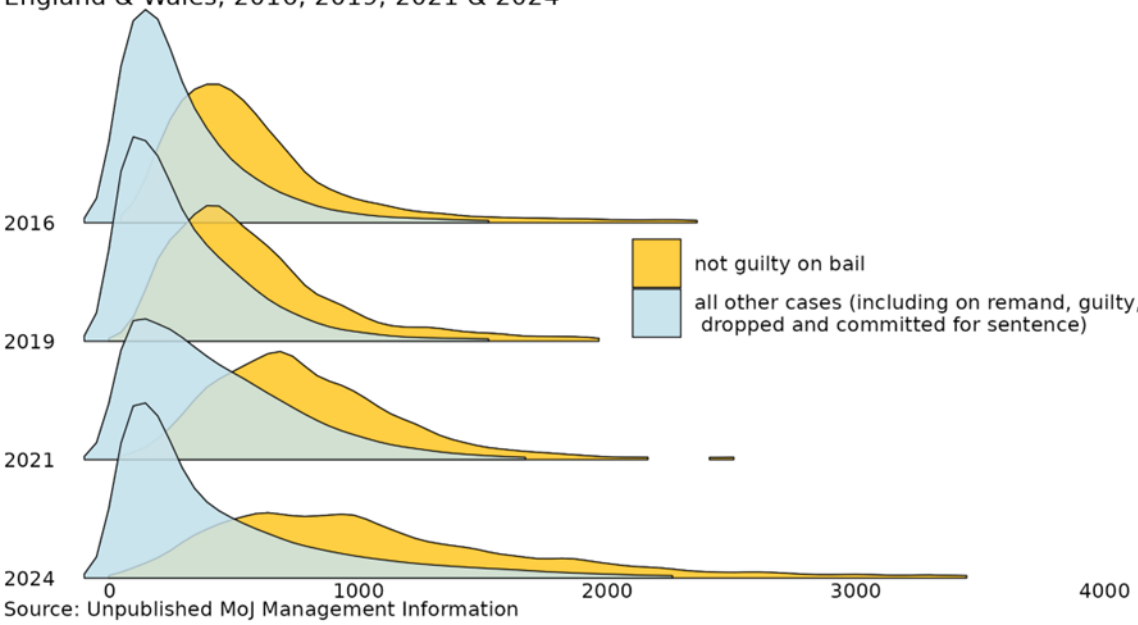
71

72

Figure 2.3

Days elapsed from offence to completion at Crown Court shown by disposal year

England & Wales, 2016, 2019, 2021 & 2024

Source: Unpublished MoJ Management Information

N.B. Distributions are illustrated as density plots, with height of curve indicating probability of a defendant completing at a given time elapsed. Area of each plot is standardised for easy visualisation and does not represent relative population size. To minimize the impact of outlying extreme cases, parts of each distribution representing less than 1% of height at maximum density are not shown; the distribution is therefore trimmed, removing <1% of observations. Defendants on appeal are not represented in this data.

22. Er mwyn mynd i'r afael â'r metrigau llwyth achosion ac amseroldeb hyn sy'n gwaethygu, mae'r llywodraeth wedi cynyddu nifer y diwrnodau eistedd sydd ar gael i'r llys flwyddyn ar ôl blwyddyn ers 2020. Mae Llys y Goron wedi cael dyraniad uchaf erioed o 111,250 o ddiwrnodau eistedd ar gyfer 2025/26[73]. Fel y gellir ei weld yn Ffig. 2.4, mae'r cynnydd hwn wedi arwain at gynnydd mewn datrysiadau dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf.

23. Gelwir y gymhareb ddatrysiadau fesul diwrnod eistedd yn gyfradd ddatrysiadau, a ddefnyddir yn aml fel mesur o effeithlonrwydd. Fel y gellir gweld yn Ffig. 2.4, bu gostyngiad yn y gyfraddau ddatrysiadau rhwng 2016 a 2022. O edrych ar gyfraddau ddatrysiadau cyffredinol (nifer y datrysiadau fesul diwrnod eistedd), ymddengys fod adferiad diweddar i lefelau effeithlonrwydd cyn COVID-19, ond mae hyn yn cuddio gwahaniaethau sylfaenol yn y mathau o achosion y mae'r llys yn dod i ben â nhw. Mae'r gyfradd ddatrysiadau yn trin pob math o ddatrysiad yn

73

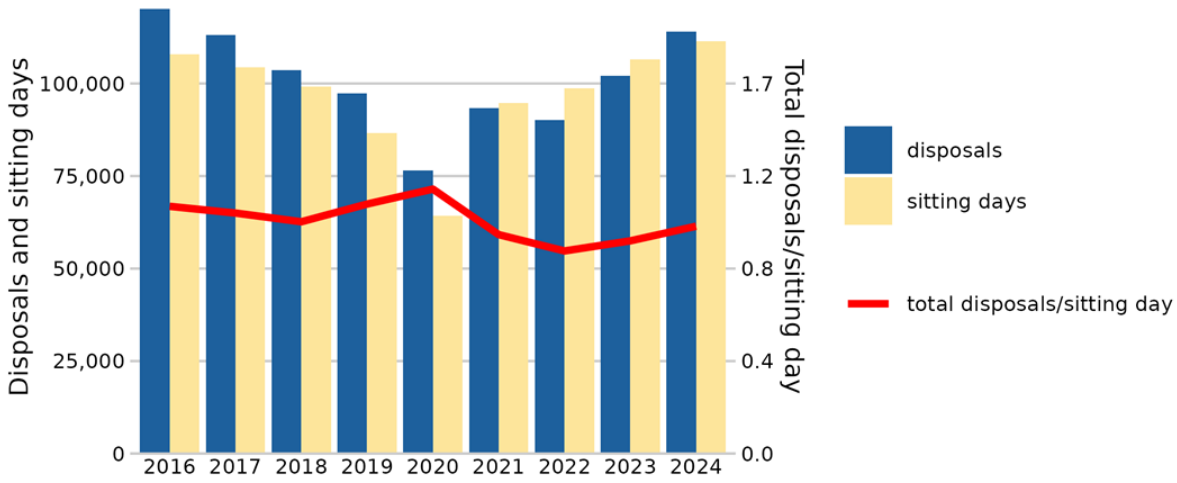
gyfartal, gan anwybyddu'r gwahaniaeth enfawr yn amser ac adnoddau'r llys sydd eu hangen ar gyfer gwahanol fathau o ddatrysiad. Mae Ffigur 2.5 yn rhannu cyfansoddiad y datrysiadau yn ôl math o ddatrysiad. Wrth wneud hyn, mae'n amlwg bod cyfran gymharol uwch o gyfanswm y datrysiadau yn y blynyddoedd diwethaf yn fathau o achosion sy'n gofyn am lai o amser ac adnoddau cymharol. Er enghraifft, mae datrysiadau wedi'u cyflwyno ar gyfer dedfrydu (sy'n gofyn am adnoddau llys cymharol fach) wedi cynyddu'n sylweddol fel cyfran o gyfanswm y datrysiadau (yn 2024 roeddent yn cyfrif am 38%, cynnydd o 13 pwynt canran ers 2016), tra bod y datrysiadau treial ple euog a phle dieuog (sy'n gofyn am fwy o amser ac adnoddau cymharol) wedi gostwng (wyth pwynt canran a phedwar pwynt canran yn y drefn honno). Yn ogystal, mae canran yr achosion treial sy'n cael eu datrys trwy gael eu gadael, h.y. achosion 'wedi'u gollwng' (hynny yw, wedi'u terfynu gan yr erlyniad, a all ddigwydd am amrywiaeth o resymau), hefyd wedi cynyddu'n sylweddol. Er bod canran y gymysgedd achosion wedi cynyddu dim ond tri phwynt canran, oherwydd sylfaen isel, mae hyn mewn gwirionedd yn cyfateb i gynnydd o 50% yn nifer yr achosion a ollyngwyd[74]. Yn bendant, nid yw hyn yn arwydd o effeithlonrwydd ac mae pob un o'r achosion a ollyngwyd hyn yn cynrychioli gwastrafft amser a threuliau.

74

Figure 2.4

Total disposals, total sitting days and disposal rate at Crown Court by year

England and Wales, 2016-2024

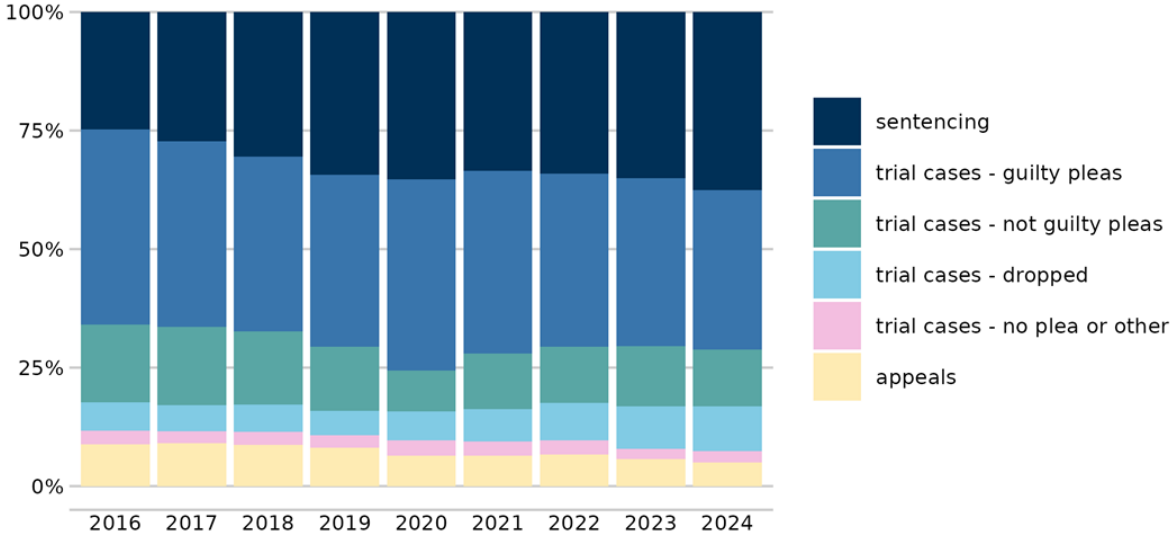
N.B. Disposal rate is total disposals/total sitting days and is depicted in red with right-hand axis corresponding. Left-hand axis shows number of disposals and sitting days.

Sources: HMCTS MI March 2025, Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025

Figure 2.5

Annual disposals as percentage of total by disposal type at Crown Court

England and Wales, 2016-2024

Sources: Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025

Llysoedd Ynadon

24. Fel y dangosir yn Ffig. 2.6 isod, cyrhaeddodd llwyth achosion agored llysoedd yr ynadon ei anterth yn ystod COVID-19 ac ers hynny mae wedi bod yn codi yn ôl i'r lefel uchel hon, gyda thua 373,000 o achosion troseddol agored o Ch3 2025, o'i gymharu â thua 215,000 yn Ch3 2019 (cynnydd o 74%)[75]. Er bod hwn yn nifer uchel o'i gymharu â Llys y Goron, dylid ei ystyried hefyd yng nghyd-destun y llwyth gwaith uchel y mae llysoedd yr ynadon yn ei reoli; dim ond gwerth derbyniadau un chwarter y mae'r llwyth achosion agored yn ei gynrychioli (mewn cyferbyniad, mae'r llwyth achosion agored yn Llys y Goron yn cynrychioli dros hanner blwyddyn o dderbyniadau ar gyfer y llys hwnnw). Bydd yr argymhellion yn Rhan I i gadw mwy o achosion yn llysoedd yr ynadon, er eu bod yn hanfodol i leddfu'r pwysau ar Lys y Goron, hefyd yn ychwanegu at gyfaint a chymhlethdod cyffredinol y llwyth gwaith ar lysoedd yr ynadon[76]. Mae'n debygol y bydd y rhagdybiaeth i ohirio dedfrydau byr yn y Bil Dedfrydu 2025, a fydd yn debygol o gynyddu nifer yr achosion o dorri amodau y mae'r llys yn delio â nhw, hefyd yn cynyddu'r pwysau[77]. Felly, bydd effeithlonrwydd a chapasiti ychwanegol yn gynhwysion hanfodol ar gyfer ei gynaliadwyedd.

75

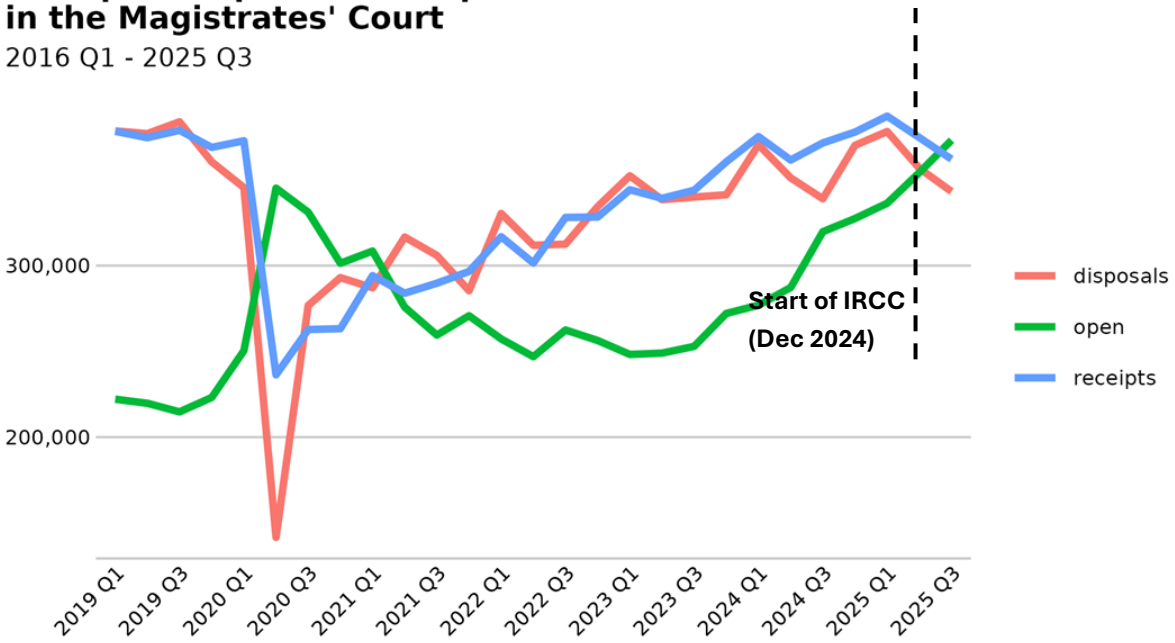
76

77

Figure 2.6

Receipts, Disposals and Open Caseload in the Magistrates' Court

2016 Q1 - 2025 Q3

Source: Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025

25. Mae'n cymryd mwy o amser i lysoedd ynadon ddatblygu achosion a'u datrys, er bod hyd yr amser hwnnw'n dal yn fyr mewn termau absoliwt. Yn wir, rhwng 2016 a 2024 cynyddodd yr amser cyfartalog (cymedr) o'r rhestru cyntaf i gwblhau achosion troseddol a ddaeth i ben yn llysoedd yr ynadon 35%, o 18 diwrnod i 24 diwrnod[78]. Mae hyd cyfartalog (cymedr) o'r dechrau i'r diwedd (o'r trosedd yn cael ei chyflawni i'r adeg cwblhau) achosion troseddol a ddaeth i ben yn llysoedd yr ynadon hefyd wedi cynyddu tua 23% o 160 diwrnod i 196 diwrnod.

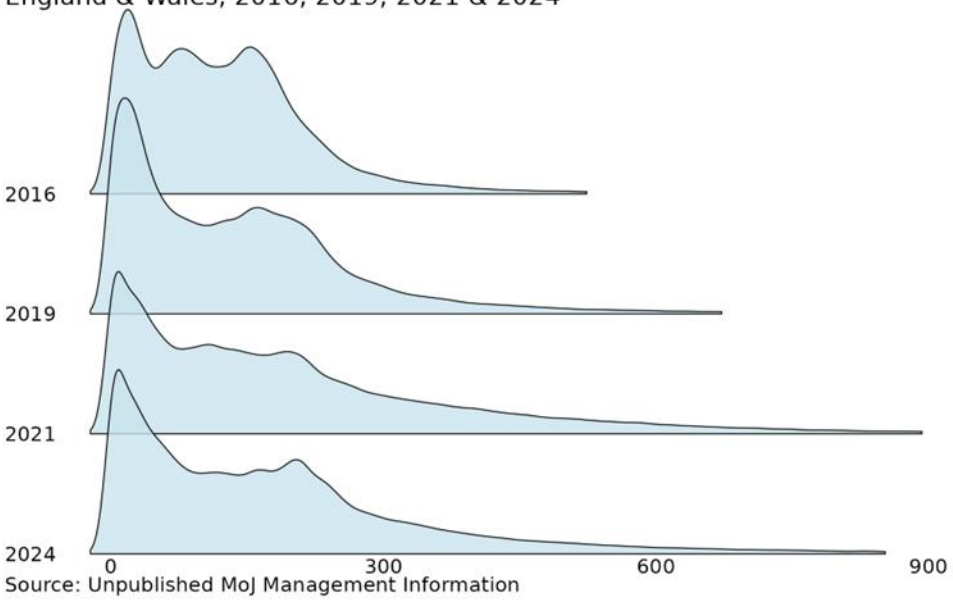
26. Fel y dangosir yn Ffig. 2.7, mae'r garfan o achosion hiraf yn mynd yn hirach fyth. Yn 2016, roedd hyd pob un o'r 25% hiraf o achosion dros 175 o ddyddiau. Yn 2024, roedd pob un ohonynt dros 248 o ddyddiau. Roedd y duedd hon ar ei gwaethaf yn 2020 a 2021, ond nid yw wedi gwella i lefelau cyn COVID-19 wedi hynny.

78

Figure 2.7

Days elapsed from offence to completion at magistrates' court shown by disposal year

England & Wales, 2016, 2019, 2021 & 2024

Source: Unpublished MoJ Management Information

N.B. Distributions are illustrated as density plots, with height of curve indicating probability of a defendant completing at a given time elapsed. Area of each plot is standardised for easy visualisation and does not represent relative population size. To minimize the impact of outlying extreme cases, parts of each distribution representing less than 1% of height at maximum density are not shown; the distribution is therefore trimmed, removing <1% of observations. Defendants processed by Single Justice Procedure or committed to Crown Court are not represented in this data.

27. Oherwydd natur y gwaith yn y llysoedd ynadon, a llai o ddata helaeth sydd ar gael ar y llysoedd ynadon, nid oes mesur cyson sy'n gymharol â'r 'gyfradd ddatrysiadau' yn Llys y Goron[79]. O ganlyniad, edrychaf yma ar dderbyniadau a datrysiadau cyffredinol yn y llysoedd ynadon a mesur eang o ddatrysiadau fesul sesiwn wedi'u rhannu rhwng y Weithdrefn Un Ynad (SJP) a rhai nad ydynt yn rhai SJP (gweler Atodiad E (Atodiad Technegol) yn cynnwys golwg fanylach ar ddatrysiadau fesul sesiwn yn y llysoedd ynadon)[80].

28. Mae Ffigur 2.8 yn dangos derbyniadau a datrysiadau yn llysoedd ynadon wedi'u rhannu yn achosion SJP ac achosion nad ydynt yn rhai SJP. Cyflwynwyd yr SJP i lysoedd ynadon yn 2015 ac mae'n caniatáu i'r troseddau lleiaf difrifol (e.e. osgoi talu am drwydded teledu, mân droseddau traffig) gael eu treialu gan un ynad a chynghorydd cyfreithiol heb wrandawiad llys llawn os yw'r diffynnydd yn pledio'n

7979

80

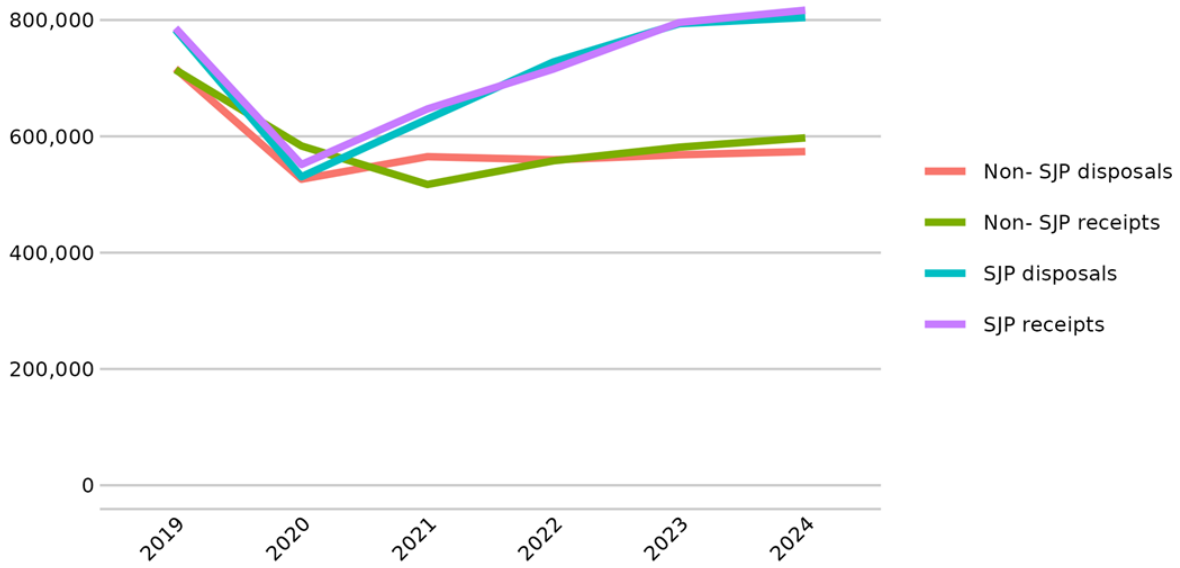
euog drwy'r post neu'n methu ag ymateb i'r hysbysiad[81]. Mae'r mwyafrif o achosion yn llysoedd ynadon bellach yn cael eu trin trwy'r SJP. Yn 2024, gwnaed tua 841,000 o ddatrysiadau o dan yr SJP (59% o'r holl achosion), o'i gymharu â thua 590,000 o ddatrysiadau nad ydynt yn rhai SJP[82]. Mae ynadon yn gallu datrys llawer mwy o achosion SJP mewn sesiwn benodol nag achosion nad ydynt yn rhai SJP: mae'r wybodaeth reoli ddiweddaraf gan GLlTEF yn awgrymu bod ynadon wedi datrys tua 25 i 30 o achosion SJP fesul sesiwn yn 2024/25 o'i gymharu â thua phedwar datrysiad fesul sesiwn ar gyfer achosion nad ydynt yn rhai SJP[83]. Dim ond yn hyblyg y gellir amnewid achosion SJP i mewn i sesiynau nad ydynt yn rhai SJP lle mae'n rhaid canslo'r sesiynau nad ydynt yn rhai SJP, hynny neu eu gorffen yn gynnar. Er bod mwy o achosion yn mynd trwy'r llwybr SJP cyflymach hwn, mae hyd cyfartalog achosion o'r trosedd i'w gwblhau a'r rhestru cyntaf i'w gwblhau wedi cynyddu o hyd (fel y nodwyd uchod), gan fod gwaith mwy cymhleth yn y llysoedd ynadon yn parhau i gymryd mwy o amser.

29. Er ei bod yn amlwg bod y Weithdrefn Un Ynad wedi gwella'r effeithlonrwydd y gall llysoedd ynadon ddelio ag achosion, mae tegwch, cymesuredd a thryloywder rhai erlyniadau o dan y Weithdrefn Un Ynad yn fater o ddadlau ac ymgynghori ar hyn o bryd[84]. Fel rhan o adolygiad i wella goruchwyliaeth a safonau erlynwyr preifat, cynhaliodd y llywodraeth ymgynghoriad yn 2025 i wella'r mesurau diogelu yn y broses Weithdrefn Gyfiawnder Sengl i sicrhau defnydd priodol gan bob erlynydd. Rwy'n cefnogi ymdrechion i wella mesurau diogelu ar gyfer diffynyddion, yn enwedig cynigion y llywodraeth i gyflwyno cod ymarfer cyffredin ar gyfer erlynwyr preifat a sefydlu trefn arolygu fel ffordd o wella tryloywder y Weithdrefn Un Ynad, ynghyd â sicrhau bod lliniaru yn cael ei ystyried. Cytunaf â datganiad y Gweinidog yn Rhagair y papur ymgynghori: 'Er bod y Weithdrefn Un Ynad yn hanfodol i sicrhau bod achosion yn cael eu gwrando yn gyflym yn y llysoedd ynadon, rhaid i brosesau amserol beidio â bod ar draul tegwch[85].'

81
82
83
84
85

Figure 2.8

SJP and non-SJP receipts and disposals in the Magistrates' court

Source: Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025

Costau GLlTEF fesul Datrysiad

30. Rwy'n ymwybodol o'r gost fesul datrysiad wrth ddeall effeithlonrwydd o fewn GLlTEF, felly rwy'n ystyried y rhain isod. Mae fy nadansoddiad yn cwmpasu'r gost i GLlTEF ar gyfer y farnwriaeth, staff a gwariant dyddiol arall sy'n gysylltiedig â'r llys fesul datrysiad, ond mae'n eithrio costau a dynnir gan asiantaethau cyfiawnder troseddol ehangach fel yr heddlu, CPS a chymorth cyfreithiol i gefnogi gweithrediad y llysoedd troseddol. Ar ben hynny, mae cost fesul datrysiad yn cynrychioli cyfartaledd crai sy'n cwmpasu pob math o achosion a all gymryd gwahanol gyfnodau o amser. Er bod gwella effeithlonrwydd yn gyffredinol yn nod gyffredinol bwysig i'r system, rwyf yn glir, er mwyn cyflawni'r effeithlonrwydd hwnnw, bydd angen gwariant ychwanegol yn y tymor byr ar lawer o argymhellion yn yr Adolygiad hwn (fel buddsoddi mewn technoleg well) er mwyn cyflawni enillion effeithlonrwydd mwy (gan gynnwys effeithlonrwydd cost) yn y tymor hwy.

Llys y Goron

31. Yn ystod y cyfnod 2016/17 i 2022/23, roedd costau real fesul datrysiad [86] yn Llys y Goron yn tueddu i godi o tua £2,300 i tua £2,900, sy'n dangos defnydd llai cynhyrchiol o adnoddau ariannol, gan dybio bod pob peth arall yn gyfartal. Mae'n debygol bod hyn oherwydd cyfuniad o ffactorau, ac mae rhai ohonynt yn ymwneud ag effeithlonrwydd, ond mae eraill yn ymwneud â newidiadau ehangach sy'n effeithio ar gost Llys y Goron. Mae'r ffactorau hyn yn debygol o gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i:

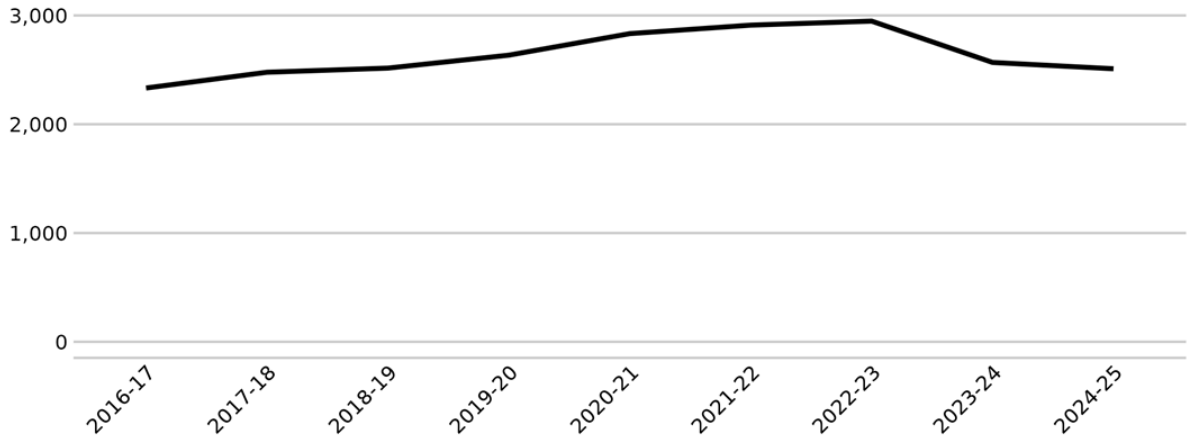
    a. datrysiadau yn dirywio rhwng 2016 a 2020 (yn enwedig yn ystod y cyfnod yr effeithiwyd arno gan COVID-19); a
    b. cynnydd yng nghost amser barnwrol i bwrs y cyhoedd, a ysgogir i raddau helaeth gan dwf yng nghost a chwmpas pensiynau barnwrol[87]. Yn 2011/12, roedd cyfraniadau pensiwn GLlTEF yn cynrychioli 16% o gyfanswm bil cyflog y farnwriaeth ac erbyn 2024/25 roedd hyn wedi codi i 34%[88]. Bu cynnydd hefyd yng nghyflog y farnwriaeth a delir fesul ffi yn dilyn ymgyfreitha ar sut y pennir ffioedd, yn aml ar sail gwahaniaethu yn erbyn gweithwyr rhan-amser[89].

32. Yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf, mae costau Llys y Goron fesul penderfyniad wedi dechrau gostwng (tua £2,500 yn 2024/25) ond maent yn dal i fod yn uwch na lefelau 2016/17 (gweler Ffig. 2.9). Wrth edrych ar y ffactorau sylfaenol, mae cyfanswm y costau wedi aros yn weddol sefydlog ac mae'r gostyngiad hwn yn cael ei lywio'n bennaf gan gynnydd mewn penderfyniadau dros y ddwy flynedd ariannol ddiwethaf.

86
87
88
89

Figure 2.9

Crown Court cost per disposal, 2016/17 to 2024/25 (real 2024/25 prices)

Source: IRCC analysis of Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025 and unpublished HMCTS finance data. Note: Cost per disposal includes staff, judicial and 'other' costs. Other costs include court costs (e.g. Juror costs), IT & telecommunications costs, staff and judicial non-pay costs, printing and postages costs, and other miscellaneous spend. Notably, 'other costs' exclude costs recharged to the Legal Aid Agency to be paid from central funds, including intermediaries, transcription costs, and translation and interpreters. Cost per disposal also exclude estates/maintenance costs and HMCTS income.

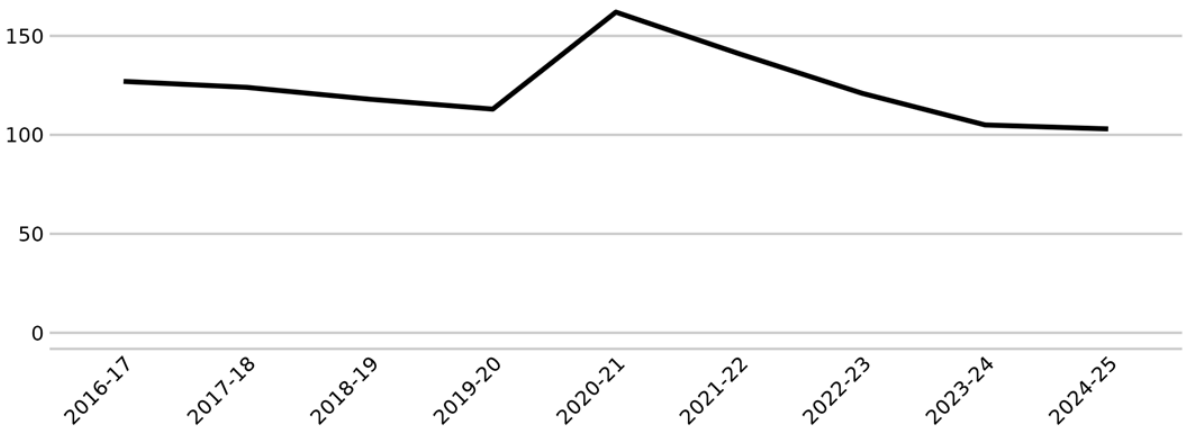
Llysoedd ynadon

33. Mae Ffigur 2.10 yn dangos sut mae penderfyniad nodweddiadol yn y llysoedd ynadon yn defnyddio llawer llai o adnoddau ariannol, gyda'r cost real ar gyfartaledd fesul penderfyniad[90] oddeutu £100 yn 2024/25. Ymhellach, cododd y metrig hwn yn 2020/21 oherwydd effaith COVID-19 ac ers hynny mae wedi gostwng, a hynny oherwydd costau sy'n lleihau a mwy o benderfyniadau (gan gynnwys nifer cynyddol o benderfyniadau SJP). Fodd bynnag, mae achosion yn y llysoedd ynadon yn amlwg yn wahanol iawn i achosion yn Llys y Goron, y dylid eu hystyried wrth gymharu rhwng y ddwy awdurdodaeth.

90

Figure 2.10

Unit cost of disposals in the Magistrates' courts, 2019/20 to 2024/25 (real 2024/25 prices)

Source: IRCC analysis of Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025 and unpublished HMCTS finance data. Note: Cost per disposal includes staff, judicial and 'other' costs. Other costs include court costs, IT & telecommunications costs, staff and judicial non-pay costs, printing and postages costs, and other miscellaneous spend. Notably, 'other costs' exclude costs recharged to the Legal Aid Agency to be paid from central funds, including intermediaries, transcription costs, and translation and interpreters. Cost per disposal also excludes estates/maintenance costs and HMCTS income.

Metrigau Effeithlonrwydd

34. O ystyried y darlun hwn o ganlyniadau sy'n gwaethygu, yn enwedig ar gyfer achosion sydd eisoes yn cymryd amser hir, mae'n hanfodol felly ystyried achosion aneffeithlonrwydd cynyddol. Mae'r gyfradd ddatrysiadau yn fesur cyffredin o effeithlonrwydd, ac amlinellais uchod lefel is y gyfradd achosion penderfynu yn Llys y Goron o'i chymharu â pherfformiad hanesyddol. Er mwyn dadansoddi ymhellach y ffactorau cyfrannol y tu ôl i'r duedd hon, gellir rhannu'r gyfradd ddatrysiadau yn gyfuniad o ddau fetrig allweddol o effeithlonrwydd: faint o amser y mae Llys y Goron yn ei dreulio fesul diwrnod eistedd yn gwrandawiadau achosion a faint o amser gwrandawiad sydd ei angen i gloi achos. Ynghyd â'r ddau fetrig allweddol hyn o effeithlonrwydd, mae hefyd yn hanfodol bod gan lys ddigon o gapasiti diwrnodau eistedd. Bydd y tri metrig hyn (amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd, amser gwrandawiad fesul achos a chapasiti diwrnodau eistedd) yn sail i'm dadansoddiad o effeithlonrwydd drwy gydol yr Adolygiad hwn. Dyma ffocws y mapio ar ddiwedd pob pennod sy'n ceisio rhoi delwedd o effaith arfaethedig yr argymhellion ar y metrigau allweddol hyn.

Dyma hefyd ffocws Atodiad E (Atodiad Technegol) sy'n edrych ar effaith gwella'r metrigau hyn ar y llwyth achosion agored yn Llys y Goron a'r llysoedd ynadon. Af ymlaen yn awr i ystyried pob un o'r rhain yn eu tro.

Amser Gwrandawiad fesul Diwrnod Eistedd

35. Amser y gwrandawiad fesul diwrnod eistedd yw'r metrig allweddol cyntaf o effeithlonrwydd. Mae'n mesur cyfanswm yr amser fesul diwrnod yn Llys y Goron a dreulir yn weithredol yn gwrando ar dreialon a materion eraill sy'n ymwneud ag achosion gan gynnwys gwrandawiadau rhagarweiniol a dedfrydu[91]. Mae hwn yn fesur pwysig gan ei fod yn adlewyrchu i ba raddau y mae llysoedd yn gwneud y mwyaf o'r capasiti sydd ar gael. Nid yw'n cyfrif am unrhyw amser cyn y gwrandawiad, rhwng na phan fydd gwrandawiadau wedi gorffen pan fo'r ystafell llys yn cael ei defnyddio, er enghraifft pan fydd y llys yn aros i ddiffynnydd gyrraedd neu yn ystod y broses o ddewis rheithgor. Dylid nodi y gellir defnyddio amser rhwng gwrandawiadau hefyd yn ddefnyddiol i ddelio â thasgau gweinyddol a rheoli achosion.

36. Y 'diwrnod eistedd' yw'r arian y mae'r Weinyddiaeth Gyfiawnder yn ei ddefnyddio i alluogi Llys y Goron i eistedd am nifer penodol o ddiwrnodau y flwyddyn. Tybir bod diwrnod eistedd fel arfer tua phum awr o hyd, fel arfer yn dechrau rhwng 10.00 a 10.30 ac yn gorffen rhwng 16.00 a 16.30, gyda seibiant am awr ginio rhwng sesiwn bore a sesiwn prynhawn[92]. Yr amseriadau hyn yw'r patrwm safonol, ond gall llysoedd amrywio amser dechrau diwrnod eistedd, ac maent yn gwneud hynny. Er bod oriau eistedd yn fetrig bwysig i'w olrhain, nid yw hyn yn golygu nad yw amser a dreulir heb eistedd yn gynhyrchiol. Mae'n bwysig cynnal y cydbwysedd cywir rhwng oriau eistedd ac oriau gwaith lle nad yw'n eistedd i sicrhau bod barnwyr a staff yn gallu cynnal gwaith gweinyddol a rheoli achosion hanfodol i gefnogi gwrandawiadau effeithiol. Mae hyn yn cynnwys 'gwaith blwch' barnwrol (gwaith papur ar achosion gan gynnwys ysgrifennu dyfarniadau neu grynodeb), paratoi ar gyfer gwrandawiadau a darllen ffeiliau tystiolaeth a delio â

91

92

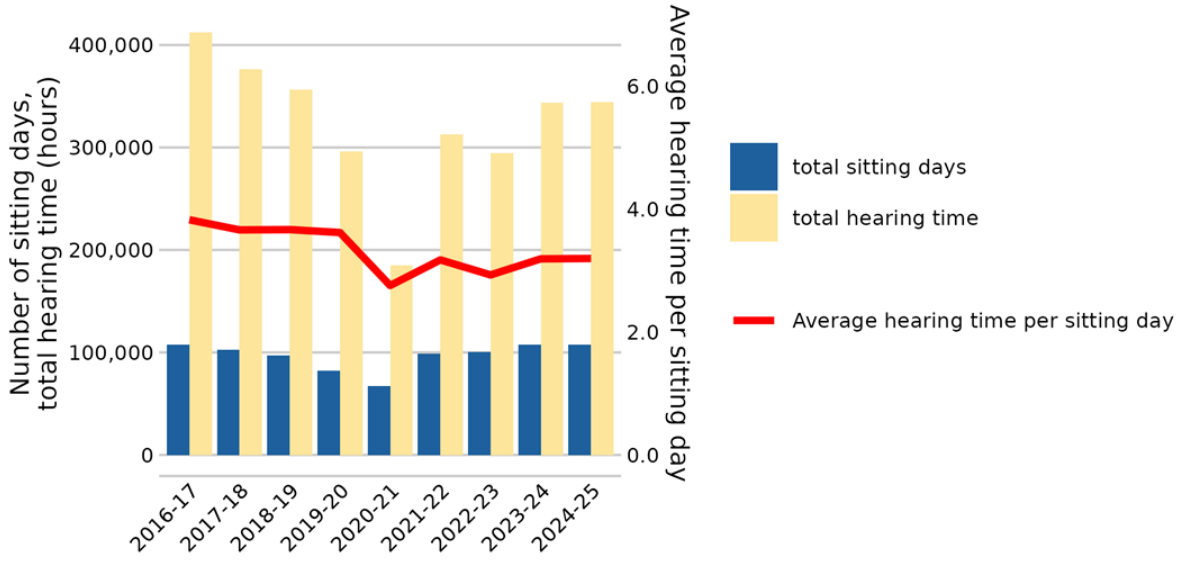
cheisiadau a gohebiaeth gan y partïon. Er bod oriau gwaith llys safonol rhwng 09.00 a 17.00, gall barnwyr a staff y llys hefyd weithio y tu allan i'r oriau hyn.

37. Ar hyn o bryd, amser gwrandawiad cyfartalog cenedlaethol fesul diwrnodau eistedd yw 3 awr a 14 munud (3.24 awr) fesul diwrnodau eistedd[93]. Hynny yw, o'r pum awr o amser sydd ar gael ar gyfer gwrando achosion rhwng 10.00–10.30 a 16.00–16.30, yr amser cyfartalog a ddefnyddir ar gyfer gwrandawiadau achosion ar hyn o bryd yw 3 awr a 14 munud.

38. Er gwaethaf gwaith caled GLlTEF ac asiantaethau cyfiawnder troseddol eraill i restru a gwrando mwy o achosion, mae Llys y Goron yn treulio llawer llai o amser yn gwrando achosion fesul diwrnod eistedd wedi'i ariannu nag yn y gorffennol. Fel y dangosir yn Ffig. 2.11, gostyngodd amser gwrandawiad blynyddol cyfartalog fesul diwrnod eistedd 16% rhwng 2016/17 a 2024/25, gostyngiad o oddeutu 3.8 i 3.2 awr[94]. Canlyniad uniongyrchol y dirywiad hwn yw colli capasiti i bob pwrpas.

Figure 2.11

Sitting days, total hearing time and average hearing time (for disposed cases) per sitting day, 2016/17 to 2024/25

Source: Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025, HMCTS Management Information: March 2025

93

94

39. Mae'r achosion sy'n sail i gynhyrchiant llai parthed diwrnodau eistedd Llys y Goron yn gymhleth ond, fel y byddaf yn ei archwilio drwy gydol yr Adolygiad hwn, maent yn deillio o ystod eang o ffactorau rhyng-gysylltiedig a thraws-systemol sy'n arwain at amser a gollwyd a allai fod wedi'i dreulio yn dod ag achosion i ben. Gall hyn fod oherwydd oedi cyn i wrandawiadau ddechrau (e.e. drwy gyflwyno diffynyddion o'r carchar yn hwyr) neu wrandawiadau'n cael eu canslo'n gyfan gwbl ar y funud olaf (e.e. drwy ddiffyg argaeledd cyfieithydd). Byddaf yn archwilio'r materion hyn yn fwy manwl drwy gydol yr Adolygiad hwn.

40. Mae'r cynnydd mewn treialon aneffeithiol yn ysgogiad allweddol i amser llys a wastreffir. Mae data effeithiolrwydd treialon yn ystyried lefelau treialon effeithiol, treialon chwâl, treialon aneffeithiol a threialon a ddad-restrwyd, a ddiffinnir fel:

    a. Treial effeithiol yw treial sy'n mynd rhagddo yn ôl y drefn ar y diwrnod a drefnwyd yn y llys.

    b. Nid yw treial chwâl yn mynd rhagddo oherwydd bod y diffynnydd wedi cynnig ple euog derbyniol neu nid yw'r erlyniad wedi cynnig unrhyw dystiolaeth yn erbyn y diffynnydd fel bod y diffynnydd wedi'i gael yn ddieuog. Mae hyn yn gadarnhaol mewn rhai ffyrdd gan fod yr achos wedi'i ddatrys, ond mewn achosion lle nad oedd yr erlyniad wedi cynnig unrhyw dystiolaeth mae'n golygu bod cost ymchwilio, erlyn, paratoi achos ac amddiffyniad (heb sôn am amser y llys a'r farnwriaeth) wedi'i wastraffu[95].

    c. Ni all treial aneffeithiol fynd rhagddo fel y trefnwyd ac mae'n cael ei ail-drefnu ar ddiwrnod y treial. Mae hyn yn wahanol i dreial a ddad-restrwyd sy'n cael ei ail-drefnu ymlaen llaw, ond gall hyn ddigwydd unrhyw bryd hyd at y diwrnod cyn y treial. Er bod treial a ddad-restrwyd yn debygol o gael llai o effaith negyddol ar gapasiti'r llys na threial aneffeithiol, gan fod mwy o gwmpas i fwrw ymlaen ag achos arall yn lle hynny, mae'r ddau yn golygu

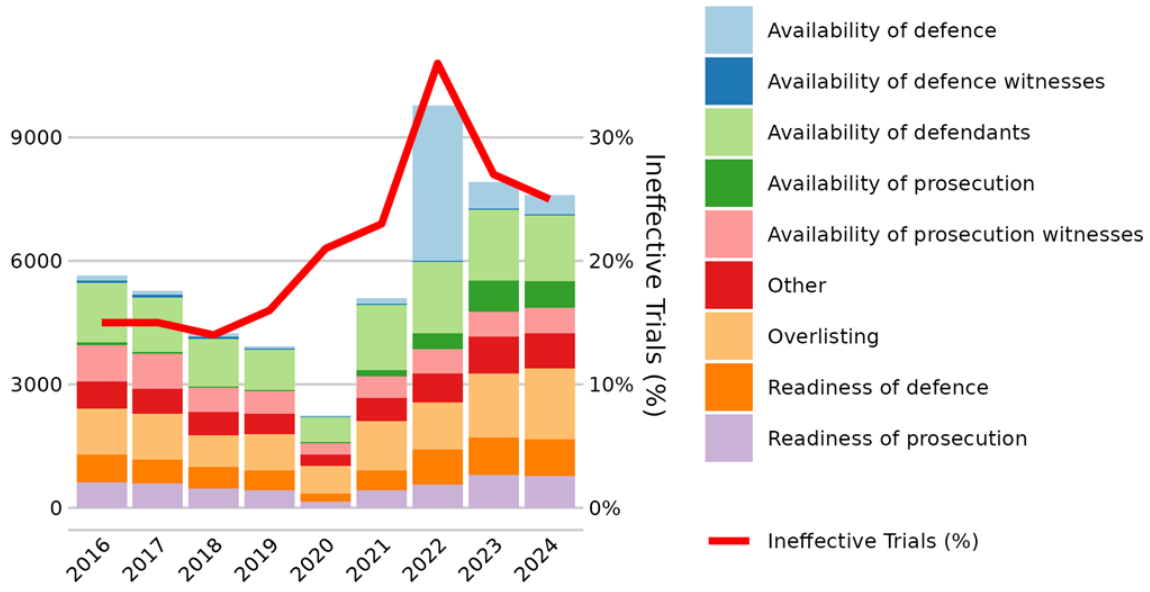
95

oedi i ddiffynyddion, dioddefwyr, tystion a chyfiawnder a gallant olygu bod amser y llys wedi'i wastraffu.

41. Mae Llys y Goron wedi gweld cyfran lai o dreialon effeithiol yn y blynyddoedd diwethaf, o 51% yn 2016 i 44% yn 2024, a chynnydd yng nghyfran y treialon aneffeithiol o 15% i 25% dros yr un cyfnod, fel y dangosir yn Ffig. 2.12 isod[96]. Y prif reswm dros gael treialon aneffeithiol i raddau helaeth yw'r ffaith nad oedd yr amddiffyniad/erlyniad yn barod (h.y. methiannau wrth baratoi achos), dioddefwyr/tystion/diffynyddion ddim ar gael a gor-restru[97]. Yn 2022, cododd y mater o ddiffyg cwnsel yn sydyn oherwydd gweithredu diwydiannol Cymdeithas y Bar Troseddol. Yn dilyn hyn, mae wedi sefydlogi ar lefel is, er ei fod yn dal i fod yn llawer uwch na thueddiadau blaenorol. Byddaf yn cyfeirio at dreialon aneffeithiol ymhellach drwy gydol yr adroddiad hwn.

Figure 2.12

Crown Court ineffective trials as a percentage of the total, and reasons for ineffective trials

Source: Criminal Court Statistics Quarterly, July to September 2025

96

97

42. Mae nifer y treialon a ddad-restrwyd yn Llys y Goron hefyd wedi cynyddu'n sylweddol uwchlaw lefelau cyn COVID-19. Rhwng 2016 a 2019, gostyngodd nifer y treialon a ddad-restrwyd o 15,000 i 13,000, ond cododd i 18,000 yn 2024[98]. Fel y dywedais, gall treialon gael eu dad-restru am amrywiaeth o resymau, gan gynnwys ple euog hwyr, yr erlyniad yn gollwng yr achos, a diffyg parodrwydd achos neu ddiffyg cyfranogwyr allweddol. Yn ffodus, gall y llysoedd restru achosion amgen yn aml yn dilyn treial a ddad-restrwyd, felly nid yw'r amser bob amser yn cael ei wastraffu. Fodd bynnag, ar wahân i'r tarfu ar ddioddefwyr, tystion a diffynyddion, mae treialon a ddad-restrwyd yn achosi tarfu, gan gynnwys cymhlethu rhestru a'i gwneud yn anos i asiantaethau eraill ar draws y system gynllunio ymlaen llaw. Mae'r risg o darfu yn cael ei leihau po fwyaf o rybudd a roddir. Yn y flwyddyn hyd at fis Hydref 2025, dad-restrwyd 27% o dreialon a ddad-restrwyd yn Llys y Goron rhwng un a phum niwrnod cyn eu treial amserlennol[99].

43. Mae treialon aneffeithiol yn broblem hefyd yn y llysoedd ynadon. Gostyngodd cyfran y treialon effeithiol yn y llysoedd ynadon o 47% i 41% rhwng 2016 a 2024, tra bod y gyfradd treialon aneffeithiol wedi cynyddu o 15% i 22%[100]. Mae'r rhesymau dros dreialon aneffeithiol yn debyg i'r rhai yn Llys y Goron, er bod cyfraddau ychydig yn uwch o 'ddiffyg parodrwydd yr erlyniad a'r amddiffyniad'. Mae nifer y treialon a ddad-restrwyd wedi bod yn dilyn tuedd hanesyddol ar i lawr, ac eto mae cyfran sylweddol uwch o'r rhain yn cael eu dad-restru'n hwyrach nag yn Llys y Goron, gyda 46% o fewn pum niwrnod i'w dyddiad penodedig a 17% arall chwech i ddeg niwrnod ymlaen llaw (fel ym mis Medi 2025)[101].

44. Y prif rewm dros dreialon aneffeithiol a threialon a ddad-restrwyd yw bod miloedd o dreialon bob blwyddyn yn methu â mynd rhagddynt ar y dyddiad y cânt eu rhestru i ddechrau. Mewn system gymhleth, mae rhywfaint o fethiant o'r fath i'w ddisgwyl, ac ni ellir dileu treialon aneffeithiol byth. Rwyf hefyd yn cydnabod

98
99
100
101

bod yr oedi yn fach iawn mewn llawer o achosion, fel pan ellir ail-restru treialon aneffeithiol yn gyflym, ond nid yw hyn bob amser yn wir a weithiau mae amser llys yn cael ei wastraffu. Mae'r ansicrwydd ynghylch a fydd treial yn effeithiol hefyd yn golygu bod yn rhaid i lysoedd 'gor-restru' achosion (h.y. rhestru mwy o achosion nag y gellid eu gwrando yn yr amser sydd ar gael ar y sail y bydd rhai achosion yn cael eu tynnu oddi ar y rhestr) er mwyn gwneud y defnydd mwyaf o'r capasiti barnwrol ac ystafelloedd llys sydd ar gael. Mae hyn yn golygu, os na fydd yr achos a gynlluniwyd yn mynd rhagddo, bod achos arall yn barod i'w wrando. Er y gall hyn fod yn ffordd effeithiol o wneud y mwyaf o gapasiti (ac atal y llys rhag aros yn wag os yw diffynnydd yn pledio'n euog yn annisgwyl), gall gor-restru achosi wastraffu'r amser paratoi ar gyfer y treialon hynny na wrandewir ar y diwrnod ac a wneir yn aneffeithiol, ac mae'n gwneud hynny. Ar y cyfan, mae treialon aneffeithiol yn ffynhonnell sylweddol o waith gwastraffus. Mae treialon aneffeithiol, lle nad oes gwaith arall yn barod i'r llys ei wrando, yn debygol o fod yn gyfrifol, o leiaf yn rhannol, am y gostyngiad yn amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd a nodir uchod.

45. Nid treialon aneffeithiol yw'r unig achos o wastraffu amser y llys. Mae gwrandawiadau nad ydynt yn rhan o dreialon, megis gwrandawiadau rhagarweiniol neu ddedfrydu, hefyd yn methu oherwydd diffyg paratoi neu brosesau gweinyddol[102]. Bu newidiadau hefyd ym mhatrwm gwrandawiadau yn Llys y Goron, gyda mwy o wrandawiadau byrrach. Gall y rhain arwain at fwy o fylchau mewn rhestrau llys rhwng gwrandawiadau, gan leihau'r amser cynhyrchiol cyffredinol. Dengys Ffigur 2.13 fod cyfanswm nifer y gwrandawiadau[103] yn Llys y Goron wedi cynyddu oddeutu 8% rhwng 2016/17 a 2024/25 (wrth i ddiwrnodau eistedd gynyddu), o oddeutu 393,000 i oddeutu 426,000, tra bod yr amser cyfartalog (cymedrig) fesul gwrandawiad wedi gostwng gan gyfran fwy, sef 24%, o 1.1 awr i 0.8 awr[104].

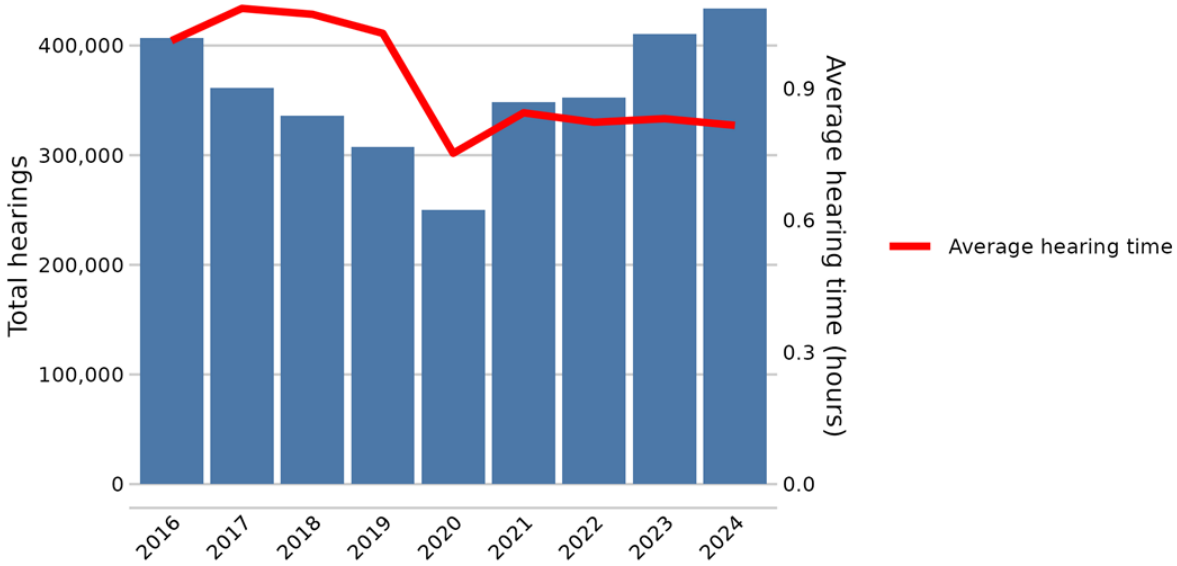
102

103

104

Figure 2.13

Total number of hearings and average hearing time, 2016 to 2024

Source: Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025

46. Fel y nodaf ym Mhennod 7 (Paratoi ar gyfer y Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli Achosion yn Barhaus), mae'n debygol bod hyn yn cael ei lywio'n rhannol gan gynnydd mewn gwrandawiadau rhagarweiniol. Dylwn egluro nad yw cynnydd mewn gwrandawiadau byrrach ar ei ben ei hun yn ddangosydd o aneffeithlonrwydd ac y gellid ei ddehongli'n groes i hynny mewn amgylchiadau eraill. Fodd bynnag, mae'n ymddangos bod hon yn esboniad llai tebygol yng nghyd-destun y llwyth achosion agored cynyddol ac oedi wrth restru a chwblhau treialon.

47. Mae'r gostyngiad cyffredinol yn amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd yn ddangosydd pwysig o effeithlonrwydd sy'n dirywio ac o'r ffactorau system-eang sy'n ei achosi, a thrwy gydol yr Adolygiad hwn byddaf yn gwneud argymhellion gyda'r nod o fynd i'r afael â'r achosion sy'n sail i'r dirywiad hwn.

48. Er mwyn deall maint yr her, mae fy nhîm wedi cynnal dadansoddiad o amrywiol senarios gan gynnwys dadansoddiad 'pwynt troi', sy'n cymryd y system fel y

mae'n gweithio ar hyn o bryd fel llinell sylfaen ac yna'n cyfrifo lefel y newid sydd ei angen yn y metrig amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd i weld y llwyth achosion agored yn dechrau lleihau o fewn pum mlynedd. Mae'n werth nodi na ddylid ystyried gweld gostyngiad o 2030/31 ymlaen fel canlyniad 'da' i'r llysoedd troseddol – byddai hyn yn dal i olygu cynnydd yn y llwyth achosion cyffredinol tan y pwynt hwnnw. Ni ddyluniwyd y dadansoddiad hwn i fesur effaith argymhellion unigol, ond i ddangos y cynnydd y gellid ei wneud trwy well effeithlonrwydd, a maint yr her o ran clirio'r llwyth achosion sydd heb ei ddatrys ar hyn o bryd.

49. Yn Llys y Goron, pe bai pob metrig arall yn aros ar eu lefelau tybiedig presennol (e.e. y nifer o ddiwrnodau eistedd a ddyrannwyd a'r amser cyfartalog y mae'n ei gymryd i wrando ar achos), byddai angen i amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd gynyddu 42 munud yn fwy na lefelau presennol, gan gyrraedd 3 awr a 58 munud erbyn 2030/31 i'r system gyflawni trobwynt o fewn pum mlynedd a chynnal dirywiad yn y llwyth achosion agored. Yn y system bresennol, mae cyrraedd amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd o 3 awr a 58 munud yn hynod o optimistaidd, ac mae'n uwch na'r lefelau uchaf hanesyddol (gweler Ffig. 2.11). Er bod y metrig yn agos at y lefel hon yn 2016, roedd y llwyth achosion agored yn llawer is, ac nid oedd ymddygiadau a oedd yn arwydd o hyn a phwysau system ehangach mor gyffredin. Am ragor o fanylion am y dadansoddiad hwn, gweler Atodiad E (Atodiad Technegol).

50. Yn llysoedd yr ynadon, oherwydd y ffordd y mae sesiynau'n cael eu rhestru a'u hadrodd, nid yw'n bosibl olrhain metrig amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd, er, fel yr amlinellwyd uchod, mae data'n dangos cynnydd yn y gyfradd treialon aneffeithiol. Yn lle hynny, mae dadansoddiad trobwynt wedi'i gynnal gan ddefnyddio 'datrysiadau fesul diwrnod eistedd', sy'n gyfwerth ag amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd ac yn cael ei lywio ganddo, yn ogystal ag amser gwrandawiad fesul achos, y byddaf yn ei archwilio isod. Mae dadansoddiad trobwynt yn dangos y gallai cynyddu cyfraddau ddatrysiadau nad ydynt yn rhai SJP tua 13% neu gyfraddau datrysiadau SJP 300% weld y llwyth achosion agored yn cyrraedd trobwynt o fewn pum mlynedd, ond mae cyrraedd

pob un o'r lefelau hyn, unwaith eto, ymhell uwchlaw uchafswm hanesyddol hysbys y metrigau.

51. Yn y ddau senario hyn, yr hyn sy'n amlwg yw bod gwella'r amser gwrandawiad fesul dyddiad eistedd (neu, yn llysoedd ynadon, datrysiad fesul dyddiad eistedd) yn rhan hanfodol o fynd i'r afael â'r llwyth achosion agored gan y gall lywio newidiadau sylweddol yn y llwyth achosion a ragwelir. Fodd bynnag, hyd yn oed pe bai gwelliant uchelgeisiol iawn, ni allai ond atal graddfa'r argyfwng rhag gwaethygu yn hytrach na llywio gwelliannau sylweddol i'r llwyth achosion agored, a dyna pam yr wyf yn dadlau bod angen cyfuno'r dull hwn â diwygiad strwythurol mwy radical i weld gwelliant yn y perfformiad.

52. Awgrymwyd i mi y gellid cyflawni gwelliannau digonol yn y llwyth achosion drwy ymestyn hyd y diwrnodau eistedd. Nid wyf yn credu bod hyn yn ddatrysiad hyfyw oherwydd yr effeithiau anochel ar rannau eraill o'r system. Byddai'n lleihau'r amser sydd ar gael i farnwyr a chyfreithwyr wneud gwaith hanfodol y tu allan i'r llys. Bydd lleihau'r amser hwnnw'n cael effeithiau negyddol ar ansawdd y paratoi, y gweinyddu a'r rheoli achos. Byddai hefyd angen ymestyn oriau gweithredu'r llys, nad yw'n gynaliadwy heb adnoddau ychwanegol ar draws y system cyfiawnder troseddol, yn enwedig ymhlith staff y llys, y farnwriaeth a thimau'r erlyniad a'r amddiffyniad, yn ogystal â charchardai, y gwasanaeth prawf ac asiantaethau eraill. Fel y dangosais uchod, mae'r llysoedd yn eistedd am nifer uwch o ddyddiau nag erioed o'r blaen, ond mae'r cyfraddau ddatrysiadau yn arafu y tu ôl i linellau sylfaen blaenorol oherwydd effeithiau cyfun aneffeithlonrwydd ar draws y system. Mae amser llys yn adnodd gwerthfawr a'r flaenoriaeth rhaid iddi fod i wneud gwell defnydd o oriau eistedd y llys sydd ar gael a chynyddu effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y prosesau paratoi a gwrandawiad er mwyn lleihau'r angen am ohiriadau. Fodd bynnag, rwyf hefyd wedi fy argyhoeddi gan gyfleoedd i wneud mwy o ddefnydd o oriau gwaith safonol y llys y tu allan i'r diwrnod eistedd llys traddodiadol (rhwng 10.00 a 10.30 a 16.00 i 16.30) i drefnu mathau penodol o wrandawiadau, a thrafodaf hynny ym Mhennod 8 (Cymryd Rhan o Bell).

53. Bu ymdrechion diweddar i dreialu oriau eistedd estynedig a ddangosodd ganlyniadau cymysg ac na fabwysiadwyd yn barhaol. Yn ystod COVID-19, treialodd chwe Llys y Goron y broses o eistedd am ddwy sesiwn hir y diwrnod o 09.00–13.00 ac yna 14.00–16.00 (Oriau Gweithredu Covid) a chymharwyd y canlyniadau â llysoedd a oedd yn gweithredu oriau safonol. Canfuwyd bod y llysoedd oriau estynedig yn effeithiol wrth ddatrys mwy o achosion na llysoedd oriau safonol. Fodd bynnag, canfuwyd hefyd bod y llysoedd oriau eistedd estynedig yn gwneud llai o ddefnydd effeithlon o amser barnwyr gan fod angen dwywaith nifer y diwrnodau eistedd barnwrol arnynt i weithredu, tra hefyd yn tueddu i restru llai o achosion cymhleth ar gyfer y llysoedd hynny. Roedd pwysau cynyddol hefyd ar staff GLlTEF i gyflawni'r oriau eistedd ychwanegol ac argymhellwyd y byddai angen staff ychwanegol i fwrw ymlaen â hyn[105]. Profodd cynllun peilot arall yn 2021 oriau eistedd tebyg ond dim ond awdurdodaethau sifil yr oedd yn ei gynnwys. Canfuwyd bod yr effeithiau ar effeithlonrwydd defnydd y llys yn ogystal â chyflymder, cost ac ansawdd wrth gyflawni cyfiawnder yn niwtral gydag effeithiau negyddol ar fywydau gwaith barnwyr, staff y llys a chyfreithwyr. Felly, argymhellodd y gwerthusiad y byddai angen adnoddau barnwrol a staff ychwanegol i gyflwyno'r dull hwn ymhellach, yn debyg i beilot Oriau Gweithredu Covid uchod. Fodd bynnag, adroddodd y peilot hwn hefyd am effeithiau cadarnhaol ar foddhad y cyhoedd a mynediad at gyfiawnder[106].

Amser Gwrandawiad fesul Achos

54. Troaf yn awr i edrych ar yr ail fetrig effeithlonrwydd a ddefnyddiwyd drwy gydol yr Adolygiad – amser gwrandawiad fesul achos. Diffinnir hyn fel cyfanswm amser gwrandawiad gweithredol yn Llys y Goron sy'n gysylltiedig â phob achos, gan gynnwys gwrandawiadau rhagarweiniol, prif wrandawiadau a gwrandawiadau lle rhoddir dedfryd i ddiffynnydd. Mae hyn yn wahanol i'r mesur amseroldeb trosedd i gwblhau uchod (sy'n cynnwys yr amser rhwng unrhyw wrandawiadau neu dreialon).

105

106

55. Mae Ffigur 2.14 yn dangos yr amser gwrandawiad cyfartalog fesul achos yn ôl gwahanol fathau o achosion. Mae hyn yn dangos bod yr amser gwrandawiad cyffredinol fesul achos yn Llys y Goron wedi gostwng mewn gwirionedd o 3.6 awr i 3.3 awr rhwng 2016 a 2024[107]. Fodd bynnag, wrth edrych ar yr amser gwrandawiad cyfartalog yn ôl ple neu fath o achos, mae'n amlwg bod amseroedd gwrandawiad cyfartalog wedi cynyddu ar gyfer pob math o ddatrysiad heblaw am 'wedi'i ollwng'. Mae hyn yn arbennig o wir ar gyfer achosion treial a dderbynnir gan Llys y Goron gyda'r amser gwrandawiad cyfartalog ar gyfer achosion ple euog a phle dieuog yn cynyddu o 1.5 awr i 1.9 awr a 14.9 i 16.7 awr yn y drefn honno rhwng 2016 a 2024[108]. Felly, mae'n debygol bod y gostyngiad cyffredinol a welwyd wedi'i lywio gan y newid yn y cymysgedd o ddatrysiadau gyda'r llys yn mynd trwy gymharol fwy o waith sy'n llai dwys o ran amser ac adnoddau. Fel y dangoswyd yn gynharach yn y bennod hon, bu newid tuag at ymrwymiadau ar gyfer dedfrydu ac achosion a ollyngwyd, gyda chymharol lai o achosion ple euog a phle dieuog yn cael eu datrys mewn blwyddyn benodol. Fodd bynnag, er bod newid wedi bod yng nghyfansoddiad y datrysiad, mae cyfran gwaith treialon mwy cymhleth yn y llwyth achosion agored wedi aros yn sefydlog.

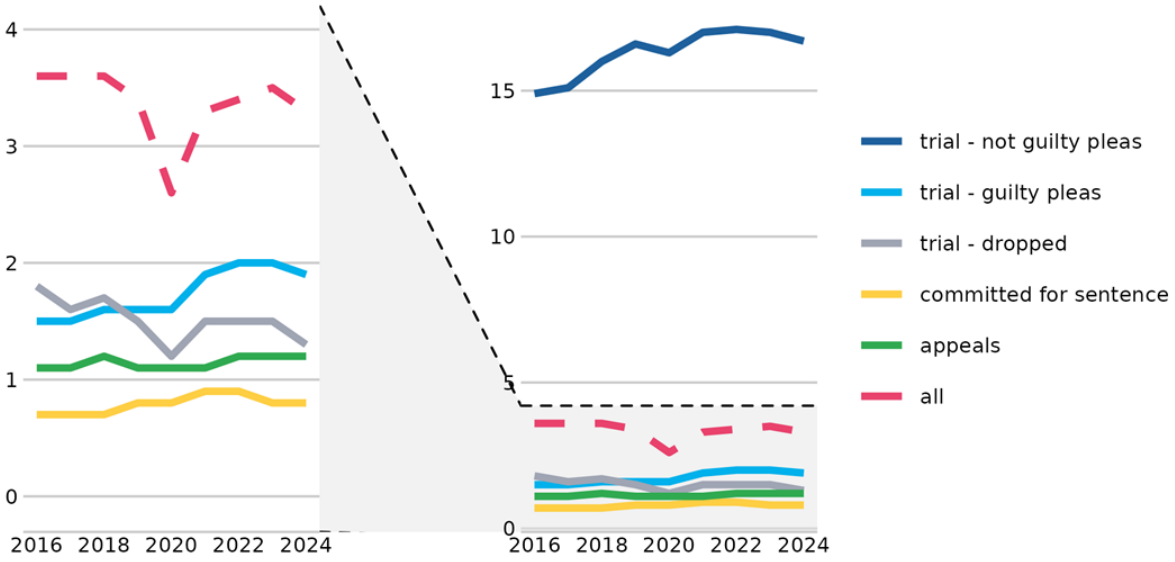
107

108

Figure 2.14

Mean hearing time per case, by disposal type in the Crown Court

England & Wales, 2016-2024
Zoomed view on the right for hearing times less than 5 hours

Source: Criminal courts statistics quarterly, July to September 2025

56. Er mwyn dangos yn gliriach faint yn fwy o amser gwrandawiad sydd ei angen ar gyfer achosion treial, cynigiaf gymhariaeth hanesyddol o gyfnod cyn i Lys y Goron ddod i fodolaeth yn llawn. Yn ôl 'Adroddiad y Comisiwn Brenhinol' ym 1967, cymerai achosion treial troseddol 'a wrthwynebwyd' yn y 'llysoedd uwch' 6.3 awr ar gyfartaledd. Hyd yn oed achosion treial 'cymhleth' yn yr Old Bailey, a oedd yn cynnwys mwy nag un unigolyn neu fwy nag un cyhuddiad, dim ond 13.8 awr a gymerai ar gyfartaledd[109]. Mewn cyferbyniad, fel y tynnais sylw ato yn fy Niagnosis o Broblemau Rhan I, yn 2024 roedd yr amser gwrandawiad ar gyfartaledd mewn achosion difrifol (troseddau ditiadwy yn unig) lle roedd ple dieuog wedi'i gofnodi yn fwy na 22 awr[110]. Hyd yn oed mewn achosion lle mae'r diffynnydd yn pledio'n euog, mae achosion bellach yn cymryd llawer mwy o amser. Yn ôl yr adroddiad, ym 1967 cymerai achosion treial 'diwrthwynebiad' yn y 'llysoedd uwch' 0.6 awr ar gyfartaledd[111]. Mewn cymhariaeth, yn 2024 ar gyfer

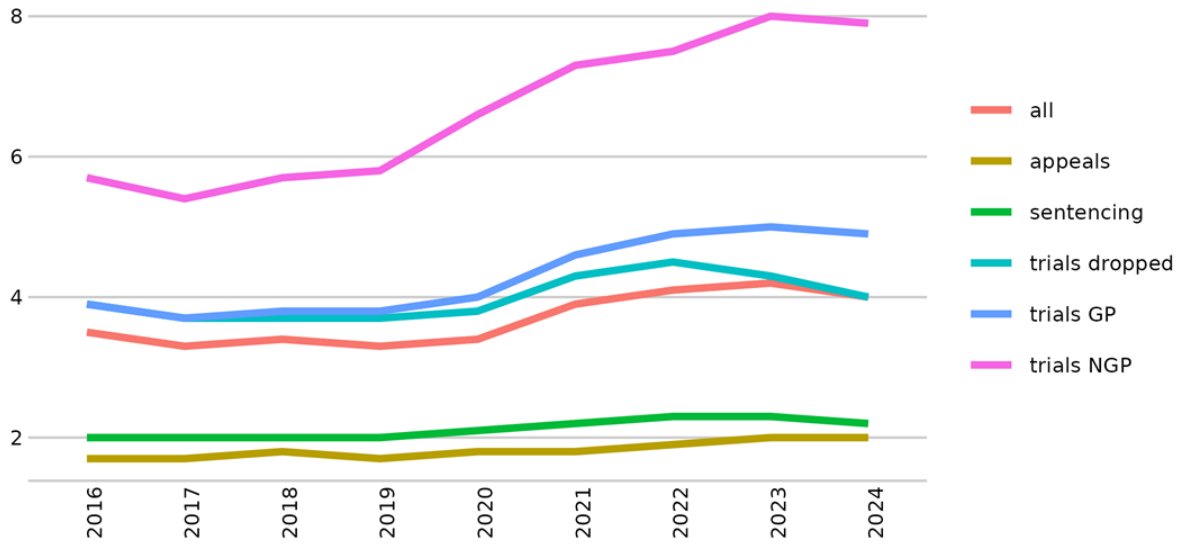
109
110
111

pob treial (achosion neillffordd a ditiadwy yn unig) lle mae'r diffynnydd wedi cofnodi ple euog, roedd y hyd cyfartalog yn 1.9 awr[112].

57. Ar yr un pryd ag y mae amser gwrandawiad ar gyfer y rhan fwyaf o fathau o achosion wedi bod yn cynyddu, mae achosion fel arfer yn gofyn am nifer fwy o wrandawiadau. Yn wir, mae Ffig. 2.15 yn dangos, dros y cyfnod 2016 i 2024, bod nifer cyfartalog y gwrandawiadau fesul achos wedi cynyddu o 3.5 i 4.0[113]. Mae hyn yn cael ei lywio gan achosion ple euog a phle dieuog fel ei gilydd. Ar gyfer y cyntaf, cynyddodd nifer cyfartalog y gwrandawiadau o 3.9 i 4.9 dros yr un cyfnod. Ar gyfer yr olaf, cynyddodd o 5.7 i 7.9[114], sy'n dangos y gallai llawer o achosion ple dieuog fod wedi cymryd hyd at wyth gwrandawiad neu fwy i ddod i ben.

Figure 2.15

Average number of hearings per case in the Crown Court, 2016 to 2024

Source: Criminal Court Statistics Quarterly: July to September 2025

58. Mae'r cynnydd yng nghyfanswm nifer y gwrandawiadau yn adlewyrchu, yn rhannol, yr angen cynyddol am wrandawiadau rhagarweiniol ychwanegol rhwng

112

113

114

PTPH a threial wrth i achosion gymryd mwy o amser i ddod i ben yn Llys y Goron. Mae pledion euog yn ddiweddarach hefyd yn rhoi pwysau ar nifer y gwrandawiadau, fel y mae'r angen am wrandawiadau estyiniad ychwanegol i Derfyn Amser y Ddalfa a achosir gan y boblogaeth gynyddol ar remand.

59. Mae dadl ehangach am gymhlethdod newidiol y cymysgedd o achosion y mae Llys y Goron yn delio ag ef a'i berthynas ag effeithlonrwydd. Ym mhennod Diagnosis o'r Broblem o Ran I, cyflwynais Gyfradd Ddatrysiadau wedi'i Addasu y Weinyddiaeth Gyfiawnder ar gyfer Llys y Goron a ddangosodd ostyngiad amlwg yn y Gyfradd Ddatrysiadau wedi'i Addasu ar ôl 2019[115]. Mae'r mesur hwn yn cymharu cyfradd ddatrysiadau wirioneddol y llys â chyfradd ddisgwyliedig o ystyried cyfran y datrysiadau gyda phleon dieuog, gan ddefnyddio pledion dieuog fel procsi ar gyfer cymhlethdod i bob pwrpas. Ar y cyfan, awgrymodd y mesur hwn ostyngiad mewn effeithlonrwydd sylfaenol ers 2019, gyda rhywfaint o adferiad diweddar, er na ellir diystyru esboniadau ychwanegol yn bendant. Yn ei ddadansoddiad ar gynhyrchiant Llys y Goron, defnyddiodd yr IFS amser gwrandawiad cyfartalog ar gyfer pob grŵp troseddol i gynrychioli cymhlethdod achos a daeth i gasgliad gwrthgyferbyniol. Yn ôl y mesur hwn, mae datrysiadau wedi cynyddu mewn cymhlethdod ar ôl COVID-19 ac, ar ôl addasu ar gyfer y cymhlethdod hwn, roedd cyfraddau ddatrysiadau wedi adfer i lefelau cyn COVID-19 erbyn diwedd 2024[116]. Byddai hyn yn awgrymu bod effeithlonrwydd y llys wedi dychwelyd o'r dirywiad ar ôl COVID-19, ac mae gwahaniaethau mewn perfformiad yn adlewyrchu newidiadau i gymysgedd achosion sy'n dod i mewn. Yn fwy diweddar, mae'r Sefydliad Llywodraeth hefyd wedi archwilio cymhlethdod achosion, gan ymgorffori amser gwrandawiad cyfartalog grŵp troseddol a math o achos yn ei gyfrifiadau. Canfu'r dadansoddiad hwn fod cymhlethdod derbyniadau wedi aros yn gymharol gyson o 2016 i 2024 tra bod cymhlethdod datrysiadau wedi gostwng, gan awgrymu bod llysoedd yn ymddangos i fod yn blaenoriaethu delio ag achosion mwy syml[117]. Mae'r adroddiad hwn yn cytuno'n

115

116

117

fwy â fy nhrafodaeth o gynnydd camarweiniol mewn cyfraddau datrysiadau a drafodwyd uchod ac yn awgrymu bod cynhyrchiant y llys mewn cyflwr gwaeth nag y byddai mesurau blaenllaw yn ei awgrymu, gydag achosion mwy cymhleth yn cael eu datrys ar gyfraddau arafach fyth.

60. Nid yw data amser gwrandawiad cyfatebol fesul achos ar gael ar gyfer llysoedd ynadon. Fel yr amlinellwyd uchod, mae cyfran gynyddol o'r gwaith yn cael ei wneud drwy'r SJP, sy'n llawer cyflymach na phrosesau nad ydynt yn rhai SJP ac fe'i defnyddir i ddelio ag achosion mwy syml. Fodd bynnag, bydd fy argymhellion ym Rhan I o'r Adolygiad hwn, os cânt eu gweithredu, yn cynyddu faint o achosion mwy cymhleth sy'n cael eu trin gan yr ynadon.

61. Derbyniaf, mewn rhai achosion, y gall cynyddu'r amser a dreulir yn gwrando ar achos fod yn ganlyniad angenrheidiol i newidiadau i'r system, er enghraifft gwelliannau yn y ffordd y mae dioddefwyr a thystion yn gallu cymryd rhan neu oherwydd cynnydd yng nghymhlethdod y troseddau y bernir eu bod wedi'u cyflawni neu natur y dystiolaeth a ddefnyddir. Fodd bynnag, mae'n rhaid osgoi ymestyn amser gwrandawiad yn ddiangen a, lle bo hynny'n bosibl, dylid symleiddio prosesau heb beryglu tegwch, er enghraifft trwy wneud defnydd gwell o dechnoleg i gefnogi tasgau gweinyddol. Felly, rwy'n gwneud argymhellion drwy gydol yr Adolygiad hwn gyda'r nod o leihau'r metrig hwn.

62. Mae dadansoddiad trobwynt wedi'i gynnal hefyd o amgylch y metrig effeithlonrwydd allweddol hwn, i gyfrifo lefel y newid sydd ei angen yn amser gwrandawiad fesul achos i weld y llwyth achosion agored yn dechrau lleihau o fewn pum mlynedd[118]. Yn Llys y Goron, os byddai pob metrig arall gan gynnwys diwrnodau eistedd a ddyrannwyd ac amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd, yn aros ar eu lefelau presennol, mae angen gostyngiad o 18% ar gyfartaledd yn amser gwrandawiad fesul achos i'r system gyflawni'r trobwynt o fewn pum mlynedd a chynnal dirywiad yn y llwyth achosion agored. Mae hyn yn cyfateb i leihau achosion ditiadwy yn unig o 98 munud, troseddau neillffordd o 38 munud,

118

apeliadau o 13 munud ac ymrwymiadau ar gyfer dedfryd o wyth munud, ar gyfartaledd. Mae hyn yn hynod o optimistaidd, a thu hwnt i isafswm hanesyddol y metrig hwn ar gyfer pob math o achos. Gweler Atodiad E (Atodiad Technegol) am fwy o fanylion am y dadansoddiad hwn.

63. Mae'r dadansoddiad hwn unwaith eto yn cadarnhau fy marn i – o ystyried maint yr argyfwng a'r llwyth achosion agored cynyddol – bod gwelliannau effeithlonrwydd yn rhan hanfodol o'r mesurau i fynd i'r afael â'r llwyth achosion, ond bod angen newidiadau radical a mwy uniongyrchol i droi'r cornel er mwyn dechrau lleihau'r llwyth achosion agored o fewn cyfnod o bum mlynedd. Ni ddylid ystyried cyrraedd pwynt lle mae'r llwyth achosion agored yn dechrau gostwng o fewn pum mlynedd yn llwyddiant. Yn ystod y cyfnod hwn, bydd achosion newydd yn parhau i gael eu hychwanegu at y llwyth achosion agored, y rhagwelir y bydd yn fwy na 100,000 erbyn mis Tachwedd 2027[119]. Er y byddai gostyngiad yn y llwyth achosion agored o'r lefel hon yn arwydd calonogol o gynnydd, nid yw'n golygu bod y llysoedd wedi gwella.

Cyfyngiadau Capasiti

64. Y trydydd metrig effeithlonrwydd a drafodaf drwy gydol yr Adolygiad hwn yw capasiti. Yn wahanol i'r ddau fetrig effeithlonrwydd arall a drafodwyd uchod, mae capasiti – a fesurir fel cyfanswm y diwrnodau eistedd a ddyrannwyd i'r llysoedd – yn fwy o fewnbwn. Mae nifer y diwrnodau eistedd yn cael ei bennu bob blwyddyn drwy broses y Concordat, y byddaf yn ei thrafod yn fanylach ym Mhennod 6 (Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith). Mae'r broses hon yn ystyried elfennau amrywiol o gapasiti'r system – gan gynnwys capasiti corfforol y llys, capasiti barnwrol a chapasiti'r CPS a'r sector cyfreithiol ehangach – i bennu dyraniad diwrnodau eistedd ar gyfer y flwyddyn i ddod.

65. Mae'n amlwg ar hyn o bryd bod y llysoedd troseddol yn gweithredu'n agos at derfynau eu capasiti, sy'n effeithio'n negyddol ar eu gallu i weithredu'n effeithlon ac yn effeithiol. Yn yr adran hon, byddaf yn archwilio'r capasiti sydd ar gael a'r

119

cyfyngiadau ar gynyddu hyn. Er bod y llysoedd ynadon wedi gweld y gostyngiadau mwyaf mewn capasiti corfforol a barnwrol, mae effeithiau cyfyngiadau capasiti yn fwyaf amlwg yn Llys y Goron sy'n dibynnu ar redeg llyfn y llysoedd ynadon i symud yr achosion cywir yn eu blaen yn gyflym, ond hefyd ar argaeledd ystafelloedd llys, Barnwyr a gweithwyr proffesiynol cyfreithiol profiadol a pharod yn y lle iawn ar yr adeg iawn.

66. Rwyf wedi bod yn glir bod cynnydd mewn capasiti yn rhan angenrheidiol o'r strategaeth i fynd i'r afael â'r argyfwng presennol yn y Llysoedd. Ym Rhan I o'r Adolygiad hwn, argymhellais, pan fo'n bosibl (gan gofio am gyllid, ochr yn ochr â chapasiti ar draws y system cyfiawnder troseddol) y dylid cynyddu dyraniad diwrnodau eistedd yn Llys y Goron i 130,000 y flwyddyn, nod y dylai GLlTEF gynyddu'n raddol dros amser. Ond rwyf yn glir nad yw eistedd ar y lefel honno yn gyraeddadwy nawr. Dywedodd GLlTEF wrth yr Arglwyddes Brif Ustus ym mis Awst 2024 y gallai capasiti barnwrol ddarparu ar gyfer 113,000 o ddiwrnodau eistedd[120]. Mae'r cynnydd mewn diwrnodau eistedd i lefelau digynsail o 111,250 yn 2025/26[121] yn cael ei groesawu ochr yn ochr â rhan o'r £450 miliwn ychwanegol o gyllid blynyddol ar gyfer y llysoedd erbyn 2028/29 a gyhoeddwyd yn Adolygiad Gwariant 2025[122].

67. Mae rhagamcanion galw canolog ar gyfer Llys y Goron yn awgrymu y disgwylir i'r llwyth gwaith fod angen nifer hyd yn oed yn uwch o ddiwrnodau eistedd na'r nifer a argymhellais yn Rhan I, ac mae angen tua 135,000 o ddiwrnodau eistedd yn 2026/27 a chynnydd i 138,000 erbyn 2029/30[123]. Dyna pam mae angen cyfuniad o ddulliau gweithredu: cynyddu capasiti, gweithredu diwygiadau strwythurol deddfwriaethol fel yr argymhellir yn Rhan I a chynyddu effeithlonrwydd. Ni fydd unrhyw ddull gweithredu sy'n anwybyddu un o'r elfennau hyn yn ddigonol i fynd i'r afael â maint yr argyfwng. Mae'r ffocws ar effeithlonrwydd yn yr Adolygiad hwn

120

121

122

123

yn hanfodol i sicrhau bod y defnydd o adnoddau presennol ac unrhyw adnoddau ychwanegol yn y dyfodol yn cael ei wneud yn y ffordd orau.

68. Yng ngoleuni'r dewisiadau a wnaed dros yr 15 i 20 mlynedd diwethaf i leihau capasiti a'u canlyniadau, efallai ei bod hefyd yn amser priodol i ailasesu'r hyn a ddisgrifiais yn fy Adolygiad Effeithlonrwydd yn 2015 fel y 'lleiafswm anostyngadwy o gyllid – ar gyfer yr heddlu, CPS, cyfreithwyr yr amddiffyniad, y llysoedd a'r Gwasanaeth Cenedlaethol Rheoli Troseddwyr [rhagflaenydd Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi] – islaw pa un na all y system cyfiawnder troseddol weithredu'. Nid dadl yn unig yw hon dros y lefel gywir o gyllid ar gyfer yr asiantaethau unigol ond a yw'n fwy effeithlon cael system sy'n gallu ymateb yn hyblyg i symudiadau i lawr ac i fyny mewn galw gyda'r costau ychwanegol sy'n deillio o hynny pan fydd y galw'n newid yn gyflym neu system sydd fel arfer yn cario capasiti sbâr digonol i ymdrin â newidiadau annisgwyl.

Capasiti Ystafelloedd Llys ac Ystadau

69. Rwyf yn ymwybodol bod rhywfaint o sylwebaeth wedi bod am y defnydd o ystafelloedd llys, ac a yw'r ystad bresennol yn cael ei defnyddio i'r eithaf. Fel yr amlinellais uchod, ni fyddai hyd yn oed eistedd ar y capasiti mwyaf posibl yn ddigonol i ostwng y llwyth achosion i lefel dderbyniol, ond serch hynny mae'n bwysig archwilio i ba raddau y gellid gwneud y defnydd o ystad y llys yn fwy optimaidd. Yn seiliedig ar ymgysylltiad fy nhîm, deallaf fod ystafelloedd llys yn cael eu defnyddio ar lefelau uchel er ei bod yn anodd canfod darlun clir yn genedlaethol ac yn rhanbarthol gan nad oes data cyson ar gael i'r cyhoedd.

70. Fodd bynnag, mae rhywfaint o gapasiti ystafell llys sbâr. Fel cipolwg ar y darlun presennol o ran capasiti, yn 2025 roedd tua 500 o ystafelloedd llys yn Llys y Goron[124] a 600 mewn llysoedd ynadon[125]. O'r ystafelloedd llys hyn, mae gwybodaeth reoli GLlTEF yn awgrymu bod tua 90% ar gael ar gyfer gwrandawiadau wyneb yn wyneb (ar draws Llys y Goron a llysoedd ynadon)[126].

124

125

126

O'r ystafelloedd llys a gofnodwyd fel rhai nad oeddent ar gael ar gyfer gwrandawiadau wyneb yn wyneb, mae gwybodaeth reoli GLlTEF yn awgrymu bod rhai yn cael eu defnyddio ar gyfer gwaith arall, er enghraifft. Ar gyfer gwrandawiadau o bell neu waith achos arall, er y gall rhai fod ar gau oherwydd gwaith cynnal a chadw wedi'i gynllunio neu waith cynnal a chadw annisgwyl. Nid yw'r ffigurau union yn hysbys. Mae GLlTEF yn defnyddio cyfrifiad sy'n amcangyfrif sesiynau sydd ar gael yn Llys y Goron (lle mae dwy sesiwn fel arfer yn ffurfio diwrnod eistedd). Ym mis Hydref 2025, roedd y defnydd amcangyfrifedig o sesiynau a orffenwyd ac oriau a orffenwyd tua 89% ac 80% yn y drefn honno, er y dylid nodi bod gostyngiadau tymhorol yn enwedig tua mis Awst a mis Rhagfyr[127]. Mae sesiynau yn y llys yn cael eu cynllunio ar sail cyfuniad o ffactorau, gan gynnwys argaeledd ystafelloedd llys.

71. Mae sawl rheswm pam na all ystafell llys fod yn cael ei defnyddio, ac mae'r darlun yn fwy cymhleth gan y gall ystafelloedd llys gael eu defnyddio ar gyfer mathau eraill o waith. Deallaf o ymweliadau â llysoedd trwy gydol yr Adolygiad hwn fod rhai ystafelloedd llys Llys y Goron yn cael eu defnyddio ar gyfer gwaith ynadon, sifil, teulu neu dribiwnlys; nid wyf wedi gallu canfod i ba raddau y mae hyn yn digwydd oherwydd diffyg data ar gael.

72. Y prif reswm efallai nad yw ystafelloedd llys yn cael eu defnyddio yw oherwydd cyfyngiadau ehangach ar adnoddau'r system. Mae'r defnydd yn dibynnu'n fawr ar allu asiantaethau cyfiawnder troseddol i gynnal diwrnodau eistedd yn effeithlon, felly mae ystyried adnoddau ehangach cyfiawnder troseddol yn hanfodol wrth bennu lefel hyfyw o ddiwrnodau eistedd. Af ymlaen i siarad am y cyfyngiadau hyn yn yr adran ganlynol.

73. Gall capasiti gael ei golli hefyd oherwydd problemau cynnal a chadw. Mae GLlTEF wedi datgan mai dim ond tua 2% o gapasiti ystafell llys Llys y Goron sy'n cael ei golli bob blwyddyn oherwydd gwaith cynnal a chadw yr ystad wedi'i gynllunio neu heb ei gynllunio ac, trwy symud achosion o gwmpas rhwng

127

llysoedd, dim ond 0.2% o ddiwrnodau eistedd sy'n cael eu colli[128]. Rhwng 2010 a 2021, fel rhan o bolisi'r llywodraeth i resymoli'r ystad, caewyd 162 o lysoedd ynadon allan o 323 ac wyth o 92 o leoliadau Llys y Goron, heb fawr o amnewid[129]. Er bod cau wedi canolbwyntio ar adeiladau hŷn a heb eu defnyddio'n ddigonol, mae llawer o ystad GLlTEF sy'n weddill rhwng 30 a 50 mlwydd oed, ac mae llwyth achosion agored cynnal uchel sydd ar hyn o bryd yn cael ei amcangyfrif ar tua £1.3 biliwn oherwydd diffyg buddsoddiadau yn hanesyddol[130].

74. Mae yna hefyd ystyriaethau ehangach o reoli ystad yn ddarbodus a chynnal rhywfaint o gapasiti sbâr i liniaru'r risgiau o fethiannau. Mae GLlTEF wedi priodoli ei lwyddiant yn lefel isel y diwrnodau eistedd a gollwyd i faterion cynnal a chadw i'w ystwythder wrth symud achosion o gwmpas llysoedd gan ddefnyddio eu capasiti sbâr[131]. Yn 2019, roedd GLlTEF wedi gofyn i'r Athro Martin Chalkley o Brifysgol Efrog gynnal adolygiad annibynnol o'u modelau capasiti ar gyfer ymgynghoriad strategaeth ystadau Addas ar gyfer y Dyfodol. Canfu nad oedd y modelau, er eu bod yn gywir yn fathemategol, yn cipio costau posibl cynnal llysoedd ar ddefnydd uwch o gapasiti a'r capasiti sbâr sydd ei angen i gymryd llwyth gwaith gormodol[132].

Capasiti Gweithlu Barnwrol a'r Sector Cyfreithiol Ehangach

75. Fel yr amlinellais uchod, mae adnoddau system ehangach yn gyfyngiad allweddol wrth wneud y defnydd gorau o ystad y llys a chynyddu capasiti sydd ar gael. Er bod y cyfyngiadau penodol yn amrywio'n rhanbarthol, mae argaeledd gweithwyr proffesiynol cyfreithiol yn gyfyngiad allweddol yr wyf yn ei ystyried ymhellach ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol). Mae hwn yn broblem a fydd yn dod yn fwy heriol fyth oherwydd y risg gynyddol o ymddeoliad torfol oherwydd y gweithlu sy'n heneiddio.

128
129
130
131
132

76. Mae nifer y gweithwyr proffesiynol cyfreithiol sy'n gweithio yn y sector amddiffyniad cymorth cyfreithiol troseddol wedi gostwng. Gostyngodd niferoedd cyfreithwyr ar ddyletswydd 26% rhwng Hydref 2017 ac Ebrill 2025, tra gostyngodd cyfanswm nifer y cyfreithwyr cymorth cyfreithiol troseddol bron i draean o 2014/15 i 2023/24[133]. Adferodd nifer y bargyfreithwyr a oedd yn gwneud gwaith troseddol cyhoeddus i lefelau 2017/18 yn 2023/24 a chynyddodd nifer y rhai newydd (y rhai sydd â 0–2 flynedd o ymarfer) yn sylweddol, ond mae'r proffesiwn wedi dioddef colled o ran profiad canol-lefel a gostyngiad o 25% yn niferoedd Cwnsler y Brenin. Mae bargyfreithwyr sy'n parhau i wneud gwaith troseddol yn adrodd bod yn rhaid iddynt ymdrin â llwythi gwaith uwch[134]. Mae anhygyrchedd Cwnsler wedi dod i'r amlwg fel rheswm sylweddol dros dreialon aneffeithiol yn ystod y blynyddoedd diwethaf yn dilyn gweithredu diwydiannol y Bar Troseddol pan oedd yn cyfrif am gyfran llawer llai o'r blaen. Yn 2024, roedd tua 1,120 o achosion o dreialon aneffeithiol yn Llys y Goron oherwydd bod cwnsler (naill ai erlyniad neu amddiffyniad) ddim ar gael[135]. Er bod nifer y gweithwyr proffesiynol cyfreithiol yn gyfyngiad allweddol, rwyf hefyd yn ystyried ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol) sut y gall gosod cyllideb cymorth cyfreithiol arwain at gyfyngu ar ddiwrnodau eistedd. Y Bar Troseddol hefyd yw'r gronfa o weithwyr proffesiynol cyfreithiol y mae CPS yn tynnu arni ar gyfer cwnsler yr erlyniad ac mae'r un gronfa honno'n darparu barnwyr cyflogedig, a'r rhan fwyaf o'r barnwyr cyflogedig, sy'n cael eu talu fesul ffioedd.

77. Mae recriwtio a chadw cynghorwyr cyfreithiol hefyd wedi bod yn brif her yn llysoedd ynadon ers blynyddoedd lawer, ac o ganlyniad mae GLlTEF bellach yn gor-recriwtio i gyfrif am y lefel uchel o dreuliant. Er gwaethaf hyn, rwyf wedi cael gwybod bod diwrnodau eistedd llysoedd ynadon wedi'u cyfyngu mewn rhai achosion oherwydd diffyg cynghorwyr cyfreithiol. Mae'r CPS yn gystadleuydd allweddol mewn recriwtio ac mae'n darparu cyflogau uwch a gwell cyfleoedd datblygu gyrfa[136]. Deallaf fod dyraniad diwrnodau eistedd llysoedd ynadon yn

133

134

135

136

cael ei gyfyngu gan gapasiti cynghorwyr cyfreithiol. Mae argaeledd barnwrol hefyd yn gyfyngiad allweddol wrth gynyddu capasiti cyffredinol. Mae nifer y barnwyr wedi gostwng yn llysoedd ynadon. Mae nifer yr ynadon wedi gostwng yn sylweddol o tua 28,000 yn 2005 i 15,000 yn 2025, tra bod Barnwyr Rhanbarth a Dirprwy Farnwyr Rhanbarth (Llysoedd Ynadon) hefyd wedi gostwng yn gyffredinol dros gyfnod tebyg, er bod eu niferoedd yn parhau i fod yn gymharol fach. Mae nifer y barnwyr cyflogedig a'r barnwyr a delir fesul ffi wedi cynyddu yn gyffredinol, er nad oes dadansoddiad ar gael fesul awdurdodaeth[137]. Cynyddodd nifer y barnwyr llys cyflogedig bron i 10% rhwng Ebrill 2017 ac Ebrill 2025, tra bod barnwyr a delir fesul ffi wedi cynyddu dros 17.5% yn yr un cyfnod[138]. Felly, nid yw capasiti barnwrol o reidrwydd yn rhwystr i gynyddu diwrnodau eistedd, er bod problemau diamheuol gyda'r amser y gall ei gymryd i lenwi swydd wag ac eistedd rhan-amser.

78. Mae lles a morâl hefyd wedi dirywio ymhlith gweithwyr proffesiynol cyfreithiol troseddol, ac mae hyn yn cael ei adlewyrchu yn yr heriau gadael a recriwtio a wynebir. Yn benodol, mae arolygon o farnwyr a bargyfreithwyr wedi tynnu sylw at straen llwythi gwaith uchel ac wedi dangos awydd eang i symud i ffwrdd o'r sector a fydd yn ychwanegu pwysau pellach[139].

79. Rwyf yn gwneud argymhellion ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol) gyda'r nod o gynyddu capasiti'r gweithlu cyfreithiol a barnwrol ac rwy'n gobeithio y bydd hyn yn caniatáu i'r llysoedd eistedd am ddyddiau ychwanegol yn y dyfodol. Fodd bynnag, bydd hyn yn cymryd amser, wrth i bobl gael eu recriwtio, eu hyfforddi a phrofi'r system.

137

138

139

Dyrannu Diwrnodau Eistedd

80. Ynghyd â chynyddu capasiti fel rhan o ddull cyfunol i leihau'r llwyth achosion agored, credaf y gellir gwneud gwelliannau i'r ffordd y dyrannir diwrnodau eistedd o dan gytundeb Concordat presennol.

81. Mae angen sicrwydd ar y Llysoedd ynghylch dyraniadau diwrnodau eistedd, yn ddelfrydol cyn y flwyddyn ariannol, er mwyn bwrw ymlaen â rhestru achosion yn hyderus. Bu ymdrechion yn ddiweddar i gyflwyno'r penderfyniad i gynharach yn y flwyddyn, megis cyhoeddiad Mawrth 2025 ar gyfer dyraniadau 2025/26[140]. Gall y defnydd o addasiadau yn ystod y flwyddyn i newid dyraniad diwrnodau eistedd fod yn anodd i ymdopi ag ef hefyd pan fydd achosion (a dyddiaduron) wedi'u gosod ac mae'n heriol i ail-drefnu ar fyr rybudd, yn enwedig os yw diwrnodau eistedd yn cael eu lleihau. Byddai rhagor o weledd dros ddyraniadau blynyddoedd i ddod hefyd yn dderbyniol drwy setliadau aml-flwyddyn, yn enwedig o gofio bod angen i'r llysoedd restru achosion hyd at dair a phedair blynedd ymlaen llaw.

82. Gall y broses dyrannu hefyd arwain at wastraffu capasiti pan fydd ystafelloedd llys yn cael eu gadael yn wag oherwydd diffyg diwrnodau eistedd. Yn ystod ymweliadau ymgysylltu â llysoedd, rhoddwyd gwybod i mi am amgylchiadau lle mae llysoedd wedi cael diwrnodau eistedd wedi'u dyrannu na allant eu cyflawni, tra bod gan lysoedd eraill gapasiti ond nid oes ganddynt y diwrnodau eistedd. Mae hyn yn aml yn arwain at drosglwyddo achosion rhwng lleoliadau a all fod yn anfoddhaol i'r llysoedd sy'n eu derbyn a'r llysoedd sy'n eu hanfon, yn ogystal â chreu effeithiau dilynol i ddiffynyddion, dioddefwyr, tystion a'r amddiffyniad a'r erlyniad. Gallai dull mwy cenedlaethol gyson o ran rhestru a defnyddio technoleg o bell sy'n galluogi mwy o hyblygrwydd helpu i leihau'r pwysau hyn fel y byddwn yn ei archwilio ym Mhenodau 6 (Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith) a 9 (Prosesau Gwrandawiad).

140

Y Cyd-destun yn y Dyfodol

83. Yn y bennod hon, rwyf wedi rhoi'r farn ddiweddaraf ar y nifer o ffactorau sy'n llywio aneffeithlonrwydd ar draws cyfiawnder troseddol heddiw. Fodd bynnag, bydd cyd-destun cyfiawnder troseddol yn parhau i esblygu'n gyflym dros y degawd nesaf. Fel y dangosais eisoes, mae cyfraith droseddol ac achosion troseddol – a gwaith yr asiantaethau cyfiawnder troseddol – wedi trawsnewid yn y 50 mlynedd o fy ngyrfa. Nid oes gennyf unrhyw amheuaeth y bydd y duedd hon yn parhau, os nad yn cyflymu.

84. Rhaid i arweinwyr y llywodraeth a chyfiawnder troseddol fod yn effro felly i gyd-destun cyfiawnder troseddol yn y dyfodol a rhaid iddynt ystyried nid yn unig y camau sydd eu hangen ar hyn o bryd ond, er enghraifft, y camau sydd eu hangen erbyn 2035, neu 2050. Wrth wneud hynny, rhaid i arweinwyr geisio'n rhagweithiol ddeall, rhagweld ac addasu i gyd-destun ansicr y dyfodol, boed yn newidiadau demograffig, yn ymddangosiad mathau newydd o drosedd neu'n ddatblygiad cyflymach AI. Dyma pam mai un o'm hegwyddorion allweddol ar gyfer effeithlonrwydd yw 'Cynaliadwyedd ac addasu'. Dyma hefyd pam fod gweithredu pendant ar yr argyfwng presennol heb oedi yn hollbwysig.

Twf o'r Argyfwng Presennol yn y Dyfodol

85. Heb weithredu radicalaidd, bydd yr argyfwng presennol yn gwaethygu'n fawr yn y blynyddoedd i ddod a bydd yn dominyddu ffocws y llywodraeth yn y dyfodol ar drosedd a chyfiawnder. Mae rhagamcanion y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn awgrymu bod y llwyth achosion agored yn Llys y Goron yn debygol o dyfu'n gyflymach na'r disgwyl o'r blaen a gallai gyrraedd oddeutu 100,000 o achosion erbyn mis Tachwedd 2027[141], bron i flwyddyn yn gynharach na'r disgwyl o'r blaen[142]. Mae hyn yn cael ei lywio gan alw ychwanegol a ragwelir yn gorbwyso'r cynnydd yn nifer y diwrnodau eistedd dros yr ychydig flynyddoedd nesaf. Mae'r galw yn debygol o gael ei yrru gan fwy o weithgarwch yr heddlu a'r erlynydd

141

142

oherwydd mwy o brofiad swyddogion heddlu a niferoedd ymchwilwyr wrth i aelodau newydd aeddfedu ac ennill profiad yn dilyn y Rhaglen Ddyrchafu'r Heddlu, a recriwtiodd 46,500 o swyddogion heddlu a chynyddu cyfanswm nifer y swyddogion o 21,000 rhwng 2019 a 2023[143], yn ogystal â mesurau cynhyrchiant eraill yr heddlu[144]. Canolbwyntiodd y dewis buddsoddi hwn yn gyfan gwbl ar nifer y swyddogion heddlu, ac ni ystyriodd yr angen am rolau a chefnogaeth arbenigol sifiliaid, yn enwedig mewn meysydd fel fforensig ddigidol y bydd ymchwiliadau'r heddlu ond yn dod yn fwyfwy dibynnol arnynt a gallai fod yn ffynhonnell gynyddol o aneffeithlonrwydd yn y dyfodol, fel y trafodaf yn ddiweddarach yn yr adran hon.

86. Yn y pen draw, dim ond at ddibenion enghreifftiol y mae rhagamcanion llwyth achosion agored y Weinyddiaeth Gyfiawnder ac nid ydynt yn adlewyrchu'r ystod lawn o ansicrwydd a risgiau sy'n effeithio ar y galw a gweithgarwch y llysoedd yn y dyfodol. Gallant fod yn sensitif iawn i newidiadau ymddygiad pobl ac yn enwedig cyfradd ac amseriad pledion a gyflwynir gan ddiffynyddion, neu benderfyniadau rhestru barnwrol annibynnol. Er enghraifft, gallai cyfraddau pledion euog eu hunain ostwng yn sylweddol o ganlyniad i oedi cynyddol wrth restru a dechrau treialon; gallai hynny yn ei dro sbarduno cyfraddau uwch o dynnu tystion ac erlyniadau yn ôl[145].

87. Mae effeithiau cyfunol pledion euog is neu gynyddol hwyr a galw cynyddol yn lleihau gwydnwch ac addasrwydd y system, gan ei gadael yn agored i fwy a mwy o farweidd-dra. Nid wyf yn credu ei bod yn afresymol dychmygu dyfodol, efallai mor agos â'r pum i ddeng mlynedd nesaf, lle mae treialon wedi'u gohirio gymaint fel nad oes ganddynt fawr o siawns o gael eu dwyn gerbron y llys mewn modd amserol, gan adael trosedd yn gynyddol heb ei chosbi ac arwain at golled dyngedfennol o hyder y cyhoedd. Nid gor-ddweud yw dweud bod hyn yn peri gwir berygl i'r ffordd y mae ein cymdeithas ddemocrataidd yn gweithredu. Nid yn unig hynny, ond byddai hefyd yn atal y llywodraeth rhag ymateb yn ystyrlon i'r risgiau

143

144

145

anhysbys a gwneud y mwyaf o'r cyfleoedd sy'n cyflwyno eu hunain dros y degawd nesaf.

Cyd-destun Cyfiawnder Troseddol sy'n Esblygu yn y Degawd Nesaf

88. Hyd yn oed heb yr argyfwng presennol, mae cyd-destun hirdymor cyfiawnder troseddol yn llawn newid, risg a chyfle. Er bod rhai heriau'r dyfodol yn glir, mae gan ddyfodol hirdymor cyfiawnder troseddol elfen o ansicrwydd dwfn, gan gynnwys effaith digwyddiadau 'sioc' digynsail, y mae llawer o sectorau'n eu hwynebu hefyd. Pan ysgrifennais fy Adolygiad yn 2015, ni allwn fod wedi rhagweld y newidiadau seismig mewn cymdeithas a thechnoleg a fyddai'n deillio o COVID-19.

89. Mae pwysau cyllidol yn debygol o aros ar gyfiawnder troseddol a meysydd eraill o wariant gwasanaeth cyhoeddus sydd heb eu gwarchod. Disgwylir i boblogaeth sy'n heneiddio a chostau gofal iechyd cynyddol a gwariant arall sy'n gysylltiedig ag oedran roi pwysau cynyddol ar gyllid cyhoeddus, gan wthio benthyca a dyled yn uwch[146]. Yna mae hyn yn gadael cyfran llai o wariant cyhoeddus ar gyfer meysydd eraill, megis cyfiawnder troseddol, sydd wedi'i danariannu ers blynyddoedd lawer.

90. Atgyfnerthaf ymhellach, nid oes gennyf unrhyw amheuaeth y bydd cyfraith a gweithdrefn droseddol yn parhau i dyfu mewn cymhlethdod, fel y maent eisoes wedi'i wneud yn ystod fy ngyrfa. Un o'r prif ysgogwyr ar gyfer hyn fydd newid cymdeithasol na ellir ei ragweld yn llawn, gan lywio ymddangosiad mathau newydd o droseddau, ymchwiliad a thystiolaeth: mae cynnydd twyll seiber a thwyll yn gyffredinol yn arbennig o bryderus. Bydd heriau awdurdodaethol hefyd yn codi'n amlach wrth i seiberdroseddau ragori ar ffiniau daearyddol, gan fynnu mwy o gydweithrediad rhyngwladol i'w frwydro[147]. Gan ddilyn tueddiadau'r blynyddoedd diwethaf, mae'n debygol y bydd hyn yn cael ei gyfuno â datblygiad gwelliannau i ansawdd y broses o gasglu tystiolaeth a'r broses dreial a pharodrwydd parhaus i bryder cyhoeddus am drosedd. Rhaid i gyfiawnder

146

147

troseddol fod yn addasol, gan gofleidio effeithiau trawsnewidiol cadarnhaol y newid hwn a'r cynnydd anochel mewn cymhlethdod a fydd yn deillio o hynny.

Risgiau a Chyfleoedd Technoleg yn y Dyfodol

91. Fel y bydd yn ffocws i'r Adolygiad hwn, mae cynnydd technolegol yn cyflwyno rhai o'r cyfleoedd mwyaf i addasu a diogelu darpariaeth effeithlon gan bob asiantaeth cyfiawnder troseddol ar gyfer y dyfodol. Fodd bynnag, bydd hefyd yn cyflwyno rhai o'r risgiau mwyaf a'r ffactorau sy'n llywio newid mewn cymdeithas yn y degawdau nesaf, y mae'n rhaid i'r llysoedd troseddol ac asiantaethau cyfiawnder troseddol ymateb iddynt. Mae'r risgiau hyn yn cynnwys:

    a. **Cyflymder cyffredinol y newid technolegol**. Yn ystod fy ngyrfa, mae technoleg eisoes wedi newid llawer o agweddau ar gymdeithas a chyfiawnder troseddol yn sylfaenol. Mae dyfodiad AI generadol – gydag adnoddau fel ChatGPT, Microsoft Copilot a Google Gemini i gyd wedi'u rhyddhau ers 2022 – yn cynnig potensial ar gyfer newid seismig pellach yn y degawd nesaf. Mae datblygu adnoddau sy'n seiliedig ar AI ar draws arfer cyfreithiol, yn enwedig mewn cyfraith fasnachol, eisoes yn cyflymu ac yn symud i gyfraith droseddol. Mae'n anodd rhagweld effeithiau llawn hirdymor hyn. Fodd bynnag, risg hysbys yw y bydd asiantaethau cyfiawnder troseddol yn araf i ymateb ac yn methu ag achub ar y cyfleoedd o well cyflymder ac ansawdd trwy awtomeiddio, neu ymateb i'r risgiau, gan gynnwys y ffyrdd y gallai AI newid natur trosedd ei hun. Nodaf rybudd yr Athro Richard Susskind bod datblygiadau arloesol mewn AI yn digwydd yn llawer amlach, o bob pum neu ddeng mlynedd i bob chwech i 12 mis a bod angen cynllun ym mholisi'r llywodraeth sy'n rhagweld datblygiad technoleg AI yn y 2030au[148].

    b. **Natur newidiol tystiolaeth ddigidol**. Bydd maint a chymhlethdod tystiolaeth ddigidol yn parhau i gynyddu ar gyflymder cynyddol. Bydd hyn yn ei gwneud yn fwyfwy heriol i nodi'r deunydd digidol perthnasol i feithrin

148

achosion a galluogi datgeliad effeithiol. Er enghraifft, rhwng 2005 a 2020, mewn un heddlu, tyfodd maint y data a gymerwyd o ddyfeisiau a gyflwynwyd i'r Uned Fforensig Ddigidol tua deng gwaith o tua 215,000 gigabeit i dros ddwy filiwn o gigabeit[149]. Bydd natur gynyddol trosedd, a drafodir yn yr adrannau uchod, sef cyfleoedd cynyddol ar gyfer twyll a seiberdrosedd yn ogystal â ffocws y llywodraeth ar drais a throseddau rhywiol, ond yn ychwanegu ymhellach at y maint a'r cymhlethdod. Mae cynnydd mewn nifer, hygyrchedd a soffistigedigrwydd tystiolaeth synthetig neu 'ffug dwfn' yn peri heriau difrifol i gywirdeb y broses droseddol[150]. Mae newid digidol delweddau a fideos nid yn unig yn ei gwneud yn anos i sefydlu ffeithiau'r achos[151] ond hefyd o bosibl yn erydu hyder yng ngwirionedd yr holl ddeunyddiau digidol a dderbynnir fel tystiolaeth, gan greu cyfleoedd pellach ar gyfer anghydfodau ynghylch derbynioldeb[152]. Dros y degawd nesaf, gallai AI a thechnolegau newydd eraill gefnogi'r heriau cynyddol hyn[153]. Fodd bynnag, mae sicrhau'r lefel briodol o oruchwyliaeth ac atebolrwydd ddynol wrth ddefnyddio'r atebion hyn yn dibynnu ar ddenu'r rhai sydd â'r sgiliau digidol gofynnol, ac arbenigedd fforensig digidol yn benodol, a fydd hefyd yn dod i'r amlwg fel her hirdymor hollbwysig[154]. Ymhellach, bydd hefyd yn angenrheidiol sicrhau bod gan yr erlyniad a'r amddiffyniad fynediad at adnoddau ac arbenigedd tebyg[155].

c. **Disgwyliadau cynyddol y cyhoedd ar gyfer AI**. Wrth i'r cyhoedd ddefnyddio technolegau AI fwyfwy ar gyfer ystod eang o gymwysiadau yn y blynyddoedd i ddod, bydd eu disgwyliadau o sut maent yn rhyngweithio â gwasanaethau cyhoeddus hefyd yn esblygu'n gyflym – a rhaid i asiantaethau cyfiawnder troseddol ymateb i'r newid hwn. Mae'r cyhoedd yn defnyddio chatbots AI fwyfwy ac mae'r cyhoedd wedi dechrau disgwyl

149
150
151
152
153
154
155

gwybodaeth fwy ar unwaith a gwybodaeth wedi'i theilwra[156]. Mae diffynyddion, dioddefwyr, tystion ac aelodau o'r teulu eisoes yn ceisio gwybodaeth gyfreithiol am eu hachos troseddol trwy adnoddau AI, sy'n peri amrywiaeth o risgiau[157]. Mae hyn yn cynnwys pobl a allai o bosibl ildio braint gyfreithiol a phroffesiynol trwy gynnwys deunydd breintiedig mewn adnodd. Maent hefyd mewn perygl o gael eu dylanwadu gan wybodaeth ffug, trwy 'rhewlithiau'[158], gwybodaeth amherthnasol o ran awdurdodaeth, gwybodaeth ddarfodedig a chamddyfynnu prosesau. Ar yr un pryd, mae adnoddau AI sydd wedi'u cynllunio'n dda yn cynnig y potensial i gryfhau gwybodaeth y cyhoedd am agweddau ar gyfiawnder troseddol sy'n gymhleth ac yn anodd eu deall[159]. I adlewyrchu hyn, diweddarodd Gyngor y Bar ei ganllawiau ar ddefnyddio AI generadol ym mis Tachwedd 2025, lle mae'n dod i'r casgliad y dylai bargyfreithwyr wneud pob ymdrech i ddeall AI ac, os yw'n briodol, ei ddefnyddio'n gyfrifol yn eu hymarfer[160].

d. **Y cynnydd mewn risgiau o ran seiberddiogelwch**. Yn olaf, risg yn y dyfodol i asiantaethau cyfiawnder troseddol yw cynnydd mewn seiber-ymosodiadau a chyfaddawdu data. Digwyddodd digwyddiadau seiber amlwg ar draws y sector preifat a'r sector cyhoeddus yn 2025[161]. Yn eu plith oedd y seiber-ymosodiad ar yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol ar 23 Ebrill 2025, lle cafodd data personol sylweddol o 2007 i 2025 ei lawrlwytho[162]. Erbyn 2030, gall fod ecosystemau o bobl, prosesau a thechnolegau i alluogi pobl newydd i berfformio seiber-ymosodiadau[163]. Mae seiber-ddigwyddiadau yn fygythiad sylweddol i effeithlonrwydd llysoedd troseddol. Mae angen diogelwch a chopïau wrth gefn i atal ymosodiadau 'clirio' dinistriol a gynlluniwyd i gael gwared ar ddata yn gyfangwbl. Fodd bynnag, risgiau cyfartal yw tarfu dros dro, torri data a cholli ymddiriedaeth y

156
157
158
159
160
161
162
163

cyhoedd. Mae'r risgiau hyn yn cael eu dwysáu gan fregusrwydd hen systemau TG sy'n dal i gael eu defnyddio ar draws asiantaethau cyfiawnder troseddol. Mae hen systemau yn llawer mwy agored i ymosodiadau na systemau modern oherwydd nad oes ganddynt fesurau diogelwch cyfredol[164]. Nid yw mater seiber-ymosodiadau yn rhywbeth y gall yr Adolygiad ymdrin ag ef yn gynhwysfawr, ond mae'n fater hollbwysig ar gyfer lliniaru aneffeithlonrwydd yn y llysoedd troseddol a allai gael ei achosi gan darfu posibl.

92. Byddaf yn ystyried yr holl faterion hyn ymhellach, gan gynnwys gwneud argymhellion ar y camau sydd eu hangen ar risgiau a chyfleoedd hirdymor newid technolegol.

Casgliad

93. Mae gweithrediad ac effeithlonrwydd y llysoedd troseddol yn gymhleth a bregus. Yn ddiamheuol, mae'r llysoedd troseddol wedi gweld dirywiad mewn canlyniadau a'r metrigau allweddol sy'n eu hysgogi yn y blynyddoedd diwethaf. Mae llwythi achosion agored wedi tyfu i lefelau digynsail ac yn parhau i wneud hynny. Mae niferoedd uwch o achosion treial yn parhau i gronni yn Llys y Goron er gwaethaf lefelau digynsail o ddiwrnodau eistedd.

94. Mae'r adferiad amlwg mewn effeithlonrwydd cynhyrchiol a chost yn dyst i waith caled cydweithwyr sy'n gweithio yn y llysoedd ac ar draws y system cyfiawnder troseddol, ond mae'r gwelliannau hyn yn cuddio tueddiadau sylfaenol yn y mathau o achosion sy'n cael eu cwblhau. Yn benodol, mae'r gostyngiad mewn amser gwrandawiad fesul diwrnod eistedd, cynnydd mewn gwrandawiadau, amseroedd gwrandawiad ar gyfer y rhan fwyaf o fathau o achosion a nifer yr achosion a ollyngir yn dangos bod lefel y gwastraff a'r ailwaith yn cynyddu wrth i lysoedd geisio codi eu lefel o ddatrysiadau. Pwysleisir hyn gan fy nadansoddiad senario sy'n awgrymu y bydd hyd yn oed gwelliannau optimistaidd i fetrigau effeithlonrwydd allweddol yn cymryd sawl blwyddyn i wrthdroi'r duedd yn y

164

llwyth achosion agored, ac yn ystod yr amser hwnnw bydd wedi cynyddu ymhellach.

95. Mae canlyniad yr aneffeithlonrwydd cynyddol hwn yn y llysoedd troseddol hefyd yn deillio o aneffeithlonrwydd ehangach yn y system, gan gynnwys oedi wrth baratoi achosion, hebrwng carcharorion, darparu cyfieithwyr ac adroddiadau cyn dedfrydu. Mae'r rhain wedi'u gwreiddio ymhellach mewn cyfyngiadau capasiti corfforol a gweithlu sy'n cyfyngu ar hyblygrwydd ac addasrwydd y llysoedd troseddol i gynyddu'n ddigon cyflym i ateb y galw cynyddol. Felly, yn y penodau canlynol, rwy'n gwneud argymhellion i wella effeithlonrwydd ar draws ehangder y system cyfiawnder troseddol er mwyn gwneud y gorau o effeithlonrwydd y llysoedd troseddol.

96. Hyd yn oed nawr, mae adnoddau'r llysoedd troseddol yn annigonol i ateb y galw sy'n dod i mewn. Eto bydd galwadau yn y dyfodol ar y llysoedd a'r system cyfiawnder troseddol ond yn gwaethygu'r pwysau presennol, felly mae angen gweithredu ar unwaith i fynd i'r afael â'r argyfwng. O ystyried y brys hwn, dylid mynd ar drywydd pob opsiwn – effeithlonrwydd, buddsoddiad a diwygiadau strwythurol – i leihau'r llwyth achosion agored yn y tymor byr, canolig a hir.

Pennod 3 – Un System Cyfiawnder Troseddol

Rhagymadrodd

1. Mae llywodraethu cryf yn hanfodol ar gyfer system cyfiawnder troseddol effeithlon. Mae llywodraethu cryf yn hybu atebolrwydd, cydweithredu ac aliniad o amgylch amcanion cyffredin tymor byr a thymor hir, ac ar hyn o bryd nid yw'r system cyfiawnder troseddol yn gweithredu fel system unigol a chydlynol. Yn lle hynny, mae yna 'gyfres o systemau' sy'n gweithredu'n unochrog, gan greu niferoedd anghymesur o fyrddau a fforymau, aneffeithlonrwydd a bylchau. Mae llywodraethu cryf yn hanfodol i ddod â'r systemau hyn at ei gilydd a darparu un system cyfiawnder troseddol effeithlon a chydlynol.

2. Dechreuaf drwy bwysleisio'r hyn a ddywedais yn Rhan I o'r Adolygiad hwn: 'Ar hyn o bryd nid oes un corff yn gallu cyfarwyddo na mandadu cydweithredu rhwng y rhai sy'n ymwneud â chyflwyno cyfiawnder troseddol. Mae gan bob asiantaeth neu sefydliad yn y broses ei bwysau cyllidebol ei hun a'i linellau atebolrwydd ei hun[165].' Mae'r dull gweithredu tameidiog hwn yn cyfyngu ar y gallu i gyflawni gwelliannau ar draws y system. Mae angen strwythur llywodraethu diwygiedig, gydag awdurdod clir ac atebolrwydd a rennir, i ddileu'r siloau hyn a galluogi penderfyniadau cydgysylltiedig sy'n gymesur ac yn blaenoriaethu effeithlonrwydd, tegwch a chanlyniadau gwell i holl ddefnyddwyr y system. Fodd bynnag, ni ddylai hyn danseilio annibyniaeth gyfansoddiadol y farnwriaeth ac annibyniaeth y CPS a'r heddlu; rhaid cynnal yr annibyniaeth hon.

3. Mae'r bennod hon yn archwilio sut mae'r strwythurau llywodraethu ar gyfer y system cyfiawnder troseddol yn chwarae rhan hollbwysig wrth gyflawni a gwella effeithlonrwydd y llysoedd troseddol[166]. Mae hyn yn cefnogi'n llawn ymrwymiad y llywodraeth hon i gyflawni dan arweiniad cenhadaeth, drwy nodi cyfleoedd ar gyfer gwell arweinyddiaeth a gweinyddu trawsadrannol ar y system cyfiawnder troseddol. Dylid cyflawni gwelliant drwy ddatblygu gweledigaeth ar gyfer y

165

166

system cyfiawnder troseddol gyfan, a bennir gan y llywodraeth ond sy'n adlewyrchu rôl y farnwriaeth annibynnol. Fodd bynnag, i wneud hynny, mae angen system atebolrwydd gadarn, gan ymgysylltu â phawb sy'n ymwneud â'r system cyfiawnder troseddol wrth gyflawni amcanion tymor byr a thymor hir, y gellir eu mesur i gyd yn erbyn cyfres o ganlyniadau. Dylai'r canlyniadau ddarparu dealltwriaeth gyffredin o sut olwg sydd ar lwyddiant, ynghyd â data o ansawdd uchel i fesur cynnydd. Mae hyn i gyd yn mynd law yn llaw â blaenoriaeth y Prif Weinidog ar gyfer 'Gwell Gwasanaethau Cyhoeddus', ac un o'i egwyddorion allweddol ddylai fod meithrin hyder yn y system cyfiawnder troseddol[167]. Mater i lywodraeth y dydd yw hynny ac, i'r graddau ei bod yn dod o fewn ei chyfrifoldeb fel Pennaeth y Farnwriaeth, i'r Arglwyddes Brif Ustus benderfynu.

4. Mae'r bennod yn amlinellu pwysigrwydd arweinyddiaeth i wreiddio diwylliant cyflawni a lle y dylai'r cyfrifoldeb hwn fod i gefnogi arweinwyr i fabwysiadu dull 'meddwl systemau', fel fframwaith ar gyfer gweld y cydberthnasau a'r heriau, a'r risgiau a'r cyfleoedd ar draws y system cyfiawnder troseddol. Fodd bynnag, nid yw meddwl systemau yn unig yn ddigonol. Rhaid i arweinwyr adeiladu ar y sylfaen hon trwy greu amgylchedd ar draws y system a ddylai annog cymhwyso dulliau newydd, gwreiddio ffyrdd profedig o weithio, eu mireinio ac ymrwymo i ddysgu ac addasu'n barhaus, wrth ddenu a chadw gweithlu sydd wedi ymrwymo i ragoriaeth. Mae hyn yn cynnwys trwy helaethu prosesau trwy dechnoleg ac AI sydd wedi'u hintegreiddio'n briodol ac yn rhyngweithredol. Fy nealltwriaeth o'r system bresennol yw bod lle i wella ar bob un o'r priodoleddau allweddol hyn, a dylai gwneud hynny wella effeithlonrwydd ar draws y system yn sylweddol.

5. Er mwyn hwyluso trafodaeth ar y dull hwn, rwyf wedi ystyried beth mae llywodraethu yn ei olygu yn y cyd-destun hwn. Mae llywodraethu wedi'i ddiffinio mewn amrywiol ffyrdd gan nifer o sefydliadau, gan gynnwys y Sefydliad Llywodraethu Siartredig sy'n cynghori mai hwn yw 'y fframwaith y caiff sefydliadau eu cyfeirio a'u rheoli drwyddo, ac mae'n nodi pwy all wneud penderfyniadau, pwy sydd â'r awdurdod i weithredu ar ran y sefydliad a phwy

167

sy'n atebol am sut mae sefydliad a'i bobl yn ymddwyn ac yn perfformio'[168]. Yn ei drosolwg o lywodraethu da a phriodoldeb, mae'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol hefyd yn cynghori bod yn rhaid i bob sefydliad sector cyhoeddus 'sefydlu trefniadau llywodraethu sy'n briodol i'w fusnes, ei faint a'i ddiwylliant, a ddylai gyfuno penderfyniadau effeithlon ag atebolrwydd a thryloywder'[169]. Rwy'n ystyried bod y diffiniadau hyn yn briodol ac yn ddi-dadlau at ddibenion yr Adolygiad hwn.

Strwythur y Bennod

6. Mae'r dadansoddiad yn dechrau drwy nodi sut y llywodraethir y system cyfiawnder troseddol bresennol a sut mae llywodraethu tameidiog wedi arwain at brosesau penderfynu silo a dyraniadau cyllid ar wahân. Yna, bydd yn nodi sut mae gweledigaeth graidd ar gyfer y system cyfiawnder troseddol gyfan yn hanfodol. Rwy'n dangos sut y gallai hynny helpu i lywio gwelliant mewn canlyniadau. Rwyf hefyd yn argymell gwelliannau i'r strwythur llywodraethu i gryfhau atebolrwydd a rheoli risg, sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud gan ystyried pob rhan o'r system a thrwy ddefnyddio data gwell (a chyson). Yn ogystal, rwy'n ystyried a oes angen atebolrwydd a chraffu ychwanegol ar y system.

7. Drwy gydol yr Adolygiad hwn, rwyf yn archwilio'r manteision a gynigir gan ddatblygiad AI a thechnoleg newydd, ond rwyf yn pwysleisio bod angen llywodraethu cadarn ar y technolegau newydd hyn. Edrychaf ar y ffyrdd y gellir cyflawni hynny nid yn unig i sicrhau bod y technolegau hyn yn cael eu defnyddio'n ddiogel ac yn gymesur, ond i nodi'n glir bod technoleg yn rhan o seilwaith y system cyfiawnder troseddol, ac y dylai AI ategu penderfyniadau dynol yn hytrach na'u disodli.

8. Mae'r bennod hon yn defnyddio data ansoddol a chrynodebau o'r themâu allweddol sy'n deillio o'r ymgysylltu yr wyf wedi'i gael gyda'r rhai sy'n gwneud y penderfyniadau mwyaf blaenllaw ar draws y system, a chytunodd pob un

168

169

ohonynt ar yr angen i wella llywodraethu'r system cyfiawnder troseddol yn sylweddol[170]. Yn bennaf oll o'r egwyddorion a amlinellais ym Mhennod 1 (Cyflwyniad) yw y dylai cael strwythur llywodraethu cydlynol hybu diwylliant o gydweithredu sy'n deillio o gael arweinyddiaeth effeithiol, ffocws ar ddatrys problemau ac, yn y pen draw, ar gyflawni ar draws y system cyfiawnder troseddol.

Strwythur Llywodraethu Cyfredol

9. Mae llywodraethu presennol y system cyfiawnder troseddol yn gymhleth, gan gynnwys sawl adran, asiantaeth a byrddau llywodraethu, pob un â chyfrifoldebau a blaenoriaethau gwahanol. Fel y gellir gweld o amlinelliad y strwythur llywodraethu presennol isod ym mharagraffau 11–27, nid oes un corff yn gyfrifol am y system cyfiawnder troseddol, yn hytrach mae cyfres o gyrff.

10. Mae arweinyddiaeth weinidogol yn gyfrifoldeb ar Ysgrifenyddion Gwladol dros Cyfiawnder a'r Swyddfa Gartref yn bennaf, gyda chefnogaeth gan y Twrnai Cyffredinol mewn perthynas â goruchwyliaeth yr erlyniad. Ochr yn ochr â'r arweinyddiaeth weithredol hon, mae'r farnwriaeth dan awdurdod annibynnol y Arglwyddes Brif Ustus yn ffurfio piler ar wahân o'r wladwriaeth. Mae'r adran hon yn archwilio prif gydrannau'r strwythur presennol hwn, gan gynnwys byrddau cenedlaethol a lleol, grwpiau gweithredu a Chomisiynwyr Heddlu a Throsedd (PCCs), gan amlygu sut mae'r cyrff hyn yn rhyngweithio i gefnogi cyflawni cyfiawnder ledled Cymru a Lloegr. Mae hefyd yn trafod cytundebau eraill a chyrff allanol ar gyfer cyd-destun.

Arweinyddiaeth Weinidogol

11. Mae'r Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder, sydd hefyd yn Arglwydd Ganghellor, yn gyfrifol am bob agwedd ar gyfiawnder gan gynnwys yr awdurdodaethau troseddol, teulu a sifil[171]. Mae llawer o'i bwerau a'i gyfrifoldebau wedi'u sefydlu mewn deddfwriaeth, yn enwedig drwy Ddeddf Diwygio

170

171

Cyfansoddiadol 2005. Ymhellach, ac fel deiliad swydd yr Arglwydd Ganghellor, rhaid iddynt barchu rheol y gyfraith ac amddiffyn annibyniaeth y farnwriaeth, yn ogystal â sicrhau bod adnoddau'n cael eu darparu i gefnogi'r llysoedd yn effeithlon ac yn effeithiol[172]. Yn fyr, mae hyn yn golygu bod yr Arglwydd Ganghellor yn gyfrifol, gyda is-weinidogion, am y system sy'n gorfod rheoli pob agwedd o'r mynediad cyntaf i'r system llys hyd at garchardai a phrawf.

12. Yr Ysgrifennydd Gwladol dros y Swyddfa Gartref sy'n arwain yr adran lywodraeth yn y system cyfiawnder troseddol sy'n gyfrifol am bolisi cyffuriau, gwrthderfysgaeth a phlismona[173]. Yn fyr, nhw, ynghyd ag is-weinidogion yn y Swyddfa Gartref, sy'n gyfrifol am gam cyn-cyhuddo'r system cyfiawnder troseddol o ymchwilio i droseddau hyd at y cyfnod arestio a phrosesau'r heddlu.

13. Y Twrnai Cyffredinol yw prif gynghorydd cyfreithiol y Goron ac mae'n gyfrifol am waith Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol a goruchwyliaeth adrannau gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i, CPS a'r Swyddfa Twyll Difrifol. Mae gan y Twrnai Cyffredinol hefyd oruchwyliaeth gyffredinol anstatudol o'r Adran Gyfreithiol y Llywodraeth, Awdurdod Erlyn y Gwasanaethau ac adrannau erlyn y llywodraeth[174].

Yr Arglwyddes Brif Ustus a'r Farnwriaeth

14. Mae'r farnwriaeth yn arfer cyfrifoldeb am weinyddu cyfiawnder drwy swydd yr Arglwyddes Brif Ustus. Mae'r farnwriaeth yn gonglfaen cyfiawnder ac mae'n rhaid iddi aros yn annibynnol ar y llywodraeth a'r Senedd. Mae'r annibyniaeth hon yn egwyddor gyfansoddiadol sylfaenol. Mae pob Barnwr yn benderfynol o ran penderfynu ar achosion a gwneud penderfyniadau'n annibynnol, yn seiliedig yn unig ar y dystiolaeth a'r ddadl a gyflwynir gan y partïon ac yn unol â'r gyfraith. Rhaid i'r Arglwydd Ganghellor, Gweinidogion eraill y Goron a phawb sydd â chyfrifoldeb am faterion sy'n ymwneud â'r farnwriaeth neu fel arall, fel y'i diffinnir yn Neddf Diwygio Cyfansoddiadol 2005, gynnal annibyniaeth barhaus y

172

173

174

farnwriaeth hefyd ac ni ddant geisio dylanwadu ar benderfyniadau barnwrol drwy eu mynediad arbennig i'r farnwriaeth[175].

15. Yr Arglwyddes Brif Ustus yw Pennaeth y Farnwriaeth a Llywydd Llysoedd Cymru a Lloegr ac mae'n cynrychioli barn y farnwriaeth yn benodol, gan gynnwys yr Ynadaeth, i'r Senedd a'r llywodraeth[176]. Mae'r Arglwyddes Brif Ustus hefyd yn cadeirio'r Bwrdd Gweithredol Barnwrol ac, drwyddi hi, mae'n darparu cyfarwyddyd barnwrol ac yn cael ei chefnogi gan Gyngor Barnwyr sy'n cynrychioli holl aelodau'r farnwriaeth[177].

16. Mewn perthynas â materion cyfiawnder troseddol, caiff yr Arglwyddes Brif Ustus ei chefnogi gan yr uwch-farnwyr troseddol sy'n gyfrifol am arwain amryw swyddogaethau troseddol a hefyd yr Uwch Farnwr Llywyddeol (SPJ), sy'n arwain Grŵp Gwella'r Llysoedd Troseddol (CCIG) barnwrol a sefydlwyd ym mis Medi 2021 gyda'r nod o hyrwyddo ffyrdd gwell o weithio o fewn y strwythur a'r rheolau presennol ac i atgyfnerthu rheolaeth achosion effeithiol a glynu wrth egwyddorion Rheoli Achosion yn Well[178]. Mae gan y grŵp gynrychiolwyr o bob partner yn y system cyfiawnder troseddol ac mae'n galluogi ei aelodau i archwilio gyda'i gilydd sut y gall pob un gyfrannu at wella perfformiad[179].

17. Mae GLlTEF yn gyfrifol am gyflawni gwaith fel y nodir yng Nghytundeb Fframwaith GLlTEF. Mae'n gwneud hynny dan bartneriaeth rhwng y llywodraeth etholedig a'r farnwriaeth annibynnol, a ddogfennir yng Nghytundeb Fframwaith GLlTEF. Mae'r bartneriaeth hon yn sail hanfodol i lawer o agweddau ar gyflawni cyfiawnder ar draws pob Awdurdodaeth. Trafodaf y Cytundeb Fframwaith ymhellach ym Mhennod 6 (Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith).

175
176
177
178
179

Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol

18. Nid yw'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol (NCJB) yn statudol, ac mae'n gyfrifol am oruchwylio'r system cyfiawnder troseddol a hyrwyddo dull cydweithredol o fynd i'r afael â'i heriau, ac fe'i cefnogir gan Ysgrifenyddiaeth sydd wedi'i lleoli yn y Weinyddiaeth Gyfiawnder. Mae'r Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder, yr Ysgrifennydd Cartref a'r Twrnai Cyffredinol yn mynychu'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol[180]. Mae penaethiaid yr asiantaethau cyfiawnder troseddol hefyd yn mynychu'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, gan gynnwys cadeirydd Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol (CJAG) sef Ysgrifennydd Parhaol y Weinyddiaeth Gyfiawnder, cadeirydd Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cymru, Comisiynydd Dioddefwyr a nifer o uwch arweinwyr eraill o bob rhan o'r system cyfiawnder troseddol. Cynrychiolir y farnwriaeth gan yr Uwch Farnwr Llywyddol a Llywydd Adran Mainc y Brenin[181]. Mae hwn yn fforwm o bwys hanfodol. Dyma'r unig fforwm lle mae'r holl arweinwyr hyn yn cwrdd i ystyried y system cyfiawnder troseddol yn ei chyfanrwydd, ac nid dim ond y rhannau unigol o'r systemau y maent yn eu cynrychioli. Mae maint y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn cyfyngu ar ei allu i ystyried materion ar lefel gymharol uchel. Fodd bynnag, nid arnaf fi y mae'r dyletswydd i benderfynu pwy na ddylai fod yn aelod o'r Bwrdd mwyach a gadawaf hynny i'r llywodraeth i'w ystyried.

19. Mae'n bwysig nodi nad yw'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol yn cael ei chynrychioli ar y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol er gwaethaf y rôl arwyddocaol iawn a chwaraeir gan salwch iechyd meddwl ar draws y system cyfiawnder troseddol, y trafodaf amdani yn y bennod hon a Phennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach). Nid oes gennyf unrhyw amheuaeth y dylai'r Ysgrifennydd Gwladol dros Iechyd a Gofal Cymdeithasol fod ar y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol (gweler Argymhelliad 5 yn nes ymlaen).

180

181

Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol

20. Fforwm anstatudol yw'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol sy'n dwyn ynghyd uwch arweinwyr polisi a gweithredol o bob rhan o'r system cyfiawnder troseddol i wneud penderfyniadau ar linynnau gwaith traws-systemol a hyrwyddo gweithgarwch i gyflawni gwelliant ar draws y system gyfan, fel y nodir yn ei Gylch Gorchwyl. Un o'i chyfrifoldebau yw tynnu ar fewnwelediadau o ddangosfwrdd data darparu'r system cyfiawnder troseddol a'u datblygu, sy'n dwyn ynghyd amrywiaeth o ddata cyfiawnder troseddol mewn un lle[182]. Hwylusir gwaith y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol gan sawl is-grŵp sy'n cynnwys uwch arweinwyr cyfiawnder troseddol eraill o bolisi a gweithrediadau. Caiff ei arwain gan Ysgrifennydd Parhaol y Weinyddiaeth Gyfiawnder. Mae'r aelodau'n cynnwys Ysgrifennydd Parhaol y Swyddfa Gartref, y DPP, Prif Weithredwr GLlTEF, Prif Weithredwr y Swyddfa Farnwrol (sef yr uwch was sifil sy'n cynorthwyo'r Arglwyddes Brif Ustus) a'r Cyfarwyddwr Cyffredinol ar gyfer Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi.

Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol

21. Ceir 41 o Fyrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, sy'n galw asiantaethau cyfiawnder troseddol at ei gilydd ar lefel leol yn seiliedig ar eu diddordeb cyffredin i wella'r system cyfiawnder troseddol mewn ardaloedd lleol ac mae ganddynt sail anstatudol. Er y gall ffocws Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol unigol amrywio i adlewyrchu blaenoriaethau lleol, mae canllawiau cenedlaethol yn nodi mai prif nod unrhyw Fwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol yw dwyn ynghyd gynrychiolwyr o'r asiantaethau cyfiawnder troseddol ar lefel leol i nodi blaenoriaethau, mynd i'r afael â materion trawsbynciol, lleihau aildroseddu, gwella profiadau dioddefwyr a thystion a chyflawni amcanion y cytunwyd arnynt i wella effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y system cyfiawnder troseddol leol[183].

22. Mae aelodau'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cynnwys uwch swyddog heddlu, uwch gynrychiolydd o bob un o'r CPS, HMPPS, GLlTEF, yr Asiantaeth

182

183

Cymorth Cyfreithiol a darparwr gwasanaethau dioddefwyr a thystion yn ogystal â gweithwyr proffesiynol cyfreithiol o'r gymuned amddiffyn, cynrychiolydd o ddarparwyr gwasanaethau adsefydlu, swyddogion o'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol a'r Adran Addysg a rhywun o'r awdurdod lleol perthnasol. Gwahoddir aelodau o'r farnwriaeth neu'r Ynadaeth hefyd i fod yn bresennol fel arsylwyr cyfrannol yn benodol i wneud sylwadau ar effeithiau gweithredol disgwyliedig polisi ar gyfer y llysoedd. Nid yw'r farnwriaeth, mewn unrhyw ffordd, yn atebol i'r BYRDDAU CYFIAWNDER TROSEDDOL LLEOL[184].

23. Mae penderfyniadau Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cael eu harwain gan ddata. Dylai'r byrddau nodi tueddiadau neu batrymau lleol newydd i alluogi cynllunio mwy effeithiol, addasu i ateb heriau a sbarduno gwelliant system. Mae dulliau gweithredu yn amrywio, ond mae nifer fawr o Fyrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn defnyddio dangosfwrdd data darparu'r system cyfiawnder troseddol i adolygu perfformiad lleol[185]. Mae gan rai Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol setiau data lleol dibynadwy ar gael, megis Glannau Merswy, ond nid yw'n ymddangos bod hyn yn wir yn gyffredinol.

24. Cadeirir y mwyafrif o Fyrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol gan Gomisiynwyr Heddlu a Throseddu. Mae ardaloedd Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol fel arfer yn cyd-ddigwydd ag ardal Comisiynydd Heddlu a Throseddu ac felly maent yn amrywio'n fawr o ran lledaeniad daearyddol a maint y boblogaeth. Yn ôl canllawiau Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, gallant gyflwyno materion o bwys cyffredinol i'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ond nid oes unrhyw berthynas ar hyn o bryd rhwng y grŵp sy'n gyrru gweithgarwch yn ei flaen i gyflawni gwelliant ar draws y system yng Ngrŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol a Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, ac nid oes unrhyw gyfeiriad at Fyrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yng Nghylch Gorchwyl Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol.

184

185

Comisiynwyr Heddlu a Throsedd

25. Ceir 37 o Gomisiynwyr Heddlu a Throseddu ledled Cymru a Lloegr, ac mae pob un wedi'i ymddiried â chyfrifoldeb cyffredinol am blismona o fewn eu hardaloedd priodol ac wedi'u sefydlu gan Ddeddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011. Mae hyn yn cynnwys llunio'r Cynllun Heddlu a Throseddu a phenderfynu ar y gyllideb plismona leol. Etholir CPPs yn ddemocrataidd ac efallai na fydd eu barn o reidrwydd yn cyd-fynd yn wleidyddol â llywodraeth y dydd. Ym mis Tachwedd 2025, cyhoeddodd yr Ysgrifennydd Cartref gynlluniau i ddiddymu Comisiynwyr Heddlu a Throseddu erbyn 2028 ac i'w rolau gael eu hamsugno gan faerau rhanbarthol lle bynnag y bo modd[186]. Bydd y maerau rhanbarthol yn gallu penodi dirprwy faer ar gyfer plismona a throseddu, fel sy'n wir yn Llundain, sy'n gyfrifol am lywio gwasanaethau cyfiawnder troseddol a lleihau troseddau effeithiol a goruchwylio plismona yn Llundain ac sy'n dal rôl sy'n debyg i rôl Comisiynydd Heddlu a Throseddu[187]. Mewn ardaloedd nad ydynt wedi'u cynnwys gan faer, bydd arweinwyr cyngor etholedig yn ymgymryd â'r rôl hon[188].

Cytundeb Fframwaith GLlTEF

26. Cytundeb Fframwaith GLlTEF yw'r cytundeb angenrheidiol ar gyfer darparu llysoedd a thribiwnlysoedd a wnaed yn dilyn Deddf Diwygio Cyfansoddiadol 2005 a ddiddymodd yr Arglwydd Ganghellor fel Pennaeth y Farnwriaeth a rhoi'r cyfrifoldeb hwnnw i'r Arglwydd (bellach Arglwyddes) Brif Ustus. Amlinellir gweithrediad GLlTEF yn setliad cyfansoddiadol dogfen Fframwaith GLlTEF. Mae hyn yn adlewyrchu cytundeb rhwng yr Arglwydd Ganghellor ar y pryd, yr Arglwydd Brif Ustus ac Uwch Lywydd y Tribiwnlysoedd ar bartneriaeth rhyngddynt mewn perthynas â llywodraethu, cyllido a gweithredu GLlTEF yn effeithiol. Byddaf yn dychwelyd at y Cytundeb Fframwaith yn fwy manwl isod ac ym Mhennod 6 (Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith).

186

187

188

Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol

27. Swyddfa Archwilio Genedlaethol (NAO) yw gwyliadwr gwariant cyhoeddus annibynnol y DU ac mae'n eistedd yn annibynnol ar y llywodraeth a'r gwasanaeth sifil. Mae wedi bodoli yn ei ffurf bresennol er 1983. Mae'n cefnogi'r Senedd i ddwyn y llywodraeth i gyfrif trwy archwilio ac adrodd ar gyfrifon ariannol holl adrannau'r llywodraeth a chyrff cyhoeddus eraill. Mae hefyd yn archwilio ac yn adrodd ar werth am arian y ffordd y gwariwyd arian cyhoeddus[189].

Data Unigol, Cydlyniadol ac o Ansawdd Gwael

28. Yn fy marn i, y broblem ganolog gyda'r strwythur llywodraethu presennol yw'r diffyg gweledigaeth ar gyfer cyfiawnder troseddol y cytunwyd arni ar lefel uchaf y llywodraeth. Heb hyn, mae'n golygu bod adrannau'n gweithio heb bwrpas cydlynol ar gyfer y system gyfan a heb ystyried digon ar effaith eu penderfyniadau ar rannau eraill o'r system. Yn aml, nid ydynt yn cynllunio ar gyfer canlyniadau anochel gwneud penderfyniadau peryglus. Oherwydd y diffyg cydlyniant hwn, mae adrannau ac asiantaethau wedi gweithredu ar eu pen eu hunain ar sawl achlysur, ac o ganlyniad nid oes aliniad.

29. Enghraifft o hyn yw ymrwymiad llywodraeth flaenorol 2019 i recriwtio 20,000 o swyddogion heddlu. Cyflawnwyd yr ymrwymiad yn 2023 ac arweiniodd at gynnydd yng nifer yr arestiadau, gyda chanlyniadau i'r system gyfan. Pan wnaed y penderfyniad recriwtio, ymddengys nad oedd paratoad digonol ar gyfer y canlyniadau rhagweladwy i CPS (wrth gyhuddo'r nifer mwy o droseddwyr a ddaliwyd), y llysoedd (wrth dreialu'r achosion ychwanegol hyn) a'r gwasanaethau carchardai a phrawf (wrth gadw ac adsefydlu'r troseddwyr hyn).

30. Ni ddarparwyd digon o arian i reoli'r llwyth achosion cynyddol ar draws y system. Mae hyn yn enghraifft o benderfyniad a gafodd effaith fawr ar draws y system cyfiawnder troseddol y gellid bod wedi'i osgoi pe bai rheolaeth risg a chynllunio senarios digonol wedi bod ar waith cyn gwneud y penderfyniad, ac ar y gyfradd bresennol gallai fod risg debyg ar gyfer newidiadau yn y dyfodol o fewn y system

189

cyfiawnder troseddol, a rhaid i'r llywodraeth gofio hyn yn ei hymateb i'r Adolygiad hwn os yw llywodraethu'r system yn parhau yn ei fformat presennol.

31. Mae elfen dameidiog y system yn amlwg; mae gan yr heddlu annibyniaeth weithredol, ond rhaid i bob Comisiynydd Heddlu a Throseddu ddwyn y Prif Gwnstabl perthnasol i gyfrif am arfer swyddogaethau ei rôl a swyddogaethau personau o dan ei gyfarwyddyd a'i reolaeth[190]. Mae'r CPS dan arweiniad y DPP yn atebol i'r Twrnai Cyffredinol. Mae gan y proffesiynau cyfreithiol – y Bar, cyfreithwyr a gweithredwyr cyfreithiol – eu cyrff proffesiynol eu hunain ond, yn briodol, maent yn gwbl annibynnol ar y llywodraeth. Mae GLlTEF wedi'i drefnu o dan gytundeb fframwaith a gytunwyd arno i ddechrau yn 2008 fel bod y Prif Weithredwr yn atebol ar y cyd ac yn unigol i'r Arglwydd Ganghellor, yr Arglwyddes Brif Ustus a chadeirydd annibynnol ac aelodau Bwrdd GLlTEF (y mae'r Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r farnwriaeth yn eistedd arno hefyd). Mae cymorth cyfreithiol a pholisi cyfiawnder troseddol yn cael eu rheoli gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn ogystal â Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi. Mae absenoldeb strategaeth system gyfan yn golygu bod tagfeydd rhagweladwy yn dod i'r amlwg sy'n arwain at oedi, llwythi gwaith cynyddol a straen ar staff ac adnoddau.

32. Mae natur dameidiog y system hefyd yn adlewyrchu cyllid; yn fy marn i, mae absenoldeb cyllid cyson, cydgysylltiedig a chynaliadwy yn un o'r heriau i gyflawni gweledigaeth unedig gydlynol ar gyfer y system cyfiawnder troseddol. Mae'n arwain at gyllid yn cael ei ganolbwyntio mewn un ardal heb ystyried y costau a fydd yn cael eu hysgwyddo mewn mannau eraill yn y system. Efallai y bydd datblygu polisi wedi'i ganolbwyntio'n dda, ond dylai'r effaith ar gyllid a'r gofyniad am gyllid gymryd dull gweithredu system gyfan. Tynnais sylw yn Rhan I o'r Adolygiad hwn fod diffyg buddsoddi hanesyddol yn ffactor sy'n cyfrannu at yr argyfwng presennol a nodaf yma y bydd rhai o fy argymhellion yn debygol o ofyn am fuddsoddiad ariannol sylweddol, yn aml ar draws sawl adran, er nad wyf yn

190

gwybod a yw darpariaeth ariannol wedi'i gwneud ar gyfer y buddsoddiad posibl sydd ei angen, ac os felly i ba raddau.

33. Yn draddodiadol, mae'r broses y mae Trysorlys EF (HMT) yn darparu cyllid drwyddi yn benodol i adrannau. Nid oes ffrwd gyllido sydd wedi'i neilltuo i'r system cyfiawnder troseddol yn ei chyfanrwydd. Er mwyn derbyn cyllid ar y cyd, mae angen i adrannau gydweithio ar gynigion ar y cyd. Yn y pen draw, mae cam olaf y broses gyllido adrannol yn dod i ben gyda sgwrs flaenoriaethu rhwng yr adrannau a HMT, a hyd yn oed os yw un adran yn dadflaenoriaethu'r cynnig, mae'r cynnig ar y cyd yn aml yn methu. Gall y broses hon fod yn rhwystr i gyflawni gweledigaeth unedig ar gyfer y system cyfiawnder troseddol gyfan, gan fod cyllid yn cael ei ddyrannu i adrannau unigol i fynd i'r afael ag agweddau ar y system cyfiawnder troseddol y maent yn gyfrifol amdanynt yn hytrach na diwallu anghenion adrannau lluosog ar y cyd.

34. Mae hyn yn un o'r ffactorau sy'n llywio diffyg cydlynu ehangach ar draws y system cyfiawnder troseddol. Gwneir penderfyniadau ar eu pennau eu hunain, heb ddull gweithredu cydgysylltiedig o ran cynllunio neu adnoddau. Mae pob rhan o'r system yn gweithredu'n gyd-ddibynnol, felly mae newidiadau mewn un ardal yn creu pwysau mewn mannau eraill yn anochel.

35. Yn ogystal â hyn, mae gwaith ar y gweill i nodi prif set o fesurau i asesu perfformiad y system cyfiawnder troseddol honno (e.e. dangosfwrdd cyflawni system cyfiawnder troseddol). Mae'n amlwg o fy ymgysylltiad helaeth â swyddogion ar draws y system fod gwahanol sefydliadau'n gweithio i wahanol ddiffiniadau o lwyddiant yn y system, gan gynnwys mewn Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol lle maent yn aml yn dibynnu ar fesurau a setiau data lleol i brofi cynnydd yn hytrach na defnyddio set gyffredin o fesurau sy'n dod o'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol[191].

36. O ran data ac yn ystod yr Adolygiad hwn, bu sawl achlysur pan nad oeddwn yn gallu cael data meintiol o ansawdd uchel i ddeall mater neu broblem benodol

191

(e.e. diffynyddion heb gynrychiolydd neu ddefnyddio gwrandawiadau o bell). Mae hyn yn aml oherwydd, er y gallai'r data fodoli mewn systemau gweithredol, nid yw o ansawdd digon uchel i'w ddefnyddio i lywio penderfyniadau. Yn ogystal, mae gwahanol sefydliadau yn aml yn gweithio gyda gwahanol systemau gweithredol neu i wahanol ddiffiniadau data sy'n ei gwneud hi'n heriol i gymharu data ar draws y system. Rhaid gwneud gwaith parhaus i wella ansawdd data ar draws y system a chytuno ar set gyffredin o fesurau sy'n diffinio llwyddiant, boed hynny'n sicrhau bod systemau presennol yn cael eu defnyddio'n gywir neu'n adeiladu un newydd i wella cysondeb. Nodaf yn fanwl yn nes ymlaen yn y bennod hon bod yn rhaid gwneud mwy i wella ansawdd data er mwyn cefnogi gweledigaeth y llywodraeth ac yn fwy cyffredinol.

Beth Ddylai Llywodraethu Cyfiawnder Troseddol ei Gyflawni

37. Mae dau biler allweddol y dylid adeiladu llywodraethu cyfiawnder troseddol arnynt. Yn gyntaf, dylai ddilyn gweledigaeth sengl, unedig. Yn ail, dylai gael ei gydlynu gan arweinyddiaeth ddeinamig a ffocws. Gyda gweledigaeth glir ac arweinwyr i lywio'r weledigaeth honno yn ei blaen, yna, a dim ond wedyn, y byddai system cyfiawnder troseddol sy'n gweithio gyda'i gilydd tuag at nod cyffredin ar lefel weithredol unigol ac, yn gyffredinol, fel un system cyfiawnder troseddol. Nid wyf yn egluro beth ddylai'r weledigaeth fod na sut y dylai ei pherfformiad gael ei fesur gan y cyfranogwyr yn y system cyfiawnder troseddol. Mater i lywodraeth y dydd yw penderfynu hynny.

38. Yn nes ymlaen yn y bennod hon, byddaf yn nodi argymhellion i'r llywodraeth eu hystyried o ran pwy sy'n gyfrifol am yrru gweithredu cydgysylltiedig drwy bob rhan o'r system. Gwnaf hynny oherwydd bod gennyf ddealltwriaeth glir o'r systemau cyfiawnder troseddol sy'n gweithredu, eu diffygion a'r cyfeiriad terfynol. Rwyf wedi ceisio ymgynghori'n eang â'r rhai sydd â phrofiad ac arbenigedd wrth ddylunio a gweithredu mecanweithiau ar gyfer y llywodraeth. Rwyf wedi mabwysiadu nifer o'u hawgrymiadau yn ddiolchgar i'm model dewisol, i gyd wrth aros yn sensitif i annibyniaeth weithredol yr heddlu, y CPS, y llysoedd a'r farnwriaeth. Bydd y dull priodol yn fater i'r llywodraeth ac, yn benodol, y Prif

Weinidog presennol (sydd, fel cyn-DPP, â'r fantais o brofiad sylweddol o'r materion yr wyf wedi'u hamlinellu)[192].

Ymdrechion Hanesyddol i Ddiwygio

39. Bu sawl ymgais flaenorol i weithredu gweledigaeth a dulliau cydlynu. Mae'r rhain yn cynnwys y Swyddfa Diwygio Cyfiawnder Troseddol (OCJR) a chytundebau gwasanaethau cyhoeddus (PSAs). Mae'r ddau brofiad yn tynnu sylw at yr heriau y mae'n ofynnol i mi fynd i'r afael â hwy wrth werthuso a chynnig strwythur o ran pa lywodraethu a allai weithio'n dda o fewn y system cyfiawnder troseddol.

40. Ceisiodd yr OCJR, a sefydlwyd yn 2004, ddod ag asiantaethau cyfiawnder troseddol ynghyd i hybu cyflenwi cyfiawnder ar y cyd[193]. Arweiniwyd ef gan brif weithredwr, gyda staff o hyd at 250 o weision sifil ar ei anterth[194]. Caeodd OCJR yn 2010 yn dilyn newid systemig tuag at gydgrynhoi a symleiddio swyddogaethau gweinyddol a gwreiddio cydlyniant cyfiawnder troseddol o fewn adrannau'r llywodraeth yn hytrach na chael asiantaeth ar ei phen ei hun. Nid wyf yn awgrymu adfywio'r OCJR gan ei fod yn fenter gostus gyda swyddogaeth weinyddol fawr ac mae'r rhannau o OCJR a weithiodd yn dda, gan gynnwys ei bwyslais ar gyflenwi, wedi'u cymryd drosodd ers hynny gan y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol.

41. Yn 1998, cyflwynwyd ymgais arall, mwy cyfannol, i fynd i'r afael â'r her o gydlynu gwaith ar draws adrannau ar ffurf PSAs yn 1998[195]. Roedd PSAs yn gytundeb gan adrannau'r llywodraeth a chanol y llywodraeth ynghylch am beth oedd adran yn gyfrifol am ei gyflawni, faint o gynnydd y disgwylid iddi ei wneud ac ym mha amserlen drwy gyfres o dargedau perfformiad pendant[196].

42. Yng nghyd-destun y system cyfiawnder troseddol, roedd yna PSA a nododd y dylai'r adrannau oedd yn gyfrifol ar y pryd ar y cyd am berfformiad y system

192
193
194
195
196

cyfiawnder troseddol ddarparu cyfeiriad strategol clir ar gyfer y system gyda'r nod o greu dull gweithredu system gyfan (yn ogystal â'r farnwriaeth a'r ynadaeth)[197]. Er mwyn cynorthwyo'r broses gyflawni, gosododd y llywodraeth dargedau perfformiad i'r system eu cyflawni a sicrhaodd fod y tair adran yn atebol drwy grŵp llywio gweinidogol a fynychwyd gan y tri Ysgrifennydd Gwladol yn ogystal â Phrif Ysgrifennydd y Trysorlys, ac a gefnogwyd gan Grŵp Cynllunio Strategol ac Uned Gynllunio ar y Cyd - Cyfiawnder Troseddol.

43. Roedd targedau gwasanaethau cyhoeddus yn llwyddiannus wrth feithrin diwylliant cyflawni mewn llywodraeth pan oeddent yn canolbwyntio ar nifer cyfyngedig o flaenoriaethau a phan oedd ganddynt ddiddordeb parhaus gan y Prif Weinidog a chanol y llywodraeth. Diddymwyd hwy yn y pen draw ar ôl Etholiad Cyffredinol 2010 a'r newid dilynol mewn llywodraeth a fabwysiadodd newid dull gweithredu yn seiliedig ar fewnbynnau yn hytrach na chanlyniadau[198]. Nid wyf yn argymell dychwelyd at y dull targedau gwasanaethau cyhoeddus yn unig ond rwyf yn cymryd gwersi oddi wrthynt gan fod eu heffeithiolrwydd yn dibynnu, yn ôl y canfyddiad, ar ffocws a diddordeb y Prif Weinidog[199]. Ni allaf ragweld (ac ni all neb arall) y diddordeb a fydd gan unrhyw Brif Weinidog yn nyfodol y system cyfiawnder troseddol, ac o'r herwydd a fydd gan y cymhelliant canolog unrhyw hir oes. Fodd bynnag, mae budd o gael dull gweithredu ar draws y system gyfan i gyflawni ar draws y llywodraeth a diffinio beth yw rolau a chyfrifoldebau pob adran i gyflawni'r nod hwnnw.

44. Un ffordd y gellid mabwysiadu'r model PSA yw integreiddio'r cysyniad o PSAs i mewn i swyddogaeth lywodraethu bresennol. Mae'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, fel swyddogaeth bresennol o'r Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r Swyddfa Gartref, yn dod ag asiantaethau cyfiawnder troseddol perthnasol ynghyd a gall uno arweinwyr y tu ôl i weledigaeth gyffredin sy'n fesuradwy ac yn gyflawnadwy. Gallai fformat y PSA sicrhau bod cyllid ar gael ar gyfer y system cyfiawnder troseddol gyfan, yn hytrach na'i rhannau cyfansoddol unigol (neu ar

197

198

199

unrhyw adeg benodol i gyflawni amcanion gwleidyddol penodol heb ystyried effaith o'r dechrau i'r diwedd).

45. Fodd bynnag, byddai'r dull hwn yn peri'r risg y bydd PSAs yn dod yn gytundeb gweinyddol arall sy'n edrych yn foddhaol ar bapur ond na ellir ei gyflawni yn ymarferol. Mae angen newid mwy sylfaenol yn ynglŷn â phwy sy'n cytuno ar y weledigaeth ac yn gweithredu fel y cydlynydd er mwyn sicrhau atebolrwydd effeithiol am gyflawni. Methodd PSAs oherwydd nad oedd ganddynt fecanwaith i gydlynu'r system a sbarduno'r cyflawni, daethant hefyd yn broses-ganolog a chollodd ddiddordeb y Prif Weinidog. Rhaid i'r ffordd ymlaen ystyried y manteision a gynigiodd PSAs, wrth sicrhau hir oes y system y maent yn ceisio'i gwasanaethu. Mae'r model yr wyf yn ei argymell yn darparu sail statudol ar gyfer cydlynu parhaus, dull o atebolrwydd trwy adrodd i'r Senedd ac mae'n canolbwyntio ar un weledigaeth.

Un Weledigaeth ar gyfer Cyfiawnder Troseddol

46. Mae model PSA yn ffordd ddefnyddiol o gyfathrebu a gweithredu gweledigaeth ond, beth bynnag fo'r model cyflwyno, mae angen sefydlu'r weledigaeth yn y lle cyntaf. Credaf yn gryf y dylai fod gweledigaeth lywodraeth glir ar gyfer system cyfiawnder troseddol gyfan. Barnaf y dylai'r llywodraeth, a llywodraethau olynol, gyhoeddi eu gweledigaeth, a ddylai nodi ei hamcanion cyffredinol ar gyfer yr hyn y mae'n ceisio'i gyflawni. Ond mewn perthynas yn unig â'r polisi y mae'r llywodraeth yn gyfrifol amdano, ac nid mewn ffordd sy'n diystyru annibyniaeth weithredol yr heddlu, y CPS, y llysoedd na'r farnwriaeth.

47. Nodaf y bu ymdrechion blaenorol i ddiffinio'r weledigaeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol. Yn 2007, cyhoeddodd y llywodraeth ar y pryd ei chynllun strategol ar gyfer y blynyddoedd 2008 i 2011, a oedd yn ceisio bod 'yn fwy effeithiol o ran dwyn troseddau i gyfiawnder, iddi [y system cyfiawnder troseddol] ymgysylltu â'r cyhoedd, ysbrydoli hyder a rhoi anghenion dioddefwyr wrth ei chalon, a bod ganddi brosesau syml ac effeithlon'[200].

200

48. Mae gan y llywodraeth bresennol ei ‘Chynllun ar gyfer Newid’ ei hun drwy ei dull ‘Llywodraeth dan arweiniad cenhadaeth’ sy’n ceisio annog gweithio ar y cyd ar draws adrannau. Enghraifft o hyn yw ei ‘Chenhadaeth Strydoedd Mwy Diogel’ sy’n gweithio ar draws y Weinyddiaeth Gyfiawnder a’r Swyddfa Gartref, gyda’r nod o leihau niwed difrifol a chynyddu hyder y cyhoedd mewn plismona ac yn y system cyfiawnder troseddol[201]. Ni allaf wneud sylw ar effaith y ‘Genhadaeth Strydoedd Mwy Diogel’ a ‘Chynllun ar gyfer Newid’ y llywodraeth mor fuan ar ôl ei chyflwyno. Ond nodaf fod Strydoedd Mwy Diogel yn weledigaeth sy’n ymwneud ag un agwedd ar blismona yn unig, a’r hyn a ragwelaf i yw, yn hytrach, gweledigaeth sy’n mynd rhagddo drwy’r system cyfiawnder troseddol gyfan, a ddylai osgoi meddwl mewn siloau a chanlyniadau anfwriadol. Dylai gweledigaeth o’r fath gyd-fynd â blaenoriaeth y Prif Weinidog ar gyfer ‘Gwell Gwasanaethau Cyhoeddus’, gyda thenant allweddol o hynny yn adeiladu hyder yn y system cyfiawnder troseddol[202].

49. Rwyf wedi bod yn ymwneud â cheisio rheoli neu ddylanwadu ar weithrediad cyfiawnder troseddol am ryw 20 mlynedd, hynny yw fel Barnwr Llywyddol Cylchdaith y Gogledd, Uwch Farnwr Llywyddol ar gyfer Cymru a Lloegr, Cadeirydd y Cyngor Cyfiawnder Troseddol ac yna'r Cyngor Dedfrydu, Dirprwy Gadeirydd Pwyllgor Rheolau Trefniadaeth Droseddol, Llywydd Adran Mainc y Frenhines ac, yn ddiweddarach, fel Pennaeth Cyfiawnder Troseddol. Ar ôl cynnal Adolygiad 2015 a'r Adolygiad hwn, nid oes gennyf unrhyw amheuaeth o gwbl ei bod yn hollbwysig bod brwyn y mater o bennu a rhoi gweledigaeth ar gyfer cyfiawnder troseddol ar waith yn cael ei chydio. Rhaid i bob sector a chorff â diddordeb sy'n gweithredu o fewn cylch cyfiawnder troseddol ei weithredu; rhaid ei halinio; ac, yn bwysicaf oll, rhaid iddo weithio ar draws y sbectrwm cyfan. Gallai olygu bod rhai costau'n disgyn ar un rhan o'r system a fydd o fudd i ran arall, ond ar draws y system gyfan, mae'n debygol y bydd costau gwrthbwysol a

201

202

rhaid annog y diwylliant cydweithredol hwn a'r ddealltwriaeth a rennir o'r darlun ehangach.

50. Er nad wyf yn honni bod hyn yn derfynol, teimlaf ei bod yn briodol awgrymu rhestr anghyflawn o ystyriaethau i'r llywodraeth wrth benderfynu ar yr hyn a ddylai fod mewn gweledigaeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol. Rwy'n disgwyl iddo roi ymrwymiad i asiantaethau a adrannau cyfiawnder troseddol i gydweithio ar draws y system cyfiawnder troseddol i: ddod â throseddwyr gerbron y llys, gan ganolbwyntio ar y drosedd, y troseddwr, y dioddefwr a'r tystion; canolbwyntio ar amseroldeb ac effeithlonrwydd; ysbrydoli hyder y cyhoedd, ymddiriedaeth a hyder dioddefwyr, tystion a defnyddwyr eraill y llys; a rhoi ymrwymiad i gofleidio technoleg, gan gynnwys AI.

51. Awgrymaf, os yw'r llywodraeth i amlinellu un weledigaeth sengl ar gyfer y system cyfiawnder troseddol, y dylid cynnwys y weledigaeth hon yn llythyr blaenoriaethau'r Prif Weinidog a anfonir at bob adran sydd â chyfrifoldeb am y system cyfiawnder troseddol. Defnyddir y llythyr hwn i nodi'r blaenoriaethau ar gyfer yr Ysgrifenyddion Gwladol priodol ac oddi wrthynt y dylai'r adran wedyn nodi'r hyn y dylai ei gyflawni ar gyfer y cyfnod nesaf. Anfonir y dogfennau hyn fel arfer ar ddechrau Senedd ac maent yn amlinellu blaenoriaethau a chanlyniadau adrannol y dylai Ysgrifenyddion Gwladol a Gweinidogion weithio tuag atynt. Deallaf fod y rhain fel arfer yn cael eu hanfon yn unol ag ymrwymiadau maniffesto neu mewn ymateb i argyfwng, ond gellir eu defnyddio hefyd i amlinellu uchelgais y Prif Weinidog ar gyfer adran. Felly, gwelaf hyn fel y dull addas ar gyfer cyflawni'r weledigaeth a sut mae pob asiantaeth yn cymryd rhan yng ngweinyddiad cyfiawnder troseddol, ochr yn ochr â''r canlyniadau arfaethedig y gallai'r rhain eu cael.

52. Unwaith y bydd y weledigaeth wedi'i phennu, dylid ei ategu gan set o amcanion a blaenoriaethau a bennir gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, y byddaf yn trafod yn fanylach yn adran Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol y bennod hon, y dylid ei ategu gan set o ganlyniadau mesuradwy. Y canlyniadau a nodwyd yw'r rhai y gellir gwireddu'r weledigaeth drwyddynt, i sicrhau bod pob

asiantaeth yn gweithio tuag at yr un nodau ac yn cyflawni'r nodau hynny heb drechu annibyniaeth weithredol yr heddlu, CPS, y llysoedd na'r farnwriaeth. Mae canlyniadau clir nid yn unig yn tynnu sylw at dagfeydd o fewn y system, ond hefyd yn fecanwaith hanfodol ar gyfer nodi a mynd i'r afael â risg. Dylai'r rhain fod yn fesuradwy ac yn cael eu monitro mewn ffordd gyson, yn unol â'r tri ffactor isod.

53. Y ffactor cyntaf i'w ystyried yw casglu a defnyddio data yn gywir. Dim ond drwy ddata cadarn a dibynadwy y gellir monitro'r weledigaeth yn briodol ac asesu a yw'n cael ei gwireddu yn ymarferol. Heb hyn, mae canlyniadau'n anodd, os nad yn amhosibl, i'w mesur. Mae'r data a gyflwynir drwy'r dangosfwrdd data cyflawni yn un ffordd o wneud hyn[203]. Dychwelaf at bwnc argaeledd a defnydd eang o ddata o fewn y system cyfiawnder troseddol yn nes ymlaen yn y bennod hon.

54. Yr ail yw sicrhau bod strwythurau adrodd cliriach ar draws y system, nid dim ond o fewn pob rhan ohoni. Rhaid i strwythur adrodd clir nodi sut y dylai pob asiantaeth sy'n rhan o weinyddu cyfiawnder troseddol gyflawni'r weledigaeth gyffredinol, ochr yn ochr â'r canlyniadau bwriedig y mae ganddynt gyfrifoldeb drostynt. Clywais yn ystod yr Adolygiad hwn fod angen dulliau mwy tryloyw o ddringo'r ysgol, cyfathrebu cliriach rhwng byrddau a mwy o atebolrwydd am wneud penderfyniadau. Dylai strwythur adrodd clir ddwyn pob unigolyn i gyfrif am ei rôl yn y broses, pa ganlyniadau y mae'n eu cyflawni ac, wedi hynny, gyflawni gweledigaeth y llywodraeth. Heb lwybrau atebolrwydd clir, mae perygl y bydd problemau'n cael eu hanwybyddu, a'r ymgais i feio unrhyw un ond y parti a ddylai fod yn gyfrifol.

55. Y trydydd yw defnyddio technolegau'n gyfrifol, gan gynnwys AI. Mae'n bwysig bod cynllunio a defnyddio technolegau newydd ar draws y system cyfiawnder troseddol (nid yn unig yn y llys ond i'w defnyddio cyn ac ar ôl) yn cael ei wneud yn synhwyrol ac yn ofalus ac ni ddylai ddisodli'r broses o wneud penderfyniadau cyffredinol gan swyddogion. Dylid defnyddio datblygiadau technolegol i drawsnewid sut mae'r system cyfiawnder troseddol yn cysylltu prosesau ac yn

203

rhannu data, gan wella amseroldeb yn sylweddol a rhyddhau staff ar gyfer tasgau mwy cymhleth. Gall AI newid y ffordd y mae'r system cyfiawnder troseddol yn gweithredu, a rhaid monitro a gwerthuso ei defnydd.

Argymhelliad 46: Rwy'n argymell bod y llywodraeth, a llywodraethau olynol, yn penderfynu ar un weledigaeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol gyfan. Dylai'r llywodraeth nodi canlyniadau allweddol ar gyfer cyflawni'r weledigaeth er mwyn mesur cynnydd a wedyn gellid dwyn y rhai sy'n gyfrifol yn atebol am gyflawni'r canlyniadau hynny. Dylai'r weledigaeth hon ystyried annibyniaeth weithredol yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron, y llysoedd a'r farnwriaeth.

Cydlynu Cyfiawnder Troseddol

56. Pan fo gweledigaeth wedi'i gosod a bod canlyniadau clir yn sail i'r weledigaeth honno, mae'n hollbwysig bod arweinyddiaeth, cydlyniant ac atebolrwydd clir ar gyfer perchnogaeth y weledigaeth honno. Nid oes un ffordd benodol o gyflawni hyn.

57. Fel y nodais eisoes, nid oes un unigolyn nac un adran yn gyfrifol am y system cyfiawnder troseddol, ac nid yw'r unig gyfrifoldeb hwnnw wedi'i freinio mewn un adran benodol. Mae'r diffyg cydweithio hwn yn golygu y gall y Gweinidogion barhau i wneud penderfyniadau sy'n canolbwyntio'n bennaf ar y polisïau yn eu hadrannau ac nid ar yr hyn sydd o fudd i bawb. Mae hyn wedi'i wreiddio'n ddiwylliannol ond rhaid iddo newid. Mae hyn yn golygu symud i ffwrdd o ddulliau adweithiol, wedi'u cyfyngu i siloau, a meithrin diwylliant o gyfrifoldeb a rennir, tryloywder a chydweithredu. Er mwyn gwreiddio'r diwylliant cydweithredol hwn ac annog arloesi ac addasu i ddulliau gweithio newydd, mae'r system cyfiawnder troseddol angen arweinyddiaeth gadarn a all osod y cyfeiriad, sefydlu a gwreiddio'r diwylliant a'r ymddygiadau, a meithrin amgylchedd ar gyfer newid ystyrlon, i gyd gan aros yn sensitif i annibyniaeth weithredol yr heddlu, y CPS, y llysoedd a'r farnwriaeth. Mae hyn yn dechrau o'r brig gyda'r Gweinidogion eu hunain.

Arweinyddiaeth Weinidogol

58. Yn gyntaf, mae arweinyddiaeth weinidogol yn ganolog i gyfeiriad a chydweithrediad y system – sy'n cael ei chyflawni ar hyn o bryd drwy arweinyddiaeth y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Deallaf fod tensiwn cynhenid, neu o leiaf wedi bod, yn arweinyddiaeth weinidogol y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol oherwydd nad oes un unigolyn na swyddogaeth yn goruchwylio'r system gyfan sydd â'r dasg o sicrhau bod pob rhan o'r system yn gweithio gyda'i gilydd i gyflawni ei nodau. Felly, dechreuaf yr adran hon trwy esbonio sut y gall arweinyddiaeth weinidogol hwyluso gweledigaeth y llywodraeth, y tu hwnt i gadeirio bwrdd yn unig.

59. Yr anhawster gyda'r model presennol yw nad yw'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol wedi'i ffurfio fel corff gwneud penderfyniadau; er gwaethaf ei arweinyddiaeth weinidogol, mae'n gorff cynghori. Rwyf wedi cael tystiolaeth gan rai o'r rhai sy'n gwneud penderfyniadau mwyaf blaenllaw yn y system cyfiawnder troseddol i'r perwyl, er bod y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn canolbwyntio ar y pynciau a'r blaenoriaethau cywir, ei fod yn methu â chynhyrchu'r canlyniadau cywir ac yn methu â gosod cyfeiriad a chamau gweithredu clir ar gyfer y system cyfiawnder troseddol.[204] Nid lleiaf oherwydd bod ei aelodaeth, sy'n adlewyrchu pob rhan o gyfiawnder troseddol, yn cynnwys llawer nad ydynt mewn sefyllfa na'u lleoli'n briodol i bennu'r polisi y dylai'r llywodraeth benderfynu ei ddilyn ac, beth bynnag, mae rhai yn credu bod yr aelodaeth yn rhy fawr i wneud hynny. Mewn gwirionedd, fodd bynnag, rhaid ystyried amrywiaeth o safbwyntiau yn y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, a rhaid iddo fod yn fwrdd sy'n gweithredu fel corff cynghori cyflawn a chydlynol i Weinidogion sydd wedyn yn gorfod dod at ei gilydd mewn fforwm arall, i ffwrdd o'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol a'i aelodau cyfansoddol, i bennu polisi'r llywodraeth sy'n cael ei lywio gan y weledigaeth a'r llythyr blaenoriaethau a gyflwynwyd gan y Prif Weinidog. Byddaf yn ymdrin ag

204

aelodaeth y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn nes ymlaen yn y bennod hon.

60. At y diben hwnnw, canolbwyntiodd yr adroddiad a gyhoeddwyd ar y cyd gan Arolygiaeth Cwnstabliaeth a Gwasanaethau Tân ac Achub EF (HMICFRS) ac Arolygiaeth Gwasanaeth Erlyn y Goron EF (HMCPSI) ym mis Gorffennaf 2025 ar lywodraethu'r system cyfiawnder troseddol. Gwnaeth dair prif argymhelliad ar lywodraethu cyfiawnder troseddol, yr wyf yn eu cymeradwyo. Roedd y rhain ar gyfer y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol i greu a chyhoeddi strategaeth glir a goruchwylio cyflawni gwelliant ar draws y system cyfiawnder troseddol drwy:

    a. gweithredu cynllun gweithredu cyfiawnder troseddol cenedlaethol sy'n nodi blaenoriaethau;

    b. dyrannu cyfrifoldebau, gosod amcanion perfformiad a goruchwylio gwaith grwpiau perthnasol eraill, gan gynnwys Bwrdd Cyfiawnder Lleol; a

    c. chyhoeddi diweddariadau rheolaidd ar gynnydd yn erbyn strategaeth a nodau cyfiawnder troseddol cenedlaethol[205].

61. Unwaith y penderfynir ar y polisi, mae'n bwysig bod Gweinidogion a'r Bwrdd yn canolbwyntio a bod eu rôl wrth gyflawni gweledigaeth y llywodraeth wedi'i diffinio'n glir a'i chytuno'n ganolog. Rhaid iddo gael rôl tymor byr o reoli argyfwng i sefydlogi'r system ynghyd â rôl hirdymor i gyflawni'r weledigaeth. Dylai'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol gyflawni swyddogaeth ddeinamig a all addasu i anghenion y system cyfiawnder troseddol ar unrhyw adeg benodol a chynghori Gweinidogion yn unol â hynny. Pan fo argyfyngau yn ymwneud ag un rhan o'r system, efallai eu bod wedi dominyddu gallu'r Bwrdd i ganolbwyntio ar olwg ehangach o gynnydd ar draws y system gyfan. Mae'n ddigonol edrych ar y newidiadau dros y pum mlynedd diwethaf y tu hwnt i'r llwyth achosion agored yn y llysoedd troseddol yn unig trwy COVID-19 ac yn awr argyfwng poblogaeth y

205

carchardai. Fodd bynnag, pwysleisiaf nad yw'r cyfarwyddyd gan Weinidogion, yn y tymor byr a'r tymor hir, wedi'i fwriadu i ddiystyru annibyniaeth weithredol yr heddlu, y CPS, y llysoedd na'r farnwriaeth, ond mewn perthynas â'r polisi y mae'r llywodraeth yn gyfrifol amdano yn unig.

62. Er mwyn iddo ddechrau chwarae'r rôl fwy deinamig yr wyf yn ei rhagweld, dylai fod gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol amcanion clir sy'n cael eu gosod mewn cyd-destun ac sy'n llifo o weledigaeth trawslywodraethol fel y'i pennir gan y Prif Weinidog. Dylai'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol fod yn fwy rhagweithiol wrth gynghori Gweinidogion ar y ffyrdd o wireddu gweledigaeth y system cyfiawnder troseddol. Dylai'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol gael ei gefnogi o ganol y llywodraeth a chyhoeddi strategaeth sy'n ymwybodol o anghenion y system o'r dechrau i'r diwedd ac sy'n cael ei gyrru gan fesurau perfformiad a dealltwriaeth fanwl o'r hyn sydd ei angen ar y system cyfiawnder troseddol, ble a phryd, yn ogystal ag effeithiau dilynol y penderfyniadau hynny.

63. Ar ôl cael cyngor gan aelodau'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, dylai Gweinidogion gyfarfod ar wahân ac ar y cyd i bennu polisi a ddylid yn ei dro ei adrodd yn ôl i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol iddo ei weithredu, fel sy'n ddyletswydd ar y llywodraeth a gweision sifil. Gallai'r cyfarfod hwn fod ar ffurf is-bwyllgor Cabinet a gaiff ei gadeirio gan y Prif Weinidog, ac y bydd y Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol yn bresennol ynddo hefyd, y byddaf yn siarad ag ef nesaf.

Argymhelliad 47: Rwy'n argymell y dylai Ysgrifenyddion Gwladol a Gweinidogion sy'n aelodau o'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol gyfarfod mewn is-bwyllgor Cabinet i gydlynu polisi cyfiawnder troseddol sy'n diwallu anghenion y system o'r dechrau i'r diwedd. Dylent roi sylw i'r blaenoriaethau a osodir gan llywodraeth ganolog a chyngor ar bolisi gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Ni ddylai'r dull hwn drechu annibyniaeth weithredol yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron, y llysoedd na'r farnwriaeth.

Arweinyddiaeth Ddirprwyedig

64. Nid yw'r broses benderfynu unigol a'r diffyg cydweithredu yn stopio yn fano. Mae gan Ysgrifenyddion Parhaol y Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r Swyddfa Gartref (ynghyd â'r Cyfarwyddwr Cyffredinol yn Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol) lawer o flaenoriaethau eraill a galwadau ar eu hamser a'u hadnoddau. Dim ond angen crybwyll yr heriau mewnfudo y mae'r Swyddfa Gartref yn eu hwynebu a'r problemau poblogaeth carchardai y mae'r Weinyddiaeth Gyfiawnder yn eu hwynebu heb sôn am y materion cyfraith ryngwladol y mae'r Twrnai Cyffredinol yn eu hwynebu i bwysleisio'r pwynt hwnnw. Ni all sicrhau bod adrannau eraill yn cyflawni yn unol â pholisi trawsadrannol fod y flaenoriaeth uchaf; yn yr un modd, mae gweision sifil yn canolbwyntio ar gyflawni polisi yn eu hadrannau priodol ac nid ar draws y llywodraeth.

65. Nid yw hyn yn feirniadaeth o'r uwch weision sifil sy'n llenwi'r swyddi hyn, naill ai nawr neu o'r blaen[206]. Fodd bynnag, mae natur eu gwaith yn golygu bod yn rhaid iddynt ganolbwyntio ar y problemau unigol sy'n wynebu eu hadrannau. Y rheswm dros greu'r OCJR yn 2004 oedd sicrhau bod ffocws pwrpasol ar broblemau trawsadrannol cyfiawnder troseddol. Yn yr amgylchiadau, nid oes gennyf unrhyw amheuaeth y dylai fod unigolyn yn gyfrifol am gydlynu llywodraethiant y system cyfiawnder troseddol a dwyn adrannau priodol i gyfrif am eu rolau. Felly, cyflwynaf sawl model isod, un yr wyf yn argymell i'r llywodraeth ei fabwysiadu i gyflawni'r nod yn y pen draw o gael un swyddog, a strwythur cymorth, yn gyfrifol am y system cyfiawnder troseddol gyfan.

Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol

66. Y model cyntaf a gyflwynnaf yw penodi ‘Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol’. Gallai’r unigolyn hwn fod wedi’i leoli yng nghanol y llywodraeth sy’n gyfrifol am gydlynu pob rhan o’r system, yn eistedd ar Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol a’r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol ond gydag awdurdod y Prif Weinidog i oruchwylio’r cydlynu hwnnw. O dan y model hwn, dylai Ysgrifenyddion Gwladol y Weinyddiaeth Gyfiawnder a’r Swyddfa Gartref, wrth

206

gwrs, fod yn arweinwyr blaen y system a chadw unrhyw gyfrifoldeb statudol a chyfrifoldeb gweinidogol mewn perthynas â'r system cyfiawnder troseddol.

67. Nid yw'r syniad o gynghorydd ar gyfer y system gyfan yn newydd yn y llywodraeth a gallai ddilyn strwythur tebyg i strwythur y Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol (NSA). Y Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol yw'r cydlynydd canolog a'r cynghorydd i'r Prif Weinidog a'r Cabinet ar faterion diogelwch[207]. Mae wedi'i leoli yn Swyddfa'r Cabinet ac mae'n gweithio i ddod â strategaeth diogelwch cenedlaethol gyson ynghyd sy'n cyd-fynd â blaenoriaethau'r llywodraeth. Mae'r Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol hefyd yn darparu asesiadau cudd-wybodaeth ar gyfer y Prif Weinidog, y Cyngor Diogelwch Cenedlaethol a llunwyr polisi ar draws y llywodraeth yn ogystal ag arwain Ysgrifenyddiaeth Diogelwch Cenedlaethol, i gyd o Swyddfa'r Cabinet[208]. Cefnogir yr NSA hefyd gan dîm o arbenigwyr sy'n gyfrifol am gydlynu cymuned diogelwch cenedlaethol y DU ac am gefnogi'r Prif Weinidog a'r Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol ar faterion diogelwch cenedlaethol.

68. Ystyrir bod y Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol yn rôl effeithiol, oherwydd cânt eu penodi ar sail eu gwybodaeth a'u profiad helaeth ym maes diogelwch. Yr hyn sy'n hollbwysig, fodd bynnag, yw bod ganddynt ddealltwriaeth gynhenid o'r system y maent yn gweithredu oddi tano, ac felly gall eu harweinyddiaeth fod wedi'i seilio ar realiti beunyddiol. Mae'n bwysig hefyd eu bod yn cael eu penodi gan y Prif Weinidog a'u bod yn dechnegol, yn gynghorydd i'r Prif Weinidog.

69. Byddai Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol yn arweinydd ymroddedig gyda chyfiawnder troseddol fel eu hunig agenda, yn hytrach nag fel rhan o rôl llawer mwy (e.e. Ysgrifenyddion Parhaol priodol y Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r Swyddfa Gartref). Byddai'r Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol yn gweithio o ganol y llywodraeth gan gydlynu gwaith sy'n gysylltiedig â'r weledigaeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol. Gallent:

207

208

a. gael tîm o arbenigwyr, megis o dan fodel y Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol, er enghraifft swyddog technoleg sy'n cynghori ar y diwygio ar gyfer y ffordd y mae'r system cyfiawnder troseddol yn rhyngweithio â thechnolegau newydd a thechnolegau'r dyfodol;

b. fod yn un pwynt cydgysylltu ar gyfer yr adolygiadau gwariant o 2027 ymlaen ar gyfer y systemau cyfiawnder troseddol er mwyn sicrhau bod cytundebau ariannol ar gyfer y system gyfan, yn hytrach na chyfres o gynigion anghyson;

c. bod ganddo'r pwerau i ddod â'r Ysgrifenyddion Gwladol a Gweinidogion adrannau cyfiawnder troseddol perthnasol ynghyd. Mae hwn yn bŵer tebyg i Ysgrifenyddiaeth Diogelwch Cenedlaethol, sy'n gallu cydlynu materion allweddol ym meysydd diogelwch cenedlaethol a pholisi tramor ar draws y llywodraeth[209]; a

d. bod yn atebol i'r Prif Weinidog ac yn atebol i'r Senedd drwy bwyllgorau dethol perthnasol.

70. Rwy'n cydnabod bod gwahaniaethau amlwg rhwng diogelwch a chyfiawnder troseddol; mae gan yr olaf gylch gwaith llawer ehangach ac mae'n cwmpasu mwy o adrannau ac asiantaethau na'r Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol. Felly, ni fyddai copïo model y Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol yn ei gyfanrwydd yn addas, ond mae'n fodel y gallai'r llywodraeth ystyried ei atgynhyrchu'n rhannol. Ers Etholiad Cyffredinol 2024, mae rôl yr NSA hefyd wedi dod yn eithaf-gwleidyddol o gofio bod y deiliad yn Gynghorydd Arbennig i'r Prif Weinidog ac wedi'i leoli yn Rhif 10, yn hytrach na gwas sifil[210]. Mae hyn yn gosod cyfyngiadau penodol ar eu rôl, gan gynnwys eu goruchwyliaeth o gyllidebau a'u gallu i gyflwyno canlyniadau'r Cyngor Diogelwch Cenedlaethol. Er bod agweddau cadarnhaol i'r dull hwn o ystyried y grafaeth sydd ganddynt gyda Gweinidogion diogelwch ac arwydd clir o ddiddordeb y Prif Weinidog yn y maes.

209

210

Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog fel Ail Ysgrifennydd Parhaol

71. Ar sail y drafodaeth uchod, mae'r angen am rôl debyg i rôl yr NSA yn amlwg i mi. Mae sawl ffordd y gellid gweithredu rôl o'r fath, ac rwyf wedi ystyried y rhain yn ofalus yn erbyn y cefndir heriol y byddai angen i rôl o'r fath weithredu ynddo. Nid yn unig y byddai'r rôl yn un hynod o heriol, yn enwedig ar y dechrau pan fo'r system mewn argyfwng, ond hefyd oherwydd y cyfrifoldebau unigryw o fewn y llywodraeth y byddai gan Gynghorydd Cyfiawnder Troseddol, a'r systemau y mae angen iddynt ddylanwadu arnynt bob amser. Her arall sy'n codi wrth weithredu rôl o'r fath yw ei bod yn anochel yn tarfu ar y cydbwysedd sefydledig o rym rhwng y gwahanol weinyddiaethau a'r uwch swyddogion oddi fewn iddynt. Rwy'n cydnabod y risg, heb gefnogaeth gan y Prif Weinidog ac Ysgrifenyddion Gwladol, y gallai'r rôl gael ei rhwystro gan wrthwynebiad biwrocrataidd gan y rhai sydd yn y systemau llywodraethu presennol. Rhaid diffinio'r rôl yn ofalus, gyda phwerau digonol, llinellau atebolrwydd a phwrpas penodol. Nid cynnal unrhyw un adran neu sefydliad yw'r pwrpas hwnnw, ond cydlynu'r amrywiol asiantaethau cyfiawnder troseddol i sicrhau cydlyniant nodau y cytunwyd arnynt gan y Gweinidogion perthnasol a chyflawni gweledigaeth cyfiawnder troseddol y llywodraeth.

72. Un o'r heriau sylfaenol yw lle byddai'r Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol wedi'i leoli orau. Yr awgrym amlwg yw o fewn Swyddfa'r Cabinet fel yr esboniais uchod. Fodd bynnag, rwyf yn ymwybodol bod modelau cydgysylltu Swyddfa'r Cabinet yn wynebu'r her sylfaenol eu bod yn brin o agosrwydd at yr adrannau cyflenwi perthnasol, ysgogiadau uniongyrchol ar adnoddau a mynediad at y bobl sy'n gyfrifol am y canlyniadau. Mae'r rhain i gyd yn nodweddion hollbwysig mewn rôl cydgysylltu cyfiawnder troseddol. Derbyniaf fod safle'r NSA yn wahanol yn hyn o beth. Mae'r unigolyn hwnnw'n gyfrifol am gydgysylltu ymatebion y Cabinet i fygythiadau allanol, felly mae'r rôl yn cyd-fynd yn naturiol â gwaith Swyddfa'r Cabinet, ac mae'n canolbwyntio ar gwmpas llawer llai. Rwy'n ofni y gallai Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol yn yr un safle canolog, mewn cyferbyniad, ddod yn rhy bell oddi wrth realiti'r adrannau cyflenwi, gan ganolbwyntio yn lle

hynny ar gydgysylltu buddiannau adrannol cystadleuol ac nid wedi'i gyfeirio at weledigaeth y Prif Weinidog ar gyfer y system.

73. Ceisiwyd cael swyddogaeth arweinyddiaeth ganolog ar gyfer y system cyfiawnder troseddol o'r blaen, heb lwyddiant. Sefydlwyd yr OCJR yn 2004 a daeth i ben ar ôl 2009/10. Roedd hyn o ganlyniad i ymdrechion i symleiddio'r llywodraeth ganolog trwy uno a diddymu dros 120 o gyrff hyd braich, er mwyn gweithredu llywodraethu cryfach[211]. Roedd yr OCJR yn gorff hyd braich sylweddol a oedd yn cynnwys nifer fawr o weision sifil, nad wyf yn ei gynnig yma. Rwy'n cydnabod y risg y gallai model cynghorydd canolog tebyg fethu oherwydd yr un newid systemig tuag at gydgrynhoi a symleiddio. Fodd bynnag, nid wyf yn ystyried bod y risg honno mor sylweddol fel ei bod yn tanseilio model y Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol, nac ychwaith y dylai dynnu sylw oddi wrth ei weithredu. Yr hyn y mae cydnabod y risg honno yn ei wneud yw canolbwyntio'r angen am fanwl gywirdeb ar ble o fewn y llywodraeth i leoli rôl y Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol a sut y dylai weithredu. Rwy'n dod i'r casgliad bod gwir fudd i'r rôl hon yn chwarae rhan gydgysylltu graidd ac y byddai'n well ei gwreiddio yn un neu'r llall o'r adrannau cyfiawnder troseddol perthnasol.

74. Un ateb, a fyddai hefyd yn cynnig manteision wrth frwydro yn erbyn y risgiau y byddai'r rôl newydd yn cael ei rhwystro gan y hierarchaeth bresennol, yw sefydlu rôl Ail Ysgrifennydd Parhaol, wedi'i leoli yn y Weinyddiaeth Gyfiawnder, i ddal rôl 'Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog' (yn ddelfrydol, dylai hon fod yn swydd statudol er y gallai ddechrau ar sail anstatudol). Byddai gan yr unigolyn gyfrifoldeb gwahanol i'r Ysgrifenyddion Parhaol presennol gan y byddai cylch gwaith y Cynghorydd yn canolbwyntio'n gyfan gwbl ar gydlynu'r system cyfiawnder troseddol. Mae ei leoli yn y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn cynnig parhad i Ysgrifenyddiaeth Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol bresennol ac yn gwarantu y byddent yn agos at weinyddiaeth y llysoedd, sy'n allweddol yng nghyd-destun y llwyth achosion agored.

211

75. Nodaf y risg a awgrymir, sef y gall y Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol, drwy gael ei leoli mewn un adran yn unig, gael ei ystyried fel un sy'n cyd-fynd â buddiannau un adran yn unig ac wedi'i ynysu oddi wrth weddill y system. Fodd bynnag, drwy fod yn Gynghorydd i'r Prif Weinidog, byddai ganddo gomisiwn pendant sy'n diffinio ei awdurdod ac yn cael mynediad uniongyrchol i'r Prif Weinidog. Felly, dylai'r unigolyn fod yn atebol i Ysgrifennydd y Cabinet yn hytrach nag Ysgrifennydd Parhaol y Weinyddiaeth Gyfiawnder. Dylai'r atebolrwydd hwn sicrhau bod arweinyddiaeth y Prif Weinidog yn parhau'n ganolog i'w rôl. Ar y cyd â llythyr blaenoriaethau a gweledigaeth y Prif Weinidog ar gyfer y system, mae hyn yn rhoi cydnabyddiaeth wleidyddol sylweddol o bwysigrwydd gwirioneddol cydlynu gwahanol rannau'r system cyfiawnder troseddol nad yw un Ysgrifennydd Gwladol yn ei gario. Dylai elfen allweddol o'r rôl gydlynu hon fod yn gymryd cyfrifoldeb am strategaeth werthuso o effaith argymhellion a wneir yn y ddwy ran o'r Adolygiad hwn, a allai fod yn sail i adroddiadau i'r Senedd. Ar yr un pryd, bydd Ysgrifenyddion Gwladol a'r Twrnai Cyffredinol yn parhau i gyfarwyddo polisi yn eu cylchoedd gwaith priodol, er eu bod yn ymwybodol o ofynion angenrheidiol cydlynu.

76. Gellir lliniaru'r risg o fod yn gysylltiedig ag un adran yn unig hefyd trwy gynnwys Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol yn fwy yn yr adrannau perthnasol eraill. At y diben hwnnw, rwy'n argymell y dylent fynychu Pwyllgorau Gweithredol (ExCo) pob adran (Weinyddiaeth Gyfiawnder, Swyddfa Gartref a Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol). Dylent fod yn gadeirydd y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol i sicrhau bod ganddynt bwerau cyfarwyddo dros gyflenwi a gweithrediadau drwy gydol y system, yn hytrach na bod hyn yn rhan o rôl yr Ysgrifennydd Parhaol yn y Weinyddiaeth Gyfiawnder a fyddai wedyn yn gallu canolbwyntio ar eu cylch gwaith penodol yn hytrach na cheisio rôl cydlynu. Dylai'r Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol fod yn Bennaeth y Ysgrifenyddiaeth Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol hefyd, a dylai'r Ysgrifenyddiaeth adrodd i'r Cynghorydd.

77. Ar gyfer yr adolygiad gwariant nesaf ac ar ôl hynny, dylai'r Cynghorydd fod yn Brif Swyddog Cyfrifyddu dynodedig ar gyfer y system cyfiawnder troseddol draws-systemol, gyda'r awdurdod i gydlynu ceisiadau ar y cyd i Drysorlys EF, ail-

glustnodi cyllid yn ôl yr angen i fynd i'r afael â thagfeydd a gofyn am asesiadau effaith ar y gyllideb ar gyfer penderfyniadau traws-system. Nodwedd arall o'r cynllun yw cydlynu a thryloywder o ran cyllido. Ni fyddai'r Cynghorydd yn arfer rheolaeth dros gyllidebau adrannol.

78. Dylid sefydlu rôl Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog mewn deddfwriaeth, gan sicrhau bod ei ddyletswyddau a'i phwerau wedi'u hymgorffori. Mae creu'r swydd fel Ail Ysgrifennydd Parhaol yn syml yn fodd i weithredu rôl y Cynghorydd ac ni fyddai angen ei chynnwys mewn deddfwriaeth. Nid wyf yn cynnig bod ei holl gyfrifoldebau wedi'u sefydlu mewn statud, gan gydnabod yr angen am rywfaint o hyblygrwydd o ran yr hyn y gallai fod yn ofynnol i'r Cynghorydd ei wneud ar wahanol adegau. Dylid sefydlu'r cyfrifoldebau canlynol Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog mewn deddfwriaeth, dylai'r Cynghorydd:

    a. gadeirio Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol a bod yn Bennaeth Ysgrifenyddiaeth y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Mae angen i ddarpariaethau sy'n nodi'r pwerau hyn fod yn gyson â mesurau deddfwriaethol eraill sy'n cydnabod y cyrff hyn;

    b. bod ganddo bwerau i ddod â'r Weinyddiaeth Gyfiawnder, y Swyddfa Gartref a Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol ynghyd (a chyrff perthnasol eraill yn ôl yr angen), a bod dyletswydd statudol ar yr adrannau hyn i gydweithredu â swyddfa Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog;

    c. bod yn Brif Swyddog Cyfrifyddu ar gyfer y system cyfiawnder troseddol;

    d. bod dyletswydd statudol arnynt i adrodd i'r Senedd ar berfformiad cyfiawnder troseddol a chyflawni gweledigaeth y Prif Weinidog ar gyfer y system cyfiawnder troseddol. Dylai hyn gynnwys adrodd ar effaith yr argymhellion a wnaed yn nwy ran yr Adolygiad hwn; a

    e. bod ganddo fandad cydgysylltu technoleg gyda'r awdurdod i osod safonau rhyngweithredu gorfodol, cymeradwyo caffaeliadau mawr sy'n effeithio ar

integreiddio systemau, gofyn am safonau data cyffredin ac APIs, a chomisiynu atebion traws-asiantaeth pan fo angen. Trafodaf hyn i gyd yn fwy manwl yn nes ymlaen yn y bennod hon.

79. Dylai sefydlu'r rôl a rhai cyfrifoldebau mewn deddfwriaeth hybu'r tebygolrwydd o barhaolder trwy weinyddiaethau olynol. Byddai sail statudol o'r fath yn sicrhau na fydd y swydd yn cael ei gadael yn drugaredd i fuddiannau cyffredinol Prif Weinidog y dydd. Gall hefyd amddiffyn rhag diddymu'r rôl ar sail arbed costau neu symleiddio. Yn rhy aml, mae symleiddio o'r fath yn profi i fod yn economi gau, gan danseilio'r sefydlogrwydd a'r cydlyniant sydd eu hangen ar gyfer goruchwylio effeithiol y system cyfiawnder troseddol.

80. Byddai angen ystyriaeth ofalus i adnabod yr unigolyn sy'n addas i wasanaethu fel Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog. Dylai fod ganddynt brofiad helaeth o weithio yn y system cyfiawnder troseddol, gyda swydd uwch a bod yn agos at y rhai sy'n gwneud penderfyniadau gweinidogol. Dylai fod ganddynt safle personol ac awdurdod gyda hanes profedig o sicrhau consensws a hybu cydgysylltu ar draws y system cyfiawnder troseddol gyfan. Dylent gymryd golwg system gyfan heb fuddiant penodol mewn unrhyw un rhan, a all hwyluso arweinyddiaeth ffocws a gwell dealltwriaeth o'r effaith o'r dechrau i'r diwedd y gallai penderfyniad mewn dim ond un cyffordd o'r system ei chael.

81. Rwy'n cydnabod bod gwrthwynebiad yn debygol o fodoli i ryw raddau. Byddai rôl fel hon yn cynrychioli newid sylweddol i'r ffordd y caiff y system ei chynnal a'i goruchwylio a byddai hefyd yn gofyn am ystyried unrhyw effeithiau datganoli. Mae angen i'r diwygiadau hyn hefyd gael eu strwythuro mewn ffordd nad yw'n diystyru annibyniaeth weithredol yr heddlu, y CPS, y llysoedd na'r farnwriaeth. Fodd bynnag, rwy'n gweld hyn fel yr unig ddewis arall gorau sy'n gynaliadwy yn y tymor hir a all atal penderfyniadau unigol tra, ar yr un pryd, yn cydlynu cyllid ac yn llywio gweledigaeth ganolog. Fel gyda chymaint o agweddau ar y system cyfiawnder troseddol, nid yw derbyn y status quo yn ateb.

82. Y prif fanteision yw tri pheth canlynol: gweinyddol, statudol a gwleidyddol. Yn gyntaf, fel Ail Ysgrifennydd Parhaol, bydd gan y Cynghorydd y lefel a'r awdurdod ar draws Whitehall i alluogi'r rôl i weithredu, gyda phroximeg i gyflawni, aelodaeth o ExCos, ac yn ei rôl fel Prif Swyddog Cyfrifyddu ar gyfer gwariant traws-cyfiawnder troseddol. Yn ail, gyda phwerau fel Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog wedi'u diffinio mewn deddfwriaeth, bydd hyn yn sicrhau parhaolder a gorfodadwyedd, gyda llwybr uniongyrchol o atebolrwydd cyhoeddus i'r Senedd. Yn drydydd, gyda'r awdurdod uniongyrchol gan y Prif Weinidog fel eu Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol, mae hyn yn sicrhau awdurdod gwleidyddol i oresgyn gwrthwynebiad biwrocrataidd a chynnull trafodaethau gweinidogol yn ôl yr angen. Ar y cyfan, mae'r model hwn wedi'i addasu'n ddigonol o fodel yr NSA i adlewyrchu'r gwahaniaethau rhwng y rolau. Fel y rhagwelir, mae hefyd yn osgoi methiannau model yr OCJR ond mae'n parhau i fod yn gytbwys ag anghenion a safbwyntiau arweinwyr presennol yn y system cyfiawnder troseddol yn eu hadrannau cyflawni priodol.

Prif Swyddog Cyfrifyddu a Ysgrifenyddiaeth wedi'i chryfhau

83. Dull amgen yr wyf wedi'i ystyried yw Prif Swyddog Cyfrifyddu, sy'n gyfrifol am lenwi'r bwlch oherwydd nad oes un unigolyn yn gyfrifol am gydlynu gwariant ar draws y system cyfiawnder troseddol. Gallai'r unigolyn yn y rôl hon fod yn gyfrifol am gynigion a rennir ac am ddiogelu cyllid a neilltuwyd. I'w cefnogi, roeddwn hefyd wedi ystyried a allai'r Prif Swyddog Cyfrifyddu fod yn fwy cysylltiedig â fersiwn wedi'i ailbwrpasu o'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol a Ysgrifenyddiaeth wedi'i chryfhau. O dan y model hwn, gallai Ysgrifenyddiaeth y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol eistedd yn annibynnol ar y Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r Swyddfa Gartref a bod ganddi'r cyfrifoldeb am gydlynu dull gweithredu system gyfan tuag at gyfiawnder troseddol nad yw wedi'i wreiddio yn un o'r adrannau aelod. O'r herwydd, byddai'n caniatáu i gynnwys y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ganolbwyntio fwy ar gyflawni, gydag unigolyn ymroddedig yn gyfrifol am unrhyw ofynion ariannu sy'n deillio naill ai o'r Bwrdd neu o brosesau gwneud penderfyniadau eraill.

84. Er fy mod yn cydnabod pwysigrwydd cydlynu traws-systemol ar gyfer cyllido, nid cyllido yn unig sydd angen ei gydlynu. Nid wyf yn credu y byddai rôl Prif Swyddog Cyfrifyddu yn unig, gyda symudiad Ysgrifenyddiaeth Bwrdd Cydweithredu Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol (NCJB) i gyd-fynd â hynny, yn cyrraedd digon pell ar draws y llywodraeth i ddylanwadu ar newid gwirioneddol ac mae perygl y bydd yn cynyddu biwrocratiaeth. Yn y pen draw, rwyf wedi dod i'r casgliad y gallai rôl statudol Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog, a ddelir gan Ail Ysgrifennydd Parhaol y Weinyddiaeth Gyfiawnder, yn arwain Ysgrifenyddiaeth Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol (o'r Weinyddiaeth Gyfiawnder o hyd), ynghyd â chyfrifoldebau eraill gan gynnwys fel Prif Swyddog Cyfrifyddu, gael pwysigrwydd safle yn y llywodraeth i ddylanwadu a chydlynu Ysgrifenyddion Gwladol dros Gyfiawnder, y Swyddfa Gartref, Iechyd a Gofal Cymdeithasol a'r Twrnai Cyffredinol. Rhaid i'r cydweithio hwn fynd y tu hwnt i gydweithio ariannol yn unig i ddull gweithredu system gyfan.

Argymhelliad 48: Rwy'n argymell y dylai'r Prif Weinidog benodi Ail Ysgrifennydd Parhaol newydd i'r Weinyddiaeth Gyfiawnder - Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog'. Dylent fod yn atebol i Ysgrifennydd y Cabinet a'r Senedd, a dylid diffinio pwerau a chyfrifoldebau'r Cynghorydd mewn deddfwriaeth. Dylent fod yn gyfrifol am y strategaeth werthuso ar gyfer argymhellion a wneir yn y ddwy ran o'r Adolygiad hwn. Dylai Ysgrifenyddiaeth y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol adrodd i'r Cynghorydd.

Cynigion ar y cyd

85. Hoffwn gymryd saib yma i esbonio rhagor o gyd-destun ynghylch defnyddio cynigion ar y cyd a lle y gallant fod yn fuddiol. Nid wyf yn gwneud argymhelliad ar y mater ond gadawaf i'r llywodraeth ystyried eu budd a'u hangenrheidrwydd, yn enwedig os ydynt dan arweinyddiaeth gydgysylltiedig Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog. Anogodd Trysorlys EF fwy o gynigion ar y cyd rhwng adrannau yn ystod Adolygiad o Wariant 2025, yn benodol lle'r oedd cysylltiadau amlwg. Roedd y dull hwn yn ceisio annog adrannau i gydweithio ar feintioli

manteision eu cynigion ar y cyd a chanfod tir cyffredin. Efallai y bydd y llywodraeth yn dymuno gwneud hyn ar gyfer adolygiadau gwariant yn y dyfodol hefyd.

86. Ystyriaeth arall i'r llywodraeth hon, a llywodraethau eraill a ddaw yn ei sgil, gallai fod pennu cytundeb tair blynedd rhwng adrannau wrth wneud ceisiadau ar y cyd sy'n cyd-fynd â chyfnodau adolygu gwariant. Dylai'r dull hwn annog meddwl strategol hirdymor a gallai fod yn gyfle i bennu blaenoriaethau'r system cyfiawnder troseddol ar draws cyfnod penodol o amser. Gallai hyn gael ei arwain a'i gydlynu gan Gynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog.

87. Edrychaf yn awr ar weithrediadau'r system lywodraethu bresennol, gan ddechrau â gweithrediadau'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol.

Y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol

88. Dylai'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol barhau i chwarae rhan ganolog wrth hyrwyddo a chyflawni gweledigaeth y llywodraeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol mewn amrywiol ffyrdd. Yn gyntaf, fel corff cynghori i'r Gweinidogion perthnasol, sydd hefyd yn arwain y system gyfan y tu allan i'r Bwrdd, fel y nodais uchod. Yn ail, drwy ddwyn Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol i gyfrif hefyd am eu rhan mewn cyflawni. Yn drydydd, drwy ddod â phartïon â diddordeb allweddol ar y lefel uchaf i mewn i un fforwm, dyma'r lle mwyaf priodol nid yn unig i gynghori Gweinidogion ond hefyd i hyrwyddo cyflawni. Mae'r adran hon yn esbonio'r newidiadau strwythurol sydd eu hangen ar y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol.

Arweinyddiaeth

89. Dyletswydd y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol (NCJB) yw cynghori'r Gweinidogion sy'n bresennol i wneud penderfyniadau er budd y system cyfiawnder troseddol yn ei chyfanrwydd. Ar hyn o bryd, gyda'r Ysgrifenyddiaeth wedi'i lleoli yn y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn unig, mae hyn wedi creu'r argraff bod y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn cael ei arwain gan yr Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder, gan lywio eu hagenda eu hunain a

goruchwylio blaenoriaethau ac amcanion y Swyddfa Gartref ac adrannau ac asiantaethau cyfiawnder troseddol eraill. Gallai symud yr Ysgrifenyddiaeth i fod yn annibynnol ar y Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r Swyddfa Gartref gryfhau'r dull gweithredu system gyfan o ran cynnal a chynllunio'r Bwrdd a hefyd hwyluso gweithio mwy cydgysylltiedig rhwng yr adrannau i gyflawni gweledigaeth un llywodraeth. Fodd bynnag, drwy gyflwyno rôl Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog, nid wyf yn credu y byddai angen newid lleoliad yr Ysgrifenyddiaeth. Rwy'n ystyried y gallai'r canfyddiad o gyfeiriad ac agenda'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol newid drwy roi statws statudol i'r Bwrdd a thrwy addasu ei ffordd o gadeirio.

90. Yn gyntaf, dylid rhoi'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ar sail statudol. Dylai hyn sicrhau ei gysondeb dan arweinwyr olynol ac atal unigolyn rhag ei ddrysu oherwydd ei bersonoliaeth a'i hoffterau gwleidyddol. Dylai sail statudol i'w fodolaeth a'i ddyletswyddau a'i phwerau orfodi cyfeiriad y Bwrdd a'i rôl ar gyfer y system cyfiawnder troseddol. Gallai fod gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol y pwerau a'r dyletswyddau canlynol wedi'u diffinio mewn deddfwriaeth, er enghraifft:

    a. y pŵer i gynnull cyfarfod o'r holl unigolion perthnasol, a'r pŵer i ofyn am ddata i gefnogi eu gwaith. Mae hyn yn cynnwys pwerau i gynnull Ysgrifenyddion Gwladol eraill;

    b. dyletswydd i gyfarfod yn rheolaidd i gynghori Ysgrifenyddion a Gweinidogion Gwladol perthnasol ar bolisi fel y'i pennir gan weledigaeth y llywodraeth ar gyfer y system ar lefel ranbarthol;

    c. dyletswydd i adrodd i Ysgrifenyddion Gwladol, Gweinidogion a Chynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog ar berfformiad cyfiawnder troseddol a gwaith y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol;

    d. dyletswydd i fonitro perfformiad Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, nodi blaenoriaethau cenedlaethol, cynghori ar faterion trawsbynciol, rheoli

risgiau, lleihau aildroseddu, gwella profiadau dioddefwyr a thystion a chyflawni amcanion cytûn i wella effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y system cyfiawnder troseddol gyffredinol; a

e. dyletswydd i hybu cydweithredu ar draws asiantaethau ar lefel genedlaethol.

91. Gellid gwneud hyn drwy gyfnewid cadeirio'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol rhwng yr Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder a'r Ysgrifennydd Cartref. Y bwriad yw y dylent gael cyfran gyfartal yn yr hyn a drafodir a thynnu sylw at eu cyfrifoldebau cyffredin ar gyfer cyfiawnder troseddol drwy gydol y flwyddyn, dyma hefyd oedd y dull a fabwysiadwyd yn y gorffennol cyn i'r Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder ddod yn unig gadeirydd. Credaf y dylai rhannu'r cadeirio rhwng y ddau Ysgrifennydd Gwladol ganolbwyntio'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ar flaenoriaethau traws-systemol yn hytrach na'u pennu gan y Gweinidog a'r adran y maent yn ei chynrychioli. Gan sicrhau bod swyddogaeth y Bwrdd fel corff cynghori yn berthnasol yn gyfartal i'r ddau Ysgrifennydd Gwladol. Ar y cyd â Chynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog, eu cyfrifoldebau statudol, ac yn benodol eu rôl fel Pennaeth Ysgrifenyddiaeth y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol fel yr argymhellaf uchod, dylai fynd i'r afael â'r syniad bod y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol wedi'i silio i un o'r adrannau cyflenwi, ac yn hytrach ailfframio'r Bwrdd fel corff cynghori i bawb yn y system cyfiawnder troseddol.

Amlder

92. Ni chyfarfu'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol o gwbl rhwng Gorffennaf 2021 a Gorffennaf 2023. Roedd hyn yn rhannol oherwydd COVID-19, er na welaf unrhyw reswm pam na allai fod wedi cyfarfod yn rhithiol. Beth bynnag am y rheswm, mae'n destun pryder gwirioneddol na chyfarfu arweinwyr y system cyfiawnder troseddol yn y bwrdd dynodedig ar gyfer y system cyfiawnder troseddol am gyfnod o ddwy flynedd yn ystod pandemig byd-eang a gafodd oblygiadau sylweddol i'r system yr oeddent yn ei harwain. Ni all fod cyfnod eto pan nad yw'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn cyfarfod am gyfnod

hir. Ar wahân i hynny, nid oedd fawr o gysondeb o ran pryd y cyfarfu'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol hyd yn oed cyn 2021 ac ers 2023. Cyfarfu ddwywaith yn 2018 a dwywaith yn 2025. Mae'n amlwg nad oes cytundeb yn y dull o weithredu o ran ei amlder.

93. Felly, rwyf yn argymell y dylai'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol gyfarfod o leiaf bedair gwaith y flwyddyn er mwyn osgoi bylchau mewn arweinyddiaeth a chyfeiriad. Mae hyn yn cyd-fynd â'r cyfnodau amser bras y caiff datganiadau data newydd eu cyhoeddi ar eu cyfer ar gyfer prif asiantaethau cyfiawnder troseddol. Gallai unrhyw beth uwch fod yn anghymesur ac mae'n peryglu i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol fynd yn rhy fanwl, heb y goruchwyliaeth strategol y mae ei angen mor fawr. Dylai cyfarfod chwarterol y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ganiatáu i lif ymgysylltu mwy rheolaidd fodoli rhwng arweinwyr cyfiawnder troseddol a dull cyson o adolygu perfformiad y system cyfiawnder troseddol.

Argymhelliad 49: Rwy'n argymell y dylid rhoi statws statudol i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Dylid rhannu cadeiryddiaeth y bwrdd rhwng yr Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder ac Ysgrifennydd Gwladol yr Adran Gartref, a dylai'r bwrdd gyfarfod o leiaf pedair gwaith y flwyddyn.

Aelodaeth

94. Mae sicrhau bod y bobl gywir yn cyfarfod yn rheolaidd gydag agenda gyffredin ac â'r wybodaeth orau sydd ar gael yn hollbwysig fel bod penderfyniadau a wneir yn seiliedig ar dystiolaeth a chytundeb cyffredin. Yn bennaf, mae hynny wedi'i gyflawni, ond mae safbwyntiau ac ardaloedd nad ydynt ar hyn o bryd yn cael eu cynrychioli yn y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol sy'n hanfodol i gynnal system cyfiawnder troseddol effeithlon. Er bod hyn yn golygu ehangu aelodaeth y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ymhellach, credaf ei bod yn angenrheidiol gwneud hynny.

95. Un maes lle mae buddsoddiad a sylw strategol yn hollbwysig yw lledaeniad salwch meddwl. Mae wedi bod yn amlwg i mi drwy gydol fy ngyrfa, ac wedi'i ailadrodd eto yn ystod fy ymgysylltiad ar gyfer yr Adolygiad hwn, bod salwch meddwl yn nodwedd ym mhob rhan o'r system cyfiawnder troseddol, ac yn parhau i fod. Mae angen gwneud mwy i gydlynu gweithredu ar draws y system cyfiawnder troseddol a'r GIG i fynd i'r afael â hyn. Trafodaf hyn ymhellach mewn perthynas â'r heddlu ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf) ac ar gyfer y system gyffredinol ym Mhennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach).

96. O safbwynt llywodraethu, rwyf yn argymell bod y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn ehangu ei aelodaeth i gynnwys Ysgrifennydd Gwladol Iechyd (neu Weinidog arall o'r adran, sy'n fater personol iddynt hwy). Yn benodol, rwyf yn ei weld fel rhywbeth hollbwysig bod yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol yn cydweithredu wrth lunio polisi a strategaeth ar gyfiawnder troseddol i'r graddau ei fod yn ymwneud nid yn unig â sawl dan amheuaeth, Diffynnydd / Diffynyddion a throseddwyr ag anghenion iechyd meddwl penodol, ond hefyd â dioddefwyr a thystion trosedd.

97. Yn yr un modd, dylai dargyfeirio plant a phobl ifanc oddi wrth drosedd fod yn ganolog i weledigaeth hirdymor unrhyw lywodraeth i fynd i'r afael â throsedd yn y DU. Unwaith eto, mae hwn yn thema yr wyf yn ei harchwilio ymhellach ym Mhennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach). Er bod troseddu gan blant (y rhai sydd o dan 18 oed) y tu allan i gwmpas yr Adolygiad hwn, o safbwynt llywodraethu system gyfan, mae budd sylweddol mewn gwahodd yr Ysgrifennydd Gwladol dros Addysg (neu Weinidog arall yn yr adran) i fynychu'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn achlysurol i sicrhau bod cynlluniau ar gyfer troseddu gan blant a throseddu gan oedolion yn cael eu cysylltu ar draws pob asiantaeth ac adran.

98. Argymhelliad a wnaed gan yr adroddiad cyd-lunio achos a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2025 gan Arolygiaeth Gwasanaeth Erlyn y Goron EF (HMCPSI) ac Arolygiaeth Cwnstabliaeth a Gwasanaethau Tân ac Achub EF (HMICFRS) yw y dylai'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ymestyn ei aelodaeth i gynnwys cadeirydd Grŵp Prif Arolygwyr Cyfiawnder Troseddol. Rwy'n ystyried y gallai presenoldeb ad hoc yr Arolygiaeth mewn cyfarfodydd fod yn fuddiol i ddarparu ei safbwynt. Gan nodi bod eu rôl hwy (fel sy'n wir am lawer o rai eraill sy'n eistedd ar y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol) yn annibynnol ar y llywodraeth, serch hynny rwy'n cydnabod gwerth eu mewnwelediadau, ac felly rwy'n cymeradwyo eu hargymhelliad.

Argymhelliad 50: Rwy'n argymell y dylai'r Ysgrifennydd Gwladol dros Iechyd fod yn aelod parhaol o'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Rwy'n argymell y dylai'r Ysgrifennydd Gwladol dros Addysg fynychu'r Bwrdd ar sail ad hoc ac rwy'n cymeradwyo'r cynnig y dylai Prif Arolygydd Arolygiaeth ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol fynychu'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ar sail ad hoc hefyd.

Atebolrwydd am Gyflawni

99. Cyfeiriaf yn ôl at yr hyn a ddywedais yn fy Adroddiad 2015 'rhaid bod set gyson o fesurau perfformiad yn cael eu defnyddio ar draws y system cyfiawnder troseddol'. Dywedais ar y pryd y gallai greu'r mesurau perfformiad hyn gymryd peth amser i'w sefydlu. Mae dros ddeng mlynedd wedi mynd heibio ers i mi wneud yr argymhelliad hwnnw ac mae'r diffyg mesurau cyson yn parhau. Rwy'n ystyried bod rhaid gosod mesurau perfformiad traws-system gan fod y mesurau yn arf pwysig i godi safonau ar draws y system[212]. Rhaid blaenoriaethu'r mesurau perfformiad traws-system hyn ochr yn ochr â gwella ansawdd data fel y gellir mesur cynnydd yn effeithiol. Dylai hyn fod yn fodd i gyflawni prif amcanion y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol fel y nodir yn ei Gylch Gorchwyl.

212

100. Er mwyn hybu parhau i fonitro'r broses gyflawni, rhaid cryfhau'r disgwyliadau adrodd hefyd, yn ogystal ag ystyried goddefgarwch risg wrth wneud penderfyniadau. Mae hyn yn cynnwys cynllunio senarios priodol a nodi camau lliniaru i atal risgiau rhag gwireddu ac, os ydynt yn gwireddu, unioni i ddilyn. Dylai hyn fod wedi'i seilio ar y mesurau perfformiad uchod ond hefyd wedi'i gysylltu â fforymau allweddol eraill yn y system cyfiawnder troseddol. Dylai'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol a'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol adrodd yn ffurfiol i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol fel bod materion gweithredol a lleol yn cael eu hysgogi a'u trin yn effeithlon cyn iddynt ddod yn risgiau mwy gwreiddiol i'r system cyfiawnder troseddol ehangach. Dylai hyn sicrhau bod agenda gyflawni'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol wedi'i seilio ar realiti gweithredol sy'n cael ei nodi drwy'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol ac ar lefel leol drwy'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, gan alluogi'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol i'w dwyn i gyfrif.

Strwythurau Llywodraethu ac Atebolrwydd Pellach

Argymhelliad 51: Rwy'n argymell bod y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn cytuno ar set cyffredin o fesurau perfformiad ac yn eu cyhoeddi i asesu cynnydd. Dylai byrddau llywodraethu eraill ddilyn y mesurau hyn a dylid eu cefnogi gan strwythurau adrodd cytûn rhwng y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol a Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol.

Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol

101. Mae'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol yn parhau i fod yn fecanwaith pwysig ar gyfer cyflawni gweledigaeth y llywodraeth, wedi'i ategu gan set gyffredin o fesurau i asesu cynnydd ac i'w cymhwyso ar draws y system. O gofio bod ei aelodaeth yn cynnwys arweinwyr gweithredol o bob rhan o'r system, mae mewn sefyllfa i gyflawni'r prif amcanion a osodwyd gan y Gweinidogion perthnasol a'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Gellir hwyluso hyn yn hawdd trwy i Gynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog gadeirio'r grŵp.

102. Dylai fod gan y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol ddwy rôl. Y cyntaf yw cynghori a chefnogi'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, a dylai'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ddwyn y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol i gyfrif trwy strwythur adrodd clir, gan gryfhau a egluro ei berthynas â'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol felly. Dylai fod yn agored i'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol gyflwyno risg i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol pan fo angen. Yr ail rôl yw arfer pŵer dirprwyedig gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol i ddwyn Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol i gyfrif am gyflawni amcanion polisi a nodwyd yn genedlaethol. Nid wyf yn awgrymu y byddai'r uwch weision sifil yn yr amrywiol adrannau mewn sefyllfa i archwilio perfformiad manwl Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, yn hytrach, dylai Bwrdd Goruchwylio Perfformiad wneud hyn, sy'n adrodd i'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol a'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ar y sail ei fod hefyd yn atebol am waith y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol.

103. I'r perwyl hwnnw ac i atgyfnerthu'r cyfraniad gan yr Ysgrifennydd Gwladol ar gyfer yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol, a fydd bellach yn mynychu'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, dylai fod uwch was sifil o'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol yn bresennol yn y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol i hyrwyddo a chyflawni'r prif amcanion a osodwyd gan y Gweinidogion a'r Bwrdd

Argymhelliad 52: Rwy'n argymell y dylid gwahodd Uwch Was Sifil o'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol i fynychu'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol.

Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol o safbwynt iechyd a gofal cymdeithasol.

Bwrdd Goruchwylio Perfformiad

104. Dylid rhoi'r pŵer i'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol i ddwyn Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol i gyfrif am gyflawni gweledigaeth y llywodraeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol ac am weithredu cynllun trosedd a gweithredu NCJB's, yn ogystal â pholisïau a wneir gan Weinidogion gyda

strwythur adrodd clir ar gyfer Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol i NCJB's. Er mwyn galluogi hyn, rwy'n argymell bod yr amrywiol is-grwpiau sy'n eistedd o dan y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol yn cael eu hailstrwythuro yn fwrdd llywodraethu cyffredinol o'r enw Bwrdd Goruchwylio Perfformiad. Dylai hyn ddod â phob penderfyniad a mater trawsbynciol i un lle, gan osgoi cael is-grwpiau ar gyfer materion unigol, nad yw'n gymesur nac yn cyd-fynd â gwneud penderfyniadau effeithiol er budd y system gyfan.

105. Dylai'r Bwrdd hwn fod yn gyfrifol am fonitro perfformiad Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol ar berfformiad rhanbarthol cyffredinol ac ar feysydd thematig penodol. Dylai ganiatáu i berthynas fwy cydlynol fodoli rhwng ardaloedd lleol a'r llywodraeth ganolog, gan sicrhau felly fod ardaloedd lleol yn deall bod eu hanghenion a'u risgiau yn cael eu hystyried a bod arloesedd ar lefel leol yn gallu bod yn hwb ar gyfer newid gwirioneddol yng nghanol y llywodraeth. Gall perfformiad fod yn seiliedig ar y mesurau a nodwyd drwy'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol fel yr amlinellir uchod. Gallai meysydd thematig gynnwys materion megis datgelu i fynd i'r afael â'r problemau acíwt a achosir gan y diffyg arweinyddiaeth ar faterion datgelu, y trafodaf ymhellach ym Mhennod 5 (Datgelu), neu feysydd trawsbynciol penodol, megis iechyd meddwl neu RASSO, fel y trafodir ym Mhennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach).

106. Dylai Bwrdd Goruchwylio Perfformiad hefyd leihau dulliau gweithredu unigol o ran cyflawni drwy roi mwy o fewnwelediad i'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol i gyflawniad gweithredol y system cyfiawnder troseddol. Dylai wneud hyn drwy nodi tueddiadau a materion yn gynnar a rheoli cyflawniad y weledigaeth ar gyfer cyfiawnder troseddol ar lefel leol. Dylai cyflwyno bwrdd a all fonitro Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol i'r lefel hon o fanylder ac adrodd i'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol alluogi'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol i ganolbwyntio ar faterion traws-system mwy strategol. At ddibenion atebolrwydd, gan y dylai'r Bwrdd Goruchwylio Perfformiad fod yn ailgyfluniad o is-grwpiau Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol, dylai fod yn atebol i'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol, sydd wedyn yn atebol i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol.

107. Dylai'r Bwrdd gael ei gadeirio gan Gynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog, fel y nodais uchod. Dylai aelodaeth y Bwrdd gynnwys uwch weision

Argymhelliad 53: Rwy'n argymell ailstrwythuro is-grwpiau'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol yn fwrdd llywodraethu cyffredinol o'r enw'r Bwrdd Goruchwylio Perfformiad. Dylai Uwch Weision Sifil o'r Weinyddiaeth Gyfiawnder, y Swyddfa Gartref, Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol a'r Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol fynychu hwn, a dylai gynnwys uwch ddadansoddwr.

sifil perthnasol o'r Swyddfa Gartref, Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol ac Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol hefyd fel yr adrannau sy'n gyfrifol am y system. Dylai dadansoddwr uwch fod yn bresennol hefyd ynghyd â'u tîm cymorth a ddylai fod yn gyfrifol am graffu ar berfformiad Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol drwy ddata.

Cysylltu cyfiawnder troseddol drwy ddata cysylltiedig o ansawdd uchel

108. Er mwyn cefnogi'r Bwrdd Goruchwylio Perfformiad ac i gyflawni'r mesurau perfformiad fel y'u diffinnir gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, mae data o ansawdd uchel yn hollbwysig. Mae argaeledd data o ansawdd uchel, cywir a chyfredol yn galluogi byrddau llywodraethu i nodi a mynd i'r afael â materion sy'n codi, ac i ganfod tueddiadau a materion cyn iddynt waethygu. Mae'n helpu i feithrin dealltwriaeth gyffredin o'r system ac yn galluogi llunwyr polisi i werthuso opsiynau, dewis atebion effeithiol a monitro llwyddiant yr atebion hynny. Yn olaf, mae'n helpu i feithrin tryloywder yn y system ac i feithrin atebolrwydd i'r cyhoedd am y gwasanaethau cyhoeddus hanfodol hyn.

109. Mae nifer o raglenni parhaus o fewn y system cyfiawnder troseddol sy'n anelu at fynd i'r afael â materion ansawdd data at ddibenion llunio polisi. Nod prosiect 'One Crown' y Weinyddiaeth Gyfiawnder yw gwella ansawdd a chydlyniant data Llys y Goron[213]. Rwy'n cymeradwyo'r gwaith hwn, ac rwyf yn falch o glywed bod prosiect tebyg ar y gweill ar gyfer llys ynadon. Mae gan GLlTEF ei 'Raglen

213

Ansawdd Data' ei hun hefyd. Mae'r rhaglen hon, sydd wedi'i hamserlennu i bara am ddwy flynedd, yn edrych i wella cywirdeb a dibynadwyedd ar draws metrigau data critigol yng ngweithrediadau GLlTEF[214]. Ei nod yn y pen draw yw gweld dirywiad cyson mewn materion ansawdd data ac ymgorffori diwylliant ansawdd data cryf ac arfer da ar draws GLlTEF.

110. Fodd bynnag, nid yw ymdrechion i wella ansawdd data mewn un rhan yn unig o'r system yn ddigonol. Mae hyn yn arbennig o wir os yw'r data sy'n dod naill ai cyn y cam hwnnw neu ar ei ôl o ansawdd gwael. Mae casglu data o ansawdd uchel o'r dechrau i'r diwedd, hyd yn oed os yw'n parhau gyda'r asiantaeth berthnasol yn y cam hwnnw o'r system cyfiawnder troseddol, yn bwysig er mwyn mesur tueddiadau a dwyn yr unigolion cywir i gyfrif. Mae data o ansawdd uchel yn ganolog i fesur canlyniadau ar lefelau unigol ac ar y cyfan, ac i gyflawni gweledigaeth y llywodraeth yn ymarferol. Dylid blaenoriaethu ansawdd data lle gallai gefnogi'n uniongyrchol wrth gyflawni gweledigaeth y llywodraeth. Ond nid yw hynny'n golygu nad yw casglu data o ansawdd uchel ar draws y system gyfan hefyd yn bwysig o gofio y bydd y weledigaeth yn debygol o newid rhwng llywodraethau olynol.

111. Felly, mae'n iawn bod data yn parhau i gael ei gasglu gan asiantaethau, partneriaid ac adrannau unigol o fewn y system cyfiawnder troseddol. Nid wyf yn rhagweld byd lle gallai un asiantaeth yn unig gasglu'r holl ddata sydd ei angen ar gyfer y system cyfiawnder troseddol. Fodd bynnag, er mwyn defnyddio data i fesur perfformiad, mae angen casglu a choladu'r data mewn modd mwy cydlynol.

112. Rwyf wedi dysgu yn ystod yr Adolygiad hwn fod systemau gweithredol gwahanol yn aml yn defnyddio diffiniadau data gwahanol a dyfais adnabod unigryw anghyson ar gyfer unigolion. Enghraifft o hyn yw bod y CPS yn cyfrif un diffynnydd fel un achos yn ei ddata cyhoeddedig, tra bod data Weinyddiaeth Gyfiawnder yn caniatáu ar gyfer mwy nag un diffynnydd. Mae hyn yn ei gwneud hi'n heriol i

214

gymharu data ar draws asiantaethau at ddibenion llunio polisi. Felly, yn yr Adolygiad hwn roedd yn anodd mesur effaith oedi wrth baratoi achosion gan yr heddlu a'r CPS ar y broses yn y llys (fel y nodir ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf)). Nid yw'r dulliau adnabod gwahanol, na'r rhwystrau i gymharu data, yn ffafriol i system a all gyflawni y tu ôl i un weledigaeth gyffredin. Mae angen i hyn newid i sicrhau y gellir mesur canlyniadau gyda golwg cyfiawnder troseddol unigol.

113. Mae gwaith yn cael ei wneud gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder i gysylltu data ar draws GLlTEF, y Weinyddiaeth Gyfiawnder, CPS a'r heddlu. Mae'r gwaith hwn yn edrych yn bennaf ar gysylltu data'n ôl-weithredol (e.e. cysylltu data a welwyd yn flaenorol yn hytrach na chysylltu systemau byw) i gynhyrchu 'ased data traws-systemol cyfiawnder troseddol' i ddeall yn fwy effeithiol daith unigolyn drwy'r system[215]. Mae hefyd yn edrych ar wella llywodraethu data (gan gynnwys diffiniadau a rennir ar draws asiantaethau) ac amlinellu platfform data traws-systemol cyfiawnder troseddol yn y dyfodol i ganiatáu i'r sawl sy'n gwneud penderfyniadau gael mynediad diogel at ddata cyson ar draws y system cyfiawnder troseddol. Rwyf yn cymeradwyo gwaith y Weinyddiaeth Gyfiawnder ac yn annog asiantaethau i geisio cyfleoedd yn y dyfodol i feithrin asedau data traws-system gwell, gan gynnwys archwilio'r defnydd o set gyson o ddynodwyr unigryw ar draws asiantaethau. Gallai hyn gael ei oruchwylio gan Gynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog.

Argymhelliad 54: Rwy'n argymell y dylai pob asiantaeth, partner ac adran cyfiawnder troseddol wella ansawdd data at ddibenion llunio polisi, gan ddefnyddio'r gwaith a wnaed gan Wasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a'r Weinyddiaeth Gyfiawnder i wella ansawdd eu data. Dylai pob asiantaeth wneud rhagor o waith i alinio diffiniadau data ar draws y system cyfiawnder troseddol ac ystyried llunio asedau data traws-system gwell, megis dynodwyr unigryw.

215

Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol

114. Dylai'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol fod yn fforwm lleol lle cyflwynir y weledigaeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol ac wedyn amcanion y NCJB's. Er mwyn gwneud hyn, credaf y dylid cael diffiniad cliriach o rôl cadeirydd y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol a rhoi pwerau mwy i'r Bwrdd. Mae'r tirlun llywodraethu wedi'i ailstrwythuro, a'r bwriad i ddiddymu Comisiynwyr Heddlu a Throseddu, yn rhoi cyfle unigryw i arweinwyr y system cyfiawnder troseddol orchymyn bod cadeirydd y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cyflawni amcanion y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ar lefel leol, sy'n ategu gweledigaeth gyffredinol y llywodraeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol.

Cwmpas Daearyddol

115. Ar hyn o bryd, mae 41 o Fyrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol ledled y wlad i gyd-fynd yn fras â chyfanswm nifer yr heddluoedd yng Nghymru a Lloegr, sy'n cyd-fynd â'r dull presennol o gadeirio drwy'r Comisiynwyr Heddlu a Throseddu. Mae'r Comisiynwyr Heddlu a Throseddu yn swyddogion etholedig, sy'n gyfrifol am holl waith plismona o fewn ardal eu heddlu ac am gydweithio ag asiantaethau ar lefel leol a chenedlaethol i sicrhau dull unedig o atal a lleihau trosedd[216]. Rwy'n deall pam y mabwysiadwyd y dull hwn, gan mai'r heddlu yw'r lefel fwyaf lleol o gyfiawnder y mae aelodau'r cyhoedd yn debygol o ddod ar ei thraws yn eu bywydau o ddydd i ddydd.

116. Fodd bynnag, er mwyn i'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol gael unrhyw obaith o gyflawni amcanion y NCJB's ar lefel leol, mae angen i nifer y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol fod yn rhesymol. Nid yw cael 41 o fyrddau unigol yn gymesur ac nid yw'n ffafriol i gael golwg system o'r dechrau i'r diwedd ar yr hyn y mae cyfiawnder troseddol lleol yn ei ofyn. Wrth gwrs, mae blaenoriaethau plismona lleol, ond mae blaenoriaethau rhanbarthol CPS, anghenion llysoedd lleol ac anghenion carchardai ac ardaloedd prawf hefyd. Nid yw cyfiawnder lleol yn unig yr hyn y mae'r cyhoedd yn fwyaf tebygol o'i weld, mae hefyd yn cynnwys holl rannau eraill y system cyfiawnder troseddol sy'n sicrhau gwell gwasanaeth

216

cyhoeddus ac yn meithrin hyder. Rhaid i unrhyw adolygiad o ffiniau Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol aros yn ymwybodol o'r berthynas bwysig rhwng asiantaethau cyfiawnder troseddol a'r cymunedau y mae'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn eu cynrychioli, wrth annog arloesi cadarnhaol ar lefel leol o hyd.

117. Gallai cynnal ymgysylltiad uwch fod yn haws pe bai llai na'r 41 o Fyrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol sydd ohonynt ar hyn o bryd. Awgrymaf y dylai'r llywodraeth ystyried a allai Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol elwa o gael ffiniau daearyddol diwygiedig i weithredu ynddynt. Fodd bynnag, rwy'n cydnabod y gallai hwn fod yn amcan hirdymor i ddeall sut olwg fyddai ar y cynnig hwn yn ymarferol.

118. Mae union nifer y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol hefyd yn destun dadl, ond gall cysoni ag asiantaethau cyfiawnder troseddol eraill helpu i symleiddio swyddogaethau gweinyddol a modelau llywodraethu cyfiawnder troseddol lleol. Rwyf wedi ystyried gwahanol opsiynau wrth gysoni'r modelau hyn, gan gynnwys edrych ar chwe rhanbarth GLlTEF, y 12 ardal prawf a CPS sydd ar hyn o bryd yn gweithredu ar draws 14 o dimau rhanbarthol yng Nghymru a Lloegr[217]. Mae'n amlwg o hyn fod diffyg cysondeb ar draws asiantaethau cyfiawnder troseddol a'r ffiniau y maent i gyd yn gweithredu ynddynt. Mae Ffigur 3.1 isod yn dangos cynrychiolaeth weledol o'r gwahanol ffiniau ar gyfer y prif asiantaethau o fewn y system cyfiawnder troseddol, sy'n tystio cymhlethdod diwygio cwmpas daearyddol y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol. Mae hyn hefyd yn eithrio ffiniau awdurdodau lleol ac awdurdodau'r GIG, sydd i gyd wedi'u cysylltu rywsut â'r system cyfiawnder troseddol ac yn ychwanegu at natur gymhleth diwygio'r ffiniau. Beth bynnag, dylai fod llawer llai na'r 41 sydd ar hyn o bryd ac awgrymaf y

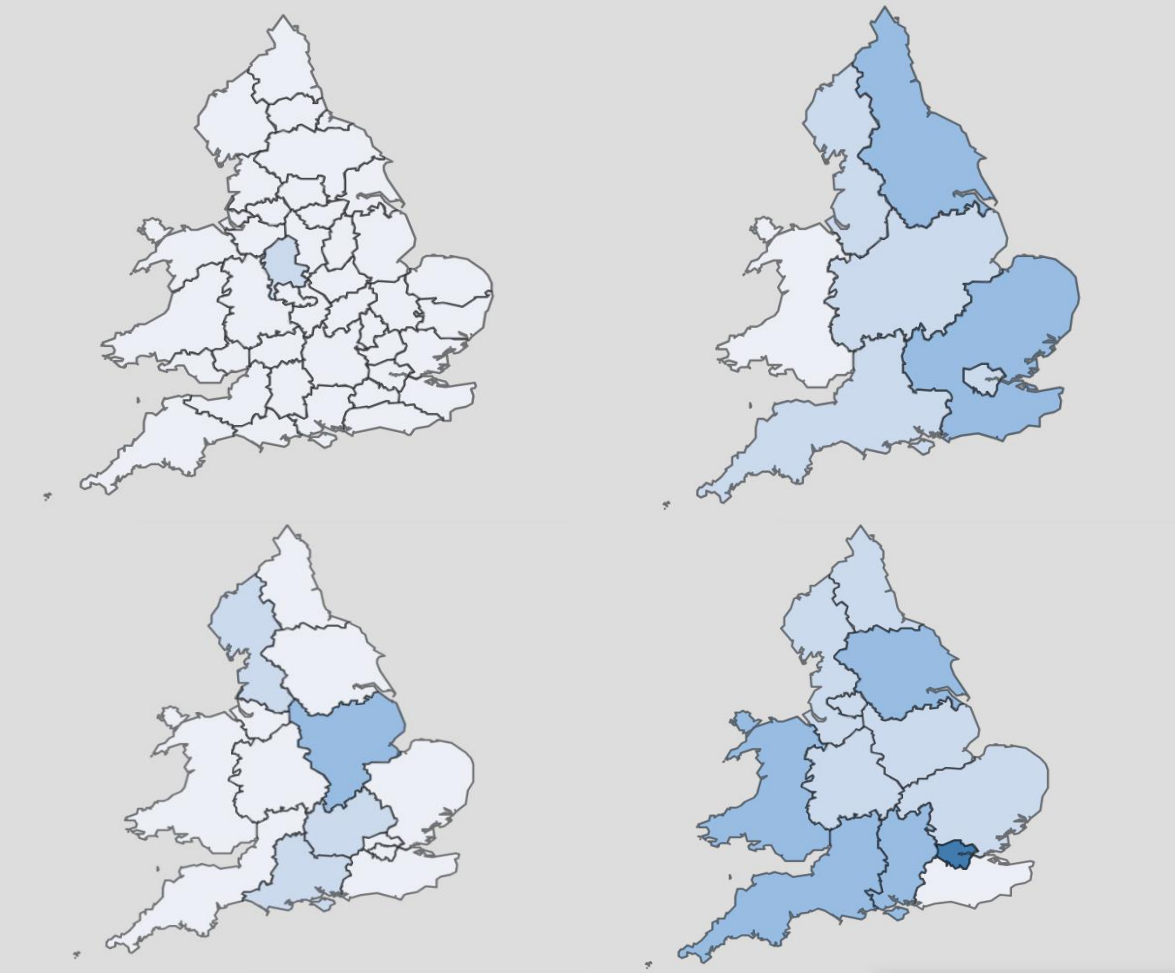
Argymhelliad 55: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn addasu nifer y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol ac yn diwygio eu ffiniau ochr yn ochr â gwaith i alinio'r ffiniau y mae'r holl asiantaethau cyfiawnder troseddol yn gweithredu ynddynt.

217

dylai'r holl ffiniau hyn fod yn gydredol, ac y dylai Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol gael eu halinio o amgylch hyn[218].

Ffigur 3.1: Ffiniau daearyddol prif asiantaethau cyfiawnder troseddol

Chwith uchaf: Heddluoedd. Dde uchaf: Rhanbarthau GLlTEF. Chwith isaf: Rhanbarthau CPS. Dde isaf: Rhanbarthau Gwasanaethau Prawf

Ffynhonnell: Swyddfa Archwilio Genedlaethol, *Interactive map of the criminal justice system* (2022).

218

Arweinyddiaeth

119. Ar hyn o bryd, mae'r rhan fwyaf helaeth o Fyrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yng Nghymru a Lloegr yn cael eu cadeirio gan Gomisiynwyr Heddlu a Throsedd. Fel y soniais eisoes, mae'r Ysgrifennydd Cartref wedi cyhoeddi ei bwriad i ddiddymu rôl y Comisiynydd Heddlu a Throsedd o 2028 ymlaen, a dirprwyo cyfrifoldebau i faerau rhanbarthol lle bynnag y bo modd[219]. Mewn ardaloedd heb faer, bydd arweinwyr cynghorau etholedig yn ymgymryd â'r dyletswyddau. Mae'r llywodraeth hefyd wedi cyhoeddi y bydd yn ystyried amgylchiadau unigryw trefniadau llywodraeth leol ddatganoledig yng Nghymru wrth benderfynu pwy ddylai amsugno cyfrifoldebau'r Comisiynydd Heddlu a Throsedd.

120. O ystyried cyhoeddiad yr Ysgrifennydd Cartref, ystyriais argymell disodli Comisiynwyr Heddlu a Throsedd fel cadeiryddion Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol ar unwaith, ond daeth i'r casgliad na fyddai hyn yn mynd i'r afael â'r her strwythurol ehangach gyda model y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol: nad oes mandad ar y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol i gyflawni blaenoriaethau fel y'u cyfarwyddir gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Nodaf fod Adolygiad Comisiynydd Heddlu a Throsedd y llywodraeth ar y pryd yn 2022 wedi nodi Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol fel cyfrwng hollbwysig ar gyfer grymuso Comisiynwyr Heddlu a Throsedd i ddod ag asiantaethau cyfiawnder troseddol ynghyd a mynd i'r afael â throsedd yn effeithiol. Fodd bynnag, gyda newid llywodraeth wedi hynny ym mis Gorffennaf 2024, daeth amser seneddol y llywodraeth flaenorol i ben i gynnwys hyn yn y llyfr statud[220]. Gan fod Comisiynwyr Heddlu a Throsedd bellach ar fin cael eu diddymu, awgrymaf ei bod hyd yn oed yn bwysicach i'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol gael ymdeimlad o sefydlogrwydd yn eu harweinyddiaeth. Felly, argymhellaf fod y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cael eu rhoi ar sail statudol ac yna newid yn eu harweinyddiaeth. Gallai'r Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol gael, fel y nodir mewn statud, er enghraifft:

219

220

a. y pŵer i gynnull cyfarfod o'r holl unigolion perthnasol yn ôl yr angen, a'r pŵer i ofyn am ddata i gefnogi eu gwaith gan bartneriaid cyfiawnder troseddol rhanbarthol;

b. dyletswydd i gyfarfod yn rheolaidd i weithredu polisi fel y'i pennir gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ar lefel ranbarthol ac i adrodd i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol ar gynnydd a meysydd eraill;

c. dyletswydd i ddatblygu strategaeth sy'n cefnogi gweledigaeth y llywodraeth, gan adlewyrchu anghenion cyfiawnder lleol ar yr un pryd;

d. dyletswydd i nodi blaenoriaethau, mynd i'r afael â materion trawsbynciol, rheoli risgiau, lleihau aildroseddu, gwella profiadau dioddefwyr a thystion a chyflawni amcanion y cytunwyd arnynt i wella effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y system cyfiawnder troseddol leol; a

e. dyletswydd i hybu cydweithredu ar draws asiantaethau.

121. Drwy roi Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol ar sail statudol, gall hyn sicrhau bod cadeirydd y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cael mandad i ddilyn y cyfeiriad a osodir gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol, a'r Gweinidogion priodol. Dangosir enghraifft o ddull gweithredu lle nad oes gan Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol fandad i ddilyn cyfarwyddyd gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol sydd wedi creu tensiwn rhwng Comisiynwyr Heddlu a Throseddu a'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol yn Astudiaeth Achos A. Fodd bynnag, dylid ystyried hyn yn ofalus gan nad yw'r berthynas rhwng Cymru a Lloegr mor syml. Dylai'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol â phwerau statudol drawsnewid y fforwm yn lle galluogir asiantaethau lleol i godi heriau i bob un o'r asiantaethau eraill sy'n bresennol yng ngoleuni nod cyffredinol cyflawni amcanion y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol a gwireddu gweledigaeth y llywodraeth ar gyfer y system cyfiawnder troseddol yn lleol. Dylai hyn hefyd annog meddwl system-eang yn ogystal ag adroddiadau ac atebolrwydd clir i'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol.

122. Dylai newid cadeirydd y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol hwyluso'r sefyllfa statudol. Rhaid i gadeirydd y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol fod yn atebol am gyflawni blaenoriaethau'r system cyfiawnder troseddol, a rhaid dwyn yr unigolyn i gyfrif am hynny. Ni ddylai hwn fod yn Gomisiynydd Heddlu a Throsedd, yn faer nac yn arweinydd arall o gyngor lleol sydd â'u nodau gwleidyddol eu hunain, ond yn hytrach yn uwch aelod o staff o asiantaeth weithredol, fel Prif Gwnstabl neu Brif Erlynydd y Goron. Gadawaf i bob rhanbarth benderfynu ar y cadeirydd penodol a ddylid ei gylchdroi (fel y credaf a fu'r sefyllfa cyn creu Comisiynwyr Heddlu a Throsedd), a pha mor hir y dylai'r cadeirydd aros yn y swydd cyn cylchdroi.

Argymhelliad 56: Rwy'n argymell bod y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cael statws statudol a bod Cadeiryddion Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol yn cael eu mandadu i ddilyn y cyfeiriad a'r weledigaeth a osodir gan y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol. Dylai aelodau Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol benderfynu pwy sy'n eu cadeirio.

Astudiaeth Achos A: Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cymru

Mae Cymru yn gweithredu o fewn strwythur llywodraethu cyfiawnder troseddol Cymru a Lloegr, gyda phedwar Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol wedi'u halinio â phedwar ardal heddlu yng Nghymru, pob un ohonynt yn cael ei gadeirio gan y Comisiynydd Heddlu a Throseddu.

Er nad yw Cyfiawnder a Phlismona wedi'u datganoli, maent yn rhyngweithio â gwasanaethau datganoledig sy'n hanfodol ar gyfer darparu cyfiawnder i bobl yng Nghymru.

Mae Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cymru (CJBfW) yn dod ag uwch arweinwyr o HMPPS, GLlTEF, Comisiynwyr Heddlu a Throseddu, CPS a Llywodraeth Cymru at ei gilydd i ymdrin â materion trawsbynciol a chymhleth o fewn y system gyfiawnder yng Nghymru.

Yn dilyn COVID-19, cyhoeddodd y CJBfW raglen waith ar gyfer cyfiawnder troseddol gyda phedwar blaenoriaeth: dioddefwyr a thystion; pobl sydd wedi troseddu; ymyrraeth gynnar ac atal; a chydraddoldeb o ran hil.

Rwyf, fodd bynnag, wedi clywed yn anecdotaidd fod rhai Comisiynwyr Heddlu a Throseddu yn ystyried y rhaglen hon yn rhy ganolog. Mynegodd y Comisiynwyr Heddlu a Throseddu welliant am fwy o ymreolaeth wrth ddatblygu eu cynlluniau troseddu a gweithredu eu hunain ar gyfer y Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol y maent yn eu cadeirio.

O ganlyniad, deallaf fod y CJBfW wedi ailystyried ei ddull ac yn ceisio sicrhau cydbwysedd rhwng cyfeiriad cenedlaethol i Gymru a hyblygrwydd lleol.

Ffynhonell: Criminal Justice Board for Wales - GOV.UK.

Aelodaeth

123. Mae effeithiolrwydd Byrddau Cyfiawnder Lleol yn dibynnu nid yn unig ar y cadeirydd ond hefyd ar ymrwymiad ac uwch swyddogion y rhai sy'n mynychu. Un o'r cyfranogwyr allweddol yw cynrychiolydd GLlTEF sy'n gyfrifol am drafod perfformiad y llysoedd yn eu hardal ranbarthol. Mae anghysondeb yn uwch swydd cynrychiolydd GLlTEF o'i gymharu ag asiantaethau eraill ac mae cyfyngiad ar allu GLlTEF i gyfrannu'n effeithiol at wneud penderfyniadau ac i herio a

dwysáu materion. Er gwaethaf ymdrechion gorau'r rhai sy'n mynychu, mae trefniadau staffio presennol GLlTEF yn rhwystro eu dylanwad[221].

124. Mae fy ymwneud â Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol hefyd wedi amlygu eu bod yn aml yn cyfarfod heb i aelodau o farnwriaeth Llys y Goron a'r Ynadaeth fod yn bresennol, gan fod y cyfarfodydd yn aml yn cael eu hamserlennu yn ystod diwrnodau eistedd y llys. Mae'n bwysig bod farnwriaeth Llys y Goron a'r Ynadaeth yn mynychu Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol, hyd yn oed o bell, oherwydd eu bod mewn sefyllfa i ddarparu elfen o gefnogaeth i GLlTEF a darparu persbectif barnwrol. Mae'n bwysig nodi, fodd bynnag, fod y farnwriaeth a'r Ynadaeth yn cael eu hystyried yn 'arsylwyr' ar y sail nad ydynt yn gyfrifol am weithredu gweithredol na llunio polisi.

Argymhelliad 57: Rwy'n argymell y dylai Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol gael Barnwr Preswyl a chynrychiolydd o'r ynadaeth yn bresennol, ac y dylid cynnal cyfarfodydd y Byrddau y tu allan i oriau'r llys. Dylai Barnwr Preswyl gael hyfforddiant ar weithrediadau'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Lleol trwy'r Coleg Barnwrol fel rhan o hyfforddiant cynefino Barnwyr Preswyl (yr wyf yn ei argymell ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol)).

Arolygiad o'r Llysoedd Troseddol

125. Un prif ysgogydd ar gyfer cynnal system cyfiawnder troseddol gydlynol ac aliniol yw drwy graffu ac archwilio llysoedd troseddol yn rheolaidd ac yn benodol archwilio gweithrediad GLlTEF o'r llysoedd. Mae archwiliadau yn rheolaidd ar draws y system cyfiawnder troseddol gan gynnwys drwy'r pedair arolygiaeth cyfiawnder troseddol: HMICFRS, HMCPSI; Arolygiaeth Carchardai EF ar gyfer Cymru a Lloegr (Carchardai HMI); ac Arolygiaeth Prawf EM (Prawf HMI)[222], gyda phob un yn gyfrifol am archwilio'n annibynnol eu meysydd cyfiawnder troseddol priodol. Fodd bynnag, nid oes un corff sy'n gyfrifol am archwilio'r llysoedd

221

222

troseddol yng Nghymru a Lloegr. Rhwng 2003 a 2012, roedd dyletswydd ar Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd Ei Mawrhydi (HMICA), o dan Ddeddf y Llysoedd 2003, i archwilio ac adrodd ar y systemau sy'n cefnogi Llys y Goron, sirol a llysoedd ynadon yng Nghymru a Lloegr[223]. Diddymwyd HMICA yn ddeddfwriaethol gan Orchymyn Cyrff Cyhoeddus (Diddymu Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd Ei Mawrhydi a Bwrdd y Gwarcheidwad Cyhoeddus) 2012[224].

126. Ers diddymu HMICA, fodd bynnag, bu galwadau i ailsefydlu'r arolygiaeth, gan gynnwys gan Gomisiynydd Dioddefwyr. Yn ei hadroddiad ym mis Mawrth 2025 ar effaith llwyth achosion agored Llys y Goron ar ddioddefwyr, gwasanaethau i ddioddefwyr a'r system cyfiawnder troseddol, asesuodd y dylai arolygiaeth o'r llysoedd, pe bai'n cael ei ailsefydlu, helpu i nodi aneffeithlonrwydd yn y system a monitro profiadau dioddefwyr o'r llysoedd, ymhlith pethau eraill, er mwyn sicrhau y cedwir at God Dioddefwyr[225]. Yn yr un modd, argymhellodd y Pwyllgor Dethol Cyfiawnder yn ei adroddiad ar Gapasiti'r Llysoedd yn 2022 y dylai'r llywodraeth ailsefydlu Arolygiaeth Llysoedd gyda Chylch Gorchwyl wedi'i ddiweddaru a'i ehangu[226]. Awgrymodd cyn Brif Arolygydd y CPS, Andrew Cayley CMG CB FRSA, hefyd, wrth roi tystiolaeth gerbron y Pwyllgor Dethol Cyfiawnder, y dylai fod Arolygiaeth Llysoedd. Dywedodd, 'nid oes arolygiaeth ar gyfer y gwasanaeth llysoedd a'r tribiwnlysoedd' ac roedd yn credu bod 'angen cynnal arolygiad o GLlTEF, yn enwedig o ran rhestru achosion'[227]. Er iddo awgrymu wedyn na ddylai rhestru fod yn swyddogaeth farnwrol, rhywbeth sydd yn gas gennyf.

127. Felly, byddaf yn nodi tri opsiwn i'r llywodraeth benderfynu sut i lenwi'r bwlch hwn o arolygu'r llysoedd troseddol, gan aros yn ymwybodol o annibyniaeth y

223
224
225
226
227

farnwriaeth a'r broses o wneud penderfyniadau barnwrol. Dylai arolygu'r llysoedd ganolbwyntio ar ddarpariaeth GLlTEF o weithrediad y llysoedd troseddol.

Parchu annibyniaeth farnwrol

128. Yn y cyd-destun hwn y mae'n bwysig egluro na ddylai unrhyw arolygiad na riportio ar berfformiad y llysoedd troseddol ymyrryd ag annibyniaeth gwneud penderfyniadau barnwrol. Cynhelir hyn mewn deddfwriaeth drwy Ddeddf Diwygio Cyfansoddiadol 2005 a rhaid iddo aros felly[228]. Prif enghraifft o hyn yw rhestru. Mae rhestru yn swyddogaeth farnwrol. Mae gweinyddu rhestru achos yn cael ei ddirprwyo a'i weinyddu'n gyffredinol gan swyddogion rhestru'r llys yn ddarostyngedig i gyfarwyddyd y Barnwr. Wrth i mi gyfeirio at greu fframwaith rhestru cenedlaethol cydlynol ac effeithiol ym Mhennod 6 (Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith) awgrymaf y dylid caniatáu i unrhyw arolygiad o'r llysoedd troseddol graffu ar weithrediad GLlTEF o gyflawni ei ddyletswydd i'r farnwriaeth drwy restru achosion o fewn fframwaith diffiniedig. Rhaid i unrhyw graffu o'r fath ar y llysoedd troseddol beidio ag ymyrryd ag unrhyw benderfyniadau a wneir gan Farnwr lle mae hynny'n ymwneud â'r ffeithiau, y gyfraith, y dystiolaeth, y dyfarniad neu'r ddedfryd mewn achos penodol. Mater i'r Arglwyddes Brif Ustus yw materion perfformiad ar ran y farnwriaeth a rhaid iddo ddilyn y drefn gwyno a disgyblu sefydledig.

Arolygiad gan Arolygiaethau ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol

129. Mae darpariaeth i'r pedwar arolygiaeth cyfiawnder troseddol presennol weithio gyda'i gilydd. Mae Arolygiad ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol (CJJI) yn gynnyrch cydweithrediad hir dymor rhwng yr arolygiaethau cyfiawnder troseddol a ffurfiolwyd gan Ddeddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006. Mae rhaglen arolygu CJJI yn cyflwyno dau brif fath o arolygiad ar y cyd: rhaglenni craidd (cyfres o arolygiadau lleol bob blwyddyn ar yr un pwnc craidd) ac arolygiadau thematig ar y cyd (fel arfer, arolygiad pwrpasol untro sy'n ymweld â sawl ardal leol i gyfrannu at un adroddiad terfynol ar fater thematig)[229]. Y budd penodol i'r arolygiaethau cyfiawnder troseddol sy'n gweithio gyda'i gilydd yw y gall yr arolygiaethau sy'n

228

229

rhan o CJJI ddarparu ffocws unigryw a safbwyntiau gwahanol ar wahanol feysydd o'r system cyfiawnder troseddol a chaniatáu barn fwy cyfannol i'w chymryd o'r system a'r meysydd sy'n cael eu harchwilio[230].

130. Mae'n bwysig nodi bod gan y pedwar arolygiaeth yr hawl i 'archwilio unrhyw agwedd ar Llys y Goron neu lysoedd ynadon mewn perthynas â'u hawdurdodaeth droseddol a allai fod wedi'i harchwilio gan yr hyn a oedd bryd hynny yn Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd Ei Mawrhydi yn union cyn ei ddiddymu'n 2012[231]. Mae hyn yn caniatáu i unrhyw un o'r arolygiaethau cyfiawnder troseddol archwilio llys mewn perthynas â Chylch Gorchwyl yr arolygiaeth honno ei hun. Enghraifft o hyn gallai fod HMCPSI yn archwilio Llys y Goron i asesu'r effaith ar lwyth gwaith eu herlynwyr pan fo gwrandawiadau'n cael eu gohirio'n barhaus. Y ffactor allweddol i'w nodi yw mai dim ond os byddai wedi'i archwilio fel arall gan HMICA yn union cyn ei ddiddymu y gall unrhyw archwiliad gan unrhyw un o'r arolygiaethau cyfiawnder troseddol presennol gael ei gynnal[232].

131. Er mwyn cyflawni fy amcan, gallai un opsiwn fod i rymuso arolygwyr cyfiawnder troseddol i ddefnyddio pwerau CJJI i gynnal arolygiadau thematig o'r llysoedd troseddol. Os yw'r Arglwyddes Brif Ustus yn pryderu am oruchwyliaeth a gwarchod annibyniaeth farnwrol drwy'r mecanwaith hwn ar gyfer arolygu (neu un arall a grybwyllaf), yna hi sydd i benodi barnwr (boed yn wasanaethu neu wedi ymddeol) i'r tîm arolygu. Dylai cylch gorchwyl arolygu'r llysoedd troseddol fod i arolygu ac adrodd i'r Arglwydd Ganghellor ar y system sy'n cefnogi dyletswydd ddeddfwriaethol yr Arglwydd Ganghellor i gyflawni busnes y llysoedd a'r gwasanaethau a ddarperir ar gyfer y llysoedd hynny, a gyda ffocws clir ar agwedd weithredol GLlTEF ar y llysoedd troseddol. Dylai pob arolygiad o'r llysoedd a gynhelir o dan HMICA a adferwyd neu drwy ddefnyddio pwerau CJJI wella canlyniadau i'w ddefnyddwyr gwasanaeth drwy ddilyn deg egwyddor arolygu'r sector cyhoeddus a glynu wrth y fframwaith arolygu ar y cyd[233].

230
231
232
233

Adrodd ar weithrediad y llysoedd troseddol gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol

132. Y mecanwaith nesaf i'r llywodraeth ei ystyried yw archwilio ac adrodd drwy'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol (NAO). Mae adrodd annibynnol a wneir gan y NAO yn ddylanwadol wrth sicrhau bod adrannau'r llywodraeth a chyrff cyhoeddus yn cael eu craffu ar eu gwariant. Mae gan y NAO brofiad o adrodd ar weithrediad a gweinyddu'r system cyfiawnder troseddol, gan gynnwys drwy ei adroddiad yn 2024 i mewn i 'Lleihau'r ôl-groniad yn Llys y Goron' a edrychodd ar y camau a gymerwyd gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder, GLlTEF a rhannau eraill o'r system cyfiawnder troseddol i fynd i'r afael â'r llwyth achosion agored yn Llys y Goron[234]. Gallai'r llywodraeth felly ystyried a ddylid defnyddio'r NAO i gynnal archwiliadau o'r llysoedd troseddol gan edrych yn benodol ar wariant a gweithrediad GLlTEF. Enghraifft o faes y gallai'r NAO adrodd arno fyddai ystad gorfforol y llysoedd, yr wyf yn gwneud argymhellion arni ym Mhennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach), a faint o sôn a glywais am ansawdd gwael ystad y llysoedd troseddol a sut mae'n effeithio ar effeithlonrwydd. Unwaith eto, mae'n bwysig ailadrodd bod yn rhaid i unrhyw archwiliad ac adrodd ar y llysoedd troseddol aros yn ymwybodol o annibyniaeth y farnwriaeth a'u penderfyniadau.

Ailgreu Arolygiaeth Gweinyddiaeth y Llysoedd

133. Trydydd mecanwaith terfynol i'r llywodraeth ei ystyried yw dod â Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd EF (HMICA) yn ôl. Fel y cyfeiriais eisoes, archwiliodd HMICA'r system a oedd yn cynnal Llys y Goron, siroedd a llysoedd ynadon yng Nghymru a Lloegr rhwng 2003 a 2012 a rhoi adroddiad arni. O gofio bod arolygiaethau ar gyfer y Gwasanaeth Carchardai a Phrawf, y CPS, a'r Cwnstabliaeth a'r Gwasanaethau Tân ac Achub, mae'n ymddangos yn gam synhwyrol y dylai'r llywodraeth ystyried dod ag arolygiaeth yn ôl sy'n canolbwyntio'n gyfan gwbl ar y llysoedd troseddol.

134. Gallai ailsefydlu Arolygiaeth Cwnstabliaeth EF olygu hefyd fod arolygiad ehangach o berfformiad GLlTEF a gweinyddu'r llysoedd, sy'n edrych yn benodol

234

ar ystad y llys, amseroldeb ac tagfeydd i gyflawni ac nad oes ganddo fuddiant penodol tuag at faes arall o'r system cyfiawnder troseddol. Fodd bynnag, mae'n rhedeg y risg o gyrraedd tynged debyg i'r OCJR a dod yn ddiangen mewn ymgais arall i symleiddio'r llywodraeth a'i swyddogaethau gweinyddol.

135. Waeth beth fo'r dull, mae'n angenrheidiol bod unrhyw fecanwaith ar gyfer archwilio gweithrediad llysoedd GLlTEF yn ymwybodol o annibyniaeth y farnwriaeth ac nad yw'n torri arni. Yn y pen draw, mater i'r llywodraeth yw penderfynu pa opsiwn y mae'n ei ddilyn, ond rwy'n parhau i fod yn gadarn yn fy marn y mae'n rhaid craffu'n rheolaidd ar weithrediad a pherfformiad y llysoedd troseddol, ac mae'n rhaid iddo fynd ymhellach na'r strwythurau presennol sydd ar waith.

Argymhelliad 58: Rwy'n argymell bod mecanwaith yn cael ei roi mewn lle i archwilio gweithrediad Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi, heb danseilio penderfyniadau barnwrol annibynnol. Gallai hyn fod naill ai drwy arolygiad thematig ar y cyd trwy Arolygiaeth ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol, trwy adroddiad ac archwiliad gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol neu drwy adfer Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd Ei Fawrhydi.

Rôl Technoleg mewn Llywodraethu

136. Mae technoleg yn galluogi'n gryf i gyflawni'r weledigaeth a'r amcanion a osodwyd gan arweinwyr yn y system cyfiawnder troseddol. Gall wella rhyngweithrededd traws-systemol, sicrhau bod asiantaethau'n gweithredu ar un fersiwn o'r gwirionedd a datgloi enillion effeithlonrwydd a gynigir gan adnoddau sy'n dod i'r amlwg, fel AI. Fodd bynnag, dim ond trwy fframweithiau llywodraethu cadarn sy'n hyrwyddo defnyddio technoleg yn gyfrifol y gellir gwireddu'r manteision hyn.

137. Mae'r adran hon yn archwilio pam mae llywodraethu technoleg yn hanfodol yn y system gyfiawnder a'r ffordd y gall technoleg fod yn alluogwr ar gyfer llywodraethu da ac enillion effeithlonrwydd ar draws y system cyfiawnder

troseddol. Mae'n ystyried rôl arweinyddiaeth technoleg a phwysigrwydd adeiladu capasiti i arfogi'r system â'r sgiliau sydd eu hangen i reoli arloesedd. Rwyf hefyd yn mynd i'r afael â gwytnwch seiber, sy'n allweddol i feithrin ymddiriedaeth a diogelwch ac yn trafod sut y gall rhyngweithrededd system (gallu systemau neu feddalwedd i gyfnewid a defnyddio gwybodaeth) gysylltu asiantaethau cyfiawnder troseddol yn fwy effeithiol i wella canlyniadau. Yn olaf, byddaf yn archwilio AI a'i heriau, gan gynnwys risgiau, ystyriaethau moesegol a'r angen am dryloywder ac atebolrwydd wrth ei ddefnyddio.

Pam fod Rheolaeth ar Dechnoleg yn Angenrheidiol

138. Mae datblygiadau technolegol a'r defnydd o AI yn trawsnewid y ffordd y mae'r system cyfiawnder troseddol yn gweithredu. Mae awtomeiddio rhai tasgau a gweithredu strategaethau sy'n seiliedig ar ddata ar gyfer gwneud penderfyniadau gwell yn lleihau gwallau ac aneffeithlonrwydd. Mae'n hanfodol bod y gwaith o weithredu yn cael ei lywodraethu'n ganolog i sicrhau bod technolegau, gan gynnwys AI, yn cael eu defnyddio'n gyfrifol ac yn cyd-fynd â'r egwyddorion ar gyfer AI cyfrifol a amlinellir ym Mhennod 1 (Cyflwyniad). Dylai llywodraethu gydnabod gweithredu lleol technolegau o'r fath, fel y trafodir mewn penodau eraill, fel y gall y rhai sy'n gwneud penderfyniadau ac arweinwyr yn y system cyfiawnder troseddol ddarparu ar y cyd y fframweithiau, y safonau a'r mecanweithiau atebolrwydd sydd eu hangen i alinio technoleg ag egwyddorion cyfreithiol, hawliau dynol a nodau cyfiawnder. Heb oruchwyliaeth briodol, gall technolegau beryglu cyflwyno gwallau a rhagfarn a thrwy hynny erydu ymddiriedaeth y cyhoedd.

139. Ar ben hynny, mae'r dull gweithredu tameidiog ac unigol o ran llywodraethu ar draws y system cyfiawnder troseddol yn effeithio ar ddefnyddio technolegau, gan gynnwys AI. Mae wedi arwain at yr hyn yr wyf yn ei alw'n 'pocedi arloesi'. Dyma pryd y gwariwyd arian cyhoeddus ar ddatblygu technolegau tebyg heb gydlynu strategol a goruchwylio pob un ohonynt drwy'r system o'r dechrau i'r diwedd. Gall cael strwythur llywodraethu cadarn sicrhau y gellir gwireddu dysgu ar arloesi a bod arian cyhoeddus yn cael ei ddefnyddio'n effeithlon.

140. Yn olaf, fel y soniais eisoes yn drylwyr iawn, nid oes un corff unigol sy'n goruchwylio'r system cyfiawnder troseddol. Mae hyn yr un fath ar gyfer technoleg, gan gynnwys AI. Nid oes un arbenigwr a/neu gorff sydd â dealltwriaeth ddigonol o dirwedd technoleg a allai hefyd wneud penderfyniadau am strategaeth a buddsoddi ar draws y system cyfiawnder troseddol. Nodaf fod rhywfaint o waith yn cael ei wneud ar draws y llywodraeth, a'r farnwriaeth, ond nid ymddengys fod corff arweinyddiaeth cenedlaethol ar y defnydd o dechnolegau newydd, gan gynnwys AI, ar draws y system cyfiawnder troseddol.

Cyrff a Swyddogaethau Cyfredol

141. Mae gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder ei Phrif Swyddog AI ei hun ac Uned Cefnogi Cyfiawnder AI sy'n gyfrifol am gydlynu cyflwyno ei 'chynllun gweithredu AI ar gyfer cyfiawnder' gyda mewnbwn gan dimau Gwyddor Data, Digidol a Thrawsnewid y Weinyddiaeth Gyfiawnder[235]. Mae gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder hefyd ei Grŵp Llywio AI ei hun sy'n dwyn ynghyd uwch arweinwyr o bob rhan o'r Weinyddiaeth Gyfiawnder, gan gynnwys polisi, data, digidol, diogelwch, pobl, cyfreithiol ac arweinwyr o Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi, GLlTEF, risg a chyfathrebiadau, i oruchwylio mentrau AI a rheoli risgiau[236]. Nodaf, fodd bynnag, fod gan GLlTEF ei fentrau AI ei hun sy'n cael eu rhedeg yn annibynnol ond gyda chydweithrediad gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder.

142. Gan fod y cynllun gweithredu a'r grŵp llywio yn fenter gan Weinyddiaeth Gyfiawnder, nid yw arweinwyr o'r heddlu, CPS, y farnwriaeth ac asiantaethau cyfiawnder troseddol eraill wedi'u cynnwys. Mae gan Gyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu (NPCC) ei Brif Swyddog AI ei hun sy'n ceisio gwella cynhyrchiant, gwneud plismona'n fwy effeithiol a mynd i'r afael â'r defnydd troseddol o AI[237]. Mae gan y farnwriaeth ei barnwr arweiniol ei hun ar gyfer AI, Canghellor yr Uchel Lys, Syr Colin Birss, ac mae'r Uwch Farnwr Llywyddol yn arwain y CCIG, sydd â'i weithgor ei hun ar AI (a gadeirir gan Mr Ustus Johnson)[238].

235
236
237
238

Er ei bod yn naturiol i bob asiantaeth ganolbwyntio ar ei blaenoriaethau ei hun a'i rhan ei hun o'r system, nid oes un grŵp na pherson yn gyfrifol am lywodraethu'r defnydd o dechnolegau, gan gynnwys AI, yn y system cyfiawnder troseddol na sut y gallai technolegau ac AI ryngweithio â'i gilydd.

143. Mae canllawiau eraill yn bodoli hefyd, megis Rhestr Wirio AI Cyfrifol ar gyfer Plismona a Fframwaith Moeseg AI a Gwyddor Data y Weinyddiaeth Gyfiawnder, ond nid yw'r rhain yn cael eu cymhwyso'n gyson ar draws asiantaethau[239]. Rwyf yn ymwybodol o gynlluniau CCIG i gyd-ddatblygu set unedig o egwyddorion, ac rwyf yn annog y gwaith hwn yn gryf. Rhaid i fframwaith o'r fath allu esblygu ochr yn ochr â datblygiadau technolegol a'i lywio gan y corff cynyddol o ymchwil academaidd ar ddatblygu a defnyddio AI cyfrifol. Mae'n hanfodol bod y set hon o egwyddorion yn y dyfodol yn adlewyrchu realiti gweithredol a gwerthoedd parhaol cyfiawnder.

Arweinyddiaeth Gweithredu Technoleg

144. Er mwyn mynd i'r afael â'r diffyg arweinyddiaeth genedlaethol o ran gweithredu technoleg, gan gynnwys AI, awgrymaf greu rôl arweinyddiaeth technoleg system cyfiawnder troseddol. Gallai hyn fod yn un pwynt cyswllt ar gyfer diwygio'r ffordd y mae'r system cyfiawnder troseddol yn rhyngweithio â thechnolegau newydd a thechnolegau'r dyfodol, gan gynnwys AI. Gallai'r rôl fod yn rym cyfleu i ddiwygio'r tirlun technoleg cyfiawnder troseddol presennol a dylai helpu i nodi aneffeithlonrwydd a mannau arloesi. Gallai hefyd fod yn allweddol i sicrhau bod gan y system wydnwch i argyfwng a'i bod wedi'i diogelu rhag y dyfodol ac mewn sefyllfa dda i ymateb i unrhyw broblemau. Nid wyf yn gwneud argymhelliad rhagnodol ar gyfer sut y dylid diffinio'r rôl ond rwy'n nodi rhai ystyriaethau allweddol i'r llywodraeth wrth ddatblygu'r rôl.

145. Mae opsiynau ynghylch a yw'r rôl hon: a) yr unig rôl a lenwir gan unigolyn sy'n ddigon uwch ac sydd â phrofiad dwfn ar draws y system cyfiawnder troseddol a thechnoleg, gan gynnwys AI, neu b) mae'r bwlch hwn yn cael ei lenwi gan

239

swyddogaeth ehangach sy'n ategu rôl bresennol o fewn hierarchaethau'r llywodraeth. Yn gynharach yn y bennod hon, argymhellais y dylai'r llywodraeth greu rôl statudol Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog sy'n cydlynu arweinyddiaeth cyfiawnder troseddol fel Ail Ysgrifennydd Parhaol y Weinyddiaeth Gyfiawnder. Mae eu pwerau statudol yn cynnwys mandadau amrywiol ar gyfer technoleg, gan gynnwys rhyngweithrededd a chaffael. Awgrymaf felly y dylai'r llywodraeth ystyried a ddylai rôl arweinydd technoleg cyfiawnder troseddol cenedlaethol adrodd i Gynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog, gan nodi gofynion penodol i gael gwybodaeth fanwl am faes technoleg (gan gynnwys AI).

146. Dylai'r llywodraeth ystyried rhestr benodol o gyfrifoldebau'r rôl er mwyn sicrhau ei bod yn rôl effeithlon a swyddogaethol o fewn y gymuned dechnoleg. Er hwylustod, rwyf wedi nodi rhai o'r cyfrifoldebau y dylai'r llywodraeth eu hystyried yn y troednodyn[240].

147. Yn fy marn i, mae'n hanfodol bod gan yr unigolyn sy'n dal y rôl (ar ei ben ei hun neu ar y cyd â chyfrifoldebau eraill) nid yn unig ddealltwriaeth gynhwysfawr ond hefyd bersbectif cyffredinol o'r dechnoleg sy'n cael ei chaffael ledled y system cyfiawnder troseddol. Mae hyn yn angenrheidiol er mwyn atal dyblygu diangen o fuddsoddiad mewn technolegau newydd – pryder yr wyf wedi'i gyfarfod yn aml mewn trafodaethau gyda'r rhai yr wyf wedi ymgysylltu â nhw yn yr Adolygiad. Rwy'n ymwybodol, o dystiolaeth anecdotaidd, bod caffael canolog technolegau newydd yn aml yn cael ei rwystro gan y ffaith bod pob asiantaeth yn gweithredu gyda'i chyfyngiadau a'i blaenoriaethau cyllidebol ei hun. Gallai sefydlu arweinydd technoleg gyda golwg gyffredinol ar draws y system, yn fy marn i, hwyluso gwneud penderfyniadau mwy effeithlon a chydlynol, gan sicrhau bod buddsoddiadau yn strategol ac wedi'u cydlynu ar draws y system.

240

Argymhelliad 59: Rwy'n argymell bod y llywodraeth yn cyflwyno rôl arweinyddiaeth technoleg yn y system cyfiawnder troseddol i weithredu fel prif gydlynydd technoleg a deallusrwydd artiffisial ar draws y system cyfiawnder troseddol. Dylai'r arweinydd technoleg adrodd i Gynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog.

Meithrin Capasiti

148. Nid oes amheuaeth bod technoleg wedi datblygu ar gyflymder rhyfeddol ac, fel y gwelais drwy gydol fy ngyrfa, y bydd yn parhau i wneud hynny yn y tymor canolig a'r tymor hir. Fel y trafodais ym Mhennod 2 (Cyd-destun), mae technoleg fel AI yn cael ei defnyddio ledled y llywodraeth ac mae'n trawsnewid y sector cyfreithiol[241]. Fodd bynnag, mae gallu'r system cyfiawnder troseddol i fabwysiadu technoleg yn cael ei rwystro gan natur silffoedd y system ei hun. Mae gweithredu technoleg yn dameidiog, gyda phob sefydliad ar wahanol gamau datblygu ac aeddfedrwydd. Mae 43 o heddlu yn bwrw ymlaen â llu o gynlluniau peilot ac mae'r system yn methu â manteisio ar gydweithio.

149. Er bod yna ychydig o feysydd lle mae AI yn cael ei defnyddio ar draws y system cyfiawnder troseddol eisoes, mae mabwysiadu yn cael ei rwystro gan sawl ffactor sy'n ymwneud â strategaeth a phroses. Dywed GLlTEF wrthyf mai'r her fwyaf wrth gyflymu mabwysiadu AI ar draws y llysoedd a'r tribiwnlysoedd yw sicrhau nad yw AI yn effeithio ar ganlyniadau barnwrol mewn ffordd sy'n effeithio ar annibyniaeth farnwrol, didueddrwydd nac uniondeb. Barn ydyw i mi fod angen i Farnwyr gofleidio mabwysiadu AI ar draws y llysoedd a'r tribiwnlysoedd, ar yr amod bod y protocolau amddiffyn angenrheidiol ar waith ar gyfer gwneud penderfyniadau barnwrol.

150. Mae heriau ehangach i gyflawni trawsnewidiad digidol llwyddiannus yn parhau i fod yn wir, gan gynnwys sicrhau cyllid i raddfa atebion AI, buddsoddi digon yn y newid i reolaeth a hyfforddiant sydd eu hangen ar gyfer mabwysiadu a gweithio i lywio newid ar draws system gymhleth o wasanaethau rheoledig. Fodd bynnag,

241

mae GLlTEF yn optimistaidd y gellir cyflwyno adnoddau AI yn llwyddiannus ac yn gyfrifol er budd y system gyffredinol.

151. Mae'r sector cyhoeddus yn gwario llai ar dechnoleg na sectorau eraill; tua 30% yn is na chymariaethau meincnod[242]. Derbyniodd y Swyddfa Gartref ac yn enwedig y Weinyddiaeth Gyfiawnder ddyraniadau isel ar gyfer ymchwil a datblygu yn 2025/26, o'i gymharu ag adrannau eraill o'r llywodraeth[243]. Os bydd hyn yn parhau, efallai na fydd y system cyfiawnder troseddol byth yn gwbl gyfredol â thechnoleg. Rhaid i'r sector cyhoeddus gydnabod pan nad yw'r dechnoleg sy'n cael ei defnyddio bellach yn addas i'r diben, fel arall gallai amddifadu'r system cyfiawnder troseddol o'r cyfle i fabwysiadu technolegau newydd a allai ddod ag effeithlonrwydd. Byddai peth o'r fath yn brin o'r egwyddorion yr wyf wedi'u nodi yn yr Adolygiad hwn, sef y dylai technoleg ategu prosesau a bod yn rhaid i gynaliadwyedd ac addasu fod wrth wraidd diwygio. Felly mae angen ymdrech i feithrin system cyfiawnder troseddol sy'n hyrwyddo ffocws priodol ar addasu ac arloesi technolegol hirdymor.

152. Er fy mod yn cefnogi'r angen am arloesi technolegol, rwyf wedi fy argyhoeddi bod yn rhaid i'r math hwnnw o arloesi gael ei lywio gan y problemau penodol y mae'r Adolygiad yn ceisio

Argymhelliad 60: Rwy'n argymell, drwy rôl arweinyddiaeth technoleg newydd y system cyfiawnder troseddol, y dylai'r llywodraeth ehangu ei galluoedd i fonitro datblygiad technoleg er mwyn sicrhau bod adnoddau yn parhau i fod yn addas i'r pwrpas a bod system cyfiawnder troseddol hyblyg ganddi sy'n manteisio ar dechnoleg newydd sy'n gwella cynhyrchiant a gwneud penderfyniadau gwybodus, wrth sicrhau rhyngweithrededd a chydymffurfiaeth â gofynion preifatrwydd data.

eu datrys a'r weledigaeth y mae'n ceisio ei gwireddu. Nid yw'n ddigon i AI gyflymu neu awtomeiddio prosesau sydd eisoes yn aneffeithlon yn unig. Yn hytrach, dylai'r system cyfiawnder troseddol flaenoriaethu optimeiddio ei phrosesau busnes, gan sicrhau bod mabwysiadu AI yn mynd law yn llaw ag ailgynllunio

242

243

prosesau trylwyr. Wrth ystyried cyfleoedd tymor byr a thymor hir ar gyfer technoleg o fewn y system, mae'n hanfodol bod y cyfeiriad yn cael ei bennu gan yr heriau sydd i'w goresgyn. Dim ond drwy wneud hynny y gellir osgoi'r peryglon presennol. Gall pwerau statudol Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog helpu i hwyluso hyn.

Cydnerthedd Seiber

153. Fel yr eglurwyd ym Mhennod 2 (Cyd-destun), mae digwyddiadau seiber wedi cynyddu o ran amlder, gan gynnwys ar yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol yn 2025[244]. Roedd hyn yn rhannol oherwydd dyled technegol a gwendidau, gan gynnwys y defnydd o hen systemau sy'n llawer mwy agored i ymosodiad na systemau modern oherwydd nad oes ganddynt y mesurau diogelwch diweddaraf[245].

154. Yn ogystal â'r risg seiber sy'n gysylltiedig â hen systemau, mae aneffeithlonrwydd ehangach hefyd yn dod o ganlyniad i hen systemau TG. Cyflwynwyd Cyfrifiadur Cenedlaethol yr Heddlu ym 1974 ac mae'n cael ei ddisodli o dan y Rhaglen Data Gorfodi'r Gyfraith Genedlaethol, yn dilyn digwyddiad dileu data critigol yn 2021 a oedd yn gofyn am sawl mesur ymyrraeth i liniaru niwed yn y system cyfiawnder troseddol[246]. Yn yr un modd, mae'r rhaglen Monitro Electronig wedi wynebu oedi wrth weithredu ei system newydd oherwydd heriau wrth fudo gwisgwyr dyfeisiau a'u data o hen systemau[247]. Nid yw hen systemau yn unigryw i'r system cyfiawnder troseddol; yn hytrach, maent yn her y mae'r sector cyhoeddus yn ei hwynebu'n gyffredinol[248]. Ym mis Mawrth 2024, rhoddodd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol sgôr o 63 o hen systemau TG allan o 228 fel rhai sydd â thebygolrwydd uchel o risg seiber yn digwydd[249]. Mae GLlTEF yn un asiantaeth o'r fath sydd â sawl hen system hyd yn oed ar ôl Rhaglen Ddiwygio GLlTEF. Mae

244
245
246
247
248
249

GLlTEF yn ystyried seiberddiogelwch yn her allweddol, yn enwedig yng ngoleuni seiber-ymosodiad ar yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol.

155. Nid yw'r mater o ymosodiadau seiber yn rhywbeth y gall yr Adolygiad hwn ymdrin ag ef yn gynhwysfawr, ond mae'n hanfodol ei ystyried yng nghyd-destun aneffeithlonrwydd posibl yn y llysoedd troseddol a allai gael ei achosi gan aflonyddwch posibl. Dywedwyd wrthyf fod GLlTEF yn ymwybodol o'r risg hon ac yn gweithredu drwy ei Raglen Lliniaru Risgiau Datgomisiynu a Threftadaeth, i fynd i'r afael â'r risgiau gweithredol, technegol a seiberddiogelwch y mae hen systemau TG GLlTEF yn eu hachosi[250]. Mae gan GLlTEF ddull aeddfed o drin ac asesu'r risg o fygythiadau seiber gyda ffocws penodol ar gymwysiadau hanfodol i'r genhadaeth a hen geisiadau. Dylai symud oddi wrth hen systemau nid yn unig liniaru bygythiadau seiber ond hefyd gynyddu effeithlonrwydd a chynhyrchiant gan y dylai systemau newydd allu cael eu diweddaru, eu moderneiddio a'u gwneud yn fwy rhyngweithredol â systemau eraill. Rwy'n cymeradwyo moderneiddio'r system a datgomisiynu hen systemau gan GLlTEF, drwy ei raglen ddatgomisiynu, i liniaru bygythiadau seiber a chynyddu cynhyrchiant.

156. Mae moderneiddio systemau yn digwydd ar draws y system cyfiawnder troseddol ehangach. Rwyf yn ymwybodol bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder hefyd yn gweithio i ddisodli ei hen dechnoleg carchardai gyda'r bwriad o liniaru yn erbyn risgiau diogelwch digidol a hwyluso datblygu gwasanaethau digidol mwy effeithlon[251]. Mae hyn yn cynnwys, er enghraifft, adnodd i gyfrifo dyddiad rhyddhau carcharorion yn fwy manwl gywir ac mewn dull a fabwysiadwyd ar draws y system cyfiawnder troseddol er mwyn lleihau gwall dynol o systemau papur[252].

Rhyngweithrededd Systemau

157. Yn gynharach yn y bennod hon, trafodais yr ymraniad y mae'r system cyfiawnder troseddol yn dioddef ohono o ran llywodraethu a data. Yn fy marn i, mae'r

250

251

252

ymraniad hwn yn ymestyn ymhellach i'r systemau digidol a ddefnyddir gan ei asiantaethau cyfansoddol. Mae asiantaethau ar draws y system yn gweithredu ystod eang o systemau digidol sydd wedi'u teilwra i'w hanghenion gweithredol. Er enghraifft, nid oes un system rheoli tystiolaeth sengl a ddefnyddir gan y 43 heddlu ledled Cymru a Lloegr, fel y trafodaf ymhellach ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf). Hyd yn oed lle mae'r un system yn cael ei mabwysiadu, mae amrywiadau'n bodoli mewn fersiynau cynnyrch a meddalwedd.

158. Mae'r CPS yn defnyddio system rheoli achosion bwrpasol, tra bod GLlTEF yn defnyddio systemau gwahanol – megis y System Achosion Digidol a'r Platfform Cyffredin – ar draws llysoedd ynadon a Llys y Goron i reoli gweithrediadau[253]. Er bod y systemau digidol hyn wedi gwella diogelwch data ac effeithlonrwydd ar lefel asiantaeth, ac rwy'n croesawu eu mabwysiadu eang, maent yn parhau i fod wedi'u cwtogi i raddau helaeth ac nid ydynt yn galluogi rhannu data yn effeithlon ar draws y system cyfiawnder.

159. Mae'r amrywiol systemau digidol yn seiliedig ar dechnolegau ar wahân, anghydnaws na chynlluniwyd i gyfathrebu'n ddi-dor. Fel y nodais yn gynharach, mae'r diffyg rhyngweithredu hwn yn deillio o absenoldeb awdurdod canolog yn hyrwyddo, yn sbarduno ac yn cymell cydlyniant technolegol. Yn lle hynny, mae asiantaethau sy'n cael eu hysgogi gan flaenoriaethau gweinidogol gwahanol, pwysau ariannol a gofynion gweithredol wedi caffael systemau digidol pwrpasol ar eu pennau eu hunain yn anochel. O ganlyniad i hyn, neu yn hytrach y diffyg integreiddio rhwng systemau, yn peri sawl her i effeithlonrwydd y system.

160. Lle nad yw systemau digidol yn gydweithredol, rhaid i staff drosglwyddo data â llaw rhwng systemau i symud achosion yn eu blaen. Er enghraifft, er bod y Rhyngwyneb Dwyffordd yn awtomeiddio rhannu ffeiliau achos rhwng yr heddlu a'r CPS, mae'r Adolygiad wedi derbyn tystiolaeth anecdotaidd o swyddogion heddlu yn dal i e-bostio data drosodd i'r CPS â llaw oherwydd integreiddio

253

system gyfyngedig gan gynnwys terfynau uwchlwytho. Trafodaf hyn ymhellach ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf). Mae'n amlwg, mewn rhai achosion, nad yw cymhlethdod achosion yn gydnaws â lefel yr integreiddio system a gynigir.

161. Ymhellach, mae'n amlwg yn aneffeithlon i staff dreulio amser yn cwblhau tasgau gweinyddol â llaw y gellir eu hawtomeiddio yn yr oes ddigidol hon. Mae awtomeiddio yn symleiddio prosesau i wella effeithlonrwydd a chywirdeb fel y gwelir mewn sectorau eraill, fel y GIG lle mae adnoddau wedi'u galluogi gan AI wedi symleiddio trawsgrifio a rhannu cyfarfodydd ymgynghorwyr â chleifion. Yn y system cyfiawnder troseddol, mae'r absenoldeb hwn o awtomeiddio ynghyd â systemau digidol tameidiog nid yn unig yn arafu cynnydd achosion, oherwydd yr angen am fewnbynnu data â llaw, ond mae hefyd yn lleihau argaeledd staff i gwblhau tasgau mwy dynol-ganolog fel dyletswyddau rheng flaen.

162. Mae mewnbynnu data â llaw hefyd yn cynyddu tueddiad data achos i wall dynol. Mae osgoi gwallau yn y data sy'n sail i achosion troseddol yn hanfodol er mwyn atal methiannau proses a sicrhau bod cyfiawnder yn cael ei weinyddu'n deg ac yn gywir. Er enghraifft, oherwydd bod GLlTEF wedi canslo ei system rheoli achosion ar gyfer monitro tagio electronig 'Gemini' – nid cynorthwyydd AI Gemini Google – yn 2021, nid oedd gan yr heddlu a swyddogion prawf fynediad amser real at ddata tagio, gan orfodi ceisiadau â llaw a chodi pryderon am oruchwylio troseddwyr yn effeithiol[254]. Mae'r risgiau sy'n gysylltiedig â systemau â llaw yn cael eu hegluro ymhellach gan y cynnydd diweddar mewn rhyddhau carcharorion trwy gamgymeriad, lle cyfrifodd staff y carchar ddyddiadau rhyddhau â llaw yn anghywir oherwydd diffyg buddsoddiad mewn technoleg ddigidol, ymhlith rhesymau eraill[255].

163. Ar ben hynny, pan fydd asiantaethau'n defnyddio systemau anghydnaws, gall data ddarnio a gwyro. Yn syml, pan fydd staff yn trosglwyddo data â llaw, bydd systemau gwahanol yn dal fersiynau anghyson o'r un achos oherwydd

254

255

camddehongliad dynol a gwahaniaethau fformatio. Dros amser, mae'r anghysondebau hyn yn tyfu wrth i ddiweddariadau mewn un system fethu ag adlewyrchu mewn mannau eraill. Yn y pen draw, mae'r absenoldeb ffynhonnell unigol o wirionedd yn tanseilio effeithlonrwydd trwy arafu cynnydd achosion a chynyddu'r risg o fethiant proses – tynnais sylw at bwysigrwydd data cysylltiedig o ansawdd uchel yn gynharach yn y bennod.

164. Er mwyn mynd i'r afael â'r aneffeithlonrwydd a achosir gan systemau digidol tameidiog, rhaid gwella rhyngweithrededd. Wrth hyn rwy'n golygu bod rhaid i systemau gyfathrebu a rhannu data yn fwy di-dor. O ymgysylltiad yr Adolygiad ag amrywiol arweinwyr technoleg ar draws y system cyfiawnder troseddol, rwy'n ymwybodol o'r consensws nad yw adeiladu system unigol i'w defnyddio gan bob asiantaeth gyfansoddol yn ffordd gost-effeithiol nac ychwaith yn ffordd ymarferol o wella rhyngweithrededd. Mae gwersi o weithredu'r Platfform Cyffredin ac anallu i gyflawni'r uchelgais gwreiddiol ar gyfer gweithredu ar draws GLlTEF a CPS yn dangos risg dull gweithredu o'r fath. Mae asiantaethau'n wynebu pwysau cyllidebol, blaenoriaethau a heriau gwahanol, ac mae ymgeisiau blaenorol i fabwysiadu platfform unedig unigol wedi profi i fod yn hynod broblemus a chymhleth, gan arwain at y systemau digidol siloed a welir heddiw.

165. Yn hytrach, mae ymgysylltu gydag arweinwyr technoleg wedi datgelu consensws amlwg y dylid cyflawni rhyngweithrededd drwy fabwysiadu technolegau sy'n galluogi systemau digidol presennol i gyfathrebu'n hawdd. Er mwyn cyflawni hyn, fy argymhelliad yw datblygu parhaus a defnydd ehangach o feddalwedd rhyngweithredu systemau megis Rhyngwynebau Rhaglennu Cymwysiadau (APIs). Gall pwerau statudol Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog helpu i hwyluso hyn.

166. Setiau o reolau neu brotocolau yw APIs sy'n galluogi gwahanol systemau digidol i gyfathrebu'n ddi-dor. Mae APIs yn gontract rhwng partïon i gyfnewid data system-i-system mewn fformat cyson a rhagnodedig. Yn symlach, mae APIs yn negeswyr, sy'n trosglwyddo ceisiadau ac ymatebion rhwng systemau. Er enghraifft, mae Ap y GIG yn defnyddio APIs i arddangos argaeledd apwyntiadau

meddyg teulu a chadarnhau archebion i ddefnyddwyr. Ar hyn o bryd, mae APIs yn cael eu defnyddio ar draws rhannau o'r system cyfiawnder troseddol i alluogi rhyngweithrededd a chydweithrediad amser real, ac rwyf i'n cefnogi eu defnydd ehangach[256]. Er enghraifft, er bod GLlTEF bellach wedi awtomeiddio'r broses flaenorol o e-bostio gwybodaeth am droseddwyr â llaw o'r Platfform Cyffredin i'r Gwasanaeth Monitro Electronig (EMS), i archebu tagiau electronig – ffynhonnell flaenorol o oedi a chamgymeriadau – mae EMS yn parhau i brosesu archebion â llaw. Er mwyn mynd i'r afael â hyn, mae EMS yn datblygu API i alluogi awtomeiddio llawn. Mae GLlTEF hefyd yn mabwysiadu Egwyddor API yn Gyntaf, yr wyf i'n ei chymeradwyo, a ddylai wella rhyngweithrededd ymhellach rhwng y Platfform Cyffredin a systemau digidol asiantaethau partner. Ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf), rwyf i'n trafod y defnydd o APIs ymhellach i wella rhyngweithrededd rhwng systemau'r heddlu a CPS.

167. Mae manteision defnyddio APIs yn amlwg. Drwy awtomeiddio cyfnewid data, dylai APIs leihau'r baich gweinyddol ar staff i gyfnewid e-byst, papurau a sgyrsiau ffôn â llaw rhwng asiantaethau ar gyfer datblygu achosion, gan gefnogi cynnydd achosion troseddol. Ymhellach, gan fod APIs yn sicrhau bod data yn aros yn gyson ac wedi'i gydamseru ar draws gwahanol systemau digidol, maent yn atal data rhag dameidio a symud, gan leihau achosion o wallau data sy'n arafu achosion troseddol.

168. Noder fodd bynnag, na fydd rhyngweithredu di-dor rhwng gwahanol systemau digidol yn bosibl ond os sefydlir llywodraethu traws-system cadarn ar gyfer APIs. O ymgysylltiad yr Adolygiad ag arweinwyr technoleg, rwyf yn ymwybodol bod angen llywodraethu i fynnu bod pob asiantaeth yn cydymffurfio â safonau penodol wrth ddatblygu APIs er mwyn sicrhau dilysiad, awdurdodi a diogelu data priodol. Mae hyn eto'n enghraifft o'r angen am rôl arweinyddiaeth technoleg,

Argymhelliad 61: Rwy'n argymell datblygiad parhaus a defnydd pellach o integreiddio systemau (fel Rhyngwynebau Rhaglennu Cymwysiadau) i gefnogi rhyngweithrededd digidol ar draws y system cyfiawnder troseddol.

256

gyda chefnogaeth pwerau statudol Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog, i ystyried pwy ddylai gynllunio a gosod y safonau hynny ar gyfer APIs, yn ogystal â ble y dylai'r APIs fod o fewn llywodraethu a gorfodi'r safonau hynny. Yn fy marn i, gallai rôl arweinyddiaeth technoleg cyfiawnder troseddol fod yn fwyaf addas i arwain y gwaith hwn oherwydd y goruchwyliaeth strategol sydd ei hangen.

Integreiddio Deallusrwydd Artiffisial

169. Ym Mhennod 1 (Rhagymadrodd), amlinellais bedwar categori eang ar gyfer adnoddau AI: y rhai sy'n gwella cynhyrchiant, yn rhoi mewnwelediadau, yn gwella mynediad i'r system cyfiawnder troseddol neu'n rhagweld canlyniadau yn y dyfodol. Gyda'i gilydd, mae'r categorïau hyn yn dangos ehangder potensial defnyddio AI, gan bwysleisio'r angen am lywodraethu cadarn i sicrhau bod yr adnoddau hyn yn cael eu defnyddio'n gyfrifol ac yn foesegol.

170. Nid yw integreiddio adnoddau AI i systemau presennol yn ymestyn i fabwysiadu adnoddau AI sy'n rhagweld canlyniadau yn y dyfodol, nac yn cefnogi hynny. Fel y nodais yn y cyflwyniad, mae adnoddau AI rhagfynegol yn codi pryderon moesegol ac ymarferol sylweddol, ac mae eu defnydd o fewn y system cyfiawnder troseddol yn haeddu gofal gwirioneddol – safbwynt a adlewyrchir yn rhyngwladol. Felly, dylai'r adnodd AI yr wyf yn eu hargymell i'w hymgorffori i systemau presennol fod yn adnodd sy'n cyd-fynd â'r tri chategori cyntaf a amlinellir uchod – cynhyrchiant, mewnwelediad a hygyrchedd. Gall llywodraethiant a chyfrifoldeb cadarn felly fod yn nwylo rôl arweinyddiaeth technoleg cyfiawnder troseddol, gyda goruchwyliaeth Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog.

171. Yn y blynyddoedd diwethaf, rwyf wedi gweld digideiddio'r system cyfiawnder troseddol, ac mae AI yn gynyddol yn rhan o'r trawsnewidiad hwn. Mae'r cynnydd rhyfeddol yn y defnydd o dechnoleg, ac os gallaf siarad yn blwmp ac yn blaen, wedi ail-lunio sut y cynhelir prosesau cyfreithiol ac wedi arwain at welliannau

enfawr mewn effeithlonrwydd, hygyrchedd a thryloywder. Mae heddluoedd yng Nghymru a Lloegr bellach yn defnyddio systemau rheoli tystiolaeth cwmwl i gasglu, storio a rheoli cyfeintiau cynyddol o dystiolaeth yn ddiogel ac yn effeithiol. Mae hyn heb os wedi cryfhau atebolrwydd drwy gydol cadwyni gwarchodaeth, wedi lleihau'r gwaith llafurus o drin data â llaw ac wedi meithrin gwell cydweithrediad. Mae llawer o heddluoedd hefyd yn mabwysiadu AI yn gyfrifol, yr wyf yn ei egluro ymhellach ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf).

172. Enghraifft arall o ddigido'r llysoedd yw bod gwrandawiadau o bell trwy gynadledda fideo hefyd wedi dod yn gyffredin, yn enwedig ers COVID-19. Trwy Raglen Ddiwygio GLlTEF, mae 70% o ystafelloedd llys – gan gynnwys 90% o ystafelloedd Llys y Goron – bellach wedi'u cyfarparu i gynorthwyo gyda chymryd rhan o bell drwy fideo (gweler Pennod 8 (Cymryd rhan o Bell))[257]. Mae adnoddau AI hefyd yn sbarduno arloesiadau ar draws llysoedd a thribiwnlysoedd. Yn Siambr Mewnfudo a Lloches, er enghraifft, mae GLlTEF yn archwilio sut y gall adnoddau trawsgrifio AI gynorthwyo barnwyr i ddrafftio dyfarniadau fel yn yr Awdurdod Ymddygiad Ariannol (gweler Pennod 9 (Prosesau Gwrandawiad))[258]. Ymhellach, mae'r Swyddfa Twyll Difrifol hefyd yn treialu adolygiad â chymorth technoleg (TAR) sy'n galluogi AI i gynorthwyo i gydymffurfio â rhwymedigaethau datgelu yn fwy effeithlon (gweler Pennod 5 (Datgelu)). Mae gwerthusiad cychwynnol yn dangos y gall TAR adolygu dogfennau hyd at 40% yn gyflymach na dulliau traddodiadol[259].

173. Rwy'n cefnogi mabwysiadu'r adnoddau hyn yn eang oherwydd yr enillion effeithlonrwydd sylweddol y maent yn eu cynnig. Mae adnoddau sy'n awtomeiddio tasgau yn lleihau'r baich gweinyddol ar staff, gan gynyddu eu capasiti a chyflymu trwygyrch achosion. Yn yr un modd, mae adnoddau sy'n seiliedig ar fewnwelediad yn cefnogi penderfyniadau amserol a gwybodus trwy

257

258

259

ddadansoddi llawer iawn o ddata ac amlygu ffeithiau allweddol i wella dealltwriaeth a symleiddio rheoli achosion trwy gydol cylch bywyd achos.

174. Fodd bynnag, er bod croeso i fabwysiadu adnoddau AI ar draws y system cyfiawnder troseddol, mae consensws ymhlith arweinwyr technoleg mai dim ond os cânt eu hymgorffori o fewn platfformau presennol y bydd enillion effeithlonrwydd yr adnoddau hyn yn cael eu gwireddu. Rwyf yn ymwybodol, gan fod cymaint o adnoddau AI sy'n cael eu datblygu yn y cyfnod peilot, eu bod yn gweithredu'n bennaf ar lwyfannau ar wahân gyda rhyngwynebau defnyddiwr gwahanol. Felly, wrth i asiantaethau ddatblygu neu ddefnyddio adnoddau AI ymhellach, dylai eu nod terfynol fod i sicrhau bod yr adnoddau ar gael ar blatfformau a rhyngwynebau presennol.

175. Drwy gydol fy ymglymiad â'r Adolygiad hwn, dangoswyd i mi fod adnoddau AI sydd wedi'u rhannu ar draws gwahanol blatfformau yn tarfu ar lif gwaith defnyddwyr ac yn lleihau effeithlonrwydd gweithredol. Er enghraifft, os nad yw adnoddau trawsgrifio sydd wedi'u galluogi gan AI wedi'u hintegreiddio i'r Platfform Cyffredin, rhaid i Glerc y Llys sy'n ceisio awtomeiddio trawsgrifio gwrandawiad yn Llys y Goron lywio platfform trawsgrifio ar wahân, cofio mynediad a gweithdrefnau gweithredu ac, yn bwysicaf oll, trosglwyddo'r trawsgrifiad canlyniadol yn ôl i'r Platfform Cyffredin â llaw er mwyn iddo gael ei ddefnyddio ymhellach.

176. Mae hyn yn peri her i'r enillion effeithlonrwydd y mae adnoddau AI yn eu cynnig trwy greu cymhlethdodau diangen sy'n cymryd llawer o amser. Bydd angen i staff ddeall a gweithredu pob platfform. O gofio amgylchedd cyflym a phwysig y system cyfiawnder troseddol, os bydd platfformau'n parhau i fod wedi'u darnio, mae hyn yn cynyddu'r risg o wallau ac yn arafu cynnydd achosion oherwydd newid systemau, cofnodi data dyblyg ac aduno mewnwelediadau â llaw. Felly, er mwyn sicrhau'r enillion effeithlonrwydd mwyaf posibl o adnoddau AI, rhaid peidio â rhannu'r adnoddau ar draws gwahanol blatfformau.

177. Er mwyn mynd i'r afael â'r her hon, rwyf yn argymell y dylid mewnosod adnoddau AI o fewn platfformau presennol pan gânt eu mabwysiadu ar draws y system cyfiawnder troseddol. Mae integreiddio i blatfformau presennol yn galluogi defnyddwyr i gael mynediad at swyddogaethau AI lluosog yn hawdd, megis trawsgrifio a chrynodeb, yn uniongyrchol o fewn rhyngwynebau canolog cyfarwydd. Mae mynediad canolog i adnoddau AI yn cynorthwyo defnyddwyr i ymgyfarwyddo ac yn sicrhau cysondeb, gan sicrhau y caiff yr enillion effeithlonrwydd y mae'r adnoddau hyn yn eu cynnig eu gwneud mor fawr â phosibl.

178. O ystyried y pwysau cyllidebol, y blaenoriaethau a'r gofynion gweithredol gwahanol ar draws y system cyfiawnder troseddol, rwyf unwaith eto'n argymell bod pob asiantaeth naill ai'n datblygu neu'n caffael ei set bwrpasol ei hun o adnoddau AI wedi'u hymgorffori i sicrhau perthnasedd a defnyddioldeb. Rwyf hefyd yn argymell bod pob asiantaeth yn datblygu ac yn cynnig hyfforddiant i staff cyn gofyn iddynt ddefnyddio'r adnoddau hyn.

Argymhelliad 62: Rwy'n argymell, unwaith y caiff adnoddau deallusrwydd artiffisial eu mabwysiadu, eu bod yn cael eu hintegreiddio i mewn i blatfformau presennol a rhyngwynebau unigol er mwyn sicrhau profiad hawdd ei ddefnyddio i staff y system cyfiawnder troseddol.

Casgliad

179. Pan fo llywodraethu wedi'i ddarnio, fel sy'n wir ar hyn o bryd, mae'r system cyfiawnder troseddol yn gweithredu mewn modd unigol, gan arwain at aneffeithlonrwydd a cholli cyfleoedd i wella popeth o'r dechrau i'r diwedd. Mae llywodraethu da yn golygu bod gan arweinwyr a gwneuthurwyr penderfyniadau weledigaeth ddiffiniedig o'r hyn y mae'r llywodraeth am ei gyflawni yn y system cyfiawnder troseddol, wedi'i ategu gan lwybrau atebolrwydd a chraffu clir, ac

mewn modd cymesur. Mae hyn i gyd yn arwain at ddull systemau cyfan ar ffurf 'un system cyfiawnder troseddol'[260].

180. Dylai system cyfiawnder troseddol sydd wedi'i llywodraethu'n dda alluogi ei harweinwyr i gael golwg gyffredinol ar y system gyfan, ac nid ar ei rhannau cyfansoddol. Dyma pam yr wyf wedi argymell cytuno ar weledigaeth lywodraeth unedig ar gyfer y system cyfiawnder troseddol. Yn ganolog i'r weledigaeth hon mae arweinyddiaeth gydlynol ac wedi'i halinio â goruchwyliaeth system gyfan ar ffurf Cynghorydd Cyfiawnder Troseddol y Prif Weinidog fel Ail Ysgrifennydd Parhaol y Weinyddiaeth Gyfiawnder. Mae'r argymhellion pellach ar lywodraethu yn y bennod hon yn tynnu sylw at bwysigrwydd sefydlu strwythurau adrodd clir, canlyniadau mesuradwy a diwylliant o gyfrifoldeb a rennir ar gyfer y system cyfiawnder troseddol gyfan. Hyn i gyd wrth gofio nad yw'r cyfeiriad y cytunwyd arno gan weinidogion wedi'i fwriadu i ddiystyru annibyniaeth weithredol yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron (CPS), y llysoedd na'r farnwriaeth mewn perthynas ag unrhyw benderfyniadau unigol ond yn unig mewn perthynas â pholisi y mae'r llywodraeth yn gyfrifol amdano.

181. Mae technoleg yn elfen hollbwysig o fewn y fframwaith llywodraethu hwn os yw'r system cyfiawnder troseddol am fabwysiadu dull gweithredu'r 21ain ganrif. Er mwyn i'r system cyfiawnder troseddol fod ar ei heffeithlonrwydd mwyaf ac i addasu i dechnolegau newydd a'r pwysau y mae'n eu hwynebu, rhaid meddwl amdani fel un system ac nid tri adran ar wahân o'r llywodraeth. Dim ond trwy oruchwyliaeth gydgysylltiedig y gall y system harneisio potensial llawn technoleg i wella effeithlonrwydd, ansawdd data a rhyngweithrededd technoleg rhwng pob asiantaeth cyfiawnder troseddol.

182. Gyda llywodraethu a rheolaeth effeithiol a gwreiddiedig, credaf y gall y system cyfiawnder troseddol ddechrau symud tuag at oes lle nad yw pob asiantaeth yn cael ei gweld mewn rhannau mwyach a dechrau cael ei gweld fel rhan o un system cyfiawnder troseddol.

260

183. Drwy gydol gweddill yr Adolygiad, byddaf yn dilyn yr agwedd a fabwysiadais yn Rhan I, hynny yw, dilyn y system cyfiawnder troseddol yn olynol, amlinellu'r heriau a gwneud argymhellion ar bob cam o'r arestiad i'r euogfarn neu'r rhyddfarn. Fel y pwysleisiaf drwy gydol y bennod hon, ni ddylai'r dull o lywodraethu'r system drechu annibyniaeth weithredol yr heddlu, CPS, y llysoedd a'r farnwriaeth. At y ddau sefydliad cyntaf y trof yn awr. Mae'r bennod nesaf yn dechrau ar ddechrau'r system gan ganolbwyntio ar thema hollbwysig sef ei gael yn iawn y tro cyntaf, gan ystyried prosesau o'r arestiad i'r cyhuddiad a'r berthynas rhwng yr heddlu a CPS cyn i achos fynd i'r llysoedd.

Pennod 4 – Yr Heddlu a’r Erlyniad: Ei Gael yn Iawn y Tro Cyntaf

Rhagymadrodd

1. Rhaid i ymdrechion i wella effeithlonrwydd y llysoedd troseddol ganolbwyntio ar weithgareddau ymhell cyn i achos gyrraedd yr ystafell llys. Yn y bennod hon, rwy’n troi at waith yr heddlu a'r erlyniad (CPS fel arfer ond gan gynnwys awdurdodau erlyn eraill) o'r arestiad trwy'r ymchwiliad, llunio ffeil achos a'r penderfyniad cyhuddo[261]. Mae gwaith cydgysylltiedig rhwng yr heddlu a'r erlyniad yn hanfodol i gael achosion yn iawn y tro cyntaf a sicrhau system cyfiawnder troseddol effeithiol.

2. Mae gan yr heddlu, y CPS ac awdurdodau erlyn eraill rôl hanfodol fel man cychwyn y system cyfiawnder troseddol. Yn gyntaf, mae'r amser a gymerir fel rhan o'r ymchwiliad, y broses o lunio achos a'r prosesau cyhuddo i gyd yn ychwanegu at gyfanswm yr amser y mae dioddefwyr a thystion, a sawl dan amheuaeth yn aros am ganlyniad achos, gan achosi tarfu sylweddol i'w bywydau yn aml fel y nodir ym Mhennod 2 (Cyd-destun). Felly, mae cynnydd amserol achos yn y cam cynnar hwn yr un mor bwysig ag amseroldeb yn y llysoedd.

3. Yn ail, mae penderfyniadau'r heddlu a'r erlyniad yn pennu pa achosion sy'n mynd i mewn i'r llysoedd troseddol. Fel y nodir yn Rhan I o'r Adolygiad hwn (Diagnosis o'r Broblem), bu newid sylweddol yng nghyfaint a mathau o achosion sy'n mynd i mewn i lys ynadon a Llys y Goron ers 2019. Mae'n debygol bod llawer o ffactorau wedi dylanwadu ar hyn, gan gynnwys newidiadau yn y mathau o droseddau sy'n cael eu cyflawni a dewisiadau polisi'r llywodraeth, yn enwedig recriwtio 20,000 o swyddogion heddlu ychwanegol a ffocws cynyddol ar fynd i'r afael â throseddau treisgar a RASSO[262]. Mae penderfyniadau gweithredol gan yr heddlu a'r erlyniad hefyd yn cael dylanwad pwysig. I'r heddlu, mae'r blaenoriaethau gweithredol a

261

262

osodant, y ffordd y maent yn ymchwilio i droseddau, yr arestiadau a wnânt a'r penderfyniadau a wnânt am ddatrysiadau y tu allan i'r llys (gweler Rhan I, Pennod 3) i gyd yn cael effaith. Mae hyn, ynghyd â'r penderfyniadau cyhuddo a wneir gan erlynwyr, yn cael dylanwad uniongyrchol a pharhaol ar waith y llysoedd troseddol a'u gallu i ddarparu datrysiad cyflym a theg i achosion.

4. Yn drydydd, mae ansawdd ac effeithiolrwydd gwaith yr heddlu a'r CPS cyn y llys yn dylanwadu'n sylweddol ar effeithlonrwydd achosion llys. Mae gan yr heddlu, yr erlyniad ac ymarferwyr yr amddiffyniad i gyd rôl hanfodol wrth gynnal momentwm achos drwy'r system. Pan fydd y prosesau cyn y llys hyn yn gweithredu'n effeithiol, mae achosion yn symud ymlaen yn effeithlon drwy'r llysoedd, a phan nad ydynt yn gwneud hynny, y canlyniad yw ymdrech a wastreffir, oedi, gwrandawiadau diangen ac, mewn rhai achosion, treialon yn chwalu[263]. Mae methiannau o'r fath yn rhwystro dioddefwyr, tystion a diffynyddion fel ei gilydd ac yn erydu hyder y cyhoedd yn galluogrwydd y system i gyflawni cyfiawnder cyflym a theg. Dyma pam y tynnais sylw yn fy Adroddiad 2015, 'mae sicrhau ei fod yn gywir y tro cyntaf yn flaenoriaeth lwyr i unrhyw welliant i effeithlonrwydd'[264].

5. Thema ganolog y bennod hon yw pwysigrwydd perthnasoedd gwaith cryf rhwng yr heddlu a'r CPS (a'r awdurdodau erlyn eraill). Mae rôl a phwerau'r sefydliadau hyn wedi newid yn sylweddol yn ystod fy ngyrfa. Sefydlwyd y CPS mor ddiweddar â 1986, gan gymryd drosodd gyfrifoldeb am erlyn y mwyafrif o achosion troseddol gan yr heddlu gyda'r erlyniadau'n cael eu cynnal gan yr awdurdod lleol. Yn 2005, trwy Ddeddf Cyfiawnder Troseddol 2003, cymerodd y CPS gyfrifoldeb hefyd am wneud penderfyniadau cyhuddo ar gyfer yr achosion mwyaf difrifol.

6. Felly, mae'n hollbwysig bod gwaith cydweithredol cryf rhwng yr asiantaethau. Yn ymarferol, er gwaethaf gwaith caled llawer o staff rheng flaen, nid yw hyn yn aml yn wir ac mae yna lawer o rwystrau i gydweithredu effeithiol. Dyma'r adborth a gafwyd dro ar ôl tro yn ystod nifer o ymweliadau â heddluoedd a swyddfeydd CPS

263

264

a gwblhawyd gan y tîm Adolygu, gydag un enghraifft yn sôn am sgyrsiau uniongyrchol rhwng swyddogion heddlu ac erlynwyr (dros y ffôn, ar-lein neu wyneb yn wyneb) yn mynd yn llai cyffredin. Mae hyn yn rhannol yn gynnyrch yr arweinyddiaeth a'r llywodraethiant tameidiog a archwiliwyd ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol). Mae'r berthynas hon hefyd wedi dioddef yn y blynyddoedd diwethaf oherwydd y cynnydd yn y llwyth achosion, cymhlethdod cynyddol y gyfraith droseddol ac ymchwiliadau, ac adnoddau cyfyngedig a nodir ym Mhennod 2 (Cyd-destun). Bydd y bennod hon yn gwneud argymhellion ar y nifer o gyfleoedd i wella'r prosesau manwl rhwng yr heddlu a'r erlynwyr, er mwyn sicrhau bod achosion yn gywir y tro cyntaf. Fodd bynnag, er mwyn i hyn gael ei gyflawni'n llwyddiannus, rhaid imi bwysleisio pwysigrwydd sylfaenol gwella'r berthynas hon a meithrin diwylliant ar bob lefel o gydweithredu a datrys problemau ar y cyd. Dylai'r Ysgrifennydd Cartref a'r Twrnai Cyffredinol ymuno â'r Dirprwy Brif Weinidog i gymryd perchnogaeth ac atebolrwydd wrth ddatrys y problemau hyn, gan gydnabod pwysigrwydd y berthynas hon ar gyfer perfformiad effeithiol y system cyfiawnder troseddol.

7. Agoraf y bennod hon trwy esbonio'n fanylach rolau priodol yr heddlu a'r awdurdodau erlyn a sut mae hyn wedi esblygu dros amser. Yna, mae'r bennod yn gwneud argymhellion ar nifer o feysydd problemus yn y broses cyn y llys. Mae'r bennod wedi'i strwythuro'n dair adran benodol, ac mae pob un yn mynd i'r afael â meysydd o'r broses lle mae cyfleoedd clir i baratoi achosion yn fwy effeithiol a gwella effeithlonrwydd cyfiawnder troseddol:

    a. Mae Adran (i) yn archwilio'r prosesau cychwynnol a gwblheir gan yr heddlu, gan nodi heriau ac argymhellion sy'n ymwneud â rôl cyfreithwyr yr amddiffyniad yn yr orsaf heddlu, iechyd meddwl sawl dan amheuaeth, llunio datganiadau a chasglu tystiolaeth.

        a. Mae Adran (ii) yn archwilio paratoi'r ffeil achos gan yr heddlu ar gyfer penderfyniad cyhuddo. Mae'n archwilio'r broses gyffredinol o lunio ffeil sy'n digwydd ni waeth pa awdurdod sy'n gwneud y penderfyniad cyhuddo, boed yr heddlu ar gyfer y nifer o achosion cymharol syml

yn y system, neu'r CPS ac awdurdodau erlyn eraill ar gyfer achosion mwy cymhleth (mae cyfrifoldeb cyhuddo yn cael ei egluro ymhellach ar ôl y cyflwyniad hwn, gweler yr Adran 'Cyfrifoldeb cyhuddo'). Yna mae'n nodi fy argymhellion, y mae'r rhan fwyaf ohonynt yn ymwneud ag achosion lle mae'r CPS yn awdurdod cyhuddo. Mae hyn oherwydd bod yr achosion hyn yn gynhenid yr achosion mwyaf cymhleth, sy'n gofyn am waith llunio ffeiliau mwy cymhleth, a'r achosion sydd â rhai o'r problemau mwyaf acíwt sy'n ymwneud â chydweithio rhwng yr heddlu a'r CPS.

b. Mae Adran (iii) yn adeiladu ar y ffocws ar achosion cymhleth lle mae'r CPS yn awdurdod cyhuddo, gan archwilio sut y gellir moderneiddio technoleg y CPS i hwyluso cyflawni eu cyfrifoldebau wrth weithio gyda'r heddlu'n gywir y tro cyntaf.

8. Drwy gydol y bennod hon, rwyf wedi ceisio adlewyrchu ac ymateb i'r pryderon a godwyd gyda mi gan weithwyr proffesiynol cyfiawnder troseddol, gan nodi cyfleoedd ymarferol i wella ar yr un pryd. Ymhlith yr argymhellion pwysicaf mae'r rhai sy'n cynnig: galluogi cyfreithwyr yr amddiffyniad i roi cyngor cynnar hollbwysig i ddiffynyddion yn yr orsaf heddlu trwy gyswllt fideo o bell; gwell hyfforddiant a swyddogaethau mewn heddluoedd i sicrhau ansawdd ffeiliau cadarn; defnyddio AI ac adnoddau awtomataidd i gynorthwyo ar sawl cam o'r broses, gan gynnwys prosesu tystiolaeth a gwirio ansawdd ffeiliau achos; dileu'r gofynion ar yr heddlu i olygu tystiolaeth cyn cyhuddo; a gwell cydweithrediad cyffredinol trwy amrywiol ddulliau rhwng yr heddlu a'r CPS. Yn unol â'r diffiniad o effeithlonrwydd a fabwysiadwyd gan yr Adolygiad hwn, mae'r argymhellion hyn yn ceisio gwneud y defnydd gorau o amser ac adnoddau ar draws y broses cyfiawnder troseddol, i alluogi datrys achosion troseddol yn gyflym a theg a chryfhau hyder y cyhoedd nid yn unig yn yr heddlu a'r CPS ond mewn cyfiawnder troseddol yn ei gyfanrwydd.

Hanes, Rôl a Phwerau'r Heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron ac Awdurdodau Erlyn Eraill

9. Ceir 43 o heddluoedd yng Nghymru a Lloegr, ac mae pob un ohonynt yn gweithredu'n annibynnol. Dyletswydd yr heddlu yw diogelu'r cyhoedd trwy ganfod ac atal troseddau, trwy dri chategori o bwerau, sef ymchwilio, atal a datrys[265]. Mae sawl llwybr ar gael i'r heddlu wrth ddelio ag unigolyn y mae amheuaeth ei fod wedi cyflawni trosedd, yn dibynnu ar natur y drosedd a'r sawl dan amheuaeth:

    a. Peidiwch â chymryd camau pellach.

    b. Rhoi rhybudd[266].

    c. Cyhoeddi Hysbysiad o Gosb Benodedig (FPN).

    d. Cyhoeddi datrysiad arall y tu allan i'r llys[267].

    e. Cyhuddiad.

    f. Anfon yr achos at yr awdurdod erlyn perthnasol i gael penderfyniad cyhuddo (CPS fel arfer, ond mae'n cynnwys awdurdodau erlyn eraill).

10. Sefydlwyd y CPS yn dilyn argymhelliad a wnaed gan y Comisiwn Brenhinol ar Weithdrefn Droseddol (1981), dan gadeiryddiaeth Syr Cyril Phillips[268]. Canfu'r Comisiwn Brenhinol ei bod yn broblematig i'r heddlu ymchwilio ac erlyn troseddau. Arweiniodd yr anghysondebau a amlygwyd mewn arferion erlyn ledled Cymru a Lloegr at yr argymhelliad y dylai'r heddlu gadw cyfrifoldeb am ymchwilio a chyhuddo, ond y dylid trin yr erlyniad gan wasanaeth newydd, wedi'i leoli'n lleol, yn annibynnol ar yr heddlu, gyda rhywfaint o oruchwyliaeth genedlaethol[269]. Codwyd pryderon hefyd yn Adroddiad Phillips ac yn y Senedd, cyn ffurfio'r CPS, y gallai gwasanaeth erlyn cenedlaethol ddod yn ormodol o

265
266
267
268
269

ganolog a biwrocrataidd[270]. Ailadroddwyd y safbwyntiau hyn yn Adroddiad Glidewell 1998, er iddynt nodi ymdrechion i leihau'r biwrocratiaeth hon[271]. Mae'r ddadl hon yn parhau yng nghyd-destun heddiw, yn enwedig wrth i drawsnewid digidol a phwysau adnoddau herio strwythurau traddodiadol.

11. Ffurfiolwyd gweledigaeth y Comisiwn Brenhinol yn Neddf Erlyn Troseddau 1985, a sefydlodd y CPS. Dechreuodd y gwasanaeth weithredu ym 1986, gan nodi newid sylweddol yn y system cyfiawnder troseddol trwy wahanu rolau ymchwilio ac erlyn. Bu rhywfaint o sylwebaeth hanesyddol a newidiadau hefyd o ran rhanbarthu plismona. Soniais am hyn ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol).

12. Ar hyn o bryd, mae'r CPS wedi'i rannu'n 14 o ardaloedd rhanbarthol ledled Cymru a Lloegr. Mae'r strwythur trefniadol hwn yn golygu y gall cymhlethdod gweithredol godi yn ardaloedd CPS lle mae sawl heddlu, oherwydd gwahaniaethau mewn systemau TG a phrosesau. Mae hyn oherwydd nad yw pob heddlu yn defnyddio'r un dull gweinyddol na systemau TG[272]. Mae gan bob ardal CPS dimau ar wahân sy'n ymroddedig i lysoedd ynadon a Llys y Goron, yn ogystal ag unedau arbenigol sy'n canolbwyntio ar Dreisio a Throseddau Rhywiol Difrifol a gwaith achos cymhleth[273]. Mae gan bob ardal Brif Erlynydd y Goron sy'n arwain ar weithio'n agos mewn cydweithrediad â heddluoedd lleol a phartneriaid cyfiawnder troseddol eraill[274].

13. Yn ogystal â'r 14 ardal ranbarthol, mae'r CPS hefyd yn gweithredu CPS Direct (CPSD) sy'n darparu cyngor cyhuddo ar unwaith i heddluoedd ledled Cymru a Lloegr, gan weithredu 24/7 i gefnogi achosion brys neu achosion sy'n sensitif i amser, yn enwedig pan fo sawl dan amheuaeth yn y ddalfa. Mae ardaloedd rhanbarthol CPS yn rheoli pob erlyniad arall o fewn ardaloedd daearyddol penodol, gan drin cylch bywyd llawn achosion o gyngor cyn-cyhuddo neu

270
271
272
273
274

gyhuddiad cychwynnol hyd at dreial wrth weithio'n agos gyda heddluoedd lleol. Gyda'i gilydd, maent wedi'u cynllunio i weithredu yn y fath fodd fel bod penderfyniadau cyhuddo ar gyfer achosion a gyhuddir gan CPS yn amserol ac achosion yn cael eu paratoi'n effeithiol, gan gefnogi'r nod ehangach o gyflwyno cyfiawnder yn effeithlon[275]. Trafodir isod i ba raddau y cyflawnir y nod hwn (neu fel arall).

Cyfrifoldeb Cyhuddo

14. Datblygiad arwyddocaol oedd cyflwyno cyhuddo statudol yn 2005, a newidiodd yn sylfaenol gydbwysedd cyfrifoldeb rhwng yr heddlu a'r CPS. Cyn hynny, yr heddlu oedd yn gyfrifol am wneud penderfyniadau cyhuddo. O ganlyniad i'r diwygiad hwn, mae'r CPS bellach yn gwneud y penderfyniad cyhuddo yn llawer o'r achosion mwyaf cymhleth. Mae'r heddlu'n parhau i wneud penderfyniadau cyhuddo yn y ddwy ran o dair o achosion sy'n weddill, sydd o natur gymharol symlach[276]. Nod y newid hwn oedd gwella cysondeb, safonau tystiolaethol a pharodrwydd achosion cyn i faterion gyrraedd y llys. Er bod y newid hwn wedi cryfhau goruchwyliaeth erlyniadol, cyflwynodd ddibyniaethau newydd hefyd rhwng asiantaethau, gan wneud cydweithio a rhannu gwybodaeth amserol yn hanfodol.

15. Mae hanes wedi'i ymarfer yn dda am y cydbwysedd priodol rhwng yr heddlu a CPS fel awdurdod cyhuddo. Er nad yw o fewn fy Nghylch Gorchwyl i wneud sylw ar ddyraniad cyfrifoldebau cyhuddo, mae'r adran hon yn nodi'r prosesau gwahanol a ddilynir gan yr heddlu a CPS wrth arfer eu rôl fel awdurdodau cyhuddo. Mae gan yr heddlu a CPS rôl allweddol i'w chwarae wrth benderfynu pa achosion sy'n cyrraedd y llysoedd troseddol. Ym Rhan I o'r Adolygiad hwn, tynnais sylw at fy mhryderon ynghylch gor-gyhuddo, ac efallai y byddai'r llywodraeth yn dymuno ystyried pa gynnydd sydd wedi'i wneud ers hyn ac adroddiadau arolygiaeth blaenorol sydd wedi cyfeirio ato fel mater gan fy mod i'n deall ei fod yn parhau i fod yn broblem.

275

276

16. Amlinellaf yn awr grynodeb byr o ba achosion sy'n cael eu cyhuddo gan yr heddlu ac yna'r CPS, a'r broses a'r canllawiau ar gyfer cyhuddo'r rhain.

Achosion lle mae'r Heddlu yn Cyhuddo

17. Awdurdodir yr heddlu i gyhuddo amryw o droseddau dan amgylchiadau penodol. Mae'r rhain yn cynnwys unrhyw drosedd diannod (y gellir ei chynnal yn y llys ynadon yn unig), waeth beth yw'r ple disgwyliedig; unrhyw drosedd dwyn o siop, os yw'n addas ar gyfer dedfryd yn llys ynadon; ac unrhyw drosedd neillffordd gyda phle euog disgwyliedig sy'n addas ar gyfer dedfryd yn llys ynadon[277].

18. Rhaid i benderfyniadau cyhuddo'r heddlu gydymffurfio â'r Cod i Erlynwyr y Goron, sy'n nodi'r prawf dau gam: y cam tystiolaethol a cham budd y cyhoedd[278]. Rhaid i swyddogion fod yn fodlon bod digon o dystiolaeth i ddarparu posibilrwydd realistig o euogfarn a bod erlyniad er budd y cyhoedd. Mae'r fframwaith hwn yn sicrhau bod penderfyniadau cyhuddo yn cael eu gwneud yn deg ac yn gymesur.

19. Un o'r ffactorau mwyaf hollbwysig i'r heddlu ei gael yn iawn wrth wneud penderfyniad cyhuddo yw adnabod y ple disgwyliedig yn gywir cyn i'r achos fynd gerbron llys ynadon fel achos ple euog disgwyliedig neu achos ple dieuog disgwyliedig. Yn hollbwysig, mae hyn yn effeithio ar faint o amser y caiff diffynnydd ei feichnïo a'r amser a'r gofynion ar gyfer erlynwyr wrth baratoi achos. Fel y byddaf yn ei archwilio yn nes ymlaen yn y bennod (gweler paragraffau 109–111), yn rhy aml gwneir yr adnabod hwn yn anghywir, gan arwain at aneffeithlonrwydd a gwastraff amser i'r erlyniad ac yn y llysoedd. Er bod yn rhaid i'r CPS wneud y penderfyniad hwn hefyd os ydynt yn cyhuddo, maent yn gwneud hynny gyda'r fantais o fwy o arbenigedd arbenigol. Mae hyn yn ffactor pwysig yn fy argymhellion ar wella hyfforddiant yr heddlu a thechnoleg well ac arbenigedd swyddogaethol i gefnogi penderfyniadau'r heddlu.

20. Nodaf fod rhywfaint o awydd ehangach hefyd i adolygu cwmpas presennol yr heddlu o ran cyhuddo. Ar yr amod bod system ar waith ar gyfer datrys yn gyflym a

277

278

yw cyhuddiad yn briodol ac, os felly, beth ddylai'r cyhuddiad/cyhuddiadau fod, ni ddylai effeithlonrwydd gael ei effeithio. Nodaf fod y Swyddfa Gartref yn arwain gwaith o dan strategaeth Trais yn Erbyn Menywod a Merched (VAWG) i archwilio dychweliad rhai pwerau cyhuddo i'r heddlu. Am fwy o fanylion, cyfeiriaf at adroddiad VAWG a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2025 ac nid wyf yn ychwanegu unrhyw sylw ychwanegol ar y mater hwn[279].

Achosion lle mae Gwasanaeth Erlyn y Goron yn Cyhuddo

21. Defnyddir Prawf Llawn y Cod pan fydd ymchwiliadau'r heddlu wedi'u cwblhau. Mae ganddo ddwy ran:

    a. Cam Tystiolaethol: Mae hyn yn gofyn i'r erlynydd benderfynu a oes digon o dystiolaeth gredadwy a dibynadwy ar gyfer posibilrwydd realistig o euogfarn. Mae Erlynwyr yn asesu'r holl dystiolaeth, gan gynnwys unrhyw dystiolaeth a allai danseilio'r achos neu gefnogi'r amddiffyniad. Os nad yw'r achos yn pasio'r cam cyntaf, yna ni all symud i'r cam nesaf, ac ni fydd yr unigolyn dan amheuaeth yn cael ei erlyn.

    b. Cam Er Budd y Cyhoedd: Mae hwn yn ystyried a yw erlyn er budd y cyhoedd, gan bwyso ffactorau fel difrifoldeb y drosedd, niwed i'r dioddefwr ac oedran ac aeddfedrwydd yr unigolyn dan amheuaeth.

22. Pan fo diffynnydd yn y ddalfa ac nid yw'r heddlu'n bwriadu caniatáu mechnïaeth, efallai y bydd angen penderfyniad cyhuddo ar unwaith er na ellir bodloni Prawf Llawn y Cod. Yn y senario hwn, defnyddir y Prawf Trothwy. Rhaid bodloni pum amod:

    1. Mae sail resymol i amau bod y sawl i'w gyhuddo wedi cyflawni'r drosedd.

    2. Gellir cael tystiolaeth bellach i ddarparu posibilrwydd realistig o euogfarn.

279

3. Roedd difrifoldeb neu amgylchiadau'r achos yn cyfiawnhau gwneud penderfyniad cyhuddo ar unwaith.

4. Mae sail sylweddol barhaus i wrthwynebu mechnïaeth yn unol â Deddf Mechnïaeth 1976 ac ym holl amgylchiadau'r achos mae'n briodol gwneud hynny.

5. Mae er budd y cyhoedd i gyhuddo'r unigolyn dan amheuaeth.

23. Rhaid adolygu penderfyniad Prawf Trothwy yn barhaus er mwyn sicrhau bod y cyhuddiad yn parhau i fod yn briodol, bod gwrthwynebiad i fechnïaeth yn gyfiawn a bod yr heddlu'n gweithio i sicrhau'r dystiolaeth ychwanegol sydd ei hangen. Rhaid cymhwyso Prawf Llawn y Cod cyn gynted ag y derbynnir y dystiolaeth bellach y disgwylir amdani, ac, yn hollbwysig i Llys y Goron, cyn gweini achos yr erlyniad yn ffurfiol. Os na chaiff unrhyw un o'r pum amod ei fodloni, ni ellir awdurdodi cyhuddiadau a rhaid i'r erlynydd esbonio ei benderfyniad i'r heddlu.

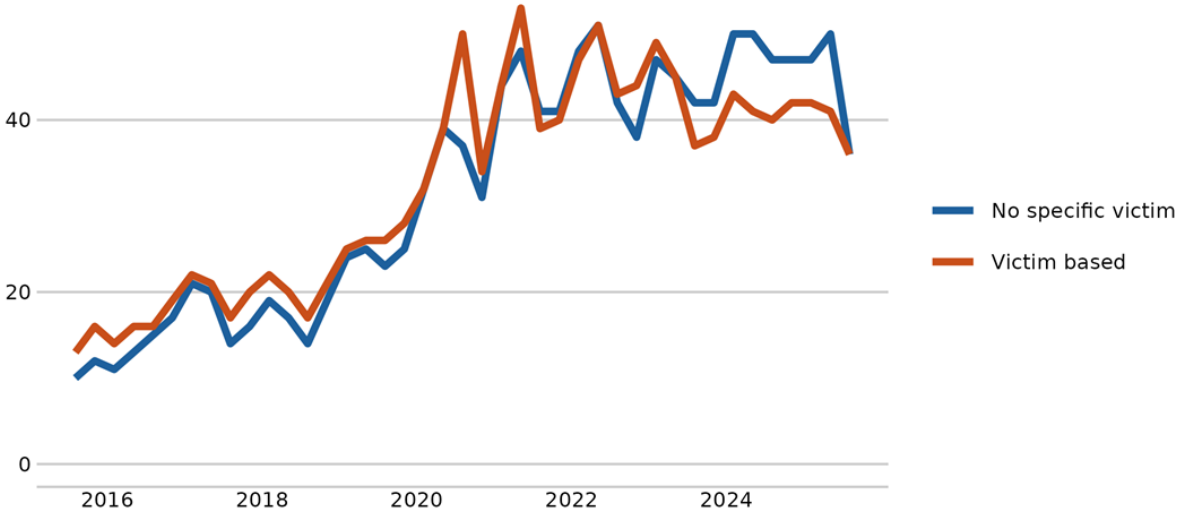
Y Darlun Data Cyfredol

24. Mae'n bwysig nodi'r hyn y mae'r dystiolaeth bresennol yn ei ddatgelu ar amseroldeb y gwaith cyn-llys hwn. Mae amseroldeb llunio ffeiliau a phenderfyniadau cyhuddo yn ffurfio profiad cynnar dioddefwyr a diffynyddion o ryngweithio â'r system cyfiawnder troseddol. Pan fydd y prosesau hyn yn cael eu gohirio neu'n aneffeithlon, mae profiad dioddefwyr a diffynyddion o'r system cyfiawnder troseddol yn dechrau gydag oedi cyn iddynt hyd yn oed gyrraedd yr ystafell llys. Mae hyn yn fater o bryder cynyddol, a ysgogir yn rhannol gan yr amser cynyddol y mae'n ei gymryd i'r heddlu gyhuddo troseddwyr, sef proses sydd wedi hirhau'n sylweddol dros y degawd diwethaf. Mae Ffigur 4.1 yn dangos nifer canolrifol y dyddiau a gymerir o gofnodi trosedd i'r heddlu yn cyhuddo troseddwr. Mae'r data'n cynnwys troseddau a gyhuddir gan yr heddlu (y rhai nad oes angen mewnbwn CPS arnynt) a'r rhai sydd angen penderfyniad cyhuddo gan CPS.

Figure 4.1

Median days from an offence being recorded to a charge for all charge-only outcomes

England and Wales, Q2 2015 - Q4 2024

Source: Crime recorded to police decision - CJS Dashboard; Police recorded outcomes open data tables - Supplementary metrics

25. Mae'r amser canolrifol y mae'n ei gymryd i'r heddlu gyhuddo troseddwyr o droseddau sy'n seiliedig ar ddioddefwyr bron â threblu dros y degawd diwethaf, o 13 diwrnod yn Ch2 2015 i 36 diwrnod yn Ch2 2025. Mae troseddau heb ddioddefwr penodol wedi dilyn tuedd debyg gan gynyddu o 10 diwrnod yn Ch2 2015 i 36 diwrnod yn Ch2 2025[280]. Mae'r data'n cynnwys amser a dreuliwyd lle mae'n ofynnol i'r heddlu gyflawni gwaith pellach ar ffeil yr achos mewn ymateb i gynllun gweithredu'r CPS – set o dasgau ymchwilio neu welliannau tystiolaethol y gofynnir amdanynt gan y CPS cyn y gellir gwneud penderfyniad cyhuddo (gweler adran (ii)). Ers diwedd 2019, mae amseroldeb penderfyniadau wedi gwaethygu, ac mae oedi wedi parhau'n uchel ers hynny (mae'r cyfnod amser yn cynnwys cyflwyno Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6)[281]). Mae'r oedi hyn yn golygu bod llawer o achosion sy'n cyrraedd y llysoedd troseddol yn dechrau eu cylch bywyd yn arafach nag y dylent fod, gan adael dioddefwyr, tystion a diffynyddion â chanlyniadau oedi o'r cychwyn cyntaf.

280

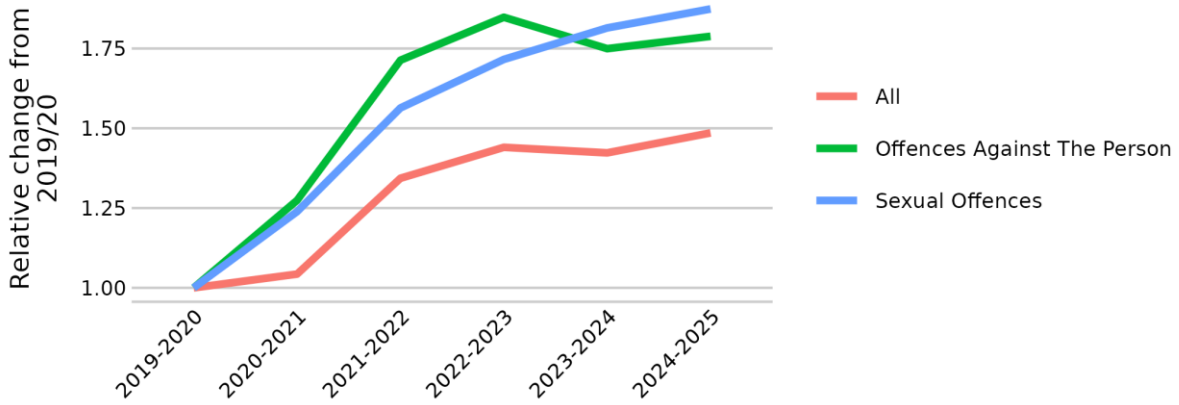
281

26. Gan ganolbwyntio ar benderfyniadau cyhuddo a wneir gan y CPS, mae'r amser cyfartalog a gymerir fesul unigolyn dan amheuaeth fesul trosedd yn amrywio yn ôl math o drosedd, gyda chynnydd mewn troseddau yn erbyn y sawl a throseddau rhywiol yn cyfrannu fwyaf at y cynnydd cyffredinol yn yr amseroedd cyhuddo. Dengys Ffigur 4.2 fod y nifer cyfartalog o ddyddiau o'r cyfeiriad at gyhuddiad ar gyfer troseddau rhywiol wedi cynyddu 90% rhwng 2019/20 a 2024/25, o'i gymharu ag 80% ar gyfer troseddau yn erbyn yr unigolyn a 50% ar gyfer pob trosedd. Ymhlith ffactorau cyfrannol eraill mae cynnydd cymharol yn niferoedd y troseddau a gofnodir fel troseddau yn erbyn yr unigolyn a throseddau rhywiol[282], sydd fel arfer angen ymchwiliad mwy cymhleth, adeiladu achos a mwy o ddefnydd o gyngor cynnar.

Figure 4.2

Change in average CPS charging decision time by offence group.

England and Wales, Q1 2019/2020 - Q4 2024/2025

1. Note that all offences included are: Homicide, Offences Against the Person, Sexual Offences, Burglary, Robbery, Theft and Handling, Fraud and Forgery, Criminal Damage, Drugs Offences, Public Order Offences, All Other Offences (excluding Motoring), Motoring Offences and Undefined.

2. The chart includes only CPS charge-only outcomes. The 2019/20 financial year is the earliest available. Values are shown as an index, with the base year (2019/20) set to 1.00, showing relative change over time and makes trends easier to compare. Subsequent years are expressed relative to 2019/20. Data based on the mean average.

Source: Crown Prosecution Service (unpublished)

(i) Yr Heddlu, Arestio a Chyfweliad

27. Yn yr adran hon, rwyf yn ystyried proses yr heddlu o'r adeg yr arestiwyd unigolyn. Yn gyntaf, archwiliwyd rôl cyfreithwyr yr amddiffyniad ar gyfer gwaith gorsaf heddlu, gan ystyried eu hargaeledd a'r cyfathrebiadau gan yr heddlu. Cyfreithwyr

282

yr amddiffyniad yw pwynt cyntaf cyngor cyfreithiol i'r rhan fwyaf o bobl dan amheuaeth, sy'n allweddol i gynnal hawliau a sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn wybodus er mwyn atal camgymeriadau a all arwain yn ddiweddarach at oedi, achosion sydd wedi chwalu neu hyd yn oed risgiau camweinyddu cyfiawnder. Amlinellir dadansoddiad llawn o argaeledd a phennuso cyfreithwyr ar ddyletswydd ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol).

28. Yna, nodais y dull o drin datganiadau tystion a chasglu tystiolaeth, gan amlygu eu rôl fel sylfaen adeiladu'r achos. Pan fyddant yn gywir ac yn gyflawn o'r cychwyn cyntaf, maent yn lleihau'r angen am gyfweliadau atodol a'r risg o heriau gweithdrefnol. Rwy'n dangos sut mae'r materion hyn yn cysylltu â fy egwyddorion o sicrhau ei fod yn gywir y tro cyntaf, manteisio ar dechnoleg a defnyddio arbenigedd, a sut y gall fy newidiadau a argymhellir wella effeithlonrwydd yn y llysoedd troseddol.

29. Yn olaf, rwyf yn archwilio mater iechyd meddwl unigolion dan amheuaeth a'r rôl sylweddol y mae'n ei chwarae yng nghyd-destun yr heddlu a'r effaith ddilynol ar y system cyfiawnder troseddol. Mae buddsoddi mewn prosesau effeithiol i gynorthwyo gydag iechyd meddwl gwael ac atal y rhai sydd angen cymorth cymunedol rhag mynd i mewn i'r system cyfiawnder troseddol yn y lle cyntaf, yn ddull synhwyrol o ran arbedion dilynol ar amser yr heddlu ac osgoi achosion diangen yn ffurfio'r llwyth achosion agored. Rwy'n trafod effaith ehangach iechyd meddwl gwael ar y system cyfiawnder troseddol ym Mhennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach).

Proses: Arestio ac Ymchwiliad Cynnar

30. Yr heddlu yw'r ceidwaid ar gyfer mynediad i'r system cyfiawnder troseddol. Rhaid i'r heddlu gadw cofnod o bob adroddiad o drosedd honedig a wneir iddynt[283]. Pan fo adroddiad yn honni bod trosedd wedi'i chyflawni, mae'r heddlu'n penderfynu pa gamau i'w cymryd, gan sicrhau bod eu hymateb yn gymesur ac yn briodol[284].

283

284

Nid yw mynychu digwyddiad bob amser yn ymateb priodol. Er enghraifft, mae dull 'y Gofal Cywir, yr Unigolyn Cywir' yn darparu fframwaith i'r heddlu benderfynu a ddylent fod yn ymwneud â digwyddiadau sy'n cynnwys pobl sydd angen ymyriad pellach i gefnogi eu hiechyd meddwl gwael.

31. Mewn amgylchiadau lle y mae'n briodol arestio unigolyn yn unol â'r pwerau yn Neddf yr Heddlu a Thystiolaeth Droseddol (PACE) 1984, caiff yr unigolyn dan amheuaeth ei arestio, ei rybuddio a'i gludo i'r orsaf heddlu. Hysbysir yr unigolyn dan amheuaeth o'i hawliau, sy'n cynnwys 'yr hawl i ymgynghori'n breifat â chyfreithiwr a chael mynediad at gyngor cyfreithiol annibynnol am ddim[285]'. Amlinellaf rôl a phroses cyfreithwyr yr amddiffyniad yn nes ymlaen yn yr adran 'Cynrychiolaeth Gyfreithiol yn yr Orsaf Heddlu'. O dan Ddeddf PACE, ni chaiff unigolyn fel arfer ei gadw yn y ddalfa gan yr heddlu am fwy na 24 awr heb gael ei gyhuddo – cyfeirir at hyn yn aml fel 'cloc PACE'[286]. Pan fo angen ymchwiliad ychwanegol, gellir rhyddhau'r unigolyn dan amheuaeth dan ymchwiliad neu ei roi ar fechnïaeth cyn-cyhuddo. Mae Rhan I o'r Adolygiad hwn yn amlinellu fy meddylfryd ar ryddhau dan ymchwiliad a mechnïaeth cyn-cyhuddo.

32. Os oes angen sylw meddygol (corfforol neu feddyliol) ar yr unigolyn dan amheuaeth ar unrhyw adeg yn ystod y broses arestio neu gadw, rhaid gweithredu, a gellir penderfynu nad yw'n addas i'w gadw. Rhaid i'r heddlu fod wedi trefnu i gyfeirio pobl agored i niwed at wasanaethau ar gyfer asesiad a chymorth, gan gynnwys gwasanaethau gofal iechyd perthnasol. Mae darpariaethau arbennig ar waith ar gyfer sawl unigolyn dan amheuaeth sy'n agored i niwed a amlinellir yn yr Arfer Broffesiynol Awdurdodedig (yr arfer broffesiynol swyddogol ar gyfer plismona)[287]. Mae gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio hefyd ar gael i adnabod a chefnogi'r rhai y maent yn eu hadnabod fel rhai sydd â salwch meddwl. Trafodaf hyn ymhellach yn yr adran 'Iechyd Meddwl'.

285

286

287

33. Unwaith y cofnodir trosedd, mae'r heddlu'n ystyried canllawiau cyfreithiol, polisïau eu heddlu unigol ac unrhyw amrywiadau rhanbarthol mewn arfer neu flaenoriaethau i benderfynu a ddylid mynd ar drywydd y mater. Ymchwilir i'r drosedd gan ymchwilydd, sy'n aml yn swyddog heddlu, y cyfeirir ato fel y swyddog yn yr achos (OIC). Mae gan wahanol heddluoedd wahanol strwythurau ar waith i benderfynu pwy sy'n gyfrifol am ymchwilio i'r drosedd. Mewn rhai heddluoedd, mae'r swyddog adrodd rheng flaen (neu'r 'swyddog ymateb') yn cadw cyfrifoldeb am yr achos, ac mewn eraill mae'r achos yn cael ei drosglwyddo i dîm ymchwilio pwrpasol, fel yr Adran Ymchwilio Troseddol. Mae'r naill opsiwn a'r llall yn cyflwyno ei set ei hun o heriau, ond nid wyf yn gwneud sylw ar y dosbarthiad gorau posibl o adnoddau yn yr Adolygiad hwn gan fod hwn yn fater i arweinwyr yr heddlu ei benderfynu.

34. Mae'r rhan fwyaf o'r troseddau a ymchwilir yn disgyn i'r hyn y mae heddluoedd yn cyfeirio ato fel 'troseddau cyfaint'[288]; h.y. categorïau o droseddau sy'n digwydd yn aml ac sy'n cael effaith sylweddol ar gymunedau ac adnoddau'r heddlu[289]. Mae'r rhain fel arfer yn cynnwys bwrgleriaeth, lladrad, dwyn o siop, troseddau cerbydau, niwed troseddol, troseddau cyffuriau ac ymosodiadau[290].

Cynrychiolaeth Gyfreithiol yn yr Orsaf Heddlu

35. Mae gan unrhyw un sy'n cael ei gadw mewn gorsaf heddlu hawl i gyngor cyfreithiol am ddim, yn ogystal â'r rhai sy'n mynychu cyfweliad gwirfoddol. Darperir y gwasanaeth cyngor cyfreithiol am ddim hwn gan gyfreithiwr yr amddiffyniad a ariennir yn gyhoeddus oni bai bod gan y sawl dan amheuaeth ei gyfreithiwr enwebedig ei hun. Mae gwasanaethau'r cyfreithwyr hyn yn rhad ac am ddim i'r sawl dan amheuaeth gan eu bod yn cael eu hariannu gan yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol, oni bai bod y sawl dan amheuaeth yn dewis talu am gyfreithiwr nad yw'n cael ei ariannu'n gyhoeddus. Darperir y gwasanaeth hwn yn aml gan gyfreithiwr ar ddyletswydd.

288

289

290

36. Hysbysir pob unigolyn dan amheuaeth o'u hawl i gael cyngor cyfreithiol am ddim. Pan fydd unigolyn dan amheuaeth yn gofyn am gyfreithiwr yr amddiffyniad heblaw un y maent yn ei enwebu fel ei gyfreithiwr ei hun, mae'r heddlu yn cyfeirio'r cais hwnnw i Ganolfan Alwadau Cyfreithwyr yr Amddiffyniad[291]. Mae contract yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol yn nodi y dylai'r cyfreithiwr gysylltu â'r cleient o fewn 45 munud i dderbyn atgyfeiriad. Mae'r gwasanaeth y mae'r cyfreithwyr a ariennir yn gyhoeddus yn ei ddarparu ar gael 24/7 i sicrhau na chaiff unigolion dan amheuaeth eu cadw heb gael cyngor cyfreithiol i gefnogi'r rhwymedigaeth statudol ar yr heddlu i gydymffurfio â'r terfynau amser a nodir yn Neddf PACE 1984. Gall cyfreithwyr yr amddiffyniad roi rhywfaint o gyngor dros y ffôn, ond disgwylir iddynt fod yn bresennol yn bersonol ar gyfer cyfweliadau'r heddlu. Mae rhai cyfreithwyr yr amddiffyniad yn gweithio mewn ardaloedd daearyddol mawr, felly gall fod oedi cyn i'r cyfreithiwr fod yn bresennol yn brydlon. Mae'r ychydig cyfreithwyr yr amddiffyniad sydd ar gael i weithio yn ceisio gweithio mewn ardal fawr ac yn gweithredu fel locwm ar gyfer cwmnïau eraill fel y gallant ymateb i gymaint o alwadau â phosibl fesul sesiwn dyletswydd. Mae hyn yn adlewyrchu'r ffaith bod ffioedd am y math hwn o waith yn isel, ond rwyf yn ymwybodol bod ffioedd yn cynyddu o ganlyniad i ymgynghoriad 2025 y Weinyddiaeth Gyfiawnder ar ffioedd cyfreithwyr[292]. Rwy'n archwilio'r prinder difrifol o cyfreithwyr yr amddiffyniad ac yn cynnig argymhellion i fynd i'r afael â hyn yn fwy manwl ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol).

Presenoldeb Cyfreithwyr yr Amddiffyniad yn yr Orsaf Heddlu

37. Er gwaethaf bod yn wasanaeth rhad ac am ddim, nid yw cyfran sylweddol o oedolion yn y ddalfa yn gofyn am gyngor cyfreithiol. Yn seiliedig ar ddadansoddiad o gofnodion dalfa ar draws wyth heddlu yng Nghymru a Lloegr, canfu astudiaeth a gyhoeddwyd yn 2024 fod 59.5% o oedolion yn y ddalfa wedi gofyn am gyngor cyfreithiol[293]. Mae Dr Vicky Kemp, trwy ei hymchwil yn 2013, wedi nodi mentrau o fewn gorsafoedd heddlu a allai annog pobl i fanteisio ar

291

292292

293

gyngor cyfreithiol: mwy o amlygrwydd cyfreithwyr ar ddyletswydd trwy gael ystafell aros yn y ddalfa; swyddogion heddlu yn hysbysu unigolion dan amheuaeth yn rheolaidd bod cyngor dros y ffôn ar gael hefyd ac yn sicrhau bod cyngor dros y ffôn yn cael ei gynnig pan wrthodir cyngor wyneb yn wyneb; ac ap i hysbysu unigolion dan amheuaeth o'u hawliau cyfreithiol[294]. Mae'r cyngor a roddir gan gyfreithwyr yr amddiffyniad yn yr orsaf heddlu yn hollbwysig ar gyfer effeithlonrwydd y broses cyfiawnder troseddol wedi hynny, gan y gall eu cyngor prydlon sicrhau y cymerir y camau mwyaf cymesur i'r trosedd y dywedir ei bod wedi'i chyflawni. Gallai cyngor gefnogi pledion euog cynharach neu weinyddu Datrysiad y Tu Allan i'r Llys ac mae'n paratoi'r diffynnydd ar gyfer y cymorth cyfreithiol gorau cyn unrhyw broses llys ddilynol.

38. Un agwedd broblematig ar y gwasanaeth cyfreithiwr ar ddyletswydd yw bod disgwyl i gyngor gael ei roi wyneb yn wyneb. Gall hyn achosi oedi i'r broses gyffredinol wrth i'r sawl dan amheuaeth sy'n cael cyngor cyfreithiol aros i'w cyfreithiwr gyrraedd. Rwyf wedi clywed am lawer o achosion lle mae cyngor wedi'i ohirio ymhell y tu hwnt i'r 45 munud a bennir, yn aml oherwydd bod gan gyfreithwyr atgyfeiriadau ar gyfer sawl gorsaf heddlu o fewn cyfnod byr o amser. Mae hyn yn arbennig o broblematig y tu allan i oriau gwaith arferol, yn enwedig pan nad oes digon o gyfreithwyr yr amddiffyniad ar gael ar gyfer nifer y ceisiadau gan yr heddlu. Nid yw trefniadau galw allan ar gyfer cyfreithwyr ar ddyletswydd wedi cadw i fyny â newidiadau i gadw a dal pobl gan yr heddlu. Mae rhesymoli ystad yr heddlu a chanoli dalfeydd yn golygu nad yw pob gorsaf heddlu yn cael ei defnyddio i gadw pobl dan amheuaeth. Yn anochel, yn y rhan fwyaf o achosion, y canlyniad yw bod gofyn i gyfreithwyr ar ddyletswydd deithio ymhellach i orsafoedd lle mae'r sawl dan amheuaeth yn cael ei gadw[295].

39. Er mwyn cynyddu argaeledd cyngor cyfreithiol yn yr orsaf heddlu a sicrhau bod cyngor yn cael ei roi'n brydlon i unigolion dan amheuaeth, rwy'n argymell newidiadau i 'Gontract Cyngor Ffôn Gorsaf yr Heddlu' Asiantaeth Cymorth

294

295

Cyfreithiol i ganiatáu i gyfreithwyr yr amddiffyniad roi cyngor cychwynnol bron yn rhithiol trwy gyswllt fideo o bell diogel mewn achosion priodol[296]. Mewn rhai achosion, fel y rhai sy'n cynnwys plant a phobl ifanc neu mewn troseddau ditiadwy yn unig, nid yw hon yn opsiwn priodol, ond dylai hon fod yn benderfyniad proffesiynol a wneir gan y cyfreithiwr fel y mae eisoes pan fyddant yn penderfynu a ellir rhoi rhywfaint o gyngor dros y ffôn[297]. Rwy'n cydnabod bod manteision i gyfarfodydd wyneb yn wyneb, ond rwy'n hyderus y dylai galwad fideo o bell weithio'n ddigonol mewn llawer o achosion. Mae ymchwil i gyfreithwyr gan Dr Vicky Kemp yn amlinellu bod y gallu i gyfathrebu ac ymgysylltu'n effeithiol â'r cleient yn cael ei wella'n amlwg ar alwad cyswllt fideo o'i gymharu â galwad ffôn[298]. Yn ogystal â sicrhau bod cyngor ar gael yn gynt nag y mae'n rhaid i gyfreithwyr deithio i roi cyngor yn bersonol, byddai'r diwygio hwn hefyd yn gwneud gwaith cyfreithiwr ar ddyletswydd yn opsiwn mwy deniadol ar gyfer cyflogaeth ac yn cynyddu capasiti'r gweithlu'r amddiffyniad.

40. Byddai'r argymhelliad hwn hefyd yn cyflwyno manteision ehangach o ran gwella monitro a hyfforddi cyfreithwyr yr amddiffyniad. Ar hyn o bryd, mae angen hyfforddi ac achredu cyfreithwyr sy'n cwblhau gwaith gorsafoedd heddlu. Gall sicrhau bod arsylwi ac asesu digonol ar ymgysylltiad hyfforddai â sawl dan amheuaeth fod yn dasg anodd pan fydd llawer o'r galwadau am gyngor yn codi y tu allan i oriau swyddfa. Rhaid i aseswr fod yn bresennol ochr yn ochr â'r hyfforddai mewn sawl achos nes dyfarnu achrediad. Gellid cyflawni'r hyfforddiant a'r achrediad hwn yn llawer haws pe bai'n cael ei gynnal o bell gan y gallai'r sawl sy'n hyfforddi neu'n achredu ffonio i mewn i'r alwad ar yr un pryd â'r hyfforddai. Byddai hefyd yn agor cyfleoedd ar gyfer arsylwi cyfoedion yn haws a hyfforddiant parhaus yn ogystal â chaniatáu i'r system hyfforddi ac achredu fod yn un genedlaethol gan dynnu arbenigedd oddi wrth hyfforddwyr lle bynnag y maent yn ymarfer.

296

297

298

41. Bydd angen sicrhau bod cyfleusterau ac adnoddau priodol ar gael i unigolion dan amheuaeth siarad yn gyfrinachol â'u cyfreithiwr gan ddefnyddio cyswllt o bell o ystafell ddiogel, ac ni ddylai'r baich ar yr heddlu ddod yn ormodol. Dylid sicrhau bod adnoddau hefyd wedi'i ddiogelu'n gorfforol mewn ffordd sy'n lleihau'r risg o ddifrod heb i swyddogion heddlu oruchwylio unigolion dan amheuaeth. Mae'n hanfodol bod y lleoedd a ddarperir yn rhywle preifat er mwyn diogelu breint cyfreithiwr-cleient. Roedd pwysigrwydd cyfrinachedd yn adborth allweddol o fy ymgysylltiad â gweithwyr proffesiynol cyfreithiol. Er bod nifer o'r rhai a oedd yn y bwrdd crwn cyfreithwyr yr amddiffyniad a gynhaliasom wedi argymell ehangu ymgysylltiad o bell cyn y treial, yn enwedig mewn ardaloedd gwledig, pwysleisiodd eraill risgiau swyddogion ymchwilio yn cael mynediad amhriodol i sgyrsiau diffynyddion â'u cyfreithiwr. Roedd hyn yn cynnwys enghreifftiau o ymgynghoriadau ffôn cyfreithiwr-cleient yn cael eu cynnal yn agored yn ardal dalfa'r orsaf, yn ogystal â phryderon mwy cyffredinol nad yw ystafelloedd preifat yn ddigon trwstan. Er bod rhaid pwysleisio pwysigrwydd cyfrinachedd priodol, rwyf yn hyderus y gellir goresgyn y rhwystrau hyn. Dylai ganolfannau dalfa heddlu lawer fod â'r cyfleusterau hyn eisoes, gan y gellid defnyddio ystafelloedd cyfweld presennol.

42. Byddai angen ailystyried ffioedd ar gyfer cyfreithwyr ar ddyletswydd yng ngoleuni'r argymhelliad hwn, fodd bynnag, nid wyf yn cynnig y dylid gostwng y ffi oherwydd bydd y rhain yn ymgynghoriadau llawn, y tu hwnt i lefel y cyngor a ddarperir ar hyn o bryd dros y ffôn. Dylai lefel y cyngor a ddarperir trwy gyswllt fideo aros yr un fath ag sy'n wir ar hyn o bryd gyda chyngor wyneb yn wyneb. Byddaf yn trafod tâl ar gyfer cyfreithwyr ar ddyletswydd, a model gweithredu ehangach cymorth cyfreithiol ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol). Mae'n werth nodi yma fod budd ychwanegol i'r argymhelliad hwn yn golygu y byddai llai o gostau'n deillio o dreuliau teithio cyfreithwyr sy'n gorfod teithio, yn aml bellteroedd hir, i orsafoedd heddlu. Dylai'r arbedion hyn a chanlyniadau gwell o fwy o gyngor cyfreithiol a gynigir yn gynharach, er enghraifft trwy ddefnydd cynharach o ddatrysiadau y tu allan i'r llys, ddarparu'r arbedion sydd eu hangen fel nad oes angen gostwng ffioedd gorsafoedd heddlu.

43. I gefnogi'r argymhelliad hwn, dylai swyddogion heddlu sicrhau, ar y pwynt cyswllt cyntaf, eu bod yn rhoi i'r cyfreithwyr yr amddiffyniad yr holl ddeunydd y gellir ei ddatgelu'n briodol ar y cam hwnnw yn unol â Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996 a'r canllawiau cysylltiedig. Rwyf yn trafod

Argymhelliad 63: Rwy'n argymell bod yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol yn newid y 'Contract Cyngor dros y Ffôn mewn Gorsaf Heddlu' i ganiatáu i gyfreithwyr yr amddiffyniad gael yr opsiwn i ddarparu cyngor cychwynnol gan ddefnyddio cyswllt fideo o bell, lle bo hynny'n briodol (er enghraifft, nid mewn achosion y rheini dan 18 oed neu unigolion bregus fel arall, nac mewn perthynas â throseddau ditiadwy yn unig).

datgelu'n fanylach ym Mhennod 5 (Datgelu). Mae datgelu ar y pwynt cynnar hwn yn hanfodol er mwyn i'r cyfreithiwr allu cynghori ei gleient yn briodol a gall arwain at bleon euog cynharach neu ddatrysiad y tu allan i'r llys. Mae hyn yn arbennig o berthnasol mewn achosion lle mae tystiolaeth aruthrol o euogrwydd yr unigolyn dan amheuaeth, megis delweddau CCTV yn dangos y drosedd yn cael ei chyflawni.

Hysbysiad o Gyhuddiad

44. Nid oes proses gyson ar gyfer hysbysu cyfreithwyr yr amddiffyniad am ganlyniadau'r ymchwiliad i drosedd honedig eu cleient, ac yn benodol a ydynt wedi'u cyhuddo. Pan fydd yr heddlu'n hysbysu'r cyfreithiwr, mae eu proses ar gyfer gwneud hynny yn un â llaw sy'n faich gweinyddol ychwanegol ar yr heddlu, gan eu tynnu oddi wrth waith arall. Mewn llawer o achosion, dim ond drwy ofyn am yr wybodaeth hon yn rhagweithiol y mae'r cyfreithwyr yr amddiffyniad yn darganfod am y canlyniad neu os ydynt yn digwydd bod yn y llys ar ddyddiad y gwrandawiad cyntaf.

45. Pan fydd diffynnydd eisiau'r un cyfreithiwr yn y llys a'i cynghorodd yn yr orsaf heddlu, mae'r diffynnydd o bosibl dan anfantais yn y camau dilynol yn y broses droseddol: mae'n llawer llai tebygol y bydd ei gyfreithiwr yn bresennol yn y llys oni

bai eu bod wedi cysylltu â'r heddlu gan y gallent fod yn anymwybodol o ymddangosiad y cleient yn y llys. Nid yn unig y mae effaith negyddol ar ansawdd cyfiawnder i'r diffynnydd, ond gall hyn arwain at oedi yn y llysoedd os bydd angen i'r diffynnydd geisio cyngor cyfreithiol amgen trwy weld y cyfreithiwr ar ddyletswydd yn y llys. Mae'n debygol y bydd hwnnw'n gyfreithiwr gwahanol i'r un a oedd yn yr orsaf heddlu, ond hyd yn oed os yw'n digwydd bod yr un cyfreithiwr, ni fydd y cyfreithiwr wedi ymgymryd ag unrhyw waith paratoi cyn y llys. Gall y system bresennol hefyd gynyddu nifer y diffynyddion heb gynrychiolydd yn y llys, sef y rhai sy'n fwy tebygol o achosi oedi.

46. Mae Astudiaeth Achos B yn amlinellu ateb posibl i'r broblem hon. Gellid defnyddio danfoniadau drwy'r post, dull o wysio diffynnydd i'r llys (i'r graddau y byddant yn parhau i gael eu defnyddio yn y dyfodol[299]), hefyd i gynorthwyo gyda hysbysiadau cyfreithiwr ar ddyletswydd gan y gellid eu copïo i'r cyfreithiwr ar yr un pryd ag y cânt eu hanfon at y diffynnydd.

Astudiaeth Achos B: Hysbysiadau Cyhuddo, Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr

Mewn ymateb i ddalfeydd hynod brysur (derbyniodd un dalfa yng Ngorllewin Canolbarth Lloegr dros 35,000 o alwadau yn y pedwar mis cyntaf o 2023), newidiodd y llu yr arfer o gyfreithwyr ar ddyletswydd yn cysylltu â'r dalfeydd dros y ffôn drwy ddefnyddio Microsoft Form. Unwaith y bydd Canolfan Alwadau Cyfreithwyr yr Amddiffyniad wedi penodi cyfreithiwr i achos, bydd y cyfreithiwr yn cwblhau ffurflen gyswllt gan ddefnyddio Microsoft Forms. Mae'r ffurflen a gwblheir yn poblogi data i Microsoft Lists, ac mae eu meddalwedd awtomeiddio yn rheoli'r cyswllt cychwynnol â'r cyfreithiwr ar ddyletswydd. Mae gwiriadau dilysu ar waith i sicrhau bod rhannu gwybodaeth â'r cyfreithiwr yn ddiogel ac yn briodol.

Caiff y cyswllt cychwynnol ei ddiweddaru ar gofnod y ddalfa, ac anfonir copi drwy e-bost at y cyfreithiwr. Mae cyflwyno'r ffurflen i'r cyfleuster awtomeiddio e-bost yn cael ei gwblhau mewn tua 3 munud ar gyfartaledd. Mae'r feddalwedd awtomeiddio yn agor cofnod y ddalfa ar gyfnodau penodol i wirio a yw canlyniad yn barod i'w anfon drwy asesu a yw'r holl resymau dros arestio wedi'u cwblhau â chanlyniad. Mae'r meddalwedd yn tynnu'r wybodaeth berthnasol o gofnod y ddalfa i mewn i dempled penodedig, gan ychwanegu'r templed at y cofnod ac e-bostio'r cyfreithiwr gan ddefnyddio'r cyfeiriad e-bost a ddarparwyd ar y ffurflen wreiddiol.

Pan adroddwyd yn 2024, amcangyfrifodd Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr fod y broses wedi arbed 77 awr o amser staff y ddalfa mewn un mis drwy awtomeiddio cyswllt cychwynnol cyfreithwyr yr amddiffyniad â chyfleuster y ddalfa. Wrth i'r rhaglen ddatblygu, rwyf wedi cael gwybod bod tua 275 awr o amser y ddalfa wedi'u harbed ym mis Medi 2025. Mae adborth gan gyfreithwyr hefyd wedi bod yn gadarnhaol, gan eu bod yn gallu cael mynediad at wybodaeth yn gyflymach ac nid oes angen iddynt aros i'w galwadau gael eu hateb.

Ffynhonnell: Astudiaeth achos wedi'i choladu gan ddefnyddio gwybodaeth a ddarparwyd gan Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr a Automation of defence solicitors' initial contact with custody | College of Policing.

299

47. Mae'n amlwg y gall hysbysiad gwell o benderfyniadau cyhuddo i gyfreithwyr a roddodd gyngor mewn gorsaf heddlu hwyluso proses fwy effeithlon pan fydd achos yn cyrraedd y llys, ar ffurf cyngor cyfreithiol cyson ac amserol, gan osgoi heriau a achosir gan ddiffynyddion heb gynrychiolaeth a hwyluso ymgysylltiad cynnar gan eiriolwyr yr amddiffyniad. Felly, rwy'n argymell y dylai heddluoedd weithredu mecanwaith awtomataidd ar gyfer hysbysu cyfreithwyr am ganlyniadau ym mhob achos. Dylai hyn wella effeithlonrwydd trwy roi'r wybodaeth sydd ei hangen ar gyfreithwyr iddynt fod yn barod iawn ar gyfer ymddangosiad eu cleientiaid yn y llys. Nodaf fod mater posibl wedi'i godi mewn perthynas â'r broses awtomeiddio bresennol a amlinellir yn Astudiaeth Achos B – nad yw Canolfan Alwad Cyfreithwyr yr Amddiffyniad yn darparu cyfeirnod y ddalfa, felly mae'n dal yn rhaid i gyfreithwyr ar ddyletswydd gysylltu â dalfeydd i gael hyn cyn llenwi'r ffurflen. Rwy'n argymell y dylai negeseuon testun Canolfan Alwad Cyfreithwyr yr Amddiffyniad gynnwys cyfeirnod y ddalfa i alluogi llwyddiant yr arloesedd hwn, ac y dylai heddluoedd sy'n adeiladu awtomeiddio i'w systemau eu hunain wneud hynny gan gofio'r nodwedd hon.

Argymhelliad 64: Rwy'n argymell y dylai pob heddlu ddatblygu mecanwaith awtomatig y gellir ei ddefnyddio i gyfathrebu canlyniadau cyhuddo i gyfreithwyr yr amddiffyniad. I hwyluso'r broses hon, dylai negeseuon testun Canolfan Alwadau Cyfreithiwr yr Amddiffyniad gynnwys rhif cyfeirnod dalfa.

Llunio Datganiadau a Chasglu Tystiolaeth

48. Fel rhan o'u hymchwiliad i drosedd, mae'r heddlu angen cymryd datganiadau gan ddioddefwyr a thystion er mwyn casglu tystiolaeth. Mae cymryd datganiad yn sgil hanfodol i'r heddlu ac, felly, mae canllawiau sylweddol ar gael i gefnogi swyddogion[300]. Mae cymryd datganiad yn cynnwys sgwrs rhwng yr heddwas a'r dioddefwr neu'r tyst yn yr orsaf heddlu neu yng nghartref neu weithle'r unigolyn. Mae'r swyddog yn ysgrifennu'r datganiad gan ddefnyddio ffurflen safonol a fydd

300

yn rhan o ffeil yr achos ac a all gael ei defnyddio'n ddiweddarach fel tystiolaeth yn y llys. Mae gan y sawl sy'n darparu'r datganiad gyfle i wirio cywirdeb eu datganiad a'i newid neu ei ddiwygio os nad yw'n gywir. Er bod ffurflen yn cael ei defnyddio, dim ond i gynorthwyo'r swyddog y mae hynny, rhaid i gynnwys y datganiad fod yn gynrychiolaeth wir o atgofion y tyst o'r digwyddiadau. Gelwir y ffurflen y mae'r heddlu'n ei chwblhau wrth gymryd datganiad hefyd yn ffurflen Llawlyfr Canllawiau 11 (MG11) (dyma'r datganiad a wneir gan ddioddefwr neu dyst mewn ymchwiliad troseddol)[301].

49. Rwyf yn cefnogi defnydd ehangach o adnoddau trawsgrifio sylfaenol, er enghraifft o ddelweddau fideo a wisgir ar y corff, a fyddai angen ei gadarnhau gan y tyst. Gellid defnyddio adnoddau AI i gynorthwyo gyda drafftio datganiadau tystion a chynorthwyo swyddogion i wirio am elfennau hanfodol ochr yn ochr â phrosesau ehangach o gasglu tystiolaeth. Gellid datblygu'r adnodd i gynghori pa gwestiynau i'w gofyn a thywys y swyddog i ganolbwyntio ar y gofynion cyfreithiol i brofi'r drosedd yn seiliedig ar gyfraith bresennol – byddai'r adnodd yn cynnig atgoffa i sicrhau bod yr holl wybodaeth allweddol yn cael ei chael gan y tyst a'i bod yn cael ei chofnodi'n briodol yn y datganiad. Byddai angen gwirio'r gyfraith achos er mwyn osgoi'r risg y gall rhithweledigaethau AI generadol ddarparu gwybodaeth anghywir.

50. Mae llunio datganiadau yn cymryd amser swyddogion yr heddlu gan fod angen iddynt gofnodi â llaw a golygu'r datganiad. Mae llunio datganiadau cywir yn rhan bwysig o achos felly byddwn i'n disgwyl iddo gymryd amser, fodd bynnag, gellid symleiddio agweddau â llaw ar y dasg i leihau'r amser a gymerir, a thrwy hynny ryddhau swyddogion i ymroi eu hunain i ymchwilio neu lunio achos i sicrhau ffeiliau achos o ansawdd uwch. Rwyf yn awyddus i fanteisio ar y cyfleoedd y mae technoleg newydd yn eu cynnig yma. Rwyf wedi gweld trwy fy ymgysylltiad enghreifftiau o adnoddau AI sy'n cefnogi'r heddlu ag agweddau eraill ar eu hymchwiliadau. Er enghraifft, mae Heddlu Dorset yn defnyddio adnodd AI i

301

gefnogi creu cynllun ymchwilio sylfaenol sy'n nodi'r dull o gasglu tystiolaeth a gwneud penderfyniadau ymchwiliol, fel yr amlinellir yn Astudiaeth Achos C.

Astudiaeth Achos C: Deallusrwydd Artiffisial a Chynllun Ymchwiliad Cychwynnol, Heddlu Dorset

Mae Dorset yn treialu datrysiad deallusrwydd artiffisial i wneud y broses o greu'r ymchwiliad cychwynnol yn fwy effeithlon. Mae'r adnodd AI yn adolygu'r sgwrs anffurfiol gychwynnol rhwng yr heddwas a'r dioddefwr neu'r tyst ac yn rhaglenwi cynllun ymchwiliad cychwynnol yr heddwas. Gall yr heddwas wneud unrhyw newidiadau nes eu bod yn fodlon â'r cynllun. Bydd canlyniadau'r peilot lleol hwn yn cael eu hadolygu'n lleol a dylid eu gwerthuso a'u hystyried ar lefel genedlaethol er mwyn sicrhau cysondeb.

Ffynhonnell**:** Astudiaeth achos wedi'i llunio gan ddefnyddio gwybodaeth a ddarparwyd gan Heddlu Dorset.

51. Rwyf yn rhagweld y byddai adnodd i gynorthwyo gyda llunio datganiadau yn gwrando ar y sgwrs rydd rhwng y swyddog a'r tyst, yn ei grynhoi ac, yn seiliedig ar y polisi a'r canllawiau ynghylch y gyfraith berthnasol, yn nodi pa wybodaeth y dylid ei chynnwys yn y datganiad. Yna byddai'r tyst yn cadarnhau ei fod yn fodlon â'r datganiad fel y'i drafftiwyd o'r sgwrs ac yn gallu diwygio unrhyw rannau anghywir neu anghyflawn. Er bod risgiau gyda thrawsgrifio AI, megis heriau gydag enwau ac acenion penodol, caiff y rhain eu lliniaru (os na chânt eu dileu) trwy ei gwneud yn ofynnol i'r tyst adolygu'r datganiad yn ofalus cyn iddo gael ei lofnodi a'i ddogfennu, gan gydnabod bod rhaid iddo adlewyrchu ei atgof gwirioneddol a'r dystiolaeth y mae'n dymuno ei rhoi. Gellid cymhwyso dull tebyg i ddatganiadau personol dioddefwyr, dehongli a pharatoi crynodebau. Er gwaethaf ffurflenni safonol, ar hyn o bryd gall y datganiadau hyn amrywio'n sylweddol, a all effeithio ar brosesau'r llys os nad ydynt yn ddigon cadarn i wasanaethu fel tystiolaeth.

52. Mae problem ieithoedd tramor a chyfieithu hefyd wrth gymryd datganiadau lle nad yw swyddogion heddlu yn deall iaith gyntaf yr unigolyn dan amheuaeth neu'r tyst. Unwaith eto, mae cwmpas i dechnoleg newydd gynorthwyo, a amlinellir yn Astudiaeth Achos D. Ym Mhennod 9 (Prosesau Gwrandawiad), rwyf yn archwilio cymhwyso ehangach technoleg o'r fath mewn ystafelloedd llys a gwasanaethau rheng flaen.

Astudiaeth Achos D: Gwasanaeth Cyfieithiu Axon sy'n Cael ei Alluogi gan Ddeallusrwydd Artiffisial

Gellir defnyddio adnoddau cyfieithu sy'n cael eu galluogi gan ddeallusrwydd artiffisial i gynorthwyo gyda chreu datganiadau. Mae'r Adolygiad wedi cael gwybod am adnoddau cyfieithu AI Axon sydd wedi'u hymgorffori mewn camerâu a wisgir ar y corff, ac rwy'n deall eu bod bellach yn cael eu defnyddio gan Adran Heddlu Joliet yn yr Unol Daleithiau. Mae'r adnodd yn galluogi swyddogion heddlu i gyfathrebu mewn dros 50 o ieithoedd drwy gyfieithu sgyrsiau'n awtomatig mewn amser real. Mae'r adnodd hefyd yn recordio sgyrsiau wedi'u cyfieithu ac yn cynhyrchu trawsgrifiadau y gellir eu chwilio er mwyn galluogi gwirio dilynol gan gyfieithwyr dynol os oes angen, gan symleiddio'r broses o lunio datganiadau.

Ffynhonnell: Joliet, IL PD Get Body Cameras that Speak 50 Languages.

53. Fel y trafodais ym Mhennod 2 (Cyd-destun), gallai AI a thechnolegau newydd eraill gefnogi'r her gynyddol sy'n gysylltiedig â phrosesu nifer cynyddol o dystiolaeth, megis drwy awtomeiddio'r dadansoddiad o niferoedd mawr o ddata datgelu sain a gweledol i'r amddiffyniad. Mae digon o gyfleoedd i symleiddio hyn. Fodd bynnag, rwy'n ymwybodol iawn nad yw adnoddau newydd yn gwbl gywir ac maent yn dibynnu ar oruchwyliaeth ac atebolrwydd dynol. Cyfeiriaf yn ôl at y naw egwyddor AI ar gyfer defnydd cyfrifol o AI ym Mhennod 1 (Cyflwyniad), ac rwy'n cefnogi Rhestr Wirio AI Cyfrifol ar gyfer Plismona i helpu'r heddlu i benderfynu a ddylid defnyddio adnodd AI cymeradwy[302]. Yn unol â'r egwyddorion hyn, dylid disgwyl i'r heddlu ddatgelu pryd y defnyddiwyd AI i gefnogi wrth lunio datganiadau.

302

54. Mae heddluoedd wedi mynegi pryderon y gall dibynnu gormod ar AI ddiraddio sgiliau allweddol megis cymryd datganiadau tystion. Er mwyn lliniaru hyn, gellid cyflwyno system lle mae'n rhaid i swyddogion gwblhau cyfran benodol o ddatganiadau â llaw i gynnal cymwyseddau craidd. Mae hyn yn sicrhau parhad o ran hyfedredd wrth fanteisio ar AI ar gyfer effeithlonrwydd.

Argymhelliad 65: Rwy'n argymell defnydd ehangach o adnodd deallusrwydd artiffisial cymeradwy i'r heddlu i brosesu tystiolaeth, paratoi ffeiliau a chynorthwyo i ddatrys troseddau, gyda goruchwyliaeth ac atebolrwydd dynol. Dylai hyn gynnwys swyddogaethau gweinyddol megis crynhoi ffeiliau er mwyn trosglwyddo gwybodaeth yn gyflymach ac yn fwy effeithiol rhwng swyddogion.

Iechyd Meddwl

55. Mae iechyd meddwl yng nghyd-destun trosedd a phlismona yn gymhleth. Rwy'n trafod salwch meddwl yn y system cyfiawnder troseddol yn fwy cyffredinol ym Mhennod 11 (Materion Cyfiawnder Ehangach), gan ganolbwyntio yma yn unig ar salwch meddwl lle mae'n ymwneud â phrosesau'r heddlu ac iechyd meddwl unigolion dan amheuaeth. Mae nodi ac ymateb i salwch meddwl cyn gynted â phosibl yn hanfodol i sicrhau bod addasiadau ac anghenion yn cael eu hystyried ym mhob cam o'r system cyfiawnder troseddol. Yr heddlu yw'r pwynt cyntaf yn y broses cyfiawnder troseddol lle gellir nodi a dogfennu salwch meddwl, gan sicrhau, pe bai unigolyn yn cael ei gyhuddo, bod y broses yn adlewyrchu ei anghenion.

56. Mae nifer yr galwadau sy'n ymwneud â salwch meddwl y mae'r heddlu yn ymateb iddynt wedi cynyddu'n sylweddol yn y blynyddoedd diwethaf. Adroddodd y BBC yn 2023, o'r 21 heddlu a ymatebodd i'w cais Rhyddid Gwybodaeth, fod pob heddlu wedi adrodd cynnydd mewn digwyddiadau'n ymwneud â iechyd meddwl ers 2017[303]. Roedd nifer yr unigolion a gafodd eu cadw o ganlyniad i iechyd

303

meddwl (o dan adran 136 o Ddeddf Iechyd Meddwl 1983) yn 31,779 yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2025[304]. Roeddent wedi cynyddu rhwng y blynyddoedd a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2017 a mis Mawrth 2022 (ac eithrio gostyngiad bach yn ymwneud â COVID-19 yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2021) ond maent wedi gostwng ers hynny[305]; mae hyn yn debygol oherwydd cyflwyno'r dull 'Gofal Cywir, Unigolion Cywir' yn 2022 y byddaf yn amlinellu'n fwy manwl.

57. Mae'r effaith ar amser yr heddlu o ddelio â salwch meddwl unigolion dan amheuaeth ac eraill y mae eu hymddygiad yn arwain at gyswllt â'r heddlu yn enfawr. Pryder mawr i mi yw'r amser y mae swyddogion heddlu yn ei dreulio yn ymateb i'r digwyddiadau hyn, sy'n cynnwys yr amser y mae'n rhaid iddynt ei dreulio yn y digwyddiad i oruchwylio ei ddatrys ac unrhyw waith dilynol sy'n deillio o hynny. Gellid neilltuo'r amser hwn yn well i ymchwilio i achosion a llunio ffeiliau achos trylwyr i wella effeithlonrwydd achosion yn y system cyfiawnder troseddol. Er bod astudiaethau ac ymchwil cyfyngedig i faint o adnoddau heddlu a ddefnyddir gan ddigwyddiadau sy'n gysylltiedig â iechyd meddwl, rwyf wedi clywed ei fod yn sylweddol[306]. Nododd fy swyddogion a fynychodd daith heddlu fod y mwyafrif o alwadau a fynychwyd ganddynt gyda swyddogion ymateb o ganlyniad i salwch meddwl, yn hytrach na bod trosedd wedi'i chyflawni. Lle'r oedd trosedd wedi'i chyflawni, roedd salwch meddwl yn amlach na pheidio yn ffactor yn chwarae rhan.

'Y Gofal Cywir, yr Unigolyn Cywir'

58. Yn 2022, gweithredwyd y dull 'Gofal Cywir, Unigolyn Cywir' o ganlyniad i Adolygiad Cynhyrchiant Plismona. Fe'i 'cynlluniwyd i sicrhau bod pobl o bob oed, sydd ag anghenion iechyd neu ofal cymdeithasol, yn cael ymateb gan yr unigolyn cywir, gyda'r sgiliau, hyfforddiant a phrofiad cywir i ddiwallu eu hanghenion orau'[307]. Nod y dull yw cyfyngu ar ymwneud yr heddlu mewn digwyddiadau

304
305
306
307

iechyd meddwl nad ydynt yn drosedd oni bai bod risg gwirioneddol a dybryd i fywyd neu niwed difrifol, felly nid yw'r heddlu'n mynychu'r digwyddiadau hyn oni bai bod y meini prawf hyn yn cael eu bodloni. Yn lle hynny, dylai'r GIG fod yn delio â digwyddiadau o salwch meddwl. Amcangyfrifodd gwerthusiad a gwblhawyd yn 2024 bod oriau swyddogion a arbedwyd bob mis o'r dull 'Gofal Cywir, Unigolyn Cywir' ar draws pum heddlu yn amrywio o 1,030 i 18,910 o oriau[308]. Mae Cymdeithas Comisiynwyr Heddlu a Throsedd yn cefnogi'r dull ac wedi cynhyrchu canllawiau i gynghori uwch arweinwyr yr heddlu ar arfer gorau.

59. Gan adeiladu ar yr agwedd hon, roedd rhai heddluoedd wedi penderfynu na ddylai swyddogion ond fod yn ofynnol iddynt fynychu galwadau sy'n ymwneud â iechyd meddwl lle mae bygythiad uniongyrchol i fywyd. Roedd Heddlu Metropolitan wedi penderfynu hyn mewn ymateb i 'gynnydd sylweddol yn nifer yr achosion iechyd meddwl y mae'r heddlu wedi bod yn delio â nhw yn y pum mlynedd diwethaf'[309]. Fel y deallaf, er gwaethaf y penderfyniad hwn, mae swyddogion yn dal i fynychu galwadau iechyd meddwl nad ydynt yn rhai brys, yn rhannol oherwydd bod gwasanaethau eraill, fel y gwasanaeth ambiwlans, dan straen rhy fawr i ymateb. Mae heddluoedd eraill wedi cymryd agwedd wahanol oherwydd realiti gweithredol eu plismona. Mae Astudiaeth Achos E yn rhoi enghraifft o ble mae'r agwedd wedi'i datblygu a'i haddasu i gyd-fynd ag anghenion penodol

308

309

Astudiaeth Achos E: Y Tîm Lleihau Niwed, Heddlu Trafnidiaeth Prydeinig

Mae Heddlu Trafnidiaeth Prydeinig yn aml yn dod ar draws unigolion bregus mewn argyfwng iechyd meddwl ar y rheilffyrdd. I fynd i'r afael â hyn, partnerion nhw â byrddau iechyd y GIG i greu'r Tîm Lleihau Niwed (HaRT) a'r Tîm Iechyd Meddwl Integredig. Mae'r rhaglen yn targedu unigolion sy'n ymddangos yn amlach — hynny yw, unigolion sy'n dod i olwg yr heddlu tair gwaith neu fwy o fewn dau fis. Mae HaRT yn nodi'r unigolion hyn fel rhai sy'n gofyn am gymorth iechyd meddwl, ac, drwy bartneriaeth â chydlynwyr gofal y GIG, darperir brysbennu amser real a chyngor i swyddogion.

Ers ei sefydlu, mae HaRT wedi gweithio gyda 589 o unigolion, gan ryddhau 538 ar ôl ymyriadau wedi'u teilwra, gan gefnogi ac ailgyfeirio unigolion i ffwrdd o lwybrau cyfiawnder troseddol ac felly lleihau'r galw ar lysoedd. Mae Heddlu Trafnidiaeth Prydeinig wedi dadansoddi gwerth am arian a budd cost HaRT yng nghyd-destun "cadw'r rheilffyrdd i symud". Ers cyflwyno HaRT, mae costau aflonyddwch wedi gostwng o £6.92 miliwn i £1.51 miliwn (gostyngiad o 78%), bu gostyngiad yn nifer y munudau oedi o 104,915 i 31,260 (gostyngiad o 70%), a gostyngodd nifer yr arestiadau o dan adran 136 o 640 i 262 (gostyngiad o 59%). Mae Heddlu Trafnidiaeth Prydeinig o'r farn bod rhagor o welliannau yn bosibl drwy integreiddio cyflymach â'r GIG, mynediad systemig at ddata gofal, protocolau esgyniad clir, a chydweithio mewnol ac allanol gwell.

Ffynhonnell: Gwybodaeth Rheoli Mewnol Heddlu Trafnidiaeth Prydain, wedi'i rhannu â'r Adolygiad at ddibenion yr astudiaeth achos hon.

Heddlu Trafnidiaeth Prydain a manteision integreiddio system briodol gydag asiantaethau partner, fel y GIG.

Gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio

60. Mae gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio, sy'n gweithredu i nodi a chefnogi'r rheini ag anghenion iechyd penodol, gan gynnwys salwch meddwl, wedi bodoli ers 1989 pan agorwyd nhw gyntaf fel cynlluniau un safle. I ddechrau, nid oedd dull cenedlaethol o ran eu bodolaeth na'r gwasanaethau a ddarparwyd ganddynt. Yn 2009, cynhaliodd yr Arglwydd Bradley adolygiad o iechyd meddwl yn y system cyfiawnder troseddol lle argymhellodd ddull cyson a chyffredinol o ran gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio[310]. Mae timau Cyswllt a Dargyfeirio yn

310

chwarae rhan hanfodol wrth sicrhau cyfranogiad effeithiol unigolion o'r fath yn y system ac yn eu gofal ehangach. Ers hynny, cymeradwyodd y Trysorlys yr achos busnes llawn ar gyfer gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio yn 2016, gan ganiatáu dechrau ar weithredu Cyswllt a Dargyfeirio ar draws y system cyfiawnder troseddol. Y ffocws cychwynnol oedd mewnosod gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio mewn ystafelloedd dalfa'r heddlu a llysoedd ynadon, gan gynnwys llysoedd ieuenctid. Ehangodd hyn yn araf i gynnwys buddsoddiad ar draws pob canolfan Llys y Goron[311].

61. Ym mis Mawrth 2020, cyflawnodd gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio sylw o 100% mewn ystafelloedd dalfa'r heddlu a'r llysoedd ledled Cymru a Lloegr[312]. Mae'r gwasanaethau hyn yn gweithio i fodel gweithredu a bennir yn genedlaethol ym mhob ystafell dalfa heddlu a llys ar gyfer pobl o bob oed. Mae'r GIG yn diffinio gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio fel y rhai sy'n 'nodi pobl sydd â phroblemau iechyd meddwl, anabledd dysgu, camddefnyddio sylweddau neu fregusrwydd arall pan ddônt i gysylltiad â'r system cyfiawnder troseddol am y tro cyntaf fel rhai dan amheuaeth, diffynyddion neu droseddwyr'[313]. Rwy'n canolbwyntio'n benodol ar agweddau iechyd meddwl gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio. Mewn dalfeydd yr heddlu, gellir cael mynediad at wasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio cyn y ddalfa trwy drefniadau triawd stryd neu drwy fynychiad gwirfoddol[314]. Unwaith y byddant yn y ddalfa heddlu, defnyddir gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio i nodi unigolion dan amheuaeth sydd â salwch meddwl ac, lle bo'n briodol, eu dargyfeirio i'r gwasanaethau a'r cymorth priodol a pharatoi adroddiad ysgrifenedig i gynorthwyo'r heddlu yn eu penderfyniadau. Mewn rhai heddluoedd (fel Astudiaeth Achos E ar Heddlu Trafnidiaeth Prydeinig), lle mae Cyswllt a Dargyfeirio yn cael ei ddarparu gan y GIG, mae mynediad uniongyrchol at gofnodion y GIG i sicrhau bod y wybodaeth yn gyflawn. Fodd bynnag, mae integreiddio system yn anghyson ledled y wlad, yn enwedig lle mae Cyswllt a

311

312

313

314

Dargyfeirio yn cael ei ddarparu gan y trydydd sector. Mae hyn yn un maes y mae angen ei adolygu.

62. Os cyhuddir yr unigolyn, dylid sicrhau bod eu hadroddiad Cyswllt a Dargyfeirio ar gael i'r llys hefyd, yn barod ar gyfer y gwrandawiad cyntaf. Ar hyn o bryd, ni all timau Cyswllt a Dargyfeirio lwytho eu hadroddiadau ysgrifenedig i systemau GLlTEF ac yn lle hynny maent yn dibynnu ar e-bost neu swyddogion llys Cyswllt a Dargyfeirio i rannu'r adroddiad gyda'r llys. Gwnaed y penderfyniad i beidio â rhoi mynediad i systemau'r llys i dimau Cyswllt a Dargyfeirio ar lefel genedlaethol, ond mae angen adolygu hyn.

63. Gallai cyfathrebu cliriach rhwng y Gwasanaeth Cyswllt a Dargyfeirio yn nalfa'r heddlu a'r llysoedd ddileu'r angen am gyngor iechyd meddwl pellach i'r llysoedd mewn achosion llai difrifol. Lle mae gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio hefyd yn bresennol yn y llys, dylai'r gwasanaeth sydd wedi'i leoli yn y llys fod yn ymwybodol o ddiffynyddion sydd wedi'u nodi fel rhai sydd â salwch meddwl ac addasiadau cysylltiedig yn yr orsaf heddlu. Yna dylent allu eu cefnogi yn unol â hynny yn y Llysoedd. Mae Astudiaeth Achos F yn amlinellu enghraifft o ble mae'r gwasanaeth a'r broses Cyswllt a Dargyfeirio yn gweithio'n dda. Nid yw hyn yn unigryw i Durham, ac rwyf yn ymwybodol o nifer o enghreifftiau eraill o arfer da ledled y wlad.

Astudiaeth Achos F: Cyswllt a Dargyfeirio, Heddlu Durham

Mae tîm Cyswllt a Dargyfeirio Durham wedi'i leoli gyda'r heddlu yn y ddalfa. Mae'r tîm ar gael rhwng 08:00 a 20:00, gyda atgyfeiriadau yn cael eu gwneud wyneb yn wyneb neu drwy Microsoft Teams os ydynt yn dod i law dros nos. Mae'r tîm Cyswllt a Dargyfeirio yn: adolygu pobl dan amheuaeth sy'n hysbys eisoes i wasanaethau iechyd meddwl; cwblhau asesiadau iechyd meddwl manwl; llunio cynllun gyda'r rhai hynny dan amheuaeth os oes angen cymorth, er enghraifft drwy gyfeirio at wasanaethau, cadw'r achos ar agor, gwneud atgyfeiriadau neu drefnu i weithwyr cymorth ddilyn i fyny gyda galwadau ffôn neu ymweliadau yn y gymuned hyd nes eu bod yn sefydlog; ac yn cyfeirio'r rhai hynny dan amheuaeth at gymorth arall lle bo angen, gan gynnwys llety neu dimau argyfwng.

Mae pob un sydd dan amheuaeth y gallai gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio fod o fudd iddynt yn cael llythyr sy'n amlinellu'r opsiynau sydd ar gael iddynt a manylion cyswllt gwasanaethau eraill a all eu cefnogi. Yn ogystal â'r tîm yn yr orsaf heddlu, mae gan y gwasanaeth Cyswllt a Dargyfeirio Ymarferydd Llys sy'n hysbysu'r llys yn uniongyrchol am unrhyw achosion sy'n hysbys iddynt ac yn cydweithio â'r gwasanaeth prawf os rhoddir dedfryd.

Ffynhonnell: Gwybodaeth a gasglwyd yn ystod ymweliad â Heddlu Durham.

64. Rwyf yn cymeradwyo'r defnydd o wasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio mewn ystafelloedd dalfa'r heddlu. Rwyf yn argymell y dylid buddsoddi mwy mewn gwasanaethau y gall y tîm Cyswllt a Dargyfeirio gyfeirio unigolion atynt ar gyfer triniaeth a chefnogaeth bellach. Mae effaith Cyswllt a Dargyfeirio yn gyfyngedig os nad oes digon o wasanaethau ar gyfer cyfeirio ymlaen – bydd problemau'r unigolyn yn parhau heb gael sylw. Mae'r ddarpariaeth gyfredol ar gyfer cyfeirio ymlaen yn amrywio yn seiliedig ar yr ardal ddaearyddol a pholisi'r ymddiriedolaeth GIG berthnasol. Mae'r adroddiad ddeng mlynedd ar ôl adolygiad yr Arglwydd Bradley yn cydnabod hyn hefyd: 'Mae angen i wasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio fod â chysylltiadau cryfion â gwasanaethau iechyd meddwl lleol, anabledd dysgu a gwasanaethau cymorth perthnasol eraill, gan gynnwys gwasanaethau arbenigol ar gyfer plant, menywod ac ar gyfer pobl o gefndiroedd

du a lleiafrifoedd ethnig. Mae angen iddynt hefyd fod â chysylltiadau â chefnogaeth ehangach, er enghraifft gyda chyngor tai a lles[315].'

65. Rwyf hefyd yn dod i'r casgliad y dylai gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio fod â gwell adnoddau i alluogi cymorth iechyd meddwl yn y llys. Gellid gwneud hyn drwy sicrhau bod ganddynt fynediad at systemau'r GIG a'r llysoedd fel y gall timau Cyswllt a Dargyfeirio dalfa'r heddlu lwytho adroddiadau cyflawn a chywir yn uniongyrchol, i gael eu gweld gan dimau sydd wedi'u lleoli yn y llys. Byddai hefyd yn fuddiol i dimau Cyswllt a Dargyfeirio allu chwilio rhestrau llys, fel eu bod yn ymwybodol o pryd y rhestrir achos a gallant sicrhau bod gwybodaeth iechyd meddwl berthnasol (a gwybodaeth iechyd arall o bosibl) yn cael ei darparu cyn gwrandawiadau er mwyn osgoi unrhyw oedi i brosesau llys o ran gorfod cael yr wybodaeth hon.

66. Mae gwasanaethau Cyswllt a Dargyfeirio cryf yn cynorthwyo effeithlonrwydd yn y llysoedd troseddol. Nid yw unigolion sy'n elwa ar gael eu dargyfeirio o gyfiawnder troseddol i ofal iechyd yn cymryd amser llys yn ddiangen. Mae'r rhai sydd angen mynd drwy'r broses llys yn cael gwell cymorth gyda'u hiechyd meddwl, gyda adroddiad cyflawn a chywir o'u hanghenion iechyd meddwl. Y canlyniad yw bod llai o oedi yn y llysoedd a gellir eu hailgyfeirio i'r cymorth sydd ei angen arnynt, p'un a ydynt yn cael eu heuogfarnu neu eu rhyddfarnu.

Argymhelliad 66: Rwy'n cymeradwyo gwasanaethau cyswllt a dargyfeirio presennol ac yn argymell bod angen mwy o fuddsoddiad yn y gwasanaethau hynny y bydd cyswllt a dargyfeirio yn cyfeirio unigolion atynt ar gyfer triniaeth a chefnogaeth bellach. Rwyf hefyd yn argymell y dylai timau cyswllt a dargyfeirio gael mynediad at systemau'r GIG a'r llysoedd er mwyn gallu rhannu gwybodaeth sy'n ymwneud ag iechyd meddwl yn well.

315

(ii) Paratoi a Chwblhau Ffeiliau Achos

67. Yn ail adran y bennod hon, rwy'n ystyried y mater o baratoi a chwblhau ffeiliau achos. Dechreuaf drwy egluro'r broses hir ar gyfer llunio ffeiliau, gan gynnwys y disgwyliadau fel y nodir yng nghanllawiau CPS ar gyhuddo a'r Safon Ffeil Genedlaethol (NFS, y cyfeirir ati o hyn ymlaen fel y 'safon ffeil'). Mae hyn yn ystyried y broses o lunio ffeiliau waeth pa awdurdod fydd yn gwneud y penderfyniad cyhuddo yn y pen draw (yr heddlu, CPS neu awdurdod erlyn arall).

68. Yna mae'r adran hon yn amlinellu pob un o'r materion a nodwyd yn y maes hwn a'm hatebion argymelledig. Rwyf yn nodi amrywiaeth o argymhellion yn ymwneud â: yr angen i wella canllawiau CPS ar gyhuddo a ffeiliau achos (Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6)), sydd yn fy marn i yn rhy gymhleth ac anhygyrch i fod o'r defnydd gorau posibl i swyddogion heddlu; diffyg profiad yr heddlu; y ddealltwriaeth o ofynion ansawdd ffeiliau; amseroldeb gwneud penderfyniadau; a cham-adnabod achosion. Rwyf yn asesu'r dull mwyaf cymesur o adeiladu a redacted ffeiliau achos a sut y gellir cefnogi hyn drwy hyfforddiant, diwylliant o gydweithredu, gwneud y defnydd gorau o brosesau a thechnoleg a sut y dylai hyn i gyd gael ei ategu gan gaffael a llywodraethu technoleg gadarn.

69. Mae'r argymhellion a wnaf yn ymwneud yn benodol ag achosion lle mae'r CPS yn awdurdod cyhuddo. Mae hyn oherwydd bod yr achosion hyn yn gynhenid o'r rhai mwyaf cymhleth, gan arwain at heriau cymharol fwy, a dyma'r achosion sydd â rhai o'r problemau mwyaf acíwt sy'n ymwneud â chydweithrediad yr heddlu a'r CPS. Fodd bynnag, mae yna hefyd faterion allweddol sy'n ymwneud ag achosion cyhuddo'r heddlu, yn enwedig (fel yr amlinellir ym mharagraff 19) nodi pledion euog neu bledion dieuog disgwyliedig yn gywir, mater sy'n effeithio'n sylweddol ar effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd llysoedd ynadon, ac yr wyf yn mynd i'r afael ag ef trwy fy argymhellion ar gyfer hyfforddiant heddlu gwell.

Proses: Creu Ffeil a Chyhuddo

70. Mae ymchwilwyr yr heddlu yn creu ffeiliau achos gan ddefnyddio systemau digidol sy'n storio data cyfiawnder troseddol. Nid oes un system sengl yn cael ei defnyddio ar draws pob un o'r 43 heddlu – mae platfformau poblogaidd yn cynnwys Niche, Athena a CONNECT. Hyd yn oed lle mae sawl heddlu yn defnyddio'r un system, gall amrywiadau mewn fersiynau cynnyrch arwain at wahanol ymarferoldeb. Yn yr un modd, mae rhai systemau wedi'u hadeiladu at ddibenion penodol i gyflawni swyddogaethau penodol, megis prosesau dalfa, ac nid ydynt yn addas yn y ffordd orau ar gyfer rheoli achosion, ac i'r gwrthwyneb. Rwy'n asesu hyn ymhellach yn yr adran 'Technoleg Rheoli Achosion'.

71. Unwaith y bydd y swyddog yn yr achos wedi ymchwilio i bob llinell ymholiad, rhaid iddynt benderfynu ar y cam nesaf priodol gan gynnwys p'un a ddylid cyhuddo yn yr achos gan yr heddlu neu'r CPS. Mewn achosion y mae angen eu cyfeirio at y CPS ar gyfer penderfyniad cyhuddo, gall y swyddog yn yr achos neu'r swyddog goruchwylio geisio cyngor cynnar gan y CPS cyn cyflwyno ffeil achos ar gyfer penderfyniad cyhuddo. Gellir gofyn am gyngor cynnar ar hyn o bryd ar unrhyw adeg cyn ceisio penderfyniad cyhuddo a gall fod yn gysylltiedig ag ystod o bynciau[316].

72. Cyn cyflwyno ffeil achos i'r CPS, rhaid i unigolyn sy'n gwneud penderfyniadau o fewn yr heddlu ei hadolygu i sicrhau ei bod yn bodloni safon y ffeil, sy'n nodi'r deunydd sydd ei angen ar gyfer y gwrandawiad cyntaf[317]. Yn aml, goruchwyliwr y swyddog yn yr achos yw'r sawl sy'n gwneud y penderfyniad, ond mae hyn yn amrywio rhwng heddluoedd. Gall Swyddog Adolygu Tystiolaeth, y sawl sy'n gwneud penderfyniadau o fewn yr heddlu, ymgymryd â'r rôl gwneud penderfyniadau hefyd, neu gall fod yn swyddogaeth Uned Cyfiawnder Troseddol lle mae swyddogaeth o'r fath yn bodoli o fewn heddlu.

73. Mae gan rai heddluoedd dimau amser llawn ar waith i asesu ansawdd ffeiliau achos. Gallant fod yn adnabyddus dan amrywiaeth o enwau, gan gynnwys

316

317

‘porthgeidwad’, Timau Ansawdd, Gwerthuso a Safonau neu Swyddogion Adolygu Tystiolaeth. Gall timau o’r fath gyflawni amrywiaeth o swyddogaethau yn amrywio o: sicrhau ansawdd ffeiliau achos[318]; rheoli’r berthynas â’r CPS (gan gynnwys didoli neu ymateb i gynlluniau gweithredu); a monitro canlyniadau. Byddaf yn cyfeirio at y timau hyn fel porthgeidwad neu dimau porthgeidwad, er mwyn sicrhau cysondeb. Mae gwahaniaethau rhwng timau sy’n sicrhau ansawdd ffeiliau yn erbyn ansawdd achos. Mae bodolaeth y timau hyn, eu cyfrifoldebau a’u prosesau yn amrywio’n fawr ar draws heddluoedd. Gostyngwyd llawer o swyddogaethau porthgeidwad o 2010 ymlaen o ganlyniad i doriadau cyllideb i blismona.

74. Roedd adroddiad Arolygu ar y Cyd gan HMICFRS a HMCPSI ar Adeiladu Achosion (y cyfeirir ato o hyn ymlaen fel yr adroddiad ar y cyd) yn ymdrin â 12 heddlu[319]. Roedd gan bob un o'r heddluoedd hyn swyddogaeth porthor, ond roedd rhai amrywiadau allweddol:

    a. Awdurdod gwneud penderfyniadau. Gall rhai porthgeidwadwyr benderfynu a ddylid nodi achos fel dim camau pellach neu a ddylid ei ddatrys trwy Datrysiad y Tu Allan i'r Llys. Roedd eraill a oedd yn canolbwyntio mwy ar gynnwys ffeiliau yn tueddu i gyfeirio achosion at y CPS a fyddai wedi bod yn fwy addas ar gyfer penderfyniad dim camau pellach neu Datrysiad y Tu Allan i'r Llys.

    b. Proses ar gyfer achosion o ansawdd gwael. Pan fydd porthgeidwadwyr wedi nodi achosion nad ydynt yn bodloni safon y ffeil, mae angen cyfeirio hyn yn ôl at y swyddog yn yr achos i wella'r achos. Nid yw'r broses ar gyfer hyn yn gyson ar draws yr heddluoedd – mewn rhai achosion mae porthgeidwadwyr yn esbonio beth sydd ei angen a pham, ond nid ym mhob achos. Nid yw goruchwylwyr bob amser yn cael gwybod am adborth ar ddychweliadau i'r

318

319

swyddog yn yr achos felly efallai nad ydynt yn ymwybodol o'r camgymeriadau a wnaed ar ffeil yr achos a sut i'w gwella ar gyfer y dyfodol.

c. Dosbarthu. Nid oes gan bob tîm porthgadw broses ddosbarthu ar waith i asesu risgiau sy'n gysylltiedig ag achosion penodol, yn enwedig lle mae'r terfyn amser statudol[320] yn agosáu mewn troseddau diannod yn unig neu lle mae'r achos wedi'i wrthod o'r blaen[321].

75. Rhaid i'r sawl sy'n gwneud y penderfyniad ystyried ansawdd yr achos a chryfder y dystiolaeth mewn perthynas â safon y ffeil yn ogystal ag a yw er budd y cyhoedd i erlyn yr achos[322]. Rhaid iddynt hefyd benderfynu a yw'r achos yn ble euog disgwyliedig neu'n ble dieuog disgwyliedig a darparu sail resymegol fel rhan o'r ffeil[323]. Mae'r broses yn wahanol ychydig yn dibynnu ar sut y caiff achos ei adnabod, ond beth bynnag, dylai achos gydymffurfio â'r gofynion fel y nodir yn Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6).

76. Disodlodd DG6, a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2020, Arweiniad y Cyfarwyddwyr ar Gyhuddo (pumed argraffiad) (DG5) ac mae'n cynrychioli'r diwygiad mwyaf sylweddol hyd yma, a fwriadwyd i adlewyrchu arferion gwaith modern a'r defnydd cynyddol o ffeiliau achos digidol. Cyhoeddir y canllaw hwn gan y Cyfarwyddwr Erlyniadau Cyhoeddus o dan adran 37A o Ddeddf PACE 1984. Cyflwynwyd y diwygiadau yn fersiwn DG6 o'r canllaw oherwydd diffygion mewn datgelu a arweiniodd at euogfarnau a allai fod yn anniogel. Un o nodau'r diwygiad oedd lleihau'r gyfran o achosion a derfynwyd gan y CPS ar ôl cyhuddo, yn enwedig lle'r oedd terfynu yn ganlyniad i ddeunydd yn cael ei nodi ar ôl cyhuddo a fyddai wedi tanseilio achos yr erlyniad[324]. Mae'n amlinellu'r broses ar gyfer atgyfeirio i'r CPS naill ai gyda phrawf llawn y Cod neu brawf trothwy, yn dibynnu ar gam yr ymchwiliad, gyda chanllawiau pellach ar ddeunydd sydd ei angen. Mae

320
321
322
323
324

DG6 yn gweithredu o fewn fframwaith cyfreithiol a gweithdrefnol ehangach sy'n llywodraethu ymchwiliadau a thriniaethau troseddol.

77. Unwaith y bydd yr heddlu wedi cwblhau eu gwiriadau, os yw'r achos i'w gyhuddo gan y CPS, cyflwynir y ffeil achos i'r CPS trwy'r rhyngwyneb trosglwyddo gwaith digidol i'r CPS (y rhyngwyneb dwy ffordd), lle caiff ei lwytho i System Rheoli Achosion (CMS) y CPS. Ar ôl i'r CPS dderbyn achosion cyngor cyhuddo, mae staff darparu gweithredol yn cynnal didoli gweinyddol cychwynnol cyn i erlynydd adolygu'r achos[325]. Mae dau gategori dosbarthu ar gyfer gwahanol fathau o achosion:

    a. **Achosion Coch**: Dyma achosion lle mae unigolyn dan amheuaeth yn y ddalfa. Mae angen penderfyniad cyhuddo o fewn tair awr ar gyfer achosion coch. Nid yw deunydd coll y mae'r heddlu wedi methu â'i gyflwyno yn arwain at wrthod y ffeil, yn hytrach, neilltuir erlynydd ar unwaith, ac mae staff darparu gweithredol yn cysylltu â'r heddlu i ofyn am yr wybodaeth goll. Nid oes canllawiau ffurfiol ar sut y dylid cynnal y cyfathrebiad hwn[326].

    b. **Achosion Gwyrdd**: Dyma achosion pan fydd yr unigolyn dan amheuaeth wedi'i ryddhau o'r ddalfa tra bo penderfyniad cyhuddo yn aros ar fechnïaeth cyn-cyhuddo neu wedi'i ryddhau dan ymchwiliad. Yr amserlen safonol ar gyfer penderfyniad CPS ar achos gwyrdd yw 28 diwrnod. Mae staff darparu gweithredol yn nodi'r uned CPS briodol (llys ynadon, Llys y Goron neu RASSO) ac yn trosglwyddo'r achos yn unol â hynny. Yna mae staff yn gwirio a yw'n cydymffurfio â safon y ffeil. Os oes deunydd ar goll neu wedi'i gyflwyno'n anghywir, mae staff yn hysbysu'r heddlu trwy e-bost diogel neu gynllun gweithredu, y dylid gweithredu arno o fewn saith diwrnod[327]. Ar ôl derbyn y deunydd coll, mae staff darparu gweithredol yn cynnal dosbarthiad pellach ar yr achos a all gymryd 28 diwrnod arall[328]. Gellir rhoi blaenoriaeth i rai achosion (e.e. cam-drin domestig) yn seiliedig ar

325
326
327
328

gytundebau lleol rhwng Prif Gwnstabliaid a Phrif Erlynwyr y Goron. Os na dderbynnir y deunydd coll o fewn tri mis, caiff yr achos ei gau'n weinyddol ar y System Rheoli Achosion. Er mwyn cyflwyno deunydd pellach ar ôl cau, rhaid i'r heddlu ofyn am ail-actifadu[329].

78. Canfu'r adroddiad ar y cyd nad yw llawer o swyddogion yn deall yn glir sut i categorïau cyhuddo coch a gwyrdd ar waith yn gywir mewn achosion penderfyniad cyhuddo CPS[330].

79. Unwaith y bydd hyn wedi'i gwblhau, mae staff yn aseinio'r achos i erlynydd, sy'n defnyddio'r System Rheoli Achosion i wneud penderfyniadau cyhuddo a pharatoi achos ar gyfer y llys. Mae achosion newydd yn ymddangos fel tasgau ar ddangosfwrdd System Rheoli Achosion yr erlynydd. Mae'r erlynydd yn penderfynu a ddylid cyhuddo drwy gymhwyso'r Cod i Erlynwyr y Goron.

80. Os nad yw'r erlynydd, wrth adolygu ffeil, yn credu y bydd Prawf Llawn y Cod yn cael ei fodloni, maent yn cynghori'r heddlu i beidio â chymryd camau pellach yn erbyn yr unigolyn dan amheuaeth. Fodd bynnag, os yw barn yr erlynydd yw y gall Prawf Llawn y Cod gael ei fodloni gyda gwaith pellach, yna anfonir cynllun gweithredu i'r heddlu. Mae'r cynllun gweithredu yn esbonio pa ddeunydd sydd ei angen a pham na ellid gwneud y penderfyniad cyhuddo. Dylai nodi pa gamau y mae angen eu cymryd cyn y gellir gwneud penderfyniad cyhuddo i ganiatáu i'r heddlu flaenoriaethu tasgau. Rwy'n rhannu fy mhryderon ynghylch cynlluniau gweithredu isod yn yr adran 'Defnydd Cymesur o Gynllun Gweithredu'.

81. Os yw erlynydd yn penderfynu cyhuddo mewn achos neu anfon cynllun gweithredu, rhaid iddo gwblhau asesiad ar ansawdd y ffeil gan yr heddlu, a elwir yn Asesiad Arweiniad y Cyfarwyddwr (y cyfeirir ato wedi hyn fel yr 'asesiad'). Mae'r asesiad yn fenter ar y cyd rhwng Cyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu a'r CPS, a luniwyd i ddarparu mesur pwysig o ansawdd tystiolaethol ffeil achos yr heddlu. Pan fydd erlynwyr yn gwneud penderfyniad cyhuddo mewn

329

330

achosion lle disgwylir ple dieuog, dylent ddefnyddio'r asesiad i asesu a yw'r ffeil achos yn cydymffurfio ag Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6)[331].

82. Ar ôl tri mis, dylai'r CPS gau achos os nad ydynt wedi derbyn rhagor o ddeunydd gan yr heddlu. Gelwir y canlyniad hwn yn 'wedi'i gwblhau'n weinyddol'. Gall yr heddlu ofyn i'r achos gael ei adael ar agor trwy gysylltu â'r CPS, ac os ceir deunydd ar ôl y cyfnod o dri mis, gall yr heddlu ofyn i'r achos gael ei ailagor[332].

83. Mewn achosion lle mae'r erlynydd yn awdurdodi cyhuddiad, mae'r heddlu yn gyfrifol am sicrhau bod y diffynnydd yn cael ei gyhuddo'n brydlon, gyda'r amseriad yn dibynnu a yw'r sawl dan amheuaeth ar fechnïaeth neu wedi'i ryddhau dan ymchwiliad.

84. Mae'r heddlu yn gallu herio penderfyniadau cyhuddo CPS. Dylai trefniadau lleol rhwng heddluoedd ac ardaloedd CPS amlinellu sut y caiff anghydfodau eu datrys. Mae ardaloedd CPS yn gyfrifol am gasglu data asesu a chynhyrchu dangosfwrdd misol y dylid ei rannu â heddluoedd lleol a'i ddefnyddio i lywio trafodaethau ar ansawdd ffeiliau mewn Cyfarfodydd Gwella Gweithredol ar y Cyd.

Cyd-destun Gweithredol a Rhwystrau

85. Cyflwynwyd Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) i 'ddarparu set glir o ganllawiau ar gyfer erlynwyr a'r heddlu i sicrhau bod achosion yn cael eu cyfeirio i'r CPS ar yr adeg iawn; gyda'r deunydd a'r wybodaeth gywir fel y gall erlynwyr wneud penderfyniadau cyhuddo ar unwaith a bod achosion yn mynd drwy'r system cyfiawnder troseddol yn effeithiol ac yn effeithlon'[333]. Er gwaethaf y weledigaeth hon, rwyf yn ymwybodol bod y realiti yn dangos bod DG6 wedi creu beichiau ychwanegol sydd wedi cael effaith wrthgynhyrchiol ar effeithlonrwydd.

331

332

333

86. Mae fersiwn gyfredol DG6 yn gosod gofynion afrealistig ar staff rheng flaen, yn enwedig mewn ymchwiliadau cyflym, ac nid yw'n ystyried digon ar gyfer y cyfyngiadau ymarferol y maent yn eu hwynebu wrth gasglu a chyflwyno tystiolaeth. Rwyf yn ymwybodol o waith sy'n mynd rhagddo i adolygu DG6 ac rwyf yn argymell y dylai fersiynau yn y dyfodol hyrwyddo penderfyniadau o ansawdd uchel a pharatoi ffeiliau achos o'r cychwyn cyntaf. Dylai hyn leihau'r angen am gywiriadau, oedi neu ailgyflwyniadau yn ddiweddarach yn y broses, gan alluogi ymarferwyr i wneud penderfyniadau cywir yn gynnar yn y broses, gan wella effeithlonrwydd a chryfhau ansawdd cyffredinol a chysondeb canlyniadau ar draws y system cyfiawnder troseddol. Er fy mod yn croesawu'r gwaith hwn i ddiwygio DG6 ac rwyf yn cymeradwyo y dylai'r canllawiau diwygiedig fod yn haws i'w defnyddio ac yn haws cael gafael arnynt, rhaid imi wneud fy sylwadau ar gyfer diwygio yn seiliedig ar yr amodau presennol yr wyf fi a'r tîm Adolygu wedi'u harsylwi, y data o fy mlaen a chanfyddiadau o ymgysylltu.

87. Er fy mod yn gwerthfawrogi'r ymdrech strategol i foderneiddio arferion cyhuddo drwy DG6, ac i wella cydweithrediad rhwng yr heddlu a'r erlynwyr, mae yna nifer o broblemau gweithredol o hyd rhwng yr heddlu a'r CPS sydd angen eu hystyried ymhellach. Rhaid i newidiadau i arferion a chanllawiau cyhuddo ystyried anghenion gweithredol y ddau sefydliad er mwyn galluogi adeiladu achosion a gwneud penderfyniadau yn effeithlon ac yn gyson. Mae'r pwynt gwneud penderfyniadau hwn yn hollbwysig ar gyfer effeithlonrwydd y system cyfiawnder troseddol gan fod penderfyniadau cywir ac amserol y tro cyntaf yn sicrhau bod yr achosion cywir yn mynd gerbron y llys.

88. Mae'r adran hon yn amlinellu'r rhwystrau sy'n effeithio ar ansawdd ffeiliau. Mae problemau'n codi oherwydd diffyg profiad yr heddlu, dealltwriaeth o ofynion ansawdd ffeiliau, amseroldeb penderfyniadau a cham-adnabod achosion. Mae capasiti a phrofiad CPS yn ffactor allweddol yn hyn hefyd, fodd bynnag, rwy'n ymdrin â hyn a chapasiti cyfreithiol ehangach ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol). Rwy'n amlinellu'r rhwystrau hyn yma ac yn cynnig fy atebion ac argymhellion yn yr adran ‘Atebion: Dull Cymesur o Lunio Ffeiliau’.

Diffyg Profiad yr Heddlu

89. Y mater cyntaf yr wyf yn ei amlinellu yw bod llawer o swyddogion heddlu yn gymharol newydd yn y gwasanaeth. Yn y flwyddyn yn diweddu Mawrth 2025, roedd gan 46,991 o swyddogion heddlu lai na phum mlynedd o wasanaeth[334]. Mae hyn yn cyfrif am 32% o holl swyddogion yr heddlu. Gan dorri hyn i lawr ymhellach, roedd gan 5% (7,452 o swyddogion) lai nag un flwyddyn o wasanaeth, a chan 5% arall (8,038) brofiad o o leiaf un flwyddyn ond llai na dwy flynedd[335]. Mae'r darlun hwn o brofiad cymharol gyfyng yn debygol o fod yn ganlyniad i ostyngiadau'r llywodraeth i gyllid yr heddlu o 2010 a'r cynnydd dilynol trwy Raglen Ddyrchafu'r Heddlu.

90. Mae rhengoedd goruchwylio hefyd yn fwy newydd o ran gwasanaeth, ac mae niferoedd y sarjantiaid a'r arolygwyr yn is na lefelau 2010[336]. Er enghraifft, roedd nifer y sarjantiaid mewn swydd yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2010 yn 23,109, o'i gymharu â 22,427 yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2025 – gostyngiad o 3.0%. Dros yr un cyfnod, cynyddodd nifer y cwnstabliaid o 109,669 i 113,225 – cynnydd o 3.2%[337]. Pe bai cymhareb y sarjantiaid i'r cwnstabliaid yn 2010 wedi'i chynnal, byddai tua 1,400 yn fwy o sarjantiaid wedi bod mewn swydd yn 2025. Cyn recriwtio i Uwchsgilio'r Heddlu, bu nifer uchel o swyddogion yn gadael y gwasanaeth ers 2010, o bosibl oherwydd y craffu dwysach a roddwyd arnynt gan yr IOPC, fel y nodais yn Rhan I o'r Adolygiad hwn[338].

91. Un her sy'n deillio o swyddogion a'u goruchwylwyr yn fwy newydd yn y gwasanaeth yw bod gwybodaeth a phrofiad allweddol wedi'u colli. O ran effeithlonrwydd yn y llysoedd troseddol, mae'r arbenigedd sydd wedi'i golli mewn perthynas â llunio ffeiliau achos yn destun pryder[339]. I swyddogion sy'n ymchwilio i achosion ac yn llunio ffeiliau, gall hyn olygu eu bod yn ansicr ynghylch yr union

334
335
336
337
338
339

beth sydd angen ei gynnwys mewn ffeil achos. Rwyf yn bryderus o glywed tystiolaeth bod ‘swyddogion dibrofiad, rhai newydd ddod allan o'u cyfnod prawf [yn] gyfrifol am ymchwiliadau lluosog a chymhleth. Roedd y llwyth gwaith hwn yn aml yn cynnwys achosion cam-drin domestig, rhai yn cynnwys dioddefwyr dro ar ôl tro[340].’

92. Deallaf nad yw'r hyfforddiant cychwynnol fel rhan o broses sefydlu'r heddlu yn ddigonol o gofio pa mor bwysig yw llunio ffeiliau i'r broses cyfiawnder troseddol ehangach. Mae argaeledd a derbyn hyfforddiant yn faes arall sy'n amrywio'n genedlaethol oherwydd annibyniaeth weithredol heddluoedd. Canfu'r adroddiad ar y cyd (gan HMICFRS a HMCPSI) fod 'hyfforddiant adeiladu achosion yn amrywio rhwng heddluoedd ac yn aml yn annigonol. Roedd rhai goruchwylwyr wedi cael hyfforddiant ar lunio ffeiliau a datgelu, ond nid oedd y rhan fwyaf wedi cael unrhyw hyfforddiant pwrpasol ar safonau ffeiliau a DG6[341]'. Heb hyfforddiant cadarn ac effeithiol, nid yw'n syndod bod swyddogion yn brin o'r wybodaeth i lunio ffeiliau achos yn gywir y tro cyntaf. Y tu hwnt i hyfforddiant cychwynnol, 'mae'r hyfforddiant atgoffa blynyddol gorfodol ar gyfer swyddogion rheng flaen yn gyfyngedig i "ddefnyddio grym", cymorth cyntaf a hyfforddiant i yrwyr, hyd yn oed mewn timau lle mae ymchwilio yw eu prif rôl[342]'.

93. Mae'r pwysau amser ar swyddogion heddlu yn fwy nag erioed, ar wahân i ofynion hyfforddi. Mae rheng neu gategori'r swyddogion sy'n gyfrifol am ymchwilio i droseddau gwahanol yn amrywio rhwng heddluoedd, yn dibynnu ar y model gweithredu a ddefnyddir. Mewn rhai heddluoedd, mae'n ofynnol i swyddogion ymateb gwblhau ffeiliau achos, a datrys cynlluniau gweithredu yn aml, ochr yn ochr â'u rôl wrth fynychu digwyddiadau. Un sylw o daith heddlu tîm yr Adolygiad oedd bod adborth i'r tîm ymateb ar eu gwaith o lunio ffeiliau achos yn gyfystyr â chyflwyniad pum munud yn ystod eu sesiwn friffio cyn-shifft, a barhaodd 15 munud yn unig. Gall pwysau cystadleuol achosi problemau oherwydd diffyg set

340

341

342

sgiliau a'r amser sydd ar gael i ymroi i reoli achosion, yn ogystal â'r effeithiau anochel o dynnu heddlu oddi ar y strydoedd.

94. Mae goruchwylwyr hefyd yn wynebu gofynion mwy ar eu hamser, gyda llawer yn honni nad oes ganddynt 'amser i oruchwylio ymchwiliadau yn briodol, oherwydd gofynion cystadleuol eu rôl[343]'. Mae'n destun pryder bod arolygiadau gan HMICFRS yn 2021/22 wedi canfod, mewn 22% (675) o 3,030 o achosion a archwiliwyd, bod goruchwylio ymchwiliadau yn aneffeithiol[344]. Mae goruchwyliaeth effeithiol yn hanfodol i sicrhau bod achosion yn cael eu hanfon i'r CPS gyda digon o dystiolaeth ac o ansawdd y tro cyntaf i atal cynlluniau gweithredu rhag mynd yn ôl a blaen. Dim ond ar gyfer achosion a gyhuddir gan y CPS y defnyddir cynlluniau gweithredu, ond dylai goruchwyliaeth effeithiol fod ar waith hefyd i gefnogi achosion a gyhuddir gan yr heddlu. Dylai goruchwylwyr hefyd sicrhau bod gan eu staff y sgiliau priodol i gyflawni rolau ymchwilio.

Deall y Gofynion o ran Ansawdd Ffeiliau

95. Y mater nesaf a archwaf yw deall gofynion ffeil achos o ansawdd uchel yn unol ag Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6). Mae data CPS yn awgrymu bod cyfran yr achosion ple dieuog disgwyliedig sy'n cydymffurfio â DG6 wedi cynyddu ychydig o 53% (Ch1 2022) i 64% (Ch2 2025)[345]. Mae'r adroddiad ar y cyd yn awgrymu bod ansawdd ffeiliau achos hyd yn oed yn waeth na data CPS – yn yr astudiaeth honno dim ond 40.6% o'r ffeiliau cyflwyno cychwynnol a fodlonodd safon y ffeil[346]. Nodaf fod camau wedi'u cyflwyno i wella ansawdd, ond nid yw'r rhain yn gamau sy'n cael eu cymryd yn gyson ledled y wlad ac yn aml gellir eu gweithredu mewn silos heb rannu arfer da rhwng heddluoedd a rhanbarthau CPS.

96. Ar gyfer goruchwylwyr sy'n adolygu ffeiliau achos cyn eu hanfon ymlaen i'r CPS, dywedwyd wrth yr Adolygiad eu bod yn aml yn aneglur ynghylch beth sy'n gyfystyr

343
344
345
346

â chydymffurfio â safon y ffeil. Gall y pryderon hyn amlygu eu hunain mewn dwy ffordd, ac mae'r ddwy ohonynt yn peri pryder i mi. Yn gyntaf, mae swyddogion yn aml yn methu ag amlinellu'n glir elfennau'r drosedd, gwybodaeth allweddol neu wahaniaethu rhwng tystion allweddol a thystion nad ydynt yn allweddol, sy'n tanseilio gallu'r erlynydd i wneud penderfyniadau cyhuddo gwybodus. Yn ail, ac yn gwaethygu'r problemau hyn, rwyf wedi clywed bod tueddiad i orlwytho ffeiliau achos trwy gynnwys deunydd gormodol ac amherthnasol. Ychwanegwyd datganiadau gan swyddogion nad oedd ganddynt unrhyw werth tystiolaethol yn rheolaidd, gan greu llwyth gwaith diangen i staff yr heddlu a'r CPS. Mae'r arfer hwn nid yn unig yn gohirio'r broses adolygu ond mae hefyd yn adlewyrchu diffyg dealltwriaeth o'r hyn sy'n gyfystyr â ffeil sy'n barod i'w chyhuddo.

97. Ni ellir cyflawni ffeiliau achos o ansawdd uchel os nad yw'r heddlu yn deall beth sy'n ddisgwyliedig ganddynt. Mae fersiwn lawn DG6 yn 68 o dudalennau o hyd, nad yw'n hyd hygyrch i gefnogi swyddogion wrth wneud penderfyniadau yn gyflym, gyda nifer o gyfrifoldebau eraill[347]. Yn ymarferol, mae'r heddlu yn ystyried y canllawiau fel rhai 'wedi'u hysgrifennu gan gyfreithwyr, ar gyfer cyfreithwyr', a'u bod wedi'u gorfodi arnynt yn unochrog gan y CPS mewn ffordd nad yw'n adlewyrchu realiti sut mae ymchwiliadau'n cael eu cynnal mewn gwirionedd. Y canlyniad yw canllawiau a gafodd eu derbyn mewn modd gwael ac nad ydynt yn cael eu deall na'u cymhwyso'n hawdd, a all arwain at ymchwiliadau hirfaith.

98. Mae fersiwn bwrdd gwaith DG6, a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2025, yn ceisio mynd i'r afael â'r broblem hon[348]. Fe'i datblygwyd mewn ymgynghoriad â heddluoedd, yr NPCC a'r CPS. Mae'n wyth tudalen o hyd ac mae'n darparu fersiwn ffurf fer o bwyntiau allweddol: beth y gall yr heddlu ei gyhuddo; pryd y dylid ceisio cyngor cynnar; pa ddeunydd i'w gyflwyno; ac ati.

99. Yn ystod fy ymgysylltiad, cefais fy synnu o glywed nad yw rhai swyddogion yn ymwybodol o ddatblygiad arweiniad DG6 bwrdd gwaith. Mae hyn yn amlygu bwlch clir mewn cyfathrebu a gweithredu. Mae angen gwneud mwy i sicrhau bod

347

348

arweiniad yn cael ei gyfathrebu, ei ddeall a'i wreiddio'n effeithiol mewn arfer rheng flaen.

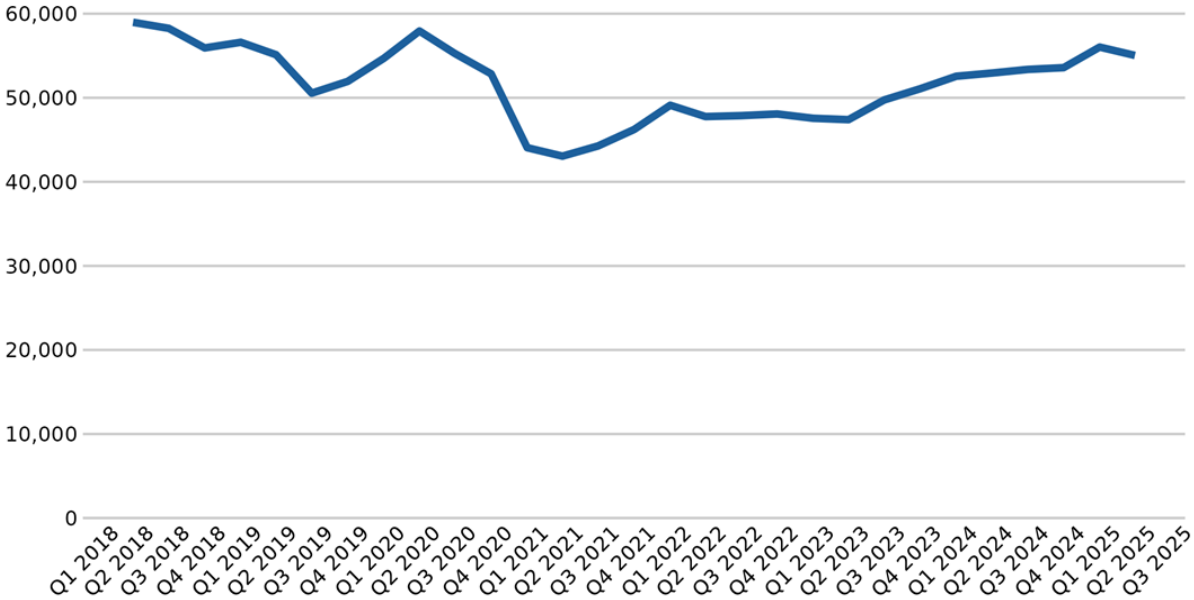
Amseroldeb Gwneud Penderfyniadau

100. Y mater nesaf a nodaf yw'r amser y mae'n ei gymryd i wneud penderfyniadau cyhuddo. Mae nifer yr achosion y mae'r heddlu yn eu cyfeirio at y CPS am benderfyniad ynghylch cyhuddo wedi aros yn gymharol sefydlog gyda thua 55,000 o achosion wedi'u cyfeirio yn Ch2 2025, o'i gymharu â thua 59,000 wedi'u cyfeirio yn Ch2 2018 (Ffig. 4.3).

Figure 4.3

Number of cases the police refer to the CPS for a charging decision

England and Wales, April to June 2018 - April to June 2025

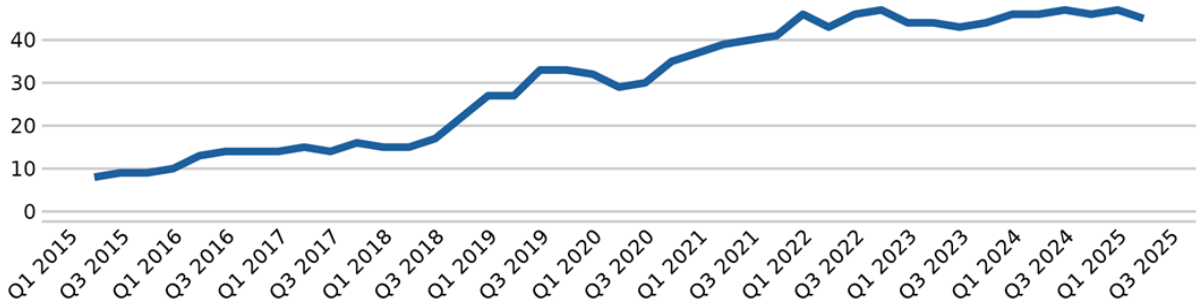
Source: Crime recorded to police decision - CJS Dashboard

101. Er gwaethaf nifer tebyg o achosion yn cael eu cyfeirio at y CPS ar gyfer penderfyniad cyhuddo (Ffig. 4.3), mae'r amser cyfartalog (cymedr) o atgyfeiriad yr heddlu i benderfyniad cyhuddo a awdurdodwyd gan y CPS wedi cynyddu bum gwaith dros y degawd diwethaf, o 8 diwrnod yn Ch2 2015 i 45 diwrnod yn Ch2 2025 (gweler Ffig. 4.4).

Figure 4.4

Average days from police referring a case to the CPS and the CPS authorising a charge

England and Wales, April to June 2018 - April to June 2025

1. This measure includes both CPS and police time. It reflects the average number of calendar days from the police first case submission to the final decision to charge. Cases where the police were required to submit further evidence, which often involve multiple submissions and additional investigation. Where early advice is sought, this counts as the first submission.

2. For most cases (>50%), the time between referral and CPS authorising a charge has remained between 1 and 2 days since 2015. Therefore, the median of this data has remained fairly stable. However, the mean data charted indicates that despite this, a small number of cases are taking longer and longer between referral and CPS authorising a charge. These are likely to be more complex cases which require more resources to progress through the CJS.

Source: Police referral to prosecution by the Crown Prosecution Service (CPS) - CJS Dashboard

102. Mae sawl ffactor wedi dylanwadu ar y cynnydd hwn yn yr amser a gymerir ar gyfer penderfyniadau cyhuddo, gan gynnwys niferoedd mwy o dystiolaeth i'w hadolygu, yn enwedig deunydd digidol fel camera fideo a wisgir ar y corff a data ffonau symudol (gweler Pennod 2 (Cyd-destun)), a mwy o ddefnydd o gyngor cynnar, yn ogystal â ffactorau sy'n gysylltiedig ag Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) a drafodaf isod[349]. Pan fydd yr heddlu'n ceisio cyngor cynnar, maent yn gwneud hynny cyn bod achos yn gwbl barod ar gyfer penderfyniad cyhuddo, sy'n ymestyn yr amser mesuredig o atgyfeiriad i awdurdodiad. Nid yw cyngor cynnar yn ddatblygiad negyddol gan ei bod yn debygol o wella ansawdd yr achos, lleihau'r risg o oedi neu achosion a derfynwyd yn ddiweddarach, ac mae'n cefnogi sicrhau ei fod yn gywir y tro cyntaf. Fodd bynnag, mae'n golygu bod y 'cloc' yn dechrau'n gynharach, sy'n effeithio'n andwyol ar y metrig amseroldeb. Yn yr un modd, fel y gwelir yn Ffig. 4.5, mae

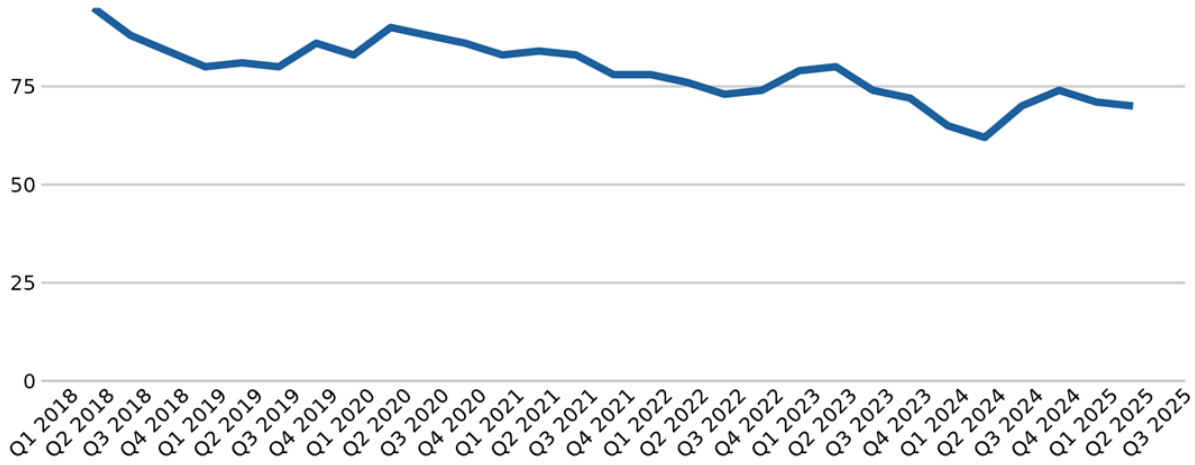
349

canran y penderfyniadau CPS a gwblhawyd o fewn targed dyddiad 28 diwrnod CPS yn dangos gostyngiad o tua 80% yn ystod 2019 i 70% yn Ch2 2025[350].

Figure 4.5

Percentage of legal pre-charge reviews completed by the CPS within 28 days

England and Wales, April to June 2018 - April to June 2025

1. A consultation occurs when a CPS prosecutor has considered new information received from the police and completes a legal review. This metric does not include legal reviews completed after the CPS has made the decision to authorise a charge at the prosecution stage.

Source: Police referral to prosecution by the Crown Prosecution Service (CPS) - CJS Dashboard

103. Mae cyflwyno Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) wedi cynyddu'r amser a gymerir ar gyfer ymchwiliadau, gyda rhai achosion yn cael eu heffeithio'n fwy acíwt. Dywedodd swyddog mewn adroddiad gan Ffederasiwn Heddlu Cymru a Lloegr fod honiadau o dreisio gynt yn cymryd cyfartaledd o chwech i naw mis o ddechrau ymchwiliad hyd at y pwynt cyhuddo. Ers dyfodiad DG6 mae hynny bellach wedi dyblu.

> ‘Mae wedi cymryd 12 mis i mi sicrhau cyhuddiad yn fy ymchwiliad treisio diweddaraf. Mae gen i ddau o gydweithwyr sydd wedi cyrraedd y marc 18 mis. Nid ein hymchwiliadau ni sy’n cymryd cymaint o amser, ond y newidiadau cyson a’r cynlluniau gweithredu gan y Gwasanaeth Erlyn y

350

> Goron. Rwyf wedi cael dioddefwyr y mae eu hiechyd meddwl wedi dirywio oherwydd eu bod nhw eisiau atebion. Mae'n ddigon drwg yr hyn y maent wedi'i brofi fel dioddefwr treisio, heb sôn am aros blwyddyn i ddarganfod a ydyn nhw'n mynd i gael unrhyw gyfiawnder[351].'

104. Mae'r trafod cynlluniau gweithredu hefyd yn peri pryder sylweddol o ran amseroldeb. Mae pob cynllun gweithredu ychwanegol yn cyflwyno camau a dulliau cyfathrebu pellach rhwng yr heddlu a'r erlynwyr, a all arafu cynnydd achosion a chyfrannu at oedi dilynol yn y llysoedd troseddol. Mae'r her yn cael ei gwaethygu pan nad yw patrwm sifftiau'r heddlu yn cyd-fynd ag oriau gwaith safonol CPS. Gall hyn achosi oedi mewn ymatebion yr heddlu i ymholiadau gan CPS. Yn fwy cyffredinol, os nad oes gan swyddogion ddigon o amser i gynnal ymchwiliadau, gall achosion fethu, a gall hyder a llesiant swyddogion gael eu heffeithio yn y pen draw. Mae'r oedi hyn nid yn unig yn effeithio'n andwyol ar amserlennu'r llys a dyraniad adnoddau ond hefyd yn ymestyn canlyniadau i ddioddefwyr a diffynyddion, gan danseilio effeithlonrwydd cyffredinol y system cyfiawnder.

105. Mae tystiolaeth o astudiaeth gan y Swyddfa Gartref o 1,002 o ffeiliau achos yn dangos bod angen cynllun gweithredu ar o leiaf 40% o'r achosion, gyda'r cynllun cyntaf yn ychwanegu 51 diwrnod ar gyfartaledd at hyd achos[352]. Canfu'r astudiaeth hefyd fod y rhan fwyaf o gynlluniau gweithredu'r cylch cyntaf yn gofyn am ddeunydd a oedd ar gael ond nad oedd wedi'i gynnwys yn y cyflwyniad cychwynnol, gan bwysleisio'r angen am well adolygiad mewnol a threfniadaeth gan yr heddlu cyn cyfeirio at y CPS. Ymhellach i hyn, bu gostyngiad yn y cyfraddau cydymffurfio yn y CPS wrth gyflwyno eu hadolygiadau cyn-cyhuddo o fewn yr amserlen 28 diwrnod.

106. Rwyf wedi clywed am nifer o enghreifftiau lle y defnyddiwyd cynlluniau gweithredu yn anghymesur. Mae hyn yn cynnwys sefyllfaoedd lle y gosodwyd terfynau amser afrealistig, lle y dilynwyd cynlluniau gweithredu ychwanegol yn

351

352

union ar ôl y cynllun gwreiddiol, neu lle y cynhwysai cynlluniau gweithredu niferoedd sylweddol o bwyntiau i'w trin. Mae hyn yn rhywbeth y gellid ac y dylid ei ddatrys yn hawdd drwy ryngweithio mwy a lle bo'n bosibl cydweithio, yn yr achos hwn drwy i'r CPS estyn allan at y swyddog yn yr achos.

107. Rwy'n cydnabod bod angen newid diwylliannol. Yn ystod fy ymgysylltiad, dysgais fod yn rhaid i Ddirprwy Erlynydd y Goron ardal CPS Thames a Chiltern gymeradwyo pob cynllun gweithredu cyn-cyhuddo er mwyn sicrhau bod cynlluniau gweithredu yn cael eu gofyn yn briodol. Gallai'r gofyniad hwn annog erlynwyr i gydweithio gyda swyddogion heddlu cyn cyhoeddi cynllun gweithredu, a fyddai'n gwella amseroldeb cynnydd achosion gan y gellid gwneud penderfyniadau ynghylch cyhuddo yn gyflymach gyda llai o waith yn mynd yn ôl a blaen. Credaf y dylid ystyried y dull hwn ar draws holl ardaloedd CPS.

Camddosbarthu Achosion

108. Y mater olaf a nodaf yn yr adran hon yw camddosbarthu achosion yn seiliedig ar y ple a ragwelir. Gall camddosbarthu achosion gan yr heddlu neu'r CPS arwain at ddyrannu adnoddau yn amhriodol ac oedi wrth symud materion brys ymlaen. Mae'r adroddiad ar y cyd yn nodi, er bod y fframwaith categoreiddio wedi'i fwriadu i symleiddio'r broses o wneud penderfyniadau, bod ei gymhwyso'n ymarferol yn cael ei rwystro gan ddealltwriaeth anghyson a hyfforddiant cyfyngedig.

109. Yn yr un modd, mewn achosion a gyhuddir gan yr heddlu a CPS, rwyf wedi clywed trwy fy ymgysylltiad fod achosion yn rhy aml yn cael eu cam-adnabod fel ple euog neu ble dieuog disgwyliedig, sydd â chanlyniadau sylweddol ar gyfer y ffordd y cânt eu rhestru yn y llys. Yn 2024/25, roedd canran yr achosion a nodwyd fel ple euog disgwyliedig yn llys ynadon a drodd allan i beidio â bod yn ble euog oddeutu 13%[353]. Mae'r ystadegyn hwn yn cwmpasu achosion a gyhuddir gan yr heddlu a CPS, fodd bynnag, mae'r materion sylfaenol yn fwyaf tebygol oherwydd achosion a gyhuddir gan yr heddlu. Mae hyn yn debygol oherwydd ffactorau a

353

nodwyd yn flaenorol, gan gynnwys profiad cyfyngedig yr heddlu, ac ar gyfer hynny byddaf yn cynnig argymhellion sy'n canolbwyntio ar hyfforddiant gwell.

110. Mae canfod achosion gyda phle euog disgwyliedig (GAP) neu ble dieuog disgwyliedig (NGAP) yn effeithio ar ddyddiad yr ymddangosiad cyntaf yn y llys (dwy wythnos yw mechnïaeth GAP a phedair wythnos yw NGAP). Mae nodi achosion yn anghywir yn peri pryder arbennig lle mae'n cwrdd â therfynau amser y ddalfa ar remand. Mae canfod achos yn anghywir fel achos NGAP sy'n troi'n ble euog yn rhan bron yn anochel o'r ffordd y mae'r system yn gweithio gyda rhai diffynyddion ond yn cyfaddef euogrwydd pan fyddant yn wynebu realiti achos llys. Fodd bynnag, mae canfod achos yn anghywir fel achos GAP sy'n troi'n NGAP yn peri'r prif her gan fod hyn yn arwain at ohiriadau ac oedi yn y llys.

111. Gall camddosbarthiadau o'r fath, ynghyd â diffygion o ran ansawdd ffeiliau, gael effaith sylweddol ar draws y system cyfiawnder troseddol, yn enwedig yn y Llysoedd. Pan fydd achosion brys yn cael eu categoreiddio'n anghywir, efallai na fyddant yn cael eu blaenoriaethu'n briodol, a thrwy hynny arwain at oedi wrth wneud penderfyniadau cyhuddo, rhestru llysoedd a pharatoi treial. Gall oedi o'r fath arwain at ohiriadau, sydd yn eu tro yn ychwanegu at y llwyth achosion agored cynyddol, ac yn ymestyn yr ansicrwydd i ddioddefwyr, tystion a diffynyddion. Yn y pen draw, mae hyn yn tanseilio effeithlonrwydd y llysoedd troseddol ac yn erydu hyder y cyhoedd yn y system gyfiawnder. Byddai mynd i'r afael â'r materion hyn trwy ganllawiau cliriach, hyfforddiant cyson a systemau digidol rhyngweithredol yn cefnogi trin achosion yn fwy cywir a datblygiad amserol trwy'r llysoedd.

Datrysiadau: Dull Cymesur o Lunio Ffeiliau

112. Ar y cyd, mae ffactorau megis diffyg profiad, ansawdd ffeiliau annigonol, oedi ac adnabod achosion yn anghywir yn tanlinellu heriau systemig yn y broses o gyflwyno ac adolygu ffeiliau achos rhwng yr heddlu a'r CPS. Mae'r aneffeithlonrwydd hyn yn cael eu gwaethygu ymhellach gan absenoldeb

mecanweithiau adolygu mewnol cadarn, terfynau amser afrealistig a diffyg cyfathrebu digonol rhwng swyddogion ac erlynwyr.

113. Rwyf bellach yn nodi fy atebion arfaethedig a luniwyd i sicrhau adeiladwaith ffeiliau mwy cymesur. Mae fy argymhellion yn cynnwys: hyfforddiant ar ansawdd ffeiliau; cydweithio rhwng yr heddlu a'r CPS; gwirio ansawdd ffeiliau; defnyddio cynlluniau gweithredu'n gymesur; a thechnoleg rheoli achos. Bwriedir i fy argymhellion ar y pwnc hwn hybu ymgysylltiad cynharach, disgwyliadau cliriach a phrosesau adolygu mewnol cryfach. Nod fy nghynigion yw sicrhau bod achosion yn cael eu cyflwyno i'r CPS mewn cyflwr parod i gyhuddo a'u prosesu'n gyflymach, gyda llai o ddiwygiadau, i'r safon dystiolaethol a gweithdrefnol gywir.

Gwella Ansawdd Ffeiliau

Hyfforddiant

114. Yn ystod ymgysylltiad â'r heddlu drwy gydol yr Adolygiad hwn, cefais dystiolaeth bod cymorth, adnoddau a chanllawiau ar gyfer llunio achosion yn bodoli, ond gall fod yn anodd dod o hyd iddynt ac yn llethol o ran faint. Ynghyd â maint y rheoliadau y mae'n rhaid i'r heddlu eu dilyn a'u natur sy'n newid yn aml, yn aml nid yw swyddogion yn siŵr beth sy'n ofynnol ganddynt. Mae yna hefyd enghreifftiau diddiwedd o arfer da ar draws gwahanol heddluoedd a dogfennau canllaw defnyddiol na ellir rhannu pob un ohonynt yn ehangach, er y byddent o fudd i bob swyddog llunio achosion[354]. Mae canllawiau hefyd yn cael eu cynhyrchu gan amrywiol sefydliadau: mae llawer o heddluoedd yn cynhyrchu eu fersiynau eu hunain; cynhyrchodd y Cyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu (NPCC) a Gwasanaeth Erlyn y Goron (CPS) ar y cyd y Llawlyfr Model Cyhuddo 2023; ac, wrth gwrs, mae Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) yn uwch na'r cyfan. Rwyf yn arbennig o bryderus o glywed am achosion lle mae canllawiau sydd ar gael yn anghywir, yn ddryslyd neu'n groes i DG6 ac Arweiniad y Twrnai Cyffredinol ar ofynion Datgelu, fel y nodwyd gan yr adroddiad ar y cyd[355]. Gallai swyddogion sy'n dilyn y canllawiau

354

355

hyn gyflwyno ffeiliau achos anaddas i'r CPS, am resymau y mae'n rhaid eu hosgoi.

115. Ar ôl adolygu'r cyflwyniadau a gefais a'r dystiolaeth o ymgysylltu, rwyf wedi dod i'r casgliad bod angen gwella hyfforddiant ar lunio ffeiliau achos. Mae'r hyfforddiant presennol ar lunio ffeiliau fel rhan o hyfforddiant sefydlu'r heddlu yn annigonol ac mae perygl y bydd yn cael ei anghofio ymhlith yr hyfforddiant pwysig arall sy'n cael ei ddarparu. Gall fod yn anodd cymhwyso'r wybodaeth a gafwyd cyn i swyddog newydd ddeall realiti ymchwilio i achos a llunio ffeil sy'n gysylltiedig ag ef. Mae'n ymddangos bod hyfforddiant adnewyddu yn ddewisol, ac mae ei argaeledd yn amrywio rhwng heddluoedd. Mae'n ymddangos bod bylchau gwybodaeth yn cynnwys Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6), safon y ffeil, datgelu a thagu gwybodaeth[356]. Rwyf yn argymell y dylid cynnig hyfforddiant ar lunio ffeiliau achos yn ehangach a'i gwneud yn ofynnol i'w gwblhau, er enghraifft ar sail adnewyddu bob blwyddyn[357] yn dilyn egwyddorion Datblygiad Proffesiynol Parhaus[358]. Dylid llunio'r hyfforddiant hwn ar y cyd (a'i gyflwyno lle bo'n briodol) mewn cydweithrediad â'r CPS i sicrhau y gall swyddogion ddeall pa wybodaeth sydd ei hangen ar y CPS i wneud penderfyniad cyhuddo a pham. Dylid ei safoni'n genedlaethol hefyd. Rwy'n cymeradwyo argymhellion yr adroddiad ar y cyd ynghylch hyfforddiant i oruchwylwyr[359]. Cytunaf fod angen i oruchwylwyr fod yn ddigon profiadol i allu darparu goruchwyliaeth ac arweiniad digonol i swyddogion iau, ond credaf nad yw'r argymhellion hyn yn cydnabod digon ar bwysigrwydd hyfforddiant effeithiol i'r rhai sy'n gwneud y gwaith yn y lle cyntaf.

116. Dylai Coleg Plismona, fel yr awdurdod sy'n gyfrifol am hyfforddiant yr heddlu, bennu cylch gorchwyl priodol yr hyfforddiant. Deallaf nad yw'n ymarferol nac yn effeithlon i bob heddwas gael ei gwneud i gwblhau hyfforddiant adnewyddu rheolaidd ar bob pwnc, yn enwedig gan nad yw rhai swyddogion yn llunio ffeiliau

356
357
358
359

achos yn aml iawn. Rhaid i oruchwylwyr sicrhau bod amser penodol ar gael i swyddogion allu cwblhau'r hyfforddiant hwn lle mae'n berthnasol iddynt. Gobeithio y bydd yr amser a arbedir o'r argymhellion a wnaf yn y bennod hon yn galluogi hyn i ddigwydd.

117. Rwyf yn falch o glywed bod Coleg Plismona, ynghyd â'r NPCC a'r CPS, yn y camau cynnar o brofi hyfforddiant goruchwyliwr i ddarparu cysondeb yn y maes hwn[360]. Un awgrym a wnaed wrth ymgysylltu â'r heddlu yw y gallai'r hyfforddiant fod yn seiliedig ar senarios a chynnwys llunio ffeil achos ffug a fyddai'n cael ei hasesu a'i thrafod mewn amgylchedd diogel. Anogaf y Coleg Plismona i ystyried dulliau creadigol fel hyn i sicrhau bod hyfforddiant mor effeithiol a deniadol â phosibl. Gellid mabwysiadu dull tebyg ar gyfer yr hyfforddiant llunio ffeiliau achos cychwynnol fel rhan o'r broses sefydlu. Ailadroddaf y dylid ystyried y CPS yn cymryd rhan mewn hyfforddiant lle bynnag y bo modd i wella cydweithredu ar yr hyn sy'n ymarfer ar y cyd wrth lunio ffeiliau achos.

118. Y tu hwnt i lunio ffeiliau achos, credaf fod angen hyfforddiant trylwyrach ar gyfer defnyddio'r cymhwysiad cyfiawnder troseddol, a amlinellaf yn yr adran 'Ceisiadau am Gymorth i Lunio Ffeiliau', a sut i gymryd datganiad, fel y soniais yn adran (i) o'r bennod hon.

119. Rwy'n cydnabod, fodd bynnag, nad mwy o hyfforddiant yw'r unig ateb i'r problemau rwyf wedi'u nodi a bod yn rhaid gwneud penderfyniadau priodol ynghylch adnoddau a'r angen am fuddion clir o hyfforddiant. Er bod hynny y tu hwnt i gwmpas yr Adolygiad hwn, rwy'n ymwybodol o'r heriau hyn a dim ond awgrymu y dylid rhoi sylw i'r dull gorau o sicrhau darpariaeth hyfforddiant priodol gan ddefnyddio systemau llywodraethu effeithiol (gweler Pennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol))[361].

120. Er mwyn ategu hyfforddiant mwy trylwyr, rwyf yn argymell y dylid casglu'r holl arweiniad a dogfennau allweddol ar lunio ffeiliau achos gan gorff canolog, megis

360

361

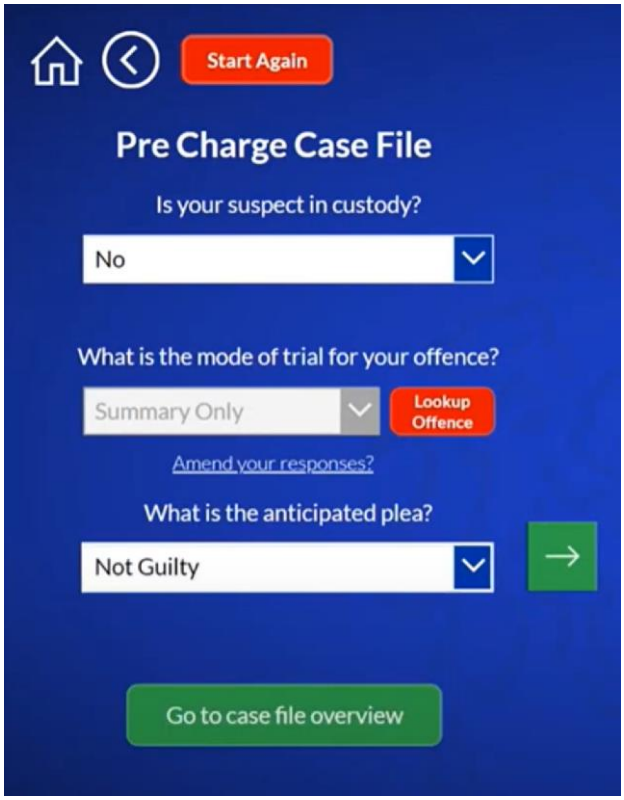
yr NPCC neu'r Coleg Plismona. Mae hyn er mwyn sicrhau cysondeb negeseuon a sicrhau bod yr holl arweiniad yn cydymffurfio ag Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) (a fersiynau diweddarach o'r arweiniad hwnnw) ac i alluogi swyddogion i gynhyrchu ffeiliau achos gan ddefnyddio arweiniad cywir. Dylai'r un ystorfa o arweiniad hwyluso datblygiad proffesiynol parhaus rhwng unrhyw gyrsiau hyfforddi adnewyddu ffurfiol. Mae dull canolog yn golygu y bydd gan swyddogion fwy o eglurder ynghylch ble yn union y gallant ddod o hyd i'r arweiniad mwyaf diweddar. Mae hyn yn unol ag argymhelliad wyth yr adroddiad ar y cyd, i weithredu un rhestr wirio genedlaethol[362]. Rwyf yn adeiladu ar hyn i awgrymu bod un sefydliad yn cymryd cyfrifoldeb am sicrhau bod hyn yn cael ei ddiweddaru. Dylai'r ystorfa ganolog hon hefyd gynnwys enghreifftiau o arfer da ar draws heddluoedd y gellid eu mabwysiadu'n ehangach lle bo'n berthnasol[363]. Byddai cynllun o'r fath yn cefnogi cysondeb, yn gwella ansawdd ac yn annog archwilio ac arloesi pellach yn y maes hwn.

Ceisiadau i gefnogi llunio ffeiliau

121. I gefnogi cymhlethdod llunio ffeiliau achos, mae rhai heddluoedd wedi datblygu cymwysiadau i gefnogi llunio ffeiliau achos byw[364]. Mae'r cymwysiadau hyn yn amlinellu pa ddogfennau sydd eu hangen yn seiliedig ar y math o achos[365]. Mae swyddogion yn dewis pa ffeil achos y mae angen iddynt ei llunio, yn nodi a yw eu unigolyn sydd dan amheuaeth yn y ddalfa, dull treial ar gyfer y drosedd (trosedd diannod, trosedd neillffordd neu drosedd ditiadwy) a math o drosedd[366]. Dangosir y sgrin ddethol hon yn Ffig. 4.6.

362
363
364
365
366

Argymhelliad 67: Rwy'n argymell y dylai hyfforddiant gloywi ar baratoi ffeiliau achos gael ei ddatblygu ar y cyd gan y Coleg Plismona a Gwasanaeth Erlyn y Goron a'i gyflwyno gan swyddogion perthnasol yn rheolaidd. Rwyf hefyd yn argymell datblygu a gweithredu ystorfa ganolog ar gyfer canllawiau paratoi ffeiliau achos ac arfer gorau, dan oruchwyliaeth un sefydliad atebol, fel Cyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu neu'r Coleg Plismona.

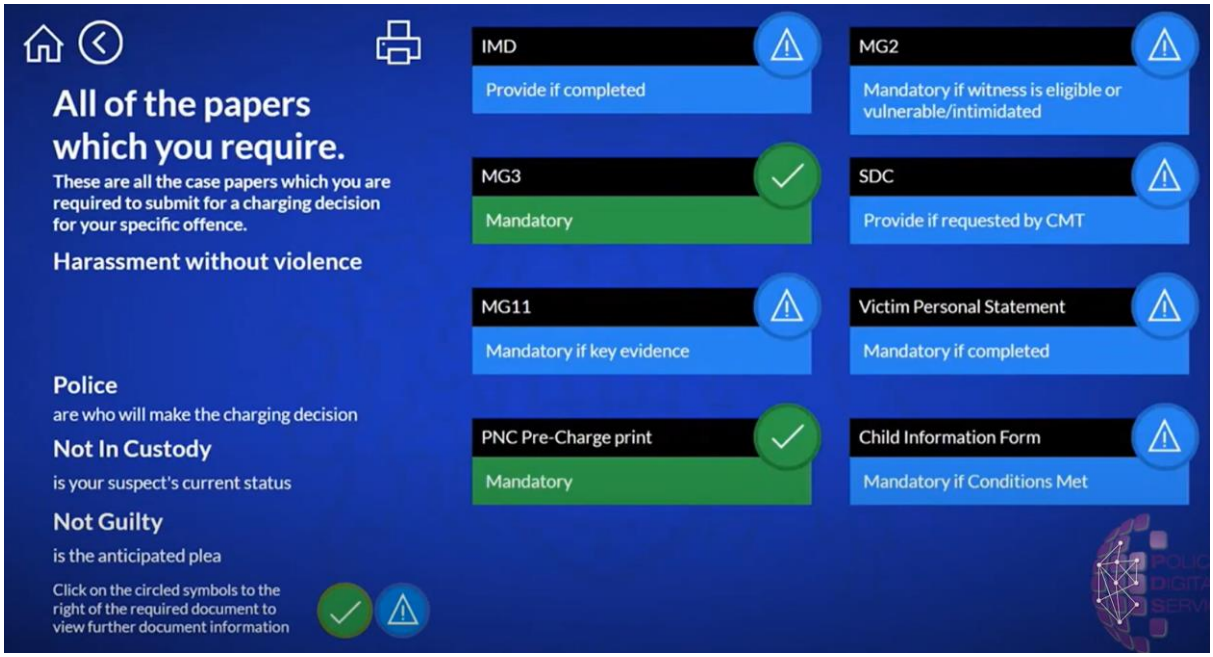

Ffigur 4.6: Ap MyCJ. Mae pob un o'r meysydd hyn yn cynnwys arweiniad i gefnogi'r swyddogion heddlu wrth iddynt wneud eu dewis

Ffynhonnell: Gweminar Gwasanaeth Digidol yr Heddlu (Chwefror 2025).

122. Yna, mae'r cais yn cynhyrchu templed a'r ple a ragwelir (gyda chanllawiau wedi'u cynnwys ar sut i ragweld ple). Mae hyn yn rhoi trosolwg o'r math o achos y mae angen ei lunio ac i bwy y mae'n rhaid ei gyflwyno ar gyfer gwneud penderfyniadau. Mae hefyd yn ddefnyddiol i hwyluso adnabod achosion ple euog a ragwelir neu achosion ple dieuog a ragwelir ar gyfer gwrandawiadau yn y llys ynadon, a all gefnogi brigadau achosion yn well, cynllun yr wyf yn ei drafod yn fwy

manwl ym Mhennod 7 (Paratoi ar gyfer Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli Achos Parhaus). Mae'r cais yn darparu dolenni i ganllawiau Cronfa Ddata Gyfreithiol Genedlaethol yr Heddlu a'r opsiwn i symud ymlaen i'r 'cynorthwyydd ffeil achos'. Mae'r cynorthwyydd rhithiol, a ddangosir yn Ffig. 4.7, yn nodi pa bapurau achos y mae angen eu cyflwyno ar gyfer penderfyniad cyhuddo, gan gynnwys a ydynt yn orfodol neu a oes angen bodloni amodau iddo fod yn orfodol[367]. Gellir gweld pob math o ddogfen i roi mwy o wybodaeth am: beth yw'r ddogfen; beth sydd angen iddi ei gynnwys; adrannau o fewn y ddogfen; a mwy.

Ffigur 4.7: Ap MyCJ, sgrin 'cynorthwyydd ffeil achos' yn amlinellu'r holl ddogfennau sydd eu hangen ar gyfer ffeil achos o'r math a ddewiswyd. Gellir clicio ar bob dogfen i weld rhagor o wybodaeth

Ffynhonnell: Gweminar Gwasanaeth Digidol yr Heddlu **(Chwefror 2025).**

123. Nodaf fod ceisiadau i gynorthwyo ag agweddau eraill ar waith yr heddlu hefyd yn cael eu defnyddio, megis cais CyberDigiTools y Coleg Plismona i 'adnabod a gwneud y mwyaf o unrhyw dystiolaeth a gwybodaeth seiber a digidol wrth ymchwilio i drosedd'[368].

367

368

124. Dylid treialu'r defnydd o gymwysiadau cyfiawnder troseddol gyda golwg ar sicrhau cyflwyniad cenedlaethol. Rhagwelaf y byddant yn cynnig buddion ar gyfer achosion lle mae'r heddlu wedi cyhuddo ac achosion lle mae'r CPS wedi cyhuddo. Dylid mabwysiadu dull gweithredu unffurf, ni waeth pwy sy'n gwneud y penderfyniad cyhuddo, o bosibl trwy ehangu ap Cyfiawnder Troseddol presennol, er mwyn sicrhau cysondeb a chydymffurfiaeth â fersiynau diwygiedig o Arweiniad y Cyfarwyddwyr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) a Chanllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu. Byddai rheoli cynnwys canolog, a oruchwylir yn ddelfrydol gan un sefydliad (fel Cyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu neu Goleg Plismona, fel yn Argymhelliad 67 ynghylch ystorfa ganolog), yn helpu i gynnal safonau. Dylid cefnogi swyddogion heddlu i ddefnyddio'r ap, gyda dyraniad amser ar gyfer ymgyfarwyddo ac integreiddio i'w llif gwaith.

Argymhelliad 68: Rwy'n argymell y dylid treialu adnoddau cymorth ar gyfer paratoi ffeiliau achos i'r heddlu gyda golwg ar eu cyflwyno'n genedlaethol i gefnogi'r broses o baratoi ffeiliau achos.

Astudiaeth Achos G: Cynorthwyydd Sgwrsio, Adran Rochdale, Heddlu Manceinion Fwyaf

Rwy'n ei gweld yn ddefnyddiol yma gyfeirio at yr adnoddau gwybodaeth weithredol rwy'n eu hargymell i'w defnyddio ymhellach yn Bennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol), gan fod adnoddau o'r fath yn gwella gwybodaeth weithredol lluoedd yr heddlu mewn perthynas â chanllawiau. Fel y nodais eisoes, mae adnoddau cefnogi a chanllawiau presennol i swyddogion heddlu yn aml yn dameidiog, yn anodd eu lleoli neu hyd yn oed yn anghywir yn ffeithiol — gan arafu gwneud penderfyniadau a chynyddu risg. Er mwyn mynd i'r afael â hyn, mae Adran Rochdale Heddlu Manceinion Fwyaf ar hyn o bryd yn treialu teclyn gwybodaeth weithredol o'r enw 'Cynorthwy-ydd Coleg Plismona'. Mae'r teclyn hwn yn gynorthwyydd sgwrsio diogel gyda mynediad at 1,600 o ddogfennau wedi'u hardystio, gan gynnwys canllawiau CPS, deddfwriaeth a chanllawiau awdurdodau ymarfer proffesiynol gan y Coleg. Mae'n galluogi swyddogion i ofyn cwestiynau a derbyn atebion penodol yn awtomatig, crynodebau cywir o ganllawiau ac arweiniad ar gamau nesaf gyda dyfyniadau ffynonellau. Mae'r gwerthusiad anecdotol cynnar wedi bod yn gadarnhaol, gyda defnyddwyr yn adrodd gostyngiad yn yr amser sydd ei angen i ddod o hyd i ganllawiau ac i'w deall. Mae tasgau fel llunio'r Llawlyfr Canllawiau ffurflen 5 (MG5) (adroddiad trosedd yr heddlu) wedi gostwng o gymryd tua 45 munud i ddim ond ychydig funudau. Drwy wella gwybodaeth weithredol yr heddlu, mae adnoddau o'r fath yn gwella cyflymder a chywirdeb gwneud penderfyniadau, gan leihau anghyfleusterau gweithredol.

Ffynhonnell: Ymgysylltu â'r Coleg Plismona.

Diwylliant o Gydweithredu

125. Y ffordd symlaf o atal cynlluniau gweithredu rhag mynd a dod yw defnyddio cyngor cynnar, neu fel y'i gelwir yn syml, yr heddlu a'r CPS yn siarad â'i gilydd. Mae Arweiniad y Cyfarwyddwyr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) eisoes yn mandadu cyngor cynnar 'mewn achosion difrifol, sensitif neu gymhleth', ac achosion sy'n cynnwys marwolaeth, treisio neu drosedd rywiol ddifrifol arall[369]. Mae protocolau cyngor cynnar wedi'u cynllunio i hwyluso ymgysylltiad rhagweithiol rhwng ymchwilwyr yr heddlu ac erlynwyr (CPS fel arfer, ond mae hyn yn cynnwys awdurdodau erlyn eraill) cyn gwneud penderfyniad cyhuddo ffurfiol. Yn fy marn i, dylid cadw'r defnydd o gynlluniau gweithredu i'r eithaf a'u defnyddio dim ond fel dewis olaf.

369

126. Mae perthnasoedd a dulliau gweithio gyda'r CPS yn amrywio rhwng heddluoedd. Rhwng 2007 a 2010, roedd Erlynwyr y CPS yn gorfforol bresennol mewn gorsafoedd heddlu, a oedd yn gwneud cydweithredu agos yn llawer symlach. Wrth i gyllid gael ei dorri, ac erlynwyr ddim yn gorfforol bresennol mwyach, mae perthnasoedd rhwng yr heddlu a'r erlyniad wedi dioddef. Nawr, mae angen manylion cyswllt ar ffurf rhif ffôn, cyfeiriad e-bost neu enw (i gysylltu ar Microsoft Teams) er mwyn i'r heddlu allu cysylltu â rhywun yn y CPS. Er y dylid darparu manylion cyswllt yr erlynydd ar ffurflen 3 y Llawlyfr Cyfarwyddyd (MG3 – ffeithiau'r trosedd ar y ffeil achos) wrth anfon cynllun gweithredu, nid yw hyn bob amser yn cael ei gwblhau. Roedd bron pob un o'r rhai hynny a gafodd eu cyfweld gan yr heddlu mewn astudiaeth gan y Swyddfa Gartref yn teimlo bod diffyg cyswllt uniongyrchol yn rhwystro eu perthynas â'r erlyniad, gyda sgyrsiau wyneb yn wyneb, ar-lein a dros y ffôn yn brin[370]. Mae hyn yn adleisio'r hyn y mae'r Adolygiad wedi'i glywed trwy amryw o ymweliadau ag heddluoedd, swyddfeydd CPS ac yn y drafodaeth gron gyda'r heddlu a'r CPS. Nodaf argymhelliad 16 yr adroddiad ar y cyd, a gwblhawyd ym mis Hydref 2025, a chytunaf y dylid darparu manylion cyswllt ar MG3s o leiaf[371]. Ni fydd gan gymeradwyaethau dros nos a gwblheir gan CPS Uniongyrchol gyswllt penodol – dylid darparu cyfreithiwr penodol cyn gynted ag y bydd yr achos yn cael ei godi gan CPS Lleol y diwrnod canlynol.

127. Mae'r broblem yn cael ei gwaethygu gan y ffaith bod llawer o swyddogion heddlu yn newydd yn y gwasanaeth, felly mae diffyg cyfarwyddyd am weithio'n uniongyrchol gyda'r CPS ac mae perthnasoedd personol hwy wedi'u colli. Mae hyn yn cael ei waethygu ymhellach gan brofiadau negyddol y mae rhai swyddogion wedi'u hadrodd wrth gysylltu â'r CPS. Mae yna risg hefyd y gall erlynwyr deimlo eu bod yn ymgymryd â'r rôl y dylai goruchwyliwr heddlu (neu hyd yn oed swyddog ymchwilio) fod yn ei chyflawni a gorfod ymyrryd i lenwi bylchau mewn ffeil achos y dylai'r heddlu fod wedi bod yn gyfrifol amdani[372]. Yn ogystal,

370

371

372

gall erlynwyr CPS fod yn llai tebygol o ymgysylltu â chyfathrebu uniongyrchol oherwydd pwysau gwaith oherwydd y llwythi achosion uchel y maent yn gyfrifol amdanynt.

Astudiaeth Achos H: Peilot Cyd-leoli, Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr

Ers Mehefin 2025, mae'r timau datblygu achosion (sy'n cyflawni swyddogaeth borthgadw) yn Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr wedi'u lleoli yn swyddfeydd y CPS fel rhan o'r 'Peilot Cyd-leoli'. Mae hyn yn rhoi mynediad uniongyrchol i'r heddlu at reolwyr cyfreithiol y CPS mewn perthynas â pharatoi ffeiliau achos. Mae gwerthusiad anecdotol yn dangos bod y timau wedi elwa o allu gweithio'n agosach gyda'i gilydd, deall rhwystredigaethau ei gilydd, gweld systemau ei gilydd a sicrhau bod ffeiliau'n iawn y tro cyntaf. Roedd hyn yn cynnwys tîm penodol oedd yn gweithio'n unig ar achosion treisio a throseddau rhywiol difrifol.

Ffynhonnell: Gwybodaeth a gasglwyd yn ystod ymweliad â Heddlu Gorllewin Canolbarth Lloegr.

128. Mae cymwysiadau protocolau cyngor cynnar presennol, a amlinellir yn Arweiniad y Cyfarwyddwyr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) yn amrywio. Mae arolygiadau ac adborth gan ymarferwyr yn dangos nad yw cyngor cynnar yn cael ei ddefnyddio digon yn aml, hyd yn oed mewn achosion lle gallai wella canlyniadau'n sylweddol. Mewn rhai achosion, ceisir cyngor yn rhy hwyr yn y broses, gan gyfyngu ar ei effeithiolrwydd wrth lunio'r ymchwiliad neu wella ansawdd y ffeil achos. Mae sawl ffactor yn cyfrannu at y defnydd anghyson hwn. Mae'r rhain yn cynnwys diffyg ymwybyddiaeth neu hyfforddiant ymhlith swyddogion ynghylch pryd a sut i ofyn am gyngor cynnar, pwysau gweithredol sy'n annog ymgysylltiad cynnar a disgwyliadau aneglur ar draws gwahanol ranbarthau. Yn ogystal, gall argaeledd cyfyngedig erlynwyr ar gyfer ymgynghori cynnar rwystro'r broses ymhellach.

129. Er mwyn mynd i'r afael â'r problemau cyfathrebu rhwng yr heddlu a'r CPS, mae Gweithgor ar Ddatblygiad Achosion ar y Cyd yr NPCC a'r CPS wedi bod yn treialu Trafodaethau Achosion Amser Real (RTCCs) i alluogi cydweithredu digidol

agosach[373]. Yn lle cyhoeddi cynllun gweithredu pan nad yw achos yn barod ar gyfer penderfyniad cyhuddo, mae swyddogion ac erlynwyr yn cynnal cyfarfod drwy Microsoft Teams i drafod yr achos. Mae hyn yn helpu i egluro pa ddeunydd sydd ei angen ac yn cyflymu cynnydd ar yr achos. Mae'r CPS yn amlinellu proses yr RTCC fel a ganlyn: 'Bydd yr erlynydd yn ceisio cysylltu â'r swyddog yn yr achos (OIC) trwy Microsoft Teams (neu dros y ffôn os oes angen) i egluro na ellir gwneud penderfyniad yn seiliedig ar y wybodaeth a gyflwynwyd ac y byddai'r achos yn elwa o RTCC. Cynhelir yr RTCC yno ac yna os yw'r OIC yn fodlon gwneud hynny. Fel arall, bydd yr erlynydd a'r OIC yn trefnu amser diweddarach i gynnal yr RTCC. Os na all yr erlynydd gysylltu â'r OIC, byddant yn e-bostio'r OIC o'r achos yn y System Rheoli Achosion gan ofyn am RTCC[374].' Anogwyd pob ardal CPS i ystyried RTCC ym mhob achos. Ers mis Rhagfyr 2025, mae RTCCs wedi'u mandadu mewn achosion cam-drin domestig ledled y wlad, o dan y Cynllun Cyfiawnder ar y Cyd ar Gam-drin Domestig[375]. Mae RTCCs hefyd wedi'u mandadu mewn unrhyw achos lle mae trydydd cynllun gweithredu neu gynllun gweithredu dilynol ar fin cael ei anfon i atal cynlluniau gweithredu diddiwedd yn mynd a dod.

130. Nid yw'r CPS wedi bod yn olrhain data ar hyn am ddigon o amser i bennu effaith RTCCs, fodd bynnag, dangosodd tystiolaeth anecdotaidd o beilot gwreiddiol Gogledd Orllewin Lloegr ostyngiad mewn cynnydd, cynlluniau gweithredu achos, gweithgarwch dilynol OIC, amser a gymerwyd i gyrraedd penderfyniad terfynol cyn cyhuddo ac erydiad dioddefwyr. Awgrymodd y peilot hefyd y byddai RTCCs yn cynyddu cyfradd y treialon effeithiol oherwydd llai o ddeunydd ar goll a chynnydd achos a pharodrwydd treial yn fwy amserol.

131. Ar wahân, mae'r adroddiad ar y cyd yn amlinellu bod rhai ardaloedd heddlu a CPS wedi bod yn treialu cymorthfeydd cyngor cynnar, lle gallai erlynwyr gael trafodaethau anffurfiol gyda swyddogion heddlu ynghylch eu hachosion. Mae gan fenter o'r fath y potensial i 'wella cyfathrebu, chwalu rhwystrau diwylliannol, ac arwain at ymchwiliadau a ffeiliau achos o ansawdd gwell ac yn fwy

373

374

375

amserol[376]'. Yn anffodus, roedd y nifer a gymerodd ran yn y cynlluniau yn isel, fodd bynnag, mae'r adroddiad ar y cyd yn argymell y dylai'r Bwrdd Gwella Gweithrediad ar y Cyd asesu eu heffaith ac ehangu'r defnydd ohonynt ledled y wlad os canfyddir eu bod yn llwyddiannus[377]. Rwy'n cymeradwyo'r argymhelliad hwn.

132. Dylai fod gofyniad i swyddogion yr heddlu ac erlynwyr gydweithredu cyn i'r heddlu gyflwyno ffeil achos i'w hadolygu. Ni fyddai'n gymesur i sgwrs ddigwydd ym mhob achos unigol, yn enwedig o fewn troseddu cyfaint, yn hytrach dylai hyn fod yn seiliedig ar farn y swyddog yn yr achos a'r erlynydd. Dylid gwneud penderfyniad yn seiliedig ar natur yr achos, natur y dystiolaeth ac asesiad ar y ple a ragwelir. Dylai'r cydweithredu ddilyn y dull a amlinellir yn y peilot RTCC.

133. Bydd ymgysylltu cynnar yn helpu'r heddlu i nodi achosion a fydd yn dod i ben heb gamau pellach ar bwynt cynharach, sy'n golygu bod angen llai o amser i lunio ffeil achos ar gyfer achosion na fyddant yn y pen draw yn arwain at gyhuddiad. Mae'r adroddiad ar y cyd yn amcangyfrif bod tua 20% o achosion yn dod i ben heb gamau pellach, er y mae wedi'i awgrymu y gallai'r nifer hwn fod yn llawer uwch, felly byddai hyn yn arbed amser sylweddol[378]. Dylai ymgysylltu cynnar hefyd leihau nifer y cynlluniau gweithredu y gofynnir amdanynt gan y CPS gan y dylid nodi pwyntiau sy'n weddill yn gynharach a dylid lleihau oedi cyffredinol.

134. Dylai cydweithio gael ei alluogi'n ddigidol, yn enwedig lle nad yw cydleoli yn bosibl nac yn ymarferol. Dylid defnyddio adnoddau digidol cymeradwy, fel Microsoft Teams, i'w potensial mwyaf a dylai polisïau fod ar waith i gefnogi hyn. Dylid gwneud hyn yn unol â chanllawiau'r llywodraeth ar ddefnyddio Microsoft 365[379]. Mae'r canllawiau presennol ar ddefnyddio Microsoft Teams yn gyfyngol i staff y CPS ac yn cyfyngu ar gyfleoedd ar gyfer cydweithio. Adlewyrchir hyn mewn adborth yn ystod ymgysylltu ar gyfer yr Adolygiad hwn, lle y codwyd pryderon am ei effaith. O fewn y CPS, mae pryder penodol y gallai'r unigolyn anghywir gael ei

376
377
378
379

ychwanegu at sianelau neu sgyrsiau, a allai achosi toriad diogelwch o bosibl. Er bod consensws nad yw hyn yn fater amgryptio na diogelwch, mae'r risg yn gorwedd mewn camgymeriad dynol. Rwy'n deall bod y CPS yn archwilio technoleg a phrosesau gwell i liniaru hyn, ond mae'r risg yn debyg i ychwanegu rhywun at gadwyn e-bost trwy gamgymeriad.

135. Mae Glasbrint Cydweithredu Microsoft 365 Llywodraeth y DU yn tynnu sylw at bwysigrwydd galluogi mynediad di-dor i bobl a gwybodaeth ar draws ffiniau sefydliadol. Mae'r Glasbrint yn argymell mabwysiadu ffurfweddiad gwaelodlin canolog ar draws defnyddwyr Microsoft 365 y llywodraeth i gefnogi cydweithredu cyson a diogel[380]. Mae hyn yn cefnogi diwylliant o gydweithredu, datrys problemau rhagweithiol ac arweinyddiaeth sy'n canolbwyntio ar gyflawni. Pan fydd staff yn meddu ar yr adnoddau a'r wybodaeth gywir, maent mewn sefyllfa well i weithio ar draws ffiniau sefydliadol, rhannu gwybodaeth yn ddiogel ac yn hyderus, a datrys heriau gweithredol yn fwy effeithlon.

136. Heriau eraill yw diffyg dealltwriaeth gyffredin o'r hyn sy'n gyfystyr â chydweithio yn erbyn yr hyn sy'n ffurfio rhan o'r cofnod corfforaethol. Ar hyn o bryd, mae'r CPS yn defnyddio ategyn Outlook i symud cynnwys i mewn i'r System Rheoli Achosion ar gyfer cadw cofnodion, ond nid yw'r awtomeiddio hwn yn bodoli yn Microsoft Teams. Mae hyn yn creu pryder efallai na fydd penderfyniadau na chofnodion corfforaethol eraill yn cael eu cipio'n gywir yn y System Rheoli Achosion. Mae'n ymddangos bod y dryswch hwn yn llywio'r dull gofalus. Mae angen polisi, hyfforddiant a chyfathrebu clir i fynd i'r afael â hyn a lleihau cyfyngiadau diangen a gwneud y mwyaf o gydweithio digidol.

137. Cyfeirir yn helaeth at Reoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data (GDPR) yn y canllawiau Microsoft Teams, sydd wedi arwain at ddefnyddio iaith godio neu rifau cyfeirnod unigryw, yn lle enwau. Er bod cydymffurfio â GDPR yn hanfodol, nid yw Teams ei hun yn torri GDPR yn gynhenid, a gellir trosglwyddo gwybodaeth bersonol adnabyddadwy yn ddiogel os yw systemau wedi'u ffurfweddu'n gywir.

380

Mae'r CPS yn credu bod ei systemau'n bodloni'r gofynion hyn, ond mae gorfodi polisi a hyfforddiant yn parhau i fod yn hollbwysig. Mae dibynnu gormod ar iaith godio yn peri'r risg o aneffeithlonrwydd a chanlyniadau gwael. Dylid blaenoriaethu cyfathrebu a chydweithredu clir er mwyn osgoi'r problemau hyn. Gallai mynd i'r afael â phryderon diogelu data trwy ganllawiau clir neu hyfforddiant ar ddiogelwch gwybodaeth a ffurfweddu diogel ddatgloi gwelliannau sylweddol mewn cydweithredu traws-asiantaeth.

138. Byddai gofyniad i gydweithio yn adlewyrchu fy egwyddor o sicrhau ei fod yn gywir y tro cyntaf gan y dylai cydweithio agosach arwain at ffeiliau achos cryfach yn mynd i'r CPS ar gyfer penderfyniad cyhuddo a llai o gynlluniau gweithredu. Dylai hyn hefyd gefnogi'r diwylliant datrys problemau yr wyf yn credu sydd ei angen ar gyfer system cyfiawnder troseddol fwy effeithlon.

Argymhelliad 69: Lle y bo'n gymesur ac yn briodol i'r achos, rwy'n argymell y dylid gosod gofyniad ar swyddogion heddlu ac erlynwyr i gydweithio cyn neu yn syth ar ôl i'r heddlu gyflwyno ffeil achos i'w hadolygu, a'i alluogi gan adnoddau cydweithio digidol diogel. Dim ond fel dewis olaf y dylid defnyddio cynlluniau gweithredu.

Argymhelliad 70: Rwy'n argymell bod Gwasanaeth Erlyn y Goron a'r holl heddluoedd yn cydymffurfio ac yn hyddysg â Chanllawiau Microsoft 365 ar gyfer Llywodraeth y DU. Bydd hyn yn sicrhau cydweithrediad effeithiol a diogel rhwng asiantaethau. Dylai Gwasanaeth Erlyn y Goron a'r heddlu ddarparu addysg a hyfforddiant digonol a hygyrch i wella dealltwriaeth staff o'r swyddogaethau, a'r defnydd cywir, o wasanaethau Microsoft. Dylid sicrhau bod y canllawiau hyn ar gael yn rhwydd, er enghraifft ar y fewnrwyd, i sicrhau y gall staff ddefnyddio'r adnoddau'n hyderus i'w potensial llawn.

Argymhelliad 71: Rwy'n argymell y dylai Gwasanaeth Erlyn y Goron ddatblygu polisi clir ar gyfer defnyddio Microsoft Teams sy'n dangos yn glir y gwahaniaeth rhwng yr hyn a ystyrir yn 'cydweithio' a 'chofnod corfforaethol'.

Gwirio Ansawdd Ffeiliau

139. Mae manteision effeithlonrwydd sylweddol i'r heddlu wrth sicrhau cydymffurfiaeth uchel ag Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) cyn gynted â phosibl mewn achos. Mae'n osgoi'r cynlluniau gweithredu a'r gofyniad i weithio ar achos a allai fod wedi'i gau'n gynharach pe bai adolygiad priodol a gwiriad ansawdd wedi'u cynnal. Mae hefyd yn cynnig manteision dilynol i'r dioddefwyr, y tystion a'r diffynyddion sy'n rhan o achos gan ei fod yn darparu penderfyniad amserol a mwy o sicrwydd ynghylch y camau nesaf, os o gwbl.

140. Dylai gwirio ansawdd gynnal dwy swyddogaeth wahanol, ansawdd achos ac ansawdd ffeil. Mae ansawdd achos yn cynnwys gwirio'r dystiolaeth ei hun i gyfiawnhau cyhuddiad ac ar hyn o bryd mae rolau fel Swyddogion Adolygu Tystiolaeth yn cwblhau'r gwaith. Mae'r rôl hon yn sicrhau y gellir gwneud penderfyniadau cyhuddo gan ddefnyddio tystiolaeth lawn a dylai atal achosion o newidiadau i gyhuddiad yn y llys. Mae ansawdd ffeil yn cynnwys gwirio ffeil yr achos yn ei chyfanrwydd i sicrhau bod yr holl ddogfennau perthnasol yn bresennol ac ar hyn o bryd mae'n swyddogaeth i rai Unedau Cyfiawnder Troseddol. Mae hyn yn allweddol ar gyfer ymgysylltu'n briodol â'r amddiffyniad a chyflwyno Manylion Cychwynnol Achos yr Erlyniad yn amserol, y trafodaf yn bennod 5 (Datgelu) a phennod 7 (Paratoi ar gyfer y Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli Achos Parhaus). Credaf fod swyddogaethau ansawdd ffeil ac achos yr un mor bwysig ac yn hanfodol i sicrhau bod ffeiliau achos yn gywir y tro cyntaf ac i osgoi problemau diweddarach yn y llys. Nid yw'r swyddogaethau hyn yn dileu'r angen am oruchwyliaeth o ansawdd ar swyddogion llunio achosion.

141. Rwyf yn bryderus o glywed bod swyddogion sy'n delio ag achosion, mewn rhai sefyllfaoedd, yn anfon ffeiliau achos yn uniongyrchol i'r CPS heb i'r sawl sy'n gwneud y penderfyniadau eu cymeradwyo. Yn y sefyllfaoedd hyn, mae achosion yn debygol o fod o ansawdd is gan nad oes gwiriad annibynnol wedi'i wneud i weld a yw'r achos yn cydymffurfio â'r safon ffeil. Mae hyn yn achosi oedi annerbyniol i amseroldeb gan fod cynlluniau gweithredu gan y CPS yn fwy tebygol.

Astudiaeth Achos I: Prosiect Sherlock / Ymgyrch Prudent, Heddlu Swydd Northampton

Roedd Heddlu Swydd Northampton yn profi oedi ymchwiliol wrth gwblhau achosion, ynghyd â chyfradd uchel o wrthodiadau a chynlluniau gweithredu gan y CPS. Cyflwynwyd y prosiect ym Mehefin 2023 i gefnogi swyddogion ymateb, sydd yn Swydd Northampton yn gyfrifol am ymchwilio i droseddau cyfaint yn ogystal ag ymateb i alwadau 999. Mae'r gweithrediad yn rhoi mynediad i'r swyddogion hyn at sarjantiaid ditectif, Swyddogion Adolygu Tystiolaeth Lluniwyr Achos Cyfiawnder Troseddol trwy glinigau wythnosol. Mae'r Swyddogion Adolygu Tystiolaeth yn swyddogion heddlu wedi ymddeol â phrofiad ymchwilio sylweddol, sy'n darparu cyngor i swyddogion sy'n ymchwilio ac yn cynnig sicrwydd tystiolaethol ar ffeiliau achos a phenderfyniadau codi tâl. Mae'r Swyddogion Adolygu Tystiolaeth yn adolygu pob achos sy'n mynd am gyngor cyn codi tâl gan y CPS. Maent yn gallu gwrthod achos yn ôl at y swyddog gyda chynllun gweithredu neu, ar adegau, argymell na ddylai'r achos fynd ymhellach oherwydd diffygion tystiolaethol. Rhennir adborth a dysgiadau gyda'r swyddog yn yr achos a'r sarjant pan fydd hyn yn digwydd. Mae'r Lluniwyr Achosion yn staff heddlu hynod hyfforddedig sy'n paratoi ffeiliau achos cyn iddynt gael eu hanfon at y CPS, gan gynnwys cyflawni rhwymedigaethau datgelu llawn a threfnu'r wybodaeth briodol. Mae'r newidiadau hyn wedi galluogi'r llu i gyflawni cyfartaledd o 84% o gydymffurfiaeth â'r Asesiad Canllawiau Cyfarwyddwr CPS yn y misoedd diwethaf.

Ffynhonnell: Gwybodaeth a gasglwyd yn ystod ymweliad â Heddlu Swydd Northampton a Operation prudent – supporting response officers with investigations | College of Policing.

142. Gyda hyn mewn golwg, nodaf fod timau o'r fath yn dwysáu adnoddau a gallent wneud proses sydd eisoes yn hir yn fwy biwrocrataidd. Yr wyf wedi ailadrodd yr heriau yn yr adran 'Diffyg profiad yr Heddlu' ynghylch capasiti'r heddlu, ac felly rwy'n cydnabod yr heriau a achosir gan gyflwyno timau porthgadw ansawdd achosion a ffeiliau ym mhob heddlu. Wedi dweud hynny, gallai swyddogaethau

o'r fath atgyfnerthu arbenigedd yr heddlu a fydd o fudd hirdymor a chreu gweithlu mwy cynaliadwy. Gellid cefnogi hyn gan dimau sy'n cynnwys swyddogion wedi ymddeol a all gefnogi meithrin profiad swyddogion eraill, fel sy'n wir yn Swydd Northampton. Yn ogystal, dylai Unedau Cyfiawnder Troseddol presennol gael adnodd ychwanegol ar gael o ganlyniad i'm hargymhellion ehangach, yn enwedig o ganlyniad i newidiadau i waith dileu a fyddaf yn ei gwmpasu yn yr adran 'Dileu'.

143. Rhaid i mi hefyd fynd i'r afael â'r risg y gall timau ansawdd achosion a ffeiliau achosi oedi pellach i'r broses. Rwyf wedi fy synnu o glywed am borthgadwyr yn achosi oedi o 15 mis mewn rhai achosion a samplwyd gan yr adroddiad ar y cyd – mae oedi o'r fath yn annerbyniol[381]. Dylid gwneud ymdrechion i ymgorffori blaenoriaethu yn y broses i sicrhau bod achosion mwy brys neu'r rhai a oedd eisoes wedi'u gohirio gan wrthodiadau lluosog gan y tîm porthgadw yn cael eu hystyried yn flaenoriaeth uwch.

144. Cytunaf â'r adroddiad ar y cyd ac yn cymeradwyo argymhellion Pwyllgor Cydlynu Cyfiawnder Troseddol NPCC (yn deillio o'r Adolygiad Cynhyrchiant Plismona) i sicrhau dull mwy cyson o lunio ffeiliau a chyfrifoldebau Uned Cyfiawnder Troseddol fel rhan o hyn. Argymhellodd yr Adolygiad Cynhyrchiant Plismona y dylid alinio mesurau llwyddiant ar gyfer CPS a'r heddlu. Mae'r adroddiad ar y cyd yn amlinellu set o ofynion craidd y mae'n rhaid i heddluoedd eu mabwysiadu[382] – rwy'n cymeradwyo'r rhain a'u hargymhelliad pump[383]. Y tu hwnt i hyn, rwy'n argymell bod mesurau ansawdd tystiolaethol pellach yn cael eu hymgorffori yn yr egwyddorion hyn.

Argymhelliad 72: Rwy'n argymell y dylid mabwysiadu swyddogaethau ansawdd achosion a ffeiliau ym mhob heddlu, gyda chefnogaeth gwirio ansawdd achosion awtomataidd yn unol ag egwyddorion cenedlaethol.

381

382

383

145. Yn ogystal â thimau porthgadw, mae rhai heddluoedd wedi datblygu atebion awtomeiddio i gefnogi gwirio ffeiliau achos. Gan mai atebion awtomeiddio yw'r rhain, nid AI, dim ond gwirio a oes dogfennau cywir yn bresennol y maent yn ei wneud, nid eu hansawdd.

146. Dylid defnyddio atebion awtomeiddio i gefnogi gwirio ffeiliau achos, gyda golwg hirdymor i ddefnyddio AI i gefnogi gwirio ansawdd hefyd. Gellid defnyddio ateb tebyg i fot Swydd Gaerhirfryn, a amlinellir yn Astudiaeth Achos J, i wirio a yw dogfennau allweddol yn bresennol yn erbyn rhestr dicio. Gellid defnyddio'r ateb hwn ar y cyd â thimau porthgadw fel 'llinell amddiffyn gyntaf', gan ganiatáu i'r timau hyn ganolbwyntio eu hymdrechion ar swyddogaethau sy'n seiliedig ar ansawdd.

Astudiaeth Achos J: Awtomeiddio Prosesau Robotig, Heddlu Sir Gaerhirfryn

Cyflwynwyd bot RPA (Awtomeiddio Prosesau Robotig) cyn cyhuddo yn Heddlu Sir Gaerhirfryn i fynd i'r afael â methiannau mewn ffeiliau achos a sicrhau bod achosion yn pasio y cam dosbarthu. Mae'r bot yn gwirio am bresenoldeb y dogfennau gofynnol (nid eu hansawdd) gan ddefnyddio rhestr wirio, yn cyhoeddi tystysgrif pasio os yw'r achos yn cydymffurfio, ac yn darparu adborth a dolenni hyfforddi os nad yw'n cydymffurfio. Mae'n ofynnol i swyddogion uwchlwytho'r dystysgrif cyn anfon achosion at y CPS, ond mae modd ei osgoi mewn sefyllfaoedd brys. Mae'r bot wedi'i integreiddio â CONNECT (drwy ddewis yr opsiwn 'perform task', y mae staff yn gyfarwydd ag ef), felly'r unig dasg sydd ei hangen yw uwchlwytho'r dystysgrif pasio. Nid yw'r bot wedi bod yn weithredol am ddigon hir i gael gwerthusiad ffurfiol, ond mae tystiolaeth anecdotol yn awgrymu ei fod o gymorth gan ei fod yn dileu rhywfaint o'r llwyth gwybyddol ac yn arbennig o ddefnyddiol i swyddogion sy'n newydd yn y gwasanaeth. Mae gan Heddlu Sir Gaerhirfryn hefyd ddeg bot RPA ar ôl cyhuddo sy'n gwirio pa achosion sydd wedi'u blocio yn y rhyngwyneb ac yn ail-anfon y rhai sydd wedi'u blocio yn y statws 'pending' — gan ddarparu rhestr ddyddiol o bob achos sy'n dal i fod yn 'pending' (sy'n effeithio ar tua 100 o achosion y dydd). Mae'r bots hefyd yn anfon e-bost awtomatig pan neilltuir achos i'r cam llunio achos ac yn ychwanegu dogfennau at y ffeil achos, megis y logiau cadw ac ymchwilio.

Ffynhonnell: Gwybodaeth a gasglwyd yn ystod ymweliad â Heddlu Sir Gaerhirfryn.

147. Mae'r Coleg Plismona a sawl heddlu yn archwilio'r potensial ar gyfer adnoddau fel Microsoft Copilot i greu asiantau AI i gefnogi gwirio ffeiliau achos. Mae asiantau AI yn systemau sy'n arsylwi amgylchedd, yn dadansoddi gwybodaeth ac yn gweithredu i gyflawni amcanion penodol gyda'r nod o leihau tasgau ailadroddus. Gall yr asiantau hyn wirio ffeiliau achos yn erbyn safon ffeil, gan gadarnhau a yw elfennau i brofi'r trosedd wedi'u trin a gwirio cywirdeb amserlenni datgelu. Byddai asiant sy'n awtomeiddio'r gwiriadau hyn yn cyflymu cynnydd achosion, yn lleihau nifer yr achosion a ddychwelir gan y CPS ac yn rhyddhau adnoddau heddlu sylweddol o swyddogaethau sicrhau ansawdd. Hyd yn hyn, nid yw ymgais un asiant i gyflawni'r swyddogaethau hyn wedi dangos y cywirdeb gofynnol eto, felly mae ymchwil yn parhau i fireinio'r prototeip.

148. Datrysiad hirdymor fyddai defnyddio technoleg AI i wirio ansawdd ffeiliau achos. Byddai hyn yn cynnwys asesu bod Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo

(chweched argraffiad) (DG6) a gofynion safon ffeil ar gyfer y drosedd(au) sy'n cael eu harchwilio yn ddigonol o fewn y ffurflenni gofynnol – sefydlu sail ar gyfer y drosedd a sicrhau bod y swyddog wedi profi popeth a fydd ei angen ar gyfer penderfyniad cyhuddo. Mae hyn o fudd arbennig i gefnogi'r penderfyniad cyhuddo pan fydd achos yn cyrraedd y llys a dylai liniaru'r angen i newid cyhuddiadau yn y llys.

Argymhelliad 73: Rwy'n argymell y dylid defnyddio ateb awtomataidd i gefnogi'r broses o wirio ffeiliau achos, gyda golwg hirdymor at ddefnyddio deallusrwydd artiffisial i gefnogi gwirio ansawdd.

Y Defnydd Cymesur o Gynlluniau Gweithredu

149. Hyd yn oed pan fo achosion o ansawdd uchel, deallaf fod y CPS yn cael ei ystyried i fod yn gwrthod ffeiliau achos yn rhy frys ac yn troi'n rhy barod at ddefnyddio cynlluniau gweithredu. Deallaf anaml y bydd swyddogion heddlu yn herio erlynwyr pan fo cynlluniau gweithredu yn cynnwys terfynau amser afrealistig. Mewn sawl achos a adolygwyd yn ystod arolygiad HMICFRS, roedd yn amlwg y gallai cynnydd achos fod wedi elwa o swyddogion yn ceisio eglurhad ar geisiadau'r erlynydd. Fodd bynnag, anaml y digwyddodd hyn. Cyfeiriodd y rhan fwyaf o heddluoedd a ymwelwyd â hwy yn ystod yr Adolygiad hwn, at geisiadau gormodol am wybodaeth a thystiolaeth, fel yr amlinellais ym mharagraff 106.

150. Mae'r dibyniaeth ormodol ar gynlluniau gweithredu yn hurt. Dylid cadw cynlluniau gweithredu ar gyfer yr achosion mwyaf angenrheidiol yn unig, ac ni ddylai achosion syml o ffurflen ar goll neu ddatgelu deunyddiau nas defnyddiwyd warantu cynllun gweithredu. Dylid nodi'r materion hyn i'r swyddog yn yr achos er mwyn i'r wybodaeth gael ei darparu cyn y gofyniad am Fanylion Cychwynnol Achos yr Erlyniad. Fodd bynnag, nid yw'n gymesur nac yn angenrheidiol i geisiadau o'r fath ffurfio cynllun gweithredu ac ailosod yr amserlen ar gyfer penderfyniad cyhuddo. Mae pob cynllun gweithredu diangen yn creu oedi yn y system cyfiawnder.

151. Dylai unrhyw broblemau gyda'r ffeil achos, megis bylchau tystiolaethol, pryderon datgelu, neu wallau gweithdrefnol, gael eu nodi a'u datrys drwy sgwrs cyn troi at gynllun gweithredu. Mae'r argymhellion hyn yn adlewyrchu'r egwyddor o sicrhau ei fod yn gywir y tro cyntaf drwy fynnu bod achosion yn cael eu hadolygu gan uwch swyddog neu erlynydd cyn cyflwyno cynllun gweithredu, gan atal erlynwyr rhag cyflwyno ceisiadau diangen. Drwy leihau gwaith diangen yn mynd yn ôl a blaen, mae'r dull hwn yn hybu gwneud penderfyniadau mwy cywir ac effeithiol o'r cychwyn cyntaf. Mae hefyd yn cyfrannu at benderfyniadau cyhuddo mwy amserol drwy atal oedi a achosir gan ddiwygiadau y gellid eu hosgoi a chynlluniau gweithredu dro ar ôl tro, gan helpu achosion i symud ymlaen yn fwy esmwyth drwy'r system.

Argymhelliad 74: Rwy'n argymell bod yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron yn cytuno ar brotocol gweithio newydd ac, cyn i Wasanaeth Erlyn y Goron gyflwyno cais cynllun gweithredu, dylai'r heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron sicrhau bod yr achos wedi'i adolygu gan uwch swyddog neu erlynydd. Mae'r cam hwn yn caniatáu i unrhyw faterion gael eu nodi a'u datrys yn fewnol, gan leihau gwaith diangen. Dylai Gwasanaeth Erlyn y Goron ddefnyddio'r cynllun gweithredu fel dewis olaf yn unig, gan sicrhau dull mwy adeiladol a chymesur.

152. Mewn achosion cyhuddo gwyrdd, mae gan yr heddlu a'r CPS gytundebau lefel gwasanaeth ar waith sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r CPS wneud penderfyniad cyhuddo o fewn uchafswm o 28 diwrnod. Rwy'n argymell y dylid lleihau hyn i ddeg diwrnod er mwyn arwain at benderfyniadau cyhuddo mwy amserol. Byddai hyn yn sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn gyflymach, gan leihau ansicrwydd a straen i ddioddefwyr, tystion a diffynyddion. Gyda'i gilydd, bydd y newidiadau hyn yn helpu i greu system gyfiawnder fwy ymatebol a chymesur.

153. Rwy'n cydnabod y bydd newid o'r fath yn debygol o arwain at gynnydd tymor bychain yn y gwaith i CPS. Rwy'n hyderus y bydd yr arbedion a fydd yn deillio o fy argymhellion yn y bennod hon yn cydbwyso'r goblygiadau adnoddau posibl.

Argymhelliad 75: Rwy'n argymell y dylid lleihau'r cytundeb lefel gwasanaeth ar gyfer penderfyniad cyhuddo Gwasanaeth Erlyn y Goron o 28 diwrnod ar gyfer achosion Cyhuddiad Gwyrdd (mechnïaeth heddlu cyn-cyhuddo) ar ôl pob cynllun gweithredu i uchafswm o ddeg diwrnod.

Technoleg Rheoli Achosion

154. Rwyf wedi clywed am lawer o sefyllfaoedd lle, pan fydd yr heddlu yn anfon achos i'r CPS, mae dogfennau yn cael eu 'colli' o fewn y system, sy'n golygu nad yw'r CPS yn gallu gweld pob dogfen sydd ei hangen i wneud penderfyniad cyhuddo. Gall hyn fod oherwydd bod y rhyngwyneb dwyffordd yn ail-lunio trefn y deunyddiau a anfonwyd, neu fod dogfennau yn dal i fod yn yr arfaeth (wrthi'n llwytho) o ochr yr heddlu ar yr adeg y maent yn cyrraedd y CPS. Mae hyn yn golygu y gall sgyrsiau rhwng y CPS a'r heddlu fod yn anodd wrth iddynt geisio llywio gwahanol arddangosiadau o wybodaeth a gall y CPS hefyd ofyn am i ddogfennau gael eu hanfon sydd eisoes yn y ffeil achos ar ochr yr heddlu. Mae'r rhwystredigaethau hyn yn rhwystro ymdrechion ar gyfer cydweithredu priodol i sicrhau ansawdd ffeil yr achos a'r dystiolaeth.

155. Awgrymwyd ers tro y gellid mynd i'r afael â hyn drwy gyfrwng un system dechnoleg a ddefnyddir gan yr heddlu a'r CPS, gyda'r awgrymiadau i'r perwyl hwn yn mynd mor bell yn ôl â'r argymhellion Glidewell ym 1998[384]. Mor ddiweddar â mis Gorffennaf 2025, ystyriwyd yr awgrym hwn yn yr adroddiad ar y cyd sy'n amlinellu y byddai 'un ateb amlwg, fel yr argymhellwyd mewn adolygiadau lluosog sy'n dyddio'n ôl cyn belled â 1998, yn system TG unigol i'r tîm erlyn[385]'. Mae'r ddau adolygiad yn cydnabod y gofyniad am ryngweithrededd fel isafswm.

156. Er ei bod yn ymddangos yn rhesymegol, ni fyddai datblygu un system dechnoleg ar gyfer pob un o'r 43 heddlu, y CPS ac asiantaethau erlyn eraill yn ymarferol. Byddai angen i'w chwmpas damcaniaethol gynnwys swyddogaethau helaeth yr

384

385

heddlu a'r erlynwyr, wedi'i gymhlethu ymhellach gan arferion anghyson ar draws rhanbarthau. Ni fyddai'r arweinyddiaeth, y cyllid a'r cymryd risg a rennir sydd eu hangen i ddatblygu a gweithredu system o'r fath ar draws cymaint o sefydliadau yn ymarferol chwaith. Mae arnaf ofn na fydd y system y byddai ei hangen yn llwyddo[386]. Mae'r heriau cymharol a wynebwyd gan ddatblygiad y Platfform Cyffredin yn Llys y Goron yn ystod y degawd diwethaf wedi'u harsylwi'n eang[387]. Mae peidio â mabwysiadu un system dechnoleg hefyd yn osgoi'r risgiau o ymosodiadau seiber ar raddfa fawr sy'n targedu un pwynt methiant ac yn cyd-fynd ag arfer gorau technoleg fyd-eang trwy annog systemau rhydd gysylltiol, rhyngweithredol sy'n gwella gwydnwch, hyblygrwydd ac integreiddio ar draws platfformau. Felly, rwy'n argymell bod angen mwy o ryngweithredu rhwng sawl system, yn hytrach nag un system sengl, fel yr wyf wedi'i amlinellu ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol).

157. Mae systemau digidol a thechnolegol effeithiol a rhyngweithredol rhwng yr heddlu a'r CPS yn hanfodol ar gyfer effeithlonrwydd yng nghamau cynnar achos sy'n symud drwy'r system cyfiawnder troseddol. Gall y darnio presennol arafu cynnydd achosion, creu dyblygu a rhwystro rhyngweithrededd ar draws asiantaethau. Byddai mynd i'r afael â'r amrywiad hwn, boed drwy safoni, integreiddio neu wella canllawiau, yn cyfrannu'n uniongyrchol at wella effeithlonrwydd ar draws y system cyfiawnder troseddol. Mae systemau sy'n gweithio'n effeithiol ac yn caniatáu trosglwyddo gwybodaeth rhwng sefydliadau yn galluogi'r heddlu a'r CPS i wneud penderfyniadau da a sicrhau bod achosion yn gywir y tro cyntaf.

158. Mae'r corff ymchwil plismona, y Police Foundation, yn amlinellu'r broblem rhyngweithredu fel un sy'n effeithio ar rannu gwybodaeth o fewn heddluoedd lleol, rhwng heddluoedd lleol, rhwng yr heddlu a sefydliadau allweddol, gan gynnwys y CPS a'r llysoedd, a gyda heddluoedd tramor[388]. Mae problemau technoleg yn effeithio ar effeithlonrwydd trwy effeithio ar amseroldeb rhannu

386

387

388

gwybodaeth mewn modd y gall y sawl sy'n ei derbyn ei gyrchu a'i defnyddio'n hawdd.

159. Mae angen ariannu gwarchodedig a goruchwyliaeth ganolog o'r systemau hyn gan sefydliad pwrpasol i sicrhau rhyngweithrededd, a byddai hyn yn debygol o gael ei gyflawni drwy'r Swyddfa Gartref. Byddai cyflwyno swyddogaethau llywodraethu a rheoli technoleg (yr ymchwilir iddynt ymhellach ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol)) yn hollbwysig ar gyfer llwyddiant yr argymhelliad hwn. Mae rhyngweithrededd hefyd yn adlewyrchu fy egwyddorion o leihau gwastraff systemau a phrosesau nad ydynt yn rhyngweithio'n iawn er mwyn helpu i sicrhau bod asiantaethau'n ei gael yn iawn y tro cyntaf. I ddangos potensial rhyngweithrededd gwell rhwng systemau digidol yr heddlu a'r CPS, cyfeiriaf at astudiaeth achos ar y rhyngwynebau rhaglennu cymwysiadau yr wyf yn argymell eu datblygu ymhellach ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol).

Astudiaeth Achos K: Rhyngwynebau Rhaglennu Rhaglenni

Yn hanesyddol, roedd trosglwyddo ffeiliau achos rhwng yr heddlu a'r CPS yn dibynnu ar brosesau drwy e-bost, gan arwain at ddyblygu data, oedi a diffyg effeithlonrwydd gweinyddol. Mewn ymateb i hyn, cyflwynwyd yr rhyngwyneb ddwyffordd — Rhyngwyneb rhaglennu rhaglenni diogel — i alluogi cyfnewid data awtomataidd rhwng systemau rheoli achosion yr heddlu a System Rheoli Achosion y CPS. Mae'r rhyngwyneb yn darparu swyddogaethau allweddol o fewn systemau brodorol yr heddlu, gan gynnwys darparu ffeiliau achos yn ddigidol, diweddariadau awtomataidd ar benderfyniadau cyhuddo a cheisiadau amser real am dystiolaeth bellach neu eglurhad. Mae'r integreiddio hwn yn lleihau gwaith â llaw, yn gwella cywirdeb data ac yn gwella cydlyniant gweithredol i gyflymu cynnydd achosion. Er bod y rhyngwyneb yn cynnig gwelliannau mewn rhyngweithrededd, mae'n parhau i gyflwyno heriau. Er enghraifft, mae'r terfyn maint ffeil o 1MB yn golygu bod angen cywasgu neu rannu dogfennau o hyd â llaw, gan gynyddu'r baich gweinyddol. Fel y nodwyd yn Bennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol), datblygu rhyngwynebau rhaglennu rhaglenni pellach, gan gynnwys y Ffeil Achos Digidol, yn hanfodol i fynd i'r afael â'r cyfyngiadau hyn ac i gefnogi cyfnewid data mwy effeithlon.

Ffynhonnell: *Delivering Justice in a Digital Age* (HMCPSI a HMIC, Ebrill 2016), t. 33; *Joint case building by the police and Crown Prosecution Service* (HMCPSI a HMICFRS, Gorffennaf 2025), t. 46

160. Fel y nodwyd yn Astudiaeth Achos K, mae'r capasiti uwchlwytho yn peri heriau penodol o ran rhyngweithredu systemau. Capasiti uwchlwytho'r rhan fwyaf o heddluoedd yw 1MB fesul dogfen i'w throsglwyddo i'r CPS gan ddefnyddio'r rhyngwyneb. Mae cymhlethdod a maint cynyddol deunydd achos yn golygu bod y terfyn hwn yn annerbyniol yn yr hinsawdd bresennol. Er mwyn osgoi'r terfyn 1MB, gall yr heddlu rannu neu gywasgu dogfen er mwyn gallu ei hanfon. Nid yw unrhyw amser a dreulir ar dasg o'r fath yn ffordd dda o ddefnyddio adnoddau cyhoeddus. Mae rhai heddluoedd wedi bod yn treialu cynyddu'r terfyn hwn i 4MB i ganiatáu trosglwyddo dogfennau mwy. Nid yw wedi dod yn glir i mi drwy fy ymgysylltiad pam y treialwyd hyn fel ateb i fater ledled y wlad sy'n bodoli waeth beth yw'r system rheoli achosion y mae'r heddlu yn ei ddefnyddio. Mae'r heddlu eisoes yn gallu rhannu tystiolaeth ddigidol fwy gan ddefnyddio systemau rheoli tystiolaeth ddigidol. Rwy'n ymwybodol bod y defnydd a adroddwyd o'r rhain yn ymddangos yn anghyson a gall hyn fod oherwydd pwysau ariannol neu ddiffyg profiad o ddefnyddio'r system.

161. Rwy'n cefnogi rhyngweithredu digidol gwell ar draws heddluoedd i sicrhau bod systemau'n cyd-fynd ac yn integreiddio rhwng heddluoedd a'r CPS. Dylid gwneud unrhyw gaffael systemau rheoli achosion a thechnoleg arall yn y dyfodol yn unol ag egwyddorion rhyngweithredu. Mae hyn yn adeiladu ar fy argymhellion o Bennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol). Dylai rôl arweinyddiaeth technoleg benodol oruchwylio hyn i sicrhau bod y cyd-fynd yn digwydd.

Ffeil Achos Digidol

162. Mae gwaith ar y gweill i gyflwyno'r Ffeil Achos Digidol fel safon data newydd i gymryd lle system ffurflenni'r Llawlyfr Cyfarwyddyd (MG), a gyflwynir gan Wasanaeth Digidol yr Heddlu gan ddefnyddio cyllid y Swyddfa Gartref. Gwnaeth yr adroddiad ar y cyd argymhellion pellach, y cytunaf â hwy[389]. Mae ffurflenni MG presennol yn fersiwn ddigidol o ffurflenni MG papur sydd wedi bod yn cael eu defnyddio ers y 1990au, felly mae croeso i asesiad wedi'i ddiweddaru o fanylebau. Nid yw Ffeil Achos Digidol yn system ynddo'i hun, ond yn hytrach yn

389

set o safonau y bydd heddluoedd a'r CPS (ac asiantaethau eraill) yn eu defnyddio i adeiladu eu systemau iddynt. Mae'n galluogi gwybodaeth ffeil achos i gael ei nodi'n gywir y tro cyntaf trwy bennu bod System Rheoli Cofnodion pob heddlu yn casglu data strwythuredig mewn fformat wedi'i ddiffinio ymlaen llaw (yn unol â safon y ffeil), sydd wedyn yn cael ei drosglwyddo i'r CPS yn yr un ffordd strwythuredig. Mae hyn yn wahanol i'r sefyllfa bresennol lle mae'r data mewn ffurf anstrwythuredig (h.y. paragraffau o ddata) sy'n ei gwneud hi'n anodd galluogi awtomeiddio pellach o brosesau busnes i lawr yr afon. Mae data strwythuredig yn galluogi awtomeiddio mwy, dadansoddeg well a llifoedd gwaith symlach. Mae'r dull strwythuredig hwn yn ategu gwelliannau diweddar i System Rheoli Achosion y CPS o dan Raglen Adnoddau Gwaith Achos y Dyfodol, a amlinellaf yn fwy manwl yn adran (iii).

163. Mae cyflwyno Ffeil Achos Digidol wedi'i ohirio, yn rhannol oherwydd bod y datblygiad yn cymryd mwy o amser na'r disgwyl. Cynhaliwyd y cynllun peilot gwreiddiol o Ffeil Achos Digidol yn 2016, a chytunwyd ar y manylebau ar y cyd rhwng yr heddlu a'r CPS yn 2019. Nid oes unrhyw gynllun terfynol wedi'i osod eto ar gyfer cyflwyno cenedlaethol llawn gyda gwaith gweithredu wedi'i gynllunio yn Ne Cymru a Gwent yn Ch2 o 2026. Os bydd hyn yn llwyddiannus, bydd y cyfran nesaf o heddluoedd (y rhai sy'n defnyddio Niche) yn dechrau eu cyflwyno eu hunain ym mis Hydref 2026, gyda chyflwyno dros gyfnod o ddwy flynedd. Byddai heddluoedd Athena a CONNECT yn y don nesaf, gyda chyflwyno hefyd dros gyfnod o ddwy flynedd.

164. Bydd Ffeil Achos Digidol yn galluogi'r heddlu a'r CPS i gyflawni penderfyniadau cyhuddo cyflymach o'r dechrau i'r diwedd a darparu gwybodaeth reoli graff. Bydd yn arwain at gynnydd achosion mwy effeithiol, cyfeirio achosion yn gynt ar y cam cyn-cyhuddo a lleihau nifer y gweithiau y cyfeirir achos yn ôl at yr heddlu am wybodaeth bellach a gwell[390]. Mae'r CPS yn cefnogi'r Ffeil Achos Digidol gan y byddant yn gallu awtomeiddio prosesu'r data a dderbynnir.

390

165. Mae'r heddlu'n rhagweld y bydd buddion cyffredinol Ffeil Achos Digidol yn arbed 442,000 o oriau mewn amser y flwyddyn, sy'n cyfateb i tua £15.4 miliwn. Ar gyfer y CPS a'r system cyfiawnder troseddol gyffredinol, amcangyfrifir y bydd arbedion arian parod o £1.73 miliwn y flwyddyn yn cael eu cyflawni yn bennaf trwy leihau'r amser a dreulir ar weinyddu ffeiliau achos, ceisiadau am wybodaeth ychwanegol a/neu adolygiadau[391].

166. Dylai'r Ffeil Achosion Digidol leihau dyblygu a gwella rhannu data, gan adlewyrchu fy egwyddor o leihau gwastraff. Mae hefyd yn cefnogi arloesi hirdymor a fy egwyddor o gynaliadwyedd, trwy osod y sylfeini ar gyfer trawsnewid digidol graddadwy, lleihau dibyniaeth ar systemau darfodedig a galluogi gwelliant parhaus trwy dechnoleg hyblyg. Trwy symleiddio llifoedd gwaith a gwella rhyngweithrededd, mae'n cefnogi system cyfiawnder troseddol fwy cydgysylltiedig ac ymatebol trwy sicrhau bod achosion yn symud ymlaen yn fwy effeithlon o'r arestiad hyd at eu datrys. Bydd hyn o fudd i ddioddefwyr, tystion a diffynyddion trwy leihau oedi a gwella profiad cyffredinol y system gyfiawnder. Rwy'n cymeradwyo'r Ffeil Achosion Digidol ac rwy'n cytuno y dylid ei mabwysiadu gan bob heddlu cyn gynted â phosibl.

Cwtogi

167. Mae dileu data personol o ffeiliau achos wedi dod yn un o agweddau mwyaf dadleuol a dwys o ran adnoddau ar y broses cyfiawnder troseddol. Mae'r hyn a fwriadwyd fel diogelwch ar gyfer preifatrwydd a chydymffurfiaeth â deddfwriaeth diogelu data wedi esblygu'n faich gweithredol sylweddol, gan greu tensiwn rhwng yr heddlu a'r CPS. Mae'r cymhlethdod yn codi o fframweithiau deddfwriaethol sy'n gorgyffwrdd sy'n gosod rhwymedigaethau sy'n cael eu dehongli'n wahanol gan y ddau sefydliad. Mae swyddogion heddlu yn treulio miloedd o oriau yn flynyddol yn dileu deunydd, y mae llawer ohono'n ymwneud ag achosion nad ydynt yn arwain at unrhyw gamau pellach yn y pen draw. Mae hyn nid yn unig yn dargyfeirio adnoddau oddi wrth blismona rheng flaen a gwaith ymchwilio, ond mae hefyd yn gohirio penderfyniadau cyhuddo, gan danseilio amseroldeb

391

cyfiawnder. I erlynwyr, gall ffeiliau sydd wedi'u dileu ohirio gwneud penderfyniadau tra, i heddluoedd, mae'r dull presennol yn cael ei ystyried yn eang fel un anghymesur ac nad yw'n cyd-fynd â bwriad deddfwriaethol.

168. Rheoleiddir y rhwymedigaethau i dynnu data personol gan sawl darn o ddeddfwriaeth a chanllawiau, a amlinellir yn fanylach yn yr adran 'Fframwaith deddfwriaethol', sy'n golygu ei bod yn fater cymhleth. Disgrifiodd yr adroddiad ar y cyd fel 'y mater gweithredol anoddaf o ['u] harchwiliad[392]'. Oherwydd dehongliad CPS o Ddeddf Diogelu Data 2018, mae canllawiau CPS yn ei gwneud yn ofynnol i swyddogion heddlu dynnu'r holl ddata personol[393] cyn iddo gael ei rannu â CPS cyn cyhuddo.

169. Mae dileu gwybodaeth yn cymryd llawer o amser. Amcangyfrifir yn Adolygiad Cynnyrch Plismona bod 20% o amser swyddog heddlu wrth lunio ffeil achos yn cael ei dreulio ar ddileu gwybodaeth – gyda chyfartaledd o 14 awr yn cael ei dreulio ar ffeil yn gyffredinol, sy'n cyfateb i bron i dair awr fesul achos yn cael ei dreulio ar ddileu gwybodaeth. Amcangyfrifir yn yr Adolygiad bod 770,000 o oriau yn cael eu treulio'n flynyddol ar ddileu deunydd testun yn unig[394]. Mae'r baich hwn yn amrywio'n sylweddol yn ôl math o achos, gyda mwy o ymchwiliadau cymhleth fel twyll neu droseddau rhywiol yn aml yn cynnwys llawer iawn o ddeunyddau sensitif a thystiolaeth ddigidol. Mae'r cynnydd yn nifer y dystiolaeth ddigidol hefyd wedi ychwanegu at faich amser dileu gwybodaeth. Amcangyfrifodd Amgylchedd Gallu Cyflym Swyddfa Gartref ei bod yn cymryd naw awr ar gyfartaledd i ddileu gwybodaeth o 60 munud o gyfryngau gweledol[395]. Mae hyn yn amser y gellid fel arall ei dreulio ar lunio ffeiliau achos o ansawdd da.

170. Yn fwy na dim, mae faint o amser y mae swyddogion yn ei dreulio yn dileu gwybodaeth o ffeiliau nad ydynt yn mynd rhagddynt y tu hwnt i'r CPS oherwydd eu bod yn arwain at benderfyniad na ddylid cymryd camau pellach yn peri pryder mawr – mae Adolygiad Cynhyrchiant Plismona yn amcangyfrif bod 210,000 o

392
393
394
395

oriau'n cael eu treulio bob blwyddyn yn dileu gwybodaeth o 38,274 o ffeiliau sy'n arwain at ddim cyhuddiad[396]. Mae Adolygiad Datgelu Fisher yn cyfateb beichiau dileu gwybodaeth oherwydd dim camau pellach i '306 o swyddogion yn treulio eu holl oriau gwaith yn ystod 2023 yn llunio ffeiliau achos, yn trefnu ac yn dileu deunydd, ar gyfer achosion a ddaeth i ben yn y pen draw gyda'r CPS[397]. Mae'r adroddiad ar y cyd yn amlinellu bod yr NPCC yn amcangyfrif, ers cyflwyno Arweiniad y Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu, y treuliwyd 365,000 o oriau yn dileu deunydd yn y 20% o achosion a ddaeth i ben gyda phenderfyniad dim camau pellach. Amcangyfrifwyd bod hyn yn cyfateb i gost o £5.6 miliwn y flwyddyn[398]. Mae'r niferoedd hyn yn dangos cost weithredol arferion dileu gwybodaeth aneglur neu anghywir a'r angen brys am ddull mwy cymesur a chyson. Mae'r baich presennol hwn ar yr heddlu yn arwain at rwystredigaeth gyda'r canfyddiad a fynegir yn glir y gall amseriad y broses ddileu gwybodaeth bresennol fod yn wastraff amser heddlu pan anfonir y ffeil at ddiben adolygiad CPS yn unig ac nad oedd ar y cam hwnnw i'w rhyddhau i'r amddiffyniad na'r llysoedd.

171. Mae rhwymedigaeth y heddlu i dynnu gwybodaeth sensitif wedi cynyddu ers cyflwyno Arweiniad y Cyfarwyddwyr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) ac Arweiniad y Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu – mae'r canllawiau hyn yn ei gwneud yn ofynnol i'r heddlu dynnu gwybodaeth sensitif o ddeunydd ffeil achos cyn cyhuddo a thynnu gwybodaeth sensitif o ddeunydd nas defnyddiwyd, cyn y gellir ei gyflwyno i'r CPS. Mae'r newidiadau wedi arwain at fwy o'r ffeil achos y mae angen tynnu gwybodaeth sensitif ohoni ym mhob achos. Disgrifir y newid hwn hefyd fel 'blaenlwytho' achosion. Mae'r canllawiau 'blaenlwytho' hyn yn mynd y tu hwnt i'r gofyniad deddfwriaethol llym. Bwriad cyflwyno 'blaenlwytho' oedd ceisio gwella effeithlonrwydd, ond rwy'n dangos yn yr adran hon ei fod wedi cael yr effaith groes. Yn seiliedig ar ymgysylltiad fy nhîm, mae cytundeb rhwng yr heddlu a'r CPS bod y baich tynnu gwybodaeth sensitif yn ddiangen, fodd bynnag, mae anghytundeb ynghylch y fframwaith deddfwriaethol ar gyfer tynnu

396

397

398

gwybodaeth sensitif a'r gofynion dilynol a nodir yn DG6 ac Arweiniad y Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu.

172. Trwy fy ymgysylltiad â'r heddlu a'r CPS, rwyf wedi clywed am enghreifftiau lle'r oedd y CPS wedi gofyn am ddeunydd i gael ei ddad-olygu (er mwyn cefnogi eu penderfyniadau), deunydd yr oedd yr heddlu eisoes wedi treulio amser yn ei olygu. Ar wahân i'r rhwystredigaeth a deimlir gan yr heddlu, mae hyn yn destun pryder gan fod y ceisiadau ar ffurf cynllun gweithredu. Ychwanegodd hyn at oedi o ran penderfyniadau cyhuddo cyffredinol ac roedd yn ofynnol i'r heddlu weithredu ymhellach.

173. Mae'r mater o olygu yn enghraifft o sut y gall amwysedd gweithdrefnol a chamosodiad rhwng asiantaethau danseilio perfformiad ar draws y system gyfan. I'r CPS, gall derbyn ffeiliau wedi'u golygu'n drwm ar y cam cyn-cyhuddo gyfyngu ar allu erlynwyr i wneud penderfyniadau gwybodus, tra i heddluoedd, mae'r draen ar adnoddau yn anghynaladwy. Mae mynd i'r afael â'r mater hwn yn gofyn am ganllawiau cliriach, safonau a rennir ac adolygiad o a yw disgwyliadau golygu presennol yn gymesur â cham yr achos ac â thebygolrwydd erlyniad.

Fframwaith Deddfwriaethol

174. Nid oes amheuaeth bod cymhlethdod y ddeddfwriaeth o amgylch dileu yn ychwanegu at y dryswch ar y mater hwn. Mae Arweiniad y Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu yn diffinio dileu fel cyfeirio at 'unrhyw ffordd o guddio data personol, gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i, ddileu, clipio, picseloli, enwi ar ôl ffugenw neu wneud yn anhysbys[399]'. Mae gan ddata personol ddiffiniad deddfwriaethol eang hefyd: 'ystyr data personol yw unrhyw wybodaeth sy'n ymwneud ag unigolyn naturiol a nodwyd neu y gellir ei adnabod ("gwrthrych data"); unigolyn naturiol y gellir ei adnabod yw unigolyn y gellir ei adnabod, yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol, yn enwedig trwy gyfeirio at ddynodwr fel enw, rhif adnabod, data lleoliad, dynodwr ar-lein neu un neu fwy o ffactorau sy'n

399

benodol i hunaniaeth gorfforol, ffisiolegol, genetig, meddyliol, economaidd, diwylliannol neu gymdeithasol yr unigolyn naturiol hwnnw[400].'

175. Mae Deddf Diogelu Data (DPA) 2018 yn rheoli rhannu data personol (gan gynnwys cyfeiriadau, dyddiadau geni, rhyw, cyfeiriadedd rhywiol a mwy) gan gynnwys rhannu rhwng asiantaethau'r llywodraeth. Mae'r DPA 2018 yn cydnabod bod 'dibenion gorfodi'r gyfraith' yn un o lawer o resymau dilys dros rannu gwybodaeth rhwng asiantaethau. Dibenion gorfodi'r gyfraith yw 'atal, ymchwilio, canfod neu erlyn troseddau neu weithredu cosbau troseddol, gan gynnwys diogelu rhag bygythiadau i ddiogelwch y cyhoedd ac atal bygythiadau o'r fath[401]'. Mae'r heddlu a'r CPS ill dau wedi'u dynodi'n 'awdurdodau cymwys' sy'n golygu y gallant rannu gwybodaeth bersonol â'i gilydd at ddibenion gorfodi'r gyfraith[402]. Mae'r Ddeddf yn amlinellu chwe phrif egwyddor sy'n rheoli diogelu data mewn perthynas â phrosesu gorfodi'r gyfraith – mae cydymffurfio â'r rhain yn berthnasol i 'reolwr' y data (yr heddlu yn y cyfnod cyn cyhuddo a'r CPS yn dod yn rheolwyr data unwaith y byddant yn dechrau prosesu'r data i wneud penderfyniadau cyhuddo).

176. Mae Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol (CPIA) 1996 yn rheoleiddio'r rhwymedigaethau a'r cyfrifoldebau datgelu ar wahân ond cysylltiedig ar gyfer yr heddlu a'r erlyniad. Yn ystod adeiladu'r ffeil, bydd yr heddlu yn cael ac yn cofnodi deunydd cyn rhannu'r deunydd perthnasol, o ran tystiolaeth, gyda'r CPS yn y ffeil achos. Mae diffiniadau'r CPIA yn ymwneud â 'deunydd' sy'n gysyniad llawer ehangach na data personol[403]. Mae CPIA 1996 yn rheoleiddio'r deunydd a gafwyd yn ystod ymchwiliad ac yn rheoleiddio ei gofnodi a'i gadw, yn ogystal â'i ddatgelu yn y pen draw i'r amddiffyniad.

177. Mae Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu (AGGD) yn nodi'r broses benderfynu y mae'n rhaid i ymchwilwyr ei dilyn mewn perthynas â dileu[404]. Rhaid

400
401
402
403
404

i swyddogion gymhwyso ‘prawf angenrheidrwydd’ i benderfynu a oes angen i erlynydd CPS gael mynediad at ddata personol er mwyn gwneud penderfyniad cyhuddo gwybodus ac os na, dylid dileu’r data[405]. Gwnaeth yr AGGD newid sylweddol i faint y deunydd y mae angen i’r heddlu ei ddileu cyn anfon ffeil i’r CPS. Yn fyr, y nod oedd i’r heddlu ddileu deunydd na fyddai’n berthnasol o ran tystiolaeth fel y byddai’r deunydd a gyflwynir i’r CPS mewn cyflwr y gellid ei ddatgelu i’r amddiffyniad pe bai cyhuddiad yn cael ei osod. Mae’r canllawiau hyn yn amodol ar eithriadau ar gyfer achosion lle mae’r diffynnydd yn y ddalfa a bod angen penderfyniad cyhuddo ar unwaith neu lle byddai dileu yn anghymesur ar y cam cyn cyhuddo o ystyried faint o ddeunydd sydd dan sylw[406].

178. Mae AGGD hefyd yn rhoi arweiniad ar ddeunydd nas defnyddiwyd a'r rhagdybiaeth wrthbrofol, yr wyf yn ei archwilio'n fanylach ym Mhennod 5 (Datgelu). Y pwynt allweddol i'w nodi yma yw bod yr AGGD wedi'i gyflwyno i gefnogi gwneud penderfyniadau trwy arweiniad, nid fel rhestr wirio orfodol i'w dilyn yn anhyblyg. Yn anfwriadol, mae hyn wedi cynyddu'r llwyth gwaith i swyddogion heddlu wrth baratoi ffeiliau achos – gan ychwanegu at y baich sydd eisoes yn cael ei achosi gan atodlenni deunydd nas defnyddiwyd a Dogfennau Rheoli Ymchwiliad, a gyflwynwyd gan yr AGGD hefyd. Mae'r heddlu hefyd yn cymhwyso cytundeb Egwyddorion ar y Cyd NPCC a CPS ar gyfer Dileu Gwybodaeth wrth rannu gwybodaeth cyn cyhuddo.

Lleihau'r Baich o Olygu

179. Un achos sylweddol o densiwn rhwng y CPS a'r heddlu yw gwahaniaeth barn ynghylch faint o waith golygu sydd angen ei gwblhau cyn cyhuddo er mwyn bodloni gofynion deddfwriaethol. Mae tensiynau ar lefel genedlaethol a gweithredol sy'n cael eu gwaethygu gan ddealltwriaeth wahanol a chamwybodaeth o'r hyn sydd ei angen i gydymffurfio â deddfwriaeth diogelu data. Nid oes gennyf unrhyw amheuaeth bod y tensiwn hwn wedi effeithio ar

405

406

berthnasoedd gwaith rhwng yr heddlu a'r CPS, sydd, fel y nodais eisoes, yn hanfodol i baratoi ffeiliau achos yn effeithlon.

180. Y dull gweithredu yr wyf yn ei argymell yw un cymesur. Yn fy marn i, dylai cyfnewid gwybodaeth i gynorthwyo gydag ymchwilio a chyhuddo rhwng yr heddlu a'r CPS fod yn bosibl o fewn eithriad gorfodi'r gyfraith yn Neddf Diogelu Data 2018 sy'n nodi'r ddau sefydliad fel awdurdodau cymwys[407]. Mae Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth, fel yr amlinellir yn yr adroddiad ar y cyd, yn cadarnhau fy asesiad nad oes angen i 'ddeunydd a rannwyd â'r CPS sydd eisoes wedi'i ystyried yn berthnasol [gan yr heddlu] o dan y Ddeddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol (ac a gafwyd gan yr heddlu yn unol â'r gyfraith diogelu data) agen cael ei olygu ymhellach er mwyn i'r heddlu geisio penderfyniad cyhuddo[408]'. Mae'r eithriad hwn yn golygu na fyddai angen newid deddfwriaethol.

181. Felly, rwyf yn argymell y dylid dileu'r gofyniad presennol i'r heddlu olygu data personol cyn cyhuddo. Rwyf yn argymell y dylai'r heddlu anfon ffeil achos lawn i'r CPS heb ei guddio yn y lle cyntaf. Dylid cuddio data sensitif, fel y'i diffinnir gan Ddeddf Diogelu Data 2018, o hyd oni bai ei fod yn 'hollol angenrheidiol at ddiben gorfodi'r gyfraith[409]'. Dylai'r erlynydd adolygu'r achos a rhoi arwydd a fyddant yn cyhuddo yn yr achos ai peidio. Os yw'r arwydd yn dangos y bydd penderfyniad cyhuddo yn cael ei gymeradwyo, dylai'r erlynydd anfon y ffeil yn ôl i'r heddlu iddynt guddio data personol, gan gynnwys lle mae unrhyw awgrymiadau ar gyfer pa gynnwys y dylid ei guddio. Byddai angen i'r heddlu anfon y ffeil achos wedi'i chuddio yn ôl i'r CPS er mwyn i'r penderfyniad cyhuddo ffurfiol gael ei wneud. Yna byddai'r ffeil yn cael ei hadolygu gan y CPS i wirio cydymffurfiad o ran golygu. Er y byddai angen anfon pob ffeil achos i'r CPS ddwywaith, dylai'r ail adolygiad fod yn llai trylwyr gan y bydd yr erlynydd wedi gweld y ffeil o'r blaen. Byddai hyn, ynghyd â'r gostyngiad yn y gwaith sydd ei angen ar achosion dim camau pellach, yn arwain at arbed amser yn gyffredinol.

407

408

409

182. Dylai hyn leihau faint o ymdrech a wastreffir gan yr heddlu ar gywiro ffeiliau achos sy'n arwain at ddim camau pellach. Mae hyn yn caniatáu i'r heddlu ganolbwyntio eu sylw a'u hadnoddau ar yr achosion hynny a fydd yn bwrw ymlaen i gyhuddiad ac y mae angen eu cywiro'n briodol er mwyn hwyluso camau dilynol ym mhroses achos drwy'r llysoedd troseddol, sef datgelu i'r amddiffyniad. Lle mae gan swyddogion heddlu sy'n cwblhau'r ffeiliau achos gyfrifoldebau eraill megis swyddogion ymateb, gallant ddychwelyd at eu prif rôl. Mewn achosion eraill, byddai hyn yn rhyddhau amser i'r heddlu ganolbwyntio ar ymchwilio a chasglu tystiolaeth bellach sy'n hollbwysig er mwyn i'r penderfyniad cyhuddo gael ei gyrraedd, yn hytrach na chywiro nad wyf yn ei ystyried yn hollbwysig. Er y gall fod angen i'r heddlu a'r CPS gwblhau cywiro unwaith y gwneir penderfyniad cyhuddo, rwy'n ystyried bod hyn yn ymdrech sy'n arbed amser wrth ystyried y system cyfiawnder troseddol ehangach. Bwriedir i hyn arbed arian ac amser i'r heddlu, sy'n hynod berthnasol gan ei fod yn caniatáu iddynt neilltuo adnoddau i weinyddu defnydd mawr o ddargyfeiriadau ac OOCRs[410].

183. O edrych ar y darlun ehangach, egluro rôlau a chyfrifoldebau yn syml, a'r broses a'r cam sy'n 'optimaidd' ar gyfer dileu gwybodaeth sensitif o ffeiliau achos, dylid mynd i'r afael â phwynt tensiwn sylweddol rhwng y CPS a'r heddlu hefyd. Nid yw ymdrechion i fynd i'r afael â'r pwyntiau tensiwn hyn yn ddibwys, gan alluogi cydweithrediad mwy effeithiol ar baratoi ffeiliau achos ac felly sicrhau bod y ffeil achos yn gywir y tro cyntaf, cyn iddi gyrraedd y llysoedd hyd yn oed.

184. Rwyf wedi ystyried argymell opsiynau a fyddai'n trosglwyddo'r baich dileu gwybodaeth i'r CPS. Fodd bynnag, rwyf wedi penderfynu y dylai dileu gwybodaeth aros yn rhwymedigaeth i'r heddlu, er mewn nifer fwy cymesur o achosion. Rwy'n cydnabod bod hyn yn faich adnoddau ac ariannol ar yr heddlu, ond dylai lleihau nifer yr achosion y mae angen dileu gwybodaeth ohonynt leihau'r baich hwn. Mae'r argymhelliad hwn yn sicrhau'r canlyniad tegaf i'r ddau sefydliad dan sylw ac yn cynnal y risg isel o rannu gwybodaeth bersonol heb ei dileu yn anfwriadol drwy gadw'r heddlu fel y sefydliad sy'n gyfrifol am ddileu

410

gwybodaeth. Credaf mai'r opsiwn hwn yw'r ffordd fwyaf effeithlon o ddileu gwybodaeth o ddeunydd achos. Byddai'r argymhelliad hwn yn arwain at arbed cryn dipyn ar amser yr heddlu gan y byddai llai o achosion gyda phenderfyniad dim camau pellach wedi'u dileu. Gan fod tua 20% o achosion yn debygol o arwain at ddim camau pellach, dylai hyn arbed cryn dipyn o amser.

185. Mae angen diweddaru Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu a Chanllawiau'r Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6) ar ddileu er mwyn rhoi sylw i ddehongliad cywir o'r gyfraith. Mae AGGD yn glir wrth osod y rhwymedigaeth o ddileu cyn cyhuddo, sydd, fel y'i hysgrifennwyd, yn rhwymol ar yr heddlu a'r CPS fel canllawiau awdurdodol, er nad yw'n adlewyrchu'r statud yn gywir. Drwy ddiweddaru'r AGGD ar ddileu i adlewyrchu fy argymhelliad, bydd yn sicrhau nid yn unig ddehongliad priodol o'r gyfraith ond hefyd yn mynd i'r afael â thensiwn allweddol rhwng yr heddlu a'r CPS. Dylai hyn, yn ei dro, hwyluso mwy o gydweithredu ac atal dadleuon di-baid, hyd yn oed ymhlith uwch arweinwyr, ynghylch yr hyn y mae angen ei ddileu'n gyfreithiol ai peidio.

186. Deallaf fod y Bwrdd Gwella Gweithredol ar y Cyd wedi bod yn ystyried dileu gwybodaeth ers tro ac yn gweithio i ddod o hyd i ddull i ddatrys y sefyllfa mewn ffordd sy'n gweithio i'r ddau sefydliad dan sylw. Mewn egwyddor, cytunaf ag argymhelliad 15 yr adroddiad ar y cyd sy'n asesu'r camau pellach y dylai'r Bwrdd Gwella Gweithredol ar y Cyd eu cymryd yn hyn o beth, er y byddwn yn awgrymu efallai nad oes angen newidiadau i ddeddfwriaeth[411]. Hoffwn ychwanegu y dylent ystyried fy argymhelliad fel blaenoriaeth.

187. Ar wahân i ystyriaethau deddfwriaethol, rhoddwyd gwybod i mi am broblem bosibl sy'n codi gyda'r argymhelliad hwn ynghylch confensiynau enwi ffeiliau. Ni all System Rheoli Achosion CPS dderbyn dogfennau o'r un enw fwy nag unwaith, a gall hyn fod yn broblem pan fydd yr heddlu'n cyflwyno deunydd ar gyfer penderfyniad cyhuddo, ail gam fy argymhelliad. Ar hyn o bryd, mae'r heddlu'n treulio cryn dipyn o amser yn ailenwi dogfennau er mwyn gallu eu hail-lwytho i'r

411

system. Mae hon yn broblem sy'n bodoli eisoes pan fydd yr heddlu'n ailgyflwyno ffeiliau achos o ganlyniad i gynlluniau gweithredu CPS. Dylai'r heddlu ac uwch arweinwyr CPS ailystyried hyn ar frys er mwyn galluogi llwyddiant fy argymhelliad ac i leihau ymdrechion a wastreffir.

188. Mae adroddiad Jonathan Fisher CB, 'Datgelu yn yr Oes Ddigidol', yn gwneud dau argymhelliad (11 a 12) sy'n ymwneud â dileu gwybodaeth, ac rwyf fi'n eu cymeradwyo. Y rhain yw y dylai Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth a Chyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu gyhoeddi canllawiau ar ddisgwyliadau dileu gwybodaeth o fewn gorfodi'r gyfraith a dylid eu hymgorffori yn y Cod Ymarfer a Safonau Dysgu'r Coleg Plismona. Mae Fisher hefyd yn argymell y dylid ystyried creu 'swigen ddata' rhwng gorfodi'r gyfraith a'r CPS, gan alluogi rhannu data a gwybodaeth heb ei dileu ar gyfer penderfyniadau cyhuddo[412].

Argymhelliad 76: Rwy'n argymell y dylid dileu'r gofyniad i'r heddlu ddiwygio gwybodaeth cyn cyhuddo. Mae'r heddlu'n parhau i fod yn gyfrifol am y deunydd cyn iddo gael ei ddatgelu, ond dylai diwygio gwybodaeth ddigwydd yn dilyn arwydd gan Wasanaeth Erlyn y Goron y bydd cyhuddiad yn cael ei wneud. Dylai fod rhai eithriadau i hyn lle mae'r deunydd yn sensitif, megis deunydd a allai amlygu hil neu ryw yr unigolyn.

189. Er mwyn mynd i'r afael â'r anghysondebau a brofir ar hyn o bryd yn y ffordd y mae pobl yn deall gofynion deddfwriaethol mewn perthynas â golygu, rwyf yn argymell datblygu set sengl, gyfunedig o ganllawiau ar rwymedigaethau dileu gwybodaeth ar gyfer deunydd mewn rhannu ffeiliau cyn-cyhuddo rhwng yr heddlu a'r erlynwyr. Dylai hyn fod yn rhan o'r ystorfa ganolog o ganllawiau yr wyf wedi'i hamlinellu yn Argymhelliad 67. Dylai'r canllawiau hyn gael eu hategu gan ddull unedig sy'n cyd-fynd â gofynion cyfreithiol Ddeddf Diogelu Data 2018 a'r GDPR. Byddai dull o'r fath yn rhoi eglurder a chysondeb ar draws asiantaethau, gan leihau'r baich gweithredol ar heddluoedd a sicrhau bod CPS yn derbyn ffeiliau

412

achos sydd wedi'u paratoi'n briodol o'r cychwyn cyntaf. Byddai fframwaith unedig yn galluogi paratoi ffeiliau achos yn gyflymach ac yn fwy cywir, gan ganiatáu ar gyfer penderfyniadau cyhuddo mwy amserol a lleihau'r risg o oedi gweithdrefnol sy'n effeithio ar ddioddefwyr, tystion a diffynyddion.

190. Fel y nodais yn glir, dylai'r heddlu gadw'r cyfrifoldeb am olygu gwybodaeth sensitif cyn gwneud cyhuddiad a chyn i ddatgelu i'r amddiffyniad gael ei sbarduno. Er mwyn hwyluso golygu gwybodaeth sensitif, mae angen technoleg effeithlon ac effeithiol ar heddluoedd. Mae Amgylchedd Galluedd Cyflym Swyddfa Gartref wedi cynnal sawl cynllun peilot a chwblhau ymchwil ar olygu gwybodaeth sensitif. Roedd y rhain yn cynnwys tynnu gwybodaeth sensitif amlgyfrwng clyweledol a thynnu gwybodaeth sensitif o ffeiliau achos. Mae'r Swyddfa Gartref yn ystyried y canfyddiadau a bydd yn penderfynu a fyddant yn cael eu bwrw ymlaen. Mae'r Coleg Plismona yn cefnogi'r rhaglen AI ar gyfer golygu gwybodaeth sensitif amlgyfrwng clyweledol gyda chynlluniau i gyflwyno'r dechnoleg hon i heddluoedd mabwysiadwyr cynnar a dilynwyr cyflym ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn.

191. Mae llawer o heddluoedd yn defnyddio atebion technolegol i gynorthwyo gyda dileu gwybodaeth. Mae meddalwedd dileu testun, fel yr adnodd a amlinellir yn Astudiaeth Achos L, eisoes yn cael ei ddefnyddio'n gyffredin, fodd bynnag, mae atebion aml-gyfrwng yn fwy cyfyngedig.

Astudiaeth Achos L: DocDefender, Heddlu Swydd Bedford

Cynhaliodd Heddlu Swydd Bedford beilot golygu (redaction) yn 2023 ac adnabod DocDefender fel yr adnodd mwyaf effeithiol ar gyfer golygu testun — canfuwyd ei fod yn 92% yn gywir wrth adnabod gwybodaeth sensitif a phersonol yr oedd angen ei golygu. Mae DocDefender yn gweithio fel hyn: mae ffeiliau'n cael eu huwchlwytho; mae categorïau o ddata i'w dileu yn cael eu dewis; mae AI yn sganio'r ddogfen ac yn awgrymu golygiadau; ac yna mae'r swyddog yn gwneud addasiadau os oes angen ac yn lawrlwytho'r ffeil, yn barod i'w rhannu. Adnabuwyd nifer o arbedion amser. Er enghraifft, lawrlwythwyd 578 o dudalennau ar ffôn, a fyddai wedi cymryd sawl diwrnod o'r blaen, a gafodd ei gwblhau gan DocDefender mewn 20 munud yn unig. Ers y cynllun peilot yn 2023, mae DocDefender wedi bod mewn defnydd mewn bron i hanner y lluoedd heddlu ledled y wlad (ers Ionawr 2025).

Ffynhonnell**:** *Auto-redaction of text for transfer to the Crown Prosecution Service | College of Policing* a Nick Oliver, "How document redaction software can solve a big admin problem", *Emergency Services Times* (6 Ionawr 2025).

192. Byddai golygu gwybodaeth yn awtomatig ar gyfer tystiolaeth glyweledol ac amlgyfrwng yn darparu manteision pellach. Mae'r dechnoleg hon, sy'n seiliedig ar AI, yn awtomeiddio dileu neu guddio gwybodaeth sensitif fel wynebau, rhifau cerbydau, lleisiau ac adnabyddwyr personol. Mae hyn yn cynnwys fideo a wisgir ar y corff, delweddau CCTV, recordiadau ffonau symudol a dashcam a ffeiliau sain o gyfweliadau neu wyliadwriaeth. Dylid mabwysiadu atebion awtomeiddio yn ehangach i gynorthwyo gyda phwysau golygu gwybodaeth. Byddai angen i hyn adlewyrchu egwyddorion helaethu prosesau trwy dechnoleg a nodais ym Mhennod 1 (Cyflwyniad). Mae'n debygol y bydd ei defnydd ar draws heddluoedd trwy gyfres o atebion gan nad oes un ateb a all ddileu pob math gwahanol o ddeunydd yn llwyddiannus[413]. Rwy'n argymell y dylid ystyried atebion ar gyfer golygu gwybodaeth mewn testun, testun clywedol ac amlgyfrwng o leiaf gan mai nhw yw'r mathau mwyaf cyffredin a llafurus o ddeunydd y mae angen i'r heddlu eu dileu. Mae ymchwil Amgylchedd Gallu Cyflym y Swyddfa Gartref yn awgrymu y gellid sicrhau 'arbedion effeithlonrwydd o hyd at 60% trwy ddefnyddio adnodd dileu gwybodaeth awtomataidd[414]'. Bydd defnyddio'r atebion hyn yn gwella

413

414

effeithlonrwydd yr heddlu ac yn caniatáu i'r heddlu dreulio mwy o amser yn llunio ffeiliau achos o safon.

193. Mae Gwasanaeth Digidol yr Heddlu eisoes wedi sicrhau bod pedwar adnodd golygu testun ar gael i'r heddlu eu caffael[415]. Cynhaliodd y tîm Amgylchedd Gallu Cyflym adolygiad, mewn partneriaeth â Blue Light Commercial, o chwe adnodd golygu clyweledol ac amlgyfrwng – dylid defnyddio canfyddiadau'r ymchwil hon i nodi'r opsiynau gorau i'r heddlu eu mabwysiadu. Cwblhaodd Triad, cwmni ymgynghori digidol, data a thechnoleg, ymchwil bellach i nodi 14 o gyflenwyr posibl i gynorthwyo gyda golygu[416]. Gellid defnyddio canfyddiadau o hyn hefyd i gefnogi'r argymhelliad hwn. Rwyf hefyd yn cymeradwyo argymhelliad ar y cyd yr adroddiad 14 i nodi pa atebion sydd fwyaf effeithiol[417].

194. Dylai hyn wella amseroldeb drwy symleiddio'r broses o dynnu gwybodaeth sensitif a lleihau oedi ar y cam cyn-cyhuddo a'i gael yn iawn y tro cyntaf gan y byddai canllawiau cliriach a chymorth awtomeiddio yn lleihau'r tebygolrwydd o wallau, ailweithio a chamgyfathrebu rhwng asiantaethau.

195. I ategu'r argymhelliad hwn, gallai heddluoedd benodi arbenigwyr cyfryngau technoleg sifil mewnol, fel y rhai sy'n cael eu cyflogi ar hyn o bryd gan rai heddluoedd, i gynorthwyo gyda'r gwaith o wirio allbwn AI gan bobl a fyddai'n ofynnol. Dylid eu hyfforddi i ddilysu a sicrhau allbwn AI a chyfathrebu eu canfyddiadau gyda defnyddwyr yr heddlu. Dylent hefyd allu ymgymryd ag unrhyw waith technegol o leihau neu olygu lle na all yr adnodd AI wneud hynny. Dim ond cyfran fach o'r arbedion a gynhyrchir trwy ddefnyddio AI ar gyfer lleihau a ddylai cost y swyddi ychwanegol hyn ei gynrychioli, gan wneud y buddsoddiad hwn yn ymarferol ac yn gost-effeithiol.

196. Fel y nodaf yn adran ‘Caffael a Llywodraethu Technoleg’, dylai fod dull gweithredu ar y cyd o ran caffael a safonau cenedlaethol ar waith i reoli'r atebion technoleg

415

416

417

hyn. Dylai unrhyw atebion a gaiff eu caffael yn y maes hwn fod yn unol â fy Argymhelliad 79 ynghylch strategaeth gaffael gyffredin.

Argymhelliad 77: Rwy'n argymell y dylai'r Swyddfa Gartref, Gwasanaeth Digidol yr Heddlu a heddluoedd unigol fabwysiadu datrysiadau awtomataidd i gefnogi'r gwaith o ddiwygio testun a deunydd amlgyfrwng.

Caffael a Llywodraethu Technoleg

197. Mae caffael a llywodraethu technoleg yn ystyriaethau hollbwysig ar gyfer hwyluso system cyfiawnder troseddol fodern a alluogir yn ddigidol. Yn yr adran hon, rwyf yn nodi fy arsylwadau ar y materion hyn, gan gydnabod bod cymhlethdod penodol o fewn plismona, o gofio bod 43 o heddluoedd ar wahân, y mae'n rhaid i bob un ohonynt ryngweithio â'r CPS. Yn gyntaf, byddaf yn nodi proses gaffael yr heddlu ac yna'n symud ymlaen at alluoedd ac arbenigedd digidol mewnol y CPS.

Caffael a Llywodraethu'r Heddlu

198. Prif Gwnstabliaid neu Gomisiynwyr Heddlu a Throseddu sy'n gwneud penderfyniadau ynghylch caffael technoleg, sy'n adlewyrchu annibyniaeth weithredol pob heddlu. Yn aml, mae'r dull tameidiog hwn yn arwain at nifer o heddluoedd yn caffael systemau digidol a thechnoleg union yr un fath gan yr un cyflenwyr, ond ar eu pen eu hunain. Gall y diffyg cydlynu hwn arwain at aneffeithlonrwydd ariannol a gweithredol, gan fod cyfleoedd ar gyfer bargeinio ar y cyd yn cael eu colli ac mae'n anos darparu safon genedlaethol ar gyfer hyfforddiant pan fydd heddluoedd yn defnyddio systemau gwahanol.

199. Mae'r NPCC, ar y cyd â Chymdeithas y Comisiynwyr Heddlu a Throsedd a Gwasanaeth Digidol yr Heddlu, wedi cyhoeddi Strategaeth Ddigidol Plismona Genedlaethol ar gyfer 2025–2030[418]. Mae Sefydliad yr Heddlu hefyd wedi cwblhau ymchwil ac wedi gwneud argymhellion yn y maes hwn yn eu hadroddiad

418

2024 ‘The Power of Information’. Mae'r adroddiad yn nodi diffyg rhyngweithrededd fel un o'r problemau mwyaf sy'n wynebu technoleg yr heddlu a'r prif rwystr i 'blismona allu manteisio ar bŵer y data sydd ganddo[419]'. Cytunaf â'u hargymhellion, sef: '1: Corff galluogi cenedlaethol sengl ar gyfer gwaith digidol, data a thechnoleg yr heddlu'; '2: Fframweithiau caffael cenedlaethol i alluogi graddfa a defnyddio technolegau newydd'; a '3: Strategaeth genedlaethol i hyrwyddo rhyngweithrededd[420]'. Rwy'n argymell y dylai hyn fynd un cam ymhellach i ymgorffori cydweithrediad gan arweinwyr CPS a goruchwyliaeth ar ddigidol a thechnoleg CPS.

200. Rwyf wedi archwilio’r diffyg strategaeth neu lywodraethiant ar lefel genedlaethol a thraws-sefydliadol ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol). Ailadroddaf yma fod angen i bawb ddeall, ar ryw lefel, sut mae pawb arall yn y system yn gweithio, ac felly cytunaf â’r adroddiad ar y cyd fod ‘angen mawr am strategaeth ddigidol benodedig, o’r dechrau i’r diwedd ar gyfer y [system cyfiawnder troseddol]’[421]. Dylid cefnogi hyn gan lywodraethiant cryf, fel yr amlinellaf ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol). Dylai pob caffael a datblygiad digidol a thechnoleg plismona yn y dyfodol fod yn cydymffurfio â’r strategaeth hon y dylid ei hystyried ar y cyd â gofynion a thrafodaethau CPS ymhellach yn y broses, gan gynnwys gofynion y llys. Mae’r Strategaeth Data Plismona Genedlaethol yn fan cychwyn da ar gyfer hyn.

Argymhelliad 78: Rwy’n argymell strategaeth orfodol ar gyfer datblygu a chaffael digidol a thechnoleg yr heddlu, y dylid ei gweithredu ar y cyd â Gwasanaeth Erlyn y Goron. Rhaid ystyried yr argymhelliad hwn ochr yn ochr ag argymhelliad 59 ar gyfer arweinydd technoleg yn y system cyfiawnder troseddol ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol) a'i integreiddio â gwaith y Bwrdd Cyfiawnder Troseddol Cenedlaethol.

419

420

421

201. Rwy'n cydnabod y gall heddluoedd ystyried strwythurau llywodraethu cryfach fel colled o ran ymreolaeth. Nid wyf yn credu bod hyn yn wir – dylai arweinwyr yr heddlu dderbyn bod rhan o'u rôl yn sicrhau bod plismona, ar raddfa genedlaethol, yn cydweithio tuag at nodau cyffredin o fynd i'r afael â throsedd. Byddai llywodraethu mwy cydgysylltiedig yn sicrhau gwell gwerth am arian cyhoeddus gan y byddai'n lleihau caffael systemau ar wahân ac yn caniatáu i nifer o heddluoedd ymgymryd ag uwchraddio pats ar y cyd. Dylai gwell caffael technoleg wella rhyngweithrededd rhwng heddluoedd, symleiddio rhannu data a lleihau dyblygu ymdrechion. Fel gyda rhyngweithrededd, mae llywodraethu cryf yn adlewyrchu fy egwyddorion o leihau gwastraff systemau digidol a thechnoleg. Mae hefyd yn creu dyfodol mwy cynaliadwy ar gyfer systemau digidol a thechnoleg yr heddlu a'r CPS.

Gallu Digidol Mewnol Gwasanaeth Erlyn y Goron

202. Rhaid i gaffael a llywodraethu digidol CPS sicrhau bod buddsoddiadau technolegol yn strategol, yn rhyngweithredol â systemau'r heddlu ac yn darparu gwerth trwy oruchwyliaeth effeithiol. Mae ymgysylltiad parhaus wedi datgelu prinder nodedig o arbenigedd digidol a thechnegol mewnol o fewn CPS, gan arwain at ddibyniaeth ar gyflenwyr allanol i gyflawni rhaglenni ac atebion allweddol. Nid yn unig y mae'r ddibyniaeth hon yn cynyddu costau hirdymor ond gall hefyd gyfyngu ar ystwythder sefydliadol a'r gallu i ymateb yn gyflym i anghenion neu newidiadau polisi sy'n dod i'r amlwg. Byddai cryfhau gallu mewnol mewn meysydd fel data, AI a thrawsnewid digidol yn galluogi CPS i gymryd mwy o berchnogaeth o'i thechnoleg, lleihau'r gwaith o danseilio a helpu i adeiladu sefydliad mwy cynaliadwy a gwydn. Byddai hyn yn cynnwys hyfforddi staff presennol ac ystyried creu swyddi newydd a all gyflawni'r gofynion hyn.

203. Byddai cryfhau gallu digidol mewnol o fewn y CPS hefyd yn helpu i wreiddio gwybodaeth arbenigol yn uniongyrchol i'r sefydliad, gan ganiatáu i staff

ddatblygu a defnyddio arbenigedd technegol mewn ffyrdd sydd wedi'u teilwra i ofynion unigryw'r system cyfiawnder troseddol. Mae hyn yn meithrin diwylliant o ddysgu ac arloesi parhaus, lle mae atebion digidol yn cael eu llunio gan y rhai sydd agosaf at gyflenwi gweithredol. Mae hefyd yn galluogi defnydd craffach o adnoddau trwy leihau dyblygu, osgoi contractau allanol costus a sicrhau bod buddsoddiad yn cael ei dargedu lle mae'n darparu'r gwerth mwyaf, gan gyd-fynd yn llawn â fy egwyddorion arbenigedd a lleihau gwastraff.

Argymhelliad 79: Rwy'n argymell buddsoddi mewn arbenigedd digidol a thechnolegol o fewn Gwasanaeth Erlyn y Goron i leihau dibyniaeth ar gyflenwyr allanol a hybu arloesi mewnol. Mae hyn yn cynnwys hyfforddi staff presennol ac ystyried creu swyddi newydd i gefnogi'r nodau hyn.

(iii) Moderneiddio Gwasanaeth Erlyn y Goron

204. Yn adran (iii) o'r bennod hon, rwyf yn nodi cyfleoedd pellach i foderneiddio technoleg a systemau CPS. Ni welaf unrhyw reswm pam na ellid mabwysiadu rhai o'r argymhellion hyn gan awdurdodau erlyn eraill hefyd, lle bo'n berthnasol.

205. Mae'r adran hon yn ystyried y systemau, yr adnoddau a'r prosesau sy'n sail i reoli achos a gwneud penderfyniadau, ac yn archwilio sut y gall moderneiddio'r galluoedd hyn wella effeithiolrwydd gweithredol, gwella cywirdeb data a chefnogi penderfyniadau cyhuddo amserol a gwybodus. Rwy'n nodi cyfleoedd ar gyfer arloesi sy'n cryfhau cydweithrediad, yn gwella effeithlonrwydd ac yn sicrhau bod technoleg yn gwasanaethu fel galluogwr cyfiawnder yn hytrach na rhwystr.

Adnoddau Rheoli Achosion y Dyfodol

206. Mae effeithiolrwydd penderfyniadau cyhuddo'r CPS wedi'i gysylltu'n agos â'r systemau sy'n cefnogi rheoli achosion a chyfathrebu ag asiantaethau partner. Unwaith y gwneir penderfyniad cyhuddo, rhaid i'r CPS reoli'r achos yn effeithlon drwy broses y llys, gan gynnwys datgelu, ymgysylltu ag eiriolwyr yr amddiffyniad,

paratoi treial a chysylltu'n barhaus â'r heddlu a dioddefwyr. Fodd bynnag, mae System Rheoli Achosion (CMS) bresennol y CPS, sef hen blatfform pwrpasol a ddatblygwyd dros ddau ddegawd yn ôl, yn cyfyngu ar ei allu i addasu a gwella'r prosesau hyn. Mae pensaernïaeth hen ffasiwn y System Rheoli Achosion yn cyfyngu ar ystwythder ac yn ei gwneud yn heriol i wneud diweddariadau amserol, a all rwystro dilyniant llyfn achosion ar ôl cyhuddo. Dyma brif ffocws yr adran hon, ond hoffwn hefyd dynnu sylw unwaith eto at bwysigrwydd penderfyniadau cyhuddo cywir a drafodais yn helaeth yn Rhan I o'r Adolygiad hwn (Pennod 4)[422].

207. Gan gydnabod hyn, yn 2021 dewisodd CPS adeiladu rhyngwynebau â Phlatfform Cyffredin GLlTEF yn hytrach na mudo'n llawn iddo, ac ers hynny mae wedi lansio'r rhaglen Adnoddau Gwaith Achos y Dyfodol (FCT) i foderneiddio gallu digidol CPS erbyn 2030[423]. Mae'r buddsoddiad hwn yn hollbwysig i sicrhau bod penderfyniadau cyhuddo yn troi'n gynnydd achos amserol ac effeithiol, gyda chefnogaeth systemau sy'n galluogi gwell cydweithrediad, rhannu data ac atebolrwydd ar draws y system cyfiawnder troseddol.

208. Mae rhaglen FCT, dan arweiniad Cyfarwyddiaeth Ddigidol a Gwybodaeth y CPS, yn fenter strategol gyda'r nod o foderneiddio'r seilwaith digidol sy'n sail i reoli gwaith achos. Wedi'i datblygu mewn ymateb i gyfyngiadau hen System Rheoli Achosion y CPS, mae rhaglen FCT yn ceisio darparu adnoddau mwy ystwyth, effeithlon a graddadwy i gefnogi erlynwyr a gwella cydweithio â phartneriaid cyfiawnder troseddol. Mae rhaglen FCT yn datgloi cyfleoedd yn y dyfodol ar gyfer awtomeiddio, dadansoddi data a llifoedd gwaith symlach, gan ei gwneud yn fuddsoddiad sylfaenol mewn adeiladu system cyfiawnder troseddol fwy ymatebol, tryloyw ac effeithlon[424]. Mae ei datblygiad yn cynrychioli cyfle hollbwysig i foderneiddio prosesau rheoli achosion yr wyf yn eu cymeradwyo er mwyn gwella profiad y defnyddiwr a gwella rhyngweithrededd ar draws asiantaethau. Mae gweithredu Ffeil Achos Digidol, ochr yn ochr â FCT, hefyd yn

422

423

424

rhoi cyfleoedd ar gyfer mwy o symleiddio a newidiadau pellach i ryngwyneb defnyddiwr y System Rheoli Achosion.

Gwella Gweithdrefnau Gweithredol Gwasanaeth Erlyn y Goron drwy Ddefnyddio Technoleg

209. Mae cyfleoedd a gollwyd wrth ddefnyddio technoleg ar draws y CPS yn cael effaith uniongyrchol ar reoli achosion, amseroldeb a lles staff. Fel y bont ganolog rhwng ymchwiliadau'r heddlu ac achosion llys, rhaid i systemau'r CPS gefnogi erlynwyr wrth reoli llwythi achosion trwm a chymhleth a chydlynu'n effeithiol gyda'r heddlu. Fodd bynnag, mae'r seilwaith etifeddiaeth presennol yn aml yn gofyn am atebion llaw, yn arafu cynnydd achosion, ac yn cyfrannu at faich gweinyddol. Pan fydd technoleg yn methu â symleiddio tasgau arferol fel trosglwyddo tystiolaeth, olrhain ffeiliau, neu reoli datgeliadau, mae'n cynyddu'r pwysau ar erlynwyr sydd eisoes yn rheoli niferoedd uchel o achosion. Gall hyn arwain at oriau gwaith hirach, llai o foddhad swydd a mwy o straen, yn enwedig ymhlith Uwch-Erlynwyr y Goron sy'n ysgwyddo'r rhan fwyaf o'r cyfrifoldeb gwneud penderfyniadau.

210. Wrth i'r galwadau ar y system cyfiawnder troseddol barhau i esblygu, rhaid sicrhau bod prosesau'r CPS yn cadw i fyny â'r tirlun newidiol hwn. Dylai gwella gallu technolegol alluogi penderfyniadau cyhuddo cyflymach a mwy cyson, lleihau oedi diangen ac yn y pen draw fod o fudd i'r system cyfiawnder troseddol gyfan.

211. Dylai grymuso staff CPS gydag adnoddau modern a hawdd eu defnyddio gefnogi eu rôl o ddydd i ddydd. Gan fod erlynwyr yn rheoli tua 200 o achosion yr un, yn ôl pob sôn, mae technoleg sy'n symleiddio tasgau arferol nid yn unig yn hanfodol ar gyfer cynnal effeithlonrwydd ond hefyd ar gyfer cefnogi lles staff. Er mwyn parhau i fod yn effeithiol fel un system gyfiawnder unedig, mae'n hanfodol cadw i fyny â thechnolegau sy'n esblygu a sicrhau bod y seilwaith digidol yn addas i'r diben, yn gallu gwrthsefyll y dyfodol ac yn cyd-fynd ag anghenion defnyddwyr rheng flaen.

Adnoddau Cynhyrchiant AI

212. Fy awgrym cyntaf yn yr adran hon yw y dylai'r CPS ystyried defnyddio Microsoft 365 Copilot neu lwyfannau tebyg sydd ar gael yn ehangach i gefnogi staff wrth reoli eu cyfrifoldebau o ddydd i ddydd. Fel cynorthwyydd AI sydd wedi'i ymgorffori o fewn adnoddau Microsoft cyfarwydd, gall Copilot helpu erlynwyr a gweithwyr achos i symleiddio tasgau arferol fel drafftio dogfennau, crynhoi ffeiliau achos, dadansoddi data a rheoli cyfathrebiadau[425]. Mae gallu Copilot i ymateb i sgyrsiau yn galluogi defnyddwyr i ryngweithio â'u gweithle digidol yn fwy greddfol ac effeithlon. Trafodais fudd-dal ymgorffori adnoddau AI gyda swyddogaethau lluosog i mewn i ryngwynebau cyfarwydd yn fwy manwl ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol).

213. Pan gaiff ei ffurfweddu'n ddiogel i gael mynediad at systemau mewnol CPS a ffynonellau dibynadwy yn unig, gall asiantau AI a adeiladwyd o fewn, er enghraifft, Microsoft Copilot weithredu o fewn amgylchedd caeedig sy'n cynnal cywirdeb data a chydymffurfiaeth. Rwyf yn cymeradwyo ymdrechion i addysgu defnyddwyr yn weithredol ar ddefnydd cyfrifol o adnoddau cynhyrchiant AI caeedig (fel Microsoft Copilot) ar draws platfformau digidol CPS. Lle mae angen mynediad diogel i ddata mewnol, dylid cyflawni hyn drwy ddatblygu asiantau AI pwrpasol wedi'u ffurfweddu i gysylltu â ffynonellau mewnol dibynadwy yn unig, gan gynnwys systemau CPS a'r Coleg Plismona.

214. Drwy hyrwyddo'r defnydd o adnoddau cymorth AI a gaffaelwyd fel Copilot, gall y CPS gymryd cam ystyrlon tuag at foderneiddio ei seilwaith digidol, gwella effeithlonrwydd gweithredol ac alinio â nodau ehangach y system cyfiawnder o ran arloesi, cynaliadwyedd a chynnydd achosion amserol.

Dyfodol Adnoddau sy'n Helpu i wneud Penderfyniadau wedi'u Galluogi gan AI

215. Dechreuaf drwy ail-bwysleisio na ddylai'r defnydd o adnoddau sy'n helpu i wneud penderfyniadau sydd wedi'u galluogi gan AI ddisodli gwneud

425

penderfyniadau gan bobl. Wrth i'r CPS barhau i foderneiddio ei weithrediadau a chroesawu trawsnewid digidol, mae potensial cynyddol i integreiddio AI yn gyfrifol i gefnogi'r broses o wneud penderfyniadau cyhuddo. Er enghraifft, gall adnoddau AI gynorthwyo erlynwyr i ddarparu dadansoddiad cychwynnol o ddeunydd a thystiolaeth i gefnogi penderfyniad cyhuddo mwy gwybodus ac amserol. Rhaid imi bwysleisio bod yr adnoddau AI yr wyf yn eu hargymell ar gyfer datblygiad yn y dyfodol gan, hyd y gwn i, nad oes unrhyw adnoddau penodol o'r fath yn bodoli eto. Mae'n bwysig pwysleisio y dylai'r nod o ddatblygu adnoddau o'r fath fod i ddarparu gwell mynediad at wybodaeth a gwella barn broffesiynol, nid ei disodli. Wrth wneud hynny, dylai datblygiad flaenoriaethu tryloywder, safonau moesegol ac ymddiriedaeth defnyddwyr i sicrhau bod yr adnoddau hyn yn ategu arferion presennol heb gyflwyno risg anghyfiawn.

216. Rwy'n ei chael hi'n hanfodol cyfeirio'n ôl at y pedwar categori eang o AI a amlinellais ym Mhennod 1 (Cyflwyniad) a nodi y dylai'r adnoddau y cyfeiriaf atynt yma ffitio i'r categori mewnwelediad, yn hytrach na rhagfynegi. Gall adnoddau sydd wedi'u galluogi gan AI ddarparu gwybodaeth weithdrefnol berthnasol, dadansoddi data i nodi bylchau ac amlygu ffeithiau allweddol. Nid eu nod yw rhagweld canlyniadau yn y dyfodol ond yn hytrach i gefnogi penderfyniadau gwybodus. Rhaid i'r adnoddau hyn weithredu o fewn fframwaith moesegol a chyfreithiol diffiniedig yn glir o fewn set gytûn o egwyddorion AI, gan sicrhau tryloywder, atebolrwydd a goruchwyliaeth ddynol ar bob cam. Mae'r adran hon yn canolbwyntio'n bennaf ar y CPS, ond ni welaf unrhyw reswm pam na ellid ei ehangu i awdurdodau eraill, gan gynnwys yr heddlu.

217. Rwy'n rhagweld adnoddau a allai gynnig ystod o swyddogaethau cymorth deallus i gefnogi gwneud penderfyniadau gwybodus. Gallai'r adnoddau hyn ddarparu dadansoddiad cychwynnol o ddeunydd a thystiolaeth sydd ar gael, yn seiliedig ar y polisïau priodol, ac amlygu cyhuddiadau amgen yn seiliedig ar ffeithiau achos. Gallent hefyd nodi bylchau yn ffeil yr achos megis dogfennaeth neu gamau gweithdrefnol ar goll, ac annog defnyddwyr i gymryd camau cywirol. Drwy ddefnyddio dogfennau arweiniad allweddol megis Deddf CPIA 1996, Cod Ymarfer CPIA, Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6)

a Chanllawiau'r Twrnai Cyffredinol, gallai'r adnoddau gynnig atgoffa neu eglurhad amser real. Byddai'r nodweddion hyn yn cefnogi gwneud penderfyniadau cywir ac amserol sy'n gwella amseroldeb achosion sy'n mynd drwy'r system, ond ni ddylent gymryd lle gwneud penderfyniadau gan bobl.

218. Dros amser, gallai'r adnoddau ddarparu dadansoddeg, gan helpu i nodi patrymau o or- neu dan-gyhuddo a gwella cysondeb ar draws achosion tebyg. Gallai hyn fod o fudd arbennig mewn treial, gan ei fod yn helpu i atal achosion rhag dod yn aneffeithiol oherwydd pledion hwyr, cyhuddiadau amgen, neu'r erlyniad yn rhoi'r gorau i achosion oherwydd diffyg tystiolaeth ddigonol. Gallai hyn leihau gwastraff mewn treial a gwella amseroldeb achosion trwy gynyddu prosesau trwy dechnoleg, yn unol â'm hegwyddorion.

219. Yn ogystal, gallai'r adnoddau hyn helpu defnyddwyr i gael mynediad at wybodaeth weithredol, dehongli gweithdrefnau gweithredu safonol a nodi camau nesaf neu gamau sydd ar goll yn seiliedig ar statws achos ar hyn o bryd. Yn y pen draw, dylai hyn wella barn broffesiynol, gwella effeithlonrwydd a chefnogi canlyniadau gwell ar draws y system cyfiawnder troseddol. Mae Astudiaeth Achos M yn dangos enghraifft o benderfyniadau gyda chymorth. Er bod yr astudiaeth achos yn ymwneud ag adnodd plismona, mae'n dangos enghraifft o adnodd yn cael ei ddefnyddio yng nghyd-destun penderfyniadau achos a gellid ei gymhwyso i adnodd a ddefnyddir gan y CPS.

Astudiaeth Achos M: Heddlu De Swydd Efrog

Mae swyddogion yn Heddlu De Swydd Efrog yn cael cymorth gan adnodd digidol i wneud penderfyniadau pan fyddant yn penderfynu a yw troseddwyr yn addas ar gyfer datrysiadau y tu allan i'r llys. Mae'r adnodd yn tynnu ar ganllawiau i bennu a ellir cwblhau achosion yn briodol gyda OOCR ac yn nodi amodau posibl y gellid eu gosod. Nid yw'r adnodd wedi'i ddylunio i gynyddu nifer yr OOCRs, ond yn hytrach i wella ansawdd y penderfyniadau hynny. Mae adolygiadau lleol o fewn y llu yn dangos bod dros 90% o'r OOCRs sy'n deillio o'r broses yn cydymffurfio â safonau ansawdd data'r Swyddfa Gartref. Yn ogystal, mae'r adnodd yn anelu at gynyddu hyder swyddogion wrth wneud penderfyniad i osod troseddwr ar OOCR drwy sicrhau bod eu penderfyniad yn cael ei wneud ar sail gwybodaeth well ac yn fwy cytbwys.

Ffynhonnell: Out of court disposals – digital decision-making tool | College of Policing.

220. Gallai adnoddau o'r fath fod o ddefnydd arbennig mewn sawl enghraifft. Gan ddefnyddio achos yn ymwneud ag ymosodiad treisgar ar swyddog heddlu fel enghraifft, gallai'r adnodd gyflwyno: yr opsiwn trosedd diannod yn unig o ymosod ar gwnstabl heddlu neu ymosodiad cyffredin; y drosedd neillffordd o ymosod ar weithiwr brys neu niwed corfforol gwirioneddol; a'r opsiwn trosedd ditiadwy yn unig o niwed corfforol difrifol. Gallai'r adnodd esbonio'r diffiniad cyfreithiol ar gyfer y troseddau hyn, y mathau o dystiolaeth sydd eu hangen a chysylltu gwybodaeth bellach am ddedfrydu gan y Cyngor Dedfrydu. Byddai hyn yn caniatáu i erlynwyr brofi opsiynau cyhuddo mewn amser real, gyda chyfarwyddyd gan ysgogiadau strwythuredig a thrafodaeth fyw, tra bod yr erlynydd yn parhau i fod yn gwbl atebol am y penderfyniad terfynol. Rhaid i'r adnodd hwn fod:

a. yn gallu esbonio a bod yn dryloyw, gan sicrhau bod defnyddwyr yn deall sut y cynhyrchir argymhellion[426];

b. wedi'i integreiddio'n ddiogel â systemau mewnol CPS a fframweithiau cyfreithiol (e.e. Deddf CPIA 1996, Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6), Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol);

426

c. yn gallu cael ei archwilio, gyda phob rhyngweithrediad wedi'i gofnodi i gynnal atebolrwydd ac olrhain;

d. wedi'u diffinio'n dda a'u gwerthuso'n drylwyr ar y tasgau penodol y byddant yn eu cyflawni, yn enwedig o ystyried cymhlethdod a naws penderfynu cyfreithiol; ac

e. ynghyd â rhaglenni hyfforddiant ar gyfer y rhai a fyddai'n defnyddio'r adnodd.

221. Mae gan ddatblygiad adnoddau sy'n Hhlpu i wneud Ppnderfyniadau wedi'u Ggalluogi gan AI y potensial i gyflawni enillion effeithlonrwydd sylweddol a meithrin dull mwy cyson o wneud penderfyniadau cyhuddo ar draws heddluoedd a'r CPS. Drwy ddarparu arweiniad strwythuredig, amser real yn seiliedig ar fewnbynnau achos a fframweithiau cyfreithiol perthnasol, gall adnodd o'r fath helpu i safoni arferion gwneud penderfyniadau, lleihau amrywiad a sicrhau bod pob erlynydd yn gweithio o'r un sail o wybodaeth weithdrefnol. Gallai hyn wella effeithiolrwydd gweithredol a hefyd gyfrannu at ddiwylliant system cyfiawnder mwy cydlynol a chydweithredol.

222. Bydd adnoddau o'r fath yn achosi cost i'w datblygu a'u cynnal, ac rwyf wedi rhoi sylw dyledus i gyfyngiadau ariannol y llywodraeth fel y'u cynnwys yng Nghylch Gorchwyl yr Adolygiad hwn. Fodd bynnag, mae atebion arloesol a blaengar yn allweddol i adeiladu system gyfiawnder sy'n addas ar gyfer y dyfodol (fel y trafodwyd ym Mhennod 2 (Cyd-destun)). Mater i'r llywodraeth yw penderfynu a yw ateb AI o'r fath yn werth y gost honno, ond mae diffyg meddwl blaengar mewn

Argymhelliad 80: Rwy'n argymell ymchwilio i adnoddau sy'n cael eu galluogi gan ddeallusrwydd artiffisial i wella'r ffordd y mae Gwasanaeth Erlyn y Goron yn gwneud penderfyniadau. Gallai adnoddau o'r fath gefnogi penderfyniadau cyhuddo seiliedig ar dystiolaeth, cael gafael ar wybodaeth weithredol a gweithdrefnau gweithredu safonol, neu nodi camau nesaf neu gamau sydd ar goll yn seiliedig ar statws achos cyfredol.

sawl maes yn ddiamau yn ffactor sy'n cyfrannu at yr argyfwng presennol y mae'r system cyfiawnder troseddol yn ei chael ei hun ynddo.

Casgliad

223. Mae'r bennod hon wedi archwilio camau cynnar hollbwysig y system cyfiawnder troseddol, o'r adeg arestio a chyfweliad hyd at baratoi ffeiliau achos a phenderfyniadau cyhuddo. Nid gweithdrefnau yn unig yw'r camau cychwynnol hyn gan eu bod yn gosod y naws ar gyfer effeithlonrwydd, tegwch a hygrededd achos trwy weddill y system cyfiawnder troseddol. Ar draws y dadansoddiad, mae sawl thema wedi dod i'r amlwg sy'n tynnu sylw at yr heriau a'r cyfleoedd ar gyfer diwygio.

224. Yn gyntaf, ni ellir goramcangyfrif rôl yr heddlu a CPS wrth lunio ansawdd ac amseroldeb achosion. Mae pwysau ar y gweithlu, camlinio gweithredol a bylchau mewn gallu yn creu gwendidau sy'n ymledu drwy'r llysoedd, gan arwain at oedi ac aneffeithlonrwydd sy'n effeithio ar ddioddefwyr, diffynyddion a hyder y cyhoedd. Mae mynd i'r afael â'r materion hyn yn gofyn am fuddsoddi mewn sgiliau, canllawiau cliriach a chydweithrediad cryfach rhwng asiantaethau i sicrhau bod achosion yn cael eu hadeiladu ar seiliau cadarn.

225. Technoleg yw galluogwr hanfodol arall. Gall moderneiddio systemau rheoli achosion, cyflwyno adnodd gyda chymorth AI y profwyd eu bod yn effeithiol ar gyfer drafftio datganiadau a gwella platfformau cyfathrebu leihau beichiau gweinyddol yn sylweddol a rhyddhau amser ar gyfer tasgau rheng flaen. Fodd bynnag, rhaid gweithredu technoleg yn ofalus gyda chefnogaeth llywodraethu cryf a'i chynllunio i wella barn broffesiynol yn hytrach na'i disodli. Serch hynny, nid yw technoleg yn unig yn cyflawni canlyniadau – rhaid ei defnyddio ynghyd â thrawsnewid busnes i ddatgloi gwerth gwirioneddol. Dylid gweld trawsnewid digidol fel adnodd ar gyfer gweithio'n fwy craff, nid fel llwybr byr.

226. Gan fy mod wedi gwneud sawl argymhelliad yn ymwneud â defnydd cynyddol o AI, hoffwn ailadrodd na ddylid defnyddio AI i gymryd lle barn ddynol. Yn yr

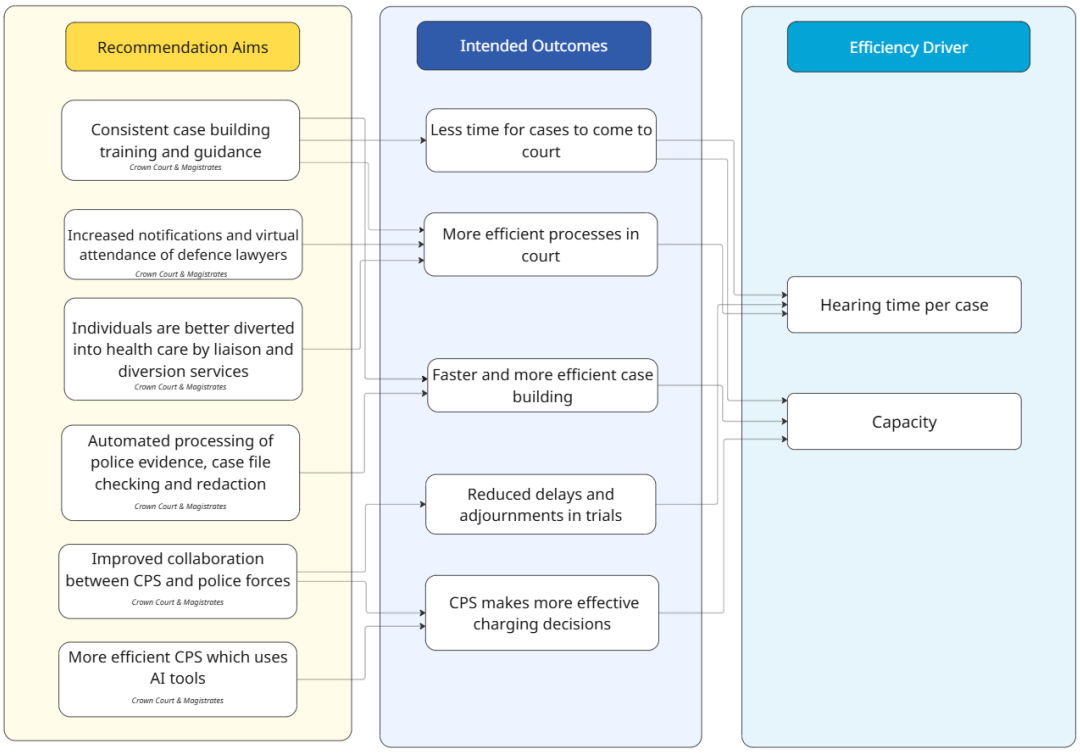
achosion defnydd cyfyngedig lle rwyf wedi argymell defnydd mwy o AI, dylid defnyddio hyn i ategu barn ddynol a gwneud penderfyniadau.

227. Mae ymyrraeth gynnar yn parhau i fod yn gonglfaen effeithlonrwydd. Gall cyngor cyfreithiol amserol yn yr orsaf heddlu a phrosesau symlach ar gyfer llunio datganiadau atal tagfeydd yn ddiweddarach yn nhaith yr achos. Yn yr un modd, mae eglurder wrth baratoi ffeiliau achos trwy ganllawiau effeithiol, gwiriadau ansawdd trwyadl a thocio effeithlon yn sicrhau bod ffeiliau'n bodloni safonau tystiolaethol ac yn symud ymlaen heb oedi diangen. Dylai dull o hysbysu cyfreithwyr yr amddiffyniad am gyhuddiad a darparu dulliau amgen iddynt ymgysylltu â chleientiaid hefyd ganiatáu ar gyfer ymgysylltiad cynharach mewn achos a pharatoi ar gyfer ymddangosiad cyntaf. Dylai hyn a phroses casglu tystiolaeth yr heddlu helpu i wella capasiti ehangach y system. Mae'r camau hyn yn hanfodol i sicrhau ei fod yn gywir y tro cyntaf.

228. Mae penderfyniadau cyhuddo, p'un a yw'r heddlu neu'r CPS yn eu gwneud, yn cynrychioli eiliad hollbwysig yn y system cyfiawnder troseddol. Rhaid i'r penderfyniadau hyn fod wedi'u seilio ar dystiolaeth gref, wedi'u cefnogi gan fframweithiau ymarferol a'u gwella gan dechnoleg sy'n cynorthwyo barn broffesiynol yn hytrach na'i disodli. Bydd meithrin gallu ac arbenigedd o fewn y CPS, gwella aliniad gweithredol ar draws yr heddlu, ac ymgorffori dysgu parhaus yn hanfodol i gefnogi cynnydd achosion a lleihau oedi. Os gweithredir y cynghorion hyn, gallai achosion gymryd llai o amser i ddod gerbron y llys a byddai'r amser a dreulir yn y llys yn mynd i'r afael â gwallau y gellid eu hosgoi o fewn ffeiliau achos yn cael ei leihau'n sylweddol, a thrwy hynny leihau amser gwrandawiad fesul achos.

229. Nod yr argymhellion hefyd yw dargyfeirio unigolion â salwch meddwl i ofal iechyd priodol, gan sicrhau eu bod yn derbyn gofal yn hytrach na defnyddio amser llys diangen.

Ffigur 4.8. Map polisi yn dangos nodau bwriadedig yr argymhellion a gyflwynir ym Mhennod 4

Many of the recommendations in this chapter affect pre-court cross-system efficiency drivers, which are not included in this policy map

230. Mae Ffigur 4.8 yn dangos ar ffurf lluniau sut y disgwylir i'r argymhellion a amlinellir yn y bennod hon effeithio ar ganlyniadau a dylanwadu ar fetrigau effeithlonrwydd allweddol. Dylai'r ffigur hwn fod yn fframwaith cyfeirio ar gyfer gwerthuso effeithiau posibl yr argymhellion hyn. Nid yw peth o'r hyn y mae'n cael ei dargedu drwy gydol y bennod hon yn ymwneud ag effeithlonrwydd yn y llys yn unig, ond hefyd â gwella effeithlonrwydd CPS a'r heddlu cyn i achos gyrraedd y llys, a all wella amseroldeb o'r dechrau i'r diwedd yn gyffredinol ac nid yw'n cael ei gofnodi uchod.

231. Yn y pen draw, mae gwella effeithlonrwydd y llysoedd troseddol yn gofyn am ddull systemig sy'n cydnabod rôl sylfaenol y camau cynnar hyn. Mae ei gael yn

iawn y tro cyntaf trwy well arweiniad, technoleg fwy craff a chydweithio cryfach yn sicrhau enillion diriaethol: llai o oedi; llai o wastraff; ac adfer hyder y cyhoedd. Nod yr argymhellion a nodir yn y bennod hon yw creu system cyfiawnder troseddol sy'n wydn, yn ymatebol ac wedi'i chyfarparu i ateb gofynion heddiw a heriau yfory.

Pennod 5 – Datgelu

Rhagymadrodd

1. Mae datgelu effeithiol yn hollbwysig i dreial teg. Mae hefyd yn ffactor sylweddol mewn erlyniad effeithlon. Drwy sicrhau bod yr holl dystiolaeth berthnasol yn cael ei rhannu mewn modd amserol a thryloyw, mae datgelu yn galluogi'r erlyniad a'r amddiffyniad i baratoi eu hachosion yn effeithiol, gan leihau'r tebygolrwydd o oedi, gohiriadau neu syndodau munud olaf yn y treial ac mae'n rhoi eglurder i'r sawl sy'n gwneud penderfyniadau ar ffeithiau ac amgylchiadau'r achos. Mae hyn yn hanfodol i ganlyniadau teg yn ogystal â chefnogi rheolaeth achosion barnwrol effeithiol, gan ganiatáu i lysoedd ddyrannu adnoddau yn fwy effeithlon ac osgoi gwrandawiadau diangen. Yn y pen draw, mae arferion datgelu cadarn yn cryfhau ansawdd cyfiawnder, ac ymddiriedaeth yn y system wrth symleiddio prosesau cyfreithiol.

2. Mae sicrhau trefn datgelu deg ac effeithiol sy'n gweithredu'n dda yn ymarferol yn parhau i fod yn un o agweddau mwyaf heriol y system cyfiawnder troseddol. Mae wedi poeni'r llysoedd, llunwyr polisi, adolygwyr a'r asiantaethau dan sylw ers i'r drefn gael ei chyflwyno yn ei ffurf fodern ar ddechrau'r 1970au. Bryd hynny, roedd y rhwymedigaeth datgelu yn wahanol iawn. Roedd yn rhaid i'r erlyniad gydymffurfio â Chanllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar y pryd a datgelu enwau a chyfeiriadau tystion a gyfwelwyd ond na chawsant eu defnyddio fel rhan o'r dystiolaeth[427]. Diolch byth, mae'r broses wedi dod yn fwy trwyadl o ran hyrwyddo treial teg, ond er gwaethaf y degawdau o ymdrechion diwygio, mae gweithrediad

427

datgelu yn parhau i gael ei boeni gan anghysondeb ac aneffeithlonrwydd. Byddai ymarferwyr yn dweud bod dull llys ynadon o ddatgelu bellach yn waeth nag yr oedd ddegawd yn ôl pan gynigiwyd atebion syml ac effeithiol i wella problem eang, rwy'n trafod hyn ymhellach ym Mhennod 7 (Paratoi ar gyfer y Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli Achosion yn Barhaus). Yn oes ddigidol heddiw, mae maint a chymhlethdod tystiolaeth wedi chwyddo'r heriau hyn, gan danlinellu'r angen dybryd i drawsnewid gweithdrefnau ac agweddau proffesiynol. Mae dyfodiad technoleg gynyddol soffistigedig yn creu cyfle sylweddol i fynd i'r afael â phrif faterion a llywio diwygiadau drwy'r system gyfan, o'r orsaf heddlu i'r ystafell llys.

3. Mae datgelu annigonol yn cyflwyno dau her sylweddol. Yn gyntaf, er ei fod yn gymharol brin, mae'n peri risg o gamweinyddu cyfiawnder. Yn fwy cyffredin, mae datgelu gwael yn arwain at wastraff amser, pledion euog hwyr, gwrandawiadau rhagarweiniol lluosog a nifer annerbyniol o dreialon aneffeithiol. Mae'r problemau hyn yn cael eu gwaethygu gan yr anawsterau ymarferol o gyflawni datgeliad priodol mewn amgylchedd lle mae'r amrywiaeth o ffynonellau deunydd a'r swm enfawr yn gwneud y dasg yn enfawr. Er gwaethaf nifer o adolygiadau a gweithgorau gyda'r nod o symleiddio cwmpas a phrosesau datgelu, nid oes yr un ohonynt wedi cyflawni llwyddiant eithriadol.

4. Yr hyn sydd wedi dod yn amlwg i mi o'r ymgysylltu helaeth â'r heddlu, y CPS, barnwyr ac aelodau'r gymuned amddiffyn, yw bod angen newid mewn diwylliant i gydymffurfio ar bob mater sy'n ymwneud â datgelu. Mae'r heriau'n cynnwys sicrhau dealltwriaeth o'r dyletswyddau statudol ac arwyddocâd y rhai hynny o ran treial teg ac effeithlonrwydd. Mae angen hefyd ystyried sancsiynau am beidio â chydymffurfio; ac mae hynny'n berthnasol i fethiannau'r erlyniad gan gynnwys mewn perthynas ag IDPC yn ogystal â methiannau'r amddiffyniad i gyflwyno datganiadau'r amddiffyniad.

5. Mae'r bennod hon yn archwilio tirwedd datgelu sy'n esblygu o fewn y system cyfiawnder troseddol, yn enwedig yng nghyd-destun tystiolaeth ddigidol a heriau trefniadol modern. Mae'n dechrau gydag adolygiad o sylwebaeth a diwygiadau diweddar, gan gynnwys adroddiad Jonathan Fisher CB, 'Datgelu yn yr Oes

Ddigidol' (y cyfeirir ato wedi hyn fel 'Adolygiad Fisher'). Yna, mae'r drafodaeth yn troi at y fframwaith cyfreithiol a threfniadol sy'n sail i ddyletswyddau datgelu a diogelwch treial teg. Mae adrannau dilynol yn archwilio materion allweddol sy'n effeithio ar effeithlonrwydd a chynnydd achosion, gan gynnwys rheoli deunydd digidol helaeth, trin tystiolaeth nas defnyddiwyd a goblygiadau'r baich 'rhagdybiaeth wrthbrofol'. Ystyriaethau ymarferol gan gynnwys trefnu amserlen, manylion achos yr erlyniad cychwynnol a'r system gymhleth ac anodd lle nad yw ymarferwyr, ar draws y sectorau, wedi'u hyfforddi'n dda yn y ddarpariaeth ymarferol o arferion datgelu. Rwyf hefyd yn canolbwyntio ar ddatgelu yng nghyd-destun achosion RASSO i ddangos cymhlethdodau cyfundrefnau datgelu dwys.

6. Fodd bynnag, nid fy nghylch gorchwyl yw cynnal adolygiad o ddatgelu ei hun, ond yn hytrach archwilio effeithlonrwydd ar draws y system cyfiawnder troseddol yn ehangach. Yn y cyd-destun hwnnw, mae'n amlwg bod datgelu yn chwarae rhan sylweddol yn y ffordd y mae achosion yn datblygu o fewn y Llysoedd. Er fy mod yn ymwybodol iawn o'r angen i hyrwyddo tegwch trwy ddatgelu, fy ffocws yma yw lle gallai diwygio datgelu effeithio ar fesurau effeithlonrwydd heb leihau'r angen am dreial teg y mae'n eu sicrhau.

7. Er fy mod yn cydnabod y diffyg data ar effeithiolrwydd datgelu a'i effaith ar effeithlonrwydd; rhaid imi bwysleisio nad yw fy nghasgliadau wedi'u cyrraedd yn ysgafn. Maent wedi'u llywio gan ymgysylltiad helaeth â Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Fawrhydi, Cyngor y Bar, Cymdeithas y Bar Troseddol, Cymdeithas y Gyfraith a'r Cyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu (NPCC), yn ogystal â'r Bwrdd Cyfiawnder Troseddol, y Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol a'r CCIG. Amlinellaf faint yr ymgysylltiad hwn yn y Crynodeb Gweithredol. Yn yr un modd, mae gennyf hyder gwirioneddol y gall y Canllawiau hyn helpu i symud y diwylliant y mae'r system yn gweithredu oddi fewn iddo ar hyn o bryd. Ni all newid diwylliannol ddigwydd dros nos; mae'n gofyn am weithredu parhaus, meddylgar. Mae'r ystyriaethau yr wyf wedi'u nodi – ochr yn ochr â rhai fy rhagflaenwyr – yn hanfodol i lywio newid ystyrlon ac effeithiol.

Cefndir

8. Datgelu yw'r rhwymedigaeth gyfreithiol i rannu dogfennau perthnasol yn ystod ymgyfreitha. Yn y cyd-destun troseddol mae ffynhonnell y rhwymedigaethau hynny yn gorwedd yn Neddf CPIA 1996 wedi'i hategu gan Ran 15 o Reolau Trefniadaeth Droseddol (CrimPR). Gyda'i gilydd mae'r rhain yn amlinellu dyletswyddau'r erlyniad a'r amddiffyniad o ran rhannu deunydd[428]. Mae hyn yn cynnwys y rhwymedigaeth ar yr erlyniad nid yn unig i ddatgelu tystiolaeth y mae'n dibynnu arni i brofi euogrwydd, ond hefyd unrhyw ddeunydd y gellid yn rhesymol ystyried ei fod yn gallu tanseilio achos yr erlyniad neu gynorthwyo'r amddiffyniad. Eglurir ymhellach y rheolau gan AGGD, a ddiweddarwyd ddiwethaf yn 2024[429].

9. Nid oes neb yn cwestiynu pa mor ganolog yw datgelu effeithiol i dreial teg. *Yn R v H and C* dywedodd yr Arglwydd Bingham: ‘Fel arfer, mae tegwch yn gofyn y dylid datgelu i’r amddiffyniad unrhyw ddeunydd a gedwir gan yr erlyniad sy’n gwanhau ei achos neu’n cryfhau achos y diffynnydd, os nad yw’n dibynnu arno fel rhan o’i achos ffurfiol yn erbyn y diffynnydd. Mae profiad chwerw wedi dangos y gall camweddau barn ddigwydd pan gedwir deunydd o’r fath rhag cael ei ddatgelu. Y rheol euraid yw y dylid datgelu deunydd o’r fath yn llawn[430].’

10. Pan fydd datgelu yn amserol ac yn cael ei berfformio'n gywir, mae'n sail i degwch. Mae hefyd yn lleihau oedi, yn atal ymgyfreitha diangen ac yn hyrwyddo datrys achosion yn gynnar, gan arbed adnoddau barnwrol a gwella hyder y cyhoedd yn y system. I'r gwrthwyneb, gall methiannau wrth ddatgelu gan yr erlyniad a'r amddiffyniad arwain at dreialon chwâl, apeliadau, ail-dreialon ac euogfarnau anghywir, sydd i gyd yn rhoi straen ar y system ac yn erydu ymddiriedaeth. Felly, nid yn unig mae arferion datgelu cadarn yn rhwymedigaethau moesegol ond yn angenrheidiau gweithredol ar gyfer proses cyfiawnder troseddol teg ac effeithlon.

428

429

430

11. Mae arwyddocâd datgelu yn rhy aml yn cael ei amlygu gan gamweddau cyfiawnder trawiadol. Digwyddodd newid pendant yn dilyn *R v Ward*[431]. Cafwyd Judith Ward yn euog ym 1974 o lofruddiaethau terfysgol lluosog, gan gynnwys bomio coets yr M62, a laddodd 12 o filwyr ac aelodau o'u teuluoedd, yn ogystal â bomiau IRA yng Ngorsaf Euston a'r Coleg Amddiffyn Cenedlaethol. Er iddi gyfaddef i'r troseddau, roedd ei chyfaddefiadau'n annibynadwy, yn rhannol oherwydd adroddiadau anghyson a oedd yn gysylltiedig ag anhwylder personoliaeth a dibyniaeth ddetholus yr erlyniad ar ei datganiadau. Tanseiliodd craffu dilynol hefyd hygredded y dystiolaeth fforensig, y roddwyd llawer ohoni i'r amddiffyniad. Datgelodd yr achos fethiannau erlyniadol difrifol mewn datgelu, a oedd yn gyfystyr ag esgeulustod bwriadol[432]. Ym 1992, diddymodd y Llys Apêl euogfarn Ward, ond dim ond ar ôl iddi dreulio 18 mlynedd yn y carchar – un o'r camweddau cyfiawnder mwyaf difrifol yn yr oes fodern.

12. Nid yn unig y bu i *R v Ward* ail-lunio rwymedigaethau datgelu ond hefyd, fe ddatgelodd yr aneffeithlonrwydd systemig sy'n codi pan gaiff prosesau amserol a thryloyw eu hesgeuluso. Dangosodd yr achos sut y gall datgeliadau oedi neu ddetholus arwain at ddedfryd o garchar anghyfiawn hirfaith, gwastraffu adnoddau cyhoeddus a gwanhau ymddiriedaeth y cyhoedd. Mewn ymateb, dechreuodd y system gyfiawnder symud yn galonogol tuag at arferion datgelu erlyniad ehangach, ond cyflwynodd hyn hefyd feichiau gweithredol newydd. Yr her nawr yw taro cydbwysedd gan sicrhau bod datgeliad yn gynhwysfawr ac yn amserol, heb lethu ymchwilwyr na gohirio achosion. Mae effeithlonrwydd yn y cyd-destun hwn yn golygu ymgorffori mesurau diogelu gweithdrefnol clir, gyda chefnogaeth hyfforddiant digonol a seilwaith digidol, i sicrhau bod deunydd perthnasol yn cael ei nodi a'i rannu'n ddigon cynnar i gefnogi paratoi ffeiliau achos ar gyfer treial teg, gan gynnal cyflymder cynnydd achosion.

13. Yn y blynyddoedd diwethaf, mae sawl achos proffil uchel wedi datgelu gwendidau systemig pellach mewn arferion datgelu o fewn y system cyfiawnder

431

432

troseddol. Roedd euogfarnau anghywir y '*Cardiff Five'*, ac yna erlyniadau swyddogion *R v Mouncher* yn 2011 yn Llys y Goron Abertawe a chwalodd yn ei dro ar ôl i erlynwyr fethu â datgelu dros 227 o flychau o ddeunydd nas defnyddiwyd a hyd yn oed golli ffeiliau hollbwysig yn ystod y treial[433]. Tynnodd achos Liam Allan (2017, yn Llys y Goron Croydon) sylw at fethiannau tebyg mewn erlyniadau troseddau rhywiol gan iddo ddatgelu problemau systemig wrth drin tystiolaeth ddigidol a phrinder adnoddau, gan annog adolygiad cenedlaethol o ddatgelu mewn achosion troseddau rhywiol difrifol (gweler isod). Enghraifft arall yw Ymgyrch Linden a archwiliodd y modd y triniodd Heddlu De Swydd Efrog adroddiadau o gamdriniaeth rywiol ar blant nad ydynt yn ddiweddar a chamfanteisio arnynt yn Rotherham. Canfu'r Ymgyrch na chafodd gwybodaeth sylweddol am droseddwyr ei chofnodi na'i rhannu'n briodol, a chyfrannodd methiannau datgelu at ddiffygion systemig. Arweiniodd y materion hyn at ymchwiliadau hirfaith a beirniadaeth o gydymffurfiaeth yr heddlu â chyfrifoldebau statudol.

14. Mae sgandal Horizon y Swyddfa Bost (rhwng 1999 a 2015) yn cynrychioli un o gamweddau cyfiawnder mwyaf eang yn hanes cyfreithiol Prydain gan iddo effeithio ar fwy na 700 o is-bostfeistri[434]. Methodd y Swyddfa Bost dro ar ôl tro â datgelu namau meddalwedd hysbys a gallu Fujitsu i newid gwybodaeth am ganghennau o bell[435]. Yn *Hamilton v Post Office Limited*[436], fe wnaeth Adran Droseddol y Llys Apêl ddiddymu 39 o euogfarnau (o'r 42 o apeliadau) ar y sail bod camddefnydd o broses wedi bod[437]. Yr enghraifft olaf a amlinellaf yn y detholiad byr hwn o'r camweddau niferus, yw achos Andrew Malkinson[438] sy'n tanlinellu cost ddinistriol methiannau datgelu ar bobl. Cafodd ei euogfarnu o dreisio yn 2004 a'i garcharu ar gam am 17 mlynedd: canfu'r Llys Apêl fod yr heddlu wedi cuddio ffotograffau a oedd yn gwrthddweud hanes y dioddefwr a chofnodion troseddol tystion allweddol, gan dorri ei hawl i dreial teg. Ar y cyd, mae'r

433
434
435
436
437
438

achosion hyn yn dangos sut y gall datgeliad annigonol barhau i arwain at euogfarnau anghywir, a thanseilio ymddiriedaeth yn y system cyfiawnder, gan sbarduno galwadau brys am ddiwygio.

15. Nid yw heriau datgelu i gyd yn unffordd a rhaid cymryd gofal i sicrhau na chaiff dyletswyddau datgelu eu camddefnyddio mewn ymgais i atal yr erlyniad. Roedd Ymgyrch Amazon (*R v Richards and others*[439]) yn ymwneud ag anghydfodau ynghylch datgeliad sylfaenol mewn achos yn ymwneud ag atafaelu cyfrifiaduron yn cynnwys 7 terabeit o ddata. Dadleuodd yr amddiffyniad bod yr erlyniad wedi methu'n llwyr â chydymffurfio â'i ddyletswydd o ddatgeliad sylfaenol dros bum mlynedd (ar ôl 2010 pan gyhuddwyd y diffynyddion cyntaf) o ganlyniad i hynny, yn 2015, rhoddodd y Barnwr treial ataliad yn y pen draw ar yr erlyniad fel camdriniaeth o broses. Ar apêl gan yr erlyniad, nododd y Llys Apêl (Adran Droseddol) fod y Barnwr wedi bod yn barod i roi i'r diffynyddion 'allweddi'r warws' (h.y. mynediad i'r holl ffeiliau ym meddiant yr heddlu) ar ôl cael ei 'ddargyfeirio oddi wrth ddadansoddiad clir o'r hyn a allai wir danseilio achos yr erlyniad neu gynorthwyo'r amddiffyniad'. Daeth i'r casgliad bod rhwymedigaethau datgeliad sylfaenol wedi'u cyflawni erbyn 2011 ac, wrth ganiatáu'r apêl, gorchmynnodd i'r treial barhau. O ganlyniad i'r achos hwn, diwygiwyd Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol eto i egluro'r rhwymedigaeth ar yr amddiffyniad i ymgysylltu â'r erlyniad pan anogir i wneud hynny.

16. Er bod pob un o'r achosion hyn wedi chwarae rhan wrth lunio'r ddealltwriaeth o ddatgelu, achos Liam Allan sydd wedi cael y mwyaf o effaith ar yr heriau presennol sy'n wynebu datgelu. Datgelodd ddiffygion difrifol yn y broses a bu'n hwb i ddiwygio o fewn y CPS. Cyhuddwyd Allan o sawl cyhuddiad o dreisio ac ymosodiad rhywiol, a chwalodd ei dreial ar ôl iddo ddod i law bod yr heddlu wedi methu â datgelu miloedd o negeseuon testun o ffôn yr achwynydd a oedd yn amlwg yn tanseilio achos yr erlyniad ac yn cefnogi'r amddiffyniad. Roedd y deunydd hwn wedi'i lawrlwytho fisoedd ynghynt ond ni chafodd ei adolygu na'i

439

rannu, gan amlygu gwendidau systemig yn y ffordd y cafodd tystiolaeth ddigidol ei thrin a sut y deallwyd dyletswyddau datgelu.

17. Roedd canlyniadau'r achos hwn yn syth ac yn bellgyrhaeddol. Lansiodd CPS, mewn cydweithrediad â'r Heddlu Metropolitan, adolygiad ar y cyd ac yn dilyn hynny cyflwynodd y Cynllun Gwella Datgelu Cenedlaethol (NDIP) yn 2018[440]. Nod y cynllun hwn oedd mynd i'r afael â'r rhwystrau strwythurol a gweithredol i ddatgelu effeithiol, gyda diwygiadau'n cynnwys hyfforddiant gwell i'r heddlu ac erlynwyr, ymgysylltiad cynharach rhwng timau ymchwilio a chyfreithiol, a gwell gweithdrefnau ar gyfer rheoli tystiolaeth ddigidol. Ysgogodd yr achos hefyd ddiweddariad pellach i'r AGGD, gan atgyfnerthu'r egwyddor bod datgelu yn ddyletswydd barhaus a rhaid mynd ati'n drylwyr a thryloyw.

18. Dangosodd achos Liam Allan hefyd yr angen dybryd am newid diwylliannol a gweithdrefnol. Datgelodd ddiffyg gwerthfawrogiad gan rai swyddogion heddlu o bwysigrwydd sylfaenol datgelu deunydd sy'n tanseilio achos yr erlyniad ac roedd yn cynrychioli methiant clir i ddilyn y gofynion cyfreithiol a nodwyd yn glir. Estynnodd y canllaw canlyniadol ofynion datgelu y tu hwnt i'r hyn yr oedd y gyfraith yn ei gwneud yn ofynnol bryd hynny. Serch hynny, mae'n parhau i fod yn bwynt cyfeirio allweddol mewn ymdrechion parhaus i wella effeithlonrwydd, tegwch ac uniondeb y system cyfiawnder troseddol. O ran effeithlonrwydd, tynnodd yr achos sylw at sut y gall adnoddau annigonol, systemau technolegol hen ffasiwn, a phrotocolau datgelu anghyson arwain at oedi sylweddol, gwastraffu arian cyhoeddus, niwed emosiynol a niwed i enw da.

Diwygio Blaenorol

19. Yn dilyn camweinyddu cyfiawnder a ddatgelwyd yn Achos R v Ward (a llawer o achosion tebyg eraill), arweiniodd y Comisiwn Brenhinol ar Gyfiawnder Troseddol[441] at gyflwyno trefn datgelu statudol o dan Ddeddf CPIA 1996 (mewn grym 1 Ebrill 1997). Ers hynny, bu llawer o ymdrechion i ddelio â phroses datgelu

440

441

mewn catalog o adolygiadau a oedd yn canolbwyntio'n gyfan gwbl ar y pwnc. Mae'r rhain yn cynnwys:

a. Y Gwir Anrhydeddus, Yr Argwydd Ustus Gross, *Review of Disclosure in Criminal Proceedings* (Medi 2011);

b. Y Gwir Anrhydeddus, Yr Argwydd Ustus Gross a'r Gwir Anrhydeddus yr Arglwydd Ustus Treacy, *Further review of disclosure in criminal proceedings: sanctions for disclosure failure* (Tachwedd 2012);

c. Y Barnwr Preswyl yn Llys y Goron Woolwich, Ei Anrhydedd y Barnwr Kinch CF a'r Uwch Farnwr Rhanbarth a'r Prif Ynad Howard Riddle, Disclosure in Criminal Cases in the Magistrates' Courts – Courts and Tribunals Judiciary (2014);

d. Richard Horwell CF, *Mouncher Investigation Report* (HC 292, 2017);

e. Yr adroddiad HMCPSI a HMIC, *Making it Fair: A Joint Inspection of the Disclosure of Unused Material in Volume Crown Court Cases* (2017);

f. Gwasanaeth Heddlu Metropolitan a CPS, *A Joint Review of the Disclosure Process in the Case of R v Allan* (2018);

g. Adroddiad y Pwyllgor Cyfiawnder *Disclosure of evidence in criminal cases inquiry – Committees – UK Parliament* (Gorffennaf 2018);

h. Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, *Review of the Efficiency and Effectiveness of Disclosure in the Criminal Justice System* (2018);

i. Brian Altman CF, Adolygiad o Achos *R v Woods & Marshall* – Swyddfa Twyll Difrifol (2022);

j. Jonathan Fisher CB, Disclosure in the Digital Age (CP 1285, 2025).

20. Drwy gydol y bennod hon, fy nod yw peidio ag ailadrodd y gwaith a wnaed mewn adolygiadau blaenorol, ond i fyfyrio ar bryderon a godwyd yn ystod fy ymgysylltiad a rhannu fy arsylwadau fy hun ar sut y gellid diwygio'r drefn datgelu i

gefnogi hyd yn oed mwy o effeithlonrwydd wrth barchu gofyniad hollbwysig tegwch. Yn gyffredin, mae'r adolygiadau hyn wedi arwain at ddiwygio canllawiau ar gyfer asiantaethau unigol yn hytrach na gwneud argymhellion mwy radical. Mewn rhai achosion, dim ond cymhlethdod y mae'r diwygiadau adweithiol hyn wedi'u hychwanegu, gan ychwanegu dryswch ac anghysondeb o bosibl mewn arfer. Nid yw effeithlonrwydd yn y system cyfiawnder troseddol yn dibynnu ar luosogi rheolau, ond ar y rheolau sy'n angenrheidiol yn cael eu llunio'n glir, eu deall a'u cymhwyso'n gyson.

Y Gyfraith a'r Drefniadaeth Gyfredol

Fframwaith Cyfreithiol a Gweithdrefnol

21. Mae Adolygiad Fisher yn cynnig adroddiad cynhwysfawr o esblygiad y broses datgelu yng nghyd-destun yr hawl i dreial teg a'r egwyddorion sy'n sail i ddatgelu. O gofio natur fanwl ei adolygiad o hanes a datblygiad datgelu yn ogystal â'i weithrediad presennol, nid wyf yn ceisio dyblygu ei gynnwys sylweddol yma. Ar ôl imi grynhoi datblygiadau, rwy'n canolbwyntio ar y fframwaith gweithdrefnol sy'n ganolog i wella effeithlonrwydd gweithredol o fewn y system.

22. Yn ystod yr 1980au, roedd y fframwaith ar gyfer rhannu deunydd a thystiolaeth yn wahanol iawn i heddiw. Ar y pryd, dim ond os ystyriwyd ei fod yn berthnasol y datgelwyd ‘deunydd nas defnyddiwyd’ i’r amddiffyniad, tra bod gan yr erlyniad ddisgresiwn i atal deunydd sensitif. Arweiniodd camweinyddu cyfiawnder yn achos Judith Ward (a llawer o achosion tebyg eraill) at i’r Comisiwn Brenhinol ar Gyfiawnder Troseddol[442] argymell diwygiadau, gan arwain at gyflwyno trefn datgelu statudol o dan Ddeddf CPIA 1996, a ddaeth i rym ar 1 Ebrill 1997.

23. Mae Deddf CPIA 1996 yn darparu'r sylfaen statudol ar gyfer sut y cynhelir ymchwiliadau a gweithdrefnau troseddol[443]. Mae'n amlinellu cyfrifoldebau swyddogion heddlu wrth gofnodi, cadw a datgelu deunydd i'r erlynydd. Mae

442

443

Adran 23 o'r Ddeddf yn darparu ar gyfer Cod Ymarfer, a gyhoeddir trwy ddeddfwriaeth eilaidd, sy'n berthnasol i bob ymchwiliad troseddol.

24. Darperir canllawiau ychwanegol bellach drwy CrimPR 2025 (Rhan 15) a AGGD 2024. Gyda'i gilydd, mae'r adnoddau hyn yn cefnogi cymhwyso ymarferol Deddf CPIA 1996 trwy nodi gofynion gweithdrefnol manwl ac egwyddorion arfer gorau ar gyfer datgelu. Mae Rhan 15 o'r CrimPR yn trosi'r dyletswyddau statudol o dan y CPIA yn weithdrefnau llys gorfodadwy. Mae'r AGGD yn ategu hyn trwy gynnig canllawiau dehongliadol a chyngor ymarferol, yn enwedig ar faterion cymhleth megis rheoli niferoedd mawr o dystiolaeth ddigidol, deunydd rhagdybiaeth wrthbrofadwy a chymhwyso cymesuredd mewn penderfyniadau datgelu.

Dyletswyddau Datgelu a Diogelwch Treial Teg

25. Mae'r broses datgelu nid yn unig yn golygu rhannu deunydd yn briodol rhwng yr heddlu a'r erlyniad at ddibenion penderfyniadau cyhuddo a llunio ffeiliau, ond yn sylfaenol hefyd yn ymwneud â'r hyn a rennir â'r amddiffyniad. Mae'r broses yn dechrau gyda'r heddlu yn cofnodi'r holl ddeunydd perthnasol yn gywir ac yn ei gadw yn ei ffurf wreiddiol er mwyn cadw ei gywirdeb. Rhaid i'r deunydd hwn wedyn gael ei rannu â'r erlyniad, gan alluogi erlynwyr i wneud penderfyniadau cyhuddo gwybodus. Unwaith y cyflwynir cyhuddiad, mae'r erlyniad yn cymryd cyfrifoldeb am ddatgelu i'r amddiffyniad, gan sicrhau bod unrhyw ddeunydd a allai danseilio achos yr erlyniad yn rhesymol neu gynorthwyo'r amddiffyniad (y cyfeirir ato fel deunydd nas defnyddiwyd) yn cael ei ddarparu yn unol â rhwymedigaethau cyfreithiol. Mae pob cam o gofnodi, cadw, rhannu, cyhuddo a datgelu, yn cynrychioli diogelwch hanfodol wrth gynnal cyfiawnder a'r hawl i gael achos teg.

26. Mae adrannau 3 a 4 o Ddeddf CPIA 1996 yn ganolog i'r broses hon:

    a. Mae Adran 3 yn gosod dyletswydd ar erlynwyr i ddatgelu i'r amddiffyniad unrhyw ddeunydd y gellid yn rhesymol ei ystyried yn gallu tanseilio achos yr erlyniad neu gynorthwyo'r amddiffyniad.

b. Mae Adran 4 yn ei gwneud yn ofynnol i'r heddlu ddarparu amserlen o ddeunydd nas defnyddiwyd i'r erlynydd, sydd wedyn yn cael ei rannu â'r amddiffyniad.

27. Mae datgelu cychwynnol amserol, sy'n cyd-fynd â'r CPIA, yn hollbwysig ar gyfer effeithlonrwydd y llys. Mae hyn yn hanfodol er mwyn galluogi'r amddiffyniad i baratoi'n effeithiol, fel y trafodaf ymhellach ym Mhennod 7 (Paratoi ar gyfer y Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli Achosion yn Barhaus). Mae hyn yn arbennig o wir ar ôl ple dieuog yn y llys ynadon neu cyn y PTPH yn Llys y Goron. Ar hyn o bryd, dylai datgeliad cychwynnol ddigwydd cyn gynted ag y bo'n ymarferol ac, beth bynnag, dim hwyrach na dechrau diwrnod y gwrandawiad cyntaf.

28. Mae Adran 6 o Ddeddf CPIA 1996 yn ymdrin â datgelu gan y diffynnydd. Mae'r Ddeddf yn rhagweld y bydd diffynnydd, ar ôl cael datgeliad yr erlyniad a chyfle i ystyried achos yr erlyniad, yn darparu datganiad yr amddiffyniad sy'n nodi'r heriau i achos yr erlyniad. Os yw'r diffynnydd yn darparu datganiad yr amddiffyniad i'r erlynydd, rhaid iddo hefyd ei gyflwyno i'r llys. Dim ond pan fydd yr erlynydd wedi cyflawni ei ddyletswyddau datgelu ei hun y mae'r rhwymedigaeth hon yn codi, gan amlygu pwysigrwydd datgeliad cychwynnol amserol a chywir. Y bwriad yn amlwg yw sicrhau bod gan yr erlyniad gyfle i osgoi i'r amddiffyniad danseilio'r erlyniad yn y treial trwy ddibynnu ar dystiolaeth neu hawliadau nad yw'r erlyniad wedi cael cyfle i'w harchwilio.

29. Yn dilyn hyn, o dan adran 8 y Ddeddf, gall y diffynnydd wneud cais i'r llys am orchymyn sy'n ei gwneud yn ofynnol i'r erlynydd ddatgelu deunydd os oes sail resymol i gredu bod deunydd perthnasol yn bodoli. Mae hwn yn broses ddiogelwch pwysig a all achosi i'r erlyniad adolygu agweddau ar y dystiolaeth mewn modd mwy ffocysol yn dilyn awgrymiadau'r amddiffyniad. Mae Rheolau Trefniadaeth Droseddol 2025[444] yn nodi'r ffurflen a'r broses ar gyfer ceisiadau o'r fath.[445]

444

445

Cymhlethdod a’r Broses

30. Mae'r fframwaith cyfreithiol a'r canllawiau i'w cymhwyso mewn perthynas â deunydd nas defnyddiwyd yn cyflwyno darlun cymhleth, a lywir gan amrywiaeth o ffactorau cydberthynol, y mae llawer ohonynt yn deillio o fframwaith cydymffurfio'r system ei hun. Wrth wraidd y mater, sail y drefn yw haenau lluosog o ganllawiau gweithdrefnol. Ar wahân i Ddeddf CPIA 1996 fel y'i diwygiwyd ('y CPIA'), mae'r rhain yn cynnwys:

    a. y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 23 o CPIA 1996 ('y Cod Ymarfer');

    b. Rhan 15 o Reolau Trefniadaeth Droseddol 2025, o fis Hydref 2025 ('y CrimPR');

    c. Rheoliadau Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996 (Terfynau Amser Datgelu Amddiffyniad) 2011 a gyhoeddwyd o dan adran 12 o CPIA 1996 ('y Rheoliadau');

    d. Rheolau Llysoedd Ynadon (Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996) (Datgelu) 1997/703;

    e. Canllawiau Datgelu'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu 2024 ('yr AGGD'); Datgelu gwybodaeth rhwng asiantaethau ac awdurdodaethau teuluol a throseddol: protocol 2024 (1 Mawrth 2024); a chanllawiau eraill o'r fath.

31. Disgwylir i'r heddlu ac erlynwyr nid yn unig ddeall y fframweithiau hyn ond hefyd eu cymhwyso'n gyson ac yn gywir yn ymarferol. Mae'r disgwyliad hwn yn uchelgeisiol o ystyried maint, technegoldeb a natur weithiau orgyffwrdd y canllawiau sy'n cyfrannu at yr aneffeithlonrwydd a welir yn y system heddiw. Mae'r aneffeithlonrwydd hyn yn dechrau yn yr orsaf heddlu nid lleiaf oherwydd y cynnydd mewn maint y dystiolaeth mewn achosion (yn enwedig ar ffurf ddigidol). Mae'n amlwg bod yr heriau hyn y mae'r heddlu yn eu hwynebu yn rhwystro cynnydd achosion amserol.

32. Mae recordio, didoli a rhannu'r deunydd nas defnyddiwyd yn parhau i fod yn her barhaus a chymhleth o fewn y broses datgelu, gyda goblygiadau uniongyrchol i effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y CPS[446]. Er gwaethaf rhwymedigaethau statudol hir dymor o dan Ddeddf CPIA 1996, mae cydymffurfiaeth â thrin a datgelu deunydd nas defnyddiwyd yn parhau i beidio â bodloni'r safonau disgwyliedig.

33. Nid mater gweithdrefnol yn unig yw'r mater hwn, mae'n effeithio ar ansawdd penderfyniadau cyhuddo, prydlondeb cynnydd achosion a thegwch treialon. Mae'r arolygiad a gynhaliwyd gan HMCPSI ym mis Ionawr 2020 yn rhoi cipolwg manwl ar berfformiad ar draws cannoedd o achosion, gan ddatgelu meysydd i'w gwella a gwendidau parhaus sy'n parhau i danseilio effeithlonrwydd gweithredol.

34. Cyhoeddodd HMCPSI adroddiad ar Ddatgelu Deunydd Nas Defnyddiwyd yn Llys y Goron. Cadarnhaodd yr adroddiad lefelau cydymffurfio gwael parhaus[447]. Tynnodd yr adroddiad sylw at yr heriau parhaus o ran rheoli deunydd nas defnyddiwyd yn effeithiol, er gwaethaf rhai arwyddion o welliant graddol. Mae'r cyfraddau isel o gydymffurfio ym maes darparu amserlenni cywir o ddeunydd nas defnyddiwyd gan yr heddlu a thrin rhwymedigaethau datgelu gan CPS yn tynnu sylw at wendidau systemig sy'n parhau i danseilio ansawdd ac amseroldeb paratoi achosion[448]. Mae'r ffaith bod cyfran sylweddol o ddeunydd y gellid ei ddatgelu wedi'i gategoreiddio'n anghywir fel deunydd na ellid ei ddatgelu yn arbennig o bryderus, gan ei fod yn codi cwestiynau am gadernid y broses benderfynu a'r risg o ganlyniadau treial anheg. Nid yw'r materion hyn wedi'u hynysu; maent yn adlewyrchu aneffeithlonrwydd ehangach mewn cydlynu rhyng-asiantaethol, hyfforddiant ac eglurder gweithdrefnol.

Deunydd 'Rhagdybiaeth Wrthbrofadwy'

35. Fel y nodwyd, mae gan yr heddlu gyfrifoldeb am gael a sicrhau'r deunydd a allai fod yn dystiolaeth yn yr achos ond hefyd, yr un mor bwysig, pa ddeunydd a allai

446

447

448

danseilio achos yr erlyniad neu gefnogi'r amddiffyniad. Mae'r achosion o gamweinyddiad a amlinellir uchod (a llawer mwy), y dystiolaeth a dderbyniwyd gan y catalog o adolygiadau annibynnol a'r data empirig o arolygiadau yn nodi risgiau parhaus nad yw'r heddlu yn cymhwyso'r profion hynny gyda'r trylwyredd priodol.

36. Arweiniodd yr anhawster a brofwyd gan yr heddlu, a'r CPS, wrth ymdrin yn briodol â datgelu (o ddeunydd nas defnyddiwyd yn benodol) at gyflwyno model 'rhagdybiaeth wrthbrofadwy' yn AGGD, a gyhoeddwyd yn 2018 yn dilyn yr adolygiad gan y Twrnai Cyffredinol (Geoffrey Cox CF AS ar y pryd). Bwriad hyn oedd cryfhau diwylliant datgelu a gwella cysondeb ar draws y system cyfiawnder troseddol. Mae'n cyfarwyddo ymchwilwyr ac erlynwyr i ragdybio y dylid datgelu rhai categorïau penodol o ddeunydd oni bai bod rheswm cymhellol i beidio â gwneud hynny. Mae hyn yn cynnwys pob adroddiad Chwilio Rhyngweithiol am Gofnodion Troseddol (CRIS), datganiadau tystion, delweddau TCC a lawrlwythiadau digidol llawn o ddyfeisiau. Er enghraifft, os yw galwad 999 yn gysylltiedig â'r achos, dylai'r heddlu ragdybio bod hwnnw'n ddatgeliadwy heb orfod cymhwyso eu meddyliau i'r profion yn adran 3 o Ddeddf CPIA 1996. Er bod bwriad da, rwyf wedi clywed gan yr heddlu ac erlynwyr trwy fy ymglymiad yn ystod yr Adolygiad, efallai nad yw cymhwyso rhagdybiaeth wrthbrofol o werth ymarferol sylweddol a gall gymhlethu, yn hytrach na chlirio, y broses ddatgelu ac felly gymhlethdodau paratoi treial.

37. Gan gamgymryd yn ôl o'r manylion, ymddengys i mi mai'r cwestiynau yw: a) a yw niwed peidio â chydymffurfio â rhwymedigaethau datgelu wedi'i dargedu'n well trwy gymhwyso'r rhagdybiaeth wrthdroeddadwy yn hytrach na'r prawf statudol pur yn adran 3, a b) os yw'r rhagdybiaeth wrthdroeddadwy yn cynnig y fantais honno, a yw beichiau aneffeithlonrwydd a gynhyrchir gan y rhagdybiaeth wrthdroeddadwy werth chweil.

Gwerth y rhagdybiaeth wrthbrofadwy

38. Gan ymdrin â'r cyntaf o'r cwestiynau hynny, gellir dadlau bod Deddf CPIA 1996 eisoes yn darparu sail statudol glir a strwythuredig ar gyfer datgelu. Mae'n ei gwneud yn ofynnol i ymchwilwyr nodi deunydd a allai'n rhesymol naill ai danseilio achos yr erlyniad neu gynorthwyo'r amddiffyniad, ac i ddilyn 'llinellau ymholi rhesymol'. Mae'r fframwaith hwn yn egwyddorol ac yn hyblyg, gan ganiatáu ar gyfer dadansoddiad penodol i achos yn hytrach na dull rhestr wirio anhyblyg. Os caiff ei ddilyn yn gywir, dylai Deddf CPIA fod yn ddigonol i arwain penderfyniadau datgelu heb fod angen rhagdybiaethau ychwanegol yn seiliedig ar gategorïau anhyblyg o fathau o dystiolaeth.

39. Bwriad Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol (CPIA) oedd gwneud dau beth: sicrhau bod deunydd sy'n tanseilio'r erlyniad neu'n cynorthwyo'r amddiffyniad bob amser yn cael ei ddatgelu (yn amodol ar ddiogelwch budd y cyhoedd), a chyfarwyddo ymchwilwyr wrth iddynt ddilyn llinellau ymholi rhesymol. Mae'r egwyddorion hyn yn parhau i fod yn gadarn; y cwestiwn yw a yw'r rhagdybiaeth wrthbrofadwy yn gwella neu'n cymhlethu eu cymhwyso. Mae risgiau wrth symud y ffocws oddi wrth y prawf statudol ac tuag at broses fwy mecanyddol, a gaiff ei lywio gan ffurflenni, nad yw o bosibl yn adlewyrchu naws achosion unigol.

40. Ar y llaw arall, soniodd un ymgynghorai am y buddion a ddaeth yn sgil y rhagdybiaeth wrthbrofadwy, er enghraifft bod eitemau perthnasol bellach yn fwy tebygol o ymddangos ar atodlenni ffurflen 6C y Llawlyfr Cyfarwyddyd (MG6C)[449]. Beth bynnag am hynny, nid wyf wedi gweld tystiolaeth mai'r cynllun rhagdybiaeth wrthbrofol sydd wedi arwain at welliant mewn cydymffurfiaeth datgelu (yn hytrach na glynu'n well at ofynion datgelu yr oedd Deddf CPIA bob amser yn ei gwneud yn ofynnol). Yn erbyn y dystiolaeth eithaf cyfyngedig honno o werth y rhagdybiaeth wrthbrofadwy y trof i ystyried cymesuredd y baich y mae wedi'i gyflwyno.

449

Baich y rhagdybiaeth wrthbrofadwy

41. Gan droi at yr ail gwestiwn sy'n ymwneud â chymesuredd y beichiau sy'n deillio o gyflwyno diwygiadau 2018, mae'n amlwg iddynt gyflwyno newid sylweddol. Er bod hyn wedi'i fwriadu i hybu tryloywder a chysondeb, cyflwynodd y newidiadau feichiau newydd hefyd. Cynhyrchir y categorïau o ddeunydd a bennir i fod yn rhai y gellir eu datgelu fel rhai rhagdybiol yn rheolaidd mewn ymchwiliad ac maent yn aml yn swmpus, gan wneud eu hadnabod, eu hadolygu a'u hamserlennu yn ddwys o ran adnoddau, yn enwedig mewn achosion cymhleth neu achosion gyda sawl diffynnydd.

Amserlennu

42. Nid yw'r gofyniad statudol i drefnu deunydd nas defnyddiwyd (adran 4) yn cael ei ddisodli gan y drefn rhagdybiaeth wrthbrofadwy a nodir yn yr AGGD. Mae'r ddyletswydd honno i drefnu'r holl ddeunydd sy'n ddarostyngedig i'r rhagdybiaeth wrthbrofadwy yn gosod baich sylweddol ar heddluoedd. Y tu allan i eithriadau cyfyngedig, fel Troseddau diannod neu bledion euog disgwyliedig, mae'r rhwymedigaeth hon yn berthnasol yn eang.

43. Mae'r rhwymedigaeth i ddilyn y canllawiau sy'n ymwneud â rhagdybiaeth wrthbrofadwy yn gosod baich mwy ar heddluoedd i drefnu deunydd yn gywir ac yn gynhwysfawr. Mae'r dasg hon yn dwysáu adnoddau ac, os na chaiff ei chyflawni'n ddyfal, gall arwain at faterion gweithdrefnol sylweddol. Gall arwain at ddatgelu hwyr neu anghyflawn, oedi gweithdrefnol a hyd yn oed ohirio treialon. Mae trefnu annigonol yn cynyddu'r risg o ddatgelu amddiffyniad hwyr, a all yn ei dro amharu ar baratoi treialon ac arwain at ohiriadau. Mae'r canlyniadau hyn nid yn unig yn effeithio ar gynnydd achosion ac yn tanseilio effeithlonrwydd y broses gyfiawnder, gan effeithio felly ar degwch yr achos i bob parti dan sylw. At hynny, mae baich y broses drefnu yn aml yn cael ei waethygu gan faint a chymhlethdod tystiolaeth ddigidol, sy'n gofyn am adolygiad, categoreiddio a dogfennaeth ofalus.

Cyfanswm y deunydd

44. Mae'r her o ddatgelu effeithiol yn cael ei chymhlethu ymhellach gan gyfanswm a chymhlethdod deunydd yr achos a gynhyrchir yn ystod ymchwiliadau troseddol modern, sy'n llawer mwy na'r hyn a ragwelwyd pan sefydlwyd y fframwaith cyfreithiol presennol gyntaf. Mae ymchwilwyr bellach yn trin llawer iawn o dystiolaeth ddigidol yn rheolaidd, gan gynnwys data ffonau symudol, cynnwys cyfryngau cymdeithasol, dogfennau sydd wedi'u lleoli yn y cwmwl a delweddau CCTV. Er gwaethaf ymdrechion gorau'r Llysoedd i geisio dehongli'r ddeddfwriaeth i ddelio â'r newidiadau cymdeithasol hyn sy'n gysylltiedig â gwybodaeth ddigidol ac ar-lein, mae'r deunydd hwn yn aml yn cael ei gasglu dros gyfnodau estynedig ac ar draws sawl platfform, gan ei gwneud yn gynyddol anodd nodi, adolygu a datgelu gwybodaeth berthnasol mewn modd amserol.

45. Mae amrywiaeth a graddfa'r data hwn nid yn unig yn rhoi pwysau aruthrol ar yr heddlu a'r erlynwyr ond hefyd yn straenio'r mecanweithiau gweithdrefnol a gynlluniwyd i gefnogi datgelu teg ac effeithlon. Mae rheoli'r swm hwn o ddeunydd yn cyflwyno cyfres o heriau gweithredol.

46. Mewn llawer o achosion, mae faint o ddata wedi arwain at ymchwiliadau hirfaith a phenderfyniadau cyhuddo oedi, gan danseilio hawliau diffynyddion a buddiannau dioddefwyr. Ar yr un pryd, mae timau'r amddiffyniad yn wynebu heriau sylweddol wrth sicrhau eu bod yn cael datgeliad priodol ac mae ganddynt yr adnoddau i'w adolygu'n effeithiol mewn pryd ar gyfer y treial. Heb ddulliau cymesur ac adnoddau digonol i osgoi chwilota trwy terabeits o ddata ar gost enfawr gyda gwerth tystiolaethol lleiaf posibl, mae'r risg o aneffeithlonrwydd ac anghyfiawnder yn parhau. Mae mynd i'r afael â'r pwysau hyn ar gyfer yr erlyniad a'r amddiffyniad yn hanfodol i ddiogelu tegwch ac atal camweinyddiad cyfiawnder.

47. Nid mor bell yn ôl, efallai mai dim ond tystiolaeth yr achwynydd a thyst efallai, ar ffurf ysgrifenedig a gymerwyd gan swyddog heddlu, fyddai ar gael mewn achos o ddwyn syml ar y stryd. Erbyn hyn, gallai'r un drosedd o bosibl gynnwys llawer iawn o dystiolaeth ddigidol: tystiolaeth ffonau symudol a safleoedd celloedd;

delweddau fideo a wisgir ar y corff; camera cloch drws, recordiadau camera a CCTV o eiddo cyfagos neu gamerâu dash cerbydau sy'n pasio heibio; tystiolaeth ffôn y diffynnydd ac ati. Mae hyn yn wir ar draws bron pob trosedd ac mae'n broblem sylweddol mewn achosion o drosedd gymhleth.

48. Heddiw, byddai storfa o 256 gigabeit ar ffôn clyfar, pe bai'n cael ei hargraffu, yn cynrychioli tua 50 miliwn o daflenni o bapur. Pe baent yn cael eu pentyrru, byddai hynny tua 3.1 milltir o uchder (ychydig yn dalach na Mont Blanc). Mae hyn heb ystyried y storfa cwmwl a allai gynnwys terabeit o ddata, ac mae llawer o bobl hefyd yn berchen ar sawl dyfais, a all luosi faint y dystiolaeth mewn achosion. Er y gall deunydd o'r fath roi mewnwelediad pwysig i symudiadau a bwriadau diffynnydd, mae'r amser a'r cymhlethdod sy'n gysylltiedig ag archwilio'r data hwn yn enfawr. Mae hyn yn arbennig o acíwt ar gyfer treialon twyll. Rhwng 2010 a 2017, cynyddodd maint cyfartalog achosion Swyddfa Twyll Difrifol (SFO) o tua dwy filiwn o ddogfennau (350 gigabeit o ddata) i chwe miliwn o ddogfennau (850 gigabeit), gyda'r achos gweithredol mwyaf ar system yr SFO o fis Ionawr 2025 yn cynnwys tua 48 miliwn o ddogfennau (6.5 terabeit)[450].

49. Mae baich sylweddol o fewn y drefn datgelu yn disgyn ar yr heddlu, sydd yn aml yn cael y dasg o nodi ac adolygu llawer iawn o ddeunyddiau – gall fod yn berthnasol[451], heb ei ddefnyddio[452] neu'n sensitif[453]. Mae'r cyfrifoldeb hwn yn gynyddol yn cael ei ysgwyddo gan swyddogion llai profiadol fel y trafodwyd ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf), ac mae llawer ohonynt yn dal i lywio cymhlethdodau'r broses datgelu. Mae'r her yn arbennig o acíwt mewn ymchwiliadau ar raddfa fawr, lle gall tystiolaeth ddigidol a dogfennaeth ymestyn dros filoedd o ffeiliau. Mae nodi beth sy'n berthnasol, heb ei ddefnyddio, neu'n sensitif o fewn y deunydd hwn ymhell o fod yn syml ac mae angen nid yn unig dealltwriaeth gyfreithiol ond hefyd barn gadarn a hyder

450
451
452
453

gweithdrefnol. Mae angen cadw cofnodion a thrin data'n fanwl hefyd i sicrhau bod y datgeliad i'r amddiffyniad a'r llys yn gynhwysfawr ac yn gywir.

50. Mewn theori, dylai DG6 (gweler Pennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf)) helpu i liniaru'r risgiau hyn drwy ei gwneud yn ofynnol i'r heddlu nodi ac amserlennu'r holl ddeunydd perthnasol nas defnyddiwyd yn gynnar yn y broses, gan sicrhau bod rhwymedigaethau datgelu yn cael eu bodloni yn unol â safonau cyfreithiol. Ar lefel ymarferol, nid yw hynny'n wir fel yr wyf eisoes wedi'i archwilio ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf). Mae methiannau datgelu wedi parhau am dros bedwar degawd. Mae hyn yn awgrymu nad yw'r materion systemig sylfaenol megis arferion anghyson, diffyg hyfforddiant, neu wrthwynebiad diwylliannol wedi'u datrys yn llawn drwy gyflwyno DG6. Bu nifer o adolygiadau o dreisio a throseddau rhywiol sydd wedi dangos y gwaith helaeth a'r argymhellion mewn perthynas â datgelu. Er bod gwelliannau wedi'u gwneud mewn rhai ffyrdd, mae cyflymder y newid wedi bod yn rhy araf, ac mae maint y problemau yn parhau[454].

51. Mae'r baich yn cael ei waethygu ymhellach gan y potensial ar gyfer ceisiadau'r amddiffyniad sy'n destun dyfalu neu heb ganolbwyntio, a all rwystro ymdrechion cyn-treial a gwyro sylw oddi wrth ddeunydd sy'n wirioneddol berthnasol i'r achos. Clywais am un achos lle, ar ail ddiwrnod y treial, derbyniodd yr erlynydd ddadl frasgan gan yr amddiffyniad am 01.00, yn ceisio gwahardd pob tystiolaeth wyddonol, heb unrhyw rybudd ymlaen llaw. Er bod gan yr amddiffyniad hawl gyfreithlon i herio a cheisio datgelu, gall diffyg ffiniau clir neu fecanweithiau hidlo arwain at aneffeithlonrwydd a llwyth gwaith diangen i'r heddlu a'r erlynydd.

Hyfforddiant y Gweithlu

52. Mae cydnabyddiaeth eang ar draws y system cyfiawnder troseddol y gallai'r heddlu a, i raddau llai, y CPS elwa o hyfforddiant mwy effeithiol a thargedig mewn perthynas â datgelu. Nid arsylwad newydd yw hwn; mae nifer o adroddiadau ac adolygiadau dros y blynyddoedd diwethaf (fel yr amlinellir dan

454

‘Diwygio Blaenorol’ uchod) wedi tynnu sylw'n gyson at yr angen am welliannau mewn hyfforddiant a mecanweithiau sefydliadol i gefnogi sicrwydd ansawdd mewn arferion datgelu.

53. Arweiniodd y datblygiadau hyn at greu'r Cynllun Gwella Datgelu Cenedlaethol, a nododd dargedau penodol ar gyfer yr heddlu a'r CPS. Mae cynnydd yn erbyn y targedau hyn wedi'i fonitro'n weithredol (gweler Cyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu (NPCC), y Coleg Plismona a Chynllun Gwella Datgelu Cenedlaethol CPS: Diweddariad Cynnydd (2018))[455]. Yn fwy diweddar, mae rhagor o waith wedi'i wneud gan gyrff plismona a'r Swyddfa Gartref, gan gynnwys arolygiadau ar y cyd ac adolygiadau thematig, i asesu effeithiolrwydd arferion datgelu a nodi meysydd ar gyfer gwella parhaus[456].

54. Er gwaethaf yr ymdrechion hyn, mae pryderon yn parhau. Fel y tynnwyd sylw ato yn Adolygiad Fisher[457], mae'r risg o beidio â chydymffurfio yn parhau oherwydd diffyg sylfaenol o ran deall natur y rhwymedigaeth datgelu graidd o dan adran 3 o Ddeddf CPIA 1996.

55. Mae’r canfyddiadau hyn yn awgrymu, er bod diwygiadau strwythurol a mecanweithiau monitro ar waith, y gallai’r broblem sylfaenol fod yn gysyniadol yn hytrach na gweithdrefnol. Yn fy marn i, yn hytrach na cheisio osgoi’r broblem o ddealltwriaeth briodol o Ddeddf CPIA trwy gyflwyno’r drefn rhagdybiaeth wrthbrofol, dylai’r ffocws fod ar hyfforddiant effeithiol i sicrhau cydymffurfiaeth â’r fframwaith statudol. Rhaid i hyfforddiant felly fynd y tu hwnt i restrau gwirio cydymffurfiaeth ac yn lle hynny ganolbwyntio ar feithrin dealltwriaeth ddyfnach o bwrpas ac egwyddorion datgelu, yn enwedig ei rôl wrth sicrhau tegwch a thryloywder mewn achosion troseddol. Heb yr wybodaeth sylfaenol hon, gall hyd yn oed swyddogion neu staff heddlu â bwriadau da ei chael hi’n anodd cymhwyso Deddf CPIA yn gywir, yn enwedig mewn achosion cymhleth neu achosion niferus.

455

456

457

56. Awgrymwyd dro ar ôl tro drwy gydol fy ymgysylltiad fod methiant ymhlith rhai swyddogion heddlu i werthfawrogi'n llawn bwysigrwydd datgelu wrth sicrhau treial teg. Mae'r farn hon yn seiliedig ar y rhagdybiaeth bod ffocws yr heddlu, yn hanesyddol, wedi'i gyfeirio at yr angen i ymchwilio i drosedd ac adeiladu achos yn erbyn unigolyn dan amheuaeth. Gwnaed ymdrechion i symud y ffocws hwnnw i un mwy agored o ymchwilio i'r drosedd sy'n cynnwys llinellau ymholiad sy'n pwyntio i ffwrdd oddi wrth yr unigolyn dan amheuaeth yn ogystal â'r rhai sy'n ei gyhuddo. Mae'r Cod statudol sy'n cyd-fynd â'r CPIA yn nodi'n glir bod rhwymedigaeth i ddilyn llinellau ymholiad rhesymol. Diffinnir hyn: Mae 'llinell ymholiad rhesymol' yn un sy'n pwyntio naill ai tuag at yr unigolyn dan amheuaeth neu i ffwrdd oddi wrtho. Bydd yr hyn sy'n rhesymol yn dibynnu ar amgylchiadau'r achos a dylid ystyried y posibilrwydd o gael deunydd perthnasol (mae angen cyfyngu llinellau ymholiad rhesymol i wirio mai dim ond hynny sydd ym meddiant yr heddlu/CPS), a pherthnasedd canfyddedig y deunydd hwnnw[458].

Pwysau cynyddol ar y system

57. Mae troseddau yn erbyn yr unigolyn a throseddau rhywiol yn peri problemau penodol mewn perthynas â datgelu ac nid oes amheuaeth bod cyfran gynyddol o'r troseddau hyn. Mae hyn yn arbennig o wir dros y naw mlynedd diwethaf mewn perthynas â thrais yn erbyn r unigolyn. I ddangos hyn, mae Ffig. 5.1 isod yn cymharu derbyniadau Llys y Goron bob blwyddyn â'r llinell sylfaen yn 2016 ac yn dangos, er enghraifft, yn 2024, bod nifer y derbyniadau ar gyfer troseddau rhywiol 20% yn uwch nag yn 2016 ac, ar gyfer trais yn erbyn r unigolyn, 75% yn uwch. Mae'r achosion hyn yn aml yn gymhleth, yn sensitif ac yn llawn tystiolaeth, ac mae angen ymchwiliad manwl arferion datgelu cadarn ar eu cyfer. Wrth i nifer yr achosion o'r fath gynyddu, felly hefyd y galw ar yr heddlu, erlynwyr, yr amddiffyniad a'r llysoedd i reoli'r rhwymedigaethau datgelu yn effeithlon.

458

Figure 5.1

Relative Number of Receipts Received by the Crown Court compared to 2016 by Offence Group.

England and Wales, 2016 - 2024

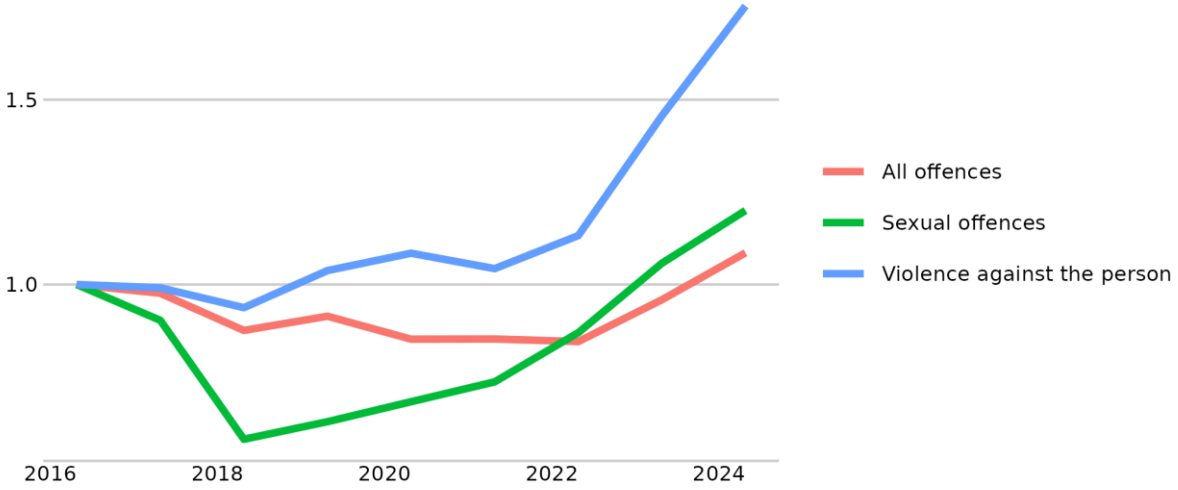

Chart note: Base year: 2016 = 1.00

Source: Criminal court statistics quarterly: July to September 2025 - GOV.UK

58. Un nodwedd o achosion sy'n cynnwys honiadau o droseddau rhywiol a thrais yn erbyn yr unigolyn yw y gallant gynnwys deunydd trydydd parti fel cofnodion meddygol neu ysgol sydd yn aml yn cynnwys sensitifedd ac sydd angen eu trin yn gyfreithiol yn ofalus. Mae'r rhain yn ychwanegu at gymhlethdod a baich datgelu. Mae nifer o adolygiadau o achosion RASSO wedi dangos bod angen gwaith helaeth i wella datgelu. Er bod gwelliannau wedi'u gwneud mewn rhai ffyrdd, mae cyflymder y newid wedi bod yn rhy araf, ac mae maint y problemau yn parhau[459].

59. Un o'r pryderon mwyaf dybryd yw maint a natur ymwthiol ceisiadau am dystiolaeth ddigidol, yn enwedig y rhai sy'n cynnwys data personol achwynwyr. Mae dioddefwyr yn aml yn adrodd eu bod yn teimlo fel mai nhw sy'n cael eu hymchwilio, gyda galwadau helaeth am gael mynediad i'w ffonau, eu negeseuon a'u cyfathrebiadau preifat[460]. Mae hyn nid yn unig yn peryglu ail-drawmateiddio unigolion ond hefyd yn cyfrannu at oedi wrth gynnydd achosion, gan fod adolygu tystiolaeth ddigidol yn aml yn araf ac yn ddwys o ran adnoddau. Mae'r

459

460

cydbwysedd rhwng diogelu preifatrwydd a sicrhau treial teg yn un manwl, ac mae arferion datgelu presennol mewn achosion RASSO wedi ei chael yn anodd cynnal y cydbwysedd hwnnw[461].

60. Mae'r Llysoedd wedi bod yn ymwybodol o'r problemau hyn ac wedi ceisio arwain yn y maes hwn. O gofio pa mor arwyddocaol yw'r mater hwn i achosion RASSO yn gyffredinol, a chan gydnabod bod y gyfraith wedi symud ymlaen ers hynny, mae'n werth nodi pedwar egwyddor a nodwyd gan y Llys Apêl yn Achos *R v Bater-James a Mohammed* (2020) a oedd yn ymwneud ag amrywiol honiadau o RASSO a throseddau yn erbyn yr unigolyn [462]. Gan ddelio â echdynnu a defnyddio deunydd digidol, penderfynodd y llys:

    a. Cyn ceisio cael mynediad i ffôn symudol neu ddyfais arall yr achwynydd, rhaid bod sail adnabyddadwy briodol ar gyfer llinell ymholi resymol, nid dim ond dyfalu neu hapddyfalu a dylid ystyried a oes ffyrdd o gael mynediad at wybodaeth nad ydynt yn golygu edrych ar y ddyfais na chymryd meddiant ohoni.

    b. Dylai unrhyw adolygiad fabwysiadu dull cynyddol. Yn gyntaf, ystyried natur a manylion unrhyw adolygiad sydd ei angen, y meysydd penodol y mae angen edrych arnynt a ph'un a all hyn ddigwydd heb ymweld â ffôn symudol neu ddyfais arall yr achwynydd. Yn ail, os nad yw hynny'n bosibl, a yw'n ddigon syml i weld ardaloedd cyfyngedig (e.e. llinyn o negeseuon/e-byst a nodwyd neu bostiadau penodol ar gyfryngau cymdeithasol) efallai trwy lunio sgrinlun. Yn drydydd, os oes angen ymchwiliad mwy helaeth, dylid lawrlwytho cynnwys y ddyfais gyda'r anghyfleustra lleiaf i'r achwynydd ac, os yn bosibl, dylid ei dychwelyd heb unrhyw oedi diangen. Os yw'r deunydd yn helaeth, dylid ystyried ymholiadau sydd wedi'u canolbwyntio'n briodol gan ddefnyddio termau chwilio gyda gwaith golygu priodol er mwyn osgoi datgelu gwybodaeth bersonol amherthnasol.

461

462

c. Dylid tawelu meddwl yr achwynydd: a) y bydd yr erlyniad yn ei hysbysu ef neu hi am unrhyw benderfyniadau a wneir ynghylch datgelu, gan gynnwys pa mor hir y bydd yr ymchwilwyr yn cadw'r ddyfais; beth y bwriedir ei 'dynnu' ohoni trwy ei chopïo; a beth wedyn sydd i gael ei 'archwilio', a allai arwain at ddatgelu; b) beth bynnag, ni chaiff unrhyw gynnwys yn y ffôn symudol neu ddyfais arall ei gopïo na'i archwilio oni bai nad oes dull priodol arall o gyflawni rhwymedigaethau datgelu'r erlyniad; a c) dim ond os yw'n bodloni'r prawf llym ar gyfer datgelu y darperir deunydd i'r amddiffyniad a bydd yn cael ei gyflwyno ar ffurf wedi'i thelyngu'n addas i sicrhau na ddatgelir manylion personol na gwybodaeth amherthnasol arall yn ddiangen (e.e. ffotograffau, cyfeiriadau neu rifau ffôn llawn).

d. Os yw'r achwynydd yn gwrthod caniatáu mynediad i ddyfais a allai fod yn berthnasol neu'n dileu deunydd perthnasol, dylid ystyried y rhesymau a rhoi esboniad i'r tyst ynghyd â sicrwydd priodol ynghylch y weithdrefn a fydd yn cael ei dilyn os bydd y ddyfais ar gael[463].

61. Mae'r materion a godwyd yn *Bater-James* yn ymestyn y tu hwnt i ddyfeisiau digidol i gwestiynau ehangach am ddeunydd trydydd parti dioddefwyr, gan gynnwys cofnodion meddygol, cwnsela a gofal cymdeithasol, sydd wedi bod yn destun ceisiadau anghyson ac yn aml yn ymwthiol ar draws y system yn yr un modd. Ers i'r llysoedd arwain ar hyn, mae deddfwriaeth wedi'i deddfu yn Neddf yr Heddlu, Troseddu, Dedfrydu a'r Llysoedd 2022, gyda Cod Ymarfer cysylltiedig sy'n rheoli ceisiadau plismona am ddeunydd trydydd parti dioddefwyr a ffôn y dioddefwr ei hun[464]. Mae hyn yn cyflwyno gwrthbrofi rhagdybiaeth, yn ogystal â throthwy uwch o werth profiadol sylweddol ar gyfer ceisiadau cofnodion cwnsela.

62. Rwyf hefyd yn ymwybodol o argymhellion diweddar y Comisiwn Cyfreithiol ar gyfer model hyd yn oed yn fwy llym gyda goruchwyliaeth farnwrol fwy o ran

463

464

mynediad at gofnodion o'r fath a'u datgelu, er fy nealltwriaeth i nad yw'r llywodraeth yn bwrw ymlaen â'r cynnig hwn[465].

63. Rwyf wedi nodi'r egwyddorion yn fanwl ar y sail y gallai atal dioddefwyr fod yn gysylltiedig â datgelu oherwydd bod y broses ddatgelu yn aml yn ymestyn llinellau amser achosion ac yn effeithio ar hyder dioddefwyr yn y system cyfiawnder. Mae gan achosion troseddau rhywiol yn Llys y Goron barhau i gael yr amseroedd gwrandawiad cyfartalog hiraf ar draws pob math o drosedd, gan gyrraedd 8.5 awr yn 2024[466]. Mae hyn bron i deirgwaith y cyfartaledd o 3.3 awr ar draws pob trosedd yn Llys y Goron[467]. Cynyddodd nifer y sawl dan amheuaeth a gyhuddwyd o droseddau rhywiol 76.5% rhwng blynyddoedd ariannol 2019/20 a 2024/25[468].

Heriau yn y Llys

64. Mae effeithiau effeithlonrwydd clir lle mae methiannau datgelu yn codi. Yn 2024, roedd 793 o dreialon aneffeithiol yn y llys ynadon oherwydd nad oedd yr amddiffyniad yn barod oherwydd problemau datgelu[469]. Roedd hyn yn cynrychioli tua 4% o'r holl dreialon aneffeithiol yn y llys ynadon. Yn Llys y Goron, achoswyd 253 o dreialon aneffeithiol gan y ffaith nad oedd yr amddiffyniad yn barod am yr un rheswm (tua 3% o holl dreialon aneffeithiol Llys y Goron), tra bod 83 wedi deillio o'r erlyniad yn methu â datgelu tystiolaeth nas defnyddiwyd (tua 1% o holl dreialon aneffeithiol Llys y Goron). Deallaf fod parodrwydd yr amddiffyniad o ganlyniad i broblemau datgelu yn rhannol oherwydd methiannau blaenorol gan yr erlyniad, neu ffactorau eraill y tu allan i'w rheolaeth uniongyrchol yn llwyr. Mae'r ffigurau hyn yn ymwneud â threialon, nid gwrandawiadau rhagarweiniol (e.e. PTPH), lle gellir gwastraffu amser gwrandawiad hefyd oherwydd problemau datgelu, er nad yw'r data hwn ar gael. Gall oriau'r heddlu hefyd gael eu

465
466
467
468
469

gwastraffu ar ddatgelu deunydd sy'n gysylltiedig â throseddau lle na chymerir dim camau pellach.

Cydymffurfio â'r Broses

65. Un o'r heriau gweithredol rheolaidd a nodwyd yn ystod ymgysylltu yw'r oedi a achosir wrth dderbyn yr IDPC, yn enwedig mewn llysoedd ynadon prysur. Gall hyn gael ei achosi'n rhannol gan y pwysau sylweddol y mae'r erlyniad yn aml yn ei wynebu wrth geisio tynnu gwybodaeth allweddol o ffeiliau achos hirweledol ac weithiau wedi'u strwythuro'n wael yn rhy gyflym. Gall hyn rwystro gwneud penderfyniadau amserol, effeithio ar reoli achosion a chyfrannu at oedi mewn gwrandawiadau cynnar. Rwyf hefyd yn cydnabod yr angen am gydymffurfiaeth datgelu effeithiol er mwyn cynnal ymddiriedaeth y cyhoedd yn y system[470].

66. Rhaid i'r IDPC fod yn ddigon manwl i ddangos bod sail dystiolaethol ar gyfer y cyhuddiad; ni all fod yn seiliedig ar honiad. Mae hyn yn galluogi cyfreithwyr yr amddiffyniad i asesu cryfder yr achos ac yna cynghori eu cleientiaid yn briodol ar ddymunoldeb cyflwyno ple euog. Mae hefyd yn caniatáu i'r llys reoli'r achos yn effeithiol. Heb yr eglurder hwn, peryglir ymgysylltiad cynnar a datblygiad achos effeithlon.

67. Nid yw'r heriau'n dod i ben gyda chydymffurfiaeth yr IDPC. Mae rhwystrau eraill i effeithlonrwydd yn y llys ynadon yn cynnwys: gwasanaethu datganiadau ac arddangosion sy'n cefnogi'r achos ei hun yn hwyr; weithiau darperir y datgeliad cychwynnol (llythyr ac atodlen) mor hwyr â diwrnod y treial neu'n fuan cyn hynny, gan dorri pob cyfarwyddyd rheoli achos; anallu'r amddiffyniad i gysylltu â chyfreithwyr yr erlyniad yn y llys ynadon i ddatrys problemau. Mae hyn i gyd yn golygu bod rheoli achos gweithredol ar gyfer yr amddiffyniad yn cael ei rwystro'n sylweddol. Rwyf yn dychwelyd at hyn isod ac ym Mhennod 7 (Paratoi ar gyfer Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli Achosion yn Barhaus), ond nid oes unrhyw sancsiwn ar gael ar gyfer methiannau o'r fath.

470

68. Yn yr un modd, yn Llys y Goron o dan Ddeddf CPIA 1996, mae'r amddiffyniad yn ofynnol i gyflwyno Datganiad Achos yr Amddiffyniad ac mae methiannau i wneud hynny yn parhau i effeithio ar reoli achos ac effeithlonrwydd treialon. Rwyf wedi clywed bod hyn yn aml oherwydd methiannau datgelu gan yr erlyniad ond nid wyf mewn sefyllfa i farnu ynghylch hynny. Fodd bynnag, rwy'n cydnabod bod cydbwysedd pwysig i'w gynnal: mae gan y diffynnydd hawl sylfaenol i gael ei ystyried yn ddieuog ac i roi'r erlyniad i brofi ei euogrwydd ac mae'n rhaid gweld creu unrhyw faich cyfranogi yn erbyn yr egwyddor honno ac yn y goleuni hwnnw. Ar y llaw arall, nid wyf yn ystyried ei bod yn amharu ar y rhagdybiaeth honno i fynnu bod yr amddiffyniad yn cymryd rhan ac i nodi pa ffeithiau sydd neu nad ydynt yn destun dadl er mwyn sicrhau'r defnydd mwyaf effeithiol ac effeithlon o amser y llys.

Effaith Technoleg – 'Datgelu yn yr Oes Ddigidol'

69. Un pwnc sydd wedi bod yn ganolog i ddilyniant yr adolygiadau diweddar ar ddatgelu gan ddechrau gyda'r adroddiadau gan yr Arglwydd Ustus Treacy (2011), yr Arglwydd Ustus Gross (2017), y penderfyniad yn Achos *R v Richards*[471] ac yn diweddu gydag yr Adolygiad Fisher diweddaraf, yw'r ffocws ar ddatgelu a'i gysylltiad â thechnoleg. Mae effeithiolrwydd technoleg yn enwedig wrth reoli'r heriau a achosir gan gyfrolau enfawr o ddeunydd digidol yn cael goblygiadau pellgyrhaeddol ar gyfer effeithlonrwydd, tegwch a hyder y cyhoedd ar draws y system.

70. Er bod Cylch Gorchwyl Adolygiad Fisher yn eang ac yn cynnwys y posibilrwydd o argymell diwygiad deddfwriaethol, cafodd yr adroddiad ei lunio gan nifer o gyfyngiadau ymarferol. Dylid ei ddeall yn ei gyd-destun ehangach fel rhan o fenter ehangach i werthuso effeithiolrwydd y system cyfiawnder troseddol wrth ymateb i dwyll. Nodwedd nodedig o'r adolygiad oedd ei bwyslais ar rôl bosibl deallusrwydd artiffisial a thechnolegau digidol eraill wrth fynd i'r afael â heriau datgelu, yn enwedig mewn achosion twyll cymhleth. Cyn troi at y canfyddiadau a'r casgliadau, mae'n werth nodi hefyd fod Adolygiad Fisher wedi mabwysiadu'r

471

hyn y gellid ei ddisgrifio fel dull gweithredu o'r gwaelod i fyny i ymchwilio ac i ddiwygio'r drefn, a ddisgrifiwyd fel 'strategaeth ymarferol ar lawr gwlad', a oedd yn dibynnu'n helaeth ar fewnwelediadau a gasglwyd drwy ymgysylltu oherwydd diffyg data ar gael. Mae'r ffaith nad yw data o'r fath ar gael yn parhau i fod yn gyfyngiad ar yr Adolygiad hwn hefyd; fodd bynnag, rwyf hefyd eisiau mabwysiadu dull gweithredu o'r brig i lawr, gan adolygu datgeliad ar lefel fwy strwythurol.

71. Mae dull o'r fath yn sicrhau'r cyfle mwyaf posibl ar gyfer ailasesiad mwy uchelgeisiol a strwythurol o'r drefn datgelu, gan gynnwys a yw ei egwyddorion sylfaenol yn parhau i fod yn addas i'r diben yn yr oes ddigidol.

72. Hoffwn hefyd ganolbwyntio ar anghenion y farnwriaeth. Mae barnwyr yn chwarae rhan hollbwysig wrth reoli datgelu, yn enwedig mewn achosion twyll cymhleth lle mae tystiolaeth ddigidol yn helaeth ac yn aml yn cael ei herio. Dylid ystyried dull mwy canolbwyntiol ar y farnwriaeth ar gyfer adnoddau gweithdrefnol a hyfforddiant barnwrol. Gellid gwella'r pwerau rheoli achos i gefnogi datgelu teg ac effeithlon. Gallai hyn hefyd archwilio a yw'r canllawiau barnwrol presennol yn ddigon cadarn i lywio'r heriau a berir gan ymchwiliadau a gynorthwyir gan AI a thrin tystiolaeth ddigidol.

73. Yn olaf, fel Adolygiad Fisher, rwyf finnau hefyd yn awyddus i wneud y defnydd mwyaf o adnoddau AI/digidol i ddatrys y problemau swyddogaethol penodol a nodwyd. Fodd bynnag, rwyf wedi ymrwymo i sicrhau bod strwythur sylfaenol y broses yn gadarn a bod y rhai sy'n ei defnyddio yn deall ei harwyddocâd cyn troi i nodi ffyrdd y gallai AI/ datrysiadau digidol gynorthwyo. Mae datrysiadau AI a datrysiadau digidol yn ddefnyddiol i wella effeithlonrwydd mewn proses, ond dim ond pan fo'r broses ei hun eisoes yn glir ac yn ddealladwy.

74. Er amlinellir set ehangach o egwyddorion AI yn y Cyflwyniad, rwyf yn awyddus i ailadrodd yr egwyddorion canlynol yn benodol, o gofio eu pwysigrwydd canolog i ddefnyddio AI yn ddiogel, yn deg ac yn effeithiol o fewn y system cyfiawnder. Rhaid i'r defnydd o AI aros yn gymesur: ni ddylai systemau AI byth wneud penderfyniadau lle mae angen goruchwyliaeth ddynol hanfodol i sicrhau bod

cyfiawnder yn cael ei weinyddu'n deg a bod annibyniaeth farnwrol yn cael ei chynnal. Rhaid iddo fod yn dryloyw, gyda gwybodaeth glir sy'n hygyrch i'r cyhoedd am sut a ble mae systemau AI yn cael eu defnyddio ar draws y llysoedd a'r tribiwnlysoedd, wrth ddiogelu ystyriaethau diogelwch a eiddo deallusol cyfreithlon. Rhaid iddo fod yn atebol, gyda phrosesau wedi'u llywodraethu'n briodol a llinellau cyfrifoldeb wedi'u diffinio'n glir i warantu goruchwyliaeth ddynol effeithiol trwy gydol cylch bywyd defnyddio unrhyw system AI. Yn olaf, rhaid iddo fod yn heriol, gan sicrhau bod defnyddio AI yn agored i her trwy fecanweithiau cymesur a hygyrch sy'n galluogi unigolion i gwestiynu, adolygu a, lle bo angen, herio allbynnau system AI.

75. I grynhoi, mae angen mwy na thechnoleg i 'symud y deial'; mae hefyd yn angenrheidiol i resymoli a gwneud y drefn datgelu yn effeithlon. Rwyf yn hapus i gymeradwyo llawer o'r gwelliannau cynyddol a awgrymir gan Fisher ond mynd y tu hwnt i'r rhain mewn rhai achosion. Mae hyn yn cynnwys nid yn unig dileu'r rhagdybiaeth wrthbrofol ond hefyd, wrth wneud hynny, ceisio mynd i'r afael â'r materion strwythurol a diwylliannol dyfnach sydd wedi'u hymgorffori yn y drefn datgelu bresennol.

Argymhellion

Perchnogaeth Datgelu

76. Mae datgelu, yn ddealladwy, yn faes cymhleth sy'n cynnwys actorion ac asiantaethau ar draws y system cyfiawnder troseddol: Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, y Swyddfa Gartref, yr heddlu, y CPS a'r llysoedd. O ganlyniad, mae sefydlu atebolrwydd clir wedi bod yn heriol ers tro. Mae angen eglurder mwy o ran cyfrifoldeb ac atebolrwydd cryfach ar draws pob agwedd ar weithrediadau datgelu. Er bod y canllawiau'n cael eu cyhoeddi gan y Twrnai Cyffredinol, mae eu gweithredu ymarferol yn dibynnu ar asiantaethau gweithredol y mae eu perfformiad yn cael ei asesu ar wahân. Er mwyn cryfhau atebolrwydd ar draws y system gyfan, dylai'r Twrnai Cyffredinol gymryd perchnogaeth glir o'i ganllawiau, gyda'r heddlu, y CPS a'r llysoedd yn gyfrifol am gyflawni yn eu herbyn.

77. O ystyried cymhlethdod gweithrediad y drefn datgelu a'r cyd-ddibyniaethau rhwng asiantaethau, credaf y dylai ddod yn thema allweddol a ystyrir gan y Bwrdd Goruchwylio Perfformiad (fy is-grŵp argymelledig o Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol, fel yr amlinellir ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol)). Dylai hyn ddarparu llinell adrodd uniongyrchol i'r Twrnai Cyffredinol a dylai ddarparu'r goruchwyliaeth a'r cydlyniant angenrheidiol ar ddatgelu er mwyn cefnogi gweledigaeth y llywodraeth ac ar lefelau gweithredol o fewn rhanbarthau.

78. Yn yr un modd, gellir ystyried cael swyddog datgelu annibynnol i gefnogi ei reolaeth er nad wyf wedi fy argyhoeddi bod hon yn ateb ymarferol. Byddai'n rhaid i'r swyddog datgelu gael dealltwriaeth lawn o'r ymchwiliad ym mhob achos y byddai'n rhan ohono. Mae'n llawer symlach sicrhau bod swyddogion ymchwilio wedi'u hyfforddi'n briodol ac yn cydymffurfio'n drylwyr â'u rhwymedigaethau statudol.

Diwygio'r Rhagdybiaeth Wrthbrofadwy

79. Mae'r heddlu a'r CPS yn profi anawsterau sylweddol wrth ymdrin yn briodol â datgelu (o ddeunydd nas defnyddiwyd yn benodol) o dan y model 'rhagdybiaeth wrthbrofadwy'. Mae hynny wedi'i egluro i mi drwy gydol yr Adolygiad. Fel yr eglurais, cyflwynwyd y dull o ddatgelu categorïau o ddeunydd 'rhagdybiaeth wrthbrofadwy' mewn ymateb i fethiannau datgelu proffil uchel, yn fwyaf nodedig achos Liam Allan (2017), a ddatgelodd ddiffygion gweithredol difrifol. Gyda manteision ôl-weledigaeth, mae'n fwy na dadleuol nad oedd yr achos hwn yn gofyn am newid mor sylweddol mewn canllawiau, ond yn hytrach glynu'n well wrth reolau presennol. Nid oedd y methiant yn strwythurol, ond yn weithdrefnol. Mae'r gwahaniaeth hwn yn bwysig: mae cywirdeb y drefn datgelu yn dibynnu ar gymhwyso Deddf CPIA yn briodol, nid ar haenu canllawiau atodol yn barhaus.

80. Ar ôl ystyried yn ofalus y pryderon a godwyd drwy gydol yr Adolygiad hwn, rwyf wedi fy arwain i argymell dileu'r agwedd hon ar yr AGGD[472]. Nid yw hon yn

472

gasgliad yr wyf yn ei gyrraedd yn ysgafn, ac rwy'n gwerthfawrogi'r pryder ynghylch gwneud newid mor sylweddol i broses gymhleth ac rwy'n dychwelyd at hyn isod. Fodd bynnag, mae newid yn cael ei gyfiawnhau. Mae'r risgiau o annhegwch oherwydd methiant yn parhau i fod mor ddifrifol ag erioed; yn wir, mae'n ddadleuol eu bod yn fwy o faint nawr, o ystyried maint pur y deunydd digidol. Yn fy marn i, mae fframwaith Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol (CPIA) yn ddigonol; yr hyn sydd ei angen yw ei gymhwyso'n gywir ac yn gyson.

81. Fel y nodais eisoes, un o'r problemau a achosir gan y drefn rhagdybiaeth wrthbrofol yw'r baich anghymesur a roddir ar yr heddlu a'r CPS oherwydd ehangder y categorïau o dystiolaeth y rhagdybir yn wrthbrofol y dylid eu datgelu. Ail broblem yw canlyniad anochel dileu'r holl ddeunydd o'r fath a archwiliais ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Sicrhau Ei fod yn Iawn y Tro Cyntaf). Problem bellach, er ei bod yn llai arwyddocaol, yw bod AGGD wedi ychwanegu at y llu o ganllawiau y mae'n rhaid i'r rhai sy'n cymhwyso'r CPIA eu hystyried. Yn fyr, mae gormod o ddarnau o ganllawiau ar hyn o bryd, wedi'u darnio ar draws gwahanol godau, protocolau ac ati, fel yr egluraf uchod.

82. Yng ngoleuni'r pryderon hyn, rwyf wedi dod i'r casgliad y gallai'r cam syml o ddileu'r rhagdybiaeth wrthbrofadwy yn llwyr fod o'r budd mwyaf posibl i bartneriaid cyfiawnder troseddol a'r system yn ei chyfanrwydd. Fodd bynnag, o fy nhrafodaeth â Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, deallaf fod gweithgor dan arweiniad yr NPCC, Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol a'r Swyddfa Gartref wrthi ar hyn o bryd yn adolygu'r AGGD, gan ganolbwyntio ar fireinio cymhwyso ymarferol y rhagdybiaeth wrthbrofadwy. Deallaf fod nifer o gynlluniau peilot ar y gweill ledled y wlad hefyd, mae hyn yn cynnwys rhai rhanbarthau'n treialu datgelu heb unrhyw gymhwyso o'r rhagdybiaeth wrthbrofadwy, a'r rhanbarthau eraill yn treialu'r rhagdybiaeth wrthbrofadwy o ddeunydd a ddefnyddir ac a gyflwynir yn gyffredin yn unig. Nod y cynlluniau peilot yw profi sut y gellir gweithredu dulliau cymesur o ddatgelu, o fewn y profion statudol, yn enwedig mewn achosion sy'n cynnwys llawer iawn o ddeunydd digidol. Mae'r gwaith paratoi ym mis Tachwedd 2025, yn nodi cam allweddol mewn ymdrechion i wella cysondeb, effeithlonrwydd a thegwch yn y broses ddatgelu.

83. Rwy'n dal i fod o'r farn y dylid dileu'r rhagdybiaeth wrthbrofol yn ei chyfanrwydd: mae'n ddigonol bod cydymffurfiad priodol â'r CPIA. Serch hynny, rwy'n ymwybodol o'r gyfres o adolygiadau a chynlluniau peilot parhaus a bydd yn fater i'r Twrnai Cyffredinol eu gwerthuso. Felly, mater iddo ef fydd penderfynu a ddylid dileu'r rhagdybiaeth wrthbrofol yn ei chyfanrwydd neu (o leiaf) ei diwygio'n sylweddol. Os mai'r olaf yw ei gasgliad, yn seiliedig ar y dystiolaeth sy'n deillio o'r cynlluniau peilot hyn, rwy'n fodlon ei gefnogi.

84. Beth bynnag fo'r dull a fabwysiedir yn y pen draw ar gyfer canllawiau'r rhagdybiaeth wrthbrofadwy, rhaid iddo hybu defnydd cliriach a mwy cyson o fframwaith CPIA presennol, gan gefnogi'n uniongyrchol yr egwyddor o wneud penderfyniadau teg sy'n sail i'r Adolygiad hwn. Drwy sicrhau bod penderfyniadau datgelu wedi'u gwreiddio mewn fframwaith statudol sefydledig, yn hytrach na dehongliadau amrywiol o ragdybiaethau wrthbrofadwy, bydd y dull hefyd yn hybu tryloywder, cysondeb a chymesuredd. Bydd yn caniatáu i erlynwyr wneud penderfyniadau sy'n adlewyrchu natur a difrifoldeb y drosedd, gan ystyried hefyd yr effaith ar ddiffynyddion, dioddefwyr a thystion.

85. Rwyf hefyd yn argymell, beth bynnag fo'r dull diwygiedig y mae'r Twrnai Cyffredinol yn ei fabwysiadu, y dylid ei fonitro. Rwyf hefyd yn cydnabod pwysigrwydd hyfforddiant mewn perthynas ag unrhyw ddull newydd. Bydd angen i Goleg Plismona a'r CPS roi hyfforddiant digonol ar waith (y cyfeiriaf ato isod) cyn cyflwyno dull newydd; ni fyddai'n ddigon bod hyfforddiant o'r fath yn cael ei ddatblygu yn unig.

86. Rwyf hefyd yn annog y Twrnai Cyffredinol, wrth gynnal y diwygio hwn i'r canllawiau, i roi sylw i'r egwyddor sydd wrth wraidd cymaint o'm hargymhellion: ei gael yn iawn y tro cyntaf. Mae'r Ddeddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol (CPIA) yn darparu sail strwythuredig a chadarn yn gyfreithiol ar gyfer penderfyniadau datgelu, ac mae atgyfnerthu ei chymhwyso cyson yn lleihau'r risg o wallau, camddehongliadau neu oedi diangen. Os gellir cynorthwyo hyn drwy ddefnyddio adnoddau AI, mae hynny'n fater y gellir ei ystyried. Mae ei weithrediad effeithlon ac effeithiol yn ymarferol yn dibynnu ar brosesau gwneud

penderfyniadau o ansawdd uchel o'r cychwyn cyntaf, gan leihau'r angen am ailwaith neu gywiriad yn ddiweddarach yn y broses. Mae hyn nid yn unig yn gwella effeithlonrwydd gweithredol o fewn y CPS ond hefyd yn cryfhau uniondeb a dibynadwyedd cyffredinol y system cyfiawnder troseddol.

87. Er i mi fynd i'r afael â mater dileu gwybodaeth yn fanwl iawn ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Sicrhau Ei fod yn Iawn y Tro Cyntaf), credaf, yng nghyd-destun baich deunydd rhagdybiaeth wrthbrofadwy, y mae'n rhaid ystyried ystyriaethau moesegol dileu gwybodaeth. Dyma lle nad yw dogfennau wedi'u dileu'n ddigonol nac yn ddrwg, megis methu â chael gwared ar wybodaeth bersonol, neu lle gellir gwrthdroi dileu gwybodaeth drwy ddad-amlygu darn o destun yn syml. Rhaid cryfhau ystyriaeth foesegol lle bu methiannau'n gysylltiedig â dileu gwybodaeth. Er y bydd AI, fel y nodais ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Sicrhau Ei fod yn Iawn y Tro Cyntaf), yn cynorthwyo gyda baich dileu gwybodaeth, mae'n angenrheidiol bod amddiffyniadau ar waith lle mae hyn a gwiriadau dynol yn gwneud camgymeriadau. Pan fo datgeliad wedi digwydd a bod mater dileu gwybodaeth yn cael ei nodi, dylai canllawiau fod yn ddigonol i sicrhau dull cyson o fynd i'r afael â'r mater hwn a nodi lle mae methiannau'n digwydd dro ar ôl tro er budd ystyriaeth.

Argymhelliad 81: Yn amodol ar ganlyniad yr adolygiadau a'r cynlluniau peilot presennol, argymhellaf ddiddymu'r model o ddeunydd 'rhagdybiaeth wrthbrofol' sy'n cael ei ddatgelu o fewn Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu. Ar yr un pryd, dylid hyrwyddo defnydd cliriach a mwy cyson o'r fframwaith presennol a geir yn Neddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996.

Argymhelliad 82: Rwy'n argymell y dylai Cymdeithas y Gyfraith a Chyngor y Bar gynhyrchu canllawiau ar y broses a'r camau nesaf lle y bu diffygion wrth ddiwygio deunydd a ddatgelwyd i'r amddiffyniad. Dylai hyn gynnwys yr ystyriaethau moesegol y mae'n rhaid eu hystyried wrth drin deunydd wedi'i ddiwygio neu ddeunydd heb ei ddiwygio.

Rheoli Deunydd Niferus

88. O ystyried yr heriau a gyflwynir gan y deunydd cynyddol helaeth, yn enwedig wrth i dechnoleg barhau i ddatblygu, mae AI yn cynnig cyfleoedd i ddadansoddi'r wybodaeth hon yn gyflymach yn y dyfodol ond bydd hefyd yn dod â'i gymhlethdodau ei hun. Mae'r rhain yn cynnwys ystyriaethau moesegol ynghylch rhagfarn a thryloywder, yr angen am ddiogelu data cadarn a sicrhau nad yw dadansoddiad awtomataidd yn peryglu safonau cyfreithiol na barn ddynol.

89. Mae technolegau newydd yn cynnig cyfle trawsnewidiol i wella prosesau datgelu. Mae adnoddau datblygedig ar gyfer dadansoddi a chwilio trwy niferoedd mawr o ddeunydd eisoes yn cael eu defnyddio y tu hwnt i ymgyfreitha troseddol gan asiantaethau fel y SFO a'r Awdurdod Ymddygiad Ariannol (gweler Astudiaeth Achos N isod) – er nad yw'n debygol y bydd y rhain yn addas ar gyfer troseddau niferus, gellir dysgu gwersi oddi wrthynt[473]. Mae arloesiadau tebyg ar y gweill ar draws y llywodraeth a'r sector preifat. Gyda chyngor arbenigol yn llywio'r Adolygiad hwn a photensial cynyddol AI i gyflawni'n union y galluoedd sydd eu hangen, mae lle i adeiladu ar waith sy'n bodoli eisoes a chyflymu diwygio ystyrlon.

90. Rhaid i'r heddlu a'r erlyniad lywio cyfyngiadau technegol, risgiau diogelu data a gofynion gweithdrefnol wrth gynnal momentwm yr achos. Drwy gael adnoddau, hyfforddiant a chydlyniant digonol gydag ymchwilwyr yr heddlu, gallai baich datgelu digidol helpu i baratoi ac, efallai, i ddatblygu achosion yn well ac yn fwy effeithlon. Codwyd y mater hwn yn gyson yn ystod ymgysylltu, gan adlewyrchu

473

angen cynyddol i foderneiddio arferion datgelu er mwyn cadw i fyny â realiti ymchwiliadau a deunydd troseddol modern.

91. Am y rheswm hwn, rwyf yn cefnogi mabwysiadu systemau AI a gynlluniwyd i brosesu a hidlo setiau data mawr yn effeithlon. Mae'r systemau hyn fel arfer yn ymgorffori swyddogaethau chwilio datblygedig sy'n galluogi adalw gwybodaeth berthnasol gyda mwy o gyflymder a chywirdeb na phrosesau â llaw. Rwyf yn cymeradwyo gwaith parhaus yn y maes hwn i weithredu atebion rheoli tystiolaeth wedi'u galluogi gan AI i wella gallu'r heddlu a'r CPS i hidlo a chwilio setiau data mawr yn effeithlon.

Astudiaeth Achos N: Y Swyddfa Twyll Difrifol – Adolygiad â Chymorth Technoleg

Yn 2024, dechreuodd y Y Swyddfa Twyll Difrifol (SFO) archwilio atebion technolegol i wella prosesau datgelu mewn achosion sy'n cynnwys miliynau o ddogfennau. Yn hanesyddol, roedd cannoedd o filoedd o ddogfennau fesul achos yn cael eu hadolygu â llaw a'u disgrifio at ddibenion datgelu. I fynd i'r afael â hyn, treialodd yr SFO Adolygiad â Chymorth Technoleg (TAR) yn llwyddiannus ar achos byw yn y llys. Mae TAR — teclyn sy'n cael ei lywio gan AI ac sydd wedi'i integreiddio i blatfform adolygu'r SFO, sef Axcelerate (gyda swyddogaethau tebyg ar gael yn Relativity) — yn defnyddio Dysgu Gweithredol Parhaus i fireinio blaenoriaethu dogfennau. Yn ymarferol, mae adolygwyr yn tagio dogfennau yn ystod dydd, ac yna dros nos mae TAR yn ailgyfrifo'r tebygolrwydd ystadegol o berthnasedd ac yn aildrefnu'r dogfennau sydd heb eu hadolygu ar gyfer y diwrnod nesaf. Mae'r broses ailadroddus hon yn cynyddu effeithlonrwydd yn sylweddol hyd nes bod yr holl ddeunydd angenrheidiol wedi'i nodi. Ar hyn o bryd, mae datgelu yn gyfrifol am 25% o gyllideb weithredol yr SFO a 40% o'i gapasiti; yn 2023 yn unig, treuliwyd 280,000 o oriau staff ar ddatgelu gyda chost o £11 miliwn i drethdalwyr. Er bod TAR yn hynod effeithiol ar gyfer achosion cymhleth sy'n cynnwys nifer fawr iawn o ddogfennau, fel y rhai a gaiff eu trin gan yr SFO, nid yw'n addas ar ei ffurf bresennol ar gyfer tystiolaeth mewn troseddau cyfaint uchel. Dylid felly ystyried datblygu system addas ar gyfer y math hwn o achos.

Ffynhonnell**:** Gwybodaeth Rheoli Mewnol gan y Swyddfa Twyll Difrifol (SFO) ac ymgysylltu â'r SFO.

Hyfforddiant

92. Bydd y ddau argymhelliad uchod yn gofyn am hyfforddiant ychwanegol sylweddol. Mae hynny'n ddymunol beth bynnag. Mae gwella cydymffurfiad â'r CPIA yn gofyn am newid yn y ffordd y mae datgelu yn cael ei ddeall a'i drin o fewn plismona, nid fel baich gweithdrefnol, ond fel elfen hanfodol o broses gyfiawnder deg ac effeithiol. Mae'n bwysig cydnabod bod yn ymddangos bod yna ychydig iawn o achosion lle mae methiannau wedi'u gwreiddio mewn unrhyw fwriad i guddio; mae bron pob un o'r methiannau'n deillio o realiti plismona modern: yr heriau yw maint enfawr y deunydd digidol, y cyflymder y mae'n rhaid datblygu achosion arno, adnoddau cyfyngedig a systemau TG hen ffasiwn. Mae'r pwysau hyn, ynghyd â chymhlethdod lunio ffeiliau achos i fodloni safonau cyfreithiol, yn creu amgylchedd anodd lle mae'n rhaid cyflawni rhwymedigaethau datgelu. Rhaid i hyfforddiant, felly, gael ei gynllunio i adlewyrchu'r cyfyngiadau gweithredol hyn. Wedi dweud hynny, nid oes gennyf unrhyw betruster wrth danlinellu'r angen i bob hyfforddiant gynnwys ffocws ar atgyfnerthu pwysigrwydd datgelu wrth gefnogi hawliau treial teg a hyder y cyhoedd yn y system cyfiawnder.

93. Rhaid i raglenni hyfforddi felly fod yn ymarferol, yn seiliedig ar senarios ac yn ymateb i'r realiti gweithredol hyn. Dylent roi'r adnoddau a'r ddealltwriaeth i swyddogion i gymhwyso fframwaith CPIA yn hyderus ac yn gyson, tra hefyd yn atgyfnerthu pam fod datgelu yn bwysig nid yn unig i fodloni rhwymedigaethau cyfreithiol, ond i gefnogi cyfiawnder teg ac effeithiol. Mae'r dull hwn yn meithrin diwylliant o gyfrifoldeb a phroffesiynoldeb a rennir, gan helpu i wreiddio datgeliad fel rhan graidd o arfer ymchwiliol yn hytrach nag atodiad beichus.

94. Dylid rhoi ystyriaeth ofalus i drefn gweithredu'r argymhelliad hwn a'm dau argymhelliad blaenorol ynghylch deunydd rhagdybiaeth wrthbrofol a rheoli deunydd swmpus. Gallai fod yn briodol sicrhau bod hyfforddiant wedi'i gynllunio a'i orfodi yn gyntaf, a bod newidiadau pellach i'r canllawiau ar ddatgelu yn dibynnu ar y ffaith bod yr hyfforddiant hwnnw wedi digwydd. Dylid defnyddio'r Bwrdd Goruchwylio Perfformiad (yr is-grŵp o'r Grŵp Gweithredu Cyfiawnder Troseddol) yr wyf yn ei argymell ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder

Troseddol) ac a nodwyd uchod yn yr adran 'Perchnogaeth Datgelu' fel mecanwaith ar gyfer goruchwylio, gorfodi a gwerthuso'r hyfforddiant. Yn enwedig ar y cyd ag unrhyw gamau a gymerir o ganlyniad i newidiadau eraill i'r drefn datgelu. Dylent flaenoriaethu adolygu a yw'r hyfforddiant yn parhau i fod o ansawdd uchel a bod heddweision sy'n cymryd rhan flaenllaw mewn datgelu wedi'u hyfforddi i wneud hynny. Pwysleisiaf, rhaid i'r Bwrdd Goruchwylio Perfformiad ysgwyddo'r cyfrifoldeb hwn oherwydd pa mor bwysig yw datgelu priodol ac effeithiol er mwyn atal camweinyddiad cyfiawnder.

Argymhelliad 83: Rwy'n argymell y dylai'r Coleg Plismona a Gwasanaeth Erlyn y Goron gyd-ddatblygu hyfforddiant i ddarparu hyfforddiant datgelu ymarferol, seiliedig ar senarios sy'n adlewyrchu realiti gweithredol. Dylai'r Bwrdd Goruchwylio Perfformiad (fel yr argymhellir ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol)) oruchwylio, gorfodi a gwerthuso effeithiolrwydd yr hyfforddiant hwn.

Creu Atodlenni o Ddeunydd Nas Defnyddiwyd

95. Er mwyn gwella effeithlonrwydd a thegwch prosesau datgelu, dylid defnyddio adnoddau crynhoi a bwerir gan AI i gynhyrchu crynodebau clir, cryno o ddeunydd a restrir mewn atodlenni. Dylai'r crynodebau hyn ddarparu digon o gyd-destun i'r amddiffyniad wneud penderfyniad gwybodus ynghylch a ddylid gofyn am fynediad llawn i'r dogfennau sylfaenol. Rwyf wedi clywed yn anecdotaidd yn achos yr Adolygiad hwn bod atodlenni yn rhy aml yn rhoi arwyddion amwys o'r deunydd nas defnyddiwyd mewn achosion â llawer iawn o ddata. Dylai gweithredu adnoddau o'r fath, neu systemau heddlu, leihau oedi diangen, gwella tryloywder a sicrhau bod rhwymedigaethau datgelu yn cael eu cyflawni mewn ffordd sy'n gymesur ac ymarferol.

96. Dylid cyflwyno unrhyw ddefnydd o ddeallusrwydd artiffisial i gefnogi creu amserlenni o ddeunydd nas defnyddiwyd ar sail beilot a'i brofi'n drylwyr cyn unrhyw gyflwyniad ehangach. Rhaid i adnoddau o'r fath barhau i fod yn ddarostyngedig i oruchwyliaeth ac archwilio dynol cryf, i sicrhau bod pob allbwn yn glynu wrth ansawdd, cywirdeb a chydymffurfiaeth â rhwymedigaethau

datgelu. Dylai fod yn orfodol datgan yn glir a yw unrhyw grynodeb o fewn yr amserlen wedi'i gynhyrchu gan ddeallusrwydd artiffisial neu wedi'i gynhyrchu gan adolygydd dynol, yn unol ag egwyddorion AI a nodir yn y Cyflwyniad.

Argymhelliad 84: Rwy'n argymell bod yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron ac asiantaethau erlyn eraill yn defnyddio adnoddau crynhoi deallusrwydd artiffisial i gynhyrchu crynodebau clir, llawn cyd-destun o ddeunydd a restrir mewn atodlenni datgelu yn dilyn cynlluniau peilot llwyddiannus a gwerthusiad cadarnhaol.

Cefnogi Manylion Cychwynnol Achos yr Erlyniad

97. Mae cyflwyno'r IDPC yn hollbwysig os yw erlyniad am gychwyn yn effeithlon. Mae Rhaglen Adnewyddu Trawsnewid Cyfiawnder Diannod (TSJ) yn mynnu bod IDPC yn cael ei gyhoeddi ar y Platfform Cyffredin o leiaf bum niwrnod cyn y gwrandawiad cyntaf, gan alluogi'r amddiffyniad i hunanwasanaethu o'r platfform[474].

98. Mae'r dull hwn yn cefnogi ymgysylltiad cynnar a pharatoi achos effeithlon. Ar hyn o bryd, mae CrimPR 8.2 yn nodi bod rhaid i'r erlynydd gyflwyno IDPC i swyddog y llys cyn gynted ag ymarferol ac, beth bynnag, dim hwyrach na dechrau diwrnod y gwrandawiad cyntaf[475]. Rwy'n argymell diweddaru'r CrimPR i adlewyrchu gofyniad TSJ ar gyfer cyhoeddi ar y Platfform Cyffredin bum niwrnod ymlaen llaw, gan gadw'r rhwymedigaeth i gyflwyno i swyddog y llys yn brydlon. Bydd alinio'r Rheolau â phrosesau digidol yn sicrhau cysondeb gweithredol, yn lleihau amwysedd ac yn cynnal tegwch trwy roi digon o amser i'r amddiffyniad adolygu deunyddiau. Dylai'r newid hwn hefyd atgyfnerthu, unwaith y caiff IDPC ei gyhoeddi, y dylai'r amddiffyniad gael mynediad iddo trwy'r Platfform Cyffredin, gan symleiddio'r gwasanaeth a chefnogi rheoli achosion wedi'i foderneiddio.

474

475

Argymhelliad 85: Rwy'n argymell bod y Pwyllgor Rheolau Trefniadaeth Droseddol yn diweddaru'r Rheolau Trefniadaeth Droseddol i gyd-fynd â Rhaglen Adnewyddu Trawsnewid Cyfiawnder Diannod, sy'n nodi bod yn rhaid mewnbynnu Manylion Cychwynnol Achos yr Erlyniad i'r Platfform Cyffredin o leiaf bum niwrnod cyn y gwrandawiad cyntaf.

99. Ymhellach, hoffwn hefyd ystyried defnydd mwy o adnoddau AI i grynhoi'r IDPC yn seiliedig ar set o gwestiynau safonol i hwyluso staff GLlTEF a phartneriaid perthnasol eraill yn eu rolau. Er enghraifft, gallai adnodd gynorthwyo trwy allu ymateb i'r anogwr 'rhowch grynhoad i mi o'r hyn y mae pob tyst yn ei ddweud yn ei ddatganiad'. Dylai hyn gynorthwyo staff a barnwyr GLlTEF trwy ddarparu mewnwelediadau cyflym, strwythuredig i gynnwys ffeiliau achos, gan eu galluogi i ganolbwyntio ar y deunydd mwyaf perthnasol a gwneud penderfyniadau gwybodus a chyson yn fwy effeithlon. Gydag unrhyw adnodd crynhoi AI, rhaid cymryd gofal i sicrhau ei fod yn crynhoi dim ond y datganiadau ac nid y 'Llawlyfr Ffurflen Arweiniad 5' (MG5, fel y crybwyllwyd ym Mhennod 4 (Yr Heddlu a'r Erlyniad: Ei Wneud yn Iawn y Tro Cyntaf)), a allai ei hun fod yn grynodeb AI byr presennol o'r achos.

100. Er nad yw hyn yn cymryd lle barn broffesiynol, mae'n cynnig ffordd ymarferol o leihau'r baich gweinyddol a gwella cyflymder ac ansawdd gwneud penderfyniadau yn y cyfnod cynnar. Rhaid i unrhyw adnoddau a ddefnyddir ddangos lefel uchel iawn o gywirdeb yn eu crynodebau yn ystod profion peilot. Yn ei dro, mae hyn yn cefnogi nodau ehangach gwella amseroldeb a sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn gywir ac yn gyson o'r cychwyn cyntaf. Os caiff adnodd o'r fath ei weithredu'n effeithiol, gallai wella effeithlonrwydd ystafell llys a chyfrannu at broses gyfiawnder fwy effeithlon ac ymatebol.

101. Yn aml, mae gofyn i gynghorwyr cyfreithiol yn y llys ynadon adolygu llawer iawn o ddeunydd dan bwysau amser sylweddol. Rwyf wedi clywed drwy fy ymgysylltiad y bydd cynghorwyr cyfreithiol yn darllen ymlaen llaw fel rhan o'u paratoadau ar gyfer y llys: ar gyfer llysoedd ple dieuog disgwyliedig (NGAP) dylai'r IDPC gynnwys

datganiadau tystion y mae'r erlyniad yn bwriadu dibynnu arnynt. Yn aml, nid yw'r crynodeb MG5 a ddarperir gan yr heddlu yn nodi'n ddigonol beth sydd yn natganiadau'r tystion hynny, felly gallai adnodd grynhoi gynorthwyo gyda hyn. Ar wahân i hynny, mae'r pwysau ar amser cynghorwyr cyfreithiol yn gyffredinol yn golygu y gallai adnodd crynhoi hwyluso iddynt dreulio dogfennau'n iawn ac yn drylwyr ond mewn ffordd gymesur i gyfrifoldebau eraill y mae'n rhaid iddynt eu cyflawni hefyd.

102. Mae'r argymhelliad i ddefnyddio AI i grynhoi'r IOPC wedi'i wreiddio yn yr egwyddor sy'n sail i'm hargymhellion ar dechnoleg, sef ychwanegu at brosesau drwy dechnoleg, ond nid disodli barn broffesiynol. Drwy ddefnyddio adnoddau AI a all dynnu a chrynhoi gwybodaeth allweddol fel yr hyn y mae pob tyst yn ei ddweud yn eu datganiadau, mae'r dull hwn yn cefnogi'r sawl sy'n gwneud penderfyniadau drwy wella eu gallu i weithio'n effeithlon ac yn gywir. Nid yw'n dileu'r angen am arbenigedd cyfreithiol; yn hytrach, mae'n galluogi ymarferwyr i ganolbwyntio eu sylw ar agweddau mwyaf perthnasol achos, gan wella ansawdd a thegwch penderfyniadau cam cynnar.

103. Mae GLlTEF wedi datblygu adnodd crynhoi IDPC, sy'n symleiddio'r ffordd y cyflwynir gwybodaeth achos allweddol ac yn cefnogi trin deunydd nas defnyddiwyd yn fwy effeithlon. Mae hyn yn cynrychioli cam sylweddol tuag at wella effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd datgelu.

104. Gall yr amser a dreulir yn adolygu a thynnu gwybodaeth o IDPCau â llaw fod yn sylweddol, yn enwedig pan fo dogfennau wedi'u strwythuro'n wael neu'n rhy hir. Drwy awtomeiddio crynhoi cynnwys arferol, gall AI leihau dyblygu ymdrechion, symleiddio tasgau gweinyddol a galluogi cynghorwyr cyfreithiol i ddyrannu eu hamser a'u hadnoddau'n fwy effeithiol. Gall hyn wella cost-effeithiolrwydd a helpu i sicrhau bod capasiti cyfyngedig o fewn y system cyfiawnder troseddol yn cael ei ddefnyddio lle mae ei angen fwyaf, megis wrth baratoi achosion cymhleth neu ymgysylltu'n uniongyrchol â diffynyddion a dioddefwyr.

105. Wrth i faint a chymhlethdod deunydd achos digidol barhau i gynyddu, rhaid i'r system cyfiawnder troseddol esblygu er mwyn parhau i fod yn effeithiol ac yn wydn. Mae integreiddio adnoddau AI i mewn i brosesau rheolaidd fel adolygiad IDPC yn cynrychioli buddsoddiad blaengar mewn arloesedd. Mae'n cefnogi model cyflenwi sydd nid yn unig yn fwy effeithlon heddiw ond hefyd yn gallu addasu i ofynion y dyfodol, gan sicrhau bod y system yn parhau i allu bodloni disgwyliadau cyfiawnder mewn oes ddigidol ac yn cyd-fynd â defnyddio technolegau AI mewn nifer cynyddol o sectorau a'r gymdeithas yn gyffredinol. Rwyf yn cymeradwyo datblygiad, profi a defnydd parhaus o ddefnyddio AI i grynhoi'r IDPC yn seiliedig ar set o gwestiynau neu ysgogiadau safonol.

106. Mae'n bwysig bod unrhyw adnodd AI a ddefnyddir yn dangos lefel uchel o gywirdeb yn ei grynodebau. Mae hyn er mwyn sicrhau bod y system yn cydymffurfio'n llwyr â'r egwyddorion AI a nodais yn fy nghyflwyniad. Yn enwedig gan y bydd yr adnodd yn cael ei ddefnyddio i gynorthwyo gyda datgelu ei fod yn gyfreithlon, yn deg ac yn ddibynadwy. Felly, dylid treialu a gwerthuso adnodd o'r fath cyn ei gyflwyno'n llwyr.

Argymhelliad 86: Rwy'n argymell defnyddio adnoddau deallusrwydd artiffisial yn ehangach i grynhoi Manylion Cychwynnol Achos yr Erlyniad yn seiliedig ar set o gwestiynau safonol i hwyluso staff Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd Ei Fawrhydi a phartneriaid perthnasol eraill yn eu rolau adolygu rhagarweiniol. Dylai hyn fod yn amodol ar dreial peilot llwyddiannus a gwerthusiad cyn ei gyflwyno'n llawn.

Rheolaeth yr amddiffyniad o ddeunydd nas defnyddiwyd

107. Wrth i'r defnydd o adnoddau AI gynyddu ar draws y system i gefnogi effeithlonrwydd erlyniadau, mae'r un mor bwysig cydnabod bod cynrychiolwyr yr amddiffyniad eisoes yn defnyddio technolegau tebyg – er enghraifft, platfformau adolygu cyfreithiol pwerus AI masnachol fel Relativity[476], sy'n cael eu defnyddio'n rheolaidd mewn achosion cymhleth mawr. Mae'r dibyniaeth gynyddol ar y rhain ar draws yr erlyniad a'r amddiffyniad yn tanlinellu'r angen am eu defnydd cyfrifol

476

a thryloyw o fewn arfer cyfreithiol. Felly, mae'n hanfodol bod y defnydd o AI gan weithwyr proffesiynol cyfreithiol yn parhau i gael ei lywodraethu gan safonau proffesiynol clir, gan gynnwys y canllawiau sy'n dod i'r amlwg a gyhoeddir gan Fwrdd Safonau'r Bar a'r Awdurdod Rheoleiddio Cyfreithwyr. Mae canllawiau diweddar Bwrdd Safonau'r Bar a gyhoeddwyd ym mis Rhagfyr 2025 yn gam pwysig wrth osod disgwyliadau ar gyfer mabwysiadu AI yn ddiogel, moesegol ac atebol o fewn y proffesiwn, a bydd gwaith rheoleiddio pellach yn y maes hwn yn hollbwysig wrth i'r dechnoleg esblygu.

108. Mae hefyd yn bwysig bod gan yr amddiffyniad adnoddau i herio'r erlyniad, os nad oes tryloywder ynghylch sut y cynhyrchwyd allbynnau AI i gefnogi paratoi'r erlyniad ar gyfer ei achos. Os na all diffynnydd holi sut y defnyddiwyd AI i gefnogi'r erlyniad (neu'n union beth y gofynnwyd i AI ei wneud), gallai wanhau ei allu i amddiffyn ei hun[477]. Awgrymaf, er mwyn galluogi'r amddiffyniad i asesu dibynadwyedd deunydd a gynhyrchwyd gan AI a ddefnyddir gan yr erlyniad, y dylid caniatáu i'r amddiffyniad gynnig termau chwilio am ddeunydd nas defnyddiwyd i'r erlyniad. Dylai hyn aros yn dryloyw (yn unol ag egwyddorion AI a amlinellir yn y cyflwyniad) a bod yn ddarostyngedig i oruchwyliaeth farnwrol i sicrhau nad yw ceisiadau o'r fath yn gyfystyr â gwe-rwydo. O leiaf, gall hyn helpu'r erlyniad i nodi tystiolaeth berthnasol, gan wneud y mwyaf felly o'u cyfranogiad yn y broses datgelu a sicrhau gwneud penderfyniadau teg ar eu rhan, yn unol ag egwyddorion yr Adolygiad hwn.

Argymhelliad 87: Rwy'n argymell y dylid caniatáu i'r amddiffyniad gynnig termau chwilio ar gyfer deunydd nas defnyddiwyd, yn amodol ar unrhyw benderfyniad barnwrol. Yna dylai'r erlyniad ddatgelu canlyniadau'r chwiliadau hynny i'r amddiffyniad.

477

Datganiadau Prydlon a Chyflawn o Achosion yr Amddiffyniad

109. Mae dyletswyddau datgelu'r amddiffyniad o dan adrannau 5 a 6 o'r CPIA yn cael eu sbarduno gan gydymffurfiad 'honniadol' yr erlyniad â'r dyletswyddau datgelu. Gellid gweld y geiriad statudol sy'n canolbwyntio ar ddatgeliad 'honniadol' fel fformiwleiddiad sy'n caniatáu aneffeithlonrwydd erlyniad trwy ganiatáu datgeliad aflwyddiannus. Fodd bynnag, mae'n rhaid deall y geiriad hwn yn ei gyd-destun[478]. Nid wyf yn gweld unrhyw angen i ddiwygio'r geiriad statudol.

110. Fel rhan o ymdrechion ehangach i wella ymgysylltiad cynnar â rhwymedigaethau datgelu a pharatoi achos, rwyf wedi archwilio'r potensial ar gyfer cymell cynrychiolwyr yr amddiffyniad drwy daliadau cymorth cyfreithiol cyflymach am ran benodol o waith sy'n ymwneud â Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial (PTPH) effeithiol. Mae'r cynnig hwn yn cynnwys tâl am gyflwyno datganiadau achos ystyrlon yr amddiffyniad wedi'u cwblhau cyn y PTPH. Rwyf wedi ystyried argymhellion mewn perthynas â hyn ym Mhennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol).

111. Ar wahân i ddatblygiad o'r fath, deallaf hefyd ei bod yn hollbwysig cryfhau goruchwyliaeth farnwrol trwy sefydlu'n glir bod yn rhaid cyflwyno datganiadau achos yr amddiffyniad cyn y PTPH yn unol â'r Rheolau Trefniadaeth Droseddol. Dylai hyn atgyfnerthu'r disgwyliad bod yr amddiffyniad a'r erlyniad yn atebol i'r farnwriaeth am eu hymgysylltiad â'r broses datgelu.

Cydymffurfio â rhwymedigaethau datgelu

112. Rwyf eisoes wedi mynd i'r afael â'r arwyddocâd sydd gan ddatgelu effeithiol wrth sicrhau treial teg. Mae hynny'n berthnasol mewn perthynas â thegwch sylweddol y treial a thegwch gweithdrefnol a chanfyddiadau o degwch. Rwy'n cydnabod y canfyddiadau sefydledig bod canfyddiadau ymgyfreithwyr o ganlyniadau eu treial yn cael eu heffeithio gan ba mor deg y maent yn canfod bod y broses wedi bod[479].

478

479

113. Nodaf hefyd y dylid cyflawni cydymffurfiad â rhwymedigaethau datgelu yn haws yng ngoleuni'r argymhelliad yn Rhan I y dylid gwthio'r PTPH yn ôl mewn amser ym mhob achos er mwyn galluogi partïon i baratoi'n fwy effeithiol. Mewn ymdrech i wneud y mwyaf o gydymffurfiad â rhwymedigaethau datgelu, rwyf wedi gwneud argymhellion uchod ar yr angen am hyfforddiant a chanllawiau heddlu ar ddatgelu, yn ogystal ag argymhellion a fydd yn cynorthwyo'r CPS i gydymffurfio. Rwyf hefyd wedi gwneud argymhellion ar gyfer cymhellion ar gyfer ymgysylltiad yr amddiffyniad mwy effeithiol â rhwymedigaethau datgelu. Gwerthfawrogaf fod llawer o'r materion datgelu yn y PTPH yn cael eu trin gan gwnsel ieuengaf prysur iawn na fydd yn ymddangos yn y treial. Drwy wthio dyddiad y PTPH yn ôl, fel yr argymhellir yn Rhan I, dylai cydymffurfiad â rhwymedigaethau datgelu erbyn y PTPH fod yn haws i'w reoli a'i dâl. Y cwestiwn sy'n parhau yw a oes angen sancsiynau i sicrhau gwell cydymffurfiad gan asiantaethau erlyn a chynrychiolwyr yr amddiffyniad.

114. Yn wahanol i'r drefn sifil lle byddai sancsiynau'n llifo mewn costau am fethu â chydymffurfio â rhwymedigaethau gweithdrefnol, nid oes pwynt mewn gorfodi trefn costau mewn perthynas â'r CPS neu'r heddlu. Byddai gwneud iddynt dalu am amser llys a wastraffwyd yn lleihau ymhellach eu hadnoddau cyfyngedig. Mae'r un peth yn wir mewn perthynas â'r chymuned yr amddiffyniad. Rwyf wedi ystyried amrywiaeth o opsiynau eraill gan gynnwys:

    a. Gofyn i'r cynrychiolwyr cyfreithiol sydd wedi methu â chydymffurfio â'r rhwymedigaeth statudol yn y CPIA ymddangos gerbron y Barnwr i esbonio eu rhesymeg; er y gallai hyn hybu atebolrwydd, a byddai'n berthnasol yr un fath i'r erlyniad a'r amddiffyniad, mae'n peryglu defnyddio amser llys ychwanegol ac efallai na fydd yn gymesur gan y byddai'r baich ymarferol ar adnoddau barnwrol yn uchel. Gwrthodaf y dewis hwn.

    b. Adrodd am y cynrychiolydd cyfreithiol i'w corff proffesiynol (e.e. Bwrdd Safonau'r Bar neu Gymdeithas y Gyfraith); er y gallai hyn ddangos difrifoldeb diffyg cydymffurfio, gall fod yn amhriodol lle mae rhesymau dilys yn bodoli dros y methiant a daw'n arbennig o anodd i'w gymhwyso lle mae

rhesymau dros fethiant yn freintiedig. Ar ben hynny, gallai atal ymgysylltiad agored â'r broses a byddai angen trothwy uchel ar gyfer atgyfeirio. Gwrthodaf y dewis hwn.

c. Creu gorchymyn costau gwastraff penodol mewn achosion troseddol; ystyriwyd bod yr opsiwn hwn yn rhy gymhleth ac o bosibl yn ddadleuol, yn enwedig o ran ei gymhwyso i'r CPS. Byddai'n gofyn am ddiwygio gweithdrefnol sylweddol a gallai gyflwyno rhagor o ymgyfreitha dros gostau. Gwrthodaf yr opsiwn hwn.

d. Cyflwyno system adrodd ac ailhyfforddi; byddai hyn yn golygu adrodd am ddiffyg cydymffurfiaeth i'r asiantaeth berthnasol (CPS, heddlu, Bwrdd Safonau'r Bar, Cymdeithas y Gyfraith) ar gyfer ailhyfforddiant gorfodol, yn hytrach na'i drin fel camymddwyn proffesiynol. Er ei fod yn adeiladol mewn egwyddor, arweiniodd heriau gweithredu a'r angen am gydlynu traws-asiantaethol at y penderfyniad i beidio â bwrw ymlaen ar hyn o bryd. Fodd bynnag, mae'r cysyniad o hyfforddiant 'ymwybyddiaeth datgelu' yn parhau i fod yn rhywbeth yr wyf yn awyddus i'w argymell yn ehangach, fel y gwnes uchod.

115. Mae'n ymddangos bod yr opsiwn olaf hwn yn sancsiwn sy'n fwy addas i'r asiantaethau erlyn sydd â rheolaeth a pherchnogaeth dros ddatgelu o'r cychwyn cyntaf. Mater i'r DPP yw sut y dylid gweithredu hynny.

116. Mewn perthynas yn benodol ag achosion lle mae cynrychiolwyr yr amddiffyniad yn methu ag ymgysylltu â'r broses datgelu neu'n cyflwyno datganiadau annigonol, rwy'n cynnig cyflwyno fersiwn wedi'i haddasu o'r dull a fabwysiadwyd ar gyfer gorfodi cydymffurfiaeth yn yr Alban. Mae Adran 79 o Ddeddf Trefniadaeth Droseddol (Yr Alban) 1995 yn darparu ‘pan fo’r parti yn ceisio codi’r gwrthwynebiad [i dderbynioldeb arfaethedig tystiolaeth] ar ôl dechrau’r treial, ni chaiff y llys, o dan adran 79(1) o’r Ddeddf hon, roi caniatâd i’r gwrthwynebiad gael

ei godi oni bai ei fod yn ystyried na ellid yn rhesymol fod wedi'i godi cyn yr amser hwnnw'[480].

117. Yn yr Alban, os nad yw cwnsler yn codi heriau i faterion megis y ditiad, datgelu, neu dderbynioldeb tystiolaeth yn eu cyfwerth o'r PTPH neu cyn hynny, ni allant godi'r heriau hynny yn y treial oni bai bod y Barnwr yn caniatáu iddynt wneud hynny, gan ystyried a oedd rhesymau da dros beidio â herio yn gynharach.

118. Mae hefyd yn bwysig cydnabod bod yr enghraifft dan sylw yn deillio o awdurdodaeth wahanol iawn. Mae'r proffesiwn yno yn gweithredu ar raddfa llawer llai, lle mae safonau eiriolaeth yn cael eu llunio a'u hatgyfnerthu trwy rwydwaith agos o weithwyr proffesiynol. Mae'r ddeinamig hon wedi caniatáu i fireinio diwylliannol ddatblygu'n organig. Mae'n parhau i fod yn ansicr a fyddai effeithiau tebyg yn deillio mewn awdurdodaeth sydd sawl gwaith yn fwy – lle mae'r proffesiwn yn fwy gwasgaredig, lle gall rhai ymgysylltu'n ystyrlon â materion ar y funud olaf yn unig. Mae'r gwahaniaethau strwythurol a diwylliannol hyn yn cyfyngu ar i ba raddau y gellir cymryd y gall enghraifft o'r fath gael ei chyfieithu'n uniongyrchol ond efallai y gellir ei fireinio mewn ffordd sy'n weithredol ymarferol.

119. Gyda diolch i'r Athro P.R. Ferguson am ei chefnogaeth yn yr ymchwil hon, deallaf fod y darpariaethau a gyflwynwyd gan Ddeddf Trefniadaeth Droseddol (Diwygio) (Yr Alban) 2004, ac a weithredwyd trwy Nodyn Ymarfer Rhif 1 o 2005, wedi gweithio'n dda ar y cyfan i hybu paratoi achosion yn gynnar a lleihau oedi cyn treialon. Ar ben hynny, mae dull yr Alban wedi cyflawni rhywfaint o lwyddiant, ond mae'n dibynnu ar farnwyr yn arfer gwyliadwriaeth a phenderfyniad cyson i orfodi'r rheolau. Er y bydd angen hyblygrwydd weithiau i wasanaethu buddiannau cyfiawnder, byddai mabwysiadu model yr Alban yn llawn yn gofyn am newid deddfwriaethol, nad wyf yn ei gynnig. Yn lle hynny, rwy'n argymell dull llai rhagnodol. Fodd bynnag, mae'r diwylliant cyffredinol o fewn y system yn peri

480

heriau, gan y byddai gweithredu effeithiol yn mynnu i farnwyr gymhwyso'r rheolau'n gyson ac yn drylwyr.

120. Mae'r Nodyn Ymarfer yn nodi disgwyliadau gorfodol ar gyfer ymarferwyr, gan fynnu paratoi manwl cyn gwrandawiadau rhagarweiniol, gan gynnwys datgelu, cytuno ar dystiolaeth ac adnabod gwrthwynebiadau i dderbynioldeb. Mae Adran 79A(4) o Ddeddf Trefniadaeth Droseddol (Yr Alban) 1995 yn atgyfnerthu hyn drwy gyfyngu gwrthwynebiadau hwyr oni bai na ellid yn rhesymol fod wedi codi'r gwrthwynebiadau hynny'n gynharach. Mae cyfraith achos yn dangos dull barnwrol llym: yn *Murphy v HM Advocate*[481] disgrifiwyd y diwygiadau fel rhai sy'n mynd i'r afael â 'chwymp' treialon a ohiriwyd, tra bod penderfyniadau yn *Radic v HM Advocate*[482] a *Bhowmick (Pradeep) v HM Advocate*[483] yn cadarnhau bod gwrthwynebiadau hwyr yn cael eu gwrthod yn gyffredinol oni bai bod amgylchiadau eithriadol yn bodoli. Er bod barnwyr yn cadw disgresiwn i warantu tegwch, mae'r fframwaith statudol yn pwysleisio datrys materion tystiolaethol yn gynnar, gyda chefnogaeth rhwymedigaethau datgelu a rheoli achos barnwrol. Nod y system hon yw cydbwyso effeithlonrwydd â thegwch, er y gall realiti ymarferol fod yn wahanol i'r safbwynt llym a adlewyrchir mewn achosion a adroddwyd.

121. Mae'r ffaith bod system gyfreithiol yr Alban wedi defnyddio model o'r fath o sancsiwn am 30 mlynedd, mewn system cyfiawnder troseddol nid hollol wahanol sy'n cynnwys treialon gyda rheithgor, yn gwrthbrofi'r awgrym y gallai hyn rywsut groesawu Erthygl 6 o'r ECHR neu hawliau treial teg cyfraith gwlad[484]. Mae disgresiwn barnwrol i ganiatáu'r her yn y treial yn ddiogelwch digonol.

122. Yn sicr, dylai fod yn bosibl mabwysiadu rheol debyg, gan fynnu datganiad achos yr amddiffyniad erbyn y PTPH, a dim ond gyda chaniatâd y Barnwr y gallai methiant i wneud hynny fod yn bosibl. Rwyf am fod yn glir, hyd yn oed os gallai'r model hwn fod wedi gweithio yn yr Alban, mae gennyf rai amheuon ynghylch

481
482
483
484

cynnydd mewn anghydfodau ar ddiwrnod y treial a sail ar gyfer arfer disgresiwn barnwrol. Gellir cadw hyn i'r lleiafswm os caniatawyd digon o amser i gymryd cyfarwyddiadau priodol.

123. Bydd hyn hefyd yn cael ei hwyluso gan yr argymhelliad yn Rhan I o'r Adolygiad i ohirio Gwrandawiadau Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial (PTPH) er mwyn sicrhau bod gan yr amddiffyniad ddigon o gyfle i gymryd cyfarwyddiadau (a'u bod yn cael eu talu'n briodol am wneud hynny). Mae'r diwygiadau hyn yn cyfiawnhau ei gwneud yn ofynnol i ddatganiadau achos yr amddiffyniad gael eu gwneud yn brydlon a chyn y PTPH. Yn y modd hwnnw, bydd barnwyr mewn sefyllfa well i nodi'r gwir faterion sy'n destun anghydfod, rheoli datgelu yn fwy effeithiol a sicrhau bod yr achos yn mynd rhagddo'n effeithlon. Mae'r dull hwn yn osgoi'r cymhlethdod a'r dadlau sy'n gysylltiedig â sancsiynau neu gymhellion ariannol, tra'n dal i hyrwyddo cydymffurfiaeth gynnar ac ystyrlon. Mae hefyd yn cyd-fynd â fframweithiau gweithdrefnol presennol ac yn cefnogi'r nod ehangach o wella parodrwydd achosion a lleihau oedi.

Argymhelliad 88: Rwy'n argymell y dylai'r Arglwyddes Brif Ustus ystyried gweithredu Cyfarwyddyd Ymarfer Troseddol sy'n grymuso barnwyr i atal codi materion newydd yn y treial na chodwyd nac a ddatgelwyd yn y Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial, heb achos da.

Datgelu mewn Achosion RASSO

124. Mae datgelu mewn achosion RASSO yn cyflwyno set benodol o heriau gweithredol. Yn aml, mae'r achosion hyn yn cynnwys deunydd graffig neu sbardunol iawn, materion tystiolaethol cymhleth a llawer iawn o ddata digidol, yn enwedig o ddyfeisiau symudol a'r cyfryngau cymdeithasol. Mae'r canlyniadau'n uchel, gall methiannau datgelu mewn achosion RASSO gael canlyniadau dwys i ddioddefwyr, diffynyddion a hyder y cyhoedd yn y system cyfiawnder troseddol[485].

485

125. Ar hyn o bryd, mae cwmpas eang datgelu, yn enwedig mewn achosion sy'n cynnwys deunydd trydydd parti, yn cael ei gamddefnyddio'n dactegol mewn ffyrdd sy'n tanseilio effeithlonrwydd a thegwch. Mae timau'r amddiffyniad yn cynyddu'r nifer o geisiadau helaeth ac yn aml yn hwyr ar gyfer deunydd trydydd parti, nid yn unig yn ceisio cofnodion cyfrinachol iawn fel nodiadau meddygol, therapiwtig neu ofal cymdeithasol, ond yn gwneud hynny mewn modd a all wasanaethu dibenion tactegol. Unwaith y gofynnir amdano neu y'i ceir, rhaid i'r heddlu ddod o hyd i ddeunydd o'r fath, proses sy'n cymryd llawer o amser, yn dwysáu adnoddau ac yn aml yn tarfu ar gynnydd achos. Yna mae'n rhaid i erlynwyr adolygu ac asesu perthnasedd niferoedd mawr o ddeunydd sydd anaml yn brofadwy. Mewn rhai achosion, defnyddir y ceisiadau ehangach hyn yn strategol i greu oedi, sbarduno gohiriadau a rhoi pwysau ar yr erlyniad. Felly, mae angen trefn fwy cadarn a diffiniedig yn glir, un sy'n atal camddefnyddio'r broses wrth sicrhau'r cydbwysedd cywir rhwng datgelu'r hyn sydd ei angen yn wirioneddol ar gyfer treial teg a diogelu preifatrwydd ac urddas dioddefwyr.

126. Mae hwn yn fater sylweddol ac yn cynrychioli aneffeithlonrwydd mawr yn y ffordd y caiff achosion RASSO eu herlyn. Yn rhy aml, caiff datgelu ei drin mewn modd eang iawn, gan alluogi camddefnydd tra'n amlygu dioddefwyr i geisiadau diangen ac ymwthiol. Er bod y fframwaith cyfreithiol yn ymddangos yn gadarn, ymddengys fod diwylliant problemus yn bodoli o fewn yr heddlu a'r CPS sy'n caniatáu mwy o fynediad i lawer mwy o ddeunydd nag sydd ei angen mewn achosion RASSO.

127. Mae Ymgyrch Soteria wedi arwain at gynnydd sylweddol mewn hyfforddi timau'r heddlu a CPS ar arferion datgelu priodol. Mae Ymgyrch Soteria yn fenter ledled y DU sydd â'r nod o drawsnewid y ffordd y mae'r heddlu a'r system cyfiawnder troseddol yn ymateb i RASSO. Fe'i lansiwyd mewn ymateb i bryderon eang am gyfraddau erlyniad isel, profiadau gwael i ddioddefwyr a methiannau systemig wrth drin achosion o drais rhywiol.

128. Er imi gael gwybod drwy ymgysylltu â'r Adolygiad hwn bod Ymgyrch Soteria wedi gwella diwylliant yr heddlu o ran sut maent yn trin achosion o'r fath yn ystod y

cyfnod ymchwilio, unwaith y bydd achosion yn cyrraedd y llys, mae'r dull gweithredu yn dod yn anghyson. Mae'r amrywiad hwn yn tanseilio manteision gwelliannau cynharach ac yn cyfrannu at oediadau a gohiriadau. Am y rheswm hwnnw, rwyf yn argymell y dylai'r Coleg Barnwrol ystyried diweddaru Cyfanswm Llys y Goron i gynnwys mwy o arweiniad i reithgorwyr ar yr hyn y gallant ei ddisgwyl o ran tystiolaeth ar gyfer achosion RASSO, yn enwedig arweiniad penodol ar dystiolaeth ar gyfer defnyddio deunydd trydydd parti. Dylai darparu arweiniad cliriach helpu rheithwyr i ddeall cyd-destun tystiolaethol achosion RASSO yn well, gan leihau camdybiaethau a chefnogi gwneud penderfyniadau tecach a mwy gwybodus.

129. Er mwyn cryfhau arferion datgelu mewn achosion Troseddau Rhywiol a Thrais Domestig (RASSO) rhaid diwygio'r diwylliant ynghylch sut y gofynnir am ddeunydd trydydd parti mewn achosion RASSO. Mae Deddf Dioddefwyr a Charcharorion 2024, a ddechreuodd gael ei gweithredu fesul cam ac a ddechreuodd ym mis Ionawr 2025, yn cyflwyno sawl mesur gyda'r nod o wella hawliau dioddefwyr a chryfhau arferion datgelu, yn enwedig mewn achosion sensitif fel RASSO. Mae arwyddion cynnar yn awgrymu y bydd yn gadarnhaol, ond mae angen gweithredu gwell ar y gyfraith a'r canllawiau presennol ar frys. Rhaid bod newid mewn arferion ynghylch yr hyn a ddylai ac na ddylai fod o fewn cwmpas ceisiadau datgelu trydydd parti. Bydd culhau'r cwmpas hwn yn helpu i leihau amser ymchwilio a gwella effeithlonrwydd treialon.

130. Yn ogystal, mae diwygiadau diweddar i'r Rheolau Trefniadaeth Droseddol yn 2025 wedi egluro'r amseru a'r rhwymedigaethau ar gyfer ceisiadau datgelu, gan gyflwyno terfynau amser diwrnod busnes ac atgyfnerthu dyletswyddau rheoli achos o dan Rannau 15 a 33.

Argymhelliad 89: Rwy'n argymell y dylai'r Coleg Plismona, Gwasanaeth Erlyn y Goron ac asiantaethau erlyn eraill wneud rhagor o waith i hybu cysondeb yn y ffordd y mae canllawiau presennol mewn achosion o dreisio a throseddau rhywiol yn cael eu cymhwyso a'u dehongli ar draws y system cyfiawnder troseddol drwy hyfforddiant gwell.

Trefn Datgelu Dwys

131. Mae argymhelliad Adolygiad Fisher ar gyfer Trefn Datgelu Dwys (IDR) (Argymhelliad 22, ynghyd ag Argymhellion cysylltiedig 30–35) yn arbennig o berthnasol i amcan yr Adolygiad hwn o wella effeithlonrwydd y llys, gan ei fod yn cynnig cyflwyno math newydd o wrandawiad a gweithdrefnau cyn-treial ychwanegol. Mae hyn yn cynnwys cyflwyno'r Ddogfen Rheoli Datgelu (DMD) saith niwrnod cyn y PTPH a bod ffurflen PTPH yn cael ei llenwi cyn y PTPH ac yn cynnwys adran achos IDR newydd. Unwaith y bydd y PTPH yn digwydd, bydd Barnwr yn dynodi fel achos IDR a dylai ddarparu cyfarwyddiadau pwrpasol; rhaid i'r erlyniad ddiwygio'r DMD; yr amddiffyniad yn ymateb i'r DMD; ac, yn olaf, cynhelir gwrandawiad rheoli datgeliad[486].

132. Efallai y bydd rhai yn dadlau y gallai cyfundrefn datgelu dwys effeithio ar amseroldeb a chynyddu nifer cyfartalog y gwrandawiadau fesul achos, sy'n fetrigau allweddol yr wyf yn mesur effeithlonrwydd yn ôl. Fodd bynnag, mae nodi materion datgelu yn gynnar yn allweddol er mwyn osgoi treialon aneffeithiol dilynol, mae hyn yn arbennig o bwysig yn yr achosion mwy cymhleth sy'n debygol o bara'n hirach yn y treial. Mae nodi datgeliadau yn gynnar yn annog ymgysylltiad prydlon gan yr amddiffyniad a'r erlyniad yn yr achos, gan sicrhau bod achos mor barod â phosibl erbyn diwrnod cyntaf y treial.

133. Er bod y drefn wedi'i bwriadu ar gyfer yr achosion mwyaf difrifol, cymhleth a rhai anodd fel arall, mae gweithwyr proffesiynol cyfreithiol ac eraill yr wyf wedi ymgysylltu â nhw wedi mynegi pryderon am y diffyg diffiniad clir o ba achosion

486

sy'n dod o fewn ei chwmpas ac felly, i ba raddau y gallai effeithio ar effeithlonrwydd. Er fy mod yn cymeradwyo argymhellion Adolygiad Dedfrydu Annibynnol o fewn Adolygiad Fisher yn yr amgylchiadau y cynigir ar ei gyfer, byddwn yn mynd ag ef ymhellach. Fodd bynnag, mae angen diffiniad mwy penodol a seiliedig yn weithredol i asesu'r effaith bosibl ar y system cyfiawnder troseddol ehangach ac i sicrhau bod unrhyw newidiadau gweithdrefnol wedi'u targedu'n briodol ac yn gymesur.

134. Un diffiniad cyfleus a sefydledig y gellid dibynnu arno yw'r un yn adran 29 o Ddeddf CPIA 1996, sy'n rhoi disgresiwn i'r Barnwr i 'gyfarwyddo gwrandawiad paratoadol mewn achosion o'r fath gymhlethdod, difrifoldeb, neu achos y mae ei dreial yn debygol o fod o'r fath hyd fel y bydd manteision sylweddol yn deillio o wrandawiad[487]'. Rwyf yn argymell bod y darpariaethau yn adran 29 o Ddeddf CPIA yn rhoi esboniad clir o ble y gallai'r drefn datgelu dwys y mae Fisher yn ei hargymell fod yn berthnasol. Drwy ddilyn yr un diffiniad ar gyfer IDR, mae hefyd yn osgoi unrhyw gymhlethdod ychwanegol mewn gweithdrefn ac unrhyw gyfarwyddyd ymarfer o ganlyniad a all gwmpasu'r IDR ac unrhyw bŵer arall i orchymyn gwrandawiad paratoadol.

135. Dylai'r Barnwr Llys y Goron wneud y penderfyniad mewn gwrandawiad paratoi. I gadarnhau, nid oes angen gwrandawiad paratoi ar wahân. Dylai materion datgelu godi dim ond mewn achosion lle mae adran 29 o'r CPIA yn caniatáu i'r mater gael ei bennu mewn gwrandawiad paratoi. Felly, dylid mynd i'r afael â datgelu fel rhan o wrandawiad paratoi presennol, nid mewn gwrandawiad ar ei ben ei hun. Dylid nodi terfynau a phroses y pwerau hyn mewn Cyfarwyddyd Ymarfer.

487

Argymhelliad 90: Rwy'n argymell, pe bai'r llywodraeth yn gweithredu argymhelliad Jonathan Fisher CB ar gyfundrefn datgelu dwys, y dylai'r Arglwyddes Brif Ustus gyflwyno Cyfarwyddyd Ymarfer Troseddol yn nodi y dylai'r diffiniad o achosion o fewn cwmpas fod yn unol â diffiniad adran 29 Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996.

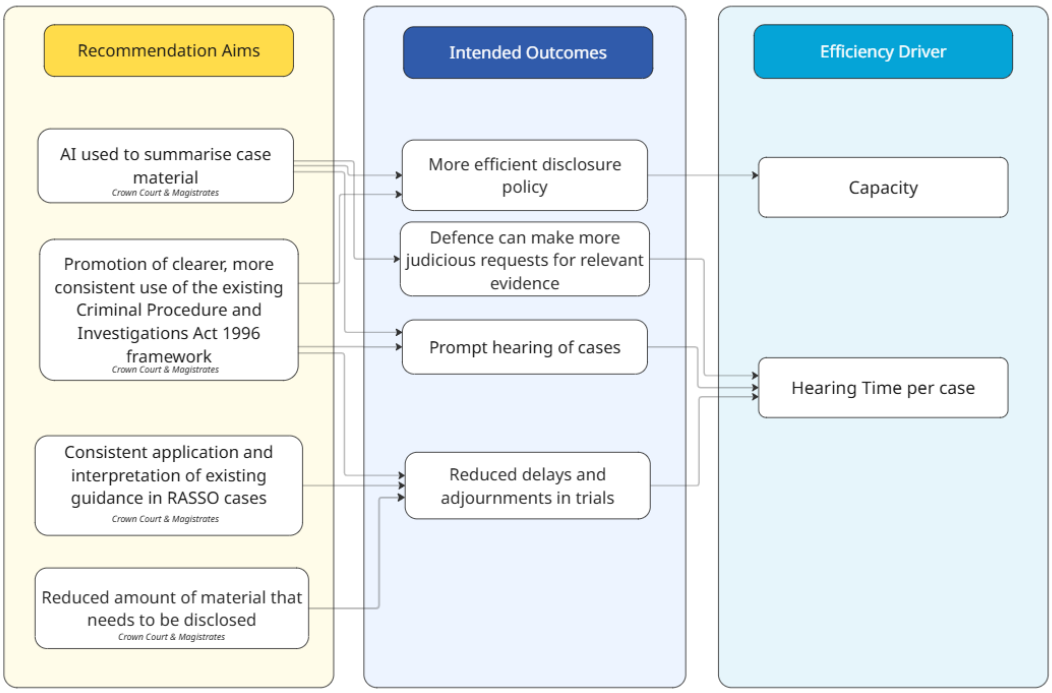
Casgliad

136. Mae datgelu yn parhau i fod yn un o'r heriau mwyaf parhaus mewn cyfiawnder troseddol, nid oherwydd bod ei bwysigrwydd yn aneglur, ond oherwydd bod ei gyflawni'n dda yn gofyn am fwy na chydymffurfio gweithdrefnol. Mae'n gofyn am ymrwymiad ar draws y system i dryloywder, amseroldeb ac ymddiriedaeth.

137. Mae'r mewnwelediadau a gasglwyd drwy gydol y bennod hon yn tynnu sylw at angen pendant: rhaid i ddatgelu esblygu. Nid drwy ailadrodd adolygiadau'r gorffennol, ond drwy ddiwygio ymarferol a chydweithredol sy'n mynd i'r afael â chyfyngiadau strwythurol ac anertia diwylliannol. Mae'r oes ddigidol wedi trawsnewid natur tystiolaeth, a rhaid i'r system ymateb gydag adnoddau, hyfforddiant ac ymddygiadau sy'n adlewyrchu'r realiti hwn.

138. Mae sicrhau bod datgelu yn gywir nid yn unig yn hanfodol i degwch, ond hefyd yn sylfaenol i leihau oedi, osgoi treialon chwâl a gwneud y defnydd gorau o adnoddau cyfyngedig. Ond ni ellir ei drin fel ateb technegol. Rhaid ei wreiddio fel cyfrifoldeb a rennir ar draws asiantaethau, gyda chefnogaeth arweinyddiaeth ac wedi'i lywio gan ymdeimlad clir o bwrpas.

Ffigur 5.2. Map polisi yn dangos nodau bwriadedig yr argymhellion a gyflwynir ym Mhennod 5

Many of the recommendations in this chapter affect pre-court cross-system efficiency drivers, which are not included in this policy map

139. Mae Ffigur 5.2 yn dangos y berthynas ddisgwyliedig rhwng yr argymhellion yn y bennod hon a'u dylanwad ar fesurau effeithlonrwydd. Os gweithredir yr argymhellion a wnaf fel y bwriadwyd, dylent helpu i wneud y broses datgelu yn fwy effeithlon. Gellid cyflawni hyn drwy ddefnyddio AI i grynhoi deunydd achos a thrwy hyrwyddo cymhwyso fframwaith Deddf CPIA 1996 presennol mewn modd cliriach a mwy cyson. Yn ei dro, dylai hyn helpu i leihau'r pwysau ar Erlynwyr i ateb gofynion datgelu a galluogi achosion i gael eu gwrandawiad yn fwy prydlon, gan leihau'r amser gwrandawiad a dreulir yn datrys problemau sy'n gysylltiedig â datgelu.

140. Mae'r argymhellion a wnaf yn y bennod hon hefyd yn anelu at leihau faint o ddeunydd sydd angen ei ddatgelu trwy hyrwyddo cysondeb yn y ffordd y mae canllawiau presennol yn cael eu cymhwyso mewn achosion RASSO. Maent yn cynnig ymhellach i alluogi'r amddiffyniad i asesu dibynadwyedd deunydd a gynhyrchir gan AI a ddefnyddir gan yr erlyniad trwy ganiatáu i'r amddiffyniad awgrymu termau chwilio ar gyfer deunydd nas defnyddiwyd.

141. Ar y cyd, dylai'r mesurau hyn wneud y broses datgelu yn fwy effeithlon a helpu i leihau oediadau a gohiriadau mewn treialon, gan leihau amser gwrandawiad fesul achos yn y pen draw.

142. Gallai cyflwyno fersiwn o fodel yr Alban ar gyfer datgelu cyn treial leihau oedi yn y llys hefyd trwy atal codi materion newydd mewn treialon na chafodd eu datgelu yn y Gwrandawiad Pledio a Pharatoi ar gyfer Treial. Dylai'r dull hwn gyfrannu at leihau amser gwrandawiad fesul achos.

143. Yn y pen draw, nid yw gwella datgelu yn dasg ar ei phen ei hun. Mae'n gysylltiedig yn agos ag uchelgais ehangach system gyfiawnder sy'n effeithlon, yn deg ac y gellir ymddiried ynddi. Bydd cynnydd yn dibynnu ar gydweithrediad ymarferol ar draws asiantaethau, ymrwymiad cyffredin i newid, a dealltwriaeth glir o'r hyn sy'n gweithio. Mae'n hanfodol cael y pethau sylfaenol yn iawn a sicrhau bod gweithdrefnau presennol yn cael eu cymhwyso'n gywir cyn ychwanegu haenau pellach at y drefn. Er bod yr argymhellion hyn yn cyflwyno newidiadau sylweddol, maent yn angenrheidiol ac wedi bod yn hirddyledus er mwyn ateb gofynion system gyfiawnder fodern. Er bod heriau'n parhau, mae cyfle gwirioneddol i adeiladu ar ymdrechion presennol a llunio trefn ddatgelu sy'n cefnogi'r gwaith o gyflawni cyfiawnder yn well.

1. Rhagamcanion: Llwyth Achosion Agored Llys y Goron: 2025 i 2029 (Y Weinyddiaeth Gyfiawnder (MoJ), Gorffennaf 2025).
2. Nodaf yma'r llythyr dyddiedig 17 Rhagfyr 2025 gan Aelodau Seneddol y Blaid Lafur at y Prif Weinidog a gyhoeddwyd yn dilyn cyhoeddiadau'r llywodraeth i ddileu treial gyda rheithgor ar gyfer pob achos ac eithrio'r achosion hynny lle mae'r diffynnydd yn debygol o gael dedfryd o fwy na thair blynedd o garchar. Rwyf wedi cyfeirio at y problemau sy'n wynebu'r system cyfiawnder troseddol drwy gydol dwy ran yr Adolygiad hwn ac yn benodol ym Mhennod 2 o Ran I o'r Adolygiad (Adnabod y Broblem) ac ym Mhennod 2 yn Rhan II o'r Adolygiad hwn (Cyd-destun). Am y rhesymau a nodir drwy'r Adolygiad cyfan, rwy'n anghytuno'n llwyr â'r awgrym y bydd mwy o arian a mwy o dyddiau eistedd yn datrys yr argyfwng hwn.
3. Gweler Pennod 2 (Cyd-destun) am fwy o fanylion.
4. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), Pennod 2, par. 31(c). Gweler Pennod 10 (Y Gweithlu Barnwrol a Chyfreithiol), par. 54 am fwy o fanylion.
5. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025). Gweler Pennod 8 (Cymryd Rhan o Bell), par. 38 am fwy o fanylion.
6. Gweler Atodiad D (Tîm Adolygu Annibynnol).
7. Mae hyn yn cynnwys yr heddlu (yr Heddlu Metropolitan a Chyngor Cenedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu (NPCC)) ac erlynwyr (Gwasanaeth Erlyn y Goron (GEG), Y Swyddfa Twyll Difrifol a Swyddfa'r Procuradur Ffisgal). O'r proffesiynau, rwyf wedi cyfarfod â Chyngor y Bar, Cymdeithas y Bar Troseddol, y Bar Ifanc, Cymdeithas y Gyfraith a'i Phwyllgor Troseddol a Sefydliad Siartredig Gweithredwyr Cyfreithiol. Rwyf wedi bod mewn cysylltiad rheolaidd â'r farnwriaeth a gyda Gweinidogion, uwch swyddogion polisi a gweithredol o MoJ, y Swyddfa Gartref, Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, Yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol a Swyddfa'r Cabinet. Bu i mi gyfarfod â'r diweddar Fonesig Newlove a Clare Waxman yn rhinwedd eu swydd fel y Comisiynydd Dioddefwyr a Chomisiynydd Dioddefwyr Llundain ac rwyf wedi cael cyflwyniadau gan (ac wedi cyfarfod â) sefydliadau anllywodraethol (NGOs) eraill.
8. Mae rhestr lawn o bawb sydd wedi cyfrannu at yr Adolygiad hwn i'w gweld yn Atodiad C (Cydnabyddiaethau). Hefyd, rwyf yn ddiolchgar i nifer o bobl (nad ydynt o reidrwydd yn gysylltiedig â'r system cyfiawnder troseddol) a wnaeth ddarllen y drafft a darparu mewnwelediadau defnyddiol.
9. Gweler Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), Pennod 1, par. 10.
10. Fel o'r blaen, fy nghyfrifoldeb i, a fi yn unig yw unrhyw wallau.
11. Fel y trafodwyd yn y Cyflwyniad, mae'r llwyth achosion agored yn Llys y Goron yn parhau i gyrraedd lefelau na welwyd erioed o'r blaen. Yn Medi 2025, roedd bron i 80,000 o achosion heb eu penderfynu yn Llys y Goron; mwy na dwywaith y nifer a gofnodwyd yn 2019 a chynnydd o tua 5,000 o achosion i gymharu â diwedd 2024. Mae'r llys ynadon dan straen tebyg; mae'r achosion heb eu penderfynu wedi cynyddu tua 70% ers diwedd 2019, gan gynhyrchu llwyth achosion agored o 373,000 o achosion ym mis Medi 2025. Gyda threialon Llys y Goron bellach yn cael eu rhestru mor bell ymlaen â diwedd 2030, mae'r casgliad yn anochel: nid yn unig y mae cyfiawnder yn cael ei oedi, mae'n cael ei wadu. Ffynonellau: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025); Gwybodaeth Rheoli Heb ei Chyhoeddi GLlTEF.
12. Ffynonellau: Rheolau Trefniadaeth Droseddol 2005 (210 tudalen); Rheolau Trefniadaeth Droseddol 2020 (wedi'u diddymu) (534 tudalen); Cyfarwyddiadau Ymarfer Troseddol 2023.
13. Gweler Pennod 7 (Paratoi ar gyfer y Gwrandawiad Cyntaf a Rheoli'r Achos).
14. Nid wyf wedi gweld unrhyw werth mewn gwneud argymhellion y bwriedir iddynt fod yn rhai tymor byr yn unig i fynd i'r afael â'r llwyth achosion agored. Byddai dull

gweithredu o'r fath yn mynd i'r afael â'r symptomau yn hytrach na rhesymau sylfaenol yr argyfwng.
15. Gyda diolch i'r Athro Richard Susskind am ei gyflwyniad i'r Adolygiad hwn.
16. Mae'r rhestr lawn o egwyddorion AI i'w gweld ym Mhennod 1 (Cyflwyniad).
17. Nid yw'r drafodaeth hon yn gyflawn ac nid yw'n mynd i'r afael â phob dimensiwn o anghymesuredd. E.e. mae angen ystyried materion sy'n ymwneud â hil – a archwiliwyd yn fanwl yn Adolygiad Lammy (2017), dan arweiniad Y Gwir Anrhydeddus David Lammy AS – yn ehangach nag y mae'r Adolygiad hwn yn caniatáu.
18. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad o Effeithlonrwydd mewn Achosion Troseddol (Barnwriaeth Cymru a Lloegr, Ionawr 2015).
19. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), Pennod 2 (Adnabod y Broblem).
20. Ffynhonnell: Rhagamcanion: Llwyth Achosion Agored Llys y Goron: 2025 i 2029 (MoJ, Gorffennaf 2025).
21. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
22. Ffynhonnell: Gwybodaeth Rheoli Heb ei Chyhoeddi GLlTEF.
23. Ffynhonnell: Rhagamcanion: Poblogaeth y Carchardai: 2025 i 2030 (MoJ, Rhagfyr 2025).
24. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llysoedd troseddol (2025). Nodyn: mae'n cynnwys achosion SJP a rhai nad ydynt yn achosion SJP.
25. Cyhoeddodd y llywodraeth ei hymateb i Ran I ar 2 Rhagfyr 2025: 'Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol – Ymateb y Llywodraeth i Ran I' – Llythyr gan Y Gwir Anrhydeddus David Lammy AS (Dirprwy Brif Weinidog, Arglwydd Ganghellor ac Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder) at Andy Slaughter AS, Cadeirydd y Pwyllgor Dethol Cyfiawnder (MoJ, Rhagfyr 2025). Rwy'n darparu trafodaeth fanylach ar ymateb y llywodraeth yn y cyhoeddiad Trosolwg a Chrynodebau Gweithredol.
26. Y Comisiwn Brenhinol ar y Weithdrefn Droseddol (Comisiwn Philips) (Yr Archifau Gwladol, 1978–81); Is-Iarll Runciman o Doxford, Y Comisiwn Brenhinol ar Gyfiawnder Troseddol (HMSO, 1993); Y Gwir Anrhydeddus Arglwydd Ustus Auld, Adolygiad o Lysoedd Troseddol Cymru a Lloegr (HMSO, Hydref 2001); Patrick Carter, Rheoli Troseddwyr, Lleihau Trosedd: Dull Newydd (Y Swyddfa Gartref, 2003); Syr Christopher Bellamy CB, Adolygiad Annibynnol o Gymorth Cyfreithiol Troseddol (Tachwedd 2021); Jonathan Fisher CB, Datgeliadau yn yr Oes Ddigidol: Adolygiad Annibynnol o Ddatgeliadau a Throseddau Twyll (Y Swyddfa Gartref, Mawrth 2025).
27. Gellir gweld y Cylch Gorchwyl llawn yn Atodiad B.
28. Rhestr enghreifftiol yw hon yn hytrach na chynhwysfawr ac nid yw'n cynnwys yr holl grwpiau neu nodweddion a all brofi anghymesuredd. E.e. mae angen ystyried materion sy'n ymwneud â hil – a archwiliwyd yn fanwl yn Adolygiad Lammy (2017), dan arweiniad Y Gwir Anrhydeddus David Lammy AS – yn ehangach nag y mae'r Adolygiad hwn yn caniatáu.
29. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), t. 32.
30. Cynllun gweithredu deallusrwydd artiffisial ar gyfer cyfiawnder (MoJ, Gorffennaf 2025).
31. Ibid.

32. Fframwaith Moeseg Deallusrwydd Artiffisial a Gwyddor Data Y Weinyddiaeth Gyfiawnder (MoJ, Mehefin 2025); Rhestr Wirio Deallusrwydd Artiffisial Cyfrifol ar gyfer Plismona (NPCC a Probable Futures, Mai 2025).
33. Trafodir hyn ymhellach ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol), mae'r CCIG, dan arweinyddiaeth yr Uwch Farnwr Llywyddol, yn gorff amlasiantaethol a sefydlwyd yn 2021 i ddatblygu dulliau gweithio gwell, cryfhau'r gwaith o reoli achosion a chynnal egwyddorion Rheoli Achosion yn Well ar draws y system cyfiawnder troseddol.
34. Rwy'n ymwybodol iawn bod y dull hwn yn arwain at gymhwyso setiau lluosog o egwyddorion deallusrwydd artiffisial ar draws y system cyfiawnder. Rhaid cydlynu defnyddio egwyddorion o'r fath – mater y trafodaf ym Mhennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol).
35. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025); Gwybodaeth Rheoli GLlTEF: Mawrth 2025 (GLlTEF, Mai 2025).
36. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025)
37. Ibid.
38. Ibid.
39. Ibid.
40. Ibid.
41. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025).
42. Gweler Pennod 3 (Un System Cyfiawnder Troseddol).
43. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
44. Ffynhonnell: Rhagamcanion: Llwyth Achosion Agored Llys y Goron: 2025 i 2029 (MoJ, Gorffennaf 2025). Rhagwelodd MoJ lwyth achosion agored o 77,500 ar gyfer Ch2 blwyddyn ariannol 2025/26 o dan ei senario galw uchel.
45. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025)
46. Ibid. Mae hyn yn cyfeirio at fesur Llys y Goron o ran 'derbyn i gwblhau' sy'n cyfrif nifer y dyddiau o'r adeg y derbynnir achos yn Llys y Goron o'r llysoedd ynadon hyd nes y caiff ei benderfynu.
47. Ibid. Mae hyn yn seiliedig ar achosion agored dilys. Nid yw'n cynnwys achosion agored lle mae'r fainc wedi codi gwarant arestio ar unrhyw adeg cyn y dyddiad cychwyn. Codir gwarant arestio gan y fainc pan fydd unigolyn yn dirmygu'r llys – fel arfer oherwydd bod yr unigolyn hwnnw wedi methu ag ymddangos yn y llys.
48. Ffynonellau: Canfyddiad a phrofiad o'r heddlu a'r system cyfiawnder troseddol, Cymru a Lloegr (Y Swyddfa Ystadegau Gwladol, Awst 2025); Cyfiawnder wedi'i oedi: Effaith ôl-groniad Llys y Goron ar ddioddefwyr, gwasanaethau i ddioddefwyr a'r system cyfiawnder troseddol (Comisiynydd Dioddefwyr, Mawrth 2025); Arolwg Blynyddol Dioddefwyr 2024 (Comisiynydd Dioddefwyr, Hydref 2025).
49. R. Syal ac E. Dugan, Court delays 'driving innocent prisoners to plead guilty' in England and Wales (The Guardian, 9 Rhagfyr 2024); M. Buchanan, Courts in crisis: The struggle for justice in one English town (BBC News, 10 Mehefin 2024); M. Thompson, Hundreds of people being held on remand for years before standing trial (Sky News, 6 Medi 2022); Yr Athro J. Peay a'r Athro E. Player, 'Not a stain on your character?': The finality of acquittals and the search for just outcomes' [2021] Crim LR 921.

50. O'r 17,000 o ddiffynyddion ar remand ym mis Rhagfyr 2024, roedd tua 11,000 yn aros am dreial ac roedd tua 5,800 wedi'u cael yn euog ond yn aros i gael eu dedfrydu. Roedd y cyfrannau priodol yn sefydlog rhwng Rhagfyr 2019 a Rhagfyr 2024. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol rheoli troseddwyr: Ebrill - Mehefin 2025 (MoJ a HMPPS, Hydref 2025).
51. Y Fonesig Anne Owers DBE, Adolygiad Annibynnol o Gapasiti'r Carchardai (MoJ, Awst 2025).
52. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025). Noder bod hyn allan o'r holl ddiffynyddion sy'n pledio'n euog cyn y treial (gan ddileu niferoedd anhysbys o wrandawiadau). Mae pleon euog diweddarach hefyd yn cael eu heffeithio gan gymysgedd achosion sy'n newid, gyda chyfran gynyddol o droseddau mwy difrifol yn y llwyth achosion agored sydd fel arfer yn denu cyfraddau ple euog is.
53. Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, Lleihau'r Ôl-groniad yn Llys y Goron (MoJ a GLlTEF, Mawrth 2025). Gweler hefyd Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), Pennod 2 (Adnabod y Broblem), par. 19.
54. Hynny yw, diffynyddion sy'n pledio'n euog cyn i'r treial ddechrau.
55. Ffynhonnell: System Cyfiawnder Troseddol – Pob metrig (dangosfwrdd data cyflenwi'r System Cyfiawnder Troseddol).
56. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025)
57. Ibid.
58. Mae hyn yn cynnwys Adolygiad Trais Rhywiol o'r Dechrau i'r Diwedd; adroddiad diweddar Comisiwn y Gyfraith ar dystiolaeth mewn erlyniadau rhywiol; ac adolygiad diweddar Rape Crisis ar oediadau yn y llys 'Living in Limbo'. Ym mis Chwefror 2024, penododd MoJ hefyd yr Athro Katrin Hohl OBE yn Gynghorydd Annibynnol i Lywodraeth y DU ar Ymatebion Cyfiawnder Troseddol i Drais Rhywiol. Roedd yr Athro Hohl yn arweinydd academaidd ar y cyd ar Weithrediad Soteria-Bluestone a wnaeth helpu i ddatblygu'r Model Gweithredol Cenedlaethol cyntaf ar gyfer ymchwiliadau'r heddlu i RASSO sydd bellach yn cael ei weithredu ledled Cymru a Lloegr.
59. Ffynhonnell: Rhagamcanion: Poblogaeth y Carchardai: 2025 i 2030 (MoJ, Rhagfyr 2025).
60. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), Pennod 2 (Adnabod y Broblem), tt. 51–71.
61. Ffynhonnell: Gwariant ar gyfiawnder yng Nghymru a Lloegr (IFS, Chwefror 2025).
62. Gyda diolch i'r Sefydliad Astudiaethau Cyllid. Mae Ffigur 2.1 yn cyflwyno dadansoddiad pellach o wariant cymharol o ddydd i ddydd a gyhoeddwyd gyntaf yn Justice spending in England and Wales (IFS, Chwe 2025) ond a ragwelir i 2028–29.
63. Ffynhonnell: Adroddiadau a chynlluniau blynyddol GLlTEF: 2011/12–2023/24 (GLlTEF, Gorffennaf 2025).
64. Gostyngodd ystad GLlTEF yng Nghymru a Lloegr o tua 600 o adeiladau llysoedd a thribiwnlysoedd gweithredol yn 2010 i tua 320 yn 2024. Nodwch: nid yw'r ffigurau hyn yn cynnwys llysoedd Nightingale ychwanegol/dros dro a agorwyd i gynyddu capasiti a lliniaru'r pwysau ar lysoedd a thribiwnlysoedd yn ystod COVID-19. Nid yw data am adeiladau llysoedd a thribiwnlysoedd yn cael ei gyhoeddi'n rheolaidd gan GLlTEF ond fe'i datgelwyd mewn ymateb i gwestiynau seneddol a'i gyhoeddi hefyd gan sefydliadau

eraill, gan gynnwys: Delweddu ystad Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM (Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, Medi 2019); Cau llysoedd a thribiwnlysoedd (Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin, Mawrth 2016); Mynediad at ddangosfwrdd cyfiawnder (Cyngor Y Bar, Medi 2024).
65. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol cymorth cyfreithiol: Ionawr - Mawrth 2025 (MoJ ac Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol, Mehefin 2025).
66. Ffynonellau: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025) Ystadegau chwarterol y llysoedd troseddol: Hydref - Rhagfyr 2019 (MoJ, Mawrth 2020).
67. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad o Effeithlonrwydd mewn Achosion Troseddol (Barnwriaeth Cymru a Lloegr, Ionawr 2015), t.1.
68. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025)
69. Ibid.
70. Ffynonellau: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025); Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Ionawr - Mawrth 2019 (MoJ, Mehefin 2019); Ystadegau'r farnwriaeth a'r llysoedd (blynyddol) 2010 (MoJ, Mehefin 2012); Ystadegau'r farnwriaeth a'r llysoedd 2006 (MoJ, Tachwedd 2007). Nodyn: mae data llwyth achosion ar gyfer y blynyddoedd cyn 2016 yn cael eu cyfrif ychydig yn wahanol i'r data ar gyfer y blynyddoedd 2016 ymlaen. Mae hyn oherwydd gwelliannau i gydlyniant a chywirdeb ystadegau Llys y Goron MoJ, yn dilyn datblygiad Un Goron a gyflwynwyd gan MoJ a GLlTEF ar ddiwedd 2024. Mae hyn wedi arwain at welliannau i'r data cyfeirio sylfaenol a ddefnyddir i ddiffinio statws achos a newid i'r ffordd y mae trosglwyddiadau'n cael eu cyfrif mewn derbyniadau a gwarediadau i adlewyrchu'n well y ffordd y mae achosion yn cael eu cofnodi yn y system Platfform Cyffredin. Golyga hyn na ddylid cymharu cyfrolau absoliwt llwythi achosion Llys y Goron o 2016 ymlaen yn uniongyrchol ag amcangyfrifon cyn 2016.
71. Noder: cyfeirir at chwarteri ar sail blwyddyn galendr yma felly mae Ch1 yn cyfeirio at y cyfnod Ionawr–Mawrth, gyda chwarteri olynol yn cwmpasu'r tri mis canlynol.
72. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
73. Cyllid ychwanegol i lysoedd i gyflawni cyfiawnder cyflymach i ddioddefwyr (MoJ, 1 Hydref 2025)
74. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
75. Ibid.
76. Bydd effaith y cynigion a wnaed gan y Dirprwy Brif Weinidog ar 2 Rhagfyr 2025 yn ychwanegu at y pwysau hwn. Yn benodol, cynyddu pwerau dedfrydu ynadon, dileu hawl diffynnydd i ddewis treial gyda rheithgor a chynyddu'r trothwy ariannol ar gyfer gwrando troseddau ddifrod troseddol fel troseddau diannod. Diwygio'r Llysoedd Troseddol – Datganiad a wnaed ar 2 Rhagfyr 2025 (Senedd y DU, Rhagfyr 2025).
77. 'Gall fod mwy o wrandawiadau ar gyfer torri Gorchmynion Dedfryd Gohiriedig a allai achosi costau ychwanegol i GLlTEF a'r Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol'. Asesiad Effaith y Mesur Dedfrydu (MoJ, Medi 2025), t. 22.
78. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).

79. Yn y llysoedd ynadon, rhestrir achosion mewn swmp ar gyfer sesiwn gyfan, felly nid oes unrhyw wybodaeth reoli ar gael ar faint o amser y mae pob achos wedi'i gymryd mewn diwrnod neu sesiwn benodol.
80. Yn gyffredinol, cynhelir dwy sesiwn y dydd yn y llysoedd ynadon, wedi'u dosbarthu yn ôl math o drosedd – SJP neu rai nad ydynt yn SJP. Mae gwarediadau fesul sesiwn yn edrych ar nifer yr achosion hynny y mae'r llys yn eu penderfynu yn un o'r sesiynau hynny.
81. Noder: mae achos diffynnydd sy'n pledio'n dieuog hefyd yn cael ei wrando mewn llys agored. Hysbysiadau gweithdrefn un ynad; Tu mewn i GLlTEF: Esbonio'r Weithdrefn Un Ynad yn y llys ynadon (GLlTEM, Hydref 2021).
82. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
83. Ffynhonnell: Gwybodaeth Rheoli Heb ei Chyhoeddi GLlTEF. Am fwy o fanylion, gweler Atodiad E (Atodiad Technegol).
84. Gweler e.e. P. Gibbs, Industrial-scale prosecution? Why the single justice procedure needs radical reform (Transform Justice, Mehefin 2025).
85. Goruchwylio a rheoleiddio erlynwyr preifat mewn ymgynghoriad system cyfiawnder troseddol (MoJ, Mawrth 2025).
86. Mae costau enwol wedi'u haddasu gan ddefnyddio chwyddiant CPI i gael costau real.
87. Mae newidiadau allweddol i bensiynau barnwrol sydd wedi cynyddu gwariant GLlTEF yn cynnwys: effeithiau ymgyfreitha o *O'Brien v Y Weinyddiaeth Gyfiawnder* [2013] UKSC 6 a ddaeth â barnwyr a delir ffi iddynt o fewn cwmpas cynlluniau pensiwn barnwrol a'r *Arglwydd Ganghellor v McCloud* [2018] EWCA Civ 2844, lle canfuwyd bod newidiadau ehangach i gynlluniau pensiwn gwasanaeth cyhoeddus yn gwahaniaethu yn erbyn aelodau iau, a effeithiodd yn arbennig ar y farnwriaeth. Adlewyrchir effaith yr ymgyfreitha hwn, ynghyd ag ystod o ffactorau actiwaraidd eraill yn yr ailbrisiad gwerthusiad cynllun pensiwn barnwrol diweddaraf a arweiniodd at gynnydd sylweddol mewn cyfraniadau cyflogwyr o Ebrill 2024. Canlyniadau Gwerthuso Cynlluniau Pensiwn Barnwrol (Adran Actiwari'r Llywodraeth, Chwefror 2024).
88. Ffynonellau: Adroddiad a Chyfrifon Blynyddol Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EF 2024-25 (GLlTEF, Gorffennaf 2025); Adroddiad Blynyddol Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM 2011 i 2012 (GLlTEM, Gorffennaf 2012).
89. Gweler e.e. *Southby v Y Weinyddiaeth Gyfiawnder* [2022] Tribiwnlysoedd Cyflogaeth.
90. Mae costau enwol wedi'u haddasu gan ddefnyddio chwyddiant CPI i gael costau real.
91. Noder: mae'r mesur isod yn edrych ar amser gwrandawiad fesul achos a waredir o fewn cyfnod adrodd penodol. Mae hyn yn unol â'r dull a fabwysiadwyd yn y cyhoeddiad Ystadegau Chwarterol y Llys Troseddol.
92. Oriau gwaith – Barnwriaeth y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd (Barnwriaeth y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd); Llysoedd: Oriau agor – Cwestiwn i'r Weinyddiaeth Gyfiawnder (Senedd y DU, Ionawr 2025).
93. Mae amser gwrandawiad ar gyfartaledd fesul diwrnod eistedd o 3.24 awr yn seiliedig ar gyfartaledd treigl 18 mis (Chwefror 2024 – Gorffennaf 2025) ac fe'i defnyddir fel rhagdybiaeth modelu sylfaenol yn Atodiad E (Atodiad Technegol).
94. Ffynonellau: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025); Gwybodaeth Rheoli GLlTEF – Mawrth 2025 (GLlTEF, Mai 2025), Tabl 1. Nodyn: mae'r gwerthoedd hyn yn cyfeirio at gyfartaleddau blynyddol a gyfrifir yn ôl

blwyddyn ariannol, felly byddant yn wahanol i'r gwerth cyfartalog treigl 3.24 a ddefnyddir fel rhagdybiaeth fodelu – gweler Atodiad E (Atodiad Technegol).
95. Mae hyn yn arbennig o wir pan nad oes tystiolaeth yn cael ei chynnig. Ar brydiau, bydd tystiolaeth newydd wedi dod i'r amlwg a allai esbonio'r penderfyniad i roi'r gorau i'r erlyniad, ond lle nad oes tystiolaeth o'r fath, rhaid gofyn y cwestiwn pam ystyriwyd bod yr achos yn addas i'w erlyn yn flaenorol ar y sail nad yw dim o'r gwaith a wnaed wedi arwain at dreial hyd yn oed yn dechrau.
96. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
97. Mae rhagor o wybodaeth am y grwpiau cyfunol a rhesymau treialon aneffeithiol i'w gweld yn Atodiad E (Atodiad Technegol).
98. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
99. Ffynhonnell: Gwybodaeth Rheoli Heb ei Chyhoeddi GLlTEF. Noder: os nad yw'r Platfform Cyffredin yn cael ei ddiweddaru ar y diwrnod y ddad-restrwyd y treial, gall yr amcangyfrif o ddyddiau fod yn anghywir – gan nad oes nodwedd i ôl-ddyddio dyddiad y dad-restru. Felly, mae'r data yn destun ansicrwydd.
100. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
101. Ffynhonnell: Gwybodaeth Rheoli Heb ei Chyhoeddi GLlTEF. Noder: os nad yw'r Platfform Cyffredin yn cael ei ddiweddaru ar y diwrnod y ddad-restrwyd y treial, gall yr amcangyfrif o ddyddiau fod yn anghywir – gan nad oes nodwedd i ôl-ddyddio dyddiad y dad-restru. Felly, mae'r data yn destun ansicrwydd.
102. Am enghreifftiau diweddar o hyn, gweler: L. Bannerman, Britain’s broken justice system, told through one day in court (The Times, 26 December 2025). Rwy’n cydnabod bod yr erthygl hefyd yn cyflwyno dadleuon o blaid ac yn erbyn fy argymhellion yn Rhan I o’r Adolygiad hwn.
103. Amcangyfrifwyd cyfanswm nifer y gwrandawiadau trwy luosi nifer yr achosion dilys â nifer cymedrig y gwrandawiadau, lle diffinnir achosion dilys fel a ganlyn: mae nifer y diffynyddion/achosion dilys yn ddiffynyddion sydd â gwrandawiad prif achos, ac sydd wedi cyflwyno ple, mae hyn yn eithrio diffynyddion sydd â dyddiad cychwyn cyn 2005.
104. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
105. Asesiad Peilot Oriau Gweithredu COVID Llys y Goron: Adroddiad Terfynol – Profiad a Mewnwelediad Defnyddwyr (GLlTEM, Tachwedd 2020); Oriau Gweithredu COVID – ymateb i ymgynghoriad (GLlTEM, Gorffennaf 2021). Mewn ymateb i ymgynghoriad ar Oriau Gweithredu COVID, penderfynodd yr Arglwydd Ganghellor ar sail tymor byr i gefnogi dull hyblyg a oedd yn caniatáu i Farnwyr Preswyl lleol ddewis eistedd oriau gwahanol, a allai gynnwys defnyddio model ‘o bell’ ar gyfer gwaith treialon heb reithgor yn ogystal â model Oriau Gweithredu COVID mewn rhai ystafelloedd llys yn bennaf ar gyfer treialon gyda rheithgor ond gyda’r opsiwn i ddefnyddio amser cyn y sesiwn fore a diwedd y sesiwn brynhawn, pe bai’n brin, ar gyfer gwaith treialon heb reithgor. Nodwch hefyd dreial cynharach yn Llys y Goron Croydon yn 2010–11 a sefydlodd brawf o gysyniad ar gyfer eistedd shifftiau bore a phrynhawn. Canfuwyd ei fod yn ddull effeithiol o leihau’r llwyth achosion agored ond, mewn ffordd debyg i dreialu Oriau Gweithredu COVID, nododd y rhan fwyaf o asiantaethau dan sylw gostau ychwanegol gydag unrhyw ddefnydd yn y dyfodol o eisteddiadau shifft, nad ydynt wedi codi yn ystod y cyfnod

treialu oherwydd ewyllys da a hyblygrwydd staff. Eisteddiadau Sifft Dwbl yn y Llys: Adroddiad Gwerthuso (Partneriaeth Cyfiawnder Troseddol Llundain, Mawrth 2021).
106. IFF Research a Frontier Economics, Cynlluniau Peilot Oriau Gweithredu Hyblyg: Canfyddiadau Gwerthuso (GLlTEM, Gorffennaf 2021).
107. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
108. Ibid.
109. Ffynhonnell: Arglwydd Richard Beeching, 'Report of the Royal Commission on Assizes and Quarter Sessions 1966–69' (Llundain, 1969).
110. Ystadegau chwarterol y llys troseddol (MoJ, 2025). Gweler hefyd Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), Pennod 2 (Adnabod y Broblem). Noder: nid yw hon yn gymhariaeth union yr un fath gan na fydd y ffigurau hanesyddol a ffigurau 2024 yn cael eu mesur yn union yr un ffordd. Fodd bynnag, mae'n tanlinellu'r twf cyffredinol yng nghymhlethdod cyfraith droseddol, gweithdrefn a threial dros y 50 mlynedd diwethaf.
111. Ffynhonnell: 'Adroddiad y Comisiwn Brenhinol ar Gylchdeithiau Barn a Sesiynau Chwarter 1966–69' (1969).
112. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
113. Ibid.
114. Ibid.
115. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), Pennod 2 (Adnabod y Broblem), t. 63.
116. M. Dominguez, B. Zaranko a J. Tomlinson, Cynhyrchiant yn Llys y Goron (IFS, Ebrill 2024).
117. C. Rowland, Traciwr Perfformiad 2025: Llysoedd troseddol (Sefydliad y Llywodraeth, Hydref 2025).
118. Fel uchod, ni ddylid ystyried gweld gostyngiad o 2030/31 ymlaen yn unig fel canlyniad 'da' i'r llysoedd troseddol – byddai hyn yn dal i olygu cynnydd yn y llwyth achosion cyffredinol tan y pwynt hwnnw.
119. Ffynhonnell: Rhagamcanion: Poblogaeth y Carchardai: 2025 i 2030 (MoJ, Rhagfyr 2025). Gweler tabl atodol A6 o dablau ystadegol ar gyfer rhagamcanion llwyth achosion agored Llys y Goron yn y dyfodol.
120. Sesiwn Dystiolaeth y Fonesig Brif Ustus (Pwyllgor Dethol Cyfiawnder, Tachwedd 2024).
121. Cyllid ychwanegol i lysoedd i gyflawni cyfiawnder cyflymach i ddioddefwyr (MoJ, Hydref 2025).
122. Adolygiad o Wariant 2025 (Trysorlys EF, Mehefin 2025), t. 26.
123. Rhagamcanion: Poblogaeth y Carchardai: 2025 i 2030 (MoJ, Rhagfyr 2025).
124. Ffynhonnell: Llys y Goron: Cwestiwn i'r Weinyddiaeth Gyfiawnder (Senedd y DU, Tachwedd 2025).
125. Ffynhonnell: Gwybodaeth Rheoli Heb Ei Chyhoeddi GLlTEF.
126. Ibid. Nodyn: mae hyn yn seiliedig ar yr amcangyfrif diweddaraf sydd ar gael, sef cipolwg ar gapasiti ar 30 Ebrill 2025. Mae hyn yn seiliedig ar wybodaeth rheoli heb ei chyhoeddi GLlTEF, felly mae'n destun ansicrwydd ac nid yw'n destun yr un gwiriadau ag ystadegau swyddogol.

127. Ffynhonnell: yn seiliedig ar Wybodaeth Rheoli Fewnol GLlTEF. Nid oedd unrhyw ddata dibynadwy cyfatebol ar gael ar gyfer y llysoedd ynadon. Y sesiynau sydd ar gael yw cyfanswm nifer y sesiynau gwiriadwy sydd wedi'u nodi yn y cynllunydd ystafell llys (CP) fel sydd ar gael. Mae sesiynau gwiriadwy sydd ar gael CP yn cael eu lluosi â 2.5 i roi nifer yr oriau sesiwn gwiriadwy sydd ar gael. Mae hyn yn seiliedig ar ddiwrnod eistedd damcaniaethol o bum awr. Yna, mae'r canrannau defnydd yn cael eu cyfrifo yn unol â hynny. Ar gyfer defnyddio sesiynau: cyfanswm nifer y sesiynau a ddefnyddiwyd wedi'i rannu â nifer y sesiynau sydd ar gael. Ar gyfer defnydd fesul awr: cyfanswm yr oriau a eisteddwyd wedi'i rannu ag oriau sesiwn gwiriadwy sydd ar gael. Mae amseroedd dechrau ac amseroedd gorffen sesiynau yn cael eu casglu o gronfa ddata fewnol, ond mae rhai elfennau heb eu cyfrif (h.y. yr amser a gymerir i baratoi'r ystafell rhwng gwrandawiadau, cwnsler yn cymryd rhagor o gyfarwyddiadau neu seibiannau ar gyfer cinio). Nid yw data heb ei gyhoeddi yn destun yr un gwiriadau ansawdd â'r ystadegau swyddogol.
128. Ffynhonnell: Ôl-groniadau Llys y Goron (Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus, Mawrth 2025).
129. Ffynhonnell: Ystadegau Llysoedd Cymru a Lloegr (Briff Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin, 2021). [Nid yw ar gael ar-lein ond cafwyd mynediad iddo drwy wneud cais ar e-bost i Lyfrgell Tŷ'r Cyffredin.] Ni wnaeth ystadegau Llysoedd Cymru a Lloegr (Medi 2024) gyhoeddi gwybodaeth am ystad y llysoedd. Cyhoeddodd fersiwn 2021 wybodaeth am gau llysoedd a oedd yn deillio o gyfathrebiad personol â GLlTEM.
130. Cynnal cyfleusterau gwasanaeth cyhoeddus (Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, Ionawr 2025); gyda diolch i GLlTEF am ei gyflwyniad i'r Adolygiad hwn; Tystiolaeth Lafar – Ôl-groniad Llysoedd y Goron (Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus, Ionawr 2025).
131. Ôl-groniadau Llys y Goron (2025).
132. Yr Athro Martin Chalkley o Brifysgol Efrog, Ymateb i ymgynghoriad 'Addas ar gyfer y dyfodol: trawsnewid Ystad y Llysoedd a'r Tribiwnlys' (GLlTEM, 2019).
133. Ystadegau chwarterol Cymorth Cyfreithiol: Ionawr - Mawrth 2025 (MoJ a'r Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol, Tachwedd 2025).
134. Gyda diolch i Gyngor y Bar am ei gyflwyniad i'r Adolygiad hwn.
135. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
136. Gweler Pennod 10 (Y Farnwriaeth a'r Gweithlu Cyfreithiol).
137. Ffynhonnell: Amrywiaeth y farnwriaeth: ystadegau 2025 (MoJ, Gorffennaf 2025).
138. Ibid.
139. Gweler e.e. Arolwg Cenedlaethol Cymdeithas y Bar Troseddol 2025 (Cymdeithas y Bar Troseddol Cymru a Lloegr, Mawrth 2025) – a gyhoeddir yn wythnosol trwy gylchlythyr Neges Dydd Llun Cymdeithas y Bar Troseddol; Arolwg Agweddau Barnwrol 2024, Cymru a Lloegr (Sefydliad Barnwrol, Coleg Prifysgol Llundain, Chwefror 2024).
140. Dyddiau eistedd Llysoedd a Thribiwnlysoedd BB 25/26 (Senedd y DU, Mawrth 2025). Noder: mewn tystiolaeth lafar i'r Pwyllgor Dethol Cyfiawnder ar 25 Tachwedd 2025, cyfeiriodd y Fonesig Brif Ustus ar ddyraniad 2025/26: 'Dyna'r tro cyntaf ers amser maith – efallai'r tro cyntaf erioed – i'r broses concordat gael ei chwblhau erbyn dechrau'r flwyddyn nesaf.'
141. Ffynhonnell: Rhagamcanion: Poblogaeth y Carchardai: 2025 i 2030 (MoJ, Rhagfyr 2025). Gweler tabl atodol A6 ar gyfer rhagamcanion llwyth achosion agored Llys y Goron ar gyfer y dyfodol.

142. Ffynhonnell: Rhagamcanion: Llwyth Achosion Agored Llys y Goron: 2025 i 2029 (MoJ, Gorffennaf 2025). Rhagamcanodd senario canolog y bydd llwyth achosion agored o 100,000 yn cael ei gyrraedd erbyn Medi 2028.
143. Ffynhonnell: Rhaglen Dyrchafu'r Heddlu: llwybrau mynediad recriwtiaid swyddogion (Y Swyddfa Gartref, Mai 2024).
144. Ffynhonnell: Rhagamcanion: Poblogaeth y Carchardai: 2025 i 2030 (MoJ, Rhagfyr 2025).
145. Ibid.
146. Risgiau cyllidol a chynaliadwyedd (Y Swyddfa Cyfrifoldeb Cyllidebol, Gorffennaf 2025).
147. Ffeithiau sylfaenol am y cytundeb seiberdrosedd byd-eang (Y Cenhedloedd Unedig).
148. Ar goll mewn cyfieithu? Gwasanaethau cyfieithu yn y llysoedd (Tŷ'r Arglwyddi, Mawrth 2025).
149. Ffynhonnell: V. Richardson et al., , Defnyddio trawsgrifiadau dyfarniadau apêl i asesu newidiadau yn nhermau presenoldeb tystiolaeth ddigidol mewn ymchwiliadau'r heddlu (Y Swyddfa Gartref, Mai 2022), Atodiad A, Tabl 1.
150. Deepfake Statistics & Trends 2025: Growth, Risks and Future Insights (Keepnet, Medi 2024); Astudiaeth Achos: Innovating to detect deepfakes and protect the public (Accelerated Capability Environment, Chwefror 2025); F. Tassone, L. Maiano and I. Amerini, Continuous fake media detection: Adapting deepfake detectors to new generative techniques (2024) 249 Computer Vision and Image Understanding 104.
151. D. Cooke et al., As Good as a Coin Toss: Human Detection of AI-Generated Content (2025) 68 Communications of the ACM 100.
152. M. Ng et al., 'A Ronin Without a Master': Exploring Police Perspectives on Digital Evidence in England and Wales (2025) 15 Forensic and Legal Cognition 14–16.
153. Gweler e.e. R.B. Warren a N. Salehi, Trial by File Formats: Exploring Public Defenders' Challenges Working with Novel Surveillance Data (2022) 6 Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction 1; M. Budka et al., Deep multilabel CNN for forensic footwear impression descriptor identification [2021] Applied Soft Computing; M. Budka a M. Bennett, We trained AI to recognise footprints, but it won't replace forensic experts yet (The Conversation, Awst 2021).
154. S. Rothor, Navigating the Digital Frontier: A Review of Emerging Technologies in Digital Forensics [2025] Journal of AI Analytics and Applications.
155. Arolygiad o ba mor dda y mae'r heddlu ac asiantaethau eraill yn defnyddio fforensig ddigidol yn eu hymchwiliadau (HMICFRS, Rhagfyr 2022); Cyflwr Plismona: Asesiad Blynyddol o Blismona yng Nghymru a Lloegr 2024–25 (HMICFRS, Medi 2025); Atlas Cyfiawnder AI – DU (Sefydliad Technoleg a Chyfiawnder Rhydychen).
156. Ymchwil ar agweddau'r cyhoedd tuag at ddefnyddio AI mewn addysg (DSIT a DfE, Awst 2024).
157. Llywodraethu gyda Deallusrwydd Artiffisial: Sefyllfa Bresennol a'r Ffordd Ymlaen mewn Swyddogaethau Craidd y Llywodraeth (OECD, Medi 2025).
158. Ymateb a gynhyrchwyd gan AI sy'n cynnwys gwybodaeth ffug neu gamarweiniol a gyflwynir fel ffaith.
159. Dr C. Walker, The pains of going to court: Unrepresented defendants' ability to effectively participate in court proceedings [2024] Criminology & Criminal Justice; G.

Hunter et al., Language barriers in the criminal justice system (The Bell Foundation, Mawrth 2022).
160. Canllawiau diweddar ar AI cynhyrchiol ar gyfer y Bar (Cyngor y Bar, Tachwedd 2025).
161. Biggest cyber attacks on UK businesses in 2025 (so far) (Cloud&More, Mai 2025); R. Clun, Hackers contact Harrods after 430,000 customer records hit by IT breach (BBC News, 28 Medi 2025); Jaguar Land Rover Cyber-attack (Hansard, 9 Medi 2025); M. Davies, R. Muller Heyndyk a J. Tidy, Day of delays at Heathrow after cyber-attack brings disruption (BBC News, 20 Medi 2025).
162. Tor-data Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol (MoJ a'r Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol, Mai 2025).
163. Adolygiad Blynyddol NCSC 2024 (Canolfan Seiberddiogelwch Genedlaethol, Rhagfyr 2024).
164. Canllawiau diogelwch dyfeisiau – Cynnyrch darfodedig (Canolfan Seiberddiogelwch Genedlaethol, Mehefin 2021).
165. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), t. 4.
166. Rwy'n cydnabod bod cyrff, byrddau a grwpiau eraill yn gweithio i wella effeithlonrwydd y system cyfiawnder troseddol. Nid wyf yn sôn am bob un ohonynt yma oherwydd eu bod yn canolbwyntio ar flaenoriaethau sy'n unigryw i'w sefydliad ac nad ydynt wedi'u cyfyngu gan weithgareddau eraill. Yn lle hynny, rwyf wedi canolbwyntio fy sylw ar y cyrff sy'n gyfrifol am weithredu cyson a blaenoriaethau'r system gyfan.
167. Cynllun ar gyfer Newid (Swyddfa'r Prif Weinidog, 2024).
168. Beth yw llywodraethiant? (Chartered Governance Institute UK & Ireland, 2025).
169. Trosolwg o sut mae'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol (NAO) yn darparu sicrwydd ar lywodraethiant da a phriodoldeb ar gyfer y Senedd newydd 2023-24 (NAO, Rhagfyr 2024).
170. Fel y crybwyllwyd ym Mhennod 1 (Cyflwyniad), par. 7 o'r Adolygiad hwn, mae pob pennod yn cynnig dadansoddiad cynhwysfawr o'i phwnc ac wedi'u cynllunio fel y gellir eu darllen yn annibynnol neu allan o ddilyniant, gan alluogi darllenwyr i ymgysylltu â meysydd penodol o ddiddordeb heb golli'r cyd-destun.
171. Yr Arglwydd Ganghellor a'r Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder (MoJ).
172. Trosglwyddodd Gorchymyn yr Ysgrifennydd Gwladol dros Gyfiawnder 2007 rai swyddogaethau'r Ysgrifennydd Gwladol i'r Arglwydd Ganghellor, a oedd gynt yn ymddiriedig i'r Ysgrifennydd Cartref ac un swyddogaeth a roddwyd ar yr Ysgrifennydd Cartref.
173. Ysgrifennydd Gwladol y Swyddfa Gartref (Y Swyddfa Gartref). Mae'n bwysig nodi bod plismona'n weithredol annibynnol ar y Swyddfa Gartref a'r llywodraeth.
174. Y Twrnai Cyffredinol (Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol).
175. Yr Arglwyddes Brif Ustus (Barnwriaeth y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd).
176. Adran 7 Deddf Diwygio Cyfansoddiadol 2005.
177. Sut y llywodraethir y farnwriaeth (Barnwriaeth y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd).
178. Grŵp Gwella Llys y Goron (Barnwriaeth y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd, Hydref 2022). Er bod y ddolen yn dweud 'Llys y Goron', mae ei gylch gorchwyl wedi'i ehangu ers hynny i gynnwys y llysoedd ynadon, ac felly arweiniodd hyn at ailenwi'r grŵp yn Grŵp Gwella Llysoedd Troseddol.

179. Adroddiad Cynnydd Grŵp Gwella Llys y Goron (CCIG) (Barnwriaeth Cymru a Lloegr, Ionawr 2023).
180. Mae rhestr o aelodau'r NCJB i'w gweld yma: Bwrdd Cyfiawnder Troseddol.
181. Ibid. Gwahoddir y Prif Farnwr Llywyddol a Llywydd Adran Mainc y Brenin i fynychu'r NCJB fel arsylwyr sy'n cymryd rhan: nid ydynt yn cymryd rhan mewn gwneud unrhyw benderfyniadau gweithredol.
182. Dangosfwrdd Data Cyflawni'r System Cyfiawnder Troseddol (MoJ).
183. Canllawiau Cenedlaethol ar gyfer Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol (Llywodraeth EF, Mawrth 2023).
184. Ibid.
185. Dangosfwrdd Data Cyflawni'r System Cyfiawnder Troseddol (MoJ).
186. Diddymu comisiynwyr heddlu a throsedd (Y Swyddfa Gartref, Tachwedd 2025).
187. Dirprwy Faer dros Blismona a Throsedd (Swyddfa'r Maer dros Blismona a Throsedd).
188. Diddymu comisiynwyr heddlu a throsedd (Y Swyddfa Gartref, Tachwedd 2025).
189. Amdanom ni – Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol (Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol).
190. Rhan 1, Pennod 1 Deddf Diwygio'r Heddlu a Chyfrifoldeb Cymdeithasol 2011.
191. Dangosfwrdd Data Cyflawni'r System Cyfiawnder Troseddol (MoJ).
192. Rwy'n hynod o ddiolchgar i David Gauke ac Alex Chalk CB fel cyn Arglwyddi Ganghellor, ac i'r Arglwydd Sedwill, cyn Ysgrifennydd Cabinet), Amy Rees (cyn Ysgrifennydd Parhaol Interim), yr Ysgrifenyddion Parhaol presennol yn y Weinyddiaeth Gyfiawnder a'r Swyddfa Gartref, Cat Little (Ysgrifennydd Parhaol yn Swyddfa'r Cabinet) a'r Arglwyddes Brif Ustus.
193. Ystadegau Chwarterol y System Cyfiawnder Troseddol: Rhagfyr 2017 (MoJ, Awst 2018).
194. Swyddfa Diwygio Cyfiawnder Troseddol (Collinson Grant)
195. N. Panchamia a P. Thomas, Public Service Agreements and the Prime Minister's Delivery Unit (Sefydliad y Llywodraeth).
196. O. Gay, Cytundebau Gwasanaeth Cyhoeddus (Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin, Rhagfyr 2005).
197. Gwasanaethau Cyhoeddus ar gyfer y Dyfodol: Moderneiddio, Diwygio, Atebolrwydd (HMSO, Rhagfyr 1998), Adran 6: System Cyfiawnder Troseddol. Roedd Ysgrifenyddion Gwladol Adran yr Arglwydd Ganghellor, y Swyddfa Gartref a'r Adran Swyddogion Cyfreithiol (fel yr oeddent ar y pryd) yn atebol i'r Senedd.
198. N. Panchamia a P. Thomas, Public Service Agreements and the Prime Minister's Delivery Unit (Sefydliad y Llywodraeth).
199. Ibid, t. 10.
200. Gweithio gyda'n gilydd i leihau trosedd a sicrhau cyfiawnder: cynllun strategol ar gyfer cyfiawnder troseddol 2008 i 2011 (Swyddfa Diwygio Cyfiawnder Troseddol, Tachwedd 2007).
201. Cenhadaeth Strydoedd Diogelach (Swyddfa'r Prif Weinidog).
202. Cynllun ar gyfer Newid (Swyddfa'r Prif Weinidog).
203. Dangosfwrdd Data Cyflawni'r System Cyfiawnder Troseddol (MoJ).
204. Mae hyn hefyd yn adlewyrchu fy mhrofiad i o eistedd ar y NCJB yn ystod y cyfnodau 2007 i 2009 a 2013 i 2019.

205. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (Arolygiad ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol, Gorffennaf 2025).
206. Yn wir, roedd Ysgrifennydd Parhaol presennol y Swyddfa Gartref yn flaenorol yn Ysgrifennydd Parhaol y Weinyddiaeth Gyfiawnder ac mae'n sicr yn gyfarwydd iawn â'r materion a'r heriau sy'n wynebu cyfiawnder troseddol ar draws holl adrannau'r llywodraeth.
207. Cynghorydd Diogelwch Cenedlaethol (Sefydliad y Llywodraeth, Gorffennaf 2020).
208. Ysgrifenyddiaeth Diogelwch Cenedlaethol: Amdanom ni (Diogelwch Cenedlaethol a Chudd-wybodaeth).
209. Ibid.
210. M. Savill, Starmer's New National Security Adviser: A Consequential Choice | Royal United Services Institute (Royal United Services Institute, Tachwedd 2024).
211. Blaenoriaethu'r Rheng Flaen: llywodraeth glyfrach (HMSO, Rhagfyr 2009), t. 11.
212. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad o Effeithlonrwydd mewn Achosion Troseddol (Barnwriaeth Cymru a Lloegr, Ionawr 2015).
213. Ymgynghoriad ar 'Un Goron': newidiadau i'r ffordd y prosesir data yn Llys y Goron yn Ystadegau Chwarterol y Llys Troseddol (CCSQ) (Llywodraeth EF, 2025).
214. Canllaw i ystadegau'r llys troseddol (MoJ, Medi 2025).
215. R. Price, Strategaeth Data'r Weinyddiaeth Gyfiawnder – blwyddyn yn ddiweddarach (MoJ, Rhagfyr 2023).
216. Rôl Comisiynydd Heddlu a Throsedd (Cymdeithas Comisiynwyr Heddlu a Throsedd).
217. Ynglŷn â GEG (GEG).
218. O ystyried y nifer llai tebygol, gellid ailenwi'r rhain yn Fyrddau Cyfiawnder Troseddol Rhanbarthol. Fodd bynnag, er mwyn eglurder, byddaf yn parhau i gyfeirio atynt fel Byrddau Cyfiawnder Troseddol Lleol.
219. Diddymu comisiynwyr heddlu a throsedd (2025).
220. Ysgrifennydd Gwladol yr Adran Gartref, Hansard – Adolygiad i Gomisiynwyr Heddlu a Throsedd: Rhan 2 (Senedd y DU, Mawrth 2022).
221. Gwasanaeth Llysoedd a Thribiwnlysoedd EM: Cynllun Busnes 2011–2015 (GLlTEM, Mai 2011).
222. Ynglŷn ag Arolygiaethau Cyfiawnder (Arolygiad ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol).
223. Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd EM (Llywodraeth EM).
224. Gorchymyn Cyrff Cyhoeddus (Diddymu Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd Ei Mawrhydi a Bwrdd y Gwarcheidwad Cyhoeddus) 2012.
225. Cod Ymarfer ar gyfer Dioddefwyr Trosedd yn Lloegr a Chymru (Cod Dioddefwyr) (MoJ, Ionawr 2025).
226. Cyfiawnder Agored: Adroddiadau Llys yn yr Oes Ddigidol (Pwyllgor Cyfiawnder Tŷ'r Cyffredin, Gorffennaf 2022).
227. Tystiolaeth Lafar: Cyfiawnder Agored: Adroddiadau Llys yn yr Oes Ddigidol (Pwyllgor Cyfiawnder Tŷ'r Cyffredin, Mawrth 2022).
228. Deddf Diwygio Cyfansoddiadol 2005.
229. Sut Rydym yn Arolygu (Arolygiad ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol).
230. Fframwaith Arolygu ar y Cyd 2023–2024 (Arolygiad ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol, Ionawr 2024).
231. Gorchymyn Cyrff Cyhoeddus (Diddymu Arolygiaeth Gweinyddiaeth Llysoedd Ei Mawrhydi a Bwrdd y Gwarcheidwad Cyhoeddus) 2012.

232. Ibid.
233. 10 Egwyddor o Arolygu'r Sector Cyhoeddus (Arolygiad ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol); Fframwaith Arolygu ar y Cyd 2023–2024 (Arolygiad ar y Cyd Cyfiawnder Troseddol, Medi 2024).
234. Lleihau'r ôl-groniad yn Llys y Goron (2024).
235. Cynllun Gweithredu AI ar gyfer Cyfiawnder (MoJ, Gorffennaf 2025).
236. Ibid.
237. Bydd Plismona Bob Amser yn Defnyddio Deallusrwydd Artiffisial yn Gyfrifol (NPCC, Medi 2024).
238. Canghellor Newydd yr Uchel Lys: Arglwydd Ustus Birss yn Tyngu Llw (Barnwriaeth y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd, Tachwedd 2025).
239. Rhestr Wirio AI Cyfrifol ar gyfer Plismona (NPCC, Mai 2025); Fframwaith Moeseg AI a Gwyddor Data y Weinyddiaeth Gyfiawnder (MoJ, Mehefin 2025).
240. Arweinyddiaeth Technoleg Strategol: datblygu a gweithredu strategaeth technoleg draws-system cyfiawnder troseddol sy'n cyd-fynd â chenhadaeth a strategaeth y system gyfiawnder; Lliniaru Risg Technoleg Etifeddiaeth: nodi, blaenoriaethu a galluogi'r asiantaethau i ddadgomisiynu systemau darfodedig; sicrhau rhyngweithrededd yn ystod y cyfnod pontio; Safonau Data a Rhyngweithredu: sefydlu a gorfodi protocolau rhannu data a safonau technegol cyffredin ar draws asiantaethau; Llywodraethu a Moeseg AI: goruchwylio mabwysiadu AI cyfrifol, gan gynnwys cydymffurfio â fframweithiau AI cenedlaethol a chanllawiau moesegol; Seiberddiogelwch a Gwydnwch: sicrhau mesurau diogelwch cadarn a chynlluniau adfer trychineb ar draws holl blatfformau technoleg y system cyfiawnder troseddol; Arloesi a Graddadwyedd: hybu mabwysiadu technolegau newydd (AI, awtomeiddio, y cwmwl) a sicrhau bod atebion yn raddadwy ac yn gynaliadwy; Cydlynu Traws-Asiantaeth: gweithredu fel y pwynt canolog ar gyfer cydweithredu technoleg rhwng heddluoedd, llysoedd, GEG a'r MoJ. Cadeirio Cyngor CTO y system cyfiawnder troseddol; Goruchwylio Gwerthwyr a Chaffael: safoni prosesau caffael i leihau dyblygu a gwella effeithlonrwydd costau; Monitro Perfformiad: diffinio Dangosyddion Perfformiad Allweddol (KPIs) a mecanweithiau adrodd ar gyfer mentrau technoleg ar draws y system cyfiawnder troseddol; Ymgysylltu â Rhanddeiliaid: gweithio gyda NCJB, CJAG a byrddau llywodraethu lleol i sicrhau aliniad a thryloywder.
241. Llunio Polisi yn Oes Deallusrwydd Artiffisial (Sefydliad y Llywodraeth, Medi 2024); B. Liu, Sut mae Deallusrwydd Artiffisial Cynhyrchiol yn Newid y Proffesiwn Cyfreithiol? (Economics Observatory, Awst 2024).
242. Adolygiad o Gyflwr Llywodraeth Ddigidol (DSIT a GDS, Ionawr 2025).
243. Chi Onwurah AS, Ymchwil: Cyllid – Cwestiwn i'r Trysorlys (Senedd y DU, Hydref 2024).
244. Sarah Sackman AS, Datganiad ar Ddigwyddiad Seiberddiogelwch Yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol (Tŷ'r Cyffredin, Mai 2025).
245. Cynnyrch Darfodedig: Rheoli Dyfeisiau wedi'u Defnyddio (Canolfan Seiberddiogelwch Genedlaethol, 2025).
246. Dull y Llywodraeth o Weithredu gyda Chyflenwyr Technoleg (Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, Ionawr 2025); Adolygiad Annibynnol o'r PNC: Crynodeb o Adroddiad Gwersi a Ddysgwyd (Y Swyddfa Gartref, Mawrth 2021).
247. Y Weinyddiaeth Gyfiawnder, Ymchwiliad Monitro Electronig – Tystiolaeth ysgrifenedig (Senedd y DU, 2025).

248. Cydnerthedd Seiber y Llywodraeth (Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, Ionawr 2025); Dull y Llywodraeth o Ddelio â Chyflenwyr Technoleg (Y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, Ionawr 2025).
249. Seiberwydnwch y Llywodraeth (2025).
250. Memorandwm y Swyddog Cyfrifyddu: Datgomisiynu a Lliniaru Risgiau Etifeddiaeth (MoJ, Mawrth 2023).
251. Strategaeth Ddigidol y Weinyddiaeth Gyfiawnder 2025 (MoJ, Ebrill 2022); Gwasanaethau Digidol - Amnewid Etifeddiaeth Carchardai (MoJ, Chwefror 2024).
252. Adolygiad o Gyflwr Llywodraeth Ddigidol (DSIT a GDS, Ionawr 2025); F. Rhodes ac E. Docherty, Cyfrifo Dyddiadau Rhyddhau (MoJ, Mai 2022).
253. Rhyngwyneb DCS â System CMS GEG – Beth sydd angen i mi ei wybod? (MoJ a'r System Cyfiawnder Troseddol, Gorffennaf 2018), t. 1; Y Platfform Cyffredin: System Rheoli Achosion Ddigidol Fodern ar gyfer y system gyfiawnder troseddol (GLlTEF, Mawrth 2025).
254. Trawsnewid gwasanaethau monitro electronig (Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus Tŷ'r Cyffredin, Hydref 2022), t. 6.
255. G. Oxley a F. Cooney, Carcharorion wedi'u rhyddhau trwy gamgymeriad (Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin, Tachwedd 2025).
256. Catalog API (MoJ, 2022).
257. Moderneiddio'r llysoedd a'r tribiwnlysoedd: manteision gwasanaethau digidol (GLlTEF, Mawrth 2025).
258. Cynllun gweithredu deallusrwydd artiffisial ar gyfer cyfiawnder (MoJ, Gorffennaf 2025).
259. Mae'r Swyddfa Twyll Difrifol yn nodi'r camau nesaf mewn cynllun uchelgeisiol (SFO, Ebrill 2025).
260. Noder: yn wahanol i benodau eraill a ganlyn, nid yw map i fetrigau effeithlonrwydd allweddol wedi'i gynnwys o ystyried y ffocws ar lywodraethu yma yn hytrach na newidiadau gweithredol sy'n gyrru metrigau effeithlonrwydd yn uniongyrchol.
261. Mae'r meysydd hyn yn disgyn yn uniongyrchol o fewn cwmpas yr Adolygiad, gan fod y Cylch Gorchwyl yn gofyn am archwiliad o brosesau'r holl asiantaethau y mae eu gwaith yn dylanwadu ar effeithlonrwydd y llysoedd troseddol, hyd yn oed lle mae'r broses hon yn dechrau cyn cyhuddo.
262. Rhaglen Dyrchafu'r Heddlu (NPCC).
263. Gweler Pennod 2 (Cyd-destun) am wybodaeth am y cynnydd mewn gwrandawiadau rhagarweiniol a'r gyfran ostyngol mewn treialon effeithiol yn ystod y blynyddoedd diwethaf.
264. Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad o Effeithlonrwydd mewn Achosion Troseddol (Barnwriaeth Cymru a Lloegr, Ionawr 2015), Adran 2.1.
265. Pwerau'r heddlu: cyflwyniad (Llyfrgell Tŷ'r Cyffredin, Hydref 2021).
266. Nid yw rhybuddiadau yn euogfarn droseddol ond gellir eu defnyddio fel tystiolaeth os yw'r unigolyn yn ymddangos gerbron llys am drosedd arall. Gall bod amodau ynghlwm wrth rybuddiadau hefyd megis cael triniaeth ar gyfer camddefnyddio cyffuriau neu drwsio difrod i eiddo. Mae fy argymhellion ar rybuddiadau wedi'u cynnwys yn Rhan I o fy Adolygiad. Nid wyf yn bwriadu ail-edrych ar y pwnc hwn yn Rhan II.
267. Mae fy argymhellion ar Ddatrysiadau y Tu Allan i'r Llys (OOCRs) wedi'u cynnwys yn Rhan I o fy Adolygiad. Nid wyf yn bwriadu ail-edrych ar y pwnc hwn yn Rhan II.

268. Comisiwn Brenhinol ar y Weithdrefn Droseddol (Comisiwn Philips) (Yr Archifau Gwladol, 1978–81).
269. Ibid; Y Gwir Anrhydeddus Syr Iain Glidewell, Adolygiad o Wasanaeth Erlyn y Goron: Crynodeb (Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, 1998), t. 3.
270. Comisiwn Brenhinol ar y Weithdrefn Droseddol (Comisiwn Philips) (Yr Archifau Gwladol, 1978–81).
271. Y Gwir Anrhydeddus Syr Iain Glidewell, Adolygiad o Wasanaeth Erlyn y Goron: Crynodeb (Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, 1998)
272. Yn yr adran 'Technoleg Rheoli Achosion' amlinellaf pam nad wyf yn credu mai un system TG ar draws yr heddlu a GEG yw'r ateb.
273. Adroddiad blynyddol a chyfrifon Gwasanaeth Erlyn y Goron 2024 i 2025 (GEG, Gorffennaf 2025).
274. A. Sanders, 'The CPS 30 years on' [2016] Crim LR 82–98.
275. Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo, Chweched argraffiad (GEG, Rhagfyr 2020).
276. Sut mae achos troseddol yn gweithio (GEG).
277. Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo, Chweched argraffiad (GEG, Rhagfyr 2020), Atodiad 1: Rhannu Cyfrifoldeb Cyhuddo.
278. Cod i Erlynwyr y Goron (GEG, Hydref 2018).
279. Rhyddid rhag Trais a Chamdriniaeth: strategaeth drawslywodraethol i sicrhau cymdeithas fwy diogel i fenywod a merched (Y Swyddfa Gartref, Rhagfyr 2025).
280. Ffynhonnell: Trosedd a gofnodwyd: penderfyniad yr heddlu – dangosfwrdd data cyflenwi CJS (Tachwedd 2025).
281. Mae DG6 yn cyfeirio at Arweiniad diwygiedig y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (6ed argraffiad), a ddaeth i rym yn 2021 ac a gyflwynodd ofynion llymach i'r heddlu gyflwyno ffeiliau achos wedi'u paratoi'n llawn cyn ceisio penderfyniad cyhuddo gan GEG (gweler adran (ii)).
282. Ffynhonnell: GEG (heb ei gyhoeddi).
283. Gall y cyhoedd riportio digwyddiadau trwy alwadau 999 neu 101, adroddiadau ar-lein, yn uniongyrchol i'r swyddog neu'r orsaf; yr heddlu yn nodi troseddau neu ymchwiliad rhagweithiol; neu adroddiadau gan asiantaethau eraill fel ysgolion neu wasanaethau cymdeithasol. Ffynhonnell y ddyletswydd cofnodi hon yw'r Cod Ymarfer ar reoli gwybodaeth a chofnodion yr heddlu gyda Deddf yr Heddlu 1996, adran 39A fel ffynhonnell y Cod Ymarfer.
284. Efallai nad arést fyddai'r weithred hon. Amlinellir yr opsiynau sydd ar gael i'r heddlu ym mharagraff 9.
285. Ymateb, arestio a chadw (Y Coleg Plismona, Hydref 2022), adran: Hawliau a theitlau.
286. Oni bai bod cloc Deddf PACE 1984 yn cael ei estyn gan swyddog o reng briodol (uwcharolygydd neu uwch) neu drwy wneud cais i'r llys ynadon. Nodir y ddeddfwriaeth yn adrannau 41-43 o Ddeddf yr Heddlu a Thystiolaeth Droseddol 1984.
287. Ymateb, arestio a chadw (Y Coleg Plismona, Hydref 2022), adran: Ffitrwydd ar gyfer Cadw; Cadw a'r ddalfa (Y Coleg Plismona, Hydref 2013).
288. Mae'r Coleg Plismona yn diffinio troseddau swmp a blaenoriaeth fel a ganlyn: 'Diffinnir trosedd swmp fel unrhyw drosedd sydd, oherwydd ei swmp, yn cael effaith sylweddol ar y gymuned ac ar allu'r heddlu lleol i'w datrys. Mae troseddau swmp yn aml yn cynnwys troseddau blaenoriaeth, fel lladrad ar y stryd, byrgleriaeth a throseddu sy'n gysylltiedig â cherbydau, ond gall hefyd gynnwys niwed troseddol neu ymosodiadau.

Gellir ymestyn y diffiniad hwn i gynnwys materion nad ydynt yn droseddau, fel ymddygiad gwrthgymdeithasol. Bydd troseddau blaenoriaeth a swmp yn aml yn cynnwys ymateb i bobl fregus a'u hamddiffyn a sicrhau bod gweithdrefnau diogelu priodol yn cael eu rhoi ar waith.' Rhaglen Proffesiynoli Ymchwiliadau (PIP): Polisi'r Rhaglen 2023 (Y Coleg Plismona, 2023).
289. Troseddau swmp (HMICFRS, Ionawr 2025).
290. Mae'r PIP (Rhaglen Broffesiynoli Ymchwiliadau) yn rhannu ymchwiliadau i bedwar math: PIP lefel 1 – ymchwiliadau troseddau blaenoriaeth a swmp; PIP lefel 2 – ymchwiliadau difrifol a chymhleth; PIP lefel 3 – ymchwiliadau mawr; a PIP lefel 4 – rheolaeth strategol ar ymchwiliadau hynod gymhleth. Cyflwyniad i ymchwiliadau (Y Coleg Plismona).
291. Canolfan Alwadau Cyfreithwyr yr Amddiffyniad (Yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol).
292. Cymorth Cyfreithiol Troseddol: cynigion ar gyfer diwygio cynllun ffioedd cyfreithwyr (MoJ, Rhagfyr 2025).
293. Ffynhonnell: Dadansoddiad o ddata cofnodion dalfa electronig yng Nghymru a Lloegr, t. 33. Mae'r ffigur hwn yn cynnwys ceisiadau am gyngor cyfreithiol yn unig, nid a gafwyd cyngor cyfreithiol ai peidio.
294. Dr V. Kemp, 'No time for a solicitor': Implications for delays on the take-up of legal advice [2013] Crim LR 184; Dr V. Kemp, Digital legal rights for suspects: users' perspectives and PACE safeguards (Prifysgol Nottingham, Gorffennaf 2018).
295. E.e. Mae Heddlu Durham wedi symud y rhan fwyaf o'u celloedd ar draws y rhanbarth i mewn i Hwb Ymchwilio a Chadw canolog.
296. Atodiad 1 Manyleb – Contract Cyngor Dros y Ffôn mewn Gorsafoedd Heddlu 2020 (Yr Asiantaeth Cymorth Cyfreithiol, Ionawr 2020).
297. Gallai gynnwys achosion sy'n cynnwys plentyn neu berson ifanc, achosion heb oedolyn priodol neu ar gyfer troseddau ditiadwy yn unig. Gellid cynorthwyo hyn gan gyfarwyddyd gan Gymdeithas y Gyfraith.
298. Dr V. Kemp, Cyngor Cyfreithiol Effeithiol mewn Gorsafoedd Heddlu, Adroddiad 2: Cymru a Lloegr (Prifysgol Nottingham, Ebrill 2018), t. 30.
299. Yn Rhan I, argymhellais y dylid rhoi'r gorau i ryddhau unigolion dan ymchwiliad (RUI) a dylid adfer mechnïaeth yn yr holl achosion perthnasol: dylai hyn olygu y dylai'r rhai sydd ar fechnïaeth ddychwelyd i'r orsaf heddlu ac ar yr adeg honno gellir eu cyhuddo ac yna'u rhyddhau ar fechnïaeth i ymddangos yn y llys.
300. E.e. Trosedd a cudd-wybodaeth – Cymryd datganiadau (N15b) (Heddlu Caint).
301. Gellir gweld y templed ar gyfer ffurflen MG11 yma: Ffurflen-MG11.doc.
302. Rhestr Wirio AI Cyfrifol ar gyfer Plismona (NPCC a Probable Futures, Mai 2025).
303. S. Kotecha a C. Golding, Increase in mental health callouts received by police over past five years (BBC News, 9 Mawrth 2023).
304. Ffynhonnell: Pwerau a gweithdrefnau'r heddlu: Chwilio a stopio, arestiadau, a chadw unigolion â phroblemau iechyd meddwl (Y Swyddfa Gartref, Tachwedd 2025).
305. Ibid.
306. E. Kane, J. Cattell a J. Wire, 'Mental health-related police incidents: Results of a national census exercise in England and Wales' [2021] Ymddygiad Troseddol ac Iechyd Meddwl 262.
307. Gofal Cywir, Unigolyn Cywir (Y Swyddfa Gartref, Mawrth 2025).
308. Ffynhonnell: Gofal Cywir, Unigolyn Cywir (Y Swyddfa Gartref, Mawrth 2025), Tabl 1.

309. S. Seddon a S. Dilley Metropolitan Police: Move to attend fewer mental health calls sparks alarm (BBC News, 29 Mai 2023).
310. Y Gwir Anrhydeddus, Arglwydd Bradley, Adroddiad Bradley (Ebrill 2009).
311. Comisiynau GIG » Diweddariadau rhaglen.
312. Tystiolaeth Ysgrifenedig gan y Weinyddiaeth Gyfiawnder, Gwasanaeth Dalfa Ieuenctid, Yr Adran Addysg, Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol, a GIG Lloegr a Gwelliant GIG, t. 2.
313. Comisiynau GIG » Ynglŷn â chyswllt a dargyfeirio.
314. A. Kirubarajan et al., Street triage services in England: service models, national provision and the opinions of police [2018] BJPsych Bulletin 253.
315. Mewn deng mlynedd (Asiantaeth Drysau Cylchdro a Chanolfan Iechyd Meddwl, 2019), t. 13.
316. CPS Director's Guidance on Charging, Sixth edition (GEG, Rhagfyr 2020), section 7: Prosecution advice. 'Prosecutors may advise the police and other investigators about: possible reasonable lines of inquiry; potential charges; evidential requirements; pre-charge procedures; disclosure management; asset recovery, including the overall financial strategy; the overall investigation strategy; including whether to refine or narrow the scope of criminal conduct and the number of suspects under investigation; legal elements of offences.'
317. Cyhuddo a pharatoi achos (Y Coleg Plismona).
318. Ynddo'i hun, sy'n amrywio o wirio cydymffurfiad DG6, ansawdd gwiriadau tystiolaeth, sicrhau bod pob ffurflen a thystiolaeth ofynnol yn cael eu cyflwyno a mwy.
319. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (HMCPSI a HMICFRS, Gorffennaf 2025).
320. Mae'r terfyn amser statudol (STL) yn berthnasol mewn achosion diannod yn unig. Mae'r STL yn golygu bod rhaid i'r heddlu a GEG hysbysu'r llys am y cyhuddiad o fewn chwe mis i ddyddiad y drosedd – byddai methu â gwneud hynny yn dod â'r achos i ben.
321. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Adrannau 5.28–5.40.
322. Mae 'cam budd y cyhoedd' o Brawf Llawn y Cod yn amlinellu: 'Public interest factors that can affect the decision to prosecute include: seriousness of the offence; suspect's level of culpability; circumstances of and harm caused to the victim; if the suspect is under 18 at the time of the offence; impact on the community; whether prosecution is a proportionate response, for example, is a nominal penalty likely?; and whether sources of information or national security could be harmed.' Cyhuddo a pharatoi achos (Y Coleg Plismona).
323. Dynodwr Pled Euog (NPCC).
324. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025).
325. Ibid, t. 125.
326. Ibid, t. 119.
327. Canllaw Bwrdd Gwaith DG6 (GEG, Gorffennaf 2025).
328. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), t. 120.
329. Ibid.
330. Ibid.
331. Ibid.
332. Ibid.

333. Canllawiau newydd GEG ar gyhuddo ar gyfer yr heddlu ac erlynwyr (GEG, Rhagfyr 2020).
334. Ffynhonnell: Gweithlu'r heddlu, Cymru a Lloegr: 31 Mawrth 2025 (ail argraffiad).
335. Ibid.
336. Ffynhonnell: Corff Adolygu Tâl yr Heddlu: Unfed Adroddiad ar Ddeg Lloegr a Chymru 2025, t. 32.
337. Ffynhonnell: Gweithlu'r heddlu, Cymru a Lloegr: 31 Mawrth 2025 (2il arg.), Tabl H3.
338. Ibid, Ffig. 2.2. Rhwng 2010 a 2018 bu gostyngiadau o flwyddyn i flwyddyn yn nifer y swyddogion.
339. Mae risgiau mawr hefyd i gyfiawnder i ddioddefwyr gan y gall llinellau ymholi allweddol gael eu colli, gan achosi i achosion fethu cyn iddynt hyd yn oed ddechrau. Gall hyn hefyd roi'r cyhoedd mewn perygl a thanseilio hyder y cyhoedd mewn plismona. Er mai fy ffocws i yw sut mae achosion yn bwydo i mewn i'r llysoedd troseddol, mae'r rhain yn faterion enfawr a dylent chwarae rhan yn penderfyniad y llywodraeth i fwrw ymlaen â'm hargymhellion yn y maes hwn.
340. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (Gorffennaf 2025), Adran 5.9.
341. Ibid, Adran 5.57.
342. Adolygiad o Gynhyrchiant Plismona: Gwella canlyniadau i'r cyhoedd (Y Swyddfa Gartref, Hydref 2023), t. 30.
343. Police performance: Getting a grip (HMICFRS, Gorffennaf 2023), Adran: 'The importance of good-quality supervisory oversight isn't being recognised.'
344. Ibid.
345. Ffynhonnell: System Cyfiawnder Troseddol – Pob metrig (dangosfwrdd data cyflawni CJS).
346. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Adran 7.9.
347. Arweiniad Cyfarwyddwr GEG ar Gyhuddo, Chweched argraffiad (GEG, Rhagfyr 2020).
348. Canllaw Bwrdd Gwaith DG6 (GEG, Gorffennaf 2025).
349. Nid yw'n bosibl datgysylltu i ba raddau y gall perfformiad gweithredol GEG neu arferion gweithio fod wedi dylanwadu ar amseroldeb oddi wrth newidiadau systemig ehangach, megis cymhlethdod tystiolaethol cynyddol a mwy o ddefnydd o gyngor cynnar.
350. Ffynhonnell: System Cyfiawnder Troseddol – Pob metrig (dangosfwrdd data cyflenwi CJS). O ystyried cyflwyniad graddol y cytundeb lefel gwasanaeth hwn, rwy'n canolbwyntio yma ar ddata o 2019 pan fyddai'r cytundeb wedi bod mewn grym yn fwy llawn.
351. Mae canllawiau datgelu wedi creu 'argyfwng mewn plismona' (Ffederasiwn Heddluoedd Cymru a Lloegr, Mai 2022).
352. M. Hopkins et al., Progression of cases submitted by the police to the CPS for charging decisions (Y Swyddfa Gartref, Gorffennaf 2025).
353. Ffynhonnell: GEG (heb ei gyhoeddi).
354. E.e. nododd yr adroddiad ar y cyd ddogfen arweiniad un dudalen ar waith dilysu yr oedd swyddogion yn ei chael yn ddefnyddiol; roedd gan un arall 'arweiniad cynhwysfawr a oedd yn esbonio'r gwahaniaeth rhwng pleon disgwyliedig euog a phleon disgwyliedig dieuog, datgelu, deunydd rhagdybiaeth wrthbrofol ac roedd yn cynnwys dolenni i DG6

a’r AGGD’; roedd gan un arall restrau gwirio sicrwydd ansawdd o fewn eu RMS. Adeiladu achosion ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Adrannau 5.65–5.67.
355. Ibid, Adrannau 5.64–5.71.
356. Ibid, Adran 5.55.
357. Neu gyfnod arall, fel y bernir yn briodol gan Y Coleg Plismona.
358. Datblygiad Proffesiynol Parhaus yw'r term a ddefnyddir i ddisgrifio'r gweithgareddau dysgu y mae gweithwyr proffesiynol yn cymryd rhan ynddynt i ddatblygu a gwella eu galluoedd. Mae Datblygiad Proffesiynol Parhaus yn ddull cyfannol tuag at wella sgiliau personol a hyfedredd trwy gydol gyrfa gweithiwr proffesiynol. Beth yw Datblygiad Proffesiynol Parhaus: CPD wedi'i Egluro (Gwasanaeth Ardystio CPD).
359. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Argymhellion 6 a 7.
360. Ibid, Adran 5.59.
361. Adolygiad o Gynhyrchiant Plismona: Gwella canlyniadau i'r cyhoedd (Y Swyddfa Gartref, Hydref 2023), t. 31.
362. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Argymhelliad 8.
363. Un enghraifft o'r arfer hwn yw: Banc arferion (Y Coleg Plismona). Mae hwn yn cynnwys rhestr o ymyriadau a rennir sydd wedi'u datblygu rhwng yr heddlu a chymunedau lleol i gefnogi ymdrechion i leihau troseddau a chyfathrebu arferion diogelwch.
364. Mae’r Adolygiad wedi cael gwybod am ap myCJ yr Heddlu Metropolitan (y mae Heddlu Caint yn ei ddefnyddio hefyd) ac ap CJ Buddy Heddlu Swydd Gaerhirfryn. Mae ap Met myCJ ar gael ar ffonau a chyfrifiaduron swyddogion. Dylai ffeiliau achos fod o’r safon aur trwy ddefnyddio’r ap, ond nid oes cydberthynas rhwng defnyddio’r ap a chydymffurfio ag Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo – mae’r Uned Cyfiawnder Troseddol yn amau bod hyn oherwydd bod swyddogion yn agor yr ap ond nad ydynt yn ei ddefnyddio. Mae ap CJ Buddy Swydd Gaerhirfryn ar gael ar ddyfeisiau a byrddau gwaith swyddogion ond nid yw wedi’i integreiddio â Connect. Nid yw’n glir sut mae’n cael ei ddefnyddio a’r effaith ar ansawdd ffeiliau achos, er bod tystiolaeth anecdotaidd yn awgrymu bod y manteision yn dibynnu ar ddiwylliant a goruchwyliaeth leol.
365. Mae ap myCJ hefyd yn cynnwys nodweddion i gefnogi: rheoli rhwymedigaethau datgelu; proses OOCR a chyfiawnder adferol; gofyn am fynediad i systemau gan gynnwys y Platfform Cyffredin; a gofyn am gymorth gan dimau eraill, e.e. gan swyddogion datgelu neu'r Tîm Rheoli Achosion.
366. Cyn-cyhuddo, ar ôl cyhuddo neu fân drosedd traffig. Mae gennyf ddiddordeb mawr mewn ffeiliau achos cyn-cyhuddo.
367. E.e. Dogfen Rheoli Ymchwiliad, ffurflenni Llawlyfr Cyfarwyddyd, Datganiad Personol Dioddefwr, ayb.
368. Ap symudol ar gyfer gweithrediadau seiber a digidol (Y Coleg Plismona).
369. Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo, Chweched argraffiad (GEG, Rhagfyr 2020), Adran 7.3
370. M. Hopkins et al., Cynnydd achosion a gyflwynwyd gan yr heddlu i GEG ar gyfer penderfyniadau cyhuddo (Y Swyddfa Gartref, Gorffennaf 2025).
371. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Argymhelliad 16.

372. Ibid, Adran 8.2.
373. Cafodd ei beilota yn gyntaf rhwng Chwefror a Mehefin 2022 yn rhanbarth GEG Gogledd Orllewin Lloegr.
374. Canllawiau mewnol GEG, a gyhoeddwyd ym mis Chwefror 2025.
375. Yn yr achosion hyn, mae RTCC yn orfodol lle na ellir gwneud penderfyniad cyhuddo wrth gyflwyno am y tro cyntaf mewn achosion cam-drin domestig diannod a throseddau neillffordd nad ydynt yn rhai cadw yn y ddalfa.
376. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), t. 102.
377. Ibid, Argymhelliad 18.
378. Ibid, t. 91.
379. Canllawiau Microsoft 365 ar gyfer Llywodraeth y DU – GOV.UK.
380. J. Noyce a S. Jenkinson, Canllawiau Microsoft 365 ar gyfer Llywodraeth y DU: Cydweithio Allanol (Microsoft, Awst 2023).
381. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Adran 5.36.
382. Mae'r rhain yn cynnwys: rôl arweiniol effeithiol i sicrhau bod ymchwiliadau'n cael eu cwblhau i'r safonau priodol ac mewn modd amserol; proses sicrhau ansawdd tystiolaeth a chynnwys ffeiliau yn unol ag Arweiniad y Cyfarwyddwr ar Gyhuddo (chweched argraffiad) (DG6), Safon Ffeiliau Genedlaethol a defnydd craffach o dechnoleg fel ffeiliau achos digidol ac offer dileu testun; cyfathrebu clir, cyson a thryloyw rhwng yr heddlu a GEG trwy bwynt cyswllt penodol; penderfynu yn yr achosion gofynnol a ddylid cymryd dim camau pellach; a rheoli achosion priodol oddi wrth system y llys.
383. Adeiladu achosion ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Argymhelliad 5.
384. Mae Glidewell yn argymell: ‘It is important that the CPS does not act in isolation and we have therefore recommended that it joins with the Police IT Organisation to implement a new integrated system under the auspices of the new IT organisation for the criminal justice system. The emergence of an over-arching criminal justice IT organisation is therefore w4elcomed, while there is concern that, unless it has a significant budget and powers of its own, it will be no more effective than its predecessors.’ Adolygiad o Wasanaeth Erlyn y Goron (Swyddfa’r Twrnai Cyffredinol, Mehefin 1998), Adrannau 59 a 60.
385. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Adran 4.21.
386. Nid oes rhwystrau cymharol yn bodoli ar gyfer fy argymhelliad ym Mhennod 6 (Rhestru a Dyrannu Llwyth Gwaith) i GLlTEF gyflwyno un adnodd amserlennu cenedlaethol o fewn y Platfform Cyffredin ar gyfer rhestru achosion yn Llys y Goron. Mae hyn oherwydd y byddai gan yr adnodd gwmpas mwy ffocysiedig (rhestru yn unig) a gellid ei ariannu a'i gyflwyno gan un sefydliad (GLlTEF).
387. System rheoli achosion digidol yw'r Platfform Cyffredin a ddatblygwyd ar gyfer y llys troseddol rhwng 2016 a 2025 gan GLlTEF. Fe'i lluniwyd yn wreiddiol fel system ar y cyd ar gyfer GLlTEF a GEG ond cafodd ei gwmpas ei symleiddio'n raddol dros amser, gyda swyddogaeth GEG yn cael ei thynnu allan o'r cwmpas.
388. R. Muir, The Power of Information (Sefydliad yr Heddlu, Hydref 2024), t. 7.
389. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Argymhellion 3 a 4.

390. Cyfleoedd Canlyniadau Digidol (Gwasanaeth Masnachol y Goron).
391. Adroddiad Blynyddol, 2022-23 (Gwasanaeth Digidol yr Heddlu, 2023), t. 22.
392. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), t. 73.
393. Fel y diffinnir yn Deddf Diogelu Data 2018.
394. Adolygiad o Gynhyrchiant Plismona: Gwella canlyniadau i'r cyhoedd (Y Swyddfa Gartref, Hydref 2023).
395. Ffynhonnell: Creu hwb effeithlonrwydd o 60% ar gyfer plismona – Astudiaeth achos.
396. Adolygiad o Gynhyrchiant Plismona: Gwella canlyniadau i'r cyhoedd (Y Swyddfa Gartref, Hydref 2023), t. 21.
397. Jonathan Fisher CB, Datgeliadau yn yr Oes Ddigidol: Adolygiad Annibynnol o Ddatgelu a Throseddau Twyll (Y Swyddfa Gartref, Mawrth 2025), t. 9.
398. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), t. 91. Mae GEG wedi mynegi pryderon y gallai'r data hwn hefyd gynnwys yr amser i adolygu ffeil yr achos, felly efallai na fydd yr amcangyfrif yn adlewyrchu'n gywir amser na chost ariannol casglu gwybodaeth.
399. Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu (Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, Chwefror 2024), Atodiad D.
400. Rheoliad (EU) 2016/679 Senedd Ewrop a'r Cyngor (Ebrill 2016), Erthygl 4.
401. Deddf Diogelu Data 2018, adran 31.
402. Ibid, Atod. 7.
403. Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996. Mae cyfrifoldebau'r heddlu i ddatgelu deunydd i'r erlynydd wedi'u cynnwys yn adran 7A.
404. Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu (Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, Chwefror 2024), Atodiad D. Rwy'n asesu CTCD yn fwy manwl ym Mhennod 5 (Datgeliadau) mewn perthynas â datgelu.
405. Mae AGGD yn amlinellu: 'Where the data is relevant, personal and there is a reasonable expectation of privacy, investigators will need to go on to consider whether it is nonetheless necessary or strictly necessary to provide it to the CPS in an unredacted form for the purposes of making a charging decision. Where it is necessary or strictly necessary to do so, the data need not be redacted; where data does not meet this standard, it should be redacted..' Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu (Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, Chwefror 2024), t. 47.
406. Canfu'r adroddiad ar y cyd fod GEG wedi mabwysiadu dull gwahanol mewn rhai achosion RASSO – nid oeddent bob amser yn destun yr un mesurau golygu llym, a chafodd rhai eu golygu ar ôl cyhuddo. Nid oedd yr adroddiad ar y cyd yn nodi deddfwriaeth sy'n nodi gwahaniaeth ar gyfer achosion RASSO. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), t. 90.
407. Mae Rhan 3 o Ddeddf Diogelu Data 2018 yn amlinellu'r eithriadau hyn.
408. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), t. 92.
409. Ystyr 'prosesu sensitif' yw—(a) prosesu data personol sy'n datgelu tarddiad hiliol neu ethnig, barn wleidyddol, credoau crefyddol neu athronyddol neu aelodaeth undeb llafur.
(b) prosesu data genetig, neu ddata biometrig, at ddibenion adnabod unigolyn.
(c) prosesu data sy'n ymwneud ag iechyd unigolyn.
(d) prosesu data sy'n ymwneud â bywyd rhywiol neu gyfeiriadedd rhywiol unigolyn.
(Deddf Diogelu Data 2018, adran 35(8).)

410. Gweler Rhan I, Pennod 3 (Dargyfeiriadau).
411. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Argymhelliad 15.
412. Jonathan Fisher CB, Datgeliadau yn yr Oes Ddigidol: Adolygiad Annibynnol o Ddatgelu a Throseddau Twyll (Y Swyddfa Gartref, Mawrth 2025).
413. Canfod yr offer golygu amlgyfrwng cywir ar gyfer heddluoedd Prydain (Y Swyddfa Gartref a Triad, 2024). Mae'r astudiaeth achos yn nodi: 'No fully automated AVMM redaction tool capable of serving
the police force's needs is currently available.' A 'There is no current "right" single tool for AVMM redaction. Some tools excel at video tasks, others at audio, and the best tool for face redaction isn't the best tool for detecting text within videos.'
414. Ffynhonnell: Astudiaeth achos: Creu hwb effeithlonrwydd o 60% ar gyfer plismona (Amgylchedd Gallu Cyflymedig, Hydref 2025).
415. Darparu Adnodd Golygu Testun yr Heddlu a Chyfiawnder (Mawrth 2024).
416. Dod o hyd i'r offer golygu amlgyfrwng cywir ar gyfer heddluoedd y DU (Y Swyddfa Gartref a Triad, 2024).
417. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Argymhelliad 14.
418. Strategaeth Plismona Digidol Cenedlaethol 2025-2030 (NPCC, 2025).
419. R.Muir, The Power of Information (Sefydliad yr Heddlu, Hydref 2024), t. 7.
420. Ibid, tt. 19–20.
421. Adeiladu achos ar y cyd gan yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron (2025), Adran 4.6.
422. Y Gwir Anrhydedd Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), t. 101.
423. Crynodeb o'r Digwyddiad – Ymgysylltu Cynnar â'r Farchnad ar gyfer Adnoddau Gwaith Achos y Dyfodol GEG (FCT).
424. Cyfleoedd Canlyniadau Digidol (Gwasanaeth Masnachol y Goron).
425. Gwella Effeithlonrwydd gyda Microsoft 365 Copilot: Canllaw Cynhwysfawr (Technoleg Opus, 2023).
426. K. Atkinson, T. Bench-Capon a D. Bollegala, 'Explanation in AI and law: Past, present and future' (2020) 289 Deallusrwydd Artiffisial.
427. Roedd eithriad ar gyfer y rhai a oedd wedi'u nodi fel tystion alibi: nid oedd angen datgelu datganiadau a wnaethant i'r heddlu. Gweler yn gyffredinol: Jonathan Fisher CB, Datgeliadau yn yr Oes Ddigidol: Adolygiad Annibynnol o Ddatgeliadau a Throseddau Twyll (Llywodraeth y DU, Mawrth 2025).
428. Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996; Rhan 15 o Reolau Trefniadaeth Droseddol 2025
429. Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu (Swyddfa'r Twrnai Cyffredinol, Chwefror 2024).
430. *R v H a C* [2004] UKHL 3 yn 7.
431. *R v Ward* [1993] 1 WLR 619.
432. Datgeliadau yn yr Oes Ddigidol: Adolygiad Annibynnol o Ddatgeliadau a Throseddau Twyll (2025), par. 58.
433. Adroddiad Ymchwiliad Mouncher, Richard Horwell CF, (Y Swyddfa Gartref, Gorffennaf 2017).

434. Syr Wyn William, Ymchwiliad Horizon Swyddfa'r Post: Cyfrol 1 (Ymchwiliad TG Horizon Swyddfa'r Post, Gorffennaf 2025).
435. *Bates ac Eraill v Swyddfa'r Post Cyf* [2019] EWHC 3408 (QB).
436. [2021] EWCA Crim 577. Gweler Dr S. Day et al., Accessing Injustice? Experiences of representation and the criminal justice system during the Post Office Scandal (Prosiect Swyddfa'r Post, Tachwedd 2025).
437. [2021] EWCA Crim 577.
438. *R v Malkinson* [2023] EWCA Crim 954.
439. R v *Richards & Ors* [2015] EWCA Crim 1941.
440. Ymateb y Llywodraeth i Unfed Adroddiad ar Ddeg Pwyllgor Dethol Cyfiawnder Sesiwn 2017–19: Datgelu tystiolaeth mewn achosion troseddol (MoJ, Rhagfyr 2018).
441. Is-iarll Runciman o Doxford, Comisiwn Brenhinol ar Gyfiawnder Troseddol (Cm. 2263, HMSO, 1993).
442. Cm. 2263, HMSO, 1993.
443. Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996 (adran 23(1)) Cod Ymarfer (MoJ, Tachwedd 2020).
444. Rheolau Trefniadaeth Droseddol 2025.
445. Ibid.
446. Llawlyfr Datgeliadau: Pennod 1 – Cyflwyniad (GEG, Gorffennaf 2022).
447. Datgelu Deunydd Nas Defnyddiwyd yn Llys y Goron: Dilyniant i adolygiad Ionawr 2020 o'r modd y mae Gwasanaeth Erlyn y Goron yn trin datgelu deunydd nas defnyddiwyd yn Llys y Goron (HMCPSI, Rhagfyr 2020).
448. Ibid.
449. Mae ffurflenni sy'n ymwneud â MG6 yn gyfrinachol rhwng yr awdurdod a'r erlynydd ac ni fyddant yn dod i feddiant yr amddiffyniad, ond bydd y cynnwys yn dod i'r amlwg yn ystod cyfathrebiadau rhwng y partïon. Mae MG6C a MG6D yn cynrychioli'r amserlenni datgelu, sef rhai ansensitif a sensitif yn ôl eu trefn.
450. Tystiolaeth Ysgrifenedig i Bwyllgor Dethol Materion Cartref (SFO, Hydref 2023). Gyda diolch hefyd i'r SFO am ei gyflwyniad i'r Adolygiad hwn: Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025).
451. Diffinnir deunydd perthnasol fel: 'Deunydd sy'n berthnasol i unrhyw drosedd sy'n cael ei harchwilio neu unrhyw unigolyn sy'n cael ei archwilio, neu amgylchiadau'r achos, oni bai ei bod yn amhosibl iddo gael unrhyw effaith ar yr achos.' Mae hyn yn cynnwys deunydd a allai gynorthwyo'r amddiffyniad neu danseilio achos yr erlyniad. Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu (2024).
452. Mae deunydd nas defnyddir yn cyfeirio at: 'Ddeunydd a gesglir yn ystod yr ymchwiliad ond nad yw'r erlyniad yn dibynnu arno fel rhan o'i achos.' Mae hyn yn cynnwys eitemau na chyflwynir fel tystiolaeth ond y mae'n rhaid eu hadolygu ar gyfer datgelu posibl. Mae Llawlyfr Datgeliadau GEG yn amlinellu sut y dylid trefnu ac asesu deunydd nas defnyddir ar gyfer perthnasedd a sensitifrwydd. Llawlyfr Datgeliadau (GEG, Gorffennaf 2022).
453. Wedi'i ddiffinio yng Nghod Ymarfer CPIA a Llawlyfr Datgeliadau GEG, mae deunydd sensitif yn: 'Ddeunydd perthnasol nas defnyddiwyd a fyddai, pe'i ddatgelwyd, yn peri gwir risg o ragfarn ddifrifol i fudd cyhoeddus pwysig.'
454. Erlyniadau treisio a throseddau rhywiol difrifol: Asesiad o ddatgelu deunydd nas defnyddiwyd cyn y treial (GEG, Mehefin 2018); Dad-droseddoli treisio: Pam bod y system gyfiawnder yn methu goroeswyr treisio a beth sydd angen ei newid (Canolfan

Cyfiawnder i Fenywod, Terfynu Trais yn Erbyn Menywod, Imkaan ac Argyfwng Treisio, Tachwedd 2020); Archwiliad thematig ar y cyd o ymateb yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron i dreisio (HMICFRS, Gorffennaf 2021).
455. Cynllun Gwella Datgeliadau Cenedlaethol (GEG, NPCC a'r Coleg Plismona, Ionawr 2018).
456. Datgelu deunydd nas defnyddiwyd yn Llys y Goron (HMCPSI, Ionawr 2020).
457. Datgeliadau yn yr Oes Ddigidol: Adolygiad Annibynnol o Ddatgelu a Throseddau Twyll (2025), par. 19.
458. Canllawiau'r Twrnai Cyffredinol ar Ddatgelu (2024).
459. Erlyniadau treisio a throseddau rhywiol difrifol: Asesiad o ddatgelu deunydd nas defnyddiwyd cyn y treial (GEG, Mehefin 2018); Dad-droseddoli treisio: Pam bod y system gyfiawnder yn methu goroeswyr treisio a beth sydd angen ei newid (2020); Archwiliad thematig ar y cyd o ymateb yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron i dreisio (2021).
460. Cyfeirir at hyn yn aml mewn iaith lafar fel chwiliad corff digidol.
461. Echdynnu gwybodaeth o ddyfeisiau electronig: cod ymarfer (Y Swyddfa Gartref, Mawrth 2023), Atodiad B.
462. *R v Bater-James & Anor* [2020] EWCA Crim 790.
463. Ibid, paragraffau 77, 88, 92 a 99.
464. Rheoliadau Deddf yr Heddlu, Troseddu, Dedfrydu a'r Llysoedd 2022 (Gorchymyn Cychwyn Rhif 3) 2022, rheoliad 5; Echdynnu gwybodaeth o ddyfeisiau electronig: cod ymarfer (Y Swyddfa Gartref, Hydref 2022).
465. Tystiolaeth mewn erlyniadau troseddau rhywiol: adroddiad terfynol (Comisiwn y Gyfraith, Gorffennaf 2025), t. 243.
466. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol: Gorffennaf - Medi 2025 (MoJ, Rhagfyr 2025).
467. Mae'r ffigurau hyn yn cyfeirio at gyfanswm hyd pob gwrandawiad ar gyfer achosion caeedig ac maent yn cynnwys pleon euog a phleon dieuog. Am ragor o wybodaeth, gweler Canllaw i ystadegau'r llys troseddol (MoJ, Ionawr 2023).
468. Ffynhonnell: Gwybodaeth Rheoli Heb ei Chyhoeddi GEG.
469. Ffynhonnell: Ystadegau chwarterol y llys troseddol (2025).
470. T.R. Tyler, 'Procedural Justice and the Courts' (2007) 44(1/2) Court Rev: J American Judges Assoc 26.
471. Gweler paragraff 12 uchod.
472. Bydd hyn hefyd yn arbed amser i'r heddlu ac felly arian, sy'n hynod berthnasol gan ei fod yn caniatáu iddynt neilltuo adnoddau i weinyddu mwy o ddefnydd o ddargyfeiriadau ac OOCRs. Gweler Y Gwir Anrhydeddus Syr Brian Leveson, Adolygiad Annibynnol o'r Llysoedd Troseddol: Rhan I (MoJ, 2025), Pennod 3 (Dargyfeiriadau).
473. Mae HMICFRS yn diffinio troseddau swmp fel: 'Troseddau sy'n digwydd mor aml fel bod effaith sylweddol ar y gymuned a gallu'r heddlu lleol i ddelio â nhw. Gall y troseddau hyn gynnwys niwed troseddol, ymosodiad, lladrad, troseddau sy'n gysylltiedig â cherbydau a dwyn, a dwyn o siop.'
474. Revised TSJ characteristics (Barnwriaeth y Llysoedd a'r Tribiwnlysoedd, 2023).
475. Rheolau Trefniadaeth Droseddol 2020, rh. 8.2.
476. Tackle your legal data challenges (Relativity).
477. S. Boyce, Artificial intelligence: A stark warning of its limitations as a research tool in legal proceedings (Brett Wilson LLP, Mai 2025).

478. Fel y dywedais yn fy nedfryd yn *Achos R v Richards* [2015] EWCA Crim 1941 (ym mharagraff 46) 'whereas ss. 5,6,7A and 8 CPIA spoke of the situation when the prosecutor has complied or "purported to comply" with his obligations in question, the terms of s.3 simply provided for the prosecution to give initial disclosure – and said nothing about the prosecutor "purporting" to comply with this obligation. Too much should not be made of this point. First, in context, compliance with the prosecutor's duty under s.3 must mean substantial compliance. Realistically, it cannot be supposed that cases will never proceed beyond the stage of initial dsclosure merely because some documents have not yet been disclosed. A search for perfection in this area is likely to be illusory. Second, both ss. 5 and 6 provide for a defence statement to be given not only when the prosecutor has complied with s.3 but also when he has purported to comply with it. Progress can and should thus be made, even where it is or may be apparent that further prosecution disclosure might be required in the future. It also follows that cases are not doomed to proceed in compartmentalised, consecutive stages; progress can be made in parallel, both completing outstanding initial disclosure and illuminating the true issues in the case pursuant to ss. 5, 6, 7A and 8.'
479. T.R. Tyler, 'Procedural Justice and the Courts' (2007) 44(1/2) Court Rev: J American Judges Assoc 26.
480. Deddf Gweithdrefn Droseddol (Yr Alban) 1995, adran 79.
481. *Murphy v HM Advocate* [2012] HCJAC 74.
482. *Radic v HM Advocate* [2014] HCJAC 76.
483. *Bhowmick (Pradeep) v HM Advocate* [2018] HCJAC 6.
484. Mae Erthygl 6 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol yn nodi'r hawl i dreial teg. Mae'n nodi bod gan bawb hawl i wrandawiad teg a chyhoeddus, o fewn amser rhesymol, gan dribiwnlys annibynnol a diduedd a sefydlwyd yn ôl y gyfraith.
485. Operation Soteria: Improving CPS responses to rape complaints and complainants – Summary briefing from independent academic research (GEG, Mawrth 2024).
486. Datgeliadau yn yr Oes Ddigidol: Adolygiad Annibynnol o Ddatgelu a Throseddau Twyll (2025), Atodiad 1.
487. Deddf Gweithdrefn ac Ymchwiliadau Troseddol 1996, adran 29. Mae hyn hefyd yn cynnwys achosion lle mae cais o dan adran 45 Deddf Cyfiawnder Troseddol 2003 yn berthnasol; lle mae o leiaf un o'r troseddau a gyhuddir gan y ditiad yn erbyn o leiaf un o'r unigolion a gyhuddir yn drosedd terfysgaeth; a lle mae ditiad yn datgelu achos o dwyll o'r fath ddifrifoldeb neu gymhlethdod fel y crybwyllir yn adran 7 Deddf Cyfiawnder Troseddol 1987.